

ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΟΧΤΗΣΗΣ:

ΔΩΡΕΑ

ΠΑΘΑΜΑΚΙΝΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ:

24-01-13

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΣΤΙΩΤΗΣ:

23.002

ΑΡΙΘ. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ:

199.495 ΔΟΚ

357

A. E. 23.002

199.995 ΔΟΥΚ

ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ

ἤτοι

ΡΗΤΟΡΙΚΗ, ΛΟΓΙΚΗ, ΜΕΤΑΦΙΣΙΚΗ,
ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ.

ὑπὸ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ.

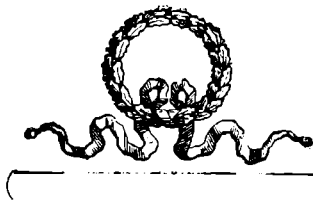

ΕΝ ΑΙΓΙΝΗ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΡΟΜΕΛΑ.

1834.

» Βάλλ' οὕτως, αἴκεντι φάος Δαναοῖσι γένοιτο.»

ΕΛΛΑΔΙ

ΤΗ

ΣΕΒΑΣΤΗ ΜΗΤΡΙ ΚΑΙ ΤΡΟΦΩ

ΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Η ΒΙΒΛΟΣ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ

ΑΤΗ.

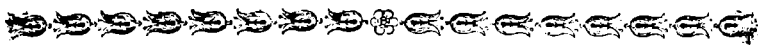

ΠΟΤΝΙΑ ΕΛΛΑΣ!

ΠΑΤΡΙΣ ἐρατεινὴ, τὸ σεμνὸν καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, σὺ εἶ ἡ ποτὴ μὲν ἐν ἅπασι λαμπρὰ καὶ περιδοξὸς γενομένη, καὶ μήτηρ τῆς σοφίας καὶ παιδαγωγὸς τῶν ἔθνῶν κατασᾶσα, ἡ τὸν μὲν οὐρανὸν πλουτίσασα ταῖς θεότησι, τὴν δὲ γῆν κατακοσμήσασα νόμοις καὶ ἐπισήμαις, καὶ τούτων ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης δικαίως ἀκούσασα. Ἀλλὰ σὺ, ὦ φιλότατη, ὑσέρῳ χρόνῳ, ὀπόθ' ὁ ἀλάστωρ, ὡσπερ ἐκ Νεμέσεως καταράξας, ῥαγδαίως ἐπέσκηψέ σοι πανταχόθεν παντοδαπῶς, ἐκ τῆς περιωπῆς τῆς εὐδαιμονίας εἰς τὴν τῆς κακοδαιμονίας καταπεσοῦσα κοιλιάδα, ἀπέβης ἀφεγγῆς πανταχόθεν καὶ σκυθρωπὸς, καὶ κατὰ τὸν προφήτην, θυγάτηρ ὅλως αἰχμάλωτος· οὐ γὰρ ἦν οὐδέ σοί γε, ὡς εἴκει, μὴ τῆς ἐπὶ θάτερα μεταβολῆς πειραθῆναι. Ἀλλὰ νῦν γε, κόρον πανταχόθεν τοῦ δαίμονος εἰληφότος, καὶ τῶν δεινῶν ἀπάντων ἀπολωφισάντων, χαῖρε, ὦ Μῆτηρ γλυκερά· τά τε γὰρ σιδηρᾶ δεσμὰ, ἃ σε μέχρι δεῦρο κατεῖχεν, ἐξέρρύησαν συντριβέντα, καὶ οἱ τοῦ Ἄδου πυλωροὶ καθηρέθησαν, ἀδρανεῖς καὶ χαῦνοι τῷ ἰσχυρῷ τῶν σῶν τέκνων ἐξελεγχθέντες βραχίονι. Χαῖρε τοίνυν σύ γε, ὡς πόλις Σιών, καὶ κήρυσσε, ὡς θυγάτηρ Ἱερουσαλήμ, πρὸς ἐλεύθερον ἤδη ἀναβλέπουσα τὸν αἰθέρα, καὶ τὸν ἥλιον ἀπολαμβάνουσα τουτονὶ διαυγάζοντα· ὅς λαμπρὸς σοι ἀνατέταλκεν ἤδη, πᾶσαν τὴν πρὶν ἐποῦσαν Φαραωνίτιδα διασκεδάσας σκοτόμαιναν· καὶ χαίρουσα, ἔντεινε, καὶ κατευδοῦ, καὶ ἑασίλευε· ἔντεινε μὲν, πᾶν ὅ,τι ἐν δουλείᾳ συγερᾶ ἀπολώλεκας, τούτ' ἤδη, ὡς προσῆκον σεαυτῇ πολλὴν σπουδὴν ἀνασώσασθαι ποιου-

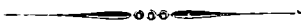
μένη· Κατευοδοῦ δὲ, διὰ νῦμων καὶ ἐπισημῶν τοῦ λοιποῦ τὴν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῶν ἀγαθῶν ἀσφαλῶς καὶ ἀπκρεγκλίτως πορευομένη· Βασίλευε δὲ, εἰρήνην μὲν καὶ δικαιοσύνην ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ τῶν σαυτῆς τέκνων πρὸ παντὸς τιθεμένη, ἀσπίδος δὲ καὶ δράκοντος ἰοδόλου καὶ φθονεροῦ κραταιῶς ἐπιβαίνουσα, καὶ πᾶν τούναντιῶν ἰσχυρῶ καταπαλαίουσα τῷ βραχίονι· τοιάδε γάρ σοι τοῦ λοιποῦ ὅ,τε χρόνος αὐτὸς ἐπαγγέλλεται, καὶ ἡ κραταιὰ δεξιὰ τοῦ ὑψίστου ἄνωθεν τὴν ἐπαγγελίαν ἀπ' αἰῶνος προσεθεβαίωσε· διὸ δρόμος ἤδη τῶν σῶν πρὸς σὲ τέκνων, οἱ ἐκ ἐορῆας καὶ θαλάσσης καὶ ἐφ' ἑσῆς πρὸς τὰς σᾶς ἀγκάλας, ὧν ἐκ συγχῆς ἄλλος ἄλλοσε ἠλλωτρίωνται πλάνης, ἀπλέτω πύθω ἀνύττουςιν, ἄλλος ἄλλοτι, ὅτω δύναται ἂν ἕκαστος τὴν εὐγνωμοσύνην δεικνύειν, πρὸς ἀπύτισιν τῶν τροφείων προσφέροντες.

Σὺ δ' οὖν, ὡς μήτηρ φιλόσοργος, τότε πλήρες τῆς ὀφειλῆς κατὰ γρείαν ἀπολαμβάνεις, καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχον, εἴπη τύχοι, δι' ἐπιείκειαν εὐμενῶς παρ' ἡμῶν ἀποδέχη· Τοιοῦτ' οὖν, ὦ Μῆτερ, καὶ τοῦμόν τουτί σοι νῦν πρῶτον ὡς ἐλευθέρᾳ προσφέρεται παρ' ἐμοῦ· καὶ μοι δέξει εὐμενῶς τὴν προαίρεσιν μέχρις ἂν καὶ ἐξ ἄλλων ὀφθῶ ἐναντίον σου· οὐ γὰρ ἂν παυσαίμην ἐκὼν εἶναι τὸ ὀφειλόμενον ἀποτίων, ἕως οὗ ἀποδῶ σοι καὶ τὸν ἔσχατον κοδράντην, αὐτὸν τὸν χρῶν, ὃν τυγχάνω εἰληφῶς παρὰ σοῦ· ΧΑΪΡΕ.

ΛΟΓΟΣ.

Περὶ τοῦ πῶς δύναται ἡ γλῶσσα, ἡ μὲν ἀρχαία, νὰ
εὐκόλυνθῃ, ἡ δὲ νεωτέρα νὰ βελτιωθῇ, βοηθού-
μεναι ὑπ' ἀλλήλων.

Τῆ ε' Δεκεμβρίου αἰκιδ'.
Ἐν Σ εφ'ανουπόλει.

ΤΟΙΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΣΟΦΟΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.

ΚΑὶ λοιπὸν ἠνοίχθη αὐθις τὸ βουλευτήριον τῆς φιλοσοφίας περὶ
τῶν κοινῆ συμφερόντων εἰς ἐλευθεριώτερον ἤδη ὀρίζοντα τοῦ πολι-
τικῆ δικαιοῦματος, ἔνθα ὁ κάλαμος παρρησιασικώτερος γενόμενος
ἑαυτοῦ, ἅμα ἀκούσας τὸ πάτριον κήρυγμα τὸ, Τίς ἀγορεύειν βούλεται,
ἀναπηδᾷ εἰς τὸ ἔθνος, ὑψοῖ τὴν φωνήν, λαλεῖ τρανώς, καὶ κινεῖ τοὺς
συμπολίτας μετὰ φιλοτιμίας καὶ ζήλου πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς
πατρίδος, μηδένα πλέον δεσπότην φοβούμενος, μηδένα συκοφάντην
ὑποπτευόμενος· ὡ τῆς τῶν πραγμάτων μεγάλῃς μεταβολῆς! ὡ τῆς
θείας προνοίας, καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ πατρίδα καλὰ προ-
θυμίας!

Ἐν μὲν τῷ παρελθόντι αἰῶνι ἦσαν ἡμῖν τὰ πράγματα πάντα
ζοφώδη καὶ παντελῶς σκοτεινά· ἦσαν ὅλως κεκαλυμμένα ὑπὸ τῷ
δεσποτικῶν νέφος, καὶ τὸν Αἰγύπτιον γνόφον ἐκεῖνον, ὅπου γεννηθεὶς
ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, δὲν εἶχον οὐδὲ κἄν ἀμυδρὸν φῶς εἰς τὸ νὰ δια-
κρίνω ἀγαθὸν καὶ κακὸν, καλὸν καὶ αἰσχροῦν, δίκαιον καὶ ἀδίκον
ἔθνικόν· ἀλλὰ πλανώμενος εἰς τὸ σκότος, καὶ προσκλύπτων, ὑπὸ μόνῃς

πῶς, καὶ πόσον ἡ ἀρχαία, τιμωμένη ὡς εἰκὸς, δύναται νὰ εὐκολυνθῆ καὶ νὰ ἐκταθῆ εὐσυχώτερον εἰς περισσοτέρους.

Περὶ τούτου λοιπὸν, ἐπειδὴ ἡ κοινὴ δυσυχία διεσκόρπισεν ἡμᾶς ἀπὸ ἀλλήλων, καλὸν ἐστὶ νὰ δεῖξῃ ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην μάλιστα διὰ τῆς γραφίδος· πρῶτον μὲν διὰ νὰ γένη αὕτη κοινὴ τοῖς πᾶσι· δεύτερον δὲ, ὅτι ὁ γράφων περὶ ταιούτων συμπερόντων οὐσιοποιῶν τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἔθνων, ὁποῖόν ἐστιν εἰς ἡμᾶς ἡ γλῶσσα, οὕτως γράφει μᾶλλον λελογισμένως, ὡς μέλλον νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν κρίσιν οὐ μόνον τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐπὶ πολὺ μετὰ ταῦτα, παρὰ τοῖς ὀπίσθις ἢ χάρις καὶ ἡ κολακεία ὡς πρὸς ἡμᾶς ἔσται παλαιὰ ποτὲ τεθνηκυῖα· διὸ καὶ τὸ σκέπτεσθαι καὶ τὸ γράφειν ἀπαιτεῖ τὴν ἀνήκουσαν διατριβὴν πρὸς εὐρεσιν τῶν ἀκριβεστέρων καὶ ὀριμωτέρων πρὸς τοῦτο λόγων· καθύπερθε τὸ περὶ μεγάλων πραγμάτων βουλευέσθαι ζητεῖ καιρὸν ἀναλόγον πρὸς τὴν τοῦ ὄλου ὠφέλειαν, ἵνα μὴ ἡ καλὴ καὶ δικαία ψήφος, συμπαρασυρεῖσα ὑπὸ τῶν προλήψεων καὶ τῆς φορᾶς τῶν καιρῶν ἐν ὀλίγῳ, συγκατασπάσῃ εἰς τὸ χάρις καὶ τὴν τοῦ γένους πρόθεσιν καὶ βελτιώσιν. Ἐπὶ τούτοις λοιπὸν ἐπιτρέψατέ μοι, νὰ εἶπω τὰ θακοῦντά μοι περὶ τούτων· καὶ πρῶτον περὶ τῆς κοινῆς ταύτης καὶ ἥδη προφερομένης.

Καὶ λοιπὸν γνωστὸν ἐστὶ τοῖς πᾶσι ἐκείνο, ὅτι περὶ διορθώσεως γλώσσης ἔγραψαν μὲν πολλοὶ ἐν τοῖς χρόνοις ἔτι τῆς δουλείας τοῦ γένους, ἀλλ' ἔγραψαν, ἀπὸ διαφόρου τρόπου ὁμιλούμενος ἕκαστος· συνεφώνησαν δὲ ἄλλοι ἐν ἄλλοις τὰς γνώμας, ἐν πολλοῖς μὲν μετὰ κρίσεως, ἐν ἐνίοις δὲ καὶ παρεκτραπέντες, ἀναγκάζομενοι ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν καιρῶν ἐν τῷ τότε, ὥστε διηρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις ἐν τοῖς γενικωτέροις· ἐξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι καὶ πρώτως τὴν ἀνάγκην τῆς διορθώσεως ὡς ἐν ἀμυδρότατῳ φωτὶ προϊδόντες, δὲν ἐτίμησαν διὰ τὴν παγίαν ἐν τῷ τότε ἀμάθειαν τῶν ὁμογενῶν νὰ νεωτερίσωσι παντελῶς ἐν τῷ γράφειν, καὶ ἐντεῦθεν ἐδιέσθησαν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὰ ἑαυτῶν συγγράμματα τὴν προσφερομένην ἐν τῷ τότε ὑπὸ τῶν γυθαίων. Οἱ δὲ μετὰ τούτους τὴν μὲν κλίσειν τῷ ὀνοματῶν κινῶσι πρὸς τὴν ἀρχαίαν, καὶ ὀνόματα καὶ φράσεις ὅπως οὖν δα-νεῖζονται παρ' αὐτῆς, φειδομένως ὅμως καὶ τρόπον τινὰ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· οἱ δὲ τρίτοι ἐχώρησαν εὐτολμώτερον, καλῶς ποιήσαντες, ἔτι πρόσω, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Βυζαντίου καὶ οἱ ἐκ τοῦ Κλήρου, οὐ μόνον ὀνόματα συνειθέστερα καὶ φράσεις ἐκ τῆς ἀρχαίας μετοχεταιούντες εἰς τὴν θυγατέρα, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς συνθήκης καὶ συντάξεως τοῦ ὀνοματῶν παροτρύνοντες πρὸς ἐκείνην ἐν χρεῖα, ἔνθα μάλιστα τῆς δευτέρας τὸ αἶσχος ἐξαλείφεται κοσμιώτερον μὲ τὸ κάλλος τῆς

πρώτης, καθὼς δηλονότι εἰς τοὺς παρόντας χρόνους καὶ γράφουσι καὶ προσφέρουσιν οὕτην οἰκομψύτεροι.

Ὡς τόσον καὶ οἱ τρεῖς κίρσεις αὐται, πᾶν ὅτι ἔγραψαν, πρὸς ὠφέλειαν κοινὴν καὶ εἶπον καὶ ἔγραψαν· ἀλλ' οἱ πρότεροι, οἱ τὴν πρώτην δηλονότι ἰδέαν περὶ διορθώσεως γλώσσης ἐν ἀμυδρῷ τῷ φωτὶ διοπτρεύσαντες, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων ἀνοίξαντες, ἐπειρῶν ἦσαν ἐν καιρῷ σκοτεινῷ, ὡς εἶπον μικρὸν ἀνωτέρω, ἔλειναν ὕστεροι, ὡς πλημμυρούμενοι ὑπὸ νεωτέρων πραγμάτων, ἄλλων ἄλλοθεν ἐπιβρόντων εἰς τὰς συγγραφὰς αὐτῶν ταχύτερον τῆς ἐλπίδος, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἠναγκάζοντο νὰ δανειζῶνται ἀπὸ τῆς ἀρχαίας· τὸ αὐτὸ δὲ ἔπαθον ἔπειτα καὶ οἱ δεύτεροι, ὡς μὴ ἠδυνήθητες καὶ αὐτοὶ νὰ μείνωσι ταπεινοὶ, μᾶτε μέσον νὰ εὕρωσι (*), καὶ μάλιστα

(*) Ὁ σοφὸς Κοραΐς πρῶτος εἶπε περὶ τῆς γλώσσης, ὅτι πρέπει νὰ σωθῶμεν εἰς τὸ μέσον, ἔπου ἴσταιται τῆς ἀρετῆς ὁ ναός· ἀλλ' οὐκ εἶδα, ἂν τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὸ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν ὀρθῶς ἐνεσώμενον, ἀληθεύῃ ἐμοίως καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιτηδίων λαμβανόμενον· ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὀρεγόμενος φύσει τοῦ εἰδέναι τι περὶ σῶτερον, καταφρονεῖ μὲν αἰεὶ τὸ παρὸν, τρέχει δὲ δρόμον πρὸς τὸ ἀπὸν, ἐπιαιρούμενος πᾶσαι νόες νὰ φθάσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ αὐτὸ τὸ ἀπύκντον· ἐξ οὗ ἔφθασαν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἐν τῷ ἐνεστώτι αἰῶνι εἰς ταυτοῦτον βαθμὴν τελειότητος, ὥστε εἰ προ ἡμῶν ποτε ζῶντες νομιζέουσιν ἤδη τοῦτο ὡς θαῦμα τῆς νῦν ζωῆς μετ' αὐτοῦ γενεῆς. Ἐὰν τότε λοιπὸν ἦσαν τινες νὰ προβάλλωσι τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τούτων ἀξίωμα τῆς μεσότητος, ὡς καὶ νὰ εἰσακουσθῶσι, ποῦ ἂν ἦμεν ἡμεῖς κατὰ τὸ παρὸν; ἀρὰ γὰρ ἐγένοντο τὰ εἰς τοὺς πρώτους ἐκείνους δοκούντα θαύματα εἰς τοὺς ἔπειτα καταρθώματα; Τὸ τὸ μέσον λοιπὸν φυλάττειν θεωρήσιμὸν μόνον εἰς τὰς τελειότητας, ἐν αἷς ὅ,τε υπερβάλλων καὶ ὁ ἐλλειπόμενος ἐξολισθαίνει ἐκατέρωθεν εἰς τὸ χεῖρον, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς· τὸ δὲ ἀτελές, ἢ ταυτοῦτον, πῶς ἂν εἴη μεσότης, ἔλλειψιν ἔχον· οὐκ ἔστιν. Διωκτέον ἄρα ἐνδελεχῶς τὸ ἐντελές, ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν σταθερὰν καὶ ἀληθῆ ἀπὸ τῆς σαλευομένης καὶ δοκίμου μεσότητος ἡμᾶς ἀναφέρων, ἔθθα κείται ἀληθῶς τῆς ἀρετῆς ὁ θησαυρός.

Ἄλλ' αἰφνης ἐπιπαύσει μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ὀμηρος τὴν τῆς ἀτελείας ταύτης εἰκόνα μαφίερον ἐπὶ τῶν ἀσρατιωτικῶν παρατάξεων· ἔπου κατατάττει τοὺς κακοὺς ἐν τῷ μέσῳ.

- » Ἴππῆας μὲν πρώτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσιν,
- » Πεζοὺς δ' ἐξόπισθεν σῆσεν πολέας τε καὶ ἐθλοὺς,
- » Ἔρκας ἔμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσον ἔλασεν.
- » Ὀφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζει.

Καθὼς ἤξευρεν, ὅτι διὰ τοὺς πολέμωντας ἡ νίκη μάλιστα γίνεται. Τὸ αὐτὸ δὲ φαίνεται, ὅτι ἐπιτηδεύουσι καὶ οἱ συνοδικοποροῦντες, τοὺς ταχύτερους προτάττοντες καθ' ἕδον, ἵνα μᾶτε αὐτοὶ καλύωνται ἔμπροσθεν, μᾶτε οἱ βραδύτεροι κατὰ πόδας ἐξ ἀναγκῆς ἀκολουθοῦντες, ἀπαιμένωσιν ἐπίσθεν τὸ ὅποιον ἔπαθον καὶ αὐτοὶ αὐτοὶ ἐν πολλοῖς οἱ καυχώμενοι εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναόν τῆς μεσότητος· οἱ ὅποιοι, μὲ ὄλον ὅτι προβαίνουσιν ἀρχῶς διὰ δειλίαν, ἢ οὐκ εἶδα ὅ,τι προσφύεστερον εἶπω, ἀλλὰ διὰ τοὺς θρασυτέρους καὶ παραπληκτοὺς, ὡς αὐτοὶ ἐνασμενίζονται λέγειν, προδουματίζοντες, ἐκόντες ἀεκόντες, καίτοι ὑποσχιζόντες, ἔπονται. » Ὀφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις πολεμίζει. » Καὶ τί δύνανται νὰ κάμωσιν, ἔταν πλημμυρῶνται πανταχόθεν ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ἄς ἀφίσιμεν λοιπὸν πρὸς καιρὸν ἐν τῆς μεσότητος ἀδικιότητον τοῦτο παράγγελμα, τὸ ὅποιον ἔχει ἐκαστος διαφορὸν ἐαυτοῦ, καὶ ἄς λάθωμεν ἀντ' αὐτοῦ τὸ πολλὸν χρῆσιμώτερον τὸ, « Τὴ ἐπιμελεῖα πάντα δοῦλα γίγνεται. » « Πρὸς γὰρ ὕδατος ἐν δελεεῖθι κοιλίαι πέτρην. » Μὲ τον κανόνα τοῦτον καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔφθασεν ἡ γλώσσα εἰς τὴν Δημοσθένειαν

ἐν πραγματαίαις ὑψηλοτέρας ὕλης, τῆς ὁποίας τὸ εἶδος μόνη ἡ ἀρχαία ἐστὶν ἀπογρῶσα νὰ ζωγραφίσῃ ἀξίως τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐλευθερίας ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ, καθ' ὃν τὰ ἡμέτερα δὲν θέλουσι πύσιον (σὺν θεῷ εἰπεῖν) προηδύοντα μέγροις ἀν φθάσωσι τῶν προγόνων τοὺς ὄρους ἐν τε ἐπιστήμασι καὶ τέχναις. Ἄλλ' ὅμως μῆτε οἱ πρῶτοι ἐκαῖνοι οἱ τὸ πρῶτον φῶς τῆς θεωρίας ταύτης ἤμῃν ὑπανοίξαντες, σεροῦνται τὴν δόξαν τῆς ἀρχῆς τῶν καλῶν μῆτε οἱ δευτέρου οἱ σὺν φειδοῦ βηματίζοντες διὰ τὴν δειλίαν, μεμπτοί μῆτε αὖθις οἱ τρίτοι, ἐὰν ποτὲ ὑπερον φανῶσι καὶ αὐτοὶ ὑποβαρβαρίζοντες ἐν τῷ μέλλοντι, ἔσονται παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἀξιοκατάκριτοι, ὅτι μὴ καὶ πλέον ἐτόλμησαν πρὸς τὸ τελευταίον· καθότι πᾶσα μεταβολὴ τῶν πραγμάτων ἐπ' ἀμείνω, ἐπειδὴ θεωρεῖται ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ βαθμοὺς προϋῶσα, καὶ μάλιστα ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι, κατὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ καὶ τὴν κρίσιν· ἀξιοκατάκριτοι δὲ εὐνοηνοὶ μάλιστα νὰ εἶναι, ἐὰν τινες ἐπιμένοντες εἰς ταῦτά κατὰ τοὺς δογματιστάς, διεκώλουν τὰς μετακινήσεις καὶ ἐπιδόσεις τῶν καλῶν εἰς βελτιώσιν τῶν Ἑλλήνων, καί τοι καὶ αὐτοὶ παρ' ἐαυτῶν συνειδότες, ὅτι μηδὲν τῶν ἀπάντων ἀνευ νεωτερισμοῦ καὶ μεταβολῆς οὔτε ἐπιπέδωκεν, οὔτε πέπτωκε πώποτε.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἐὰν ὑποθέσωμεν τῆς ἀρχαίας γλώσσας τὴν τῶν Ἀθηναίων διέλεκτον ὑπερέχουσαν, εὐρήσομεν περὶ αὐτὴν ἔτι δύο φανεράς διαλέκτους, ἐν διαφόροις πολιτικαῖς προσηρομέναις τὸ πάλαι, τὴν Δωρικὴν καὶ Ἰωνικὴν· ἔχομεν δὲ νῦν καὶ τρίτην τὴν ἡμετέραν· ἀλλ' ἐκαῖναι ἀρίστηνται ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ὑπεροχῆς πολλῷ περισσότερον παρὰ τὴν ἡμετέραν· καθότι αὕτη μὲν κατὰ μόνον τὸ εἶδος, καὶ τοῦτο ἐν ὀλίγοις, ἐξωτερικῶς τῆς μητρῆς

νεῖον ἐκαῖναι ἀμείνω μὲ τὸν αὐτὸν καὶ νῦν, μάλιστα ἀναστάντες ἀπὸ τὴν πτώσει, ἀνατρέχουσαν φυσικῶς πρὸς τὸ αὐτὸ αὐθις πέγμα.

Ἄλλως ὁ σοφὸς Κοραΐς διώρισεν ἕνα μεταξὺ τῶν δύο διαλέκτων, ἀποδιδοῦς (ὡς ἐκ παραδείγματος) εἰς μὲν τὴν ἀρχαίαν το, ἐπιτρέπειν, τὸ κραῖτον, τὸ βέλτιον, τὸ φρονιμώτερον εἰς δὲ τὴν νεωτέραν, τὸ συγχωρεῖν, τὸ κακώτερον, τὸ φροδιστικὸν καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ τῆς κυριαρχίας ἔθληκε θέλει ἐγκρίνει βουλευόμενα αὐτοσχεδία καὶ μάλιστα μονόβλητα; ἀφῆκε τὰ ἄλλα τὰ ἐκ τῶν διαφόρων ἀρχῶν τῶν γραμματικῶν φιλομαθῆματα, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πρὸς καιρὸν ἐκαῖνω ὑμφορονήσαντας· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Οἰκονόμος ὁ μάλιστα μὲν θυμιάσας ἐκαῖνον, μηδ' αὐτὸν δε θυμιασθεῖς, εἰσέγγαγε (καλῶς ποιήσας) εἰς τὴν φιλοσοφικὴν τοῦ βιβλίου λέξεις μακροσηκας (ὡς αὐτοὶ παρεθέονται) ὑπερτὰς γλῶσας καὶ ταύτας μὴ ἐξ ἀνάγκης, μῆτε ὡς ὄρους τῆς πραγματαίας· ἀλλ' ἀπολύτως, ὅσας μάλιστα ἢ περιέργος ὑπεργέουσε καλὰ· το αὐτο δὲ θέλει ἀποκαθῆσαι καὶ παρὰ πάντων ἐξ ἐπιδείξεως· καὶ οὐδεὶς ἱκανὸς νὰ βάλῃ ὄρους εἰς πρᾶγμα ἀνατρέχον αὐτοχῆς εἰς τὴν αὐτοῦ τελειότητα κατ' ἀνάγκην καὶ κατὰ φύσιν καὶ μάλιστα. αὐ' οὐ μετὰ τὴν εἰρήνην ἀποκατασταθῆ το γένος, καὶ εἴθρ εἰς φιλοτιμίαν τῶν ἐφημεριδῶν καὶ τῶν θεάτρων, ὅς πρέπει τῆς ἐλευθερίας.

διαφέρει· κατὰ δὲ τὴν ὕλην καὶ κλίσιν τῆς ὕλης ταυτίζεται· ἐκεῖνα δὲ τὸ ἀνάπαλιν, σύμμορφον ἔχουσαι τὸ εἶδος· διαφέρουσι κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κλίσιν τῆς ὕλης· ὥστε, ἐὰν ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος ἀκούσῃ τὸν παλαιὸν Σπαρτιάτην, καὶ τὸν νέον Ἀττικιστὴν ψαλλόντας ἐν μέρει τὸ περιαδόμενον ἐκεῖνο, τὸν μὲν Δάκωνα οὕτω,

- » Ἄμμες ποτ' ἤμες ἄλκιμοι νεκναί·
- » Ἄμμες δὲ γ' εἰμές· αἱ δὲ λῆς, αὐγάσδεο·
- » Ἄμμες δὲ γ' ἐσσόμεσθα πολλῶ κάρρωνες.

Τὸν δὲ νεώτερον αὖθις Ἀθηναῖον οὕτω,

- » Ἡμεθ' ἄ ποτε ἀνδρεῖοι νεκναί·
- » Ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν, καὶ δοκίμασον, ἂν θέλης·
- » Ἡμεῖς δὲ ἐν καιρῷ, θέλομεν σᾶς περαση·

Ἐκτὸς λέγω ἀκούσας ὁ παλαιὸς παρ' ἐκατέρων ἐν μέρει, βέλτεια θέλει χαιρετήσῃ πρῶτον τὸν Ἀττικιστὴν ὡς ὁμόφυλλον μᾶλλον, παρὰ τὸν Δάκωνα· καὶ ἐὰν τολμησῶμεν, καλῶς ποιῶντες, νὰ ἐπιθόσκωμεν αἰεὶ κατ' ὀλίγον τοῦ πρόσω, ὑπομολγεύοντες τὴν φράσιν πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ἀνώθευτον, τότε, ἀφ' οὗ συγγωνεύσωσιν ὁ Γραικὸς καὶ ὁ Ἕλλην ἐν τῷ αὐτῷ γωνεῖῳ τῆς γλώσσης, καὶ συμμορφωθῶσιν εἰς ἀγαθόμορφον ἀγαλμα, θέλομεν ἀξιοθῆ οἱ νῦν μέτοικοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· νὰ λάβωμεν σὺν θεῷ καὶ τὴν ἐπιτιμίαν τῆς πολιτείας, συναγορᾶζοντες καὶ συνεκκλησιαζοντες ἐν τῷ αὐτῷ Πρωτανεῖῳ τῆς φιλοσοφίας καὶ γλώσσης τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος· ὅτε οὐκ ἔσται πλέον Γραικὸς καὶ Ἕλλην, δούλος καὶ ἐλεύθερος· ἀλλ' εἷς ὁ αὐτὸς ἐν δυνάμει τοῦ λόγου, σύμπαντες Ἕλληνες, οἱ αὐτοὶ Ἀττικοί, οἱ αὐτοὶ Ἀθηναῖοι.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Ουγάτηρ φαίνεται, ὅτι πλησιάζει τῇ μητρὶ μᾶλλον τῶν ἀδελφῶν διαλέκτων ἐκείνων, ἃς σκεφθῶμεν, πῶς, καὶ πόσον δύναται ἔτι νὰ βελτιωθῆ· ἔσται δὲ τοῦτο κατὰ κοινὴν γνώμην πάντων τῶν πεπαιδευμένων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἐν καθράμῃ κατὰ τὴν προσαναγκάζουσαν γρεῖαν παντοδαπῶς, νὰ θηλάσῃ πλουσιωτέρως ἔτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς θηλῆς, ἐξ ἧς ἀνετράφη πτωχῶς μέχρι τῆς παρουσίας αὐτῆς ἡλικίας· πῶς δὲ γενήσεται τοῦτο· καὶ ποσαχῶς· πρὸς τοῦτο ἤδη ζητῶ τὴν μετ' εὐνοίας προσοχὴν καὶ ἀκρόασιν πάντων.

Πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ προσδιορίσωμεν ἀναγκάτως τὴν ὕλην τοῦ λόγου καὶ τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν ἀφορῶντες γράφομεν, ὅτι ἂν γράψωμεν· καθότι ἡ παροῦσα εὐτυχὴς μεταβολὴ πῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ πολλὰ παρ' ἡμῶν, παιδαγωγικά, ἱστορικά, ἠθικά, κατηχητικά, φιλολογικά, καὶ τῆς ἀνωτάτω τάξεως, πολιτικά, καὶ φιλοσο-

φικὰ τούτων δὲ ἕκαστον ἀπαιτεῖ διάφορον χαρακτῆρα κατὰ τὰ πρῶτα σῶμα τὰ δεκτικὰ διαφόρου ποιότητος καὶ δυνάμεως. Κατὰ τὴν διάφορον λοιπὸν ἔξιν τῶν πρὸς οὓς ταῦτα γράφονται, οὕτω καὶ πρέπει νὰ κινῶμεν τὸν κάλαμον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸν ὑψηλότερον τῆς ἑλληνικῆς χαρακτῆρα κατὰ τε ὕλην καὶ εἶδος· καὶ τοῦτο ἔπραξαν καὶ πράττουσιν ἤδη πάντες, καλῶς ποιῶντες, καὶ οἱ λόγοι τινῶν δὲν εἶναι σύμφωνοι τοῖς ὑπ' αὐτῶν πραττομένοις· καὶ ἄς μὴ νομίσῃ τις, ὅτι διασπῶ τὸ ἔθνος εἰς πολυφωνίαν, ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν εἰσάγω εἰς τὸ πανελλήνιον, θαυμάσιον προαγομένην πρὸς τὸν προσήκοντα αὐτῆς χαρακτῆρα μέχρις ὅτου ἀποβῆ ἡ αὐτὴ κοινὴ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, ὅσον εἶναι δυνατόν ὅλον ἔθνος νὰ ἔλθῃ ποτε εἰς τὴν αὐτὴν ἐντελέχειαν· τοῦτο πρῶτον.

Δεύτερον δὲ, ἡ ἐρμηνεία τῆς ἀρχαιοτέρας ἐν τοῖς σχολείοις νὰ μὴ γίνηται ὅλη δι' ὅλης παρελλαχμένη, ἀλλὰ κατὰ μόνην ἀνάλυσιν τῶν ἀπαρεμφάτων, καὶ εὐθείαν θέσιν τῶν ὑπερβατῶν, ὅπου τειγῆ, καὶ ἀλλοίωσιν τῶν ιδιωμάτων μετὰ τινος παραλλαγῆς λέξεων τινῶν τῶν ἀθεσέρων, καὶ ταῦτα οὐ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ἀλλ' ἐὰν εὐρμεν ἄλλας ἐρμηνευτικὰς· ἐπειδὴ ὁ λόγος ὁ κοινῶν τῶν βαρβαρικῶν βουρσασίων εἰσῆλθεν εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκ τῆς ἀρχαίας τῶν ἐξηγητῶν· ἐκ τοῦτου μάρτυς μου ἡ ἀλήθεια προσῆλθεν ὁ τοιοῦτος τῶν κακῶν συρφετός, ἀπὸ τῶν ὑποῶν νῦν τὸ Ἡράκλειον γένος ἀγωνίζεται νὰ τὴν καθίρῃ· τὰ δὲ μεταρυσικά, ἢ ἠθικὰ ὀνόματα ἐξηγεῖσθωσαν ἐρμηνευτικῶς, ὡσπερ καὶ οἱ ὄροι τῶν ἐπισημῶν· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καθὼς ἐρμηνεύουσιν αὐτὰ καὶ οἱ τὰς ζώσας γλώσσας διδάσκοντες.

Τρίτον δὲ καὶ μέγιστον, οἱ μεταφράσαι νὰ προσέγῃσι νὰ μὴ παρασύρωνται ἐκ τῶν ιδιωμάτων τῆς γλώσσης, ἐξ ἧς μεταφράζουσι τι, ἢ συναραινίζονται· καθότι τὸ διασπῶν τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας περισσύτερον τῶν ἄλλων ἀπάντων εἶναι ἢ τῶν ξένων ιδιωμάτων εἰσαγωγὴ εἰς αὐτὴν· περὶ οὗ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐλλογίμων ὠμίλησαν ἄριστα εἰς τὰ προοίμια τῶν παρ' αὐτῶν ἐκδοθέντων βιβλίων.

Ἄλλ' ἐπεδὴ οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπετίμησάν με πολλαχρῶς ὡς εἰσαγαγόντα πολμηρῶς πολλὰ ιδιώματα ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νεωτέραν δεδύσθω καί μοι πικρόσημα νὰ ἀντεπιτιμῆσω καὶ γὰρ αὐτοὺς πάλιν δικαιοτέρον, ὡς εἰσαγαγόντας εἰς τὴν αὐτὴν πολλὰ Γαλλικὰ ιδιώματα· οἱ εὐλογημένοι οὗτοι διδάσκαλοι, ἃ διδάσκουσι λόγῳ, ταῦτα παραβαίνουσιν ἔργῳ, καὶ τὸ θαυμάσιον εἰς τὰς αὐτὰς σελίδας, ἐν αἷς διδάσκουσι ταῦτα, καίτοι εἰδότες, ὅτι ὁ μέγιστος τῆς γλώσσης σπαραγμὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐστὶν ἢ τῶν ξένων ιδιωμάτων εἰσαγωγῆ.

ἤτ' ἦτις πρὸς ταῖς ἄλλαις κακοῖς ἀφαιρεῖ παντελῶς τὸ συνδεδεμένον, ἐν ᾧ αἱ ἀποφάνσεις, εἰς ὧν ὁ σύμπαρ συμπλέκεται λόγος, ὡς συνεχόμενοι ὑπαλλήλως, αὐταὶ παρ' ἑαυτῶν σαφηνίζονται, ὡς αἷτια καὶ αἰτιατὰ ἀλληλένδετα· καὶ οὕτω συμπληροῦσαι τὸν ὅλον λόγον Ἑλληνικόν, παριστώσι τῇ ψυχῇ τὰς τε ἐννοίας ἀλληλοχουμένας, καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ λόγου μὲ ἐπαφροδίτον χάριν· οὗτοι δὲ οἱ κλιότυγοι ἀφαιροῦντες αὐτὰ τὰ νεῦρα τοῦ λόγου, καὶ τὸ εἶδος ἐκλύοντες, αὐτῆς τῆς γλώσσης τὴν ὑπεροχὴν ἀφαιροῦσιν, ἐννοίας φύσει δευμένας συνδέσμων, ἀσυνδέτους ἐπισωρεύοντες, καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου καταλιμπάνοντες ὡς πρὸς τὴν ὀλομέλειαν ἄσχετα· διὰ τίς ζῆτι παρασύρονται ἐκ τῆς συνεχοῦς μελέτης τῶν ξένων βιβλίων· ἢ τοῦλάχιστον ὀνειδιζοῦσι τοῦτο τὸ παρ' ἡμῶν λεγόμενον ἀσύνδετον σχῆμα· ἀλλὰ σοφοὶ ὄντες, ὀφείλουσι καὶ ἐκάθεο νὰ προσέξωσι, καὶ τούτου νὰ μὴ πιεσῶσιν καθότι τὸ σχῆμα τοῦτο, καθ' ὁμοιωτόν, ἔχει ἴδιον τύπον (*).

Πρέπει λοιπὸν νὰ συνδέωμεν πανταχοῦ τὰς ἐννοίας διὰ τῶν συνδέσμων· τὸ ὅποιον εἶναι τὸ φυσικώτατον τῆς γλώσσης κἄλλως, καθ' ὃ μάλιστα διαφέρει τῶν ἄλλων γλωσσῶν. ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ μέρη, γινόμενα ὀδηγοὶ τῆς ὑποκρίσεως ἐν τῷ λέγειν, παριστώσι τὰς ἐννοίας πῦλλாகις ἐν τῇ ψυχῇ καὶ πρὶν φθῆσωμεν εἰς τὴν τῶν περιεῶν ἀπόδοσιν· καθότι ἢ τῶν μορίων τούτων πρὸς ἀλλήλα σχέσις, ὡς ἀπένευσίν τινα τοῦ πρώτου πρὸς τὸ δεύτερον ἔχουσα, ἀναγκαιῶς ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδοσιν πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς. (**)

(*) Εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Κόουα ἀπαντῶμεν πολλὰ χωρὶς συνδεδεμένα κατὰ πᾶσαν ἀκριβείαν, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσι καὶ σαφέναιαν· ἀλλ' εἶναι τινα κατὰ δυστυρίαν καὶ ἀσύνδετα μεταξὺ· τὰ ὅποια, ὡς τοιαῦτα, ἐπειδὴ ἐπιδέχονται καὶ πολλὴν ὄχλον λέξεων ἐκ ταυτολογίας ξένων ἰδιομάτων, ἀποζωφῶνται ἐν τῷ πληθεῖ, καὶ μάλιστα ἐν ὑφιλοτέλει καὶ ἀφηρημέναις ἐννοίαις. Ἀλλὰ διὰ νὰ καταμῶθῃ τὸ σαφές τὸ λεγόμενον, ἀε παραφράση ἐκ τῶν αὐτῶν συγγραμμάτων ἕνα μόνον παραφράσεων εἰς τὸ Ἑλληνικόν, εἶθα μάλιστα ἐπιπέλαξει τὸ ξένον τοῦτο εἶδος τῆς φράσεως, καὶ ἄφεται πόσον περιττευμα μετὰ τῆς ἀσφαλείας θέλει ἀποσκευασίση· καὶ πόσον αἱ ἐννοίαι συνεχίζονται, ἀλλῆ ἐξ ἄλλης ἠρτημένη καὶ παραγυμένη, ὡσπερ σειρά· ἐπειδὴ ὁ Ἑλληνικὸς λόγος, ἀποφεύγων τὸ περιττόν πανταχοῦ, ἐφίεται νὰ συνάψῃ ἐκ τοῦ συνεχοῦς τὸ αἰτιατὸν πρὸς τὸ αἷτιον διὰ τῆς δυνάμεως τῶν προθέσεων καὶ συνδέσμων· περὶ τοῦ ὅποιου αἱ ξένα γλώσσα μικρὸν φροντίζουσι· Πάντων λοιπὸν τῶν κακῶν, διὰ τὰ ὅποια ἀσπλανᾶται ἡ θυγάτηρ ἀπὸ τῆς μητρὸς, τὸ χείριστον εἶναι τοῦτο τὸ ἀσύνδετον καὶ ἀνατιολόγητον ἐπειδὴ τῶν μὲν ἄλλων τὰ πολλὰ, εἰς εἰς τὰ ξένα ἰσόματα μάλιστα, φηγαδεύονται καὶ αὐτόματα, ὡς ἐξελεγχόμενα τοιαῦτα διὰ τὴν ἀνάγκην· τοῦτο δὲ τὸ κακὸν εἰσέρπει ἀφανῶς εἰσαχόμενον καὶ παρ' αὐτῶν τούτων, τῶν ὁπίων ἔργον εἰσὶν αἱ λόγοι, καὶ ὁ ἄγων εἰς τῆς γλώσσης τὴν γρησιότητα· ἐπειδὴ τὸ ἔθος καὶ ἡ ἔξις αὐτῶν ἐν ἰδιώματι ἀλλοτριῶς παραπέθει· αὐτοῦς νὰ εἰσάξωσιν αὐτὰ ὡς φυσικὸς ἐπιχριστὸν εἰς τὸ φυσικὸν κἄλλος τῆς ἡμετέρας· Ἴδε περὶ τούτου καὶ Κ. Οἰκονόμου Φιλολ. ναϊ, καὶ ἐξῆς, ὅπου ὁρῶσ μὲν διδάσκει, οὐκ ὀρθῶς δὲ ἐν ἄπασιν πράττει.

(**) Ἴδε ἐν τῷ περὶ ἀναλύσεως τῶν περιεῶν. Γραμ. Τερψ.

Τὸ αὐτὸ δὲ αὖθις μέφομαι τινὰς καὶ εἰς τὰς μεταβάσεις τῶν ἐννοιῶν, καὶ ὅπως τῶν κεφαλαίων τοῦ λόγου (δὲν ἤξεύρω πῶς δὲν ἤμπορῶ ἀκόμη νὰ ἀφεθῶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ παράπανον) διὰ τί παραλείπουσιν τὰ τῆς μεταβάσεως μόρια, αὐτὸν τὸν λόγον τῶν ἐννοιῶν, καὶ μάλιστα ἔνθα καὶ χρεῖα καταναγκάζει; καὶ πῶς δύ' αὐτὰ τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα σχέσιν μὲ πρῶτην τοῦ νοῦς ἐποπτεῖαν, ὥστε νὰ συνάψῃ εὐθὺς τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄνω; ἀνερχομαι, κατέρχομαι, κυκλῶν καὶ ἀνακυκλῶν τὰ αὐτὰ, μάλιστα ἐν τοσαύτῃ ματαίᾳ διατριβῇ, συλλέγω τι νοημάτων καὶ τοῦτ' ἀμυδρὸν, καὶ ταῦτα δι' ἐλιψὴν μιᾶς συλλαβῆς ἐπειδὴ βλέπω μὲν περιόδους καλὰς, ἐννοῶ δὲ καὶ τὴν ἐννοιαν τούτων καθ' ἑαυτὴν· ἀλλ' ἡ ψυχὴ ἀγνοοῦσα ὅπως τὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν αὐτῶν καὶ συνάρτησιν, ἐνδυναζεῖ ἀρχαίως, καὶ διὰ τοῦτο, μὴ δυναμένη νὰ ἐπιφέρει τὴν κρίσιν, ἐνδιατρίβει ἐν τοῖς αὐτοῖς, μέχρις ἂν εὐρεθῶ μάλιστα τὸ φύσει ἡγούμενον καὶ ἐπίμενον ἀποσπύσσεται· ἐπειδὴ λείπεται τὰ νεῦρα, ἐξ ὧν ὁ λόγος συναρτῶμενος ἄπασ· καὶ συμπληρούμενος, ἐξυφανέται, ἢ ὡς αἷμα καὶ αἰτιατὰ συναλληλοσούμενα, ἢ ὡς συναίτια καὶ συναίτια συναρμολογούμενα ὑπ' ἀλλήλων καὶ συνεξορτῶμενα· ἐξ ὧν τὰ μὲν πρῶτα ἀπαιτοῦσι τὰ μόρια τῆς αἰτίας· τὰ δὲ ἄνευρα, τῆς συνδέσεως καὶ συναρμογῆς, καθ' ἡγήλασσα, κληρονόμος ὡσαυτῶν ἀρετῶν τῆς μητρὸς, ἔχει τὴν ὑπεροχὴν πρὸς ἄπασ· τὰς ἄλλας, ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι αἱ μὴ φυλαττοντες ταῦτα, καὶ λέγουσι· καὶ φρονόσι.

Τέταρτον δὲ συντελεστικὸν πρὸς τῆς γλώσσης τὴν τελευτήτα οὐχ ἡττόν ἐκείνου. Ἐπειδὴ πολλοὶ Ἕλληνισμοὶ, καὶ πολλαὶ φράσεις, καὶ μάλιστα λόγοι ἀποφαντικοὶ εἰσῆλθον καὶ εἰσέρχονται ἐκ τῆς ἀρχαιότερας εἰς τὴν νεωτέραν, καὶ οὗτοι καθ' ἑαυτοὺς θεωρούμενοι, δὲν διακρίνονται ποτέρας εἰσι, τῆς μητρὸς, ἢ τῆς θυγατρὸς, ὡς κοινοὶ ἀμφοτέρων, τούτους δὲν πρέπει νὰ τοὺς παραφθερωμένον, διαλύοντες αὐτοὺς διὰ τῶν μορίων (*): τὸ ὅπιον ἐπιτηδύουσιν ἀναγ, καίως μόνον οἱ τὰ πρῶτα μαθήματα τοὺς παῖδας διδάσκοντες πρὸς ἀποφυγὴν δῆθεν τῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν συμπτώσεως· ἀλλὰ καὶ ἐτέρους μάλιστα νὰ μετογετεύσωμεν ἐξ ἐκείνης. ἔνθα ἡ φύσις τοῦ λόγου ἡγεῖ ἀρμονικῶς καὶ ἡδέως εἰς τὰς ἀκοᾶς· οἷον τί λέγω;

(*) τοιοῦτοι δὲ λόγοι εἶναι πολλοὶ εἰς τὰ γράματα καὶ αὐτῶν τῶν ἀρθῶν ἐξ αὐτῆς τῆς παντοκρατορικῆς καὶ συντελεστικῆς πόντων τῶν καλῶν συνθεῖας· αἷον τὸ, σὺν θεῷ εἰρήσθω· δόξα τῷ θεῷ· εἴη τὸ ἄνωμα κυρίου· θεῷ συναρμολογούμενον· χρεῖας τυχεύσας· ὁ γέγονε, γέγονε· τὸ γενόμενον οὐκ ἀπογίνεται· τὸ ἀποκόλλας πρόσθεν· τετέλεσται· ὁ ἀποθανὼν δὲ δικαίωται· μεταξὺ λόγων· τῆ ἐπιμελεῖα πάντα δόξα γίνεσθαι· ἀρχῆς καὶ κλήσεων καὶ τὸ τέλος· καὶ τὰ τοιαῦτα· Ταῦτα λέγω εἰς τὰς συγγραφὰς μενέτωσάν ὁπτε.

Ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος λέγει κατὰ περιοδικὴν συστροφὴν οὕτως,
 « Ἰς δὴ πού, ὡς ἂ Φίλιππος πράττει καὶ κατασκευάζει, ταῦτ'
 « ἐπὶ τὴν Πίλιν κατασκευάζει.»

Τοῦτο λοιπὸν ἐὰν ἀναλύσῃς εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν ἐκλελυμένως οὕτως,
 « Ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Φίλιππος κάμνει καὶ ἐτοιμάζει, ἤξευρετε,
 « ὅτι τὰ κάμνει ἐναντίον τῆς Πίλειός μας »

Ἐὰν λέγω ἀναλύτης εἰς τόσον τὴν Δημοσθένεικὴν ταύτην περίοδον,
 εἰσάγεις βέβαια μεγάλην διαφορὰν εἰς τὴν νεωτέραν· ἐὰν ὅμως με-
 ταβάλλῃς μόνον τὸ συνειρημένον καὶ προθύτερον εἰς συνεπτυγμένον
 καὶ ὁμαλὸν οὕτως,

« Οὐδεὶς ἀγνοεῖ βέβαια, ὅτι τὰ παρὰ τοῦ Φιλίππου πραττόμενα,
 « καὶ κατασκευάζόμενα, κατὰ τῆς πόλεως ἡμῶν πραττανται καὶ
 « κατασκευάζονται.»

ἢ ἔτι φυσικώτερον οὕτως

« Ὅσα Φίλιππος πράττει καὶ κατασκευάζει, ταῦτα πάντα κατὰ
 « τῆς πόλεως ἡμῶν σκευαεῖ.»

Οὕτως εἰπὼν, καὶ σαφῆ λέγεις, καὶ πρὸς τὴν τῆς γλώττης ἀνε-
 πιστότητος ἀνατρέχεις ἀνθρώπῳ, ἐὰν ὁμολογῶμεν πάντες διέφ-
 θασιν γλώσσης τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἐξ ἧς ἐξέπεσαν, αὐθις ἐπάνο-
 δον· ἐπιπέθῃ οὕτω ἐλάπομεν, ὅτι πύλλαι φράσεις κομματικαὶ πλημμυ-
 ροῦσιν εἰς τὰ τῶν νεωτέρων συγγράμματα, ἄλλαι ἐξ ἄλλης ἀνάγκης
 εἰσαγόμεναι εἰς αὐτά· αἱ ὁποῖαι ἐν τόπῳ καταταπτόμεναι ἀρμυδίῳ
 προσβάλλουσιν ἥδιστα εἰς τὴν ἀκυρῆν, ὡσπερ ἀγλαύμορφοι καρποὶ
 περπνῶς εἰς τὴν ὄρασιν, ἐν μέσῳ τῶν φύλλων κρεμάμενοι· καὶ
 οὐ μόνον ἐν βιβλοῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σῆματα τῶν κομψότερων καὶ
 φιλοτιμοτέρων ἐνεφουτεῖται ἢ τοιαύτη εὐφράδεια θαυμασίως, καὶ ἐν-
 σπείρεται κατ' ὀλίγον μεταδιδόμενη παρὰ τῶν πατέρων καὶ εἰς
 αὐτὰ τὰ παιδάκια, εἰς τὰ ἴπνια ἐν καιρῷ ἢ μάλιστα τῆς Ἑλληνικῆς
 ἔσται τὸ ἡμῖν τοῦ παντὸς ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν
 κομψότητος τῶν γονέων. (*)

(*) Ἰδοὺ πῶς γράφει τις τῶν ἐμπορικῶν ἐκ Βιέννης πρὸς τὴν ἐαυτοῦ γυναῖκα. « Ἐξ
 ὧν μανθάνωμεν ἐκ τῶν ἐσημερίδων, τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων δια ἑστῆς καὶ θαλάσσης
 ἐρέτης γενόμενα, ὑπερβαίνειν οἱ πᾶσαν πιθανότητα λόγου· θεομισοῖσι δὲ τα αὐτὰ καὶ γράμ-
 ματα ἀξιοπύση, πανταχόθεν ἀπο τῆς Ἰταλίας πεμπόμενα, ἐπὶ αἱ σόλοι τῶν ἐχθρῶν οἴτε
 ἐκ Βυζαντίου καὶ ὁ Ἀργύπιος, ἐματαιώθησαν ἄμφότεροι μεταξὺ τῆς Σχίρου καὶ Ρόδου
 ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἡρώων· καὶ αἱ ἐπιπέδες ἡμῶν γινούσιν ἐπὶ τὸ κρείττον γιγαυταίως
 ἔχμασιν. ἔχει λοιπὸν πρόνοιαν τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων ὁ ὕψιστος· εἴη τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 εὐλογημένον » .

Τοιαύτα λοιπὸν λέγει οὕτω κομψῶς καὶ Ἑλληνικῶς καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἥτων περρι-
 δευμένων προφερόμενα καὶ γραφόμενα μεταδίδονται εὐκόλως εἰς τὴν νεολαίαν, ὅταν
 ἐγκρίνωσιν αὐτὰ μάλα, ὅσα ἐγκρινοῦντες τὴν τῆς γλώσσης διεφθασιν.

Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον τοῦ πρώτου τούτου μέρους κεφάλαιον εἶναι τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν τὴν παλαιάν, ὡς εἰς διόρθωσιν καὶ πρόσδον τῆς νεωτέρας πολὺ καὶ τοῦτο συντεῖνον· Ἀλλὰ περὶ τούτου ὁρῶ μοι ἀναβολὴν νὰ ὀμιλήσω μικρὸν κατωτέρω.

Νῦν δὲ ὡς μεταξὼμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου, τὸ περὶ εὐμαθείας καὶ ἐκτασεως τῆς ἀρχαιοτέρας· ἐξ ἧς καὶ δι' ἣν προήλθεν ἡ τοσαύτη πτόησις καὶ εὐνοια τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς ἡμᾶς εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα καὶ κίνδυνον. Προῦβλήθη λοιπὸν ἀνωτέρω πῶς δύναται νὰ εὐκαλυπθῇ ἡ μάθησις τῆς Ἑλληνικῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐξῆς· γενησεται λοιπὸν ἡ λύσις αὐτοῦ μή·ε ἀπὸ τῆς μεθόδου τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν ἄλλος ἄλλως πλανᾶται ἐξαπατῶμενος, μήτε ἀπὸ τῆς θαψιλείας τῶν βιβλίων, μήτε ἐκ τῶν πολλῶν σχολείων, περὶ ὧν πλῆθὸς πολλὰκις ἐγνωστοποίησαν κοινῶς παρὰ πάντων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τρόπου μάλιστα τῆς πολιτικῆς, καὶ μάλιστα νῦν, ὅποτε τὸ γένος δύναται νὰ διατάξῃ αὐθαιρέτως τοῦτο κατὰ τὸ συμφέρον, ὑπὸ μηδενὸς ἐγθροῦ ἐξώθεν κωλυόμενον, μήτε ὑπὸ δεσποτικῆς ἐπιταγῆς, μήτε ὑπὸ φόβου καὶ συμφορῆς. Ἀλλ' ἵνα προῦβῶμεν τακτικώτερον καὶ εἰς τοῦτο, ἀρκτέον ἀπὸ τῶν παιδικῶν ἐξ ἀρχῆς καθέτιναι γλώσσαι ἀμφοτέραι, ὡς μίαν ἐρῶσαι φύσιν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων συντηρῆσαι, προχωροῦσιν ἀμοιβαίᾳ συνηθείᾳ ἀλλήλων ἢ μὲν πρὸς ἑελπίωσιν, ἢ δὲ πρὸς εὐμαθείαν.

Πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ ἐγώμεν τοῦτο ὡς βέβαιον, ὅτι ὅσον τὰ παιδαγωγικὰ λάβωσιν εὐθυορίαν ἀκριβοτέραν, τοσοῦτον βέλτερον ἐπιτυγχάνῃ τὰ ἐργακτικὰ ἐπομένως, διδασκόμενα εὐτοχώτερον· ὅτι οἱ τὰ ἐργακτικὰ εὐνοήθησι πρὸς τὸ τελειώτερον, τοσοῦτον ἀσφαλιστέρον μᾶς υποθέσεται ἡ φιλοσοφία· ἴδαν λοιπὸν προσδιορίσωμεν εἰς τοὺς παῖδας τὴν ἀρχὴν τῶν γραμμάτων εἰς τὸ ἐβδόμενον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἱκανὸς χρόνος ἔσται εἰς τὸ λεγόμενον ἀλληλοδιδασκτικὸν ἐν ἔτει, ἢ καὶ δύο διὰ τὴν ἡλικίαν (*): ἐκ δὲ τούτων διαδεγόμενος αὐτὸς διδάσκαλος ἔστω, διδάσκειν ἐν ἐπιλείῳ καθήκεις γεγραμμένους, ἠθικὰ, μυθικὰ, ἱστορικὰ, καὶ μάλιστα τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ἰωματικά· καὶ πρὸς τούτοις τὸ γράφειν, καὶ ἀριθμεῖν, καὶ λογίζεσθαι ἀκριβοτέρον· ἔστω καὶ τοῦτο ἱκανὸν διάστημα ἔτος ἐν' τὸ ὁ ἐντεῦθεν μανθάνετωσαν

(*) Τί λέγεις διδάσκαλοι· ἡμεῖς, ἐλέπομεν, ὅτι μολὶς καὶ τρία ἔτη ἐξαρκέουσιν εἰς τοῦτο· οὐτως ἔχει· ἀλλ' εἴ, εἴτε διδάσκαλοι, εἴτε ἐπιτάται εἰς τοσοῦτον ἀνθήλευσαν τὸ πρᾶγμα τοῦ τοσούτου ἀκριβοῦς τῆς ἑαυτῶν καρδίας ἐκπαιδεύοντες ἀναπλάσματα, ὥστε χρεῖα γρηγορῆσι ὁμῶν νὰ τα καθάρσωσιν· Περιορίσθη λοιπὸν τὸ πρᾶγμα εἰς μόνους τοὺς πέντε μῆνας τοῦ ἀναγνώσκων, τοῦ γράφειν, καὶ τοῦ ἀριθμεῖν κατὰ πολλὰν συντημίαν καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν θερμῶν, εἰς τὰ ἵπτα τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου καταναλισσεται εἰς μάτην.

ἱστορίαν, κατήχησιν, καὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος γεωγραφικὴν θέσιν, ἀριθμητικὴν τελειοτέραν, καὶ πρὸς τούτοις τὸ πρῶτον καὶ δευτερον μέρος τῆς Γραμματικῆς, ἐφαρμόζοντες αὐτὸ εἰς τὰ αὐτὰ μαθήματα χωρὶς τινος κατὰ τὴν κλίσιν παραλλαγῆς· ἐπειδὴ, ἐξαιρουμένου τοῦ μελλοντος καὶ τοῦ ἀπαρεμρῆτου, ἐφαρμόζονται πάντα εἰς τῆς ἀρχαίας τοὺς τύπους καὶ τοὺς ὀρθογραφικοὺς κανόνας· Οὕτω δὲ ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις προτελούμενα τὰ μειράκια, μεταβαίνετωσαν μετὰ τὸ ἐνδέκατον ἔτος εἰς τὰ Ἑλληνικὰ μετὰ χρηστῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ φανῶσιν εἰς τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος ὡς ἀγλαόμορφα ἀγαλιάτικα, εἰδωλοπειρημένα καὶ συγκεροτημένα μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν, ποιητικὴν, ῥητορικὴν, ἱστορίαν, μυθολογίαν, γεωγραφίαν, καὶ ἀριθμητικὴν· (*) Ἐκ δὲ τούτου, ἐὰν καταναλώσῃ ὁ ἐλλόγιμός μου μαθητῆς καὶ ἐν ἔτις ἔτι εἰς ἀνάγνωσιν συγγραφέων καὶ ποιητῶν, καὶ γυμνάσματα ῥητορικὰ, καὶ μὴ ῥητορικὰ, μεταφράζων, συγγραφέων, συρράπτων, ὅπως καὶ ὅ,τι ἂν δύνηται ἕκαστος, κάλλιστα θέλει κάμῃ· καὶ ἐκ τούτου μετὰ τὸ δέκατον ἔκτον ἔτος μεταβήτω, ἐὰν αἱ περιστάσεις συγχωρῶσιν, εἰς αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, ὅπου καὶ ὁ διδάσκαλος ἐκ τοιαύτης προπαρασκευῆς θέλει γνωρίσῃ τίνα καὶ τί διδάσκει, καὶ ὁ διδασκόμενος, τίνα, καὶ τί ἀκούει· ἄλλως δὲ, ἀτέλεστοι ὄντες, οὔτε βλέποντες βλέπουσιν, ἂ νομίζουσι βλέπειν, οὔτ' ἀκούοντες συνίσκιν, ἂ δοκοῦσιν ἀκοῦειν, ἀλλὰ γίνεται το λεγόμενον, πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, πᾶροι δὲ Βάκχοι· ἢ ὡς ἡ κοινὴ παροιμίαι· Γέλαμε νὰ σε γελῶ, ν' ἀπερνοῦμε τὸν καιρὸν.

Δευτερον δὲ ἐπιταχύνει τῆς ἀρχαίας γλώσσης τὴν μάθησιν τὸ ἀποστηθίζειν· καὶ συντέμνει τοῦτο μάλιστα τὸ ἥμισυ τοῦ παντός ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο φαίνεται βαρὺ εἰς πολλούς, καθὼς καὶ εἶναι τῶ ὄντι, καὶ μάλιστα ὅταν γίνηται συνεχῶς, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰκις φέρει καὶ ἀπῆθιν, τὸ ὅποιον ὡς γινόμενον ἐκ μέρους ἐπιβλαβές, καὶ ὅλως νόσος τῆς προθυμίας, γενέσθω τοῦτο ἐκ διαλειμμάτων, καὶ εἰς λόγους ῥητορικοὺς καὶ μικροὺς· μικροὺς μὲν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπέπτου ἀπαρεσκευίας· ῥητορικοὺς δὲ, καθότι τὸ ἀποστηθίζειν δὲν ἀποβλάπτει τοσοῦτον τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, ὅσον τὸ εἶδος αὐτῆ· οὐχὶ δηλονότι αὐτὰς τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ἐμαθὼν ἕκαστος τὰς περισσοτέρας ἀπὸ τῶν παιδαγωγικῶν ἐπι μαθημάτων, ἀλλὰ τὸ ὕψος

(*) Σημειώσθω δὲ, ὅτι ὁ χρόνος ἐνταῦθα προσδιορίζει μᾶλλον τῶν μαθητῶν τὴν τάξιν, χωρὶς νὰ περιορίσῃ διὰ τὰ ἔτη καὶ τῶν παιδῶν τὴν προόδον· ἐπειδὴ καὶ ὁ εὐφρέστερος προεβασθήσεται καὶ πρὶν τῆς ηλικίας, καὶ ὁ ἀφωτὸς θίλει μείνη ὅπισθεν εἰς τὰ αὐτὰ, ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν παιδῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς ηλικίας τοῦ προεβασμένου γινόμενου.

αὐτὸ καὶ τὰς φράσεις ἐν συστροφαῖς περιοδικαῖς, ἐν αἷς μάλιστα φαίνεται ἡ διαφορὰ τῆς νεωτέρας πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν, πρὸς τοῦ ὑποίου τὴν κατόρθωσιν συντείνει μάλιστα πάντων τὸ ἀποστηθίζειν· ἐξαρχοῦσι δὲ εἰς τοῦτο τέσσαρα πέντε λογίδια, καλῶς μεμαλημένα ἐν ὑποκρίσει τῶν σχημάτων, καὶ ἐπιγνώσει τῶν νοσημάτων, ἱκανὰ τούτα νὰ ἀνοίξωσιν ἐξῆς τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ τελειότερον· ἐξ οὗ οἱ μαθητεύοντες θέλουσι λάβῃ τὴν εὐλολίαν καὶ ἄνευ τῆς ὀδηγίας τῶν διδασκάλων εἰς τὸ γράφειν καὶ συγγράφειν, ἔχοντες προχείρους, ἐξ ὧν ἀπεστήθισαν, καὶ ἐννοίας καὶ φράσεις, ὡς ἄριστα τοῦτο φαίνονται κατορθώσαντες καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι. (*)

Τρίτον δὲ ἐστὶ τὸ ἀπαγγέλλειν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσαν ἐν τοῖς σχολείοις· καὶ τοῦτο ἦν μὲν τὸ πέμπτον ἀνωτέρω, ὡς συμπόλλων πρὸς διόρθωσιν ἐκαὶ τῆς ὀμιλουμένης· ἀλλὰ περὶ τούτου ἔγινε καὶ ἄλλοτε ἐν ταῖς παρελθούσαις διατριβαῖς πολλὴ πρὸς ἀλλήλους λογομαχία· καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἐκταθῶμεν περισσύτερον εἰς τοῦτο τὸ μέρος. Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν παρελθουσῶν ἀντιλογιῶν ἐδείξεν ἐσχάτως καὶ ὁ σοφὸς Οἰκονόμος γνώμην περὶ τούτων, ἀλλ' ὅλην δι' ἑλπίδος κατὰ δυστυλίαν ἀντιφατικὴν, καὶ τούτην τὸ παραδοξότερον εἰς τὰς αὐτὰς σελίδας ἐξῆς· καὶ τὸ ἐτι παραδοξότερον, ὅτι ὁ αὐτὸς πρὸς αὐτὸν, οὐκ οἶδα ὅπως, ἀντιμαχόμενος, διατείνεται πρὸς ἑκάτερα ἀπὸ πλάσης ῥητορικῆς εὐφραδείας. Ἀλλ' ἵνα μὴ φανῶ τι, ὅτι διαβάλλω τὸν ἄνθρωπον, θέλω προσθέσθαι εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου αὐτολεξέει τὰ παρ' ἐκείνου ἐκδοθόμενα.

Τέταρτον δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἐλαττήριον πρὸς μάλιστα τῆς ἀρχαίας ἐστὶν τὸ τιμᾶν τίνας τοὺς ἑρατὰς αὐτῆς, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εὐδοκίμουσιν ἐν τοῖς σχολείοις νέους· ἡ δὲ τιμὴ τίς καὶ πῶς συμβολά τινα περιόπαντα, ἢ προσέθεσμις εἰς ἀμύλατα, ἢ ἄλλο τι ἀνάλογον εἰς τὴν ἐκάστῳ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἐπίδοσιν· καλῶς συνεδέξασθαι

(*) Τὸ ἀποστηθίζειν συντελεῖ πολλὸν εἰς τὸ καλεῖν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσαν, περὶ τοῦ θέλωμεν εἰπεῖν κατωτέρω καὶ μάλιστα τὰ διαλεκτικὰ, ὅποια εἶναι καὶ τὰ δραματικὰ, καὶ ἐν τούτων τα ἁριστοφάνεια περισσύτερον· τὰ δὲ τῶν τραγῳδιῶν, ὡς ποιητικώτερα καλῶν ἐστὶ νὰ μεταφρασθῶσι τινα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς, τὰ ὅποια ἀποστηθίζοντες· οἱ παῖδες, θέλουσι τὰ παραστῆναι ἐν τῷ θεάτρῳ μὲν φιλοτιμίαν· ἥτις θέλει ἐμφυτεύσθαι τὸ ἀπαγγέλλειν τὴν γλῶσσαν τραγῳδίας εἰς τὰ στίματα καὶ τῶν κωμῶντων· μέγα τι τῷ ὄντι καὶ συντελεστικώτατον τὸ προσφέρειν περὶ τῶνα πρὸς τοῦτο δὲ συνέγραψα καὶ τὸν Φωνικὸν μου, ἔγω δὲ καὶ ἄλλα πολλά καὶ δραματικὰ, καὶ ἑκάστῳ εἰς διαφόρου ἕως διαλογικὰ· τὰ ὅποια καὶ ἂν εἶναι κέντρονες, καὶ μὴ εἰς τῆς πορφύρας τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἂν εἴποι ὁ σεμνὸς Οἰκονόμος, γίνονται ὁμοῦς πολλὰ καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν πορφύραν τοῦ Πλάτωνος· καθότι πάντα ἐπίδοσις εἰς μικρῶν προβαίνει εἰς τελειότητα· ὁ πρῶτος ἀνθρώπος τὸ πρῶτον ἐνεδύθη φύλλα σικκῆς, ἀλλ' ἡ μύμησις ὀδήγησε κατ' ὀλίγον τοῦ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν λαμπρὰν τῶν βυζαντινῶν πορφύραν καὶ μετὰ αὐτῆς γίνεται μάλιστα πάντων ὁ ἕρκος Οἰκονόμος, ὡς φῶσει φιλομαθῆς ἂν.

νὰ κάμωσι τούτο καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν εὐνομούμενων ἐθνῶν πρὸς τοὺς σοφοὺς παντογού, ὅσοι θέλουσι τὴν αὐξήσιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπισημῶν ἐπειδὴ τότε γίνονται τὰ πράγματα περιμαχητά, ὅταν ὁ Ἥγεμὼν τρέψῃ ἐπὶ αὐτὰ εὐνοϊκώτερον ὄμμα· καθότι τὸ τοιοῦτον, οὕτω τιμώμενον, ἔλκει τοσοῦτον ἕκρος εἰς τῶν ἐρασθῶν τῆς ψυχᾶς, ὅσον ἂν ἐγένετο μὲ τὴν ψῆφον παντὸς τοῦ γένους, τοῦ ὁποῖου ὁ Ἥγεμὼν ἐστὶ κεφαλή· ἀναγκη λοιπὸν καὶ προσῆκον πάση διοικήσει νὰ κινή τὴν φιλοτιμίαν τῶν πολιτῶν πρὸς αὐξήσιν τῶν καλῶν. Ἐάν τὸ τρίπαιον τοῦ Μιλτιάδου ἐξέκαυε τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ μετέπειτα ἐν αὐτῇ παραδόξως νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τοῦ σωλοῦ καὶ παραφύρου ἕως εἰς ἔμμερνα καὶ φιλότιμον, ὡς ἐν καιρῷ ἐφάνη ὁ πρῶτος σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, πῶσον μάλλον αἱ τοιαῦται τιμαὶ, προγεγεννημένα ἡ δημοσίᾳ εἰς τοὺς ἀξίους, θέλουσι διεγείρει παρὰ δόξαν πολλῶν ἀγαθῶν νέων ψυχᾶς πρὸς ἐπίκτησιν τοῦ μόνου πατρῴου κληρονομήματος; βέβαια ἢ πρὸς ἓνα τινα τιμὴ θέλει κινήσῃ ἄλλους δέκα πρὸς φιλοτιμίαν· καὶ ἢ πρὸς δέκα, ἄλλους ἑκατόν· καὶ οὕτω καθ' ὁμοίαν πρῶτον ἐφεξῆς ἐκ διαδοχῆς εἰς διαδοχὴν μέχρι τῶν ἐσχάτων. (*)

Πρὸ ἐπὶ τὰ ἤδη περιήτου ἔτων ἀνέγνων εἰς τὸν Ἀγγιον Ἐρμῆν, ὅτι ὁ φιλέλληνας Γαϊλφόρδος ὁ Ἄγγλος, ἀνέφερεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἐξουσίαν νὰ συστήσῃσιν εἰς τὴν Ἰονικὴν πολιτείαν σχολεῖον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὴν Ἰθάκην ἐπ' ἀριστεῖς τοιοῦτοις· νὰ γίνηται ἐξέτασις παρὰ τῶν διδασκαλῶν καθ' ἕκαστον ἔτος, παρόντων καὶ ἄλλων σοφῶν, τοῦ τε Κυβερνήτορος καὶ Προέδρου, καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων· μετὰ δὲ τὴν δοκιμασίαν νὰ προσφέρῃ ἕκαστος τῶν μαθητῶν (ὁ εἰλεῖ δὲ οὗτος νὰ εἶναι ἐντὸς τῶν εἴκοσι τεσσάρων ἔτων) γυμνασμά τι εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ὅ,τι ποτὲ βιουλιχταί ἕκαστος· ἐκ δὲ τούτου, ἀφ' οὗ ἐγκριθῶσιν ἀπὸ πάντων τρεῖς τὰ δικιωτέρα, νὰ δοθῇ εἰς τοὺς τρεῖς μία ῥῆσις νὰ τὴν ἐξελληνίσῃ ἕκαστος καταμύνας ἐνόπιον τῶν προρευρισκομένων ἐν τῷ συλλόγῳ πρὸς δοκιμὴν τοῦ δοθέντος γυμνάσματος, ἂν εἶναι γνησίον τοῦ προσενεγκόντος. Ἐκ δὲ τούτου νὰ πέμπωνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς τὸν ἐν Ὀξωιά κροφῆσσορα τῆς Ἑλληνικῆς νὰ κάμῃ τὴν κρίσιν περὶ αὐτῶν, οὕτων

(*) Ἀπαρτὶ τις τῆ ἀληθείᾳ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀποτίαν περὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο· Ἐάν γράψῃ τις τῶν ἡμετέρων μίαν ἀθλίαν ῥῆσιν Γαλλιστί, θαυμάζεται καὶ κροτεῖται ὡς σοφώτερος πάντων· ἐάν δὲ τις γράψῃ ὅ,τι ἂν γράψῃ Ἑλληνιστί, κροτηρίζεται ὡς ἄλλοτριος· ἐν ᾧ μάλιστα εἶναι καιρὸς καὶ προσῆκον νὰ ἀνασώσῃμεν τοῦτο τὸ μέγα σπαρτῆρον κερμῆσιν, δι' εὐ καὶ ἢ θογατέρα ἀκλευθεύσα συναναδύιναι καὶ τελειοποιεῖται· καὶ το τῆς ἀρχαίας διέσκεμα ἐπιτέμνεται πρὸς τὴν μαθησιν.

πρώτον, ποῖον δεύτερον, ποῖον τρίτον· ἡ δὲ Ἐξουσία μετὰ ταῦτα ἔστ' ἐστὶν εἰς τὸν ἐν Κερκυρα Κυβερνήτωρα τρία νομίσματα χρυσῶν, τὸ μὲν τριάκοντα χρυσῶν, τὸ δὲ εἴκοσι, τὸ δὲ δέκα, καὶ τὰ προσφέρῃ ἐν συνελεύσει τῶν ἐγκρίτων εἰς τοὺς εὐδοκίμησαντας αὐτοὺς μαθητὰς καὶ φορέωσιν αὐτὰ δημοσίως ἐπὶ τοῦ στήθους. Τούτο λοιπὸν, ἐὰν ἤρχεται τότε εἰς ἔργον, ἔπρεπεν ἕως τῶρα να γράφωσι τὴν ἑλληνικὴν πεντακλῆσιν.

Τούτο λοιπὸν λέγω καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν εὐτυχίᾳ ταύτῃ μεταβολῇ τῶν πραγμάτων, καὶ φροντίσῃ περὶ τούτου πρὸ πάντων εὐθὺς γενομένης εἰρήνης· ἐπειδὴ πᾶσα μεταβολὴ τῶν καλῶν συνήθως κινεῖ τοὺς ἑραστὰς ἄλλους εἰς ἄλλην φιλοτιμίαν· οὐδέμια ὅμως οὐδαμῶς τοσοῦτον, ὅσον ἡ παρούσα θέλει φέρει αἴσιον ἀποτέλεσμα εἰς τὸ ἱερὸν τούτο λαΐψανον τῶν προγόνων καθότι γενομένων τούτων παρὰ τῆς σεβαστῆς Βουλῆς, πέποιθα, ὅτι θέλομεν ἰδίᾳ παραδοξοτέρην μεταβολὴν εἰς τὴν γλῶσσαν, παρ' ὅτι εἶδομεν ἐν ἴσῳ χρόνῳ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὰ ὄπλα.

Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον· Ἄλλ' εἰς τοῦτο οἶδα, ὅτι θέλω φανῆσθαι παρὰδοξος· καὶ ἐνδεχόμενον να εὕρω καὶ ἀντιλογίαν πολλὴν ἀξίῳ ὅμως, ὥστε ἕκαστος τῶν ἀντιλεγόντων να μὴ ἀντιπεριπέκη ἐξ εἰκασίων ἀπιθάνων εἰς ὅτι ποτὲ ἀντιέξῃ· μήτε ἀπ' ὧν αὐτὸς εὐδοκίμει, ἢ δὲν εὐδοκίμει· καθότι τὰ τοιαῦτα ἄκαιρα φιλοσηματὰ ἔφερον πολλάκις καὶ αὐτὰς τὰς λαμπροτάτας πόλεις εἰς ἐσχάτην ἀπώλειαν· ἀλλ' ἄς σπλαγχνῆ, ὅτι ἐπιφέρει ὑμῶν περὶ τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς δόξης παντὸς τοῦ ἔθνους, καὶ τούτων οὐχὶ προσκαίρων, ἀλλ' ἐσομένων εἰς αἰῶνας αἰῶνων κατὰ πᾶσαν τοῦ γένους τὴν ὑπαρξίν καὶ διάρκειαν· τοιαῦτα τῆς δόξης καὶ ἐελτιώσεως τῶν κοινῶν συστατικὰ ἀγαθὰ μήτε παθῶν, μήτε τῆς τυχεύσεως καὶ παρασυρούσεως βουλῆς εἰσὶ δεκτικά· τί ἐστὶ λοιπὸν τούτο, περὶ οὗ συσέλλομαι τοσοῦτον να παρρησιασθῶ; συντείνατέ μοι μετ' εὐνοίας τὸ σὺς.

Ἐρωτῶ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, πότερον, εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ἢ εἰς τὴν νεωτέραν ἐν τῇ εὐτυχίᾳ ταύτῃ μεταβολῇ τῶν πραγμάτων θέλετε να διδάσκηται ἡ φιλοσοφία; εἰς τὴν νεωτέραν λέγουσι οἱ νεῖς διὰ τί; ὅτι τὰ μαθήματα εἰς τὴν συνήθη ταύτην καὶ ὁμιλουμένην εὐκολούνηται περισσότερον· καλῶς οἱ διδασκόμενοι δεπόμενον, προμεμνημένοι τὴν ἀρχαίαν, εἰσέρχονται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ βουλήται ὄντες; προτετελεσμένοι πάντως· καλῶς καὶ τούτοι· πότερον δὲ, καὶ οὐ ἀναγνώσσει συγγραφεῖς πολλοὺς ἰσηρικοὺς, ἠθικοὺς, πολιτικοὺς, ρητορικοὺς, ποιητὰς καὶ τὰ τοιαῦτα ὅ ἐστιν, ἀπὸ πάντων τούτων εἰδοπεποιημένοι, ἢ ἀπὸ τινῶν ὀλιγῶν μόνον ἀλευρωμένοι; ἀπὸ ὅτι ἀπὸ πάντων τῶν ἐγκυκλίων συγκεκοτημένοι· δια τί καὶ τούτοι; ὅτι ἡ

εἴσοδος εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι πολλὰ ἀκανθώδης εἰς τοὺς μὴ προτετελεσμένους ἰκανῶς ἀπὸ πάντων· τι κωλύει λοιπὸν νὰ ἀκούσασιν οἱ τοιοῦτοι τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ εὐγενικὴν ἐκείνην μητέρα καὶ τροφὴν αὐτῆς; καὶ τίνα δυσκολίαν πρὸς θεοῦ ἀπὸ τῆς γλώσσης εἰς φιλοτίμους καὶ προτετελεσμένους μαθητὰς, τοσοῦτους καὶ τοιοῦτους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς προκαταφαγόντας; ἄλλ' ἄλλη ἢ γλώσσα τῶν συγγραφέων, καὶ ἄλλη τῆς φιλοσοφίας (εἶπὸν τινες καὶ τοῦτο) διὰ τοὺς ὅρους αὐτῆς καὶ τὰς ἀφηρημένους ἐννοίας ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα δύνανται νὰ παρασύρωσιν ἐν τῷ λόγῳ ἀλόγως, καὶ λέγουσι καὶ φρονοῦσιν οἱ ταῦτα προφασίζόμενοι· Ἄλλ' ἐρωτῶ πάλιν αὐτῆς τὰς ἐννοίας καὶ τοὺς ὅρους τούτους, καὶ τᾶλλα τὰ πολλὰ, ἄραγε δὲν χρειάζονται οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι καὶ εἰς τὴν νεωτέραν, καὶ μάλιστα ἀπὸ πλείονος ἀγνοίας ἐν ταύτῃ ἐρχόμενοι; ὦ τῆς παραλόγου τῶν ἰδεῶν τούτων περιπλοκῆς! Ἐπειτα ἡ φράσις τῶν συγγραφέων εἶναι ὅλη δι' ὅλης ὑπερβατὸς καὶ ἐν συστραφῇ περιιδῶν· ἡ δὲ τῆς φιλοσοφίας ὁμαλή, καὶ ὀλίγον διάφορος ταύτης τῆς παρὰ πολλῶν καὶ προφερομένης καὶ γραφομένης κομψύτερον. Πόση λοιπὸν καὶ ποία ἡ δυσκολία ἐκ τῆς γλώσσης εἰς φιλοσοφοῦντας ἐκ τοσαύτης παρασκευῆς; ἐγὼ μὲν οὐχ ὄρω· τὸναντίον δὲ πέπεισμαι καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ὁ εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφῶν κατορθοῖ περὶ σφόδρον· πέπεισμαι δὲ λέγω, ὅτι καὶ λόγῳ καὶ πράγματι τὴν ἰδέαν ταύτην κατέγω ὡς ἀληθῆ· ἐπειδὴ ὁ φιλοσοφῶν εἰς τὴν νεωτέραν (ἐννοεῖ μοι τὴν ἐκκελυμένην καὶ ἀσύνδητον, τὴν κακίερακτον ταύτην καὶ πλήρη ξένων ἰδιωμάτων), θαρρῶν εἰς τὸ λεκτικόν, διέεργεται τὸ πραγματικὸν ἀμελῶς καὶ ἐπιπολαίως, ἀπὸ περιόδου εἰς περίουδον, καὶ ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἐννοίαν μεταβαίνων καὶ μεταπηδῶν ἀσχετῶς καὶ ἀσυνδυστάως, ὡς ἂν τύχη· ἡ δὲ ἀρχαία ὅμως διὰ τοὺς σφιγκτοὺς δεσμούς τῶν μεταβατικῶν καὶ συνθεσμικῶν μορίων, ὡς σγέσιν καὶ ἀπόνευσιν ἐχόντων τούτων πρὸς ἄλληλα, ἀπαιτεῖ πανταχοῦ τὴν ἀπόδοσιν· ἡ δὲ ἀπόδοσις παρὶσῶ ἀμειλιχῶς τὰς ἐννοίας συνθεδεμένας καὶ ἀλληλουγουμένας ἐξ αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων· καὶ ἐντεῦθεν δὲν συγχωρεῖ εἰς τὸν φιλοσοφοῦντα μαθητὴν νὰ διέλθῃ τὰς ἐννοίας ἐπιπολαίως, ὡς ὑπὸ θεσιν ἀδιέφορον.

Ἐν λοιπὸν δόξῃ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δῆμῳ νὰ αὐξήσῃσι τὴν πρόσδον τῆς Ἑλληνικῆς, πρέπει νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὴν καὶ μίαν γωνίαν ἐν ταῖς ἐπιστήμασι· τούτῃσι νὰ τιμῆσωσι τὴν φιλοσοφίαν μὲ τὴν λαμπρὰν καὶ εὐπάρυσον πορφύραν αὐτῆς, τὴν φυσικὴν λέγω ἐκείνην τὴν ἀνακτωρικὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἐν ἣ ἐγεννήθη καὶ τὴν ὁποίαν γνωρίζει μητέρα καὶ τροφὴν ἑαυτῆς τε καὶ πασῶν τῶν ἄλλων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν αὐτῇ ἡ ἐλευθερία· ἀλλ' οὐχὶ τὴν

κατεφρίκνωμένην καὶ κατεσπαραγμένην θυγατέρα τῆς βεβρυπωμένης καὶ κατησχυμένης δουλείας. καθότι αὐτὴ μόνη, εἰς τῆς ὑποίας τὰς ἀγκάλας ἐγεννήθη ἡ φιλοσοφία, αὐτὴ μόνη εἶναι ἀπογρῶσα αὐτὴ δι' ἑαυτῆς τὴν ἐρμηνεύσῃ ἀξίως· αἱ δὲ παρ' αὐτὴν, ὡς ἄλλαι παρ' ἄλλων ἀρχαιοτέρων μίγματα οὔσαι, ἀδυνατοῦσι· διὸ καὶ πολλάκις ἐγένετο βουλὴ παρὰ τε τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ νεωτέροις σοφοῖς τῆς Εὐρώπης νὰ εισάξωσιν αὐτὴν εἰς τὴν παραδῶσιν τῆς φιλοσοφίας. (*)

Συντείνει δὲ πρὸς ἕκτασιν τῆς ἀρχαίας οὐχ ἤττον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ γράφειν τὰ τῆς διοικήσεως ὑψηλότερα καὶ σπουδαιότερα γράμματα, οἷον συνθήκας, ψηφίσματα, θεσπισματα, τὰ τοιαῦτα ἐπειδὴ ταῦτα ἐκτὸς τῆς παρακολουθούσης δόξης, ὡς ὑποκνισματα ὄντα τῆς πρὸς τοὺς προγόνους φιλοτιμίας, ἐρεθίζουσιν ὡς ὑπέροπυ τῶν ἐρασῶν τῆς γλώσσης τὸν πῖθον· πρὸς τοῦτοις συμβαλοῦσι σφόδρα πρὸς τὴν πρόδον τῆς ὀμιλουμένης· ἐπειδὴ ἡ ἀρχαία, ὅσον παρρησιάζεται, τοσοῦτον ἔλκει τὴν θυγατέρα πρὸς ἑαυτήν, μὴ παραχωροῦσα νὰ παρεκτραπῆ εἰς ἀνοδίας ξένων ἰδιωμάτων· εἰδὲ μὴ, ἐλάσφη μὲν εἶναι νὰ τὸ ἐκφωνήσω, ἀλλ' εἶναι τῷ ὄντι ἀληθές· μετ' ὀλίγον καιρὸν θέλομεν ἔχη θεσπίσματα, καὶ ψηφίσματα, καὶ πάντα τὰ ἄλλα δι' ὅλου παρηλλαγμένα τοῦ φυσικοῦ ἰδιώματος, συνθέματα δηλονότι Γαλλικὰ δι' ὀνομάτων Ἑλληνικῶν παραμειομορφωμένα· ὅ ἐστιν ἰσοουρηματα ἐξ ἄλλοτριᾶς κρούης ἀσυμφύλου καὶ ἀλλοκότου, εἰς τὰ ὑποία σεμνύνονται μάλιστα ὡς εἰς ἀττικὰς ἀμοργίδας οἱ ἡμέτεροι φιλόκαλοι γραμματεῖς. (**)

Ἀλλὰ μεταξὺ λόγων, ὅποιαν ἴδοντῃν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, σογάζεσθε, ὅτι ἔλαβον οἱ τοῦ πράγματος ἐρασαί, ὅπότε εἴδομεν ἐφέτος καὶ ψηφισμα τῆς βουλῆς εἰς τὴν πάτριον γλῶσσαν συντεθειμένον; ἤδισον τοῦτο τῷ ὄντι καὶ τερπνύτατον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐφάνη παρὰ προσδοκίαν, καὶ ὄλωσ Μούσης φωνὴ, ἐναρμόνιον μέλος ταῖς ἀχοαῖς ἡμῶν ἐνκλήσασα, ὡς κήρυξ προσθεύουσα εἰς τὴν οὐραν τῶν προπατόρων, καὶ κηρύξασα τὸ γένος γνήσιμον ἐκείνων ἀπόγονον. (***) ἄλλως δὲ πῶς ἔμπορεῖ τις νὰ καυχῆθῃ εἰς ἀρετὰς τῶν προγόνων;

(*) Οἱ διδασκοντες τὰ μαθηματικὰ ἄς μαρτυρήσωσιν εὐσυνειδήτως, πόσῃ δυσχερεῖαν ἀπαντῶσι καὶ ἀνδῶν εἰς τὰ ἐκφυλα καὶ κακοζήλια μεταφράσματα τῶν νεωτέρων καὶ πόσον ἐμποδίζουσι τὴν προδον τῶν μαθητῶν εἰς τὰ σέλικα ταῦτα παραμορφώματα· τὰ ὑποία ἐπέρεπε νὰ ὀνομάσῃ ὁ σοφὸς μου Οἰκονόμος Κέντρινος ὡς ὄντα τοιαῦτα.

(**) Ἐὰν ἐπέτυχον νὰ ἀληθεύσω εἰς τὴν προῖρησιν αὐτὴν, ὅστις ἐγράφη ταῦτα πρὸ δέκα ἐτῶν, ἄς εἴπωσιν οἱ ἀναγινώσκοντες ἐν ταῖς ἐφημερίαις τὰς Ἀρμεδιότητος τῶν γραμματέων, καὶ τὰ βιβλία τῆς Ηπειρώτικος τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

(***) Ἄξιον δὲ νὰ προσθέσω, ἐνταῦθα καὶ τὸ ψηφισμα ἐκεῖνο καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ διὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ χάριν καὶ συντεμίαν· εἶναι δὲ τοῦτο. » Ἐπειδὴ Ἐδουάρδος

πῶς δύναται ὁ Ἰταλιώτης νὰ σεμνύνηται εἰς τὴν δόξαν τῶν Ῥωμαίων, τῶν ὁποίων τὴν γλῶσσαν ἀγνοεῖ, τὴν τὸ γένος ἐκεῖνο χαρακτηρίζουσαν; Τοῦτο λοιπὸν τὸ ψέφισμα ἀναγνόντες, καὶ ἠδέως διατεθέντες, ὡς ἰδόντες σημεῖον τῆς ἀναδρομῆς τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ μνήματα καὶ ὑπομνήματα τῶν ἀρχαίων, τὸ εἶμα, τὸ πρυτανεῖον, τὸν Ἄρειον πάγον, τὰ ἄλλα, τὰ θαυμαζόμενα, καὶ ὑμνούμενα, εὐθὺς ἀνεμνήσθημεν, ὅτι ἐσμὲν αὐτὸ τοῦτο Ἕλληνες, οὐχὶ δὲ Γραικοὶ, οὐδὲ Ἰταλιῶται· οὕτω πολλὰκις καὶ μικρὸν ἐνδύσιμον, ἀνάπτει τὸν ζῆλον, ὡς σπηθῆρ πρὸς μεγάλα ἀποτελέσματα.

Ταῦτα λοιπὸν καὶ τὰ τοιαῦτα πείθουσι λογικῶς νὰ δώσωμεν τόνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν νὰ τιμηθῆ παρὰ πάντων, διὰ τὸ τιμῆσθαι πάντας παρὰ πᾶσι ταῖς ἔθνεσιν· ἄλλως δὲ καταφρονούμεθα οἱ Ἕλληνες παρεμβαρίζοντες· ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ μεγάλη αἰσχύνη, ἐν ᾗ τὴν μὲν ἐλευθερίαν ἐν τοσαύταις καὶ τοιαύταις δειναῖς περιστάσεσι μετὰ τοσοῦτων καὶ τοιούτων κινδύνων, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐλαχίστων ὀρμώμενοι ἀφορμῶν, μόνη δὲ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ ἀποφάσει ἐπεσειδόμενοι, ταύτην μὲν εὐτυχῶς ἀνελάθωμεν· τὴν δὲ γλῶσσαν, δι' ἣν τὸ πλεῖστον μέρος ἡ ἐλευθερία καὶ οἱ ἀγῶνες, ἐτοίμην ἤδη οὔσαν καὶ δυνατὴν, ἀπονήν, ἀναγώνιστον, πικρῶς ἀπερίστατον, καὶ ἀπερίσπαστον, ταύτην νὰ ἀμελήσωμεν, καὶ ταῦτα μετὰ πάσης ἡδονῆς καὶ ἀνέσεως τῆς εἰς αὐτὴν ἐπιδόσεως ἐσομένης. Ἐπειδὴ τὴν θέλουσιν εἰπεῖ περὶ ἡμῶν οἱ μουσὸληπτοὶ Εὐρωπαῖοι, οἱ ὅποιοι νομίζουσιν εὐτυχίαν μεγάλην τὸ νὰ ἀναγνώσωσι τοὺς συγγραφεῖς τῶν Ἑλλήνων εἰς αὐτὴν τὴν πρωτότυπον γλῶσσαν τῆς φιλοσοφίας; τί θέλουσιν εἰπεῖ, ὅταν ἴδωσιν, ὅτι οἱ μιμηταὶ τῶν ἐνδόξων ἔργων τῶν ἑαυτῶν προγόνων παραμελοῦσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, διὰ τὴν ὑποίαν καὶ ἐκεῖνοι μὲν ποτὲ διὰ πάντων ἐθαυμάσθησαν τῶν αἰώνων, καὶ αὐτοὶ δὲ νῦν ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι εὐρον ἱκανὴν συμπύθειαν καὶ βοήθειαν παρὰ πάντων; τί θέλουσιν εἰπεῖ λέγω, ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι τὰ μὲν ἐγκύκλια, ταῦτα δὲ τὰ προτελεστικά τῆς φιλοσοφίας, διδασκόμεθα, καλῶς ποιῶντες, εἰς τὴν λαμπρὰν ἀλουργίδα τῶν φιλοσόφων· τὴν δὲ φιλοσοφίαν αὐτὴν τάνάπαλιν εἰς τὰ ῥάκη τῆς ἐσχάτης ἡμῶν ἀθλιότητος· τὰ ὑποῖα (σὺν θεῷ δὲ εἰρήσθω) θέλουσι μείνῃ ὑπομνήματα τῆς παρουσίας ἡμῶν πτωχείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ; Ἐὰν δὲ ἐρωτηθῶμεν

Βλακίτες, τὸ γένος Ἄγγλος, διατελεῖ εὐνοῦς ὂν ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐν ταῖς παρούσαις πράγμασι πολλῶν ἀγαθῶν αἰτίας γίνεταί, καὶ λέγον καὶ πράττειν ὅτι ἀνδύεται ὑπὲρ αὐτῆς, δέδοικται τῇ βουλῇ τῶν Ἑλλήνων ποιήσασθαι τὸν ἄνδρα πολίτην τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνεκα· τὸ δὲ ψέφισμα καινοθῆσαι ἀπὸ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα· σφραγ. Μαρτυρῶντες μικρὸν ἀσφάλτου.

παρ' ἐκείνων, πρὸς τὸ τέλος πράττομεν ταῦτα, καὶ ζητοῦμεν κατὰ τὸ παλαιόφατον νὰ μάθωμεν τὸν μὲν πῖθον ἐν τῇ κεραμικῇ, τὴν δὲ κεραμικὴν τὰνάπαλιν ἐντῷ πῖθῳ, τί θέλομεν εἰπεῖ εὐπροσώπως πρὸς ταῦτα; (*)

Τέλος πάντων, ἐὰν κατὰ δυτυχίαν ὑπερισχύσῃ ἡ χείρων ψήφος, νὰ μεταφρασθῶσι τὰ συγγραμματα τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν κοινὴν αὐτὴν τὴν προσηλὴν, διὰ τὴν διδάσκωνται καὶ τὰ ἐγκύκλια εἰς αὐτὴν, ἢ γραμματικῇ, καὶ ἢ ποιητικῇ, καὶ ἐντεῦθεν νὰ εἰσέρχωνται οἱ νέοι εὐπροσώπως καὶ διὰ τὴν αὐτὴν ὁδοῦ προδιβαλλόμενοι εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' οὐχὶ καταδιβαλλόμενοι, νὰ ἀκούωσι, Δεῦρ' ἀνάβηθι κάτω, νῦν γὰρ ἄνω κατέβης, κἄν μείνωσιν οἱ Γραικοὶ τοῦτο, αὐτοὶ Γραικοὶ καὶ οὐχὶ πλέον Ἕλληνας ψευδόμενοι τούνομα· ἡ δὲ Ἑλληνικὴ ἄς σώζηται, ὡς ἐν Κερκὸς μύθῳ, ἐν γῶ ἰατρῇ, ὡς ξένη γλῶσσα, ὥσπερ ἡ Λατινὴ τοῖς Ἰταλιώταις, αἰτινες, οὔτε τῶν Λατίνων τὸ ὄνομα φέρουσιν, οὔτε τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ τούτο εἶναι αἰσχρὴν καὶ νὰ τὸ νοήσῃ τις, πολλὰ μᾶλλον νὰ τὸ φέρῃ εἰς πράξιν, καὶ μάλιστα νῦν, ὅποτε ὁ Ἕλληνας ἀνεκμηθεὶς θύρατος ἀληθῆς, ἐτύχησε τὸ μεγαλῶνομα τοῦ οὐνοῦ μετὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας καὶ μεγαλοφροσύνης· καὶ ἐν τῷ ἢ εὐνομα τῆς τύχης συναίρεται ἡμῶν πανταχόθεν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ καλλίστου καὶ ἐνδοξοτάτου τούτου κληρονομήματος πάντων τῶν πατρῶων καλῶν τῶν ὁπίουον οἱ μετ' ἡμᾶς, μετ' ὀλίγον ἐβρίντης προδικταυμένον, θέλουσι τρέξῃ τὸ ὑπὸλοιπὸν σθεῖον εὐσυχρότερον μᾶλλον τοῦ κακωτέρου· καὶ τούτουτο μᾶλλον, ὅσον ἡ Ὀυγιάτης, πούουσα τὴν μητέρα καὶ βασιλίδαν, κατακτείνει νὰ γένη καὶ τοῦ θρόνου γνήσιος κληρονομός.

Πρὸς δὲ τούτοις πρέπει νὰ σφρασθῇ τις καὶ τὸ κοινὸν συμφέρον πρὸς τὴν κοινωνίαν, διότι τίς ἀγνοεῖ, ἐὰν ἐπιμεληθῶμεν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὅλους τοὺς εἰρημένους κανόνας, ὅτι θελεῖ γένηθαι ὁρόμος δικαιοκῆς τῶν νέων πανταχόθεν ἀπὸ παντός τοῦ ἐπι δεοδουλομένου γένους πρὸς τὴν ἐλευθερωμένην Ἑλλάδα; οὐδαί; σὺ δὲ πρὸς τὸς καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἔθνων, καὶ μὴ διςάσης· ναι, νέος ὁρόμος νέων Κικερώνων ἀνιήσεται πρὸς τὴν μελίβροτον φωνὴν τῆς Ἑλλάδος· καὶ τούτουτο, ὡς οὔτε καιρός μοι λείπεται, οὔτε δύναμις νὰ τὸ παραστήσω. Εἴαν ὁμως δόξῃ τούναντίον, ὥστε νὰ μὴ ἔλῃ ἡ γλῶσσα χείραν μῆτε εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀνάγκη νὰ λάθωμεν ἄλλα μέτρα πρὸς

(*) Καλῶς ἔλεγε περὶ τούτου ὁ περιπατικὸς Εὐγένιος, ὅτι εἰ τοιαῦτα ἔμαίν τι δεκοῦσι ποιεῖν, ὥσπερ εἴτις εἰς βαλανεῖον εἰσθεῖ λουαίμενος, ἵνα ἐντεῦθεν ποτε ἐξῶν πρὸ βροχίου ἐγκυλινοδῆσεται, τούτουτο τῆς προτέρας ἀποκοιδάνας καθαρῆτης, ὡσον ἀπὸ λουήτης φανισθεῖν ὀυπαρέτερος.

τὴν δυνατὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πράγματος· ποῖα μέτρα, καὶ ποῖαν λέγεις ἐπιτυχίαν; δὲν λέγω πᾶν.

Νῦν δὲ ἄς καταβῶμεν καὶ εἰς τὸν δεύτερον λόγον, ἂν δηλονότι ἀποφασισθῇ νὰ διδάσκηται ἡ φιλοσοφία εἰς τὴν πεπαιτημένην, καὶ εἶτι ἀγγραμμάτευτον ταυτην λαλιάν, ἀνάγκη νὰ προσπαθήσωμεν νὰ περιορίσωμεν τὸ κακὸν τὸ εἰσέρπων ὡς δόλιον φῦκος εἰς τὰς συγγραφάς τῶν νέων Ἑλλήνων· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἰδίωμα τῶν ξένων γλωσσῶν (τὸ λέγω πάλιν, καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἡσυχασω) τὸ καταπλημμυροῦν εἰς τὰ νέα συγγράμματα πανταχόθεν.

Ἰδοὺ ὕψος Γαλλικὸν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἐνδοξότατον πλάσμα τοῦ θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος μόνος ἐτιμήθη μὲ λογικόν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐπιτηδεύτατος εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας·

Ἰπὸς τοῦτο ἐπιδεικτὸν μὲν πως, ἀλλ' εἰς θήραν φιλοσοφίας κούφρον καὶ ἀνεμώλιον, ὡς ἀσυνάρτητον καὶ ἀνακτιολογητὸν, καὶ εἰς κ. ἤσιν ἐπιστήμας ἀπατηλὸν καὶ ἀνεπιτήθειον. Τοῦτο δὲ Ἕλλησι μετὰ φραγδῆς λαθῶν, ὀφείλει νὰ τὸ συμπλέξῃ οὕτως εἰς μίαν περιόδον.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἐνδοξότατον πλάσμα τοῦ θεοῦ, καθότι ἐτιμήθη μὲ τὸ λογικόν, διὰ τοῦ ὑποίου ἔγινεν ἐπιτηθεῖος εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

ἄλλως εἰς τὸ παλαιόν.

Ὁ ἄνθρωπός ἐστι πάντων τῶν ὄντων τὸ τιμιώτατον· λόγου γὰρ μόνος αὐτὸς μετεσχῶν, πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην πέφυκεν εὐφρέστατος.

Φευκτέον, ὦ ἄνδρες σοφοί, τὸ ἀλλότριον καὶ δουλερὸν τοῦτο ἡδυσμα, τὸ περίκλαστον τῆς φωνῆς καὶ ἀσύνθετον· αἰρετέον δὲ τὸ ἡμέτερον, τὸ τροχίζον, τὸ ἀρρένωπὸν, τὸ ἔμφυτον, τὸ ὑμνούμενον. Πῶς δὲ τοῦτο γενήσεται; τοῦτο τῷ ὄντι δὲν ἀπαιτεῖ πολλοὺς λόγους πρὸς πληροφροσίαν· ἀλλ' εἰς καὶ μόνος κανὼν εἶναι ἰκανὸς νὰ τὸ διευθύνῃ· ἀλλ' ἄραγε ἀνέξεσθέ μου λέγοντος; ἄρα εἰσακουσθήσομαι; εἴητέ μοι ἴλεσι ἕως τέλους.

Τίνα λοιπὸν κανόνα τοῦτον τὸν διευθυντῆρα τῆς καλῆς καὶ ἀσραβοῦς συγγραφῆς ἐνοῶ ἐν φιλοσοφίᾳ, τὸν ὑποῖον προσβάλλω λαρυγγίζων τοσοῦτον τρανώς καὶ μεγαλαυχῶν; Γράψετε, ὦ ἄνδρες σοφοί, τὰ συγγράμματά σας Ἑλληνιστὶ πρῶτον, ἐνταίνατε, καὶ κατασκευάσατε, καὶ ἐκαστεύσατε ἐνεκεν τῆς δόξης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἔπειτα ἀναλύσατε αὐτὰ, ἐκὼν θέλησατε, εἰς τὴν ὀμιλουμένην· ἀναλύσατε δὲ φειδομένως καὶ σεμνῶς αὐτὰ τὰ ἀπαρέμματα καὶ τοὺς μέλλοντας, καὶ τὸ συνεσχεμμένον καὶ ὑπερβατικὸν μετατάττοντες εἰς ὀμιλουμένην καὶ

φυσικωτέρων θέσιν (*)· αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος κανὼν καὶ ἡ εὐθεῖα ἑαυ-
 θμῆ, πρὸς τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἐφαρμόσῃτε τὸν λίθον πρὸς οἶκο-
 δομήν· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνη ἡ Λαυδία λίθος, ἐν ᾗ δοκιμάζεται τὸ τῆς
 γλώσσης ἀκρίβηθλον, διὰ νὰ φαίνωνται τὰ συγγραμμάτ' σας γεννή-
 ματα γνησίως μητρὸς, ἀλλ' οὐχὶ μητρικῆς, ἵνα εἴπω καὶ αὐτό-
 χρημα παλλακίδος. ἄλλως δὲν ἀγνοῶ τὸν τρόπον, καὶ ὄν δύνα-
 ταί τις νὰ προσφυλαχθῇ τὰς ξένας Σειρήνας· Οὕτω ποιεῖτε, καὶ ἂν με-
 τανοήσῃτε, καταρασθῆ με αἰωνίως, ἵνα μὴ ἀπαντῶσιν οἱ μεταγενέ-
 στεροι τὰ καλὰ σας πονήματα, μὲ τὴν αὐτὴν ἀηθίαν, καθὼς ἡμεῖς
 τὰ τῆς ἐσχάτης τῶν Βυζαντινῶν ἐποχῆς· ὁ δὲ τρόπος οὗτος τοῦ με-
 ταφράζειν, ὡς ἀμεσος γινόμενος ἀπὸ τῆς μητρὸς πρὸς τὴν θυγατέρα,
 θέλει φυλάξῃ διὰ τῶν μορίων ἀπαράλλακτον τὴν ἐφαρμογὴν καὶ
 ἀλληλουγίαν τῶν ἐνοιῶν πρὸς ἐκεῖνην· ἄλλως δὲ πᾶς ὁ μεταφράζων,
 ἢ ἐρανεύμενος, δὲν θέλει ἀποσύγῃ ποτὲ τὰ ἰδιώματα τῆς, ἐξ ἧς
 ἐρανεύεται, ἢ καὶ μεταφράζει. (*)

Ἄλλ' ὅταν τις δὲν ἔγῃ δύναμιν νὰ συντάξῃ εἰς τὴν παλαιάν, τί
 ποιητέον; ἄλλος λόγος οὗτος· πλὴν δὲν εἶναι ἱκανὸν τὸ μέρος νὰ ἀναι-
 ρέσῃ τὴν τοῦ ὄλου ἀληθείαν, μήτε ἡ ἀδυναμία τινῶν τὴν ὠφέλειαν
 τῆς ἐθνικῆς ὀλοκληρίας· ἔπειτα ὁ λόγος ἀνοῦεν τοῦτο φαίνεται, ὅτι
 ζητεῖ οἱ μέλλοντες νὰ συγγραφῶσι, νὰ γένωσι πρῶτων ἱκανοὶ εἰς τὸ
 ἐλληνίζεσθαι· καθ' ὅτι τίς ὁ λόγος νὰ μὴ ἡξέυρη ὁ φιλοσοφῶν νὰ γράφῃ

(*) Τοιαῦτα φυσικὰ καὶ ὁρατὰ χωρὶς εἰσῆχθῶσι πολλαχῶς καὶ εἰς τὰ πονήματα
 τοῦ σοφοῦ Κορυαῖ· ὅπου μάλιστα, ἐπιεικισμένος τῆς προσποιήσεως, αὐτὸς ἑαυτοῦ γί-
 νεται, ἐπιτρέπων εἰς τὸν κάλαμον νὰ τρέξῃ αὐθαίρετος τὴν κατὰ φύσιν πορείαν καὶ
 ἰδέσθαι ἐν τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐν μόνον τοῦτο· Τοιαύτην δὲ ἐννοῶ (λέγει) διόρθωσιν γλώσ-
 σης· τῆς ὁποίας τὴν μὲν ὕλην δίδωσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα τοῦ λαλοῦντος ἔθνους· τὸ δὲ
 εἶδος καὶ τὴν μορφήν καταρτίζει καὶ τελειοποιεῖ τῶν πεπαιδευμένων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν
 ὁ ὄμιλος μὲ τὴν πρόβλην τῆς κρίσεως, καὶ τοὺς κανόνας τῆς παλαιᾶς ἡμῶν γλώσσης,
 ἐξερξίων μὲν τὰ ἐχέσασα καὶ ἀλλοσθνή, ἀντ' αὐτῶν δὲ εἰσάγων τὰ οἰκεία καὶ συγινῆ,
 θεραπεύων δὲ καὶ διορθῶν τὰ διεσραμμένα· ἴδε φυσ. σελ. κ'. Τοιαύτην δὲ τακτικὴν
 οὐκ ἄριστον ἔχει καὶ τὸ τοῦ Οἰκονόμου· (Φιλολ. σελ. 196.) ἔβη παρακατεῦεται περὶ ἐθ-
 νικῶν χαρακτήρων· εἶον· Ἰταμώτερος μὲν ὁ Σθίνελος, πρῶτερος δὲ ὁ Διομήδης, ἔμπρι-
 τικώτερος δὲ ὁ Ἀχιλλεύς, φιλοσθρωπώτερος δὲ ὁ Ἴκτωρ . . . Πείριχος πάλιν καὶ Νέστωρ,
 ἀμφότεροι φρονίμοι, ἀλλ' ἐκείνος μὲν δειλιώτερος, θάρραλαιότερος δὲ ὁ Νέστωρ . . . Καὶ ἔ-
 σται Πείρις καὶ Ἴκτωρ, ὁ μὲν ἀσεβής, καὶ φιλόψυχος, καὶ καλωπιτής· ὁ δὲ Ἴκτωρ
 εἰς ἐναντίον· σφαιροκόξ, καὶ τομφορῆς, καὶ ἀτημέλειτος· Τοιοῦτον τρόπον δὲ ζωγραφί-
 ζονται καὶ ἑλοκλητῶν ἐθνῶν χαρακτήρες· εἴσι, οἱ μὲν Τρῶες οὕτω,

» Κλαυθρῆ· ἐνοπή· ἴσαν ὄρινας ὡς·

οἱ δὲ Ἑλλήνες οὕτω,

Σιγῆ, δευδίστες σημάνταρας·

(*) Ὁ σοφὸς Κορυαῖ, ἐπεὶ λαδὸς καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ τοὺς μεταφραστὰς προσεκτικῶς εἰς
 τοῦτον· ἀλλ' ὁ αὐτὸς κατὰ δυστυχίαν (διδασθῆμαι πᾶρρητικῶς) δὲν ἠμπερόσσε νὰ ἀποσύγῃ
 τὸ ἐκείνημα τοῦτο, καὶ μάλιστα τὸ κωματικῶν. ἐν οἷς εὐ δεῖ, καὶ ἀσύλητον, καθ' ὅ
 ὑπερέβηκε μάλιστα καὶ πάντας τοὺς ἄλλους· καὶ γίνεται, ὅτι ἐκ τῆς πολλῆς ἐξέσεως

εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγινε λόγιος, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας χαρακτηρίζεται ἐθνικῶς; Εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς τὸ σκότος τῆς παλαιᾶς ἐκείνης δουλείας, ὅσοι διδάσκαλοι ἐτι ἐσώζοντο εἰς τὰς γωνίας τῶν Ἑκκλησιῶν, διδάσκοντες τὰ παιδιὰ, ὅλοι ἔγραφον εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐξαιρέτα· νῦν δὲ τίς πρόφασις λείπεται εἰς τοὺς λέγοντας δὲν ἤξεύρομεν; (*) πλὴν καὶ οὕτως ὁ μὴ δυνάμενος τοῦτο, ἄς ἀκολουθῇ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ λαλουμένῃ, τὸ τῆς μητρὸς λέγω ὕψωμα, τὸ συνηρμοσμένον καὶ ἀρδευοπὸν ἐν τῇ θυγατρὶ· ἥτις, ἐξαιρουμένων τινῶν ιδιωμάτων καὶ φράσεων, οὐδὲν ἔστιν, ἢ ἐκείνης ἀνάλυσις ἐκ συνεπτυγμένου εἰς ἀνεπτυγμένον, καὶ ἀνάπαινον ἐν πολλοῖς. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἰκανὸς καὶ εἰς τοῦτο, ἄς μοι συγγωρήσῃ νὰ εἶπω, ὅτι αὐτὸς μοιχεύει τὴν γλῶσσαν, τὸ καλὸν καὶ ὠραῖον αὐτῆς εἶδος ἐξ ἀγνοίας πολλῆς εἰκὴ διαφθεῖρων ἐν ψιμυθίῳ ἀλλοτριῶν καλλωπισμάτων.

Ταῦτα μὲν ὦ ἄνδρες σοφοί, εἶναι τὰ φρονήματά μου περὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων, ἀποβλέποντα τῆς μὲν τὴν βελτίωσιν καὶ ἀνδρομήν· τῆς δὲ, τὴν εὐκολίαν καὶ ἔκτασιν εἰς πολλοὺς οἶον, περὶ τῆς ὀμιλουμένης.

Α'. Νὰ γράφωμεν κατὰ τὴν τυχοῦσαν ὕλην, προβαίνοντες ἐπὶ τὸ κομψότερον τατὰ τὴν δύναμιν τῶν διδασκομένων. (**)

Β'. Εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν τῆς ἀρχαίας νὰ μὴ ἀπομακρύνωμεν πολὺ τὸν χαρακτῆρα τῆς προφερομένης.

Γ'. Νὰ προσέγωμεν ἐν τῷ μεταφράζειν νὰ μὴ παρεισάγωμεν ξένα τινὰ ιδιώματα.

Δ'. Τὰς ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰσαχθείσας φράσεις οὐ μόνον νὰ σολάττωμεν αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ ἄλλα νὰ προσαρμόζωμεν εὐφρῶς εἰς αὐτήν·

ἐν ταῖς Γαλλικαῖς παρεκλίμασις, δὲν ἐνόησε τοῦ κειθηλεύεται μάλιστα τὸ τῆς γλῶσσης καλόν· Ἀλλ' εἰ μίαν ἔβησιν ἀπὸ τινος βιβλίου, τὴν ὁποίαν ἂν ἠμπορέσης νὰ τὴν ἐξελληνίσῃς εἰς τὴν ἀρχαίαν χωρὶς δυσκολίαν καὶ μεγάλην μεταβολὴν ἐκ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, ἔγω σοι τοῦτο δαίημα, ὅτι τὸ ὕψος ἐκεῖνο εἶναι ἀνθεύτερον, καὶ ἡ γλῶσσα ἔχει τὸ ἴδιον ἐνθῆμα· ἐὰν ὅμως εὐρῆς αὐτὸ δυσκατόρθωτον, ἔστω σοι τοῦτο σημεῖον, ὅτι τὸ καλὸν τῆς γλῶσσης νενοθεύεται.

(*) Διδάσκαλος Ἴλλιν εἰς τὸ ἐξῆς, ἐὰν λέγῃ, ὅτι δὲν ἤξεύρη νὰ συγγράψῃ Ἑλληνιστῆ, πρέπει ἢ νὰ τὸ κρύψῃ, ἢ νὰ τὸ διορθώσῃ· ἄλλως δὲ τὸ νὰ μὴ ἐντρέπηται, φέρει ἐντροπήν εἰς αὐτόν, ἀναστρεφόμενον μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὥσπερ Ἡρώς ἐν Ἰρῶσι.

(**) Λέγουσιν οἱ τινες, ὅτι διαφέρωμαι πρὸς τὸν σφῶν Κοραῖν, καθὸ ἐκεῖνος μὲν θέλει νὰ γράφωμεν εἰς τὴν νεωτέραν, ἐγὼ δὲ εἰς τὴν ἀρχαίαν· ψεύδονται· καθὸ ἐγὼ μόνον περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦτο γνωμοδοτῶ· καὶ ἐγὼ εἰς τὴν νεωτέραν περὶ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ ὅλων, καθὸς καὶ ἐκεῖνος δὲν ἐμποδίσεν τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν.

Ε'. Τὸ λαλεῖν καὶ γράφειν ἐν τοῖς σχολείοις Ἑλληνιστὶ πρὸς διόρθωσιν καὶ τῆς νεωτέρας· ταῦτα μὲν περὶ αὐτῆς.

Περὶ δὲ τῆς ἀρχαίας αἰθὴς ἐκεῖ· α'

Α'. Τὸ προμανθάνειν ἐντελῶς τὰ παιδαγωγικά.

Β'. Τὸ ἀποστηθίζειν ἐκ διαλειμμάτων.

Γ'. Τὸ ἀπαγγέλλειν καὶ γράφειν τὴν γλῶσσαν Ἑλληνιστὶ.

Δ'. Τὸ τιμᾶσθαι ἀξίως τοὺς καλοῦντας καὶ γράφοντας αὐτὴν μαθητῆς·

Ε'. Τὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἄλλα τινὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν γράφειν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐν μόνον αἰσθάνομαι, ὅτι θελεῖ εὖρη πολλὴν ἀντιβόησιν, τὸ τελευταῖον· καὶ τοῦτο οὐγὶ ἐξ οὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐκ προλήψεώς τινος, καὶ μάλιστα διὰ τὸ ἐπιπίονον· ἀλλὰ τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι τὸ μὴ ἐπιπίονως γινόμενον, γίνεται καὶ ολιγοχρόνιον, ὡς καταφρονούμενον; καὶ τοῦ Φειδίου καὶ Λυσίππου τὰ ἔργα ἐπίτονα μὲν ἦσαν, ἀλλὰ τὰ οὐτὰ, ὅσα σφίζονται, ἔλκουσι καὶ νῦν ἐτι τὸν θαυμασμὸν ὀλοκλήρων ἐθνῶν· ἔπειτα τίνα λόγον ἔχει πρὸς Θεοῦ τὴν μὲν ἐγκύκλιον παιδείουσι νὰ διδασκώμεθα εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἐλευθερίας; τὴν δὲ φιλοσοφίαν, εἰς τὰ ῥάκη τῆς ἐσχάτης βαρβαρότητος καὶ δουλείας; ἐγὼ δὲν κατανοῶ καὶ μάλιστα νῦν, ὅπῃτε ἡ εὐνοία τῆς τύχης, ἡ προθυμία τοῦ γένους ἢ βελτίωσις τῶς σχολείων, ἢ τάξις τῶν μαθημάτων, τὸ εὐθέθρον τῆς σπουδῆς, ἢ σχέσις καὶ εὐνοία τῶν Ἑυρώπαιων σχολῶν, τὰ πάντα συντρέγουσι εἰς ἀνάγκησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Φέρε δὴ πρὸς Θεοῦ, ἀφ' οὗ ἀπορρασισθῆ ἡ εἰρήνη, καὶ ἀρχίσῃ ἡ Ἑλλάς νὰ οἰκηται ἐλευθέρως, καὶ ρευστῶσι πανταχῶθεν οἱ ἐκ τῆς Εὐρώπης σοφοί, τί ποιῶμεν ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι; Ἐὰν ἐκεῖνοι διαλέγωνται Ἑλληνιστὶ πρὸς ἡμᾶς, Ἕλληνας ὄντας, τὸ ὅποῖον καὶ πολλοὶ πολλακίς ἐπάθομεν, ἡμεῖς πῶς θέλομεν ἀπαντήσῃ; διὰ τῆς Λατινίδος; ἔπειθ' ἡ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων καὶ ἰστροὶ καὶ φιλόσοφοι αὐτὴν μὲν, κατὰ τοὺς νεκρὰν οὖσαν ὡς ἀληθῶς, προφέρουσι πρὸς δὲ τὴν ἀνορθῶσιν τῆς νοσοῦσας ἀπαναρκοῦσιν, ἐξαιτιῶντες θεῶθεν τὴν ἀντίληψιν τῶν θαυμάτων· ταῦτα δὲν εἶναι παράλογα;

Πρὸς δὲ τούτοις σκέ· ασθέμοι κἀκεῖνο, ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ὅτι νῦν βουλευόμεθα οὐγὶ περὶ πράγματος προσκαιροῦ, ἢ ἐπουσιώδους, ἀλλὰ περὶ οὐσιωδεστάτου καὶ ὡς ἐθνικοῦ εἰς ἅπαντα διαρκέσοντος τὸν αἰῶνα· Ἐὰν λοιπὸν τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ ἡμῖν ὀλίγος, λαβῆ ἐξ ἀρχῆς τὴν προσήκουσαν εὐθυμίαν, τὸ καλὸν αὐτοῦ, ὡς οὐπιῶδες εἰς ἅλον ἔϊνος καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεως, θελεῖ συντελεῖ εἰς αὐτὴ ἀιδίως ἀνάγκη καὶ προάγον πρὸς τὴν πατρῶαν περιωπὴν· ἔὰν δὲ τὸναντίον, ἐγὼ μὲν ἄλλο δὲν ἔλασφημῶ· λέγω δὲ τὸ παρὰ

πάντων ὁμολογούμενον, ὅτι ὁ Ἕλληνας, καὶ ὑποθέσει τις τὰς πλέον εὐτυχεῖ; περισάσεις, δὲν θέλει ἐμφανισθῆ εἰς ἀλλοεθνεῖς μετὰ τῆς αὐτῆς παρῆσιας; μεθ' ἧς ἤρχοντο οἱ πρόγονοι ἡμῶν πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν ἔθνων· μή-τε θέλει παρῆσιασθῆ ὡς ἤρωσ, τὸ ὑποῖον ἐμπνεῖ αὐτῆ ἡ γλῶσσα τῶν θεῶν διὰ τὴν ὑπεροχὴν· μάρτυρες δὲ τοῦ λόγου τούτου αὐτοὶ οἱ ἀλλοεθνεῖς καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι οἱ τὰ πρῶτα τῆς σοφίας παρ' αὐτοῖς ὑμνούμενοι ἔχειν· ἐξ ὧν ὁ μὲν περικλεῆς Κικέρων εἶπεν, ἐὰν ὁ Ζεὺς ἐδύνατο νὰ λαλήσει, δὲν ἤθελε ὀυνθῆ νὰ τὴ κατορθώσῃ καλλίτερα ἀπὸ τὸν Δημοσθένην, καὶ Πλάτωνα· ἕτερος δὲ τις προσέθηκεν ἔτι κάκεινο, ὅτι καὶ ἡ φύσις αὐτῆ, ἂν ἐλάμβανέ ποτε ὄργανα φωνητικὰ, διὰ τῆς Ἑλληνίδος ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὰ ἐαυτῆς μυστήρια. Τὸ οὕτω λοιπὸν καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων ξένων ἐκθειάζόμενον, καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων ἐπιθυμούμενον, πῶς δὲν θέλει δώσῃ ὑπεροχὴν εἰς τὸ ἔθνος, ἐὰν τιμηθῆ κατ' ἀξίαν; καὶ πῶς-δὲν θέλει γένη κοινὸν καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, ἀφ' οὗ τύχη παρ' ἡμῶν τῆς προσήκουσας τιμῆς καὶ ἐπιμελείας; κύκλος τις περιτρέχει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀνάγων καὶ κατάρχων κατὰ τὰς γνώμας τῶν διοικούντων αὐτὰ, καὶ τῆς τύχης τὰ θαύματα· διὸ πᾶσα ἐλπίς δυνατῆ, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ἐλαχίστη ἢ ἡ ἀπ' αὐτῆς ὠφέλεια, δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῆ· καὶ μάλιστα περὶ τοιοῦτου κτήματος, τὸ ὑποῖον ὅσον ἀνακαλύπτει τὴν ἑαυτοῦ ἀρετὴν, τόσον ἔλκει τὴν τῶν ξένων εὐνοίαν καὶ τὸ σέβας πρὸς τοὺς κεκτημένους καὶ τοσοῦτον γίνεται περιμνηχτότερον καὶ ἐπιθυμητότερον εἰς ἐκείνους. Παράδοξον λοιπὸν προσπίπτει εἰς τὴν συνήθησιν τῶν αἰσθανομένων νὰ ἐλέπη τις τοῦτο παράπτων ἀμελοῦμενον καὶ καταφρονούμενον· καὶ μάλιστα εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς, καθ' οὓς τὴν μὲν πρὸ αἰῶνων ἀπηλπισμένην ἐλευθερίαν διὰ πολλῶν κινδύνων καὶ μὲ θαυμασμὸν ὅλων τῶν ἔθνων ἀνελάθουμεν· τὴν δὲ γλῶσσαν, θυγατέραν οὖσαν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐξ ἡμισείας, ἵνα μὴ εἶπω καὶ τὸ πλεῖστον, προφερομένην, ταυτὴν νὰ παραμελήσωμεν, τὴν μήτε κίνδυνον, μήτε ἀναλόγματα ἐγύρουν, δούξαν δὲ καὶ κέρδος καὶ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἡμῖν φέρουσαν, καὶ παρὰ πάντων τῶν ἔθνων ὁμολογουμένως.

Μόλις ἤρχισεν ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔπεινος ἐχρότησεν εἰς ὅλας τῆς Εὐρώπης τὰς ἐφημερίδας· ἀλλ' ἐὰν οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες ἀκούσωσιν ἔτι, ὅτι οἱ Ἕλληνας, ἀμ' ἀναλαβόντες τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, καταγίνονται ἤδη νὰ ἀνασώσωσι καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων αὐτῶν, τὴν παρ' αὐτῶν θεῖαν φωνὴν καὶ καλουμένην καὶ ὑμνούμενην, πῶς θελοῦσι διατεθῆ πρὸς τε ἡμᾶς καὶ αὐτῆν; θαυμασιῶς, ὡ ἄνδρες Ἕλληνας, καὶ πλέον ἢ ὅσον καὶ ὅπως διετέθησαν. ὅταν εἶδον τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἐψηφισμένην παρὰ τῶν φιλανθρώπων

συμμάχων. Ναί, βέβαια τὰ μεγάλα μεγάλους ἔχουσι καὶ ἀγῶνας· ἀλλ' οἱ σέβαντοι τούτων μόνων μένουσιν ἀειθαλεῖς καὶ ἀμάραντοι ὡσπερ καὶ αἱ ἐκ τούτων ὠφέλειαι, ὡς διακωνίζουσαι εἰς τὴν τοῦ γένους ὀλοκληρίαν, ἀποδεικνύουσι τοὺς μὲν ἀγῶνας οὐδεν, τὴν δὲ πρὸς τούτους γενναϊότητα καὶ μεγαλοφροσύνην μεγάλην· τῆς ὑπόσεως ἡ κληρονομία ἀνέκυψεν ἤδη εἰς ἡμᾶς ἐξ οὐσίας τῆς ἱερᾶς κόνιος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὡς ἀγώνισμα δεύτερον· τοὺς ὑποίους ἡ φήμη ἔστησεν ὑπεράνω τῶν νεφελῶν μετὰ τῶν ἡρώων· ταῦτα λοιπὸν φανταζόμενος ἕκαστος, καὶ χωρῶν νοερώς εἰς τὴν αἰδιότητα τῆς ἐθνικῆς διαρκείας καὶ δόξης, οὕτως ἃς συλλογίζεται περὶ τούτων.

Νῦν δὲ μεταβόμεν καὶ εἰς ἕτερον θεώρημα τοῦτο. Ἰάν σᾶς ἐρωτήσω, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, τί δυσκολώτερον πρᾶγμα συγχάξεσθε ἐν τῷ βίῳ. Ἰσως θέλει μοι σπικριθῆ τις, τὸ προφητεύειν περὶ τοῦ μέλλοντος· τοῦτο λέγω καὶ ἐγὼ· ἐὰν ἡμῶς δίδονται καὶ τινα σφραῖα προγνώσεως εἰς τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον τὸν ἄνθρωπον, περὶ οὐδενὸς ἄλλου δὲν θέλει προφητεύσει τις εὐσυχώτερον, ἢ περὶ τῆς γλώσσης αὐτῆς, περὶ ἧς νῦν ἡμῖν ὁ λόγος, φθίνει μῖνον νὰ μεταχειρισθῆ τὸ λογικὸν ὀρθῶς· ἐπειδὴ ἡ παρούσα εὐτυχῆς μεταβολὴ τῶν πραγμάτων τοσούτον ἐκαινούργησε τῶν εὐελλήνων σοφῶν τῆς Εὐρώπης τὴν περιέργειαν, ὅσοι κατεγοητεύθησαν μάλιστα ἀπὸ τὰς ἴσχυας αὐτῆς τῆς μελιφόρου φωνῆς, ὥστε πολλοὶ ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ τοῦ πράγματος νηπιότητι ἐπιθυμοῦσι καθ' ἑαυτοὺς νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν κοινὴν καὶ παρ' ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ τὴν Λατινίδα· ἀλλ' ἐὰν ἔλθωσί ποτε καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς βουλῆς ταύτης, τότε βέβαια πολλοὶ θέλουσιν ἔλθῃ καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ ἀκούσωσιν αὐτὴν ὡς προφερομένην παρ' ἡμῶν φυσικώτερον, καθὼς τρέχομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς μητροπόλεις ἐκείνων διὰ τὴν ἐκείνων. Ἐὰν λοιπὸν ἔλθωσί τινες ἐξ αὐτῶν καὶ γράφοντες καὶ λαλοῦντες τὴν ἡμετέραν, τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες οἱ ψευδόμενοι τὸννομα; εἰ δὲ πάλιν πέμψωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν εἰς Ἀθήνας, αὐτὴν τὴν ἱερὰν τῶν Μουσῶν ἐρίαν (τὸ ὅποιον εἶναι καὶ πιθανώτατον) νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἐξ ἀκοῆς καὶ γραφῆς, καθὼς μανθάνουσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ πάσας τὰς γλώσσας, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀληθῶς νενεκρωμένην Λατινικὴν, τὴν μήτε Λατίνους πλέον, μήτε Λάτιον ἔχουσαν, τότε λέγω τί ποιῶμεν ἡμεῖς οἱ ψευδόμενοι Ἕλληνες, οἱ τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦντες ἐξ ἀμνημονεύτων αἰώνων; πύτερον θέλομεν ἀποπέμπτῃ τοὺς ἐρχομένους, ὅθεν ἦλθον, ἀπράκτους; ἢ τότε θέλομεν σκεσθῆ ἐξ ἀρχῆς τὰ συμφέροντα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης; δῆλον, ὅτι τὸ δεύτερον διὰ τοῦ πρώτου τὴν ἀτοπίαν· ἔπειτα τί θέλομεν εἰπεῖν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς; τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅψε μιν, ἀλλὰ νῦν ἐσχήκαμεν; καλῶς

ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τῶν Θηβαίων κακίζει τὴν φωνὴν τοῦ στρατηγοῦ τὴν, οὐ προσεδόκησα. καλῶς δὲ καὶ ὁ Ησίοδος ἐπαινεῖ καὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης μαθεῖν τὰ συμφέροντα κατὰ δεύτερον λόγον· ἀλλ' ὅταν τοῦτο γίνηται μετὰ πολλὴν ζημίαν, ὁ Ὀμηρος λέγει, » ῥεχθὲν νηπίος ἔγνω.» Φρονίμων λοιπὸν ἀνδρῶν εἶναι νὰ προγνωρίζωσι τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, καὶ νὰ κατατασσῶνται εἰς τὴν πρώτην παρ' Ησίοδῳ τάξιν παρ' ἑαυτῶν, τὴν μακαρίαν καὶ ἐπαινετὴν· ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὴν δευτέραν, ἔνθα ὁ Ὀμηρος κατατάττει τοὺς νηπίους καὶ ἄφρονας.

Πρὸς δὲ τούτοις μὴ παρακούσητε καὶ τὴν τελευταῖον μου τοῦτον λόγον. Ἐὰν σὰς ἐρωτήσῃ τῶν ξένων τις, Ἄνδρες Ἕλληνες, εἰς ποίαν ποτὲ ὑπεροχὴν ἔθνικὴν σεμνύνεσθε πρὸς τὰ ἔθνη, τί θέλετε δεῖξῃ; ἐπειδὴ καθὼς καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος ἡμῶν ἔχει τί νὰ καυχᾶται, οὕτω καὶ ἔθνος ὅλον ἀδύνατον νὰ μὴ φρονῇ τοῦλάχιστον, ὅτι ἔχει κύχλησιν τινὰ πρὸς τὰ ἄλλα· εἰσὶ δὲ τὰ τῶν ἔθνῶν χαρακτηριστικὰ εἰς ὑπεροχὴν, ἐλευθερία, νόμοι, φρονήματα, ἀνδρία, δυνάμεις, πλοῦτος τέχνη καὶ ἐπιστήμη, ἄλλα μυρία· εἰς τί λοιπὸν τῶν ἀπάντων ἐρωτηθέντες, θέλετε δεῖξῃ τὴν ὑπεροχὴν, ὥστε νὰ σφραγώμεθα καὶ ἡμεῖς ὅπως οὐν σὺβαρώτερον ἐν τοῖς ἄλλοις; εἰς τὴν εὐνομίαν, ἢ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὰ λοιπά; ἀλλὰ ταῦτα μῆτε ἀνεβλάστησαν ἔτι παρ' ἡμῖν· οἱ δὲ καρποὶ, ὡς κρεμάμενοι ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐλπίδων, θεῶν ἐν γούνασι κέετι, ἂν ποτε θέλωσι γένη ὠριμοί· εἰς ποῖον λοιπὸν προτέρημα νῦν δικαίῳ σεμνυνόμεθα λόγῳ; Εἰς τὴν γλῶσσαν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν προπατέρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδειξεν ἡ θεὰ ἐξ ἀρχῆς τὰ μυστήριά της, εἰς αὐτὴν ἵσταται ὁ Ἕλληρικὸς ἡμῶν χαρακτήρ· εἰς δὲ τὰ ἄλλα ἐσμὲν, ὁποῖοι ἐσμὲν, γυνώτεροι ὑπέρου κατὰ τὴν παροιμίαν.

Νῦν δὲ ἴδετε, πόσῃν ἄτοπίαν ἔχει τὸ πράγμα καὶ πρὸς τοὺς πρόπατορας ἡμῶν, εἰς τῶν ὑπῳίων μὲν τὴν γενναϊότητα καὶ μεγαλοφροσύνην ἀγλαίζόμεθα, τὸ δὲ τῆς γλώσσης καλὸν μακταρίζομεν· ἀρὰ γε τί θέλουσιν εἰπῆ καὶ περὶ ἡμῶν, ἐὰν ἔχωσιν τινα αἰσθησὶν ἐκεῖνοι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γινομένων; καὶ τίς ἡμῖν πρὸς ἐκεῖνους ἡ ἀπολογία περὶ τούτου τοῦ πράγματος; πότερον, ὅτι τυραννούμεθα, τὸ ὁποῖον ἐκώλυεν ἡμᾶς μέχρι τούδε; ἀλλ' ἰδοὺ ἡ χάρις τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀπογόνων καὶ μιμητῶν ἐκεῖνων ἀφαιρεῖ ἡδὲ (σὺν θεῷ δὲ εἰρησθῶ) τὸν καταθλίβοντα ἐκεῖνον βαρὺν ζυγόν; ἀλλ' ὅτι δὲν θέλωμεν; ἅς ἀποβάλλωμεν λοιπὸν καὶ τὸ ἐκ γενναίου φρονήματος ἀναληφθὲν μεγαλῶνομιμον ὄνομα Ἕλληνας, περιορίζομενοι εἰς τὸν μέχρι τοῦδε ἄτιμον καὶ καταφρονουμένον Φοινικῶν ἢ τρίτον θέλωμεν προσποιεσθῆ, ὅτι δὲν δυνάμεθα; ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐπλαστούργησαν τοῦτο ἐξ

αὐτοῦ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ἀφῆκαν ἔτοιμον ἡμῖν ἐν τοῖς βίβλοις· πῶς λοιπὸν τὸ πλατυργητὴν, καὶ ἀνατραφέν, καὶ ἀκμάσαν ἐν δόξῃ, τοῦτο ἐξασθενῆσαν μικρὸν ἐκ δεινῶν περιστάσεων, δὲν δύναται νῦν ἐξ εὐ-
 τυχοῦς μεταβολῆς νὰ ἀνάλῃβῃ τὴν προτέραν λαμπρότητα, καὶ μά-
 λτ' ἐν ᾧ ἐλέπομεν αὐτὸ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς καθ' ἑκάστην προβαῖνον
 ἐπὶ τὸ βέλτιον; ἢ δὲν ἐλέπομεν τοῦτο καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τέχνας καὶ
 ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας ἡ μὲν τῶν χρόνων ἐπήρεια καὶ κακότης ἐξη-
 χρεώσεν εἰς τὸ παντελές· ἢ δὲ ἐπιμέλεια καὶ πρόνοια τῶν ἀνθρώ-
 πων ἀνέστησεν αὐτάς, καὶ ὕψωσε πολλῶ ἀνωτέρω;

Ἄς ἀναπαθῆσωμεν λοιπὸν, ᾧ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ εἰς τοῦτον ἐτι-
 τὸν ἀγῶνα τὸν ἀπάντων τῶν ἀγῶνων ἡδονικώτατον· ἄς συναγωνι-
 σθῶμεν γεραίτε ποσάτε νὰ ἀνασώσωμεν τὴν παρακαταθήκην τῶν
 πατέρων ἡμῶν, καὶ εἰς ἐκείνους πύοντες κρητισμένα, καὶ εἰς ἐαυ-
 τοὺς προσήκοντα καὶ ὠφέλιμα καὶ ἄς κείσωμεν, ὅτι οἱ αὐτοὶ ἔστ' ἐν
 ἐκείνῳ τε καὶ ἡμεῖς, ἐνδόξων γονέων ὁμιλητὴν ὡμιλητὴν καὶ ὁμι-
 γλωσσον· ἵνα δὲ ταῦτα γένηται, ἐνός ἐστι χρεῖα, μὴ τυρβάζετε περὶ
 πολλὰ μᾶς γνώμη καὶ ψήφου χρεῖα, μόνον τοῦ δόξαν· ἤδη γὰρ
 καὶ τὸ ὕψωσιν ταρκατεται, καὶ χρεῖα χρεῖός ἵνα βαλῃ με μόνον εἰς
 τὴν κολυμβήθραν.

Ἄλλ' ἐνταῦθα αὐθις φαίνεται μοι νὰ ἀκούω τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐ-
 ρόπης λέγοντας πρὸς ἡμᾶς· Ἄνδρες Ἕλληνες, ἀπίστοι τῶν κρῶων,
 καὶ μιμηταὶ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, ἐτρέξατε ἤδη μετὰ δόξης καλῆς τὸν
 μέγιστον κίνδυνον πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐλευθερίας, προσθέσατε ἐτι εἰς
 τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς γλώσσης τῶν προπατέρων,
 τὴν ὁποίαν σὺς ἐσέρησεν ἡ δουλεία· ἀνασώσατε τὴν θείαν ἐκείνην
 φωνήν, τῆς ὁποίας ἡ ἐλευθερία εἶναι θυγάτηρ· θυγάτηρ καὶ μήτηρ
 ἀμφοτέραι οὕτως ὡς συναίτια καὶ συναιτιατὰ, ὑπ' ἀλλήλων γεννώ-
 μεναι καὶ γινώσκει· Ὁ κίνδυνος πρὸς ἐκείνην μὲν ἦτον τῶ ὀντιμέγιστος·
 ὁ δὲ πρὸς ταύτην ἀγὼν μικρὸς, ἡδονακὸς, καὶ κατὰ εἶμα ἐπικερδής·
 διὸ δι' ἐκείνην μὲν θέλετε ἔγῃ παρὰ πάντων ἀθάνατον ἔπαινον· διὰ
 ταύτην δὲ, τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι. Κατατείνετε λοιπὸν, σπεύ-
 σατε πρὸς τὸ πατρίων τοῦτο κτῆμα τὸ συμφερώτατόν τε καὶ ἐνδο-
 ζώτατον· σφραγίσσατε τὴν ἐαυτῶν ἀρετὴν καὶ μὲ τὸ ἐθνικὸν ταῦτα
 φρόνημα· ἵνα μηκέτι ἦτε Γραικοὶ, εἰς τὸ ὅποιον μετωνομάσθησαν
 οἱ πατέρες σας καταφρονούμενοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· ἀλλ' Ἕλληνες
 ὄντες, τὸ ὅποιον ὄνομα καὶ ἐν ἐλλείψει ἔπαιτα τῆς ἐλευθερίας, ἦτον
 ἱκανὸν, ἐν ὅσῳ ἤκουετο, νὰ καταδυσωπῆ καὶ τοὺς νικητὰς του, καὶ
 τοῦτο ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης ταύτης.

Τοιαῦτά μοι φαίνεται, ὅτι συμβουλεύουσιν ἐκεῖνοι ἔθνος ὅλον ἀνα-
 τρεχόν ἤδη πρὸς τὴν πατρίων εὐδαιμονίαν· ἐγὼ δὲ δὲν ἐλέπω το-

σοῦτον ἄτοπον τὸ νὰ φαινώμεθα σοφῶν ἀνδρῶν βουλευόμενοι γεῖρον· ἀλλὰ τὸ δεινόν ἐστίν, ὅτι ἀφηρέθημεν καὶ τῆς ἀτοπίας ταύτης τὴν αἰσθησιν, καὶ μῆτε δυνάμεθα νὰ τὴν εὐρωμεν· διὰ τί; ὅτι οἱ ὄντως τὰ τῆς γλώσσης ταύτης μυστήρια μνηθέντες, καὶ τὰς χάριτας αὐτῆς πολυειδῶς ἀπολαύσαντες, οἱ μὲν αὐτῶν ἥσυχον βίον ἐλόμενοι, οἱ δὲ ἀδιαφοροῦντες οὐ καλῶς πρὸς τὸ πρᾶγμα, οἱ δὲ τινες καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρων παθῶν ἀγόμενοι καὶ φερούμενοι, οὗτοι μὲν ἅπαντες σχεδὸν σιωπῶσιν· ὄγλοι δὲ ὅλως ἡμιμαθῶν ἐπιφέρουσι ψῆφον περὶ γλώσσης εὐγενοῦς καὶ συστατικῆς τῆς ἐθνικῆς ὑπεροχῆς τε καὶ δόξης, καὶ διαφιλονεικοῦσι περὶ Μούτης Ἑλληνικῆς, εἰς τῆς ὑποίας τοὺς τερπνοὺς κόλπους αὐτοὶ, ἣ δὲν ἐπλησίασαν πώποτε διὰ νὰ αισθανθῶσι τὰ ἐκ τῶν χαρίτων ἐκεῖθεν ἐξερχόμενα ἐπαφρόδιτα θέλγητρα, ἣ πλησιάσαντες μικρὸν, ὥσπερ κακοὶ μνηστῆρες, τῆς τελείας ἀπεκλείσθησαν ἀπολαύσεως, ἀκούσαντες τὸ κακέρματον μὲν ἐκαῖνο, χαρίεν δέ·

» Τραχὺς τίς εἶ· εὐνῆς ἀπόσχου τῆς ἐμῆς.»

καὶ διὰ τοῦτο ζήλοτυπία δουλεύοντες, ἀποτρέπουσι καὶ τοὺς ἄλλους τῶν χαρίτων ἐκείνης.

Ἄλλ' ὦ ἄνδρες φίλοι, εἴτε θέλομεν, εἴτε μὴ, ἣ γλώσσα ἀνατρέγουσα φύσει, διώκει τὴν τελειότητα, καὶ διὰ τοῦτο μένει καὶ αὐθις τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν σκέψιν τῶν μεθ' ἡμᾶς, πλὴν μὲ ζήμιαν ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ γένη τοῦτο, ὥστε νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὴν τῶν μεταγενεστέρων κακαλογίαν, ἧς προλάβωμεν νὰ δεῖξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν δυνατὴν πρόνοιαν περὶ τούτου· ὑποίαν δὴ ποτε λέγω ταύτην; προσέγετέ μοι τὸν νοῦν· διορισθῆτω μία ἡμερῆς ὡς δοκίμιον τῆς ἀρχαίας γλώσσης· ἣ ὑποία κατ' ἀρχὰς μὲν νὰ ἐκδιδῆται ἀπὸ τοῦ μῆνός, ἔπειτα καθ' ἣν πλουτεῖ ὕλην, καὶ δις καὶ τρίς· Συγγραφεῖς δὲ αὐτῆς ἔσωσαν πρῶτοι μὲν οἱ πρῶτοι τῶν μεγαλύτερων σχολείων διδάσκαλοι, σέλλοντες κατ' ὀφειλὴν εἰς τὸν διορισθησόμενον συντάκτην αὐτῆς κατὰ μῆνα μίαν τινὰ πραγματείαν, τῆς ὑποίας ἣ ὕλη ἔσω ὑποιαδῆποτε, μῦθος, ἱστορία, γνώμη ἠθικῆ, γυμνασμα ῥητορικόν, κωμικόν, ἐκ τῆς ποιητικῆς, ἐκ τῆς φιλοσοφίας, ἣ καὶ ἐκ μεταφράσεως γλώσσης ἀλλοτρίας· καθότι ἐνταῦθα ζητεῖται καὶ ἐξετάζεται οὐχὶ ἣ ὕλη, ἀλλὰ τὸ τῆς γλώσσης καλόν· τοῦτο πρῶτον.

Δεύτερον δὲ, ὅσα λογίδια γράφονται ἐν ταῖς σχολείοις, τὰ ὑποία συντάττουσι μὲν οἱ διδάσκαλοι, ἐκφωνοῦσι δὲ οἱ μαθηταὶ εἰς ἐξετάσεις, παρόντων τῶν ἐξετασῶν καὶ ἀκροατῶν, καὶ ὅ,τι ἕτερον συνταχθῆ Ἑλληνισί εἰς αὐτὰ, νὰ πέμπωνται καὶ αὐτὰ εἰς τὸν εἰρημένον συντάκτην.

Τρίτον δὲ, ὅσοι μαθηταὶ μετὰ τὸ συντακτικὸν προβιβάζονται, οὗτοι νὰ ὑπόκηνται εἰς χοροὺς νὰ προσφέρωσι τι γυμνασμα τῆς γλώσσης

τούλάχιστον μίαν ἐπιστολήν, ἢ ἓνα μῦθον παραφρασμένον (ἴδε Γράμ. Τερψ. φύλ. 118.) ἐξ οὗ θέλει φανῆ ἕκαστος ἀξίος τοῦ προβιβασμοῦ ὠσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς ποιητικῆς ποιημάτων, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τῆς ῥητορικῆς ὀφείλουσι τοῦτο, ὡς καὶ εἰς τὸ γράφειν ἐντελέστεροι, καὶ εἰς τὰς ἰδέας πλουσιώτεροι ὄντες· πάντα δὲ ταῦτα ὑπογεγραμμένα μὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν ἡλικίαν ἕκαστου.

Τέταρτον δὲ, νὰ ἔχῃσι τὸ αὐτὸ δικαίωμα καὶ οἱ ὑπ' ἄλλοι τῶν διδασκάλων, εἴτις δύναται καὶ φιλοτιμαῖται νὰ συνεισφέρει τιεὶς τιν Ἑφημερίδα ὁμοίως δὲ καὶ οἱ εἰς ἰδιαιτέρου καὶ μερικώτερου σχολεῖα διδάσκοντες τὰ Ἑλληνικά, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντες, εἴτε διδάσκαλοι, εἴτε μὴ, ἐρέτωσαν τὸ δικαίωμα τοῦτο νὰ εἶναι ὀρεκτὰ τὰ πονήματά των.

Πέμπτον δὲ, τὸ αὐτὸ δικαίωμα νὰ ἰσχύῃ ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἔξω τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διδάσκοντας τὰ Ἑλληνικά νὰ πέμπωσι καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὅ,τι θέλουσιν.

Ἐκτον δὲ, ἡ Ἑφημερίς νὰ διανέμηται εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα ἐκδεδομένη εἰς ὄψοον, καὶ δεδεμένη εἰς φυλλάδια εἰς περισσότερα σόματα πρὸς χρῆσιν καὶ μαθητῶν καὶ πάντων τῶν περιέργων καθ' ἕκαστον μῆνα.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, νὰ διορισθῇ μία ἐπιτροπὴ τριμελῆς ἐμπείρων τῆς γλώσσης, οἱ ὁποῖοι νὰ κρίνωσι τὰ συγγραμμάτια ταῦτα, καὶ μάλιστα τὰ τῶν μαθητῶν μετὰ τὴν ῥητορικὴν καθ' ἕκαστον ἑναυτόν· καὶ οὕτως νὰ ἐκλέγωσιν ἀπὸ πάντων τρία μὲν τῶν διδασκάλων, τρία δὲ τῶν μαθητῶν τὰ ἐκλεκτότερα· καὶ ταῦτα αὐθις κατὰ δευτέραν ἐπίκρισιν νὰ σημειωθῶσι, ποῖον πρῶτον, ποῖον δευτέρον, ποῖον τρίτον· τὴν δὲ ἐπίκρισιν ταύτην, νὰ τὴν προσφέρωσιν εἰς τὸν Γραμματέα τῆς παιδείας, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνωτάτην Ἀρχὴν, παρὰ τῆς ὁποίας θέλουσι προσδιορισθῇ καὶ βραβεῖα τοῖς εὐδοκίμησασιν τὰ εἰρητά, εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν τὴν τῶν διδασκάλων νομισματα χρυσῆ περίετρα πρώτης καὶ δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀργυρὰ κατὰ τὸν ἕμμιον τρόπον· ὁποίας δὲ ἀξίας πρέπει νὰ εἶναι ἕκαστων τούτων τῶν νομισμάτων, καὶ ὅποια σύμβολα πρέπει νὰ περιέγῃ, τούτο κεῖται εἰς τὴν πατρικὴν πρόνοιαν καὶ φιλοκαλίθειαν τῆς Ἀρχῆς· Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὅς τις τῶν διδασκάλων λάβῃ τὸ πρῶτον γέρας, πᾶντα μὲν πλέον ἀπὸ τὸ νὰ ἔμβῃ κατ' ὀρεικὴν εἰς τὴν ἄμικταν ταύτην, λαμβάνει δὲ τίτλον τινα τοῦ ἐπαγγέλματος καθ' ὑπεροχὴν.

Ἐκ δὲ τούτου τὰ μὲν πρὸς τοὺς προκριθέντας διδασκάλους βραβεῖα στέλλονται παρὰ τοῦ Γραμματέως εἰς τὰς καθεύδρας αὐτῶν μὲ τὸν προσήκοιτα ἔπαινον· οἱ δὲ τρεῖς ἐκλεκτοὶ τῶν μαθητῶν, προσκληθέντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς, θέλουσι δοκιμασθῆ καὶ αὐτοπροσώπως παρ' αὐτῆς καὶ ἄλλως μὲν πολυτρόπως,

μάλιστα δὲ μὲ μίαν ῥῆσιν σύντομον, τὴν ὁποίαν θέλουσιν ἔξελληνίσαι παρόντων τῶν Ἐπιτρόπων, ἵνα μὴ στεφανωταί τις ἀναξίως ἐξ ἄλλοτριῶν πόνων.

Τούτων δὲ οὕτω γενομένων, παρουσιάζονται μετὰ τῶν Ἐπιτρόπων εἰς τὸν Γραμματέα, καὶ λαβόντες ἕκαστος παρ' αὐτοῦ τὸ προσωνηκὸν βραβεῖον, ἀποπέμπονται εἰς τὰ ἴδια μὲ τὴν εὐφημίαν τῶν Ἐφημερίδων.

Τούτων λοιπὸν οὕτω γινομένων, ἄφ' οὗ διερεθισθῆ εἰς ἀμίαν ἡ τῶν νέων φιλοτιμία εἰς πέντε ἔτη, δὲν εἶναι χρεῖα πλέθν νὰ ζητῶμεν ἡμεῖς τὸ καλὸν τοῦτο ἀεὶ καὶ μηδέποτε νὰ τὸ ἔχωμεν· ἀλλ' αὐτὸ ἄφ' ἑαυτοῦ ἐπιφαιτῶν πανταχόθεν, θέλει ζητῆ τοὺς φιλοκάλους ἑαυτοῦ ἐραστάς· Καὶ ταῦτα περὶ τῆς γραφῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς· ὅσον δὲ περὶ τῆς ἀπαγγελίας τῆς αὐτῆς εἶναι ἄλλα πολλὰ βοηθήματα, τὰ ὁποῖα μένουσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ φιλοκαλίαν τῶν διδασκάλων. (*)

Διὰ τοῦτο λοιπὸν προβάλλω εἰς τὸ πανελλήνιον τὰς ἀνωτέρας μου σκέψεις· καὶ ἀξίω ἐπ' ὀνόματι τῆς ἱεραῆς πατριδος νὰ φανῆ ἕκαστος πιστὸς εἰς τὴν κρίσιν του, πειθόμενος εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ὑπαγορεύουσιν αἱ παρῶσαι μεταβολαί· τὰ δὲ πρὸ τούτων φρονήματα, ὡς ὑφ' ἐτέρων ἀξιόθρηνητῶν ὑπαγορευόμενα περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἢ ὄλως ἀναιροῦσι τοὺς ὀρθοὺς λογισμοὺς τῶν πρακτέων, ἢ τοὐλάχιστον ἐκ μέρους κωλύουσι τὰ καλὰ, ταῦτα μενέτωσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πρὸς κρίσιν τῆς ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἡμῶν ἀγλιότητος· καθότι τὸ κεφάλαιον τοῦτο, περὶ οὗ νῦν ποσοῦτος κακίηται λόγος, περιέχει τὸ μόνον κληρονόμημα τὸ ἐγκαταληφθὲν καὶ διασωθὲν εἰς ἡμᾶς παρὰ τῶν προγόνων· τὸ μέγα, λέγω, τοῦτο θαῦμα τῆς γλώσσης καὶ φιλοσοφίας, τὰ ἐξ ἀρχῆς συμπεφυκότα καὶ συνουσιωθέντα εὐγενεία, συγγενεία, καὶ οἰκειότητι, τὰ συγγεννηθέντα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν εἰς τὸ ἱερόν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος γεννήσαντα, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην μετα

(*) Τὸ νὰ ἐμιλήται ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ πάντες οἱ πεπαιδευμένοι οὐ μόνον οἱ τεθνεότες, ἀλλὰ καὶ οἱ ζῶντες ἐτι ὡς θεῖον ἀγαθὸν εἰς τὸ γένος συμφωνῶς ἐξέθεισαν πάντες, Κοραῆς, Κόμης, Βάμβας, Οἰκονόμος· ἀλλὰ συμφωνῶς αὐτῆς το ἔκριναν καὶ ἀδύνατον ὥστε ὁ σοφὸς Κοραῆς καὶ ὑπερέβλεπεν εἰπὼν, ὅτι χρεῖα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὸ κατορθῶσαι διὰ τῶν θαυμάτων· ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι ἔσον ἀγλιὰν ἔχει ἡ ὑπερέβλη ἀβία, ποσούτων εὐκολίαν ἐπιπέγεται τὸ πρᾶγμα, ὅποταν λάβῃ τὴν ποσούτουσαν πρῶνοιαν· ποῖα δὲ ἔσται αὕτη; δὲν εἶναι· τοῦ παρόντος καιροῦ· εἰκάξω δὲ ὅτι εἰς μίαν δεκαετίαν θέλωμεν ἔχει, τοὐλάχιστον ὡς ἐξ ὅπαντων τῶν Σχολείων χιλίους μὲν γραφοντάς, πεντακισίους δὲ καὶ ἀπαγγέλοντάς τὴν ἐκβαλλομένην ταύτην φωνήν· τούτου δὲ γενομένου τὸ πᾶν συμπληροῦται· ἄλλως δὲ, φοβὸς μὴ εἰς τὴν αὐτὴν πρᾶξιαν συνεκείψῃ τὸ πρᾶγμα παντάπασι· μέχρις ὅτου αἱ αἰεὶ τινες μεθ' ἡμᾶς, κινθόντες ἀπο αἰσθημάτων φιλογενεστέρων, λάβωσιν ἄλλα μέτρα.

δεδοκῶτα· θεῖον μὲν ἡ ἐλευθερία καὶ δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, ἱερόν ἢ φιλοσοφία ὡς τελειωτικὸν τοῦ λογικοῦ τούτου ζώου, ἱερώτατον δὲ καὶ θειώτατον ἡ μήτηρ ἐκείνων γλῶσσα, ὡς κύριος χαρακτήρ τῆς κατὰ τοῦτο τοῦ ἔθνους ὑπεροχῆς.

Ὁ πατρῷον κειμήλιον, θεῖον καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἴδοιμί σε· καὶ ἀπολαύσασαι· σὺ γὰρ γεννηθεῖσά ποτε ἐν βαλκανοτρόχτοις ἀνθρώποις, ἐφθασας εἰς ἀκμήν, ἐξευγενίσθησθαί ὑπεροχὴν, ἐγέννησας τὴν φιλοσοφίαν εἰς τῆς Ἑλλάδος τοὺς κόλπους, ἐπόλιτις τῶν κατόικους αὐτῆς, ἐξημέρωσας τῆς Ἀσίας τὰ ἔθνη, ἐξέτεινας τὸ καλὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐνεφύτευσας τοὺς λόγους εἰς τὴν Αἰθίωπ, μετέβης αὖθις εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκόσμησας τοὺς θρόνους τῶν ἡγεμόνων μὲ νόμους, ἐστεφάνωσας τὰς καθέδρας τῶν ἀκαδημιῶν μὲ κλάδους ἐλαίας, ἐχορήγησας τὰς ἐλευθέρους τέχνας εἰς τοὺς λαοὺς, μετέβηες τὸ ἄγριον τῶν ἐθνῶν εἰς φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ νὰ εἶπω κἀγὼ μὲ τὸ σῶμα τοῦ φιλέλληνος Δεξράδου, σὺ ὦ φιλόττη θεῖα αὐτῆ, ἐγένμισας τὸν μὲν οὐρανὸν μὲ θεότητας, τὴν δὲ γῆν μὲ νόμους καὶ ἐπισήμας.

Γνώμη περὶ τῆς γλώσσης Κ. Οἰκονόμου.

Εἴπομεν ἀνωτέρω (σελ. ιδ'), ὅτι ὁ ἐλλόγιμος Οἰκονόμος, διαλαβὼν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶπε γνώμην ὅλην δι' ὅλης ἀντιφαστικὴν, ὅτι πρέπει δηλαδὴ νὰ τὴν μανθάνωμεν οὕτως, ὡς καὶ νὰ τὴν λαλῶμεν, καὶ νὰ τὴν γράφωμεν· καὶ πάλιν, ὅτι δὲν πρέπει μῆτε νὰ τὴν λαλῶμεν, μῆτε νὰ τὴν γράφωμεν· καὶ διατείνεται μάλιστα καθ' ἑαυτοῦ πρὸς ἀμφότερα μετὰ φιλονεικίας. Ἄλλ' ἄς ἐκθέσωμεν τὴν διδυμον ταύτην γνώμην, ἵνα εἰδῶμεν τὸ παράπληκτον ὄντως τοῦτο ἀνάπασμα τῆς φαντασίας τοῦ ἀνδρὸς, πῶθεν ἔρχεται διὰ νὰ ἐπιφέρωμεν καὶ τινὰ θεραπείαν εἰς τὸ πρᾶγμα, ἐὰν δυναθῶμεν.

Θέλουσί τινες, λέγει, νὰ λαλῶμεν καὶ νὰ γράφωμεν τὴν Ἑλληνικὴν . . . ὁ πολὺς ἐνθουσιασασμός των δὲν τοὺς ἐσυγγώρησε νὰ διακρίνωσι, πόσον διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων τὰ συγγράματα, ὅσα γράφουσιν αὐτοί· ἄλλη εἶναι ἡ ζῶσα τοῦ ἀνθρώπου λαλιὰ, καὶ ἄλλη τοῦ Ψιτακοῦ τὰ κατηναγκασμένα μιμήματα· Ἄλλο Γλαῦξ, ἄλλο Κορώνη φθέγγεται· Ἄλλη εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἡ Βασιλικὴ πορφύρα, καὶ ἄλλη τῆς βεδιασμένης μιμήσεως οἱ κέντρωνες. οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦσι νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, διὰ τὴν δὲν ζῶσιν εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνων·

μοις, τὴν πολιτείαν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν παιδείαν, τὰς τέχνας, τὰ ἐπαγγέλματα, τὰ φρονήματα, τὰς περιστάσεις, ὅλας τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ μεταβολάς. Ὅσοι θέλουσι νὰ διδάξωσι τοὺς νῦν ζῶντας Ἕλληνας τὴν λαμπρὰν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, πρέπει νὰ τοὺς μεταφουτέωσι εἰς τὴν λαμπρὰν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν, ἄλλὰ καὶ τοῦτο κακίον εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα. Ἴδε Φιλολ. σελ. νγ'.

Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπαθὴς κρίσις τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου, ἡ δὲ μετὰ ταύτην γνώμη ἐκείνη.

Ὅσον κατ' ἐμὲ (ἐπιφέρει ὁ αὐτὸς εὐθὺς, ὡς νὰ μὴ ᾔτον τὰ ἀνωτέρω κατ' αὐτὸν) θέλω (λέγει) καὶ ἀπαιτῶ τοὺς νέους φιλομαθεῖς Ἕλληνας ὄχι μόνον νὰ ἐννοῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ γράψωσι καὶ νὰ ἀπαγγέλλωσιν, ὅσον τὸ δυνατόν, εὐκόλως τὴν παλαιὰν μας γλῶσσαν. Τίς Γάλλοι, Ἄγγλοι, Γερμανοὶ περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος καυχῶνται εἰς τὸ μέσον μας, ὡς Ἕλληνισαί, καὶ ἡμεῖς θέλομεν τοὺς ἀκούειν Πλατωνίζοντας καὶ Ὀμηρίζοντας; οἱ φιλέλληνες Εὐρωπαῖοι ἐραθεύουσι μὲ ὄρωράς τοὺς ἰμογενεῖς τῶν ἐκείνους, ὅσοι γράψωσι τρεῖς ὥδ' ἀς κατὰ μίμησιν τοῦ Πινδάρου, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Πινδάρου δὲν θέλουσι γυμνασθῆν εἰς τὴν πατρῴαν σιγουργίαν; Τὴν ἐξῆς λοιπὴν τοῦ γράφειν καὶ λέγειν Ἑλληνιστὴν τὴν θεωρῶ, ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς ὅλους μας τοὺς πεπαιδευμένους. Καὶ αὐτοὶ αἰσθάνονται ταύτην τὴν ἀνάγκην, ὅταν ἐπιχειρήσωσι νὰ γράψωσιν ἐν ἐπίγραμμα, ἢ μίαν ἐπιστολήν· ἥτις θέλει τοὺς μαρτυρήσειν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔμαθον, καὶ τοὺς ἄλλους μαθητεύουσιν ἀξίως τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ταῦτα καὶ τὰ δεύτερα.

Σὺ δὲ, ἀφείς τοὺς, πρὸς αὐς ἀποτείνεται ἀνωτέρω τὸ σκυθρωπὸν πάθος εἰς τὰ πρῶτα, ἐν οἷς υποθαλπεται ἡ ἀπάτη, θαύμαζε τὸ φιλογενές τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὰ δεύτερα, ἐν οἷς γελᾷ μάλιστα ἡ ἀλήθεια· καὶ σοφὸν ἄρα τὸ, »Αἱ δεύτεροι βουλαὶ τῶν πρώτων σοφώτεραι.» ἐπειδὴ ἔλεπομεν ἐνταῦθα τὸν συγγραφέα, ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν κατασπαράττων, θεωρεῖ τὴν δευτέραν γνώμην ἐκ μεγάλης παλινωδίας ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς ὅλους τοὺς νέους πεπαιδευμένους, καὶ διὰ τοῦτο, λέγει, τὸ θέλω καὶ τὸ ἀπαιτῶ παρὰ πάντων τῶν φιλομαθῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκ παραπλήκτου φαντασίας συρράψωσι κέντρωνας, καὶ κορῶνας φθέγγονται· τοῦτο δὲν τὸν μέλει· ὡς δὲ ἀναγκαίαν δῆλον, ὅτι καὶ οὐσιώδη, καὶ ἢς ἄνευ παραβλάπτεται ἡ οὐσία τῆς ἐθνικῆς τῶν νέων Ἑλλήνων ὑπάρξεως· καλῶς τοῦτο· καὶ γὰρ εἰμὶ ὁ αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς· πλὴν ὁ ὁμώνυμός μοι Βάμβας πάλιν καλεῖ τὴν γνώμην αὐτὴν μάταιον καὶ μωρὰν (ῥήτ. 310)· Ματαιοπονία, λέγει, εἶναι νὰ ζητῶμεν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν νὰ τὴν γράσῃ μεν καὶ νὰ τὴν λα-

λωμέν· Καὶ πάλιν παρακατιῶν, Νὰ φανταζέμεθα πράγμα δυνατόν νὰ γρασῶμεν, ἢ καὶ νὰ λαλῶμεν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, τούτῳ μοι φαίνεται μωρία μεγαλωατή· καὶ ὡς ἂν εἴποι τὸ τοῦ Οἰκονόμου πρὸς τὸν αὐτὸν Οἰκονόμον, παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα· Ταῦτα καὶ οὗτος· Σὺ δὲ συμβέβασον, ἂν ἤμπορῆς, τὰ παρ' ἐκατέρων πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ἀντιλεγόμενα· Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν, ὡς ἔοικεν, παραλογισμὸς ὑπὸ δούλων πρὸς ἔθνος ὅλον δεδουλωμένον, καὶ κατὰ τὸν σοφὸν Οἰκονόμον, εἰς δυσχεεῖς περιστάσεις ἀνασπανάζον· καθ' ἃς δυσκόλον εἶναι νὰ ἀναλάβῃ τις ἐλευθερον φρόνημα· ἐπειδὴ κατὰ τὴν ποιητὴν, οὐτινος ὁ θεὸς ἀφείλε τὴν ἐλευθερίαν, τούτου συνεφείλε καὶ τὸ ἤμισυ τοῦ νόστ· νῦν δὲ εἶναι ἀνάξιον ὄντως ἐν ἐλευθερίᾳ τῆς Ἑλλάδος ὀρίζονται, τῶν δυσχεῶν περιστάσεων ἢ ἢ μεταβεβημένων, νὰ μνημονεύονται ταῦτα καὶ ὡς λεγόμενα, καὶ ὡς φρονούμενα· διὸ καὶ σιωπητέον.

Νῦν δὲ ἃς ἔλθωμεν καὶ εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀντιφάσεως· Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, λέγει ὁ φιλογενὴς Οἰκονόμος, κατὰ ἔθνη, καὶ ἤθη, καὶ νόμους, καὶ τὰ, καὶ τὰ, καὶ τὰ, ὅλον ἐσμὸν ἰδεῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν, καθ' ἃς, ὅσοι θέλουσι νὰ διδάξωσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων τοὺς νῦν ζῶντας Ἕλληνας, πρέπει, λέγει, νὰ μεταφρατεύσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων τῆς γλῶσσης· ἄλλως δὲ εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα· καλῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἤθη τρέγουσι, Θεοῦ συνεργούντος, πρὸς τὰ ἀρχαῖα τῶν προγόνων καὶ ἤθη, καὶ ἔθνη, καὶ νόμους, καὶ πρὸς ἅπαντα τὰ λοιπὰ, ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων συνοδοιπύρον· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, λυγνοφύρον καὶ ὁδηγὸν πρὸς ἐκεῖνα· καὶ οὕτω δὲν εἶναι πλέον παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλασμα· καθότι ἐν αὐτῇ καὶ ἐκεῖνα σώζονται πάντα, καὶ ἤθη, καὶ ἔθνη, καὶ νόμοι, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ σκέψει μεταφρονήσας παλινφθεῖ· ἄλλως δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει νὰ ἀπέχωμεν καὶ τοῦ φιλοσοφεῖν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μεταφρατεύωμεν κατ' αὐτὴν μεγαλοουργικῶς τοὺς νῦν ζῶντας εἰς τὰς εὐτυχεῖς περιστάσεις ἐκεῖνας· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ Ἰσοῦ ζητεῖ καὶ ἐκεῖνο καὶ ἤθη, καὶ ἔθνη, καὶ νόμους, καὶ τὴν λοιπὴν μεγαληγορίαν· τὸ αὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν τεχνῶν τῶν καλῶν καὶ ὠραίων, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ αὐτὸς, μηδὲν δεόμενος ἐθῶν, καὶ ἠθῶν, καὶ νόμων, καὶ τῆς λοιπῆς μεγαλοφροσύνης, ἀλλὰ καὶ πλέον τί περὶ τούτων· καθότι ἢ μὲν γλῶσσά ἐστιν ἔργον μνήμης καὶ συνθηρίας, μνηστῆ καὶ αὐτοῖς τοῖς παιδίοις ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, πρὶν λάβωσιν αἰσθητάτα ἐθῶν, καὶ ἠθῶν, καὶ νόμων, καὶ τῶν λοιπῶν· καὶ ἤδη μανθάνομεν ξένας γλώσσας, ὥστε καὶ γράφειν καὶ ἀπαγγέλλειν, καίτοι εἰς τὰς αὐτὰς δυσχεεῖς περιστάσεις ἐτι ἀνασπανάζοντες· αἱ δὲ ἐλευθεραὶ τέχναι ἐκεῖναι εἶναι

ἔργον τῆς φαντασίας· ἥτις διὰ τὸ γένη αὐτῆ ἐκυτῆς δραστηριωτέρα, ἀπαιτεῖ, ὡς εἰκὸς, καὶ ἐξωτερικὸν τινα ἐρεθισμὸν ἐξ ἐθνῶν, καὶ ἡθῶν, καὶ νόμων, τὰ ὅποια ἀφαιρεῖ ἢ δουλεία, ὅ ἐστιν ἐξ ἀντικειμένων ὑψηλοτέρων, καὶ δεξιῶν περιστάσεων· ἀλλ' αὐτὸς ὁ σεβαστὸς πατὴρ διδάσκει οὐ μόνον τὸ μανθάνωμεν ταῦτας, ἐν δειναῖς περιστάσεσιν ἔτι ὄντες, ἀλλὰ δεικνύει καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς μαθήσεως, μηκέτι μεμνημένος ἐν τούτοις μηδεμίαν περιστάσεως μήτε ἐθνῶν, μήτε ἡθῶν, μήτε νόμων· καὶ λοιπὸν δὲν δύναμαι τὸ συμβεβῆσσι ὅλον ὄνειρον ἐλέπω συγκεχυμένον. (*)

Τὶ δὲ τὸ εἶπωμεν καὶ περὶ τῶν ὄπλων; πότερον, ἀπαιτοῦσι καὶ αὐτὰ τὰς τῶν παλαιῶν περιστάσεις, τὰς τῶν Λεωνιδῶν καὶ Θεμιστοκλέων, ἢ τοῦτο μένει ἀπερίσχτον ὅπως εἰς τὴν τυχαίαν φορὰν τοῦ καιροῦ; ἀλλ' εἶπομεν πῶς ἐμποδίζοντας ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως μετ' ὅλης καὶ αὐτῶν τὰς ὑψηγορίας τοῦ λόγου, ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτὰ τῶν νέων Ἑλλήνων μετέπεισαν καὶ ταύτην τὴν δοκῶσαν σοφὴν φατρίαν τὴν μεταμάθη τὰς μεταφυσικὰς τῶν ἐθνῶν, καὶ ἡθῶν, καὶ νόμων ἐρεσγελίας· καὶ τὸ εἶπε ἑκούσα ἀέκουσα, ὅτι πάντα γίνονται ἀλωτὰ τῇ προθυμίᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ. καὶ τοὶ τὰ ὄπλα ὅσον ἐκ τῆς φρονήσεως ἀπήρουν ἀληθῶς τὰς τῶν παλαιῶν περιστάσεις· καθότι ἡ ἀποτυχία τούτων ἐπαπέλει πικτελῆ εἰς τὸ γένος ἀπώλειαν· ἢ δὲ γλώσσα, καὶ ἂν δὲν φθάσῃ τὴν πορφύραν τοῦ Πλάτωνος, μετ' ἡν ὅποιαν ἐπιθυμεῖ τὸ ἐνδύθῃ ὁ φιλόκαλος Οἰκονόμος, ἐξαρκεῖται ἄνευ τινὸς ζητήσεως εἰς τὸν ἀπλούστερον καὶ εὐτελέστερον τριβῶνα τῶν ὑποδεεστέρων τοῦ Πλάτωνος.

Ὡς τόσον ἂν μὴ νομίση τις, ὅτι δὲν ἐννοῶ τὰ παρὰ τοῦ Οἰκονόμου ὑψηγορούμενα· ἀλλ' αἱ τοιαῦτα περιελάμβαναι γενικὰ ἰδέαι, αἱ ὅποια ὄγκον μὲν ἔχουσι μέγαν, μάζαν δὲ ὀλίγην, δὲν πρέπει τὸ φεύγουσι τὴν σάθμην τῆς κρίσεως, ὅτι εἰσὶ τοῦτο αὐτὸ γενικαί, καὶ ὅτι τὰ γενικὰ ἐλαύμενα πολλαχῶς κατὰ τὰς προαιρέσεις, δὲν ἐφαρμόζονται ἀπυλῶς εἰς τὰ κατὰ μέρος· καθότι ἔχουσι καὶ αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐτέρας περιστάσεις ἀπροόπτους πολλαχῆς, δι' ὧν δεικνύουσι τὰς σκέψεις ἐκείνας ἀπλῶς κουφολογίας, καὶ ἀδύνατα νεοσῶν περυσίματα· καθότι αἱ μέγισται περιστάσεις, καλαὶ τε, κακαὶ τε διευθύνονται, καὶ διαλύονται ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν ἐνεργούντων· καὶ ἄλλαι πάλιν μήπω φαινόμεναι, γεννῶνται αὐθις ἀπρο-

(*) Ἐκ τούτων μάλιστα δῆλον, ὅτι πάθος τι κατηνάγκασεν ἐν ταῖς εἰρημέναις τὸν σπρον τοῦτον ἱερέα τὸ παραλογισθῆ αὐτοῦ· ἄλλως δὲ ἐγὼ δὲν παρατοίμω τὸ εἶπω, ὅτι ἰ λόγος αὐτοῦ εἶναι παραπλήκτου φαντασίας ἀνάπλάσμα.

σοδοκῆτως ὑπὸ τῶν αὐτῶν τοιοῦτοι δὲ ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ περικλεεῖς Μιλτιάδαι καὶ Ἄριστειδαι καὶ Θεμισοκλεῖς· ὁ δὲ ἀμφοτεροδέξιος Ἀλικυβιάδης διὰ τὸ φιλόδοξον μετὰ τοσαύτην διαδοχὴν εὐτυχῶν περιστάσεων κατέστρεψε τὰς περιφρήτους Ἀθήνας· καὶ ἐν τεύθειν καὶ πᾶσαν ὑστερον τὴν Ἑλλάδα· οὕτω καὶ φανήλη γνώμη ἐκ πολλῆς ὁμοιοκτοπίας διαστρέφει πράγματα μεγαλόνομα· καὶ πάλιν ἄλλη φρόνιμος οὐσα, ἐπανορθοῖ ἐκ φιλογενείας τὰ κακῶς ἔχοντα καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τῶν ἐκ τῶν περιστάσεων μέσων τοῦ φιλογενοῦς Οἰκονόμου.

Μὴ δειλιῶμεν λοιπὸν, ὦ ἄνδρες, εἰς πᾶν καλὸν ἐπιχείρημα, εἰδότες, ὅτι πάντα δούλα γίνονται τῇ ἐπιμελείᾳ· πύσαι περιστάσεις ἐναντία ἐκάλουν ἡμᾶς εἰς τοὺς παρόντας καὶ παρελθόντας χρόνους ὡς πρὸς τὴν παιδείαν τοῦ γένους ἐκ διωγμῶν, καὶ μίσους, καὶ ταλαιπωριῶν, πρόσθετες δὲ καὶ κινδύνων ὑπὲρ τε βαρβάρων ἀλλογενῶν, καὶ ὑπὸ καταράτων ὁμογενῶν ὁμοίως· ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις, ἐπειδὴ εἰσῆλθεν ὁ ἔρωσ τῆς φιλογενείας εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λογίων καὶ τιῶν ἄλλων εἰς τρεῖς τέσσαρας δεκάδας ἐτῶν ἔφερον οὗτοι ἐν μέρει τὴν παρούσαν μεταβολήν, ἣ ὅποια πρόκειται νῦν (τίς ἀνταρεῖ;) ὡς μεγίστη τῷ ὄντι περίστασις εὐτυχῆς πρὸς κατάρθωσιν τοῦ πραελήματός μου. (*)

Ταῦτα μὲν πρὸς τὴν πρώτην γνώμην τοῦ σοφοῦ τούτου ἀνδρός· πρὸς δὲ τὰ παλιμβολα αὐτοῦ καὶ ἀντίθετογχα κατωτέρω τί καὶ ἂν εἴπομεν; περίστασις τις, ὡς φαίνεται, οὐκ ἐκ τῶν εἰρημένων μεταφυσικῶν καὶ ἀφρημένων, ἀλλὰ πραγματικῆ ἀπερίεπτος ποθεν ἐξεβίασε τὸν ἄνδρα τούτον νὰ ψάλλῃ ἐκ τοιαύτης μεταβολῆς ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τὴν παλινωδίαν· οὐδὲν γὰρ ἄνευ τινὸς αἰτίας. Ἀλλὰ τίς ἡ περίστασις αὕτη καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀντιφάσεως; νὰ τὸ προφητεύσω; φαίνεται ὁ ἀνήρ, ὅτι μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς φιλολογίας ἀπήντησέ τινα τῶν συνήθως εἰς Σιδόνην ἐρχομένων Ἑλληνιστῶν, καὶ περιπλακείας εἰς διαλέξιν Ἑλληνικὴν πρὸς ἐκεῖνον, ἔπαθον, ὅπερ καλῶν, καὶ ἄλλοι πολλοὶ πολλὰκις, ὑποπερυγίζων ἐν τῷ λέγειν καὶ ἀκροβατῶν· ἐκ τούτου ἴσως ἐβιάσθη οὐκέτι ἐκ μεταφυσικῆς, ἀλλ' ἐκ φυσικῆς καὶ ὑπαρκτικῆς περιφάσεως νὰ προσθέσῃ τὸν ἑελτίονα περὶ γλώσσης ἰδέαν,

(*) Εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ ἐξέβηλον τοῦς Παισιπρατίδης, καὶ ἀφ' οὗ ἐκίχσαν τὸν βάρβαρον εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, τότε ἦνοιξαν τοὺς οφθαλμοὺς καὶ ἔβλεπον, ὅποῖοι καὶ ἔγιναν ἐν ταῖς ἐπιστῆμασι καὶ τέχναις, καὶ μάλιστα ἐν Ἱστορικῇ· ἰδοὺ φαινομένη καὶ ἦσαν περίστασις αὕτη, τὴν ὅποιαν εἴηται ὁ πατὴρ Οἰκονόμος ἀνοσιότερον, νὰ πρῆξαιεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν περὶ τὴν Πλάτωνος· Ἡ ἐλευθερία ἐσπλάηται, ἡ Νουὸν προτανεύει, τὸ ἔθνος ζητεῖ τοὺς Ἀριστοτέλους, τί λοιπὸν περιμένουμεν

χαρίς νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πρώτην ἐκείνην, τὴν ὑψήγορον καὶ πικροχύλον· ἄλλως δὲ, ὅν κινδυνεύει τις νὰ σφαλῇ περὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐν εἴπῃ, ὅτι ἄλλο ἐστὶ καρδία ἐλευθερία πρὸς τὰς ἀποφάνσεις τῆς ψυχῆς, καὶ ἄλλο χάρις χαμερπῆς πρὸς τοὺς εὐνοοῦντας· ἡμῶν, ῥίζα καὶ βάσις οὖσα τῶν φρονημάτων, ἐξ ὧν τὰ κεδνὰ ἐλασάσαι βουλευόμετα· ἢ δὲ, πολιτικὴ ἀστυχία καὶ συμπεριφορὰ, ἐξ ἧς προσκύνει τὰ πολιτικὰ κολακεύματα. Τὶ παραδόξον λοιπὸν, ἂν καὶ ὁ ἐπίχαρις Οἰκονόμος ἐβιάσθη νὰ ἐκφέρῃ διθυράμβον ἰδέαν περὶ μαθήσεως γλώσσης, φιλοσοφικῶς τε καὶ πολιτικῶς κατὰ τινὰς συνθήκας πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένους; τῶν γὰρ ὑπλοτέρων ἀνδρῶν, λέγει Ὀμηρος, αἰ φρένας ἠερέθονται.

Ἀλλὰ τί διατρίβω ἐν τούτοις, καὶ δὲν λέγω τὸ πιθανώτερον, καθ' ὃ πείθουσιν ἡμᾶς καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐρμηνευτικῆς ἐπιστήμης, καθ' ὅς ὀφείλει ἕκαστος, νὰ παραδεχθῇ τῶν ὀνομάτων τὴν σημασίαν, ἐν ἧ ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν ὅριστον ἐξέλαβε τὰ ἐννοίας; Δὲν εἶναι τῷ ὄντι μήτε ἀντιφάσις ἐν ταῖς εἰρημένοις παρὰ τοῦ σοφοῦ Οἰκονόμου, ὡς ἐμαυτὸν πείλω, μήτε πολιτικὴ διπλή πρὸς τοὺς νομιζομένους φίλους, μήτε ἄλλοτι, ἐξ ὧν ὑπωπτεύσαμεν ἄνωτέρω· ἀλλ' εἶναι παραλογισμὸς· καθύτι τὰ ἀντιφατικὰ γρέφονται φυσικῶς περὶ ἐν ὑποκαίμενον· ἐνταῦθα δὲ μέσοι βροί, περὶ οὓς ὁ συλογισμὸς, εἰσι δύο· εἰς μὲν, ὅτι τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ὅλον δι' ὅλου, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν δὲν δύναται νὰ μάθῃ τὴν γλῶσσαν μήτε νὰ τὴν γράφῃ, μήτε νὰ τὴν ἀπαγγέλῃ κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ξενοφῶντα· (τὸ ὅποιον καὶ τοσαύτον ἐστὶν ἀληθές, ὅσον μήτε ἔληθε πώποτε εἰς τὸν νοῦν τινὸς νὰ τὸ φαντασθῇ.) δευτέρως δὲ ἐκεῖνος, ὅτι οἱ φιλομαθεῖς νέοι τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἅμα δύναται διὰ χρόνου ἱκανοῦ νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων καὶ γράφειν καὶ ἀπαγγέλλειν τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς ὑποδεεστέρους τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. καὶ διὰ τοῦτο λέγει, τὸ θέλω καὶ τὸ ἀπαιτῶ ὡς ἀναγκαϊώτατον ἀπὸ τῆν φιλομαθῆ Ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Ἴδου λοιπὸν μετὰ τοσαύτην ἄσκοπον πλάνην μόλις εὑρομεν τὴν ἀλήθειαν· καὶ μία περίσσις ἐτι μένει εἰς τὸ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὰς παρούσας εὐτυχεῖς περιστάσεις, καὶ νὰ συνδράμομεν ὀμοθυμαδὸν εἰς τὸ προκαίμενον γάδιον πρὸς δόξαν τῶν ἀρχαίων Μουσῶν, καὶ αὐτῶν τῶν προγόνων· ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰς τάφους θέλει φανῆ, ὅτι ἀνάβλασάνει ἢ νεολαία εἰς τὸ ἐξῆς μάρτυς ὅλως καὶ μιμητρία τῆς σοφίας καὶ τῶν ἔργων ἐκείνων μετὰ χρησῶν τῶν ἐλπίδων· Ἀλλὰ τίς ἐστὶν ἢ περίσσις αὕτη; ἢ κοινὴ συγκατάθεσις τῶν λογίων εἰς τὸ νὰ εἰσάξωσι τὸ ἔθος τοῦ γράφειν καὶ λέγειν Ἑλληνιστὶ εἰς ἀπὸ τὰ σχολεῖα

κατὰ μίμησιν καὶ τοῦτο τοῦ φιλογενοῦς Οἰκονόμου. (*)

Μένει λοιπὸν νὰ κλέσωμεν καὶ τοὺς ἄλλους σοφοὺς νὰ συγκατα-
τεθῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν γνώμην καὶ πράξιν ταύτην τοῦ οἰκονόμου·
οὗτοι δὲν εἶναι ἄνθρωποι, οὔτε χωρὶς κρίσιν, οὔτε χωρὶς χαρακτῆρα
πατριωτισμοῦ, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμῶσι τὴν ἐκ τούτου εὐτυχίαν τοῦ γέ-
νου, καὶ μάλιτα νῦν, ὅπῃτε ἡ τύχη μετεφύτευσεν ἡμᾶς εἰς τὰς πα-
λαιὰς περιστάσεις ἐκεῖνας. Τὸ δὲ συγνώως προφερόμενον παρ' αὐτῶν
τῆς νῦν γλώσσης διόρθωμα οὐδεὶς κωλύει, ἀλλ' ἡ αὐτὴ οὐδὲ περιέχει
καὶ αὐτὴν τὴν βελτιώσιν· καὶ οἱ εἰς ταῦτο συκοφαντούμενοι συνει-
σέφερον εἰς αὐτὴν τὸ πλεόν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ. (**)

Πραγματεία τις περὶ μεταφράσεως Σαλιεῖσα μὲν νὰ ἐκδοθῆ εἰς τὴν
Ἐφημερίδα, ἀποβληθεῖσα δὲ διὰ σχέσιν, ὡς φαίνεται, ριλικήν.

· Κύριε Ἐκδότα τῆς Ἐφημερίδος τοῦ . . .

Ἐργασθῆς μοι, καλῶς ποιήσας, περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς
μετ' ἐπιμελείας ὑπὸ σοῦ συντακτομένης Ἐφημερίδος νὰ συνδράμω
κατὰ πρός τιν ἀγαθὸν σου σκοπὸν, εἴτι δύναιμαι, ἐκ φιλολογίας, τοῦτο

(*) Ἡκούσθη, ὅτι ὁ ἐπὶ ἀνὴρ οὗτος, οὐκ εἶδα ἐπίθεν ἀναγκασθεὶς, παρέδιδε τὴν Ῥη-
τορικὴν τοῦ Ἑλληνιστοῦ, καὶ ἀπῆται τὴν αὐρίον παρὰ τῶν μαθητῶν τὴν περίληψιν αὐ-
τοῦ Ἑλληνιστοῦ ἀπὸ σωματικῶν κληρῶν μὲν τοῦτο καὶ ἄξιον, ἀλλ' ὄφειλε νὰ εἶναι καὶ ἡ
Ῥητορικὴ του γεγραμμένη εἰς τὴν ἀρχαίαν, εἰς ἣς ἔχει πικρὴν μύθρον παραδειγματῶν,
καὶ τούτων τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ποιητῶν τὸ ὅποιον δεικνύει το ἐπιμαθεὶς καὶ πελυ-
μαθεὶς τοῦ ἀνδρός· (ἐξαιρέτως γὰρ μοι ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν ἐλεγχῶν τοῦ σοφοῦ
Κοῦμα, λέγοντος (Αἰσθημ. ριζ.) ὅτι οἱ χωρὶς ἀνάγκης πολλοὺς στοίχους εἰσάγοντες ἐν
λόγῳ πῶφ, ἐπιδεικνύουσιν, ὡς νήπια, ὅτι ἀνέγνωσαν Παιδαίαν.)

(**) Τροσούτων εἶναι εὐέλπις ὁ χρῆσις Οἴκου μας, ὅτι δύναιται ἡ ἀρχαία καὶ νὰ γρά-
φεται καὶ νὰ κληθεῖται ἐν τοῖς σχολείοις μαθητικῆν, τῆς ὁποίας μάλιστα λέγει (νῆ),
ὅτι καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ λεκτικὸν εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ποίησιν κατὰ μ. ν. ν. τοῦ
μέτρου διαφορᾶν, ὥστε γνωμοδοτεῖ (κεινόμενος ἴσως αὐτῆς) καὶ περὶ ἀντιθέσεως τῆς
ἀρχαίας προφορᾶς περὶ τῆς ὁποίας καὶ μνησὶς δικαίως ἤθελεν εἶπαι ὁ σοφὸς Κοραΐς,
ὅτι εἶναι χρεῖα τῶν θεωματουργῶν Ἀποστόλων· ἐπειδὴ ἡ προφορὰ γλώσσης μὴ λαου-
τασίαν· Πῶς λοιπὸν ἡμπορεῖ νὰ γεννηθῆ ἐν τῷ νῶ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει,
ἢ ἐν ἑτέρᾳ δυνάμει τῆς ψυχῆς; εἰ δὲ καὶ γεννηθῆ Πλατωνικῶς ἐκ τῆς ἀναμνήσεως,
ποιὸς γίνεται ἐγγύθιος, ὅτι τὸ γεννηθὲν ἔσται τὸ αὐτὸ μὲ τὸ πάλαι ποτὲ πύθνησι; ἢ
πρέπει νὰ κέσωμεν αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἀσπίαν παραδεχόμεθα τῆς τοῦ Ἑράσμου; ξένος
γλώσσης προφορᾶν μάλιστα μετὰ πολυκαιρίαν μιμνήμεθα, καὶ ταύτην εὐδαιμονοῦσαν εἰς
τὰ ὅσα ἡμῶν κλη' ἐκόσθη καὶ πάλιν ἐθόντες εἰς τὴν τῆς γλώσσης ἐκεῖνης μητρό-
πολιν, θέλομεν ἰκεῖνος, παρὰ τῆς λαχυστοσύνης ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μελοπαιδοῦ εἶ. ὃ ξένος;
Ἐὰν λοιπὸν ἔλεγε ἄλλος τις παρὰ τὸν Οἰκονόμον τὴν αὐστηρὴν ταύτην καὶ ἀσφα-

δὲ καὶ παντὸς εἶναι χρέος, καὶ ἐμοῦ οὐχὶ ὀλιγώτερον· προηγείται ὅμως τούτου ἕτερον τιδικαιότερον· ἀνευ τοῦ ὁποῖου οὐδὲν κατορθοῦται, ὧν ἐλπίζομεν ἄξιον· ἐπειδὴ εἰς τὸ ζήτημά σου τοῦτο ἀπαιτεῖται κρίσις τινῶν πραγμάτων καὶ μάλιστα, ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν παροῦσαν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων κατάστασιν, αὐτῆς τῆς γλώσσας· ἡ ὁποία ταλαντεύεται ἤδη ὡς ἐπὶ πλάσιγγος, ἢ νὰ εὕρῃ τὴν εὐθείαν ὡς πρὸς τὴν μητέρα τῆς, τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμεῖ, ἢ ἀποπλανηθεῖσα νὰ ἐμπέσῃ εἰς ἀσύμφυλα ὅσση καὶ ἀνοδίας, ἐξ ὧν οὐκ ἔσαι διέξοδος· καὶ ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες, ἄλλος ἀποπλανώμενος ἄλλοσε, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισύρων κατὰ τοὺς τυφλοὺς, ὅπου τύχη, εἰς καινοτομίας ἀπειροκάλους, προσέβηαιούσι τὸ πάλαι λεγόμενον, Τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται.

Ἀπαιτεῖται λοιπὸν εἰς τοῦτο πρὸ πάντων, ὡς ἐμὴ μῆτε ὁ κρίνων νὰ κρίνῃ παθητικῶς, μῆτε ὁ κρίνόμενος νὰ δέχεται τὴν κρίσιν πειρακτικῶς· καθότι ὅσον τὰ καλῶς γινόμενα, αὐξάνουσιν ἐπαινούμενα, τοσοῦτον τὰ μὴ καλὰ ἐλαττοῦνται ἐξελεγχόμενα, ὡς τοιαῦτα· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἕκων τῶν τελείων, καὶ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν περὶ πλείονος ποιουμένων ἀπαντων. Ἐγὼ ὅμως, μὲ ὅλον ὅτι ἀπεφάσισα πρὸ πολλοῦ νὰ ἐπιτήσῃ λαθῶν, ἀλλὰ βλέπων ἤδη τὴν εὐγενεστάτην γλώσσαν τῶν Ἑλλήνων πλημμυρουμένην ἐξ ἀλλοκοτῶν ἰδιωμάτων, καὶ κατὰ τὴν Ἀριστοτελικὴν ἀλώπεκα, ὑπὸ μυριῶν κυνοραϊσῶν ἐκμυζουμένην καὶ σπαρραττομένην, δὲν ἐδυνήθην νὰ φυλάξω μέχρι τῆς σιωπῆς, καὶ μάλιστα νῦν κινήθεις πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, μὲ λόγον μῆτι δυνηθῶ νὰ κάμω τοὺς γράφοντας καὶ μεταγράφοντας προσεκτικωτέρους εἰς τὰς ἑαυτῶν φιλοτίμους ἐπεξεργασίας.

Καθ' ἣν ἡμέραν λοιπὸν ἐδεξάμην τὴν ἐπιστολὴν σου, εὐρέθην εἰς ἀνάγνωσιν τῆς σοφῆς βιβλίου Ἰωσήφ τοῦ Δροζίου, τῆς ὑπὸ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ Πολυζωΐδου μεταφρασθείσης· ὅθεν εἰς αὐτὴν ἠξίωσα νὰ κάμω τὴν δυνατὴν μοι ἐπιστάσιν εἰς τὸ περὶ γλώσσης καὶ μεταφράσεως· καὶ τοῦτο ἐν αὐτῷ τῷ προοιμίῳ, ἵνα μῆτις εἴπῃ, ὅτι διώκω τὸ σεσηπος ἐν δῖῳ τῷ λόγῳ κατὰ μιῶν τὴν φιλοβύρορον. Προοιμιάζεται λοιπὸν ὁ ἐνὶ ῥῶσιν.

« Γνώρις τῶν πραγμάτων ὄχι ἐπιπόλαιος, ἀλλ' εἰς τὰς πρώτας » αὐτῶν ἀρχάς, ὅσον τὸ δυνατόν, προσεγγίζουσα, εἶναι τῷ λογικῷ

λόγισον γινώσκων, πρὸς τοῦτον ἔπρεπε νὰ ταξέυσῃ προσφυῶς ὁ χρηστὸς αὐτὸς συγγραφεὺς τὸ πικρὸν ἐκεῖνο, εἶναι πικρὰ πλὴν τοῦ φαντασίας ἀνάπρασμα, ὡς τὸ ἀντιπαρακαλοῦντα καὶ παραπαίοντα.

» ἀνθρώπου ὁ ἀσβεστος ὁ ἀκαταδήμαστος πόθος· ἢ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ
 » δὲ βελτίωσιν καὶ τελειότητα διηνεκῆς τάσις, ὁ διακριτικὸς τοῦ
 » χαρακτήρ, ὅταν κακωτικαὶ δυνάμεις δὲν τὸν πιέζωσιν. Τὴν δὲ
 » ἀληθειαν ταύτην μαρτυρεῖ ὅλων τῶν ἐθνῶν ἡ ἱστορία· μαρτυροῦσι
 » τῶν νεωτέρων χρόνων αἱ παντοδαπαὶ πρόοδοι, τὸ καθολικὸν καὶ
 » μέγα ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἡ θυ-
 » μασία ἀνάπτυξις εἰς ὅλα τὰ εὐνομούμενα καὶ ἐλεύθερα Κράτη.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ μέρος μόνον θεωρητέον, ἐξ οὗ συναγχθήσεται, πῶς
 εὐρισκόμεθα καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, καὶ τίνος μάλιστ' ἐχόμεν χρεῖαν·
 εἰς τὴν προοίμιον λοιπὸν τοῦτο, περιέχον τέσσαρας προτάσεις εἰς δύο
 περιόδους δικώλους ἀσυνδέτως συνδεδεμέναις, θέλων νὰ ἐμβατεύσω
 ἀκριβῶς καὶ μετ' ἐπιστασίας, ὥστε νὰ πληροφωρῶ καὶ ἕτερόν τινα
 ἐρωτῶντά με περὶ τούτου, καὶ ἀναπτύξας τὰ μέρη τῶν περιόδων
 πολλαχῶς, ὥστε νὰ εὕρω ἀλληλουγίαν ἰδεῶν, τὴν τῶν αἰτίων καὶ
 αἰτιατῶν σχετικὴν ἀνταπόδοσιν, τί κατόρθωσα; οὐδέν· τί δὲ εἶπον;

Ἄρ' ἔστιν; ἄρ' οὐκ ἔστιν; ἢ γνώμη πλανᾷ;

καὶ οὐδὲν οὐδαμῶθεν πρὸς τελείαν πληροφωρίαν. Ἐντεῦθεν ἄρα καταφεύ-
 γω εἰς ἀνάπτυξιν τῶν περιεχομένων καθ' ἕκαστα, καὶ εὐρίσκω τὴν αι-
 τίαν τῆς τοσαύτης ἀσφαλείας εἰς τὴν λέξιν καὶ φράσιν (καθότι τὸ
 πραγματικὸν δὲν εἶναι τοσοῦτον ὑψηλόν, ὥστε νὰ λανθάνῃ καὶ δι-
 δασκαλῶς) ὡς ὁ λόγος χωρῶν θέλει δεῖξαι· καὶ πρῶτον εἶπωμεν περὶ
 τῶν ὀνομαστικῶν.

Ὁ πόθος (λέγει) τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου· Ἡ λέξις Πόθος ἔχει
 πολλὴν κατάχρησιν εἰς τοιαῦτα βιβλία· καθότι κυρίως λαμβάνεται
 ἐπὶ παρεκλήυθωτων πραγμάτων· ὅθεν πολλοὶ τινεῖς, λέγομεν, τὴν πατρὶ-
 ῶδα, τοὺς γονεῖς, καὶ ὅσα ἀπεστέρηται ἀγαθῶν· δὲν ἠμποροῦν ὅμως νὰ πο-
 θῶν καὶ ὅσα δὲν ἤξιώθη ποτὲ νὰ ἔχη· ἀλλ' ἐπιθυμῶνταῦτα. Τοῦ ὀνομα λοιπὸν
 τοῦτο, ληφθὲν ἐπὶ μέλλοντος, σεσολοίκισται· Ὅθεν διακρίσθησαν ταῦτα
 ἐκ τῶν ἀντιπαρακειμένων ὁδί· Ἐπὶ μὲν τῶν παρεκλήυθωτων, πόθος καὶ
 μετάνοια· Πόθος μὲν, ὡς ἔφεσις τῶν ἀγαθῶν· μετάνοια δὲ, ὡς ἀπο-
 στρέψῃ τῶν κακῶν· ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων, ἐλπίς καὶ εὐχῆς· ἢ μὲν,
 τῶν ἀγαθῶν· ὁ δὲ, τῶν κακῶν· Τί λοιπὸν ὡσεὶ νὰ εἰσαῖξῃ ὁ μετα-
 φραστικὸς ἀντί τοῦ Πόθος καὶ Τάσις μικρὸν κατωτέρω; τί ἔφωσ, ἔφε-
 σις, ὄραμι, ἐπιθυμία, ὄρεξις, αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τοῦτο ἔχων
 διδάσκαλον· τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἡ ἰδέα αὕτη περιβύθητος ἐν τῇ
 προοίμιῳ τῶν φυσικῶν· Ἄνθρωπος (λέγει) εὐφραίνεται τοῦ εἰδέναι ὄρεγεται.
 ἀλλ' εἰεν τοῦτο· καθότι τὸ ἔπαθον καὶ ἄλλοι.

Τὸ δὲ Λογικὸς ἄνθρωπος πρὸς τίνα ἄλλογον ἄνθρωπον ἀντι-
 διαίρεται; Πᾶν λογικὸν ἔστιν ἄνθρωπος, καὶ πᾶς ἄνθρωπός ἐστι λο-
 γικός· τὰ δὲ οὕτως ἀντισφύροντα πρὸς ἑαυτὰ, ὡς ἰσοπλατῆ, παρα-

ἐλάπτουσι τὴν τοῦ λόγου ἀκριβείαν, οὕτω περιττῶς εἰσαγόμενα ὀβελιστέον ἄρα τῶν δύο τό ἕτερον, ἵνα ἐντεῦθεν συναφῆλωμεν ἐν τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἀγλὴν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων. Τὸ δὲ Γνωσις αὐθις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἄναρθρον εἰσαχθὲν, σκότος καὶ αὐτὸ πολὺ καταχέει τοῦ λόγου, καὶ μάλιστα ἐνάρθρων εἰσαχθέντων τῶν ἄλλων· ἐπειδὴ ἀγνωῶ πότερον λέγει, ὁ πόντος τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ γνῶσις τῶν πραγμάτων, ἢ ἡ γνῶσις ἐστὶ πόντος; τοῦτο πρῶτον ταράττει, καὶ ταράττει παραπολὺ τὸν μετὰ λόγου τὸν λόγον ἀναγινώσκοντα· Ἄλλ' εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Διακριτικὸς χαρακτῆρ καταπτέρω μικρὸν πρὸς τίνα ἀδιάκριτον χαρακτῆρα ἀντιδιαίρειται; καθότι οἶδαμεν ἐκ τῶν κανόνων τῆς Λογικῆς, ὅτι ὁ μὲν πλεονασμὸς τῶν ὀνομάτων ἔνδειαν ἀπεργάζεται τῶν πραγμάτων· ἡ δὲ ἔλλειψις τοῦναντίον, πλεονασμὸν καὶ τοι ἄλλως τοῦτο οὐδὲν δύναται λέγειν, ἢ χαρακτῆρ χαρακτῆριστικὸς· Εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Κακοτικαὶ δυνάμεις τίνες εἰσὶν αὐταί; ἂν μὲν ἐρωτήσω τοὺς ἐκκλησιαστικούς, θέλουσι μοι ἀποκριθῆ, ὅτι εἶναι θαυμάσια τινὰ· οἱ δὲ φιλόσοφοι ἀγνωσούντες τὴν λέξιν, πάθη ὀνομάζουσι τὰ τοιαῦτα, ἐὰν τοῦτο καὶ ὁ Μεταφραστὴς ἐννοῇ· Ἄλλ' εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Αἰ τῶν νεωτέρων χρόνων πρόοδοι, πῶς καὶ τοῦτο ἐννοητέον; ὁ χρόνος εἶναι ῥοή συνεχῆς τῆς αὐτῆς αἰεὶ φύσεως, ἀμετάβλητος, καὶ προόδου τῆς ἐπ' ἄμφω μεταβολῆς ἀνεπίδεκτος· πῶς λοιπὸν οἱ χρόνοι ἔλαβον ἐπίδοσιν, ἢ βελτίωσιν; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ'· ἐὰν ὅμως γράψωμεν καταλλήλως ὡδὶ, ἢ ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις πρόοδος τῶν ἐπισημῶν, εὐοδοῦται, γινόμενον οὕτω σαφές καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀλιγομαθέσι· Ἄλλ' εἶεν καὶ τοῦτο.

Τὸ δὲ Καθολικὸν τίποτε συντελεῖ καὶ τοῦτο εἰς τὸν λόγον παρεἰσαχθὲν; ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ, Ἀνάπτυξις καταπτέρω, τοῦτο δὲ τὸ, *develöppemente*, πῶς νὰ τὸ ἐκλάβωμεν, ὡς ἐξήγησιν, ἢ ὡς αὐξησιν, ἢ ὡς βελτίωσιν, ἢ ὡς ἔκτασιν τοῦ πολιτισμοῦ; Δὲν ἐκτείνωμαι πλέον· ἐκεῖνο δὲ εἰδὼς, ὁμολογῶ, ὅτι καὶ οἱ διδάσκοντες διδάσκουσιν ἄνεμον, καὶ οἱ μανθάνοντες εἰς τοιαύτας μεταφράσεις κοσκίνω ἀντλοῦσιν ὕδωρ.

Πῶθεν δὲ πάσχουσι τοῦτο οἱ νέοι μεταφρασταί; ἢ ὅτι ἀπτήνες ὄντες ἐν τοῖς ἰδίῳ, θέλουσι νὰ γένωσιν ὑπερνήραιοι ἐξ ἀλλοτρίων πτερυγῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀγάλλονται πτερυγίζοντες· οὐ λέγω παλιν, καὶ πολλάκις λέγω, ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ πάσης ἀκριβείας εἶναι ἀναγκασιότατη εἰς τοὺς θέλοστας νὰ διαμείνωσιν Ἕλληνας· εἰ δὲ μή· . . . ἀλλ' ας μὴ ἐλασφραγίσω.

Νῦν δὲ ἄς μεταβῶμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου, εἰς αὐτὴν δηλονότι τὴν συμπλοκὴν τῶν Ἑλληνικῶν περιόδων τῶν ὁποίων ἡ θέσις καλῶς, ἢ κακῶς γινομένη, προξενεῖ τὴν σαφήνειαν καὶ ἀσάφειαν· Γίνεται δὲ τὸ κακὸν τοῦτο πρῶτον μὲν διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν συμπλεκόντων τὰς ἰδέας συνδέσμων ἐν ἀπροκαλύπτῳ ἰδιώματι Γαλλικῶ, ἄνευ πῶν ὁποίων ἀποπλανᾶται τοῦ Ἑλληνοσ ἢ διάνοια, ὡσπερ ἀνεματίστον πλοῖον, εἰς λιξείας ἀπὸ ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους, καὶ ἡ γλῶσσα ἔξει μαλιστα Φραγμισμόν τοῦτο πρῶτον· Δεύτερον δὲ, διὰ τὴν ἀταξίαν τῶν περιόδων, τῶν μὲν αἰτιατῶν πολλῶν προηγουμένων, ἐπομένων δὲ τῶν αἰτιῶν ἄνευ τῶν ἀναγκαίων μορίων· Ἰδοῦ τῶν δυο πρώτων περιόδων ἡ ἀσύμπλεκτος συμπλοκὴ πόσον σκότος ἔχει ἐκ τούτου, ὅτι ἡ πρώτη σφραγίζεται τὸν Μέν· ἡ δὲ δευτέρα, λαβοῦσα τὸν Δέ, ἐκτετοπισμένον καὶ αὐτὸν, καὶ ἐκ τούτου παραγοῦσα ἔννοιαν οὐχὶ συμπλεκτικὴν, ἀλλὰ μεταβατικὴν μαλιστα, ἀπέβαλε τὴν σαφήνειαν· ἔπειτα ἀγνοεῖται, ποτέρα τῶν δυο περιόδων παραπηγάζει ἐκ τῆς ἐτέρας, ὡς μαινωτέρα ἀπὸ τῆς γενικῆς τέραι· τούτέστι, ποτέρον ἢ γινῶσις τῶν πραγμάτων κινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς πόθον τῶν ἐπιστημῶν, ἢ ὁ πόθος κινεῖ αὐτὸν εἰς πορισμὸν τῶν μαθήσεων καθότι ταῦτα πάντα ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τοῦ μεταφραστῆς τοιούτων ἐιδήλων· Ἀφίνω δὲ νὰ εἶπω, ὅτι καὶ τὰ δύο ἐπόμενα μέρη κατοπτεύω, ὡς ἀσυνδέτως εἰσαχθέντα κατὰ ξένον ἰδιῶμα, καὶ τοῦτο ἀλλότριον γίνεται τῆς φωνῆς τῶν Ἑλλήνων· Ἄλλ' ἵνα γένη ὁ λόγος σαφέστερος, ἄς ἐκθέσωμεν ἀντικρὺς τοῦ πρωτοτύπου παράφρασιν τοῦ αὐτοῦ.

Πρωτότυπον.

Γινῶσις τῶν πραγμάτων οὐχὶ ἐπιπλοῖται, ἀλλ' εἰς τὰς πρώτας αὐτῶν ἀρχάς, ὅσον τὸ δυνατόν, προσεγγίζουσα, εἶναι τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου ὁ ἀσθεστός, ὁ ἀκχετάμοστος πόθος· πρὸς τὴν ἐκυτοῦ δὲ ἐελπίωσιν καὶ τελειότητα διηνεκῆς τάσις ὁ διακριτικὸς τῆς γαροκτῆρ, ὅταν κακοτικαὶ δυνάμεις δὲν τὸν πείθωσιν· Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ ὄλων τῶν αἰώνων ἢ ἱστορία· μαρτυροῦσι τραπεύωτερον τῶν νεωτέρων χρόνων αἰ-

Παράφρασις.

Ἐπειδὴ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἐν ὅσῳ καθαρεύει ἀπὸ τὰ πᾶθη, ἐπιθυμεῖ τὴν ἐν πᾶσι τελειότητα αὐτοῦ καὶ ἐελπίωσιν, ὁρμᾷ φυσικῶς νὰ ἐξετάζη τὰ πράγματα μετὰ τὸ αὐτὴν ἀκριβείαν, ὡσεὶ ὁρέγεται νὰ εἰσδύσῃ εἰς δυνατόν, καὶ εἰς οὐτάς τὰς πρώτας τῶν πραγμάτων ἀρχάς· Τὴν δὲ ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ μὲν καὶ πάντων τῶν αἰώνων ἡ ἱστορία· μαρτυρεῖ δὲ μαλιστα καὶ ἡ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πρόσδος τῶν ἐθ-

παντοδαπὰ πρόοδοι, τὸ καθολικὸν καὶ μέγα ἀποτέλεσμα, τῶν ὁποίων εἶναι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἡ θαυμασιὰ ἀνάπτυξις εἰς ὅλα τὰ εὐνομούμενα καὶ ἐλεύθερα Κράτη.

Ἡ παραβολὴ λοιπὸν ἀμφοτέρων τῶν στύλων, ἀπαθῶς γενομένη, θέλει δείξῃ τὴν διαφορὰν. Ἀλλὰ πῶς θέλει γένη κρίσις ἀληθῆς, ὅπότεν ἄλλος ἄλλα δοξάζῃ; μία ἡ κρίσις τούτου εἶναι, ἀγαπητέ, παράφρασον αὐθις ἀμφότερα εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων, καὶ εἰς ὅποιον δυσκολευθῆς ὀλιγώτερον, ταῦτε εἰς τοὺς νεωτέρους ἡμᾶς ἐστὶ γνησιώτερον.

Ἐνταῦθεν ἄρα συνάγεται, ὅτι πρέπει νὰ μανθάνωμεν ἐντελέστερα τῶν προγόνων τὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ θέλωμεν καὶ μείνωμεν Ἕλληνας· εἰ δὲ μὴ, ἀπολώλαμεν, ἐν ᾗ διεσώθημεν· καθότι ἡ διπλωματικὴ ἡμῶν γλῶσσα, ἐξ ἄλλοτρίων ἀεὶ ὑψουμένη πτερύγων, νοθεύεται καθ' ἑκάστην διὰ τὴν τῶν μεταφραστῶν ἀπειρίαν· καὶ τοὶ χειροκροτοῦνται οὗτοι, ὡς ἱεροφάνται, ὑπὸ πολλῶν ἀνοήτων. οὔτινες μῆτε εἰς αὐτὰ τοῦ νοσίου τὰ προτεμενίσματα εἶναι ἱκανοὶ νὰ προσεγγίσωσι, πολλῶν μᾶλλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ μυστήρια, ὥστε νὰ κρίνωσιν αὐτοὶ καὶ τοὺς ἀληθεῖς ἱεροφάντας.

Τοῖς ἐντευξομένοις Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.

ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ μὲν καὶ Λογικῆς ἐμφύτου πάντας ἀνθρώπους ἐξ ἀρχῆς εὐμοιρῆσαι ἀναντιόρθητον γίγνεται βαθμῶ δε διαφέρειν ἄλλον ἄλλου, καὶ τοῦθ' ὁμοίως ἐστὶ παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενον· ὁ δὲ λόγος τῆς διαφορᾶς εἴη ἂν αὐτοῖς διπτύς· ἢ τοι γὰρ ἐκ τῆς τοῦ σώματος κρείσσεώς τε καὶ συσάσεως τῶν στοιχείων ὧν ἕκαστων ἄλλοι ἄλλων μᾶλλον καὶ ἥττον μετεληγότες, διαφόρου κῆμοιρῆκασιν εὐφυΐας ἢ καὶ ἐκ τῆς ἀγωγῆς αὐτῆς· ὅσῳ γὰρ σπουδαιότεροι τις ὁμίληξι συμπεπαίδευται, ἢ ἀρείουσιν ἀνδράσιν ὠμίλησε, καὶ πλείοσι καὶ ὑψηλοτέροις ἐνέτυχε πράγμασι, τοσούτῳ δὲ τοῦ ἐν τῇ καλύβῃ πη γεννηθέντος, καὶ ἀγροίκως ἀνατραφέντος, καὶ περὶ μικρὰ καὶ εὐτελεῖ-ἐνασχοληθέντος εἰκὸς ταῖς δυνάμεισι καὶ ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς αὐτὸν ὑπερέχειν.

Ἐντεῦθεν ἄρα παρὰ τὴν ἐμφυτον ταύτην δύναμιν οὐκ ὠκνησαν παραδιδόναι ἡμῖν καὶ ἐτέραν ἐξωτερικὴν ἐκ τῆς ἐπιστήμης βοήθειαν εἰς αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι τῶν λόγων θεράποντες, τὸ ἐκ τῆς φύσεως ἐλλιπὲς πρὸς τὸ πείθειν, καὶ συλλογίζεσθαι, τᾶξαι τε καὶ κανόνι τισὶν ἐξώθεν ἐκ τῆς τέχνης ἀνασῶσαι καὶ ἐπικρατῦναι σπουδάσαντες· διασκεψάμενοι γὰρ ἀκριβῶς τὰς αἰτίας, καθ' ἃς τινες μὲν καὶ λέγοντες πείθουσι, καὶ συλλογίζόμενοι εὐστοχοῦσι· τινὲς δὲ τοῦναντίον ἀποτυγχάνοντες τὰ πολλὰ κατ' ἀμφοτέρα, εἰς παραλογισμοὺς ἐπισήμους ἐκπίπτουσι, ἐντεῦθεν λόγους τινὰς ἐξ ἑκατέρων πρὸς τε τὸ ὀρθὸν καὶ μὴ, ἀπαρτρέπτους συναγαγόντες, καὶ εὐμεθύδως συντάξαντες, ὅπως ἤρη λέγειν καὶ συλλογίζεσθαι, τὸ σεσοφισμένον καὶ ἀπατηλὸν ἀποφεύγοντες, κατέλιπον ἡμῖν τὰς τέχνας ταύτας τὰς πρὸς τὰς ἐμφύτους ἐκείνας δυνάμεις ἀντιδιαρουμενάς, ἔργον ἀεζίνησον ὄντως καὶ χρήσιμον ἐν ταῖς μάλισσά ὧν τοὺς ἐπιβόλους γεγεννημένους οὐ μόνον λογικῶς, ἀλλὰ καὶ λογίως καλεῖσθαι ἀξιῶν Εὐγένιος ὁ ἀείμνηστος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἰσχυραίεαι δ' ἄντις ταῦτα μάλιστα τοῖς ἔργοις τῶν φυτουργῶν· τὰ γὰρ φυτὰ προηγουμένως μὲν ἡ φύσις φύει καὶ τρέφει· ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἕξωθεν γίνεσθαι τὴν καλῶν τὸν τῆς φύσεως πρὸς τὸ τέλειον νόμον, συνεισηνεγκεν οὐχ ἦττον πρὸς τὸ ἀσραβεῖ ἄνω τείνειν, καὶ σπουδαιότερα γίγνεσθαι καὶ ἡ τοῦ φυτοκόμου ἔπειτα ἐμπειρία καὶ ἐπιμέλεια.

Τέως δ' οὖν τοιαύτης συγγραφῆς ἡμῖν οὐδέποτ' ἐς νοῦν ἦλθε πρότερον ἄψασθαι, πρὶν τινες τῶν μαθητιῶντων ἐδεήθησαν καὶ ῥητορικῶν τε καὶ φιλοσοφικῶν παρ' ἐμοῦ μαθημάτων ἀκοῦσαι· οἷς ἐπειδὴ ἄπαξ ποτὲ χάρισσασθαι ἐγνων, ἀπὸ μὲν τῶν νεωτέρων ἄρξασθαι, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐκ εἶχον τούτοις ἀρμόσασθαι· τὸ γὰρ ἀββενωπὸν τοῦ λόγου ἀποσεισάμενοι οἱ μακάριοι οὗτοι συγγραφεῖς τε καὶ μεταφρασταί, ἐκινδύνευσαν μεταβαλεῖν ὅλως τὴν φιλοσοφίαν εἰς διαμύθηρον καὶ ἀνάγωγον ἕξιν παντάπασι· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀμίκτως τοῦ χυθῆν λόγου ἀψάμενοι· οἱ δὲ καὶ ἀπὸ ἐξέδρων καὶ παρασῆμων ὀνομάτων ὀρμώμενοι, ἀπὸ τοῦ ἴσου τὸ κάλλος αὐτῆς ἐκάτεροι παρεμόρφωσαν, καὶ τὸ εἶδος παντάπασι ἐξεθῆλυναν, τὸ σεμνὸν τῆς ἐσθῆτος ἀποσυλλήσαντες· ἐὼ δὲ λέγειν τὸ τοῦ λόγου εἰκαῖον καὶ περιττὸν διαρρέον αὐτοῖς πανταχοῦ εἰς ἀλλόφυλα ἰδιώματα. Ἄλλως δὲ δι' εὐφήμου μνήμης ἀγέσθων μοι οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὡς πολλῶν ἀγαθῶν τοῖς νῦν Ἕλλησι γενόμενοι αἴτιοι, τὰ παρὰ τοῖς ἀλλοφυλοῖς καλὰ ἄλλως ἄλλοθεν ἀπλέτοις πύνοις μετοχητεύσαντες εἰς αὐτούς· καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ταύτην μεταβολὴν αὐτοὶ πρῶτοι, τόγ' ἐπ' αὐτοῖς, τῷ ἑαυτῶν ἐμποιήσαντες γένει· οὐδεὶς γὰρ ἀνδραγαθῶς αὐτούς τὸν σέφνον τοῦτον ἀφέλιτο.

Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων αὐθις καὶ τῶν τοῦ Σταγειρίτου· ἀλλὰ καὶ τούτοις ἐν μαθήμασι μάλιστα διδακτικοῖς οὐχ ἦττον σὺρρεῖ, ὡς ἐν μισογαγαίᾳ τὸ παρὰ τῶν σχολιαστῶν περιττὸν καὶ συλλογισμαῖον· ἦν δ' οὖν ἡμῖν ἀπὸ τῶν τοῦ περικλεοῦς Εὐγενίου ὑπόλοιπον ἄρξασθαι ὅς τάτε τῶν ἀρχαίων πρὸς τὰ νεώτερα, καὶ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνα δοκεῖ εὐστοχότερον συναρμόσαι· ἀλλὰ καὶ τούτο δυσχερὲς ἐδόκει μοι, καὶ οὐ πᾶντοί· ἀνυσόν· δεῖ γὰρ δὴ τῷ τε διδάξοντι τοῖς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

τε ἀκούσουσι πολλῆς προπρασκευῆς πρὸς τοῦτο, δ' εἴ δὲ καὶ πολλοῦ τοῦ ἀγῶνος τοσοῦτον ὅλον πέλαχος διακλεῦσαι ἀπὸ πάσης ἐπιστήμης συλλογιμαῖον, ἄβυσσον ὄλω; ἄβυσσον ἐπικαλουμένην, εἰ μὴ τις μέλλοι συγχοῖς τοῖς προβόλοις τὸ καθ' ἑαυτὸν προσαρξῆεν πλοιάριον, καὶ ταῦτα τῆς βίβλου πολὺ τὸ ἀπὸ τῆς φράσεως ἐχρῆσθαι ἀπόκρυτόν τε καὶ ὕφαλον.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἔγνων τραπέσθαι ἐπὶ τὸν Λινέκιον, σύστημα τοῦτο σοφὸν μὲν καὶ σύντομον ἐς τὰ μάλιστα, καὶ οἷον ἐν ὀλίῳ παιδεῦσαι τὴν Σοκρατικὴν καλυμένην φιλοσοφίαν διὰ τὸ πρότερον καὶ κρατιστὰς πρὸ' ἐκείνῳ λέγεσθαι ταύτας γε τῆς μαθήσεως, ὡς τότε λογικὸν πρὸς τὸ ἀνιγνέειν τὸ ἀληθές, καὶ τὴν θέλησιν πρὸς τὴν πράξιν τοῦ ἀγαθοῦ προπρασκευαζούσας· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέη κἀνταῦθα ἄπορα γίνεσθαι τοῖς μαθηταῖς πολλαγῆ, ὡς ἀπο πάσης ἐπιστήμης καὶ τούτου τοῦ ἀνδρὸς εἰληφύτος τὰ παραδείγματα ἐν ταῖς ὑποσημειώσειςι μάλιστα, ὡς ἀπὸ νομικῶν ἐνιαχοῦ ὀφρωμένου θεωρημάτων, καὶ ἄλλων ὧν ταῖς ἀρχαῖς οὐκ ἐξῆν ἐντυχεῖν ἐν βίβλοις Λατινικαῖς, πρὸ ὅλου αἰῶνος ἐκδεδομέναις, διὰ ταῦθ' ἀπλουστεύρουτινός· καὶ εὐχρῆς τέ οὐ συστήματος, ταῖς φωνῶν ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων εὐδὲς ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν προαγομένων δυναμει καταλλήλου, ἡμῖν δεῖν ὠθήθην.

Τούτ' οὖν ἅμ' εἰς νοῦν λαβὼν, ἀπετίλημνα ἐνστήσασθαι τὴν ἀγῶνα, καὶ μετὰ τοσοῦτον ἀμνητὸν πολλῶν σοφῶν σταχυολογήσας καὶ αὐτὸς τόγ' ἐμοὶ δυνατόν, καὶ εἰς τοῦπιτομώτατον ταυτὶ συνοψίσας, ἔργον χρήσιμον κατακλιπεῖν, οἷς καὶ τἄλλα τὰ γραμματικὰ τὸν αὐτὸν μοί ποτε τρόπον συντηθέντα, πολὺ τι συνεισενεγκεῖν εἰς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ταύτην ἀναδρομὴν τῆς παιδείας, οἶμαι, παρέσχε πείραν.

Ἐκ δὲ τούτου αἴθεις οὐκ οἶδ' ὅπως δόξας τι κατορθῶσαι, καὶ πὶ ὑψηλότερα οὐ πολλῶ ὕστερον κατέλάρησα, τὴν τε Μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν συνοψίσειν τρόπον· τὸ γὰρ ἐπίτατον καὶ εὐθέθοδον πρὸς τῶ τὸν χρόνον συντέμνειν καὶ λεπτότερον γίνεσθαι, καὶ πρὸς τὸ τὸν νοῦν στομιῶν ἐρ' ἕτερα τελειότερα ἀνυσι-

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

κώτατον μάλιστα τυγχάνει γ' ὄν, εἶγε μόνον τὰ σπέρματα ταῦτα ἐκ συνεχοῦς ἀρδύσεως καλῶς τε καὶ ὀρθῶς τοῖς νέοις ἐμφυτεύσειαν οἱ διδάσκοντες· διό μοι καὶ συντέτακται τούτ' οὐχ ὅπως ἔμοιγε ἦν βουλομένῳ, ἀλλ' ὅπως ἤμελεν ὀνησιώτερον ἔσεσθαι τοῖς, δι' οὓς, καὶ πρὸς οὓς μοι συντέτακται· ὅπως δηλονότι, εὐλαθῆ ἐκ τῆς συντομίας γενόμενα, αὐτὰ δὴ ταῦτα δύναιντ' ἂν ῥᾶστα ἐκείνοι κατέχειν, καὶ τῶν παρ' αὐτὰ ἔτι προσσηκόντων ταῖς ἐπιστήμας αὐταῖς, ἀπαντῶντες ἐν ἄλλοις, ἀφ' ἐαυτῶν τὰ πλείονος συλλέγεσθαι ἄξια.

Ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ ἐξ ἀρχῆς τούτο ἔδοξε, καὶ νῦν ὡς ἐκ πείρας τοῦ αὐτοῦ ἔχομαι δόγματος, ἐπίτομα γράφειν τὰς γε ἀκροαματικὰς καὶ διδασκαλίας τῶν μαθησέων, εἰ μέλλοιμεν ἄξια πράττειν, οἷον σπέρματ' ἄττα σπουδαῖα ἀγαθῆ γῆ τῇ τῶν νέων ψυχῇ καταβαλλόντας, ἐξ ὧν πολὺγον καρπὸν ἐν καιρῷ συγκομίσονται. (*) Εἰδέ τις ἐτέρως ἔχει, ἐκείνως φρονεῖτω· ἡμεῖς δὲ, ὡς ἔδοξεν, οὕτω γωρῶμεν ἐπὶ τὴν πρόθεσιν, αὐτοὺς τε τούτους τοὺς περικλεεῖς διδασκάλους Αἰνέκιον, καὶ Εὐγένιον, καὶ μὴν καὶ Σοάριον ἐν πολλοῖς, καὶ εἰτινας ἄλλους, ἡγεμόνας ποιούμενοι τοῦ ὅλου συστήματος. Ἐρρώσθε.

(*) Τῶν γραψάντων τὰς ἱστορικὰς εἰβλους ἄλλοι ἄλλως τὰ σφδενὸς ἄξια, ἢ ἐκάστῳ ἔδοξε, σιλλαστικώτερον παρενέοντες, ἐς τούχατον ἔδοξαν τὰς πραγματικὰς ἐξουθουλεύσειαν τῶν δὲ νεωτέρων Νεώτοτος ὁ Βάμβας, συνεῖς τὸ ἄσπον, ἐπεχειρήσειν ἔκκαθῆραι τὴν βουρασίαν, ἄλλα τε ἀπεσκυλάσας τῶν περιττῶν· καὶ δὴ καὶ τὸν ἔχλον τῶν σχέσεων τῶν τεσσαρασηκίδεκα παρὰ τῷ Ἐμοίγειναι τὰς ἔνδεκα οὖν λόγῳ καὶ πολλῇ ὠφελείᾳ περιελών· ἄλλα καὶ οὗτος ἀντιπαρειστήγαγεν ὠκεανὸν ὅλον παραδειγματίων σταδίων, καὶ τούτων τὰ πολλὰ ξέρον καὶ παντοίων γλῆσσῶν ἃ ἀβρότητα μὴ καὶ πλεῖτον ἔχει· ἢ δὲ βίβλος ἐξογκωθίσκ, ἐν ἔξ μισίν, ἐν οἷς ὀφείλει παρατοῦσθαι διδασκαλιὰν, ἀδιεξίτητος γίγνεται· τὸ γὰρ διδασκτικὸν ὄν, κανόνων ἐστὶ τοιοῦτον· τὸ δὲ παρὰ τούτο θεωρίας ἐστὶ καὶ μελέτης καθ' ἡσυχίαν· εἰς οὖν τοιούτων κἀκείνο ἄριστον καὶ τάξει καὶ πλεῖτον. Περιωρίσθω τοῖνον το τούτων καλὸν καὶ ἄνυσον ἐν ἐπίτομαῖς καὶ σὺν ἀκριβείᾳ, ἵνα μὴ ἐπιείγδην μακρὰ σταδίουστας οἱ μαθητιῶντες, μὴδ' ὀλίγον τούτων ἀπύνατο καταβάσας· τὰ δὲ πάλλα ἐκείνα καὶ λιπαρώτερα ἔστω πῶν ἰσχνῶν τούτων καθ' ἡσυχίαν ἀναπλήρωσις ἐν μελέταις.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

- Ὅρισμός Ῥητορικῆς.
Μέρη ταύτης τέσσαρα, Εὐρεσις,
Διάθεσις, Ἑρμηνεία, καὶ Ἰπο-
κρισις.
Ὅρισμός τοῦ λόγου.
Περὶ Στάσεων.
Περὶ Ἐπιχειρημάτων.
— Συλλογισμοῦ.
— Ἐνθυμημάτος.
— Ἐπαγωγῆς.
— Σωρίτου.
— Διλήμματος.
Περὶ τῶν κοινῶν τόπων ὧν ἔν-
τεχνοι μὲν, οἷδε.
— Ὅρισμός.
— Ἐτυμολογία.
— Ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν.
— Γένος καὶ εἶδος.
— Ὅμοιον καὶ ἀνόμιον.
— Περιστατικά.
— Ἠγούμενα καὶ ἐπόμενα.
— Ἀντικείμενα.
— Αἴτια.
— Παράθεσις.
Ἄτεχνοι δὲ, οἷδε.
— Πρόκρισις.
— Μαρτυρία.
— Βάσανος.
— Ὄρκος.
— Φήμη.
— Συνθήκη.
Περὶ τῶν Τακτικῶν Κεφαλαίων,
οἷα τὸ δίκαιον νόμιμον, συμ-
φέρον, καλὸν, ἡδὺ, δυνατὸν.
Περὶ Πλατυσμοῦ.

- Περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ Ῥητορικῶς
Λόγου οἷα τὰ
— Δικανικόν.
— Συμβουλευτικόν.
— Ἐπιδεικτόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

- Περὶ Προσημίου.
Περὶ Διηγήσεως.
Περὶ Προτάσεως.
Περὶ Βεβαιώσεως.
Περὶ Ἐπιλόγου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

- Περὶ Περιόδου.
Περὶ Τροπῆς.
— κατὰ λέξιν
— κατὰ λόγον.
Περὶ Σχημάτων.
— κατὰ προσθήκην.
— κατὰ ἀφαιρέσιν
— καθ' ὁμοιότητα.
— κατὰ διάνοιαν.
Περὶ Ἀρμονίας καὶ λεκτικῶν Χα-
ρακτήρων.
— Περὶ ὑψηλοῦ καὶ μεγαλο-
πρεποῦς.
— περὶ ἀφελοῦς καὶ ἰσγνοῦ.
— περὶ γλαφυροῦ καὶ ἀνθηροῦ.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

- Περὶ Μνήμης καὶ Ἰποκρίσεως.

ΤΗΣ

ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ

ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΡΙ ΕΥΡΕΣΕΩΣ.

Ὅρισμὸς Ῥητορικῆς.

ΡΗΤΟΡΙΚΗ ἐστὶ τέχνη τοῦ εὖ λέγειν, τέλος ἔχουσα τὸ πείθειν· τέχνη μὲν, ὡς ἐκ κανόνων τοῖς ἀκριβῶς ἐπισημαμένοις συνισταμένη πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ῥητορείας, οὐσης ἀπλῶς ἐμφύτου δυνάμεως· εὖ δὲ λέγειν ἐστὶ φράσει τε καὶ ὀνόμασι χρῆσθαι πρὸς τὸ πείθειν, ὃ ἐστὶν ὁ σκοπὸς, πρὸς ὃν, ὅτι μάλιστα καταλλήλως.

Μέρη δὲ ταύτης εἰσὶ τέσσαρα, Εὗρεσις, Διάθεσις, Ἐρμηγεία, καὶ Ὑπόκρισις. δεῖ γὰρ πρῶτον εὗρεῖν ὅ,τι δήποτε μέλλομεν ἐρεῖν· εὗροντας δὲ, διαθέσθαι εὖτε καὶ εὐμεθέδως, τὰ μὲν προτάττοντας, τὰ δὲ ἐπιτάττοντας κατὰ τὸ προσήκον· τοῦτο δὲ ποιήσαντας, ἐρμηνεύειν καλῶς, φράσει τε καὶ ὀνόμασι καταλλήλως τοῖς λεγομένοις καὶ σχήμασι ποικίλοις χρωμένους· γενομένου δὲ καὶ τούτου, ὑπό-

λοιπον ὑποκρίνεσθαι, τῷ τε τῆς φωνῆς ποιῶ καὶ τῷ τοῦ σώματος σχήματι χρωμένους καταλήλλως τοῖς πράγμασι.

Εἶδη δὲ τῆς Ῥητορικῆς τρία, Ἐπιδεικτικὸν, Συμβουλευτικὸν, καὶ Δικανικόν· καὶ Ἐπιδεικτικὸν μὲν ἐστίν, ᾧ χρωμέθα μάλιστα ἐν τοῖς πανηγύρεσι· διὸ καὶ πανηγυρικὸν τὸ αὐτὸ ἄλλως ἦκουσε. Συμβουλευτικὸν δὲ, τὸ ἐν συμβουλαῖς γινόμενον χρῆσιμον. Δικανικὸν δὲ, ᾧ χρωμέθα ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβητούντες (*). ἀλλὰ περὶ τούτων ἐροῦμεν παρακατιόντες.

Ὅρισμός Λόγου.

Ἔστι δὲ λόγος ῥητορικὸς ἀποδείξις διὰ πολλῶν προτιθεμένων τινῶς ἐξ αὐξήσεως οἷον, εἰ προκείτο ἀποδείξει, ὅτι δαί τὴν πατρῶσαν ἡμῶν αὐτῶν ἀνασώσασθαι γλῶσσαν, τοῦτο λαβόντες, καὶ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων εὐμεθόδως, καὶ κατ' αὐξήσιν ἀποδείξαντες, λόγον ποιῶμεν ῥητορικόν. Ἐνασχολεῖται δ' οὖν περὶ ὧν ἂν εἴη ἀμφισβητήσις τις, καὶ τοῦτο λέγεται Ζήτημα, ὡς ζητούμενον καὶ θεόμενον ἀποδείξεως. τὰ γὰρ ὁμολογούμενα, ἢ τοιαῦτα, οὐδεμιᾶς δέονται ἀποδείξεως (**).

Περὶ τῶν Στάσεων.

Πᾶν πρᾶγμα τριγῆ πέφυκεν ἐξετάζεσθαι, εἴ ἐστι, εἴ ἐστίν, ὅποιόν τι ἐστίν· εἰ μὲν οὖν εὐρεθῆναι τὸ ἐξεταζόμενον κατὰ ταῦτα, οὐκέτι ζητεῖται τι περὶ αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀμφισβᾶλλεται ἔτι ἦτοι κατὰ πάντα.

(*) Ἐποδείξις δ' ἂν ταῦθ' ἕκαστα αἰθῆς εἰς δύο, τὸ μὲν Πανηγυρικὸν εἰς ἔπαινον καὶ ψόγον· εἴπαινον μὲν τῶν ἀγαθῶν, ψόγον δὲ τῶν κακῶν· τὸ δὲ Συμβουλευτικὸν, εἰς προτροπὴν καὶ ἀποτροπὴν· τὸ μὲν, πρὸς τὸ ἀγαθόν· τὸ δὲ, ἀπὸ τοῦ κακοῦ· τὸ δὲ Δικανικόν, εἰς κατηγορίαν καὶ ἀπολογίαν· τὴν μὲν κατὰ τινος τῆ, δὲ, ὑπὲρ τινος.

(**) Ἐξέλοι δ' ἂν τις τοῦ κανόνος τούτου τὸ Πανηγυρικόν· οὐ γὰρ ὡς ἀμφισβᾶλλον ἐνταῦθα ἐπαινοῦμεν τὴν ἀρετὴν, πλὴν εἰ μὴ τις εἴποι, ὅτι καὶ ταῦτην πλέεν· ἢ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν πολλῶν ἐπαύξομεν, καὶ εἰς κτήσιν αὐτῆς τοῦς ἀκροατὰς παρορῶμεν.

ἢ καθ' ἐν τι τούτων, τούτω, ᾧ ἀμφιβάλλεται ἀναφύεται ζήτημα. Ζήτημα τοίνυν ἐστὶ πᾶν ὅ,τι ἀντιλογίας ἐστὶ δεκτικόν· καὶ εἰ μὲν ἐν τῷ εἰ ἐστὶν ἀμφιβάλλεται, τὸ ζήτημά ἐστὶ Στοχασμός, ἢ Στασις σοχαστική· οὐδὲν γὰρ ποιούμεν ἐν τούτω, ἢ τῆς ὑπάρξεως μόνης τοῦ πράγματος σοχάζομεθα· εἰ δὲ ἐν τῷ τί ἐστὶ, τότε λέγεται Ὁρος, ἢ Στασις ὀρική· ἐνταῦθα γὰρ ὁ ὀρισμὸς τοῦ πράγματος ἐξετάζεται, τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ φανεράς γενομένης· εἰ δὲ ἐν τῷ ὅποιόν τί ἐστὶ θεωροῦμεν αὐτὸ, τότε Πουότης τὸ ζήτημα λέγεται· οὐκέτι γὰρ οὔτε περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οὔτε μὴν περὶ τῆς φύσεως ἡμῖν ἐστὶν ἡ ἐξέτασις· ἀλλ' ἐκεῖνα ὁμολογήσαντες, περὶ τοῦ ὀποῖόν τί ἐστὶν ἀμφιβάλλομεν· πότερον, δίκαιον, ἢ ἀδίκον· μικρόν, ἢ μέγα· καλόν, ἢ κίσχυρόν· οἶον, ἀποθανούσης τῆς Κληταιμνήστρας, ζητεῖται πρῶτον, εἰ Ὁρέστης ἀπέκτεινεν αὐτὴν ὁ υἱός· καὶ τοῦτ' ἐστὶ Στοχασμός· ἔπειτα ζητεῖται, πότερον, φόνος ἐστὶν ἀπλῶς, ἢ μητροκτονία τὸ ἔγκλημα, καὶ τοῦτο γίνεται Ὁρος· φανεροῦ δὲ γενομένου καὶ τούτου, τότε ζητεῖται ἡ ποιότης πότερον, δικαίως, ἢ ἀδίκως· ὠφελίμως, ἢ ἐπιβλαβῶς τοῦτο πέπρακται, καὶ τοῦτο ἐστὶ Πουότης (*).

Περὶ τῶν Ἐπιχειρημάτων.

Τούτων δ' οὕτω διακεκριμένων, ἐπόμενόν ἐστιν εἰπεῖν περὶ τῶν, ἐξ ὧν ὁ λόγος συνυφαίνεται ἅπας, ἐπιχειρημάτων. Ἔστιν οὖν ἐπιχείρημα εὔρημα πιθανὸν πρὸς πίστωσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος· ἢ (ὃ ταῦτόν ἐστιν) ἀπύδειξιν, τῆς προκειμένης προτάσεως· οἶον, προτιθέντες κακὸν μὲν εἶναι τὸν πόλεμον πανταχοῦ, καλὸν δὲ τὴν εἰρήνην, ἀποδεικνύομεν· ὁ μὲν γὰρ κακῶν, ἢ δὲ ἀγαθῶν ἐστὶν αἴτιος τοῖς ἀνθρώποις. Εἰσὶ δὲ εἶδη τοῦ ἐπιχειρήματος πέντε,

(*) Ἀριστοτέλης δὲ προστίθει καὶ τέταρτον τὴν ποσότητα, τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος προσσημαίνειν βουλόμενος· οἶον, πόσον δίκαιον ἢ ἀδίκον ἐστὶ τὸ ἔγκλημα τοῦ Ὁρέστου· ἀλλ' οἱ μετὰ ταῦτα παρέλιπον τοῦτο, ὡς συνεννοούμενον τῇ ποιότητι.

Συλλογισμὸς, Ἐνθύμημα, Ἐπαγωγὴ, Σωφίτης, καὶ Δίλημμα· περὶ
ᾧν ἐροῦμεν ἐξῆς.

Περὶ Συλλογισμοῦ.

Συλλογισμὸς μὲν οὖν ἐστὶν ἐπιχείρημα ἐκ τριῶν προτάσεων
συνιστάμενος· οἷον,

Πᾶσα σέρησις ἐστὶν ἐπιβλαβὴς,
Ἄλλὰ μὴν ἡ ἀμάθειά ἐστι σέρησις,
Ἡ ἀμάθεια ἄρα ἐστὶν ἐπιβλαβὴς.

Τοῦτο δ' οὖν οὕτως ἂν εἴποι λογικευόμενος· ὁ δὲ ῥήτωρ ταῦτά τε
λαβὼν, καὶ κάλλος ἀπὸ τῆς τέχνης τῷ λόγῳ περιποιήσας, ἐκφρά-
σαι ἐμφαντικώτερον, ἀργόμενος ἀφ' ὀποτερασοῦν τῶν προτάσεων,
καὶ ὅπως ἂν αὐτῷ δόξῃ ἄμεινον· οἷον, ὡς ἐν παραδείγματι·

Τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι οὗ καὶ ὅσον στερεῖται τις, τοσοῦτον κατ'
ἐκεῖνό ἐστι δυστυχής.

Ἄλλ' ἡ ἀμάθεια στερεῖ ἡμᾶς τῆς φιλοσοφίας, ταῦτόν εἰπεῖν
αὐτῆς τῆς ἀληθείας, τοῦ θεοῦ φωτὸς, τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ.

Πῶς οὖν οὐκ ἂν εἴη ἐπιβλαβὴς καὶ ὀλέθριον;

Οὕτω μὲν οὖν, ἤνικα ἂν σχῶμεν τὰς προηγουμένας τῶν προτά-
σεων ὁμολογουμένας· εἰ δέ τι ἀμφιβάλλοιτο αὐταὶ ἢ ἄμφω, ἢ ἡ
ἑτέρα, δεήσει κατασκευάζειν καὶ ταύτας ὡδί.

Κακὸν μὲν ἡ σέρησις καὶ ὀλέθριον πανταχοῦ· ᾧν γὰρ ἂν σερει-
σώμεθα, τὰ τοιαῦτα πάντες καὶ δυσχυοῦμεν.

Νῦν δὲ τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι τοιοῦτόν ἐστιν ἡ ἀμάθεια; καὶ γὰρ οὐ
μόνον τὰ πρὸς τοῦ ζῆν κωλύει πορῖζεσθαι, ὥστε εὐπορώτερον τὸν
βίον διάγειν, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας στερεῖ, ἀληθείας στερεῖ, αὐτῆς
τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἀρετῆς.

Τὶ οὖν οὐκ ἐπιμελήσεται ἕκαστος ἐκ παντὸς τρόπου ἀποφυγεῖν
αὐτὴν, τοσοῦτων καὶ τοιούτων κακῶν αἰτίαν αὐτῷ γιγνομένην;

Οὕτως οὖν ἔσαι ἡμῖν ὁ Συλλογισμὸς ἐκ πέντε λόγων συγκείμενος, ὃ ἐστὶν ἐκ δυεῖν προτάσεων, καὶ ἴσων κατασκευῶν, καὶ συμπέρασματος.

Περὶ Ἐνθουμήματος.

Ἐνθύμημα δὲ ἐστὶ Συλλογισμὸς ἀτελής. ἐλλείπεται γὰρ τῆς ἐτέρας τῶν προτάσεων, ἥτοι τῆς μείζονος, ἢ τῆς ἐλάττονος, ὡς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραδείγματος φαίνεται, οἷον·

Πᾶσα στέρησις ἐστὶν ἐπιβλαβὴς·
ἄρα καὶ ἡ ἀμάθεια.

Ἡ ἀμάθειά ἐστι στέρησις·
ἄρα ἐπιβλαβὴς.

Εἰδῶθαι δὲ οἱ ῥήτορες ἀναστρέφειν τὴν τάξιν, τὸ μὲν Συμπέρασμα τιθέμενοι Πρότασιν, τῇ δὲ Προτάσει κατασκευάζοντες τὸ Συμπέρασμα οὕτως.

Ἐπιβλαβὴς ἐστὶν ἡ ἀμάθεια καὶ ὀλέθριον·
Πολλῶν γὰρ ἀγαθῶν ἐστὶ στέρησις.

Ποικίλεται δὲ καὶ τοῦτο αὐξανόμενον, καὶ συνηθέστερον τοῦ Συλλογισμοῦ παρά γε τοῖς ῥήτορσι γίγνεται.

Πολλῶν μὲν κακῶν ἐστὶν ὁ εἶος μεστός· ἀλλὰ τὸ ὀλεθριώτατον πάντων ἐστὶν ἡ ἀμάθεια· πρῶτον μὲν γὰρ, ἐὼ τᾶλλα, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας ἐστὶ διώκτης, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ τῶν ἐθνῶν εὐδαιμονία· δεύτερον εἰσέεισι ἐμποιεῖ καὶ φθόνους, ἐξ ὧν προκύπτουσιν ἐριδές, καὶ τέλος ἐμρῦλιος πύλεμος, δι' ὃν πόλεις καταπίπτουσιν, ἐμπόριον ἀπονεκροῦται, γεωργία κακοῦται· καὶ τὶ τῶν κακῶν ἐκ ταύτης οὐκ ἐμφύεται τοῖς ταλαιπώροις ἀνθρώποις, ὅπόθ' ὁμολογουμένως αὕτη πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶ στέρησις;

Περὶ Ἐπαγωγῆς.

Ἐπαγωγή ἐστὶν ἐπιχείρημα ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα καὶ γνωρίμων ἀγνωστόν τι καθόλου συνάγον· ἔσται δὲ τοῦτο ἦτοι κατ' ἀπαρίθμησιν τῶν μερῶν, ἢ κατὰ πρᾶξεις· κατὰ μὲν ἀπαρίθμησιν τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ἀναφερομένων γίνεται οὕτως. Ἀγαθὸν μὲν ἢ φρόνησις, ἀγαθὸν δὲ ἢ δικαιοσύνη, ἢ σωφροσύνη, ἢ ἀνδρεία, πᾶσα ἄρα ἀρετὴ ἀγαθόν. Κατὰ δὲ πράξεις αὐτὸς οὕτω πως ἐγγράσατο τῇ Ἐπαγωγῇ Ξενοφῶν· Τίνι ἄλλω ἀδελφῷ, μέγας ὢν, κλιλιον ἀνείη, ἢ ἀδελφῷ; τίς ἄλλος τιμῆσεται ἀνδρα μέγα δυνάμενον, ἢ ἀδελφῷ; τίνα δὲ φοβήσεται τις ἀδικεῖν πλέον, ἀδελφοῦ μεγάλου αὐτῷ ὑπάρχοντος, ἢ ἀδελφῶν; οὐδὲν ἄρα ἀνδρὶ σωφρονοῦντι ἀδελφοῦ δυνάμιν ἔχοντος προτιμύτερον.

Περὶ Σωφίτου.

Σωφίτης δὲ ἐστὶν ἐκ πολλῶν προτάσεων κατ' ἀλληλουχίαν ἐπιφερομένων Συλλογισμὸς ὡς τὸ,

- Οἱ φιλόπλουτοι ἐπιθυμοῦσι πολλῶν,
- Οἱ πολλῶν ἐπιθυμοῦντες, πολλῶν δέονται·
- Οἱ πολλῶν δεόμενοι, πολλῶν στέρονται·
- Οἱ πολλῶν στερούμενοι, εἰσὶν ἐλεεινοί·
- Οἱ φιλόπλουτοι ἄρα εἰσὶν ἐλεεινοί.

Τοῦτο δὲ οὕτω σχήματος ἔχον, παραλαβὸν ὁ ῥήτωρ, ἄλλως ἐπιεργάσεται, διαφόρως ταῖς καθ' ἕκαστον κατασκευαῖς καὶ τῇ τῶν σχημάτων παικιλίᾳ διαμορφῶν.

Περὶ Διλήμματος.

Διλήμμα δὲ ἐστὶν ἐπιχείρημα, ἐκ διαιρέσεως κατὰ τε τῶν μερῶν ἐκάστων καὶ κατὰ τοῦ ὅλου συνάγον· ὅθεν καὶ Διλήμμα ἤκουσεν, ὡς ἐκατέρωθεν αἰρουν τὸν ἀντικείμενον· ὁπότερον γὰρ ἂν ὁμολο-

γῆσι, ἐκ τούτου παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ἐξελεγχθήσεται· γρη῏ οὖν τὴν διαίρεσιν πλήρη εἶναι· οἶον, Δημόκριτος αἰὲ γελῶν, ἦτοι τῶν φαύλων τὸν πολλὸν ἐκεῖνον καταχέων ἐτύγγανε γέλωτα, ἢ τῶν ἀγαθῶν, ἢ τῶν οὐδετέρως ἐχόντων· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ τρίτον, ψυχρῶς· οὔτε γὰρ ἐλεεινά, οὔτε καταγέλαστα τὰ οὐδέτερα· εἶδὲ τῶν ἀγαθῶν, ἀτόπως· οὐ γὰρ τὰ ἀγαθὰ γέλωτός ἐστιν ἄξια· εἰ δὲ αὖ τῶν φαύλων, εἰκὸς ἦν μᾶλλον θρηνεῖν ἐπ' αὐτοῖς, ἢ γελᾶν· ἀτόπως ἄρα, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐτύγγανε γελῶν ὁ Δημόκριτος. « Εἰς τοῦτο δὲ συνοψί-
 » σειας ἂν οὐκ ἀπεικόντως καὶ τὸ τοῦ Δημοσθένους (Δ Φιλ. κζ.)
 » Εἰπέ μοι ὦ Ἄριστόδημε, διὰ τί καταλιπὼν τὸν ἰδιωτικὸν καὶ
 » ἀπράγμονα βίον, τὸν τῶν πολιτευομένων φιλαίτιον καὶ φιλοτά-
 » ραχον αἰρῆ; ἢ γὰρ ἐρεῖς, ὡς ἐκ φιλοτιμίας καὶ δόξης, ἢ ἵνα μὴ
 » τὴν πατρῴαν δόξαν ἐν σεαυτῷ καταλύσης· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρῶτον,
 » τίποτε σεαυτῷ μὲν ὑπὲρ τούτων πάντα ποιητέον εἶναι νομίζεις·
 » τῇ δὲ πόλει διὰ βραθυμίαν ταῦτα προῖεσθαι συμβουλεύεις; εἰ δὲ τὸ
 » δεύτερον, τί δὴ ποθ' ἢ γῆ σεαυτῷ μὲν εἶναι πατρῴαν δόξαν, τῇ
 » δὲ πόλει ἀνώνυμα καὶ φαῦλα τὰ τῶν προγόνων ὑπάρχειν; Καὶ τῷ
 » ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν (ζ, Ὀ.) Ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην τῶν λεγόν-
 » των, τῶν τε τοὺς Θεβαίους μισεῖν φασκόντων καὶ τοὺς Λακε-
 » δαιμονίους, πόττερα ἐκάτεροι μισοῦσιν, οὗς δὴ μισοῦσιν, ὑπὲρ
 » ἡμῶν καὶ τοῦ συμφέροντος ἡμῶν, ἢ ὑπὲρ μὲν Λακεδαιμονίων Θε-
 » βαίους, ὑπὲρ δὲ Θεβαίων Λακεδαιμονίους ἐκάτεροι; εἰ μὲν γὰρ
 » ὑπὲρ ἐκείνων, οὐδετέροις, ὡς μαινομένοις, πείθεσθαι προσήκει· εἰ
 » δὲ ὑπὲρ ἡμῶν φήσουσι, τί πέρα τοῦ καιροῦ τοὺς ἐτέρους ἐπαίρουσι;
 » Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τοῦ πρῶτου Σωτῆρος ἡμῶν. Εἰ μὲν κακῶς
 » ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις;
 » τὸ γὰρ ἐντελὲς ἔχει ᾧδε· ἢ καλῶς, ἢ κακῶς ἐλάλησα· ἀλλ' εἰ
 » μὲν κακῶς, ἀπόδειξον τοῦτο· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις; ἰσχυρὰν
 » δὲ τοῦπχιέρημα τοῦτο καὶ δραστηριώτατον τοῖς βήτορσι γίγνε-
 » ται· αὐξεται δὲ καὶ αὐτὸ ταῖς κατασκευαῖς, ὡς τὰ ἄλλα.

Περὶ τῶν κοινῶν τόπων.

Τὸν περὶ τῶν Ἐπιχειρημάτων λόγον περὶ ἀναγνάντας, ἐπόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν κοινῶν τόπων εἰπεῖν, ἐξ ὧν ἐκεῖνα λαμβάνονται. Τούτων οὖν εἰς ἐντέχνους καὶ ἀτέχνους διαιρουμένων, οἱ μὲν ἔντεχνοι, οἱ καὶ ἐσωτερικοὶ λέγοντ' ἂν, εἶεν ἂν μάλιστα δέκα. Ὀρισμός, Ἐτυμολογία, Ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν, Γένος καὶ Εἶδος, Ὅμοιον καὶ Ἀνόμοιον, Περιστατικά, Ἡγούμενα καὶ Ἐπόμενα, Ἀντικείμενα, Αἴτια, Παράθεσις. Ἄτεχνοι δὲ καὶ ἐξωτερικοὶ εἶεν ἂν καὶ οὗτοι μάλιστα ἕξ. Πρόκρισις, Μαρτυραὶ, Βάσανοι, Ὀρκος, Φήμη, Συνθήκαι· εἵπωμεν τοίνυν πρῶτον περὶ τῶν ἐντέχνων.

Ὀ ρ ι σ μ ό ς.

Ὀρισμὸς τοίνυν ἐστὶ λόγος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος· οἷον, Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικόν· ἔνθα τὸ μὲν ζῶον ὡς γένος λαμβάνεται· τὸ δὲ λογικόν, ὡς διαφορά· κατὰ γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ζῶων διενήνοχεν ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ οὕτως ἰσχνῶς ἐκφραζόμενον παρὰ μόνους ἐστὶ φιλοσόφοις λαμβάνειν. Ἰήτωρ δὲ ἀνὴρ ἀβρύτερον τὰ τοιαῦτα φιλεῖ ἐκφέρειν· οἷον, ὡς εἴ τις λαβὼν παρὰ τῶν φιλοσόφων τὸν τῆς ἰσορίας ὄρισμὸν τουτονί, Ἰσορία ἐστὶ γεγονότων ἐνδύζων ἀφήρησις, αὐξήσεις τοῦτο ῥητορικώτερον οὕτως ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν μερῶν κατ' ἐπαγωγὴν· Ἱστορίαν οὐδὲν ἄλλ' ἡγήτεον εἶναι, ἢ πράξεις προγεγενημένων ταμείον, τῆς μὲν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀρετῆς ἀσφαλῆ φυλακὴν, τῆς δὲ τῶν φαύλων κακίας ἀδωροδόκητον μάστιγα, ἀπάντων δὲ τῶν ἀνθρώπων κοινὴν εὐεργεσίαν· αὕτη γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς τῇ τῆς δόξης ἐλπίδι προτρέπει εἰς μίμησιν τῶν καλῶν· τοὺς δ' ὡς ἐτέρως ἔχοντας ἀποτρέπει τῇ δυσφημίᾳ ἀπὸ τῶν φαύλων· ὥσε πῶς οὐκ ἄν τις φιλοσοφίας μητροπόυλιν αὐτὴν ὀνομάσειεν; Οὕτω μὲν οὖν, ἡνίκα πρὸς ἡμῶν ἐστὶ τὸν ὄρισμὸν ἀποδέξασθαι· ἐπειδὴν δὲ ἀνασκευάσαι ποτὲ δεήσει, σκεπτέον, εἴτι σαθρὸν πῆ ὑπεστὶν αὐτῷ, ἢ ὁμώνυμον, ἢ ἀσύνηθες, καὶ κατὰχρηστικόν, ἢ καὶ περιττὸν, ἢ ἐλλιπές, ἐξ ὧν ὁ ὄρισμὸς

ἀσαφὴς ἂν εἴη καὶ ἐλλιπής· ἐκ γὰρ τοιούτων πειρατέον ἀνασκευάζειν τοὺς ὀρισμούς· ὡςπερ ἀπὸ τῶν ἐναντίων κατασκευάζειν.

Ἐ τ υ μ ο λ ο γ ί α .

Ἐπειδὴν δ' ἐξ Ἐτυμολογίας δέη ἐπιχειρεῖν, ἐρμηνεύσομεν πρῶτον τὰ μέρη, ἐξ ὧν ἂν ἡ λέξις συγκέηται, εἰς λόγον τέλειον αὐτὴν ἀναλύοντες· εἶθ' οὕτω δεῖξομεν αὐτὸν ἐφαρμόττοντα κἀκείνω, περὶ οὗ ἡμῖν πρόκειται λέγειν· ὡς εἴτις βούλοιτο φιλόθεον τὸν φιλόσοφον δεῖξαι, ἐπιχειρήσῃ ἐξ ἔτυμολογίας ὡδί. Εἰ τὸ φιλοσοφεῖν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τοῦτ' ἐστι σοφίαν φιλεῖν, τίς οὐκ ἂν εἴποι φίλον εἶναι θεοῦ τὸν φιλόσοφον; μόνος γὰρ ὁ θεὸς ὑπάρχει σοφός. Ἐξέστι δὲ ἐπιχειρεῖν ἐν τούτῳ καὶ ἐκ τῆς σημασίας καὶ παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος· ὡς εἰ περὶ ἄρχοντός τινος, ἢ πνευματικοῦ πατρὸς ἡμῖν ὁ λόγος προκείριτο, ἐροῦμεν ὡδέ πως. Τὸν ἄρχειν ἐτέρων βουλόμενον ἑαυτοῦ πρῶτον ἄρχειν δεῖ· αἰσχρὸν γὰρ ἀνθρώπων ἄρχειν ἐπιθυμεῖν τὸν τῶν παθῶν ἡττημένον. Ὀμοίως δὲ καὶ ἐκ παραγωγῆς κατὰ παράθεσιν. Ποιμένων μὲν ἔργον τῶν ἰδίων ποιμνίων πρόνοιαν ἔχειν, διαφυλάττοντας τῆς τῶν λύκων ἐπιβουλῆς· πνευματικῶν δὲ ἀνδρῶν, τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς τῆς παγίδος τοῦ νοητοῦ ὑράκιοντος ἐξαρπάσαντας, καθαρὰς καὶ ἀκεραίους τῷ θεῷ παραστήσαι· ὅτε δέ τινες αὐτῶν τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐμπορίαν ποιούμενοι, ἐπὶ γοήμασι ῥητοῖς ἀφίᾳσι τοῖς πλημμελοῦσι τὰ ἀμαρτήματα, πῶς ἂν τις τούτους εἴποι πνευματικούς, ἀλλ' οὐχὶ μᾶλλον πνευματομάχους καὶ φίλους τοῦ ψεύδους; φυλακτέον ἀλλ' οὐν, ἵνα μή τις ἀμέτρως τὰ τοιαῦτα διώκων, ἐκπέσῃ εἰς τὸ ψυχρὸν.

Ἀ π α ρ ῖ θ μ η σ ι ς τ ῶ ν Μ ε ρ ῶ ν .

Ἀπαρίθμησις δὲ τῶν μερῶν ἐστὶ τὸ διελεῖν τὸ ὅλον εἰς ὕλικώς, εἴτε ἠθικῶς εἰς τὰ οἰκεία μέρη, ὅθεν συνάγομέν τι καθόλου, περὶ οὗ ἡμῖν πρόκειται λέγειν· ὡς εἴτις βούλοιτο ἀποδείξαι τὸν Περικλέα ἄξιον ἐν τῷ πολιτικῷ γενόμενον βίῳ, ἐρεῖ μετὰ Θουκυδίδου ὡδί. Τέτταρα μάλιστα ἐκεῖνα χαρακτηρίζει ἂν ἴρα ἐν πολιτικοῖς πράγμασι

τῶν πολλῶν διαφέροντα, πρῶτον μὲν γινώσκειν τὰ δέοντα, εἴθ' ἐξημενεύειν αὐτὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, φιλόπολιν τε εἶναι, καὶ κρείττω χρημάτων ὅ,τε γὰρ γινώσκων, καὶ μὴ διδάσκων, ἐν ἴσῳ εἰ καὶ μὴ ἐνεθυμήθη ἔστιν ὅ,τε ἔχων μὲν ἀμφοτέρα ταῦτα, δύσνους δὲ τῇ πόλει ὦν, οὐκ ἂν φράζοι εὐλακρινῶς· εἰ δέ γε καὶ τοῦτο δοῖμεν αὐτῷ, χρημάτων δὲ ἡττώτα, τὰ ζύμπαντ' ἂν τούτου μόνου πωλοῖη. Ὁ οὖν Περικλῆς σύμπαντα ταῦτα ἔχειν παρὰ πᾶσιν ὁμολογοῦμενος, πῶς οὐ κράτιστος οὐ μόνων Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀπάντων γεγένηται; Οὕτω δὲ βουλόμενος καὶ τὴν τῆς Πίσσεως βεβαιώσασθαι ἔκτασιν, ἐρεῖς. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐκκηρύχθη ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀσίᾳ, ἐν Ἀφρικῇ, ἐν Ἀμερικῇ, ἄρα ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· τοῦτο δὲ ταῦτόν ἂν εἴη τῇ Ἐπαγωγῇ.

Γένος καὶ Εἶδος.

Γένος μὲν οὖν ἔστιν, ᾧ πολλὰ ὑποκείμεναι εἶδη· οἷον ἔστι τὸ ζῶον ἀνθρώπου, ἵππου, ἄρουρου, ἔλαφου, λέωνος, ταύρου, καὶ τἄλλα τετάχεται ἐν τῷ γένει· εἶδος δὲ ἔστιν πᾶν τὸ ὑποκείμενον γένει. Ἐπιχείρημα τοίνυν ἀπὸ τοῦ γένους γένοιτ' ἂν οὕτωςί. Τὸ ζῶον ἔστιν ἔμφυχον, μετὰθετικόν, αἰσθητικόν, ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ, εἰ τὸ ζῶον οὐκ ἔστιν ἀναίσθητον, ἄρα καὶ ὁ ἵππος. Καὶ πᾶσα ἀρετὴ τῷ ἀνθρώπῳ προσήκει, ἄρα καὶ ἡ παιδεία, κόσμος οὕσα ψυχῆς. Ἐκ δὲ τοῦ εἶδους αἴθις φησί· εἰ Ἀρισείδης δίκαιος ἦν, ἦν πάντως ἐνάρετος· καὶ εἰ ἔστιν ἄνθρωπος, ἔστι πάντως καὶ ζῶον (*). Ἔτι δὲ ὁ τόπος οὗτος μάλιστα χρήσιμος εἰς ἀνασκευὴν καὶ κατασκευὴν. ἀναιρουμένου μὲν γὰρ τοῦ γένους, συναναίρειται καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸ εἶδη· κατασκευαζομένου δὲ, καὶ κείνα συγκατασκευάζονται· οἷον πᾶς ὁ τὴν ἀρετὴν φιλοῶν, φιλή-

(*) Προσεκτέον ἄλλ' οὖν ἐν τούτῳ· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ πάντων ἀπὸ τοῦ εἶδους ἐπὶ τὸ γένος ἀνατρέχειν δεῖ· οὐ γὰρ δυνατόν ἀπὸ τῶν μερικωτέρων καθολικεύειν τὸν λόγον· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμεν ἀληθεύοντες, εἰ ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ λογικόν, ἄρα καὶ τὸ ζῶον· ἐκ γὰρ τῆς προσθήκης τῆς διαφορᾶς ὁ λόγος εἰς ψεῦδος ἐξώκειλεται· ἀλλὰ περὶ τούτων εἰρησέσται ἀκριβῶς ἐν τῇ Λογικῇ.

σει καὶ τὴν δικαιοσύνην· ὅς δὲ ἀρετῆς ἀπότροφος γέγονε, καὶ δικαιοσύνης ἐστὶν ἀμέτοχος.

Ὅμοιον καὶ Ἀνόμοιον.

Ὅμοια δὲ λέγονται, ὅσα τῆς αὐτῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνοῦσι ποιότητος. Ἀνόμοια δὲ, τὸναντίον, ὅσα τῆς αὐτῆς οὐ μετέχει ποιότητος. Ἐπιχείρημα τοίνυν, ἐκ τούτων ἐστὶν, ἐπειδὴν τις, ἀποδείξει βουλόμενος τὸ προκείμενον, ἕτερον ὅμοιον, ἢ ἀνόμοιον προσλαμβάνη· ἐκ μὲν τοῦ ὁμοίου οὕτως. Ὅπερ ὀφθαλμὸς ὑπάρχει τῷ σώματι, τοῦτο τῇ ψυχῇ προσευχῇ· ὁμοίως γὰρ τὸ, τε σῶμα πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐν σκότῳ προσκώπτει, καὶ ἡ ψυχὴ πρὸς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα, προσευχῆς ἀμέτοχος οὔσα. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τοῦ Δημοσθένους (πρὸς Λεπτ. ζα.) « Πολλὰ » δὲ θαυμάζων Λεπτινίου, ἐν μάλις τεθαύμαχα πάντων, εἰ ἐκεῖνα » ἠγνώηκεν, ὅτι, ὡσπερ ἂν εἴ τις μεγάλας τὰς τιμωρίας τῶν ἀδικημάτων τάττοι, οὐκ ἂν αὐτὸς ἀδικεῖν παρεσκευάσθαι δόξει· » οὕτως, ἂν τις ἀναίρη τὰς τιμὰς τῶν εὐεργετῶν, οὐδὲν αὐτὸς ποιεῖν « ἀγαθὸν παρεσκευάσθαι δόξει. » Ἐκ δὲ τοῦ Ἀνομοίου αὐθις ᾠδί· οὐ ταῦτόν περὶ θεοῦ λέγειν καὶ περὶ τῶν τῇ αἰσθήσει ὑποπιπτόντων τινὸς διαλέγεσθαι· ταῦτα γὰρ ταῖς αἰσθήσεσι μεταλαμβάνονται, παρ' ὧν καὶ κρίνεσθαι πέφυκε· τὸ δὲ θεῖον, ὅσον τῶν ὑλικῶν τούτων ὑπερανέστηκε, τοσοῦτον τὸν νοῦν ἡμῶν ἐστὶν ὑπερβεβηκὸς, οὔτε χειρὶ ὄν ψαυσάν, οὔτε ἀκοῇ παθητόν, οὔτε ὄψει ὀρατόν, οὔτε λόγῳ ῥητόν. Ἰπὸ δὲ τούτοις ὑπαγάγοις ἂν καὶ τὸ Παράδειγμα, καὶ τὴν Παραβολὴν, καὶ τὸν Μῦθον.

Καὶ παράδειγμα μὲν ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν γεγενημένων ἐνδόξων ἐπιχειρεῖν εἰς ἀπόδειξιν τινος προτεθέντος· οἷον, προκειμένου, ὡς δυνατὸν ἐγκρατῆ γενέσθαι τῆς Ῥητορικῆς τὸν εἰδύτα πονεῖν, ἐπιφερόμεν· καὶ γὰρ καὶ Δημοσθένης τοῦτο ποιήσας, ἐγένετο τοῦτο.

Παραβολὴ δὲ ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν φύσει γεγενημένων παραλαμβάνειν τι εἰς ἀπόδειξιν τινος προκειμένου, ὡς τὸ τοῦ Βασιλείου.
« Κατὰ πάντα δὴ τῶν μελισσῶν τὴν εἰκόνα τῶν λόγων ἡμῶν ἀνθε

» κτέον· ἐκείναι τε γὰρ οὐθ' ἄπασι τοῖς ἀνθεσι παραπλησίως ἐπέρ-
 » χονται, οὐθ' οἷς ἂν ἐπιπτεῶσιν, ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν· ἀλλ' ὅσον
 » αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν
 » ἀρῆκαν· ἡμεῖς τε, ἣν σιωπρονῶμεν, ὅσον ἡμῖν οἰκεῖον καὶ συγγενές
 » τῆ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν (τῶν ποιητῶν) κομισάμενοι, ὑπερβησό-
 » μεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ καθάπερ τῆς ῥοδονιάς τὸ ἄνθος δρεψά-
 » μενοι, τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ πῖ τῶν λόγων, ὅσον χρῆ-
 » σιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξίμεθα.

Οὕτω δὲ χρηστέον καὶ μύθῳ, εἶπη παρσίκοι, καὶ τοὶ ἡ χρεῖσις
 τούτου σπανιωτάτη παρὰ τοῖς ῥήτορσι.

Περιστατικά.

Περιστάσεις δὲ εἰσιν ἕξ, Τίς, Τί, Διατί, Ποῦ, Πότε, Πῶς ἐπραξε·
 τοῦτο δὲ ἐστὶ, τὸ πράξαν πρόσωπον· τὸ πραχθὲν πράγμα· αἰτία, δι'
 ἣν τύπος, ἐν ᾧ· χρόνος, καθ' ὃν· τρόπος, ὅπως. Τὸν δὲ τύπον τοῦτον
 τῶν περιστατικῶν, εἴτις πηγὴν πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων προσα-
 γορεύσειεν οὐδὲν ἂν ἀμάρτοι· διὸ καὶ Ἑρμογένει δοκεῖ μηδὲν ἐπι-
 χείρημα εἶναι, ὅτι μὴ ἐκ τῶν περιστατικῶν. Θεωρηθήσεται τοίνυν
 τὸ μὲν πρόσωπον τριχῆ, ἀπὸ τῶν κατὰ ψυχὴν, τῶν τε κατὰ τὸ σῶμα,
 καὶ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης, εἴτ' ἀγαθῶν, εἴτε φαύλων κατὰ τὴν χρεῖαν·
 τὸ δὲ πρᾶγμα, ἀπὸ τῆς ποιότητος, ὅτι καλὸν, ἢ αἰσχρὸν· δίκαιον,
 ἢ ἀδίκον· ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οἷς ἔπονται ἢ αἰτία,
 ὁ τύπος, ὁ χρόνος, ὁ τρόπος· οἷον, ὡς ἂν εἶποι τις πρὸς παραδειγμα
 ἐπὶ πάντων συντόμως κατὰ τοῦ ὑποπτευθέντος φονέως. Τίς ἂν
 ἄλλος, ᾧ ἄνδρες, τοιοῦτον ὄμιλόν ἀπετύλιχεν ἔργον πράξει, ἢ
 οὕτως; καὶ γὰρ ὁ πρόσθεν εἰς αὐτοῦ ἄπασι κακοήθης καὶ ἄσωτος
 διατελέσαι παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται· καὶ νῦν τοιαύτην πράξιν τῷ
 ἀθλίῳ ἐκείνῳ ἐπενεγαεῖν οὐδὲν δεινὸν ἡγήσατο εἶναι, καὶ ταῦτα
 κερθάνειν τι μέγα ἐλπίσας· εἰθὼς γὰρ τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐπὶ ἐμπο-
 ρίαν ἀπύοντα, ἀργύριον φέροντα, παραφυλάξας, ὅπου οὐ πᾶνυ θαμί-
 ζουσι ἀνθρώποι, ὡς ἂν ἀμάρτυρον ἔχοι τὴν κακουργίαν, ἐπέθηκε·

αὐτῷ ἔργον ἀνοσιώτατον· διὸ οὐδ' ἂν εἰκότως ἕξαρνος γένοιτο· τί γὰρ βουλούμενος τὴν νύκτα ἐκείνην περ' ἑλὸς ἀπίκοιτος γέγονεν, εἰμὴ ἐσκευάσθαι τὰ καὶ κατεσκευάζεν; οὐκ ἔσθ' ὅπως ἄλλως. Οὐδ' οὖν ὅπως πάντ' ἐν τούτῳ συγκέλευσται τὰ περιστασιακά· ἃ εἶγε πλατύνεις, ἐκ τούτων ἕξεσσι· καὶ ὅλον λόγον ὑφ' ἑνὶ ῥητορικῷ τῆσιν, ὡς καὶ πείρα δέδεικται τούτο (*). Οὐκ ἀνάγκη δ' οὖν οὐδὲ πάντα οὔτε κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀλλ' ἄλλοτ' ἄλλο, ὅπως ἂν δέη, λαμβάνειν.

Ἡ γ ο ὑ μ ε ν α καὶ Ἐ π ο μ ε ν α .

Ἡγούμενα μὲν λέγονται, ὅσα φύσει προηγούνται τοῦ προκειμένου ἡμῖν εἰς ἀπίδειξιν πράγματος. Ἐπίμενα δὲ, ὅσα πέφυκε συμβαίνειν μετὰ τὸ πρᾶγμα. Προκείσθω τοίνυν ἡμῖν ἐκ τῶν Ἡγούμενων καὶ Ἐπομένων ἀποδείξαι ἰσοκράτην καλῶς περὶ τῆς παιδείας φιλοσοφῆσαντα. Παιδείας μὲν τυχεῖν εὐδαιμον· δεῖ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ πόνου πολλοῦ, καὶ χρόνου μακροῦ, καὶ δαπάνης οὐ μικρᾶς, καὶ τύχης λαμπρᾶς· δεῖ γὰρ δὴ ἀτρυτῶ πρώτον χρησαμένους μελέτῃ, οὕτως ἐλπίζειν τοῦ τέλους ἐσφίξεσθαι, εἰβλους τε κτωμένους πολλὰς, καὶ καθηγητὰς θεραπεύοντας τὰ εἰκότα, οὐδ' εὐκαταφρονήτῳ τυχεῖν πείθοντας ἀργυρίῳ. Τοῦτο δ' οὖν πράξαντας, καὶ λόγων ἐγκρατεῖς γεγονότας, ἕξεσται ἐν μὲν τῇ πατρίδι παρὰ πάντων τιμᾶσθαι, ἐν μὲν συλλόγοις ὀχυμαζομένους, ἐν δὲ ταῖς γνώμας προτιμωμένους· καὶ εἰς τὴν ἴδιον εἶον οὐδὲν ἤττον εὐδαιμονοῦντας· ἐν δ' αὖ τῇ ἀλλοδαπῇ, καὶ ἀπέντων ἡμῶν πολὺν λόγον γίνεσθαι, καὶ παρόντας, εἴποτε δέοι, ἀποβλέπεσθαι παρὰ πάντων· ταῦτα παιδείας ἀμοιβαί, ταῦτα τῶν πόνων θραβεῖα. Εἰκότως οὖν ἰσοκράτης τὴν μὲν τῆς παιδείας βίβαν πικρὰν ἔφη εἶναι· γλυκαῖς δὲ τοὺς καρπούς· καὶ τὰ τοιαῦτα. Δεῖ δ' οὖν καὶ ταῦτ' οὐχ ἅμα εὐάζεσθαι, εἰς τὸ αὐτὸ παραδεγομένους ἀμρότερα· ἀλλ' ὅπου τερα, καὶ ὅπως ἢ χρεῖα ὑπαγορεύει.

(*) Τοιαῦτα πέπαικται δὲ ἀμφὶ ποτε μελετῶντι καὶ λογίῳ συνίσταται· ἃ καὶ πρὸς παραδειγμα τῶν τὰ γραμματικὰ ἐπιδασκαμένων ἐξεδοθησκ ἐν τῇ Τερψίθεσ.

Ἀντικείμενα.

Τετραχῶς τὰ Ἀντικείμενα ἂν εἴη διααιρετέα· ἢ γὰρ καταφάσει καὶ ἀποφάσει γίνεται, ὡς φιλοσοφεῖ, οὐ φιλοσοφεῖ ἢ ἀντιθέσει, ὡς χρηστός καὶ φαῦλος· ἢ καθ' ἕξιν καὶ στέρησιν, ὡς ὄψις καὶ τυφλότης· ἢ ὡς τὰ πρόστι, ἄρχων καὶ ἀρχόμενος. Ἐκ τούτων οὖν εἰ ἐπιχειροῦμεν, δεῖ, τοῦ ἐτέρου ὁμολογουμένου, ἐπὶ θάτερον συναγαγεῖν τούναντίον· οἷον, ἐπὶ μὲν τοῦ κατὰ κατάφασιν καὶ ἀπίφασιν. Εἰ πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο τὸ φιλοσοφεῖν, τὸ μὴ φιλοσοφεῖν πολλῶν κακῶν πάντως.

Ἐπὶ δὲ τῶν κατ' ἐναντίωσιν αὐθις οὕτως· εἰ τοὺς χρηστοὺς προσήκει φιλεῖν, ἔπεται τοὺς φαύλους μισεῖν· ἃ καὶ ἐναντία λέγονται, ὡς τὸ, εἰ τοῦ παθεῖν κακῶς τὸ δοῦν κατὰ τὸν εἰπόντα φευκτότερον, πῶς τὸ εὖ ποιεῖν πασῶν τῶν ἀρετῶν οὐχὶ προτιμότερον;

Ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ στέρησιν οὕτως. Εἰ μὲν ἡ τυφλότης λύτης παραίτιος τῷ πάσχοντι γίνεται, δῆλον ὅτι ἡ ὄρασις ἡδονῆς ἐστὶ τῷ ἔχοντι πρόξενος.

Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸς τι πάλιν ᾧδί. Εἰ τῷ ἄρχοντι προσήκειν ἡγούμεθα εὖ ποιεῖν τὸ ἀρχόμενον, καὶ τῷ ἀρχομένῳ ἄρα παρ' ἐκείνου εὖ πάσχειν· καὶ εἰ τῷ διδάσκοντι λέγειν, καὶ τῷ διδασκομένῳ ἀκούειν.

Ἄιτια.

Τῶν αἰτίων τεσσάρων ὄντων, Ποιητικοῦ, Τελικοῦ, Ἰλικῶ, Εἰδικῶ, Ποιητικόν ἐστὶν, ὑφ' οὗ γίνεταί τι· οἷον, Ἀριστοτέλης ὑπὸ τῆς ἀληθείας κινούμενος, ἐναντία ἐν πολλῶς ἔγραψε τοῖς τοῦ Πλάτωνος δόγμασιν· αἴτιον γὰρ ἐνταῦθα τῷ Στραγειρίτῃ τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον διαφωνίας καὶ στάσεως ἡ ἀλήθεια. Τελικὸν δὲ ἐστὶ, δι' ὃ προηγουμένη τις ἐνέργεια γίνεται· ὡς γυμναζόμεθα, ἵνα ὑγιαίνωμεν. Ἐπιχείρημα τοίνυν ἐκ τούτου ἐκείνο. Τί ποθ' ὡς ἐμὲ καθ' ἑκάστην φοιτᾷτε; οὐχ ἵνα μάθητε τὴν τοῦ ῥήτορος τέχνην; οὐχ ὑπὸς τοὺς πολλοὺς πρὸς τὸ ἀγαθὸν πείθειν ἔχηται; διὰ ταῦτά γε δῆλου· οὐκαὶ οὐ πλείστης ὑμῶν τούτων ἐπιμέλειαν ποιητέον. Ἰλικὸν δ'

αὔθις, τὸ ἐξ ὕλης ἡστινοσοῦν λαμβανόμενον· οἶον, εἰ γὰρ ὁ τῆς Ἰβόδου κολοσσός ἐστιν ἐκ χαλκοῦ, προτιμότερος ἂν εἴη ὁ παρ' Αἰγυπτίοις Ἄνοθις, χρυσοῦς ὅλως ὢν. Εἰδικὸν δὲ, τὸ ἐκ τοῦ εἶδους εἰς τὸ ἐπιχειρεῖν λαμβανόμενον· οἶον, θεύτευκτον ἦν ἀληθῶς Ἀχιλλεὺς τὸ σάκος ἐκεῖνο, ἐξ οὐρανοῦ κατελθόν.

- » Πέντε δ' ἄρ' αὐτοῦ ἔσαν σάκος πτύχες· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
 » Ποίει δαίδαλα πολλὰ ἰδυίησιν πραπίδεςσιν.
 » Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν,
 » Ἡέλιον τ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν.

Π α ρ ά θ ε σ ι ς .

Ἐκ παραθέσεως δ' ἐπιχειρήσομεν ἐκ τοῦ ἴσου, ἐκ τοῦ μείζονος, καὶ ἐκ τοῦ ἐλάττονος· ἐκ μὲν τοῦ ἴσου, ἡ ὁμοίου, ἐπειδὴν τὸ πρὸς ὃ παραβάλλομεν τὸ προκείμενον ἴσον ἐκείνῳ ἢ· οἶον, ὅπερ Μιλτιάδης πρότερον ἐν Μαραθῶνι ἤγειρε τρόπαιον, τοῦθ' ὕστερον οὐ πολλῷ καὶ Θεμιστοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι.

Ἐκ δὲ τοῦ μείζονος αὔθις, ἐπειδὴν τὸ, πρὸς ὃ παραβάλλομεν τὸ προκείμενον, μείζον ἢ· οἶον, εἰ Ἀλκιβιάδῃ τῷ πολλὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν στήσαντι τρόπαια, οἱ πατέρες ἡμῶν ὑβρίζουν οὐ συνεχῶρον, πόσω μᾶλλον Μειδίᾳ τῷ τρίς τὴν τάξιν λειοπότι ἐν τῷ πολέμῳ, ὑμεῖς οὐ δώσετε τοῦτο;

Ἐκ δὲ τοῦ ἐλάττονος αὐ, ἐπειδὴν αὐ, πρὸς ὃ παραβάλλομεν τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμῖν ἐστιν, ἐλάττον ἢ ἐκείνου· οἶον, εἰ καὶ ἀπλῶς ὑβρίσαι δεινόν, πῶς οὐ πολλῷ χαλεπώτερον καὶ πληγᾶς ἐπιθειναί; Ἀυξήσεις δὲ ταῦτα ἐκ τῶν περιστατικῶν μετὰ Δημοσθένους (κατὰ Μειδ. ξδ) μάλιστα οὕτωςί. « Λέγεται μὲν καὶ Ἀλκιβιάδης » ὑβρίσαι Ἀγάθαργον τὸν γραφέα· ἀλλ' ἐκεῖνος στρατηγός ὢν, καὶ » ἐξ Ἀλκμαιωνειδῶν τῶν τοὺς τυράννους ἐξεληλακῶτων τῷ δὲ » Μειδίᾳ οὐδεμία εὐεργεσία πρὸς τὴν πόλιν ὑπάρχει· καὶ ἐκεῖνος » μὲν ἰδιώτην καὶ πλημμυελήσαντά τι εἰς ἐαυτὸν εἰρξεν· οὗτος δὲ » καὶ χορηγὸν ὄντα με ἐπάταξεν ἐπὶ κόρρης· κακῆνος μὲν ἐν τῷ

» οἴκῳ, καὶ μηδενὸς ἐτέρου ὀρώντος· οὗτος δ' ἐν ὀρχήσῳ, ἐν Διὶ
 » νουσίῳ, ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ὀρώντων· τὸ δὲ μέγιστον ἐκεῖνος
 » θυμῷ ἐξαχθεῖς· οὗτος δ' ἐγθρὸς ὢν ἐκ προνοίας, ἐκ πολλοῦ παρα-
 » κολουθηκῶς· ἐπιπραΰνων· ὅσῳ δὲ τὸ ἐκουσίως πλημμελεῖν τοῦ
 » ἀκουσίως μεῖζον κακόν, τοσούτῳ τὸ ἐκ προνοίας ὑβρίξειν τοῦ
 » θυμῷ ἐξαχθέντα, ἀφρορητότερον. » Ἄλλο δ' αὖ ἐκ τοῦ αὐτοῦ
 (πρὸς Λεπτ. γ). « Εἰ τοίνυν τις, ἐάσας ταῦτα, αὐτὸ καθ' αὐτὸ
 » ἐξετάσειε, πρῶτον λυσιτελέστερόν ἐστι, κυρίου μὲν ὑμᾶς εἶναι
 » τῆς δωρεᾶς, ἐξαπατηθέντας δέποτε καὶ φαύλῳ τινὶ δοῦναι, ἢ
 » διὰ τὸ πικτελῶς ἀκύρους γενέσθαι, μήδ' ἂν ἄξιόν τινα εἰδῆτε,
 » ἐξεῖναι τιμῆσαι, εὐροίτ' ἂν μᾶλλον ἐκεῖνο λυσιτελοῦν· διὰ τί
 » ὅτι ἐκ μὲν τοῦ πλείους, ἢ προσῆκε, τιμᾶν, πολλοὺς εἶποιεν
 » προσκαλεῖσθε ὑμᾶς· ἐκ δὲ τοῦ μηδενὶ μηδὲν, μήτ' ἂν ἄξιός
 » ἦ, διδόναι, πάντας ἀπεῖρξετε τοῦ φιλοτιμειῖσθαι· πρὸς δὲ τούτῳ
 » καὶ δι' ἐκεῖνο, ὅτι οἱ μὲν ἀνάξιόν τινα τιμῆσαντες, εὐθιῆας
 » τινὰ δόξαν ἔχοιεν ἂν· οἱ δὲ τοὺς ἀγαθὸν τι ποιοῦντας ἑαυτοῦς,
 » μὴ τοῖς ὁμοίῳις ἀμειβόμενοι, κακίας· ὅσῳ δὲ κρεῖττον εὐήθη
 » δοκεῖν, ἢ πονηρόν εἶναι, τοσούτῳ λύσαι τὸν νόμον κάλλιον, ἢ
 » θέσθαι » (ἴδε καὶ τῷ περὶ συντάξεως ιζ', ιθ'). Καὶ ταῦτα μὲν
 περὶ τῶν ἐντέχνων ἐπιτομώτερον.

Ἄτεργοι δ' αὖ τίποτι λέγονται, οἷς χρώμεθα ἔξωθεν ἐν τοῖς
 ἐπιχειρήμασιν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς ἡμετέρας δεινότητος καὶ δυνά-
 μεως· εἰσὶ δὲ οὗτοι, ὡς εἴρηται, ἕξ, κρίσις προηγουμένη, μαρ-
 τυρία, βάσανοι, ὄρκος, φήμη, συνθήκαι.

Προηγουμένη τοίνυν κρίσις ἐστίν, εἰ καὶ ἄλλο τε κέκριται τὸ
 αὐτὸ, ἢ ὅμοιον τῷ περὶ οὗ ἐν τῷ παρόντι διαφερόμεθα· Καὶ εἰ μὲν
 συμβάλλεται τοῦθ' ἡμῖν, εἰς ἐπιχείρημα λαμβανόμενον λόγου,
 κατασκευάζομεν, ὡς ὑπὸ σοφῶν καὶ δικαίων ἀνδρῶν δεδικασμένον,
 καὶ ὡς ὅμοιον ὂν τῷ νῦν κοινομένῳ· εἰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων εἰσάγε-
 ται καθ' ἡμῶν, ἀνασκευάζομεν, τοῖς ἐναντίοις χρώμενοι λόγοις.

Μαρτυρία δὲ ἐστὶν ὁμολογία συνειδύτος ἐκουσίως, ὑπὲρ οὔν

ἡμῶν μαρτυροῦντες τοὺς μάρτυρας ἐπαινέσομεν, ἀξιόπιστους ἀποδεικνύντες, καὶ τὴν ψῆφον ὁμοίαν τῇ μαρτυρίᾳ παρὰ τῶν δικαστῶν γενέσθαι ἡμῖν ἀξιόσομεν· εἰ δὲ καθ' ἡμῶν, τάναντία ποιήσομεν, τοὺς τε μάρτυρας ψευδομένους, καὶ χρήμασι διεφθαρμένους δεικνύντες, καὶ τοὺς δικαστὰς πείθοντες μὴ πιστεύειν.

Βάσανοι δὲ εἰσὶν αἱ κολάσεις, αἷς ἂν βιασίδωσί τινες μαρτυρεῖν περὶ τινος ζητούμενου. Τὴν τούτων τοίνυν μαρτυρίαν, ὑπὲρ ἡμῶν μὲν οὖσαν, ὡς ἀληθῆ οὖσαν, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς γεγεννημένην ἀπάτης κατασκευάσομεν· καθ' ἡμῶν δὲ, ἀνασκευάσομεν, ὡς βία γεγεννημένην, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὄρκος δέ ἐστι φάσις μετὰ προσλήψεως τοῦ θεοῦ ἀναπόδεικτος. Εἰ μὲν οὖν μέλλοιμεν χρῆσασθαι ὄρκῳ, ἐροῦμεν, ὡς οὐδέποτε ἐχρησάμεθα τούτῳ, οὐδὲ νῦν γε, εἰ μὴ μέλλοιμεν εὐορκεῖν. Εἰ δὲ ὁ ἐναντίος, πειρασόμεθα ἀποδεικνύειν αὐτὸν πολλακίς ἐπιπορήσαντα, καὶ ὡς λάχνα τοὺς ὄρκους ἐσθίοντα· καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο ἢ σὴ θεϊότης καὶ εὐφυΐα ὑπαγορεύσῃ.

Φήμη δέ ἐστι δόξα κοινῆ, ἣν οἱ πολλοὶ περὶ τινος ἔχουσι πράγματος· ταύτην δὲ ὑπὲρ μὲν ἡμῶν οὖσαν, ἐπαινέσομεν, ὡς κοινὸν τῆς πύλειως λόγον, καὶ διὰ ταῦτα μὴ δυναμένην εἶναι ψευδῆ· καθ' ἡμῶν δὲ, ἐπιχειρήσομεν ἀνασκευάζειν τοῖς ἐναντίοις, ὡς λόγον εἰκῆ τῷ ὄχλῳ θρυλούμενον, καὶ μηδεμίαν ἀρχὴν ἀξιόπιστον ἔχοντα, ἀλλ' ὑπὸ τινῶν ἐκ φθόνου καὶ δυσνοίας ὀρμωμένων εἰς τὸ κοινὸν ἐνσπαρέντα.

Συνθήκαι δὲ εἰσὶ πάντα τὰ δημόσια γράμματα· οἶον, νόμοι, ψηφίσματα, καὶ ἔτιτις ἰδίαι τισὶ συγγραφῇ περὶ τινος γέγονε πρὸς ἀλλήλους. Ἐκ τούτων οὖν, ὑπὲρ ἡμῶν μὲν ὄντων, ἐπιχειροῦμεν κατασκευάζοντες· καθ' ἡμῶν δὲ, ἀνασκευάζοντες· τὰ μὲν, τοῖς γεγραμένοις ἐπόμενοι· τὰ δὲ, ἐπὶ τὴν τοῦ νομοθέτου καταφεύγοντες γνώμην (*).

(*) Ῥητὸν καὶ Διάνοιαν, εἰς συγῶς οἱ ῥήτορες φαίνονται χρώμενοι, ἐστὶν ἐπιχειρήματα ἀπὸ τοῦ νόμου· εὐθα, πῶς ἂν τὸ γράμμα συνήγορον ἔχωμεν, τούτου ἐχόμεθα.

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῶν ἀτέγων ὡς ἐν συντόμῳ· νῦν δὲ ῥητέον καὶ ὅπως ἂν εἴη ταῦτ' αὐξήτεα· ἀλλὰ πρῶτον εἰπωμεν περὶ τῶν καλουμένων τελικῶν κεφαλαίων.

Περὶ τῶν Τελικῶν Κεφαλαίων.

Τὴν οὖν τῶν τόπων, ἐξ ὧν τὰ ἐπιχειρήματα ἂν εἴη ληπτέα περὶ ἀνάντες ἔκθεσιν, ἐχόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν συμβουλευτικῶν ἢ τελικῶν καλουμένων Κεφαλαίων μίκρ' ἄττα διαλαθεῖν. Ἔστι δὲ Κεφάλαιον μέρος τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου πρὸς ἀπόδειξιν τεῖνον τοῦ προκειμένου· εἴη δ' ἂν ταῦτα μάλιστα εἴς· οἶον, δίκαιον, νόμιμον, συμφέρον, καλόν, ἡδὺ, δυνατόν.

Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶν ἔθος ἄγραφον παρὰ πᾶσιν, ἢ τοῖς γε πλείστοις τῶν ἀνθρώπων· οἶον, γονέας τιμᾶν, φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀντιδιδόναι, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις.

Νόμιμον δὲ ἐστὶ πᾶν τὸ πραττόμενον κατὰ νόμους· ἔστι δὲ νόμος ὁμολογία κοινὴ πόλεως, ἢ ἔθνους ὅλου, καθ' ἣν ἕκαστα πράττειν δεῖ· ἢ καὶ τοῦ δικαίου τὸ νόμιμον διαφέρει· τὸ μὲν γὰρ ἄγραφον ὂν, ὡσπερὶ προστεταγμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, νομίζεται παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· τὸ δὲ νόμιμον, ὑποβεβηκὸς ἐκείνω, μιᾶ πολιτεία ἕκασταχόσε κατὰ δόξαν τῶν πολιτευομένων τὸ κῦρος ἔσχειν.

Συμφέρον δὲ (ὃ καὶ κράτιστόν ἐστι τοῦ λόγου κεφάλαιον, καὶ ὑφ' ὃ τὰ πλείω τῶν ἄλλων ὑπάγουντ' ἂν) τὸ ἀγαθοῦ τινός ἐστι

ἐπειδὴν δὲ πολέμιον, ἐπὶ τὴν δίκαιον ἀνατρέχμενον τὴν τοῦ νομοθέτου, ἄλλοτι δεικνύντες ἐκείνου βρούεσθαι τούτοις λέγειν· οἶον, κειμένου νόμου μηδένα τῶν ξένων τοιμῆσαι ἀνελεῖν εἰς τὸ τεῖχος, ὃ δὲ τις, ὄρων τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν ἀλῶναι, ἀνελθόν, καὶ ἀπαμυνάμενος γενναίως, ἐξέωσε τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν πόλιν δέσωσε τὸ ἑαυτοῦ μέρος. Κρινόμενος τόνον ἐπὶ τούτοις, ὡς παραβάτης τοῦ νόμου, ἀπολογεῖται, ἐπιχειρῶν ἐκ τῆς διανοίας, ὡς ἡ γνώμη τοῦ νομοθέτου, οὐκ ἐπὶ σωτηρίᾳ, ἀλλ' ἐπ' ἀπωλείᾳ τῆς πόλεως τοῦ ξένου κωλύει· ἴδε δὲ καὶ Δημ. ἐν τῷ κατὰ Ἄνδροτιῶνος (ιβ, ιγ) ὅπως χρῆται τῇ διανοίᾳ.

παραστατικόν· γενήσεται δὲ τοῦτο τριχῆ, ἢ φυλακῆ τῶν προσόντων ἀγαθῶν, ἢ προσπορίσει τῶν μὴ προσόντων, ἢ κωλύσει τῶν ἐναντίων, ἢτοι παρόντων, ἢ μελλόντων.

Καλὸν δὲ ἐστίν, ὃ δι' ἑαυτὸ αἰρετὸν ὄν, καὶ τῷ πράττοντι δόξαν οἶσει· οἶον, θεομένους βοηθεῖν, ὑπὲρ πατρίδος ἀποθανεῖν, ἀδικουμένους παύειν πάσχοντας τοῦτο· καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἢδὺ δὲ ἐστίν, οὗ ἢ πρᾶξις εὐφραίνει τὸν πράττοντα.

Δυνατὸν δὲ ἐστὶ πᾶν ὅτι ἂν δυνώμεθα κατορθοῦν· ὃ καὶ ῥάδιον ἂν λέγοιτο τὸ αὐτὸ.

Τοσαῦτα μὲν καὶ περὶ τούτων· περιττὸν δὲ εἰπεῖν, ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ τῶν ἐναντίων λαμβάνονται· ἅ εἰσι, τὸ ἀδικόν, τὸ ἄνομον, τὸ ἀσύμφορον, τὸ αἰσχρὸν, τὸ λυπηρὸν, τὸ ἀδύνατον. Καλοῦνται δὲ συμβουλευτικὰ, ὅτι καὶ πᾶς μὲν λόγος περὶ αὐτὰ ταῦτα στρέφεται· ἰδίᾳ δὲ ὁ συμβουλευτικός· τῷ γὰρ συμφέροντι οὗτος μάλισ' ἐνδιατρέψων, συμπεριλαμβάνει πολλακίς καὶ τὸ δίκαιον, τὸ νόμιμον, τὸ καλόν, τὸ ἡδὺ, τὸ δυνατόν· τῶν δὲ ἄλλων ὁ μὲν δικανικός, περὶ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ νόμιμον· ὁ δὲ πανηγυρικός, περὶ τὸ καλὸν ἀσχολούμενοι, σπανίως προσλαμβάνουσι καὶ τινα τῶν ἄλλων.

Αὐξήθησεται δὲ ταῦτα ἐκ τῶν κοινῶν τύπων ἄλλα ἐξ ἄλλων· οἶον, τὸ μὲν δίκαιον ἐκ τε τοῦ ὁμοίου, καὶ τοῦ ἐναντίου· ἐκ μὲν τοῦ ὁμοίου ὡδί· εἰ τοῖς εὖ πεποιηκόσιν ἀντιδιδόναι χάριτας παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις νομίζεται δίκαιον, πῶς οὐχὶ καὶ τοὺς μηδὲν κακὸν δράσαντας μὴ κακῶς ποιεῖν; Ἐκ δὲ τοῦναντίου αὐθις ὡδί· ὥσπερ δίκαιόν ἐστὶ τοὺς ἀδικούντας κολάζειν· οὕτω καὶ τοὺς εὐεργετοῦντας τῆς ἕστης χάριτος ἀξιῶν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πορισόμεθα ἄλλα ἐξ ἄλλων τύπων ἐπιχειρήματα· δεῖ δ' οὖν ἀποφεύγειν τὸ ἄμετρον καὶ τὸ βίαιον πανταχοῦ, μέτρον ἐν πᾶσι τιθεμένους τὴν χρῆσιν, ἵνα μὴ ἐξοκειλωμεν εἰς ψυχρότητα.

Περὶ Πλατυσμοῦ·

Ἐπὶ πάντας περὶ τῶν τύπων, ἐξ ὧν λαμβάνονται τὰ ἐπιχειρή-

ματα, οὕτως ἀπλῶς, ὡσπερ ἂν εἴτις ἐξέδωκε κανόνας συντόμων-
τατους, εἶπωμεν ὀλίγ' ἄττα καὶ ὅπως δεῖ αὐξῆιν αὐτὰ κατὰ ρή-
τορας, καὶ τοῦδ' ὡς οἶόν τε αὐ συντόμως, οἶον ἀρχὴν, καθάπερ
σπινθήρα πρὸς φλόγα, τῶν νέων τοῖς ἐρωτικῶς πρὸς γέννησιν
ἔχουσι λόγων.

Ἰσθι τοίνυν Πλατυσμὸς τρόπος ἀλιξήσεως ἐντεχνος, καθ' ὃν τοῦ-
πιχειρήμα ἐπὶ πλέον ἀπλοῦται, καὶ πλατύτερον, ἢ κατὰ φιλο-
σόφους ἐκφέρεται· εἴη δ' ἂν τοῦτο καὶ ἐκ πάντων μὲν τῶν κοινῶν
τόπων γυγνόμενον· ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς λεπτολογίαν παρὰ τὴν ὑπόστα-
σιν περιστῶμεν, συγκλείειν καὶ ταῦτα εἰς τέσσαρα ἐκεῖνα μάλιστα
ἐγνώμεν. Παράθεσιν, Ἀπακρίβησιν, ἢ Ὀρισμὸν κατὰ συνάθροισιν,
Διαλογισμὸν, καὶ Ἀντικείμενον· τὰ δὲ περιστατικὰ ὀλίγον, ὅτι ἀναγ-
καίως πᾶσι τε τοῦτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηρετοῦσιν.

Παράθεσις.

Παράθεσις τοίνυν ἐστὶ διαφορῶν πραγμάτων παραβολή. Γενή-
σεται δ' οὖν αὐξήσις ἐκ παραθέσεως ἐκ τῶν περιστατικῶν μάλιστα
ἐκ μὲν τοῦ προσώπου ὧδ'· Καθάπερ Δημοσθένης Ἀθήνησι χρυσῶ
στεφάνῳ τετίμηται· οὕτω καὶ Κικέρων ἐν Ῥώμῃ τῶν αὐτῶν τυ-
χεῖν ἄξιός· ἄμφω γὰρ ἐπίσης τῇ τῶν λόγων δεινότητι τοὺς τῆς
πόλεως ἐχθροὺς κατεπάλαισαν· (ἐκ δὲ τοῦ πράγματος) Ὅπερ Θεμι-
στοκλῆς ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τῶν Ἐαρεθάρων ἔστησε τρύπαιον, τοῦτ'
αὐτὸ καὶ Μιλτιάδης μικρὸν πρόσθεν ἐν Μαραθῶνι· οὐκοῦν τῶν
αὐτῶν ἀξιούσθων ἀμφοτέρω· (ἐκ δὲ τῆς αἰτίας) εἰκότως· ἄμφω
γὰρ τῆς πατρίδος σωτήρες ἐγένοντο, ὁ μὲν ἐκ τῆς ἡπείρου, ὁ δὲ ἐκ
θαλάσσης ἐπιόντα τὸν Ἐάρβαρον ἀμυνάμενοι. (ἐκ δὲ τοῦ τόπου)
Εἰ δὲ ἀνδρικῶν ἡγεῖσθε, ὦ ἄνδρες, ἐνθὸν τοῦ τεύχους μένοντες
ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι, τί μὴ καὶ τοὺς
σικωπίους ἀρίστους νομίζοιμεν ἦρωας, ἐξ ἀρχαῶν καὶ αὐτοὺς τὰ
καίρια πλήττοντας; (ἐκ δὲ τοῦ χρόνου) Νύκτωρ καὶ Δόλιον ἐπὶ τὴν
κνύσταλμον κατὰ σκοπὸν κάτεισιν, ἀλλ' οὐδαίς διὰ τοῦτο τὸν Δό-

λωνα ἐν ἥρωσιν ἔταξε· τί οὖν εἰ καὶ Ὀδυσσεὺς τοῦτ' ἐτόλμησε; (ἐκ δὲ τοῦ τρόπου) Εἰ καὶ τὸ ἀπλῶς ὑβρίσαι κακὸν, πῶς οὐ πολλῶν χαλεπώτερον καὶ πληγᾶς ἐπιθεῖναι, καὶ τὴν ἱερὰν περιρρήξαι ἐσθῆτα;

Ἴνα δέ σοι ταῦτα σαφέστερα εἴη, ἐπισυνάψομεν πάντα ὡς ἐν παραδείγματι τουτωῖ. Εὐεργέτας καὶ πάντας μὲν τιμᾶσθαι ἄξιον· τοὺς δὲ καὶ κινδυνεύσαντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ μάλιστα· οὐκοῦν γραφῇ καὶ εἰκόνι Μιλτιάδην Ἀθηναῖοι τιμῆσαντες, τί μὴ ὅτι καὶ Θεμιστοκλέα, ἀνθ' ὧν κακῶς τοὺς βαρβάρους ἐποίησεν, ἠμεΐψαντο τοῖς αὐτοῖς; ἄμφω γὰρ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνισάμενοι, ἀπὸ τοῦ ἴσου ἐγένοντο ἔνδοξοι, ὁ μὲν ἐν Μαραθῶνι, ὁ δὲ ἐν Σαλαμῖνι ἐπιόντας τοὺς ἐχθροὺς ἀμυνάμενοι· ἀλλ' ἐρεῖς ἴσως, ὅτι Μιλτιάδης οὐχ ἦττον ὄπλοις, ἢ καὶ λόγῳ πρότερον διαφωνούντας τοὺς Ἀθηναίους περὶ τῆς μάχης, συναγαγὼν εἰς ὁμόνοιαν, οὕτως ἐπιὼν, τὸ τρόπαιον ἔθηκε· τί δέ; Θεμιστοκλῆς οὐχὶ μονοουχὶ διεστῶτας τοὺς Πελοποννησίους, ἐν Σαλαμῖνι ὑποστῆναι τὸν βάρβαρον ἔπεισε; καὶ ταῦτα μείζονος ἂν ἐπικρουαμένου κινδύνου τοῖς Ἕλλησιν, εἰ ἐκάστοις ἐν μέρει ἐπέθεντο οἱ πολέμιοι; ὡς οὖν τὴν αὐτὴν Μιλτιάδῃ ἀρετὴν καὶ Θεμιστοκλέα ἐπιδειχόμενον, τῶν αὐτῶν κακῆνον δίκαιον ἀξιούσθαι. Ὅρα δὲ καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων πρὸς Λακεδαιμονίους παραβολὴν παρὰ Θουκυδίδῃ. Α. ὁ.

Ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν κατὰ Διαλογισμὸν.

Διαλογισμὸς δὲ λέγεται, ἐπειδὴν ἄλλο τι αὐξήσαντες, ἀπ' ἐκείνου τὸ, περὶ οὗ ἡμῶν ὁ λόγος ἐστὶ, συμπεράνωμεν· οἷον, Ἦν δὲ Ξέρξης, ἡνίκα ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν στρατείαν ἐποιεῖτο, τοσαύτην δύναμιν ἔχων, ὥσ' οὐδ' αὐτὰ τὰ ἔθνη ἀπαριθμησάμην ἦν βάρδιον· πᾶσα μὲν γὰρ ἡ Ἀσία κεινέητο, οὐκ ὀλίγον δὲ μέρος καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτῆς, Θράκη, Μακεδονία, Θεσσαλία, πλῆθος τοσοῦτον, ὥστε θάλασσα μὲν τοῖς πλοίοις ἐκρύπτετο, ἡπειρος δὲ τοῖς ὄπλοις περιελάμπετο, ποταμῶν δὲ καὶ λιμνῶν τὸ ὕδωρ ἐπέλιπεν. ἐπαρκεῖν αὐτοῖς μὴ δυνά-

μενον· ἀλλ' οὖν τοιοῦτόν γε ὄντα παρὰδόξως κατηγωνίσαντο οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, καὶ μετὰ μεγίστης ἀπεκρούσαντο τῆς αἰσχύνης τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετή.

Ὅρισμός κατὰ Συνάθροισιν.

Συνάθροισις δὲ ἐστὶ πολλὰ εἰς ταῦτόν συνελθεῖν· ἔσται δὲ τοῦτο, ἐπειδὴν αὐξωμεν τὸ προκείμενον ἐπιφορᾷ πολλῶν ὀρισμῶν, ἢ ἐπιθέτων ἀλλεπαλλήλων, ἢ τὰ μέρη τοῦ προτεθέντος ἀπαριθμοῦντες, ἢ τὰ ἀποτελέσματα ἐκτιθέμενοι.

Ἐκ μὲν οὖν τῶν ὀρισμῶν, εἰ πολλοὺς λόγους τῷ λόγῳ ἐποίσομεν οἶον, εἰ περὶ τῆς Ἰσορίας ἡμῖν ἦν ὁ λόγος, ἐροῦμεν κατασκευάζοντες· αὕτη γὰρ ἐστὶ φυλακὴ μὲν τῆς τῶν ἀζίων λόγου ἀρετῆς· μάρτυς δὲ τῆς τῶν φαύλων κακίας, εὐεργέτις τῶν ἀνθρώπων, διδάσκαλος τῶν αἰώνων, προφήτις τοῦ μέλλοντος, παιδαγωγὸς τοῦ παρόντος· καὶ ὅλως, ἔτις φιλοσοφίας αὐτὴν μητρόπολιν ἔπει, οὐκ ἂν ἀμάροτι.

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἐπιθέτων ἀθροίσεως οὕτω· Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ τοῦ Σωφρονίσκου, ὁ ἠθικὸς φιλόσοφος, ὁ διδάσκαλος Πλάτωνος καὶ ἄλλων πολλῶν, ὁ μέγα κλέος ἐπὶ σοφίᾳ ἀράμενος, αὐτὸς κώκειον ἐκ φθόου πιών, ἀπέθανεν ἐν εἰρκτῇ.

Ἐκ δὲ τῆς ἀπαριθμῆσεως τῶν μερῶν αὐθις ὥδι. Πάντες εἰργάζονται, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, παῖδιά, καὶ γέροντες, καὶ οὐδεὶς ἦν εἰς τὸ ἔργον ἀζυντελής.

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀποτελεσμάτων ἀθροίσεως. Δεινόν γε ὁ πόλεμος· τί γὰρ τῶν κακῶν ἐξ αὐτοῦ οὐ γίγνεται τοῖς ἀνθρώποις; οὐ παύεται ἐμπορία; οὐ χρήματα ἀναλίσκονται; οὐχ ἡ γῶρα δηροῦται πᾶσα; οὐ τείχη πίπτουσι; οὐ πόλεις ἀλίσκονται; οὐκ ἀπόλλυται ἐλευθερία; οὐχ ὅλως νεότης, τὰ νεῦρα τῶν πόλεων, περικύπτεται; φευκτέον ἄρα τὸ δεινόν, ὅση δύναμις. Ὅμοιον δὲ τοῦτο τῷ ἐκ τῶν Ἡγουμένων τύπω, περὶ ὧν εἴρηται.

Ἀντικείμενον.

Ἀντικείμενον δ' ἐστίν, ὅταν δύο τινῶν ἀντιθέτων ἀλλήλοις

δεξιόμενοι θάτερον ὡς ἀληθές, ἢ ἀγαθόν, ἀναγκασθῶμεν ἀποβαλεῖν τὸ ἕτερον ὡς ψευδές, ἢ κακόν· οἷον, δεῖ πρὸς Φίλιππον ἀεὶ πολεμεῖν· ἐπιζήμιον γὰρ ἄγειν εἰρήνην· τί γὰρ κακὸν ἡμῖν κατ' ἐκείνην οὐκ ἐπεγένετο; οὐ τοὺς κατὰ τὴν Θράκην συμμαχους ἡμῶν κατεστρέψατο; οὐ Φωκέας διέφθειρε; οὐ Πύλας ἔχει; οὐχὶ νῦν γε εἰς Καρδίαν ἐπὶ τοὺς κληρούχους ἡμῶν βοήθειαν πέπομφε; καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἔτερον δ' αὖ σύμμικτον ἔκ τε τῶν ἡγουμένων καὶ τοῦ ἀντιθέτου· οἷον, Ἄξιον φιλοσοφίαν τιμᾶν· δῶρον γὰρ αὕτη παρὶ θεοῦ ἡμῖν κατιέναι πισεύεται· πρῶτον μὲν γὰρ ἀγρίους ὄντας ἀνθρώπους, ἡμέρωσεν· εἶτα πόλεις κατώκησε, νόμους ἔθηκε, τέχνας ἐξέυρεν, εὐδαιμονίαν περιεποίησε, γονέας τιμᾶν ἐξεπαίδευσεν, φίλοις βοηθεῖν, δεομένοις ἐπαρκεῖν, ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκειν· τὰ πάντα ἐν πᾶσι καλῶς συνέχει καὶ συντηρεῖ· ταύτης γὰρ μῆπω οὕσης, ἦν ὄραν ὄλως τὸ ἀνθρώπινον ἀκοινώνητον καὶ ὠμὸν, ἀνθρώπους μὲν τὸ εἶδος, θηρία δὲ τὸν τρόπον, θεὸν ἀγνοοῦντας, συγγένειαν ἀθετοῦντας, ἐπ' ἀλλήλους θηριωδῶς τρεπομένους· τί γὰρ οὐχὶ ἦν ἐκ τῆς ἀμαθίας κακὸν ἐν τῷ βίῳ γενόμενον; Οὐκοῦν φιλοσοφίαν τιμᾶν δικαιοτάτον ἅμα καὶ συμφερώτατον.

Ταῦτα μὲν καὶ περὶ Πλατυσμοῦ ἱκανά. Δεῖ δ' οὖν φυλάττεσθαι, μὴ πέρα τοῦ δέοντος τείνοντες, τὸ δὴ λεγόμενον, διαρρήξωμεν τὸ κλωδίον, καὶ ἐξοκείλωμεν ἀκαίρως εἰς προβόλους ναυτίας, ἐξ ἧς ἐπάγονται ἔμετοι· πειρατέον δὲ ὡς ἔγγιστα τῇ φύσει βαδίζοντας, σύμμετρα τοῖς πράγμασι λαμβάνειν ὀνόματα, τὸν μάταιον ὄχλον σοφισταῖς ἐῶντας ἀπειροκάλοις, ἵνα μὴ ἀντὶ πάθους γέλωτα τοῖς ἀκούουσιν ἐμποιήσωμεν.

Περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου.

Δικανικόν.

Τριῶν ὄντων τῶν εἰδῶν, ὡς εἴρηται, τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου, Δικανικοῦ, Συμβουλευτικοῦ, καὶ Πανηγυρικοῦ, τὸ μὲν Δικανικόν

παρὰ τὸ ἐν δίκαις ἀεὶ στρέφεσθαι ταύτην ἔιληχε τὴν προσηγορίαν· δύο δὲ ἐν τούτῳ τοῦλάχιστον οἱ λέγοντες ὑποτίθενται, ὁ μὲν κατηγορῶν, ὁ δὲ ἀπολογούμενος. ὕλη δ' αὐτοῦ ἡ περὶ τὸ δίκαιον καὶ ἀδίκον ἀμφισβόλια· τὰ γὰρ παρὰ πάντων ὁμολογούμενα ἀντιλογίας καὶ ἀμφισβήτησεως οἰασσούν, ὡς εἴρηται, εἰσὶν ἀνεπίδεκτα. Ἔργον τοίνυν ἐνταῦθα τοῦ ῥήτορος ἐξετάζειν τὸ περὶ οὗ ἀμφισβήτησις γίγνεται ζήτημα, στοχαστικόν, ἢ ὀρικόν, ἢ ποιότης ἐστίν· εἴθ' οὕτω προσεξετάσαντα καὶ τὸν βίον τοῦ ἀντιδίκου, καὶ τὰλλα περιστατικὰ ἀκριβῶς, ἔρχεσθαι εἰς τὴν τῶν ἀπαιτουμένων ἀποδείξεων εὔρεσιν, ἕκ τε τῶν τύπων πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ λόγου ταύτας λαμβάνοντα, καὶ ὅπως δεῖ ἕκαστα προσηκόντως πλατύνειν, διασκεπτόμενον· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὧν ὁ ἐναντίος μέλει ἐρεῖν, ἀμελεῖν· ἀλλὰ κἀκείνων προλαβεῖν, ὅσον οἶόν τε, τὴν ἀναίρεσιν, ἵνα μὴ ἐξ ἀπροσδοκίτου ποθὲν ἐπιθέμενος ὕστερον, καὶ πολὺς ῥέων ἐκ θρασύτητος καθ' ἡμῶν, πιθανὰ δόξῃ λέγειν. Ἀλλὰ διδάσκαλος πάντων τούτων ἂν εἴη μάλιστα ἢ τε τῶν ἀρίστων ῥητόρων ἀνάγκωσις, καὶ ἡ τελεσιουργὸς πάντων πράξις· μίμησις γὰρ καὶ ἄσκησις παντὸς λόγου κρείττων.

Συμβουλευτικόν.

Συμβουλευτικόν δὲ, εἶτ' οὖν δημηγορικόν ἐστίν, οὗ πλεῖστον λόγον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ποιοῦνται οἱ ῥήτορες· καὶ οὗ τέλος μάλιστα μὲν τὸ συμφέρον, καὶ τὸ ἀσύμφορον· ἡ γὰρ περὶ ὧν ἂν δυνώμεθα κτήσασθαι ἀγαθῶν, ἢ περὶ ὧν ἂν οἶόν τε ἢ ἀποφυγεῖν κακῶν, ἢ τοι ἰδίων, ἢ κοινῶν συμβουλεύομεν· χρήσεται ὅμως ὁ ῥήτωρ ἐν χρεῖα πρὸς τῷ συμφέροντι καὶ τοῖς λοιποῖς εἰρημένοις τελικοῖς Κεφαλαίοις, καὶ εἶτι τοιοῦτον εἶτι εἴρηται παρὰ τῶν τεχνογράφων, ὡς τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ῥᾶδιον, τὸ ἐκβησόμενον. Δεῖ δ' οὖν τὸν δημηγόρον οὐ μόνον τῶν προσώπων, πρὸς οὓς, καὶ τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν δημηγορεῖ, γινῶσιν ἔχειν ἀκριβεστάτην ἀλλὰ καὶ εἶον μάλιστα σύμφωνον τοῖς παραγγέλμασιν ἔχειν καὶ

μάλιστα τὸν τὸ κήρυγμα τοῦ Ἐυαγγελίου ἐπαγγελλόμενον, εἶγε μέλοι πείθειν, ὃ βούλεται· ἄνευ γὰρ τούτων χαλκὸς ἤχων ἔσαι, καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον. (*).

Ἐπιδεικτικόν.

Ἐπειδεικτικὸν δὲ ἔστι τὸ εἰς χρῆσιν ἦκον τοῖς βουλομένοις ἐπαινεῖν, ἢ ψέγειν τινὰς· ὕλη δὲ αὐτοῦ πράξεις ἀγαθαὶ τε καὶ φαῦλαι· τέλος δὲ, τὸ καλὸν καὶ αἰσχροῦν· διαφέρει δὲ, τοῦτο τὸ εἶδος τῶν ἄλλων, τοῦ τε Δικανικοῦ, καὶ Δημηγορικοῦ, ἢ ἐκεῖνα μὲν πρὸς ἀμφιβαλλόμενα ποιοῦνται τὰς ἀποδείξεις· τοῦτο δὲ περὶ τὴν τῶν ὁμολογούμενων ἔκθεσιν σὺν ἐπιδείξει τυγχάνει ἐνασχολούμενον· Ἐπαινοῦνται δὲ θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, ζῶα, φυτὰ, λιμένες, καὶ λιμῶνες, ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα ὅτι δῆποτε ἄξιόν ἐστι λόγου· μάλιστα δ' οὖν θεῶ μὲν ἐξαίρετός ἔσθ' ὁ ὕμνος· ἀνθρώπων δὲ ἔπαινος, καὶ μάλιστα ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν συνυφαίνεται. Ἐπαινεῖται δὲ τις πρόβρωθεν μὲν ἐκ τοῦ ἔθνους, ἐκ τῆς πατρίδος, ἐκ τῶν προγόνων, ἐκ τῶν γονέων· οἰκοθεν δὲ ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν, οἷον ἀξιωματῶν, δόξης, πλούτου, καὶ τῶν τοιούτων· ἔχεις δὲ παράδειγμα τούτου ἄξιον τὸ πρὸς Εὐαγόραν τοῦ Ἰσοκράτους ἐγκώμιον.

(*) Τοῦτο δὲ καὶ Πλουτάρχῳ εἴρηται περὶ τοῦ Περικλέους· « Παντοδαπῶν γὰρ φασίν, ὡς εἰκὸς παθῶν ἐν ὄχλῳ (τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων) τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι, φουμένων, μόνος ἐμμελῶς ἕκαστα διαχειρίσασθαι πεφυκώς, εἶδειε τὴν ῥητορικὴν, κατὰ Πλάτωνα ψυχαγωγίαν οὔσαν, καὶ μέγιστον αὐτῆς ἔργον τὴν περὶ τὰ ἔθνη καὶ πάθη μέθοδον, ὡσπερ τινὰς τόνους καὶ φθόγγους ψυχῆς μάλ' ἐμμελοῦς ἀφῆς καὶ κρούσεως δεομένους· αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου ψιλῶς δύναμις· ἀλλ' ὡς Θεουκιδίδης φασίν, ἢ περὶ τὸν εἶον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρός, ἀδιωροτάτου περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κρείττονος. Περικλ. ιε.)

Ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου, ὅσον ἐν ἐπιτομῇ, οἷον φῶς τοῖς τῶν λόγων ἐρασταῖς παρασχεῖν, ὥστε καὶ εἰς τελειότερας πραγματείας ἀφ' ἐαυτῶν δύνασθαι χωρεῖν. Ἥδη δὲ μεταβαίνωμεν εἰς τὸ περὶ διαθέσεως λόγου.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ.

Διαλαβόντες ἤδη περὶ τῶν ζητημάτων, ὅπως ἂν εἴη ζητητέα, περὶ τι τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τόπων, ἐξ ὧν ἐκεῖνα λαμβάνοιτ' ἂν, καὶ περὶ τῶν τελικῶν κεφαλαίων, τῆς τε αὐξήσεως τούτων ἐκάστων, καὶ τελευταῖον περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ κατὰ ῥήτορας λόγου, ἐγόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἤδη τάχ' ἀναγκασιότατα εἰπεῖν.

Ἔστι δὲ λόγου Διάθεσις τῶν μερῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διάταξις ἰκανὴ καὶ ἀρμόδιος· ἧς ἄνευ οὐδὲ τῶν εὐρημένων ὄφελος οὐδ' ἔν· ἀλλ' οὐ δ' αὖ παντὶ βράδιον ταύτης ἀκριβῶς ἐρικέσθαι εὐρεῖν μὲν γὰρ τοὺς τόπους ὀξείας ἐπὶ φρενός· εὐ δὲ διαθέσθαι τὰ εὐρημένα, τοῦ κρίσεως εὐμοιροῦντος· διὸ καὶ πλεῖστον λόγον τούτων ποιητέον τοῖς εὐδοκιμεῖν βουλομένοις.

Ἔστι δὲ μέρη λόγου μάλιστα τέσσαρα, Προοίμιον, Διήγησις, Βεβαίωσις, Ἐπίλογος· δεῖ γὰρ δὴ διὰ μὲν τοῦ προοιμίου προδιαθέσθαι τὸν ἀκροούμενον· διὰ δὲ τῆς διηγήσεως δηλῶσαι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐστίν· εἴθ' οὕτω πιστώσασθαι ταῦτα, ὅπερ ἐστὶν ἡ βεβαίωσις καὶ τελευταῖον ἐπενεγκεῖν τὸν ἐπίλογον, ἀνακεφαλαίωσιν τῶν εἰρημένων ποιούμενον, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀκριβέστερον.

Περὶ Προοιμίου.

Προοίμιον τοίνυν ἐστὶν ἀκροατῶν προπαρασκευή· καὶ τῆς ὅλης

τοῦ λόγου ὑποθέσεως σύντομος ὑποδήλωσις· ἔργα δὲ αὐτοῦ μάλι-
 ζα τρία, Εὐνοια, Προσοχή, Εὐμάθεια· τέλος γὰρ τῆς μὲν προπαρα-
 σκευῆς τὸ τοὺς ἀκρωμένους εὐνοϊκοὺς ἡμῖν αὐτοῖς, κἀντεῦθεν προ-
 σεκτικὸς τοῖς λεγομένοις ποιῆσαι· τῆς δὲ τοῦ λόγου ἐν κεφαλῇ
 δηλώσεως, εὐμαθεῖς αὐτούς, ὧν ἐροῦμεν, ὅσον οἶόν τε, ἀπεργά-
 σασθαι.

Εὐνοια.

Θηρασόμεθα δὲ τὴν εὐνοϊαν τετραχῶς, ἐξ ἐπαίνου τῶν ἀκρωμέ-
 νων, ἐκ συστάσεως τοῦ οἰκείου προσώπου, ἐκ διαβολῆς τῶν ἀντιδι-
 κων, καὶ ἐκ τῆς λύσεως τῶν ἀντικειμένων.

Ἐκ μὲν οὖν ἐπαίνου τῶν ἀκρωμένων παράδειγμα ἔσω ἡμῖν ὁ
 Πλαταῖκος τοῦ Ἰσοκράτους· « Εἰδότες ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 » καὶ τοῖς ἀδικουμένοις προθύμως βοηθεῖν εἰθισμένους, καὶ τοῖς
 » εὐεργέταις μεγίστην χάριν ἀποδιδόντας, ἤκομεν ἱκετεύοντες
 » μὴ περιιδεῖν ἡμᾶς ἀναστάτους ὑπὸ Θηβαίων, εἰρήνης οὔσης, γεγεν-
 » νημένους.»

Ἐκ δὲ συστάσεως τοῦ οἰκείου προσώπου, ὡς τὰ λοιπὰ τοῦ αὐτοῦ·
 « Πολλῶν γὰρ πρὸς ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καταφυγόντων, καὶ δια-
 » πραξαμένων πάνθ', ὅσων ἐδεθήσαν, πολλὴν ἠγούμεθα μάλιστα
 » προσήκειν ὑμῖν περὶ τῆς ἡμετέρας πύλεως ποιήσασθαι πρόνοιαν·
 » οὔτε γὰρ ἀδικώτερον οὐδένας ἀνῆμῶν εὔροιτε τοιαύταις συμφο-
 » ραῖς περιπεπωκότας· οὔτ' ἐκ πλείονος χρόνου πρὸς τὴν ὑμετέραν
 » πῆλιν οἰκειότερον διακειμένους » . Συστατικὸν δὲ μάλιστα προσώ-
 » που καὶ τὸ Δημοσθένους ἐν τῷ περὶ Στεφάνου. « Πρῶτον μὲν,
 » ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχομαι πᾶσι καὶ πάσαις, ὅσῃν
 » εὐνοϊαν ἔχων ἐγὼ διατελῶ τῇ τε πάλει καὶ πᾶσιν ὑμῖν, τοσαύτην
 » ὑπάρξει μοι παρ' ὑμῶν τήμερον εἰς τουτωνὶ τὸν ἀγῶνα.

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀντιδικῶν ἀβίης διαβολῆς, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν τῷ
 κατὰ Μειδίου. « Τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τὴν

» ὕβριν, ἣ πρὸς ἅπαντας χρῆται Μειδίας, οὐδένα οὔθ' ὑμῶν, οὔτε
 » τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀγνοεῖν οἶομαι. »

Ἐκ δὲ τῆς τῶν ἀντιπιπτόντων λύσεως πολλαχῶς ἐξέσαι θηρᾶ-
 σθαι τὴν εὐνοίαν, καὶ μάλιστα εἰ ἐξετάσαιμεν τὰ περιστατικά·
 οἷον, ἔθους ὄντος Ἀθήνησι τοὺς ὑπὲρ πενήκοντα ἔτη γεγονότας
 πρώτους δημηγορεῖν· εἰθ' οὕτως ἐξῆς τοὺς ὑποβεβηκότας τῇ ἡλικίᾳ,
 Δημοσθένους προλαβὼν τὴν τάξιν, λύει τὸ ἀπὸ τοῦ ἔθους ἀντιπί-
 πτον ᾧδ'· « Εἰ μὲν περὶ καινοῦ τινος πράγματος προὔτιθετο, ᾧ ἄν-
 » δρες Ἀθηναῖοι, λέγειν, ἐπισχῶν ἄν, ἕως οἱ πλεῖστοι τῶν εἰωθό-
 » των γνώμην ἀπεφῆναντο, εἰ μὲν ἤρεσκέ μοι τί τῶν ὑπὸ τούτων ῥη-
 » θέντων, ἡσυχίαν ἄν ἦγον· εἰ δὲ μὴ, τότε ἄν καὶ αὐτὸς ἐπειρώμην
 « ἃ γινώσκω, λέγειν· ἐπειδὴ δὲ περὶ ᾧν πολλάκις εἰρήμασιν οὔτοι
 « πρότερον, συμβαίνει καὶ νυνὶ σκοπεῖν, ἡγοῦμαι καὶ πρῶτος ἀνα-
 » στας, εἰκότως συγγνώμης τυγχάνειν. (*)

(*) Πολλαχῶθεν μέντοι καὶ ἄλλοθεν λαμβάνονται ἂν τὰ προεῖμια, οἷον καὶ ἐξ αὐτῶν
 τῶν σπλάγγων τοῦ πράγματος· οἷον, ἐκ γενικωτέρας τινὸς προτάσεως ἀρξάμενος,
 καταλήγεις διὰ μερικωτέρας εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· οἷον, ἀπὸ ἐπαίνου γενικῶς τῶν
 Ἡρώων, ἢ οὕτω τύχοι, εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαινον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἐμοίου,
 ὡς τὸ τοῦ Βασιλείου εἰς τὸ κατὰ τῶν ἐργιζομένων, « ὅσπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν πα-
 » ραγγελμάτων, ὅταν εὐστόχος καὶ κατὰ τὸν λόγον τῆς τέχνης γίγνηται, μετὰ τὴν
 » πείραν μάλιστα τὸ ἀπ' αὐτῶν ὠφέλιμον διαδείκνυται· οὕτως ἐπὶ τῶν πνευματικῶν
 » παραινέσεων, ἐπειδὴν μάλιστα τὴν ἐκβασιν μαρτυροῦσαν λάβῃ τὰ παραγγέλματα,
 » τότε τὸ σοφὸν αὐτῶν καὶ ὠφέλιμον πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ βίου, καὶ τὴν τῶν
 » πειθαρμένων τελείωσιν ἀναφαίνεται». Ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς ἂν εἴποι-
 τις, εἰ περὶ παιδείας αὐτῷ ὁ λόγος, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἀμαθείας, καὶ δεικνύς, ὅσων
 κακῶν αὐτῇ τοῖς ἔχρυσι γίγνηται, ἐπιφέρει τὰ ἐξ ἐκείνης κατὰ. Γίνεται δὲ καὶ ἐκ
 συγκρίσεως ὡς, ἢ μὲν ἀγαθότης τοῦ παικτοῦ κινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀγαθόν, ἢ δὲ
 τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσις αἰετῶς ὠθεῖ αὐτὸν πρὸς τὸ φαῦλον. Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ γνώμης
 προεπιμύζειν σοφοῦ τινος, ὡς Ἡλίας ὁ Μηνιάτης, Ἀφροδίτα μεγάλη τὸ φοβεῖσθαι τοὺς
 νόμους. Ὁμοίως δὲ καὶ ἱστορίας ἢ μύθου, καὶ πολλαχῶς ἄλλως, ὅθεν ἂν ἡ τοῦ ῥήτο-
 ρος εὐφροσύνη καὶ πολυμάθεια δύναται ἐφαρμύζειν ταῦτα τῇ ὑποθεσί τοῦ λόγου· διὰ
 οὗκ ἠξιώσαμεν περὶ τούτου μηχανῆσαι, τῇ μελέτῃ τε καὶ τὸ εἶθε ταῦτα εἰάσαντες.

Προσοχή.

Τὴν δὲ προσοχὴν πολλὰ καὶ ταύτην κινεῖν πέφυκε· μάλιστα δὲ πάντων τρία ἐκεῖνα, τὰ θαυμασὰ, τὰ ἠδέα, τὰ φοβερά· καὶ θαυμαστὸν τὸ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ συμμαχικῷ· οἷον, « Ἄπαντες μὲν » εἰώθασιν οἱ παριόντες ἐνθάδε ταῦτα μέγιστα φάσκειν εἶναι· καὶ μάλιστα σπουδῆς ἄζια τῇ πόλει, περὶ ὧν ἂν αὐτοὶ μέλλωσι συμβουλεύειν». Τοιοῦτον δέ τι καὶ τὸ τοῦ Λυσίου ἔντε τῷ Ἐπιταφίῳ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἐρατοσθένους.

Ἐκ δὲ τῶν ἠδέων αὔθις, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ Ὀλυμπιακῷ. « Ἐπὶ » πολλῶν ἂν τις ἰδεῖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δοκεῖ μοι τὴν παρὰ τῶν θεῶν εὖνοιαν φανεράν γενομένην τῇ πόλει, οὐχ ἤκιστα δὲ ἐν τοῖς » παροῦσι πράγμασι».

Ἐκ δὲ τῶν φοβερῶν αὔθις ἐν τῷ τετάρτῳ Φιλιππικῷ· « Καὶ » σπουδαῖα νομίζων, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περὶ ὧν βουλεύεσθε, καὶ » ἀναγκαῖα τῇ πόλει, πειράσομαι περὶ αὐτῶν εἰπεῖν, ἃ νομίζω » συμφέρειν. Τοιοῦτον δὲ καὶ τῷ περὶ εἰρήνης· καὶ τὸ τοῦ Κορινθίου παρὰ Θεουκιδίδῃ· (Α. ξή.) Ἐἴη δ' ἂν οὖν καὶ ἄλλως ἐκ τῆς Ἑρμηνείας πολλοῦ ἰσχυρῶς συνάγειν τὴν τῶν ἀκροατῶν προσοχὴν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἐκ τῆς μελέτης μᾶλλον, ἢ ἐκ διδαχῆς ἂν εἴη θηράσιμα.

Ἐυμάθεια.

Ἡ δὲ Ἐυμάθεια προσγενήσεται μάλιστα, εἰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκθήσομεν ἀκριβῶς, διαιρέσει τῶν κεφαλαίων μετὰ φράσεως χρησάμενοι καθαρᾶς, ὥστε προαισθῆσθαι τὸν ἀκροώμενον ἐν ὀλίγοις πᾶν τὸ ἐν τῷ λόγῳ περιεχόμενον· ἴδοις δ' ἂν τοῦτο σαφῶς, εἰ τὸν περὶ σφαῖνου καὶ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ἀναγνῶς μετ' ἐπιστάσις. Ἔσται δ' οὖν ταῦτα πάντα τὰ περὶ εὐνοίας, προσοχῆς, καὶ εὐμαθείας εἰρημένα, οὐ μόνον ἐν προοιμίαις, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τοῦ λόγου θεωρητέα τε καὶ τακτέα· τοῦτο γὰρ φαίνεται μάλιστα πάντων τῷ Δημοσθένει μονοῦ κατὰ πᾶσαν σελίδα ἐν τοῖς λόγοις μεθοδευμένον τε καὶ σπουδαζόμενον· τὸ γὰρ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συνεχῶς ἐπανα-

λαμβανόμενον· καὶ τὸ σύνηθες αὐτῷ μετὰ τὰς ἀποφάνσεις πανταχοῦ φιλοπευστικὸν Διατὶ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἰσαγόμενα συνεχῶς, ταῦτ' αὐτὸ βούλονται.

Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων τάχ' ἄντις εἰδείη καὶ ὅθεν ἂν ἔιη λεπτέα κατὰγε τὸ γενικώτερον τὰ προοίμια, ἵνα μὴ εἰς τὴν τῶν περὶ τὸν Ἑρμογένην ἐμπεσόντες λεπτολογίαν, τοῦ ἀνυσίμου, οὗ μάλιστα κατασοχαζόμεθα, ἀποτύχωμεν· δεῖ δὲ περιεκτικὸν, ὅσον οἶόν τε, τῆς ὅλης ὑποθέσεως, σύντομόν τε καὶ σύμμετρον πρὸς τὸ ὅλον, ὡς ἡ κεφαλὴ πρὸς τὸ σῶμα, εἰ μὴ τι ποτ' ἀναγκάζοι καὶ ὑπερτεῖναι, τὸ προοίμιον εἶναι (*). ἄρχεσθαί τε αὐτοῦ ἡσύχως τε καὶ κοσμίως, εἰ μὴ τις ἄλλως ὀργῆ ἢ θαυμασμῷ, ἢ τοιούτῳ τῷ βούλοιο καταπληξῆσι τοὺς ἀκροατὰς, οἷον καὶ ὁ Χρυσοζόημων ἐν τῷ πρὸς Ἑντρόπιον ἐν καιρῷ τοῦτο ἐμβοδεύσατο· “ Αἰεὶ μὲν, ἀδελφοί, μάλιστα
 „ δὲ νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν, ματαιούτης ματαιιοτήτων τὰ πάντα
 „ ματαιούτης ποῦ νῦν ἢ λαμπρὰ τῆς ὑπατείας περιέολῆ; Ποῦ
 „ δὲ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες; Ποῦ δὲ οἱ κρότοι καὶ οἱ χοροὶ, καὶ
 „ αἱ θαλίαι, καὶ πανηγύρεις; ποῦ οἱ στέφανοι καὶ τὰ παραπετά-
 „ σματα; ποῦ ὁ τῆς πύλειος θάρυτος, καὶ αἱ ἐν ἱππδρομίαις εὐφη-
 „ μίαι, καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακεῖαι; πάντα ἐκεῖνα οἴχεται νῦν.
 Λέγεται δὲ τὸ τοιόνδε προοίμιον ἐξ Ἐφόδου.

Περὶ Διηγήσεως.

Τὸ δὲ προοίμιον ἐνθὺς διαδέχεται ἡ διήγησις, ἣν ὀρίσαιτ' ἄντις καὶ ταύτην ἔκθεσιν εἶναι πραγμάτων, περὶ ἃ συνέστηκεν ἡ τοῦ λόγου ὑπόθεσις· ἔστι δὲ αὕτη διττὴ, ἀπλῆ τε καὶ ἐγκατάσκευος. Τὴν μὲν οὖν ἀπλῆν τε καὶ φυσικὴν ἐάτεον τοῖς ἰσορίαν συγγραφοῦσιν· ἡ δὲ κατὰ ῥήτορας τοῖς παρεπομένοις αἰτίοις τε καὶ περιστατικοῖς

(*) ἴδιαι δ' ἂν ταῦτα πάνθ' οὕτω γινόμενα μάλιστα ἐν τοῖς προλόγοις τῶν τραγωδιῶν Εὐριπίδου, Σοφοκλέους, Αἰσχύλου, ἐν αἷς ἅπασαι τὴν τοῦ πάθους ὑπόθεσιν, ἅμα ἀκούσας τις, προμαντεύεται.

προσεπαύζεται ἅπασι, τὰ μὲν ἡμῶν οὕτω, τὰ δὲ ἐκείνως τῶν πραγμάτων, σχήματι ἀσυνδέτω πολλάκις, ὑποκρίσειτε φωνῆς κατὰ τὸ συμφέρον, καὶ λέξει νῦν μὲν ἰσχυροτέρα, νῦν δὲ ὑπιωτέρα κατὰ τὴν χρείαν, ἀντιθέτων τε καὶ μειούντων καὶ πάθος τὸ προσήκον, ἐν οἷς δεῖ, ἐμποιοῦντων. Τοιαύταις δὲ διηγήσεσι καὶ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς λόγοις τοῖς δικανικοῖς ἐντυχεῖν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἢ ἐν τῷ κατὰ Μειδίου ἐκείνη οὐχ' ἦττον παθητικῆ. « Τὴν γὰρ ἐσθῆτα τὴν ἱερὰν » (ἱερὰν γὰρ ἔγωγε λέγω πᾶσαν, ὅσην ἄν τις ἔνεκεν τῆς ἐορτῆς παρὰ τὴν ἰσχυροτέρα, τῶς ἀν χρησθῆ) καὶ τοὺς στεφάνους τοὺς χρυσοῦς, οὓς ἐποιήσαμην ἐγὼ κόσμον τῷ χορῷ, ἐπέβουλευσεν, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διαφθεῖραι, νύκτωρ ἔλθων εἰς τὴν οἰκίαν τὴν τοῦ χρυσοκόου, καὶ διέφθειρεν, οὐ μέντοι γε πάντας· οὐ γὰρ ἐδύνάμην· καὶ τοιοῦτό γε οὐδεὶς πάποτ' οὐδένα φησὶν ἀκηκοέναι τολμήσαντα, οὐδὲ ποιήσαντα ἐν τῇ πόλει· οὐκ ἀπέχρησε δ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὸν διδάσκαλον, ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διέφθειρέμου τοῦ χοροῦ· καὶ εἰμὲν Τελεφάνης ὁ αὐλητῆς, ἀνδρῶν βέλτιστος περὶ ἐμὲ τούτῳ ἐγένετο, καὶ τὸ πρῶγμα αἰσθόμενος, τὸν ἄνθρωπον ἀπέλασας, αὐτὸς συγχροτεῖν καὶ διδάσκειν ὤφετο δεῖν τὸν χορὸν, οὐδ' ἂν ἠγωνισάμεθ', ὧς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἀδίδακτος ἂν ἐσθλὸν ὁ χορὸς, καὶ πρῶγμα αἴσχιμα ἂν ἐπάθομεν· καὶ οὐδ' ἐν ταῦτα ἔστη τῆς ὕβρεως, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν, ὥστε τὸν ἐσεφανεύοντα ἄσχετον διέφθειρε, τοὺς χοροὺς συνήγεν ἐπ' ἐμὲ, βουῶν, ἀπειλῶν, ὁμνύουσι παρεσηκῶς τοῖς κριταῖς, τὰ παρασκηνία φράτων, προσελθῶν, ἰδιώτης ὢν, τὰ δημόσια, κακὰ καὶ πρῶγματ' ἀμύθητά μοι παρέχων διετέλεσεν. »

Ἄρεται δὲ διηγήσεως μάλις τρεῖς, σαφήνεια, συντομία, καὶ πιθανότης· τὸ μὲν, ὡς διασαφητικὸν ὄν τοῦ πράγματος· τὸ δὲ, ὡς μνημονικὸν τῶν διασαφημένων· τὸ δὲ, ὡς τῶν εἰρημένων πισωτικόν· δεῖ γὰρ δήπου πρῶτον σαφές τε καὶ σύντομον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοῖς δικασταῖς παρασηῆσαι· εἶτα πρὸς τούτῳ καὶ πιθανὰ αὐτοῖς δοκεῖν λέγειν· εἰ γὰρ μηδέτερον, ἢ το ἕτερον μὴ φυλάξαιμεν τού-

των, εἰς μάτην, εἰ μὴ καὶ εἰς πᾶν τούναντίον ὁ ἀγὼν ὅλως ἡμί-
περισήσεται.

Πρότασις.

Ἐχομένως δὲ τῆς διηγήσεως ἐπιτακτέον τὴν Πρότασιν· ἦτις
καὶ Πρόθεσις ἄλλως ἤκουσεν, ὡς προδήλωσιν τῶν μελλόντων βη-
θήσεσθαι κεφαλαίων ποιούσα· οἰκειότερα δ' οὖν αὕτη καθέστηκε
συμβουλευόντι· ὅπου ἡ διήγησις αὕθις γίνεται ἄχρηστος, καὶ τῷ
προοιμίῳ πολλαχῆ δυσδιακρίτως συνῆπται, ὡς καὶ τῷ πρὸς τοὺς
νέους τοῦ Βασιλείου. « Μὴ θαυμάζετε, εἰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς
, διδασκάλους φοιτῶσι, καὶ τοῖς ἐλλογίμοις τῶν πλαιῶν ἀνδρῶν,
, δι' ὧν καταλελοίπασι λόγων, συγγινομένοις ὑμῖν, αὐτός τι παρ'
, ἑμαυτοῦ λυσιτελέστερον ἐξευρηκέναι φημί· τοῦτο μὲν οὖν καὶ
, ξυμβουλευσῶν ἤκω, τὸ δεῖν εἰσάπαξ τοῖς ἀνδράσι τούτοις,
, ὡσπερ πλοίου, τὰ πηδάλια τῆς διανοίας ἡμῶν παραδόντας, ἤπερ
, ἂν ἄγωσι, ταύτη ξυπέπεσθαι· ἀλλ' ὅσον ἐστὶ χρήσιμον αὐτῶν
, δεχομένοις εἰδέναι καὶ τί χρὴ περιεῖδεν. τίνα δὲ ἐστὶ ταῦτα, καὶ
, ὅπου, καὶ ὅπως διακρινοῦμεν, τοῦτο ἤδη καὶ διδάξω, ἔνθεν ἐλών·
Ἔσαι δὲ σαφεστέρα Πρόθεσις ἢ ἐκ τῆς τῶν κεφαλαίων, ἐπειδὴν
περὶ πολλῶν λόγος ἦ, διαιρέσεως· ὡς παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ κατὰ
Ἀριστοκράτους (ζ, 2) « Δίκαιον δὲ ἐμὲ, ὑπεσχημένον τρεῖς ἀποδείξειν·
, ἐν μὲν, ὡς παρὰ τοὺς νόμους τὸ ψήφισμα εἰρηται· δεύτερον δὲ,
, ὡς ἀσύμφορόν ἐστι τῇ πόλει· τρίτον δὲ, ὡς ἀνάξιος ἐστὶ τυχεῖν
, τούτων, ᾧ γέγραπται· ἀπάντων τούτων αἴρεσιν ὑμῖν δοῦναι τοῖς
, ἀκρωμένοις, τί πρῶτον, ἢ τί δεύτερον, ἢ τί τελευταῖον ὑμῖν
, βουλομένοις ἐστὶν ἀκούειν·

Τοιαύτη διαιρέσει ἐχρήσατο μάλιστα ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ἐν
ταῖς διδαχαῖς Ἠλίας ὁ Μηνιάτης. Ἔξει δέπου χώραν ἡ Πρόθεσις καὶ
τῷ πανυγηρικῷ, ὡς καὶ Πλάτων ἐν Μενεξέμφω ἐχρήσατο ταύτη·
» Δοκεῖ μοι χρῆναι κατὰ φύσιν, ὡσπερ ἀγαθοὶ ἐγένοντο, οὕτω καὶ
» ἐπαινεῖν αὐτούς· τὴν εὐγένειαν οὖν αὐτῶν πρῶτον ἐγκωμιάζωμεν·

» δεύτερον δὲ, τροφήν τε καὶ παιδείαν· ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν τῶν ἔργων ἐπιδείξωμεν πράξιν, ὡς καλὴν καὶ ἀξίαν τούτων ἀπεφήναντο». Ἡ δὲ διήγησις μετὰ τὸ προοίμιον μὲν εὐθύς ὁμοῦ οὐδαμῶς ἐν ἐγκωμίοις, ἐκ διαλειμμάτων δὲ μέχρι τέλους πανταγῆ τοῦ λόγου ἐνέσπαρται· τί γὰρ ἂν εἴη λόγος πανηγυρικὸς, ἢ πράξεων διήγησις μετ' ἀξίσεως;

Βεβαιώσεις.

Μετὰ δὲ τὴν διήγησιν καὶ τὴν πρόθεσιν ἔπεται εὐθύς ἡ βεβαιώσεις· ἤτις καὶ πίστις, καὶ ἀγῶνες παρά τισιν ἤκουσαν· δεῖ γὰρ δήπου ὧν ἂν διηγησώμεθα, τούτων καὶ τὰς πίσεις ἐπενεγκεῖν·

Μέρη δὲ τῆς βεβαιώσεως δύο, κατασκευὴ, καὶ ἀνασκευὴ· τὸ μὲν, πρὸς πίστῳσιν τῶν ἡμῖν συμφερόντων· τὸ δὲ, πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἐναντίων· χρῆσαιντο δ' ἂν μάλιστα ἐν δίκαις ὁ μὲν κατηγορῶν, τῇ κατασκευῇ· ὁ δὲ ἀπολογούμενος, τῇ ἀνασκευῇ· φεῖλαι γὰρ ὁ μὲν ἀποδείξει πρῶτον, ὃ ἐπιφέρει ἐγκλημα· εἶθ' οὕτω καὶ ἀνασκευάσαι, ἃ ἂν ἄτερος μέλλῃ ἀπολογήσεσθαι· τὸν δὲ ἀπολογούμενον τούναντίον λύσαι πρῶτον εἰκὴς ἐστὶ τὰ ἐγκλήματα, εἶθ' οὕτω κατασκευάσαι τὸ ἑαυτοῦ.

Εὐρόντας τοίνυν, ὡς εἴρηται, πρῶτον τὰ ἐπιχειρήματα, σκοπεῖν δεῖ, καὶ ὅπως σὺν κόσμῳ αὐτὰ διατάξωμεν· τὰ μὲν ἰσχυρότερα προτιθέντες καὶ ἐπιτάττοντες, τὰ δὲ ἀδυνατώτερα συγλείοντες ἐν τῷ μέσῳ· ἐναντίον γὰρ τῆς προθέσεως ἦτοι ἀρχομένους, ἢ λήγοντας ἀνίσχυρόν τι προτείνειν· εἶτα δὲ καὶ τὴν ἀκολουθίαν αὐτῶν δεῖ τηρεῖν οὕτως, ὥσθ' ὑπ' ἀλλήλων συναπαιτεῖσθαι δοκεῖν, αὐξόντας ὡς εἰκὸς, ἐνθυμήμασι καὶ παραδείγμασι ἕκαστα· τοῖς μὲν, ἐν δικανικαῖς μάλιστα ὑποθέσεσι· παραδείγμασι δὲ, ἐν δημογορίασι. Δεῖ δ' οὖν ἐν ἅπασιν ἀποφεύγειν τὸ μονότονόν τε καὶ πρόσκορον, ποικιλίαν σχημάτων, καὶ ἐνωϊῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπὸ τῆς τέχνης χρωμένους καλλοῖς, ὅτε μὲν ἐρωτῶντας, ὅτε δὲ θαυμάζοντας καὶ ἀμφιθέλλοντας· πολλὰς δὲ καὶ συμβούλῃν παρά τε τῶν ἀκροωμένων

καὶ τῶν ἀντιδίκων αὐτῶν προσποιουμένους αἰτεῖν, ἐπιφωνήμασί τε καὶ εἰρωνείαις ὁμοίως, καὶ ἀγανακτῆσει ἐσθ' ὅτε, καὶ ὅ,τι ἂν δοκῇ συνεισφέρειν ἡμῖν πρὸς τὸν σκοπὸν, πᾶσι τοῖς τοιούτοις χρηστέρων· διδάσκαλος δὲ πάντων τούτων ἔστω σοὶ Δημοσθένης μᾶλλον, ὃν εἶγε μετ' ἐπιστασίας μετέρχη, ἐλαχίστη σοὶ ἔσται χρεία τῶν ἀπὸ τῆς τέχνης κανόνων· (*)

Ἐπίλογος.

Ἔσχατον δὲ πάντων ἐστὶν ὁ Ἐπίλογος· ὅσας ἀνακεφαλαίωσις τῶν εἰρημένων ἐστὶ, καὶ μάλιστα· ἐπειδὴν ὁ λόγος ἐπιμηκέστερος καὶ πολυμερὴς ἦ· μέρη δὲ τούτου μάλιστα τέσσαρα· Πρῶτον μὲν συνιενόντες ἡμᾶς αὐτούς, καθάπερ καὶ τῷ προοιμίῳ, σπουδάζομεν τὴν τῶν ἀκροατῶν εὐρέσθαι γε εὐνοίαν, ἀληθῆ εἶναι τὰ εἰρημένα καὶ ἀναμφήριστα λέγοντες· Δεύτερον δὲ, αὐξίνει, ἢ ἐλαττοῦν κατὰ τὴν χρείαν, ἢ φθίσαντες ἀπεδείξαμεν· Τρίτον δὲ, ἀπαριθμῆσαι τὰ τοῦ λόγου κεφάλαια, καὶ οἷον ἐπ' ὄψιν ἐξ ὑπαρχῆς τοῖς ἀκροαταῖς πρὸς ἀνάμνησιν παραθεῖναι· Τέταρτον δὲ, τὸ πάθος κινήσαι πρὸς ὀργήν, ἢ ἔλεον, ἢ ἀγάπην, ἢ μῖσος, ἢ περ ἂν ἡμῖν συνενέγκη, τοὺς δικαστὰς, ἢ οὐστιναςοῦν διεγείροντας. Δεῖ δ' οὖν τὰ ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ ὅτι μάλιστα τοῖς

(*) Ἀπορεῖται, πότερον ἐν τῷ συντάττειν λόγους τὴν πράξιν δεῖ προηγεῖσθαι ἢ τὴν θεωρίαν· εἰ μὲν γὰρ εἴποιμεν τὴν πράξιν, πῶς ἂν γράψεί τις, μὴ εἰδὼς τὴν τῶν λόγων πολυτροφὸν τέχνην; εἰδὲ τὴν θεωρίαν, πῶς ἂν εἴη καὶ τοῦ ἀνοστοῦν συντάττειν λόγον ἐκ ψιλῆς διδαχῆς, μὴ προηγησαμένης πράξεως εἰσαοῦν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ προηγητέαν εἶναι τὴν πράξιν καὶ προτιμητέαν τῆς θεωρίας. πολλοὶ μὲν γὰρ ἐκ μόνης ἔξεως συνέγραψαν λόγους οὐκ εὐκαταφρονήτους, τοὺς ἐκ τῆς τέχνης κανόνας μηδέποτε μελετήσαντες· τῶν δὲ πέρα τοῦ δόντος ἐκλειπτουργησάντων τὰ ἐκ τῆς θεωρίας καλὰ, πολλοὶ ἐνθαρήσαντες κανῶσι ξηροῖς, καὶ σχήμασιν ἀφιλοκάλοις, ἐκλάζουσι πολλαχού, ψυχροὶ καὶ γελῶσι φαινόμενοι. Ταῦτα τοὶ δεῖ τοὺς μαθητιῶντας ἐν τοῖς γραμματικαῖς τὴν ἑαυτῶν προπαρασκευάζειν γραφίδα, ὅπως ἂν ἕκαστος δύνηται ἐν τοῖς ἐκ τῆς γραμματικῆς ἐκεῖ προηγησάμασι, ἐκ κανόνων ἰδιαιτέρων, αἰοῦς καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Τερψιθέας ἐξεθέμεθα ποτε, πρὸς τοῦτο χειραγωγούμενος. Δεῖ γὰρ δὴ ἀπὸ τῆς πράξεως ἀρχομένους, εἰ ταύτην αὐθις αὐτὴν καταλήξωμεν, τῆς θεωρίας ἐχούσης τὸ μῖσον, ὡς χειραγωγούσης καὶ τελειοποιούσης τὴν πράξιν.

ἐν τῷ προσομιῳ εἰρημένους ἐν παραλλαγῇ σχημάτων σύμφωνα εἶναι· ὡς ἵππερ ἐκεῖ ὑπεσχυόμεθα δείξειν, τοῦθ' ὡς συμπέρασμα ἐνταῦθα προκύπτειν· φράσις δὲ ἐν τούτῳ τοῦ λόγου μέρει ἡ παθητικωτέρα καὶ ἀσύνδετος μᾶλλον οἰκειοτέρα καὶ προσφωεστέρα· οἶον ἐστὶν ἰδεῖν καὶ τῷ Λυσιμακῷ κατ' Ἐρατοσθένους· οἶον, « Πούσομαι κατηγορῶν, » ἀκηκῶτα, ἐωράκατε, πεπόνθατε, ἔχετε, δικάζετε » τὰ γὰρ τοιαῦτα κομματικὰ πλείονος παθους εἰσι δηλωτικά.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΙΑΣ.

Τὸν περὶ τοῦ ὅπως δεῖ λόγον πλάττειν λόγον περάνασι καιρὸς ἡμῖν ἤδη καὶ ὅπως δεῖ ἐπάγειν αὐτῷ, ὡσπερ ἐν εἰκόني, τὸ εἶδος, εἰπεῖν· καθάπερ γὰρ ἐκείνη ἀνθρώπους τε καὶ στυλπονοῖς ἐπηνηθισμένη τοῖς χρώμασιν, ἀφύκτως ἀλίσκει τὴν ὄρασιν· οὕτω καὶ λόγος ἐπιπρεπούση ἐξειργασμένος κομψότητι, οὐδ' ἂν εἴποι τις, ὅσον τὴν ἀκοῇ διαβουκολεῖν γοητεύει· ἐγγίνεται δ' αὐτῷ τοῦτο μᾶλλον ἐκ τῆς Ἑρμηνείας, περὶ ἧς ἡμῖν νῦν ὁ λόγος.

Ἔστι δὲ Ἑρμηνεία κρίσεως ἐνδιαθέτου ἐξαγγελία· τὸ δὲ καλὸν αὐτῆς θεωρηθήσεται ἐν περιόδοις, ἐν τρόποις, ἐν σχήμασι, καὶ ἐν τῷ τοῦ λόγου χαρακτῆρι· περὶ ὧν ἐκάστου ἐξῆς.

Περίοδος

Περίοδος τοίνυν ἐστὶ λόγος τέλειος συνεστραμμένος καὶ περιωδευμένος πρὸς ἑαυτὸν, πρῶτασιν καὶ ἀπόδοσιν ἔχων· ἀρεταὶ δ' αὐτῆς μάλιστα δύο, τὸ σύντομον καὶ τὸ εὐρυθμον· συναπκρτίζεται δὲ ἐκ κομμάτων καὶ κόλων τούλαχιστον δύο· τούτων δ' ὅμως ἡ διαφορὰ

συγγεῖται ἐν πολλοῖς καὶ δυσδιάκριτος γίγνεται· καὶ ἄλλοις ἄλλα περὶ αὐτῶν οὔτε πρὸς ἑαυτοὺς, οὔτε πρὸς ἀλλήλους σύμφωνα εἴρηται. Ἡμῖν δ' οὖν ὀρίσθω ταῦτα κατὰ τὸ δοκοῦν ὧδὶ· Κόμμα μὲν ἔστι τὸ ἀτελεῖ διάνοιαν περιέχον χωρίον, ἢ διανοίας συνθέτου περιτομῆ, τῷ μινίσκῳ διαμετρομένη· Κῶλον δὲ, τὸ ἡμιτελεῖ διάνοιαν περιέχον χωρίον· ἢ τὸ κατ' αὐτὸ μὲν τέλειον ὄν, τῇ δὲ προσλήψει μορίου τινὸς, ἀπίνευσιν πρὸς ἕτερον ἔχοντος, ἡμιτελεῖς διαμένον, καὶ διὰ τοῦτο μέση στιγμή περατούμενον. Περίοδος δὲ τὸ τελείον διάνοιαν περιέχον· οἷον, ὅσον ἐγγωρεῖ ἐπὶ παραδείγματος τούτου· Ὁ μὲν ἐλθὼν, ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ ἀκούσας θαρῶς, μετέστη ἐκεῖθεν. Τοῦτο οὖν ἂν εἴη μᾶλλον περίοδος ἔμοιγε, ἐκ δυοῖν κῶλων ἀπηρητισμένη ἡμιτελεῖ περιεχόντων διάνοιαν, ὧν ἐκάτερον αὐθις περιέχει κόμματα δύο, ἀτελεῖ ταῦτά γε διάνοιαν περιέχοντα. Κόμματα μὲν γὰρ ἐνταῦθα τὸ, ὁ μὲν ἐλθὼν, καὶ τὸ, ταῦτα εἶπεν· Κῶλον δὲ τὸ σύνολον ὁ μὲν ἐλθὼν, ταῦτα εἶπεν (ἢ γὰρ πρόσληψις τοῦ Μὲν ἡμιτελεῖ τὸν λόγον ἐποίησε) ὥστε τὸ μὲν Κόμμα ἀτελεῖ διάνοιαν περιέχει· τὸ δὲ Κῶλον ἐντελεῖ μὲν κατ' ἑαυτὸ· ἡμιτελεῖ δὲ τῇ προσλήψει τοῦ Μὲν, σχέσιν καὶ ἀπίνευσιν ἔχον πρὸς τὸν ἐπίμμενον Δε, κατ' ἃ καὶ περίοδος τὸ σύνολον εἴρηται. Ἐνὴ δ' ἂν τὰ Κόμματα μάλιστα φανερώτερα ἐπὶ τούτου τοῦ παραδείγματος· οἷον, ὁ μὲν Νικίας, πολλῶν πῆραν ἔχων, οὐκ εἶα στρατεύειν· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, ἐπληγμένος νεότητι, ἐπέσπευδεν.

Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅτι εἰ λόγος τις ὁστισοῦν ἀπλοῦς, εἴτ' οὖν πρότασις, ἢ περίοδος μονόκωλος, προσλάβοι καὶ πτωτικὸν τι, ἢ ἄπρωτον, σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὅμοιον, καὶ ἀπόδοσιν ἀναγκάτως προσαπετοῦν, τὰς δικώλους ποιεῖ περιόδους· ὡς τὸ, ὢν τὰς δούρας ζήλοισι, τούτων μιμοῦ τὰς πράξεις· καὶ, Ἐὰν ἦς οὐλομαθής, ἔση καὶ πολυμαθής· ἐνταῦθα γὰρ τὸ, ὢν, ἀναφορικὸν ὄν, ἀναγκάτως ἐφείλκυσε καὶ τὸ, τούτων· καθαπερὰ καὶ τὸ, Ἐὰν, ἐπληγέκατο τὴν ἀπόδοσιν· εἰδέπη πρὸς τῷ εἰρημένῳ προσλάβοι ὁ λόγος καὶ ἕτερόν τι, τῷτ' οὐκέτι δίκωλος ἢ περίοδος, ἀλλὰ τρίκωλος, ἢ τετράκωλος ἔσται.

καὶ τρίκωλος μὲν ἦδε. « Ἴν οὖν ἐκεῖνος μὲν (ὁ Φίλιππος) ἀφείλει » τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πεπολιτευμένοις χάριν, ὑμῖν δὲ δίκην προσήκει. » λαβεῖν, τούτων οὐχὶ νῦν ὄρω τὸν καιρὸν τοῦ λέγειν. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ πρῶτον τῆς περιόδου μέρος, προσλαβὼν τὸν Μέν, ἀναγκαίως ἐδί-
 χασεν· ὅπερ εἰ γενήσεται κατὰ τοῦ δευτέρου, ἔσται τετράκωλος·
 ἧτις συνίσταται μάλιστα ἐκ δυοῖν δικῶλων, τοῖς συμπλεκτικοῖς
 συμπεπλεγμένων μορίοις, ὡς τὸ,

{	Ἐὰν μὲν ἐσφρανωμένον πατάξῃ τις,	
		ἄτιμος ἔσται·
{	Ἐὰν δὲ ιδιώτην,	
		ιδίᾳ ὑπόδικος.

Χωροῦσι δὲ τὰ τοιαῦτα καὶ μέχρι πόρρω, προσεπιλαμβανομένων
 μορίων ἀλλεπαλλήλων· ἀλλὰ τὸ ὑπὲρ τὸ τετράκωλον ἅπαν οὐκέτι
 περίοδος τοῖς τεχνογράφοις, περιοδικὰ δὲ, καὶ πνεύματα, καὶ τάσεις
 ἤρρεσεν ὀνομάζειν· καὶ περιοδικὸν μὲν ἂν εἴη, ὃ συνέγραπται μὲν πρὸς
 ἑαυτὸ περιοδικῶς, καὶ συνένευκεν· ἀλλ' ἐκ πλειόνων, ἢ τεσσάρων
 κῶλων συνέστηκεν, ὡς τὸ,

{	{	Ὅσα τοίνυν	ἔμὲ μὲν διδάσκειν χρῆ,
			ὑμῖν δὲ χρῆσιμὸν ἔσιν ἀκούειν,
{	{	τούτων ...	εἰ ἐγὼ ἀμελῶς ἐρῶ τι,
			ἢ ὑμεῖς ἀηδῶς ἀκούσετε,
			ἐγώ τε ὑμᾶς ἀδικήσω,
			καὶ ὑμεῖς μεταμεληθήσεσθε·

Τοῦτο δ' ἵνα σαφεστέρον ἦ, διασκευαστέον ὡδί·

{	{	Εἰ μὲν ἐγὼ ἀμελῶς ἐρῶ τι,	ἀδικήσω ὑμᾶς·
		εἰ δὲ ὑμεῖς ἀπροσέκτως ἀκούσετε	μεταμεληθήσεσθε.

Οὕτως ἔσται τὸ σύνολον συγκείμενον ἐκ δικῶλου καὶ τετρακῶλου.

Τοιοῦτον μὲν ἂν εἴη τὸ περιοδικόν. Πνεῦμα δ' αὖ ἐστὶ σύνθεσις λόγου δίκαιον ἀπαρτίζοντος ἐν κώλοις καὶ κόμμασι μετρουμένῃν, ὡς τὸ « Ἄλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκείνος σφετερίζομενος, καὶ κατασκευάζων τείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ καταλαμβάνων Ὠρεῖν, καὶ » κατασκάπτων Πορθμὸν, καὶ καθιστὰς ἐν μὲν Ὠρεῶ Φιλιστίην » τύραννον, ἐν δὲ Ἐρετρίᾳ Κλείταρχον, πότερον ταῦτα ποιῶν, ἠδίκει » καὶ παρεσπώνδει, καὶ τὴν εἰρήνην ἔλυεν, ἢ οὐ; (περὶ σφυλῶδ.)

Καλοῦτο δ' ἂν τοῦθ οὕτω πνεῦμα μέχρις ἂν πᾶν τὸ χωρίον ἐν πνεύματι, εἴτ' οὖν μιᾷ πνοῇ, δύναται ἀπαγγελοῦναι· ἐν δὲ ὑπερταθῆ, Τάσις μάλιστα φιλεῖ ὀνομαζέσθαι. Συνδέουσι δ' οὖν τὰς περιόδους μάλιστα τὰ ἀναφορικῶνταποδοτικὰ πάντα πτωτικά τε καὶ ἄπτωτα· καὶ ὅσ' ἄλλ' ἐν ἄλλοις ἡμῖν εἴρηται τελειότερον περὶ τούτων. (ἴδε Γραμματικῇ Τερψιθέᾳ σελ. 200 ἐκδώσει τετάρτῃ)

Περὶ τῆς κατὰ τὴν λέξιν τροπῆς.

Τροπὴ δὲ ἐστὶν ἢ μὲν περὶ τὴν λέξιν, ἢ δὲ περὶ τὸν λόγον· καὶ λέξεως μὲν ἐστὶ τροπὴ ἐναλλαγὴ ἀπὸ τοῦ κυρίου εἰς ἕτερον σημαζόμενον· γένοιτο δ' ἂν μάλιστα τοῦτο τετραγῶς, ἢ ἐπειδὴν ταῦτ' ἔχη τινὰ πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητα, καὶ τοῦτο λέγεται Μεταφορὰ ἢ ἐπειδὴν ἔχη ἀνομιότητα, καὶ τότε λέγεται Εἰρωνεία· ἢ ἐπειδὴν θάτερον ἀντὶ τοῦ ἐτέρου εἰς τὸν λόγον εἰσάγηται, καὶ τοῦτο κλεῖται Συνεκδοχή· ἢ ὅταν τελευταῖον σχέσις τις καὶ συγγένεια ἐν αὐτοῖς θεωρῆται, καὶ τότε προσαγορεύεται Μετανομία· περὶ ὧν ἐάτων ἐξήης.

Ἦσται τοίνυν Μεταφορὰ λέξεως μετάπτωσις ἀπὸ τῆς κυρίας εἰς ἕτεραν σημασίαν, ἀναλογίαν τινὰ ἔχουσαν πρὸς τὴν πρώτην. Οὕτως οὖν ἢ κορυφῆ, ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κεφαλῆς κυριολεκτουμένη, ἐξ ἀναλογίας κατὰ τῶν ὀρέων ἀντὶ τῆς ἀκρωρείας λαμβάνεται· λέγομεν γὰρ, ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἢ ἀκτὶς προσέβαλε τοῦ Ἡλίου· οὕτω δὲ καὶ πύδας τραπέζης, ἀπ. τῶν ζώων τὴν ἀναλογίαν λαβόντες, καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ ταῦτα γίνεταί, ἢ δι' ἔλλειψιν ὀνομάτων ἐν

τοῖς ὁμωνύμοις μάλιστα ἄνθρωπον γὰρ φαμέν, καὶ ἅγιον καὶ τὸν ἐν εἰρήνῃ γεγραμμένον· ἢ διὰ πλείονα ἔμφασιν, ὡς Ἡρόδοτος, τὸ τοῦ Πυλοῦ πάθος παραστήσαι βουλόμενος, κατακρησουργηθῆναι ἔφη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ σφαγέων καὶ κρεοπωλῶν τὴν λέξιν μετενεγκών· οὕτω δὲ καὶ σκληραύχην καὶ σκληροκάρδιος ὁ Φαραῶν, ὡς μὴ ἐνθούς τοῖς θεοῖς προστάγμασιν, ὀνομασθη, καὶ τὰ τοιαῦτα. Δεῖ δ' οὖν σπανίως χρῆσθαι τῇ μεταφορᾷ, καὶ ὅσον οἷόν τε συντόμῳ καὶ ἐφηρμοσμένη τοῖς πράγμασι, τοὺς ἀρχαίους τῶν συγγραφέων μιμουμένους κἀν τούτῳ· οἱ γὰρ μετὰ ταῦτα εἰς κόρον ταύτη χρῆσάμενοι, ἀηδεῖς ἀναφαίνονται καὶ ψυχροὶ πολλαχῆ.

Εἰρωνεία δέ ἐστι, δι' ἧς τὸναντίον διὰ τοῦ ἐναντίου δηλοῦμεν, ὡς ὅταν εἴπωμεν σοφώτατον ἄνδρα τὸν πάσης παιδείας ἀμέτογον, καὶ τὸν Αἰθίοπα λευκώτατον μαργαρίτην· Δεῖ δ' οὖν καὶ ταύτην κριδομένως ὁμοίως χρῆσθαι, μήτε πέραν τοῦ δέοντος, μήτε μὴν μετὰ πικρίας καὶ γόλου, ἀλλὰ σὺν ἡθείῃ καὶ χάριτι ἐπιπίπτοντες, ὥστε δάκνειν τὸν εἰρωνεύμενον, μεθὲν δοκούντας ταραττεσθαι· χρῆται δ' οὕτω μάλιστα Δημοσθένης διὰ τοῦ, Οὐ γὰρ; τὸν ἐναντίον πολλαχῆ διασύρων· ὡς τὰ, Καλὰ γε ὦ ἄνδρες, (οὐ γὰρ;) τὰ παρὰ τούτου γεγραμμένα· καὶ, Εὐνους γε οὗτος (οὐ γὰρ;) τῇ πόλει ἐγένετο. καὶ, Ἀγαθὴ τύχη (οὐχ ὄρα;) αὐτὸς συμβεβιωκώς, τῆς ἐμῆς ὡς φαύλης κατηγορεῖς· ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ εὐρήσεις παρ' ἐκείνῳ εἰρωνικά.

Συνεκδοχὴ δέ ἐστιν, ἐπιδὴν ἕτερον ἐξ ἐτέρου νοῆται, ὡς ὅτε λάβοιμεν τὸ ὅλον ἀντὶ τοῦ μέρους, ὡς τὸ, ἀστράπτει ὁ οὐρανός, πᾶσα ἢ γῆ χαίρει, ἅπαντες ἄνθρωποι λέγουσι· καὶ τὰ τοιαῦτα· Ἐν τούτοις δὲ κείσθω καὶ τὸ, οἱ Λεωνίδαί, οἱ Μιλτιάδαι· καὶ αὐθις πρὸ μέρους ἀντὶ τοῦ ὅλου, ὡς τὸ, τοιαύτην κεφαλὴν ποθῶ· συγκλειέσθω δὲ τούτοις καὶ τὸ ὁ Ἕλληνας, ὁ Γάλλος, ὁ Ἄγγλος, ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ, οἱ Ἕλληνες, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι· Ἀλλὰ ταῦτα χρήσιμα μάλιστα ποιηταῖς· καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τὸ δέον λεπτύνειν μὴ καὶ περίεργον ᾗ.

Μετωνομία δέ ἐστιν ἐπιδὴν διοῖν, σχέσιν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα

θάτερον τῷ ἐτέρῳ ὑποδηλωμένον ὀνόματι· Εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο μάλιστα γιγνώμενον ἐξχλῶς· Πρῶτον μὲν, ὅταν ἀντὶ τοῦ αἰτιατοῦ ἐλαμβάνωμεν τὴν αἰτίαν, ὡς τὸ, ἀνέγων τὸν Πλάτωνα, ἀντὶ τοῦ τὰς εἰδῶν τοῦ Πλάτωνος· οὕτω δὲ καὶ Ἄρην φημὲν τὸν πόλεμον, καὶ τὴν φρόνησιν Ἀθηναίων· Δεύτερον δὲ τὸ ἀνάπαικτον, ὅτε τὸ αἰτιατὸν ἀντὶ τοῦ αἰτίου, ὡς κολάζειν χρῆ, ὧ ἄνδρες, τὰ ἀδικήματα, ἀντὶ τοὺς ἀδικούντας· Τρίτον, ὅτε τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου, ὡς τὸ, πᾶσα ἡ γῆ μεγαλύνει σε, καὶ πᾶσα ἡ πόλις ὑμνεῖ σε· ἀντὶ τοῦ οἱ ἐνοικούντες αὐτῇ· Τέταρτον, ὅτε τὸ σημεῖον λέγοντες, παραδραστοῦμεν τὸ σημαίνόμενον· ὡς τὸ, ἐγκρατῆς τοῦ σκήπτρου καὶ τοῦ θρόνου ἐγένετο, ἀντὶ τῆς βασιλείας· Πέμπτον, ὅτε τὸ ἀφρημένον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου· ὡς τὸ, ἦλθεν Ἀλέξανδρος, πολλὴν ἐπαγόμενος θεραπείαν, ἀντὶ τοῦ θεράποντας· Ἑκτον, τὸ ἀνάπαικτον, τὸ συγκεκριμένον ἀντὶ τοῦ ἀφρημένου, ὡς τὸ, ἄριστον καὶ ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ ἀληθὲς αἰεὶ λέγειν, ἀντὶ τὴν ἀλήθειαν. (*)

Τροπὴ περὶ λόγων.

Περὶ δὲ λόγων τροπαὶ εἶναι ἂν κἀνταῦθα μάλιστα τέσσαρες. Ἀλληγορία, Περιφρασίς, Ὑπερβολή, καὶ Εἰρωνεία.

Ἀλληγορία μὲν ἐστὶ λόγος μεταφορικὸς, ἀπὸ ἐτέρου εἰς ἕτερον σημαίνόμενον μεταπίπτων· οἷον λύκῳ τὸ πρόβατον παρέδωκας, ἀντὶ τοῦ, τὸν ἀθῶνον τυράννον καὶ ἀδίκῳ· εἰς τοῦτο δ' ἀνάγειν· ἂν καὶ οἱ μῦθοι, παροιμίαι τε, καὶ τὰ αἰνίγματα·

Περιφρασίς δὲ ἐστὶν φράσις διὰ πλειόνων ὀνομάτων ἀποδιδοῦσα τὸ σημαίνόμενον, ὡς τὸ, πόνον τοῦ ζῆν ἠδέως ἡγεμόνα νομίζετε καὶ δίκην δοῦναι, καὶ γραφῇ παραδοῦναι, καὶ τὰ τοιαῦτα.

(*) Πρὸς δὲ τὰ εἰρημένα καὶ ἕτερα ἔτι τέσσαρα εἰσάγονται παρὰ τῶν τεχνολόγων, οἷον, Μετάληψις, Ἀντωνομασία, Κατάχρησις, Ὀνοματοποιία. ἀλλὰ ταῦτ' ἀνάγειν· ἂν εἰς τὰ εἰρημένα, ἢ μὲν μετάληψις εἰς τὴν μετωνομίαν· ἢ δὲ ἀντωνομασίαν εἰς τὴν συνεκδοχὴν, ἢ δὲ κατάχρησις εἰς τὴν μεταφοράν· ἐν δὲ τῇ Ὀνοματοποιίᾳ οὐδεμίαν τροπὴν λέξεως θεωρεῖται κατὰ γὰρ τὴν σημασίαν.

Ἵπερβολὴ δὲ ἐστὶ φράσις τὰ ὑποκείμενα πράγματα ὑπερβάλλουσα ὡς τὸ, χιόνος ἐστὶ λευκότερος, καὶ ἀράσσει τὸν οὐρανὸν τῇ κορυφῇ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ δὲ Εἰρωνεία ἡ αὐτὴ ἂν εἴη τῇ περὶ τὴν λέξιν, ὡς οὐδὲν, ἢ ὅτι διὰ πλειόνων ἐκφέρεται, διαφέρουσα τοιαύτῃ δ' ἐχρήσατο μάλιστα πάντων Σωκράτης ἐν τῷ διαλέγεσθαι. Ἀλλὰ νῦν μεταβαίνομεν εἰς τὰ σχήματα.

Περὶ Σχημάτων.

Σχῆμα δὲ ἐστὶ κομψότης περὶ λόγον, τὴν κατ' ἰδιώτας ἀπαγγελίαν ἐκκλίνουσα διενήνοχε δὲ τοῦτο τροπῆς, ἢ ἡ μὲν ἐναλλαγή τις ἐστὶ τοῦ κατὰ τὴν λέξιν, ἢ λόγον σημαينوμένου· τὸ δὲ σχῆμα, μενόντων μὲν τῶν αὐτῶν ὀνομάτων καὶ νοημάτων· εἰς ἑτέραν δὲ θέσιν μετατιθεμένων, σφοδρότερον πάθος τοῖς ἀκροαταῖς ἐμποιεῖ.

Τῶν οὖν σχημάτων τῶν μὲν περὶ τὴν λέξιν ὄντων, τῶν δὲ περὶ τὴν διάνοιαν, τὰ μὲν τῆς λέξεως τρισὶ κεφαλαίαις ἐκείνοις συγκλεισται ἅπαντα· ἐστὶ γὰρ ἡ προσθήκη, ἡ ἀφαιρέσει, ἡ ὁμοιότητι καὶ γέσει τινὲ γιγνόμενα.

Τὰ κατὰ προσθήκην

Καὶ τῆς μὲν προσθήκης τρόποι κυρίως μὲν καὶ εἰς μείζον μετὰ τοῦ κάλλους καὶ πάθος ἐμβάλλοντες τέσσαρες, ἐπαναφορὰ, ἐπανάληψις, ἀναδίπλωσις, συνωνυμία. Εἰς δὲ κάλλος μᾶλλον λόγου συντείνοντες εἶεν ἂν καὶ οὗτοι μάλιστα ἕξ, ἀντιστροφή, συμπλοκή, ἐπάνοδος, κλίμαξ, παλυσύνδετον, καὶ ὑπερβατόν.

Καὶ τῶν μὲν πρὸς πάθος συντείνόντων πρώτη ἐστὶν ἡ Ἐπαναφορὰ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς λέξεως καθ' ἕκαστον κῶλον ἐξῆς χωρῶμεν, ὡς τὸ τοῦ Δημοσθένους (ΙΖ· κδ. δ.). Μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὀνομάσθη Φιλίππου, ἕως προὔδωκεν Ὀλυθθον· μέχρι τούτου Τιμόλεως, ἕως ἀπώλεσε Θήβας· μέχρι τούτου Εὐδίκος καὶ Σίμος οἱ Λαισσιαῖοι, ἕως Θεσσαλίαν ὑπὸ Φιλίππου ἐποίησαν. Κἀν τὸ περὶ

συντρέξεως· ἐπὶ πολλῆς μὲν ἡσυχίας ἡμῶν ὁ Μιτυληναίων δῆμος καταλέλυται· ἐπὶ πολλῆς δὲ ἡσυχίας ὁ τῶν Ῥοδίων·

Ἐπαναλήψις δὲ, ὃ καὶ κύκλος προσαγορεύεται, ἐπειδὴν, ἀφ' οὗ ἂν ἀρξώμεθα, εἰς τοῦτ' αὐτὸ λήξωμεν· ὡς τὸ, ἴωμεν ἐπὶ τὸν πολέμιον, ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ἴωμεν.

Ἀναδιπλωσις δὲ, ἐπειδὴν τὸ ἐπίμμενον κῶλον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆται λέξεως, εἰς ἣν τελευτᾷ τὸ ἡγούμενον· ὡς τὸ, οὐ γὰρ δήπου Κτησιφῶντα μὲν δύναται διώκειν δι' ἐμέ, ἐμὲ δὲ αὐτὸν, εἴπερ ἐξελέγειν ἐνόμιζεν, οὐκ ἂν ἐγράψατο (Δημ. ΙΖ. ἡ, 5) Ἐγγυς δὲ τούτου καὶ τὸ τοῦ Ομηροῦ ἔπος ἐκεῖνο κομψότατον·

» χόλος δέ μιν ἄγριος ἦρει·

» Ἴρη δ' οὐκ ἔγαδε σῆθος χόλον.

Συνωνυμία δὲ, ἐπειδὴν τὸ πάθος αὐξῆσαι βουλόμενοι, πολλοῖς ἅμα χρῆσώμεθα συνωνύμοις ὀνόμασιν, ὡς τὸ τοῦ αὐτοῦ (Κ. κή, 5) ὡς ἐπληρώθη τὸ θέατρον, καὶ τὸν ὄχλον συνειλεγμένον εἶδον ἐπὶ τὴν ἀγῶνα, ὠκνησαν, εἶασαν, οὐδεὶς ἤψατο. Ταῦτα μὲν τὰ εἰς πάθος μᾶλλον τῶ λόγῳ συμβάλλοντα.

Τῶν δὲ πρὸς κάλλος μᾶλλον συντεινόντων πρῶτόν ἐστιν ἡ Ἀντιστροφή· ἥτις ἐστὶ τὸναντίον τῆς Ἐπαναφορᾶς, ὅταν τὰ κῶλα εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν λήγωσιν· ὡς τὸ, ἂν τὰ παρόντα ἀναλώσης πρὸς ἃ μὴ δεῖ, τῶν ἀπόντων οὐκ εὐπορήσεις πρὸς ἃ δεῖ. (Γ. ἡ, 2)

Συμπλοκή δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐπαναφορᾶς τε καὶ ἀντιστροφῆς συγκείμενον· τοῦτέστι τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγον· ὡς τὸ, ἐπὶ σεαυτὸν καλεῖς, ἐπὶ τοὺς νόμους καλεῖς, ἐπὶ τὴν δημοκρατίαν καλεῖς.

Ἐπάνοδος δὲ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων πωρ, καθάπερ οἱ πρῶτην ἀνακρουόμενοι, πρὸς τὰ πρῶτα ἀναποδίξωμεν· ὡς τὸ, οὐ γὰρ Λισχίνης ὑπὲρ τῆς εἰρήνης κρίνεται, ἀλλ' ἡ εἰρήνη δι' Αἰσχίνην διαβέβληται (III· μβ, 7.) Καὶ οὐ γὰρ ἡμεῖς διὰ Χριστὸν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς ἐγένετο ἄνθρωπος· καὶ, οὐκ ἐγὼ διὰ σέ, σὺ δὲ

δι' ἐμὲ πλούσιος γέγονας· Ἐἴη δ' ἂν τοῦτο καὶ Ἀναδίπλωσις, ὡς περ εἴρηται.

Κλίμαξ δὲ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῆς τελευταίας τοῦ ἡγουμένου βαθμηδὸν τοῦ ἐπομένου κώλου ἀρχώμεθα· ὡς τὸ, οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δὲ· οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσθευστα δὲ· οὐδ' ἐπρέσθευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δὲ Θηβαίους. (Δημ. ΙΖ. 95, Ι.)

Πολυσύνδετον δὲ, ἐπειδὴν πάντα ἐρεξῆς κῶλα καὶ κόμματα τῷ Καὶ συνδέσμῳ συνδέωμεν· ὡς τὸ, Ἄλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος, καὶ κατακόπτων πορθιμὸν, καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ Μεγάρους ἐπιχειρῶν, καὶ καταλαμβάνων Ὠρεόν. κτλ. [ΙΖ. λδ, 5]

Ἰπερβατὸν δὲ, ὅταν ἐπεντιθῶνταίτινα μεταξὺ· ὡς τὸ, τὸ δὲ, ὅπερ καὶ ἀληθὲς ἐστὶ, τὴν πατρίδα καταπροδοῦναι τοῦτ' ἐστὶ τὸ μὴ ἐθέλειν ὑπὲρ αὐτῆς πονεῖν· Καί, ὁ γὰρ, οἷς ἂν ἐγὼ ληφθῶ, ταῦτα πράττων, καὶ κατασκευάζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ. (Θ. ή, 6.) Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ προσθήκην.

Τὰ κατ' Ἀφαίρεσιν.

Τοῦ δὲ κατ' Ἀφαίρεσιν δύο εἰσὶ τρόποι, ἀσύνδετον καὶ συνζευγμένον, καὶ ἀσύνδετον μὲν ἐστὶ τὸ ἄνευ συνδέσμου προφορούμενον· ὅπερ καὶ πρὸς πάθος πολὺ συμβάλλεται· ὡς τὸ, ὑμεῖς ἐπιστεύσατε, οἱ Φωκεῖς ἐπέιθοντο, ἐνέδωκαν ἑαυτοὺς, ἀπώλοντο· Καὶ τοῦτο, παραιρεῖται τὴν θρασύτητα τούτων, ἀποστρέφει τὴν γλῶτταν, ἐμφράττει τὸ στόμα, ἄγχει, σιωπᾶν ποιεῖ. (ΙΗ. λά 9-π, 6.)

Συνζευγμένον δὲ, ἐπειδὴν πολλὰ κῶλα εἰς ἓν δι' ἐνὸς συνδέονται ῥήματος· ὡς τὸ, Ἄξιον τούτους ἐπαινεῖν· οἱ τῷ πληθει βοηθήσαντες, καὶ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας μαχόμενοι, πατρίδα τὴν ἀρετὴν ἡγησάμενοι, τοιαύτην τοῦ βίου τελευτὴν ἐποίησαντο. Δυσ· Ἐπιταφ. ιά.

Τὰ καθ' ὁμοιότητα.

Τοῦ δὲ καθ' ὁμοιότητα τρόποι εἶεν καὶ τούτου μάλιστα τέσσαρες,

πυρονομασία, ὁμοιοτέλευτον, πάρισον, καὶ ἀντίθετον· καὶ Πυρονομασία μὲν ἐστίν, ἐπειδὴν μικρὸν τῶν ληφθέντων κινήσαντες, ἀλλοίαν ἔνοιαν σχῶμεν· ὡς τὸ, πολλὰ καὶ πεζομαχοῦντες καὶ ναυμαχοῦντες τρύπκια ἔστησαν· τοιοῦτον δέ τοι καὶ τὸ, οὐ δοῦναι, ἀλλ' ἀποδοῦναι ἡμῖν τὴν Ἀλλογήσον χρῆ. Δημ. ἐν τῷ περὶ Ἀλλογήσου.

Ὁμοιοτέλευτον δὲ, ἐπειδὴν τὰ κῶλα, ἢ κόμματα εἰς τὴν αὐτὴν συλλαβὴν τελευτῶσιν· ὡς τὸ, σὺ μὲν παιδείας ἐπιθυμεῖς, ἐγὼ δὲ παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρῶ· καὶ σὺ μὲν ἀκμὴν φιλοσοφεῖς, ἐγὼ δὲ τοὺς φιλοσοφοῦντας ἐπανορθῶ· Ἰσωκ. πρὸς Δημ.

Πάρισον δὲ, ὃ καὶ ἰσόκωλον λέγεται, ἐπειδὴν ἴσας συλλαβὰς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ κῶλα σχῶσιν· ὡς τό, τε εἰρημένον αὐτὸ, καὶ τὸ, Ἄ μὲν ἐπίστασαι, διαφύλαττε ταῖς μελέταις· ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλάμβανε ταῖς ἐπιστήμας· αὐτόθι.

Ἀντίθετον δὲ, ἐπειδὴν τι τῇ λέξει ἀντικείμενον ἦ, ὡς τὸ, πεζεῦσαι μὲν διὰ θαλάσσης, πλεῦσαι δὲ διὰ τῆς ἠπέρου, ζεύξας μὲν τὸν Ἑλλήσποντον, διορύξας δὲ τὸν Ἄθω. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ τὴν λέξιν σχημάτων ἐκ πολλῶν ὀλίγα· οὐ δὲ γὰρ ἄξια τὰ πολλὰ τῶν ἐν ταῖς πραγματείαις φερομένων· διὸ μεταβαίνωμεν νῦν ἐπὶ τὰ κατὰ διάνοιαν.

Σχηματα διανοίας.

Πολλῶν οὖν ὄντων καὶ τῶν τῆς Διανοίας σχημάτων, ὡς καὶ ἐς πενήκοντα τὸν ἀριθμὸν περινενοῆσθαι παράτησιν, ἡμεῖς, ὅσα αὐτῶν ἐμφαντικώτερον ἔχει τὸ πάθος, ταῦτα μόνον, ἅτε δὴ τοῦπίτομον καὶ τούτοις διώκοντες, ἐκθησόμεθα· Εἴεν ἂν οὖν καὶ ταῦθ' οὕτω συλλεθῆδην μάλιστα· ἑκακίδεκα· ἀντίθετον, ἀποσροφή, ἀνακοίνωσις, συγκρήρησις, ἐπανόρθωσις, διαπύρησις, ἐπιφώνησις, ἐπιφώνημα, ἐρώτησις, παράλειψις, πρόληψις, ἀνθυπαφορὰ, ἀποσιώπησις, προσωποποιία, διάλογος, καὶ ἠθοποιία· τὰ δὲ παρὰ ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῆς ψυχρότητος εἰσῆκται ταῖς πραγματείαις.

Ἀντίθετον τοίνυν λέγεται, ἐπειδὴν διανόημα τι διανοήματι ἀν-

πικείμενον ἤ· ὡς τὸ, ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δὲ ἐφοίτων· ἐτέλεις, ἐγὼ δὲ ἐτελούμην· ἐτριταγωνίσσεις, ἐγὼ δὲ ἐθεώρουν· ἐγραμμάτευες, ἐγὼ δὲ ἐκκλησιάζον· ἐξέπιπτες, ἐγὼ δὲ ἐσύριττον. Δημ. ΙΖ. ρ κ ζ, 3·

Ἀποστροφή δὲ, ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν ἀκροατῶν αἴφνης ἐφ' ἕτερον πρόσωπον μεταβῶμεν· ὡς τὸ, εἶτα μὲ ἐρωτᾷς ἀντι ποίας ἀρετῆς ἀξιώ τιμᾶσθαι; πολλαχῆ δὲ τῷ σχήματι τούτῳ, ἰσχυρῶ ὄντι, εὐφυῶς ἐχρήσατο Δημοσθένης· Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ πρὸς Λεπτινήν (μ.δ.) Ἐμοὶ δ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δοκεῖ Λεπτινῆς· (καί μοι πρὸς Διὸς μηδὲν ὀργισθῆς· οὐδὲν γὰρ φλαῦρον ἐρώσας) ἢ οὐκ ἀνεγνώκεναι τοὺς τοῦ Σόλωνος νόμους, ἢ οὐ συνιέναι.

Ἀνακοίνωσις δὲ, ἐπειδὴν ἐν τῷ λόγῳ καὶ ἐτέρου τινὸς τὴν γνώμην αἰτῶμεν· ὡς τὸ, Καί μοι πρὸς Διὸς καὶ Θεῶν, εἶπατε, ὦ ἄνδρες δικασταί, τί ἐχρῆν μὲ ποιεῖν ἐν τῷ αὐτῇ περιστάσει πραγμάτων; Καί, τί τὴν πόλιν, Αἰσχίνη, προσῆκε ποιεῖν, ἀρχὴν καὶ τυραννίδα ὀρώσαν ἐαυτῷ κατασκευάζόμενον Φίλιππον; ἢ τί τὸν σύμβουλον ἔδει λέγειν καὶ γράφειν τὸν Ἀθήνησιν ἐμὲ; ἢ δὴ γὰρ σὲ ἐρωτῶ. ΙΖ. λβ·

Συγγωρησις δὲ ἐπειδὴν συγγωρῶμέν τι τῷ ἀντιδίκῳ, ἢ ἀπλῶς τοῖς ἀκροωμένοις, ἵν' ἐπενέγκωμεν ἕτερον, ἐν ᾧ ἂν μάλιστα ἡμῖν συμφέρη πιστεῦσθαι· οἷον « Εἰμὲν γὰρ μὴ ἐχρῆν, ἀλλὰ τὴν » Μυσῶν λείαν καλουμένην τὴν Ἑλλάδα οὐσαν ὀφθῆναι, ζώντων καὶ » ὄντων Ἀθηναίων, ἔστω ἀδικήματα ταῦτ' ἐμά· εἰδὲ ἔδει τούτων » κωλυτῆν φανῆναι, τίν' ἄλλον, ἢ τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον προσῆκε » γενέσθαι; (ΙΖ. λδ.) Ὁμοιον δ' ἂν εἴη καὶ ἐν τῷ περὶ Μεγαλοπο- » λιτῶν (γ.) Ἐὰν δ' ἀδικῶσι (Λακεδαιμόνιοι) καὶ πολεμεῖν οἴωνται » δεῖν, εἰμὲν ὑπὲρ τούτου βουλευτέον, εἰ χρῆ μεγάλην πόλιν ἡμᾶς » πρόσθεσι Λακεδαιμονίοις, ἢ μὴ, δίκαιον μὲν οὐ, συγγωρῶ δ' ἐγώγ' » ἑᾶσαι, καὶ μηδὲν ἐναντιωθῆναι τοῖς τότε τῶν αὐτῶν μετασχοῦσι » κινδύνων· εἰδ' ἅπαντες ἐπίστασθε, ὅτι ταύτην ἂν ἐλωσιν, ἴσασιν ἐπὶ » Μεσσήνην, φρασάτω τις ἐμοὶ τῶν καὶ χαλεπῶν τοῖς Μεγαλοπολυλί- » ταις, τί ποτ' ἡμῖν συμβουλεύσει ποιεῖν;»

Ἐπανόρθωσις δὲ, ἐπειδὴν τοῖς δόξασιν ἔχειν ἡμαρτημένως, ἢ λέζει, ἢ ὄλω λόγῳ, ἐπάγωμεν ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν δῖ' ἄνθρωπων, ὡς

τὸ, « ὡς ἔσται τῶν αἰσχυρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων μὴ μόνον
 » πύλεων καὶ τόπων, ὧν ἡμεν κύριοι φαίνεσθαι προεμένους, ἀλλὰ
 » καὶ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης παρασκευασθέντων συμμάχων τε καὶ κλι-
 » ρῶν. (B. α.) Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο εἰ γένοιτο πρότερον, προδιείρθεσις
 » λέγεται· ὡς τὸ, Ἀξιῶ δὲ ἡμᾶς, ἐὰν μετὰ παρρησίας τοὺς λόγους
 » ποιῶμαι, ὑπομένειν, τοῦτο θεωροῦντας, εἰ ἀληθῆ λέγω. ΓΒ, δ.

Διαπόρησις δὲ, ἐπειδὴν περίτινος πράγματος διαπορούμεν, ἢ γούν
 προσποιώμεθα ἀπορεῖν· ὡς τὸ, ἀπορῶ δ' ὅπως γρη' ἀρξέσθαι τῆς
 κατηγορίας· πρότερον κ. τ. λ.

Ἐπιφώνησις δὲ, ἐπειδὴν τῆς ψυχῆς ἀγανάκτησιν βουλόμεθα
 δηλωσαι· ὡς τὸ, ὅς ἐμου φιλιππισμῶν, ὦ γῆ καὶ θεοί! κατηγορεῖ,
 τί οὐκ ἂν εἴποι οὕτως;

Ἐπιφώνημα δὲ, ἐπειδὴν μετὰ τὴν τοῦ προκειμένου πράγματος
 διήγησιν ἐπενέγκωμεν γνώμην τινὰ ἕξωθεν ἠθικῶς εἰς αὐτὸ ἀναφε-
 ρέμενην· ὡς τὸ, οὕτως ἐκεῖνος ἄπληστος ἦν· Καὶ, οὕτως ἡ φύσις
 τῶν ἀνθρώπων ῥαδίως μεταβάλλεται. Καὶ δεῖ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθη-
 ναῖοι, τὰ ὅτι ὑμῶν ἰσασθαι τὸν βουλόμενον ποιῆσαι τι τὴν
 πύλιν ὑμῶν ἀγαθόν· διέφθαρται γάρ· οὕτω πολλὰ καὶ ψευδῆ, καὶ
 πάντα μᾶλλον, ἢ τὰ βέλτιστα ἀκούειν συνείθεστε.

Ἐρώτησις δὲ, ἐπειδὴν τῷ ἐρωτηματικῷ χρώμενοι, οὐκ ἀναμί-
 νομεν ἀπόκρισιν· ὡς τὸ, Πότε οὖν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πότε ἂ θεῶ
 πράξετε; ἐπειδὴν τί γένηται; Καὶ πάλιν· τί ἀναδυόμεθα, ἢ τί μέλ-
 λομεν; ἢ πότε τὰ δέοντα ποιῆν ἐθέλῃσαιμεν; ὅταν νῆ Δί' ἀνά-
 γκη τις ᾗ;

Παράλειψις δὲ, ἐπειδὴν πολλῶν ὄντων τῶν πραγμάτων, προ-
 σποιώμεθα μὲν βούλεσθαι παραλιπεῖν τὰ πολλὰ· λέγωμεν δὲ οὐχ
 ἦττον· ὡς τὸ, ἐν μὲν τοῖς ἰδίοις, ὡς ἴστε, ὅτι κοινός εἰμι καὶ
 φιλόανθρωπος, πᾶσι τοῖς δεομένοις ἐπαρκῶν, σιωπῶ (ΙΖ. ρη.).
 Καὶ παρ' Ἰσοκράτει, « Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων καθεστώτων,
 Εὐαγόρας γίγνεται περὶ οὗ τὰς φήμας, καὶ τὰς μαντείας, καὶ τὰς
 » ὄψεις τὰς ἐν τοῖς ὑπνοῖς γενομένας, ἐξ ὧν μείζων ἂν φανείη

» γεγονώς, ἢ κατ' ἄνθρωπον, αἰρούμαι καταλιπεῖν οὐκ ἀπιστῶν
 » τοῖς λεγομένοις, ἀλλ' ἵνα κ.τλ.

Πρόληψις δὲ, ἐπειδὴν προκαταλαμβάνωμεν τοὺς ἀντιδίκους,
 περὶ ὧν ἂν μέλωσι λέγειν· ὡς τὸ, Ὀἴομαι τοίνυν καὶ τοῦτον τὸν
 λόγον Λεπτινήν ἐρεῖν, ὡς τὰς εἰκόνας καὶ τὴν σίτησιν οὐκ ἀφαιρεῖται
 τῶν εὐκλεότων ὁ νόμος· ἀλλ' ἐξέσται κ.τλ.

Ἀνυποφορὰ δὲ, ἐπειδὴν ἐρωτῶν τίς τι, αὐτὸς πρὸς τὸ ἐρωτώ-
 μενον ποιῆται καὶ τὴν ἀπόκρισιν· ὡς τὸ, Ἐπὶ τίσι μέγα φρονεῖς;
 ἐπὶ πλούτῳ; ἀλλὰ τύχης ἔργον· ἐπὶ τοῖς ἀξιώμασιν; ἀλλὰ πρόσ-
 καιρα ταῦτα ἐπὶ δόξῃ; ἀλλ' ἐπίφθονον χρεῖμα καὶ τοῦτο· ἀλλ' ἐπὶ
 νεύτητι; καὶ αὐτὴ ἐπίκηρος· ἐπὶ τίσιν οὖν; « Τοιοῦτο δὲ καὶ τὸ, τί
 » γὰρ καὶ βουλόμενοι μετεπέμπεσθε αὐτοὺς ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ; ἐπὶ
 » τὴν εἰρήνην; ἀλλ' ὑπῆρχεν ἄπασιν· ἀλλ' ἐπὶ τὸν πόλεμον; ἀλλ'
 » αὐτοὶ περὶ εἰρήνης ἐβουλεύεσθε. (ΙΖ. ιγ.)

Ἀποσιώπησις δὲ, ἐπειδὴν διακόπτωμέν τι ἐν τῷ λόγῳ, ὡς αἰ-
 σχροὺν ὄν, ἢ βλάσφημον· ὡς τὸ, « Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν . . . οὐ βούλομαι
 » δὲ οὐδὲν δυσχερὲς εἰπεῖν ἀρχόμενος τοῦ λόγου. (ΙΖ. β.) Κτλ, ὧ
 » μήτηρ μὲν ὑπῆρχε πολίτις· πατὴρ δὲ, οὐκ ἐρῶ πόθεν. Κάν τῷ
 περὶ Μεγαλοπολιτῶν (στ.) « Αἰρετώτερον ἡγοῦμαι τὸν Ὀροπὸν ἔαν,
 » ἢ Λακεδαιμονίους Μεσσήνην προέσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἡγοῦμαι περὶ
 » τούτου μόνον ὑμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐκείνους· ἀλλ' ἐάσω
 » τόγ' ἐπελθόν μοι εἰπεῖν ». Ὅρα ὅπως τὸ τελευταῖον κῶλον ἀντηλ-
 λαξε πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δυσφημίας, ἵνα μὴ δῆθεν εἴπη, ἀλλὰ
 περὶ αὐτῆς τῆς πύλειος.

Προσωποποιία δὲ, ἐπειδὴν λόγον καὶ πρόσωπον ἀψύχῳ τινὶ
 περιάψωμεν· οἶον, « Ὁ μὲν οὖν πατρῶν καιρὸς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 » μονονουγὶ λέγει φωνὴν ἀφιεῖς, ὅτι τῶν πραγμάτων ἡμῖν ἐκείνων
 » αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστίν, εἴπερ ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῶν φροντίζετε.

Διάλογος δὲ, ἐπειδὴν μετὰ τινος ἐν τῷ λόγῳ διαλεγόμεθα ὡς
 τὸ, « Ἀνάβηθι οὖν, καὶ μοι ἀποκρίναι, εἴτι σε ἐρωτῶ· ἐπήγαγες
 » Πολέμαρχον, ἢ οὐ; τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων προσταττόμενα ἐποίουν·
 « ἦσθα ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, ὅτε οἱ λόγοι ἐγίνοντο περὶ ἡμῶν; ἦν·

» πότερον, συνηγόρουες τοῖς χελεύουσιν ἀποκατεῖναι, ἢ ἀντέλεγεσ;
 » ἀντέλεγον· εἶτα, ὃ σχετικιώτατε πάντων· κ.τ.λ. (Λυσ. Ἐρατ) Ἔστι
 δὲ τοῦτο διάφορον τοῦ κατ' ἀνθυποφορὰν εἰρημένου.

Ἡθοποιῶν δὲ, ἐπειδὴν ἠθικώτερον τῷ λόγῳ πρὸς τι πρόσωπον
 χρῶμεθα· ὡς τὸ, «Ἐγὼ ἐκείνους τοὺς λόγους ἐζήτουν παρὰ τούτου,
 » ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐμοὶ μὲν χρῆσασθε, ὅτι βούλεσθε, ἐπίστευσα,
 » ἐξηπατήθην, ἤμαρτον, ὁμολογῶ. τὸν δ' ἄνθρωπον φυλάττεσθε·
 » ἄπιστος, γόης, πονηρὸς· κ.τ.λ. (ΙΗ. μδ.) ἐξ οὗ καὶ Διβάνιος,
 « ἐν τῷ ἀποκηρυττομένῳ. Ἐγὼ ἐκείνους τοὺς λόγους ἐζήτουν παρὰ
 » τοῦ πατρός· ὃ παῖ, τῆς ἀνθρωπείας ἀπικυτομῶλικας φύσεως, τὴν
 » τῶν θηρίων ἐζήλωκας ἀγριότητα; ταχέως ἐπελάθου τῆς ναυαγίας
 » ἐκείνης; γαμεῖν ἐθέλεις; οὐ γὰρ ὀκνεῖς τοῦ γάμου καὶ τοῦνομα.

Ταυθ' ἡμῖν ἀπὸ πλείονων ὀλίγα κατ' ἐπιτομὴν καὶ πρὸς πρωτο-
 πείρους σχήματα κείσθωσαν· οἷς γὰρ μὴ ταυθ' ἰκανὰ, οὐδὲ τοῦ πλείο-
 νος ὄφελος· οὐ γὰρ ἐκ τῆς πλατείας τῶν τεχνολογῶν ἐρεσχέλιας,
 ἀλλ' ἐκ τῆς μετὰ προσοχῆς καὶ μιμήσεως τῶν περὶ ταυτα δεινῶν
 συγγραφέων ἀναγνώσεως ἢ ἕξις ἐγγίνεσται· ἕξις γὰρ ὡς κατὰ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων, οὕτω καὶ τῆς ῥητορείας ὑπάρχει ἀνυσιμώτατον
 καὶ οὐχ ὡπερ θεωρίας ἡγουμένης μετρίας ἢ πράξις τὸ τέλειον ἐπιτί-
 θησιν, οὕτω καὶ τῆς πράξεως ἄνευ κατορθοῦ θεωρία. Ὁ τοίνυν Δημο-
 σθένην θαυμάζων, τοὺς ἐκείνου μιμείσθω ἀγῶνας.

Περὶ Ἀρμονίας καὶ Δεκτικῶν Χαρακτήρων

Ἐκείνη μὲν οὖν ῥητορικῆς ἐστὶν ἀληθῶς καὶ περὶ Ἀρμονίας καὶ Χα-
 ρακτήρων τοῦ λόγου διαλαβεῖν· ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ πρώτου λέγειν,
 ὥστε καὶ πείθειν διδάσκοντα, καὶ πείθεσθαι συνιέντα, τοῦτ' οὐκ οἶδα,
 εἰ ἀνυστόν τι ἐγένετο· καὶ μοι μαρτυρούντων ἐν τούτοις εὐσυνειδότης
 οἱ πολλὰ μὲν περὶ τούτου εἰπόντες, ὀλίγα δὲ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδ'
 ὀλίγα γνωστὰ καὶ καταληπτὰ δυνήθεντες ποιῆσαι· οὐδὲν γὰρ οὐδ'
 αὐτοὶ συνειδότες εἰρήκασιν, ὅ,τι μὴ ἐξ ἄλλων ἄλλοι παραλαβόντες,
 καὶ μεταγραψάμενοι, ἀποφυγὴν τῆς ἀλλεπαλληλίας τῶν φωνηέντων,

τὴν Ἄρμονίαν εἶναι γελοίως ὀρίσαντες· καὶ σύγκρουσιν συμφώνων, καὶ σιγματισμῶν, ποιότητά τε καὶ ποσότητα μακρῶν καὶ βραχέων, ἀμόνοις τοῖς ἀρχαίοις κατὰ χρόνον ἴσως προύφεροτο, καὶ πύδας ἐπέων, καὶ οὐκ οἶδ' ὅτι θαλαττοκοπ οὖντες συνείρουσιν· αἴτιο δ' οἶμαι, ὅτι περὶ Ἄρμονίας οὐχ οὔτω τῆς γλώττης ἐστὶν ἐξηγήσασθαι, οὐδὲ τῆς γραφίδος γράφειν, ὅσον ἀκοῆς μὲν ἐκ πολλῆς τριβῆς σὺν χρόνῳ αἰσθῆσθαι, νοὺς δὲ μετὰ ταῦτα κρίνειν ἐνδιαθέτως διὰ τὸ ἀπλῆν εἶναι ἰδέαν, οἶμαι, τὴν Ἄρμονίαν, ὡς ἄμοιρον οὔσαν γνωρισμάτων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσεξήγητον· καθάπερ συμβαίνει καὶ τοῖς πρώτως ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτουσιν, (Λογικῇ κἀ) ἀπλοῖς πεφυκόσι καὶ τούτοις, λόγῳ δηλονότι μὴ δύνασθαι ἐρμηνεύεσθαι· ἀλλ' ὄφει μὲν τὰ ὁρατὰ, γεύσει δὲ τὰ γευστὰ, ὀσφρήσει δὲ τὰ ὀσφραντὰ, ἀφῆ δὲ τὰ ἀπτὰ διακρίνεσθαι· ἃ δὲ παρὰ τοῦ σοφοῦ Οἰονόμου ἔιρηται (Γραμ. σελ. 134) καλὰ μὲν καὶ γενναῖα· ἀλλ' ἐγὼ οὐ ζήνιμι, οὐδ' ἐπαίω. Ἐατέον οὖν καὶ τὸν περὶ Ἄρμονίας λόγον τῇ ἀκουστικῇ δυνάμει καὶ κρίσει· ἢ παρελθὼν τις δειχάτω μοι τὰ γνωρίσματα τῆς Ἄρμονίας, οἷς ἂν αὐτὴν ὀρίσαιμεθα· Ἐν δὲ τῇ μουσικῇ αὕτη γένοιτ' ἂν διδακτόν· τάτε γὰρ ἄσματα ἀριθμῶ συλλαβῶν, καὶ τόνων προσδιορισμῶ ἐν βῆτοῖς περιώρισται μέτροις, καὶ τὰ ὄργανα κατατομαῖς καὶ διαστήμασι καὶ ἄλλοις σημείοις μεμέρισται.

Ἐδομεν τοίνυν πρὸς νέους ἀνήνυτα λέγειν περὶ Ἄρμονίας, ὡς μὴ σκοποῦντες τοῦτο, μῆδ' ἄλλως βουλόμενοι εἰς μεταφυσικὰς ἰδέας ἀκαίρως μεταφοιτῶντες, εἰκῆ ἐπιδείκνυσθαι· μεταβαίνωμεν δὲ εἰς τοὺς λεκτικὸς χαρακτήρας, ἐργῶδες μὲν καὶ τοῦτο, καὶ πᾶν γε δυσδιάκριτον· ἐπαγγελλόμενον δὲ ὑποδείξειεν ἡμῖν τρίβον τινὰ πρὸς τᾶλκθές ὡς ἐν ἀμυδρῷ τῷ φωτί·

Περὶ Ὑψηλοῦ Χαρακτῆρος.

Πολλῶν τοίνυν ὄντων τῶν τοῦ λόγου Χαρακτῆρων, τρεῖς μάλιστα οἱ τὰς τέχνας συγγράψαντες ἡμῖν ἐπισημοτέρους παραδεδώκασι, τὸν Ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ, τὸν ἀφελῆ καὶ ἰσχνόν, τὸν γλαφυ-

ρὸν καὶ ἀνθρώρον· καὶ ἵψηλὸς μὲν ἂν εἴη μάλιστα τὸ περὶ μεγάλων
πραγαγμάτων, ἢ συμφεθετικῶν ἐν σταθερῷ τῷ ἦθει ἀξίως λέγειν
ὡς Θουκυδίδης τὸ περὶ λοιμοῦ (B. μζ.) καὶ τὴν ἐν Συρακούσαις
ναυμαχίαν. (Z. δ.) καὶ τὰ ἐν ταῖς Ἐπιπολαῖς· (Z. μδ.) ἃ τίς ἀνα-
γινώσκων, οὐ συναισθάνεται παθαινόμενος; Ὀμηρος δ' αὖ καὶ ἀλ-
λαχῆ μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς ἐποίησε τὸν Δία ἐπινεύσαντα Θέτιδι,
ὑψος ἔρε τὸν λόγον. (Ἰλ. Α' 528.)

- » Ἢ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρυσιν νεῦσε Κρονίων·
- » Ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπεβρόσαντο ἄνακτος
- » Κρατὺς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπου,

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀλλαχῆ. (Ἰλ. Υ' 56.)

- » Δεινὸν δ' ἐβρόντισε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
- » Ἴψίβην· αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
- » Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέωντ' αἰπεινὰ κάρηνα,
- » Πάντες δ' ἐσειόντο πόδες πολυπίδακος Ἰδης
- » Καὶ κορυφαί. Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
- » Ἐδδειςε δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἀνέρων Ἠϊδωνεύς·
- » Δείσας δ' ἐκ θρόνου ἄλτο, καὶ ἔαχε, μὴ οἱ ὑπένερθεν
- » Γαῖαν ἀναρρήξειε Ποσειδάων ἐνοσίγθων,
- » Οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη.
- » Σμαρδαλέ', εὐρύεντα, τάτε συγέουσι θεοὶ περ.

Τοιοῦτο δέ τι ἐμφαίνεται καὶ τῷ Ἠφαιστοτεύκτῳ ἀριστογῆματι.

- » Πέντε δ' ἄρ' αὐτοῦ ἔσαν σάκεος πτύγες· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
- » Ποίει δαίδαλα πολλὰ ἰδυίησι πραπίδεςσι·
- » Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν.
- » Ἠέλιόντ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσιν.

Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τιαυῦτα, μεγάλα ὄντα, ἄξιον εὐλόγησαι καὶ
ἐκ τοῦ λόγου τὸ ὑψος. Παρὰ δὲ ταυτά ἐστι καὶ ἕτερον μέγεθος τὸ

ἄπὸ τοῦ ἤθους τὴν τοῦ λέγοντος ἐμφατὸν διάνοιαν· ὅς καὶ Μεγαλοπρεπῆς χαρακτήρ, ὡς ἂν ἔγωγε φαίην, προσφυσέστερον λέγοιτ' ἂν· ὅ,τε γὰρ ὑψηλὸς καὶ μεγαλοπρεπῆς εἰς ταῦτόν μὲν ἂν ἤκιοιεν, ὡς πάθος καὶ ἐκπληξιν τοῖς ἀκούουσιν ἀμφότεροι ἐμποιοῦντες· διαφέροισεν δὲ, ἢ ὁ μὲν ἀπὸ τῶν φραζομένων ὀρμᾶται πραγμάτων· ὁ δὲ μεγαλοπρεπῆς ἀπὸ τῆς διανοίας τοῦ λέγοντος· κἀκεῖνος μὲν, σὺν σπουδῇ καὶ σφοδρότερον· οὗτος δὲ, πρότερον καὶ ἀταράχῳ ἦθει τοῦ λέγοντος παρέχει τὸ αἶσθημα· κἀκεῖνου μὲν εἴρηται παραδείγματα· εἰπωμεν δὲ καὶ περὶ τούτου ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν. Διογένης, τοῦ Ἄλεξάνδρου ἐπιστάντος αὐτῷ ἡλιουμένῳ ἐν τῷ Ἰσθμῷ, καὶ εἰπόντος, αἰτησόν με, ὅ ἂν ἐθέλῃς ποιῆσαι σοι, ἀποκρινάμενος, ἀποσκότησόν μου, κατεκλίθη αὐθις εὐθύς. Τοῦ δὲ αὐτοῦ Βασιλέως, ὡς Ἀξρίανὸς ἱστορεῖ, φιλοτιμότερον ἐρωτήσαντος τοὺς τῶν Δαλματῶν πρέσβεις, τίποτ' αὐτοὺς τῶν ἀνθρωπίνων μᾶλλον δεδίττεται, ἀπεκρίναντο, μή ποθ' ὁ οὐρανὸς αὐτοῖς ἐμπέσῃ· οὕτως ἢ τοῦ Μακεδόνος ἐλπίς εἰς τὸν ἀνάντιον τῆς φιλοτιμίας ἀπέβη, ὥστε θαυμάσαντ' εἰπεῖν, ἀλαζόνες εἰσὶν οἱ Δαλμάται· Ἐν δὲ τοῖς Ἰνδοῖς αὐθις, ἐρωτήσαντος Πῶρον τὸν βασιλέα, ἥδη ἐξωγρημένον, πῶς σοι χρήσωμαι; Βασιλικῶς, ἀπεκρίναντο ἐκεῖνος ἐν ἀταράχῳ τῷ σχήματι· θαυμάσας δὲ καὶ τούτου τοῦ ἀνδρὸς τὴν διάνοιαν, ἐν μεγίστῃ τιμῇ ἤγεν αὐτὸν τοῦ λοιποῦ. Ὅμοιον δὲ καὶ τὸ Ὀμηρικὸν ἐκεῖνο (Ὀδ. ὦ. 40.)

» Σὺ δὲ στροφάλιγγι κονίης

» Κεῖσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἵπποσυνάων.

Τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα βραχέα ὄντα, μεγάλην ἐμφαίνουσι τὴν διάνοιαν·

Παρὰ δὲ ταῦτά ἐστιν ἔτι καὶ ἐν πλείοσι μὲν, ἀταράχῳ δὲ τοῦ λέγοντος καταστήματι, ὡς ἐν ἱστορίᾳ, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἰδεῖν· οἶον, Θουκυδίδης τὸν μέγιστον τοῦ Θεμιστοκλέους ποιησάμενας ἔπαινον, ἐν ἐκείνοις τὸ πᾶν περιέκλεισεν. « Ἦν γὰρ Θεμιστοκλῆς θεβαϊότατα » φύσεως ἰσχυρὸν δηλώσας, καὶ διαφερόντως τὶ εἰς αὐτὸ μᾶλλον ἑτέρου ἄξιος θαυμάσαι· οἰκεία γὰρ ζυνέσει, καὶ οὔτε προμαθῶν εἰ

» αὐτὴν οὐδὲν, οὐτ' ἐπιμαθῶν, τῶν τε προαχρῆμα δι' ἐλαχίστης
 » βουλήs κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλείστον τοῦ
 » γενησομένου ἄριστος εἰκαστής· καὶ ἃ μὲν μετὰ χεῖρας ἔχοι, ἐξη-
 » γήσασθαι οἴοσθε· ὧν δὲ ἄπειρος εἴη, κρίναι ἱκανῶς οὐκ ἀπὸ
 » λακται· τότ' ἄμεινον καὶ τὸ χεῖρον ἔτι ἐν τῷ ἀφανεῖ προεώρα
 » καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν φύσεως μὲν δυνάμει, μελέτης δὲ βραχύτητι
 » κράτιστος δὴ οὗτος αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα ἐγένετο. (Α. ρλη.)

Ἐνταῦθα τοίνυν ἄξιον θαυμάσαι τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός, ὅπως
 ἡσύχως τοσαύτην διήλθε μεγαληγορίαν· ἦν ἕτερος εἰ ἐνεστήσατο,
 εἴδεις ἂν αὐτὸν διὰ μακρῶν μὲν σταδίουόντα, καὶ ἰδρωτῶ περιβρέ-
 μενον μονονούκ· ἀπὸ δὲ τοῦ μεγαλοπρεποῦs καὶ ἀρρένωτοῦ ἐυθὺς
 ἦτοι εἰς τὸ προσεγῆs γλαφυρὸν, ἢ ὅλως τῆ περὶ τὰ ἥττονος λόγου
 ἄξια διατριβῆ, εἰ οὕτω τύχοι, εἰς τὸ θῆλυ καὶ ψυχρὸν καταπι-
 πτωκότα.

Χαρακτῆρος τοίνυν μεγαλοπρεποῦs ἐστὶ μηδὲν φαίνεσθαι ἀγ-
 νιζόμενον τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ μεγάλα τοιαῦ-
 τα, ἐν καταλλήλοις ἀταράχῃ ψυχῇ παριστῶνσα ὀνόμασι· καθάπερ
 αὐ ὀρωμεν τὸν αὐτὸν συγγραφέα, καὶ εἴτι αὐτῷ πρὸς τινα διάφορον
 ἦν, οὐδὲ πρὸς τοῦτόν γε ταραττόμενον ἐν τῷ μέμφεσθαι· τοῦ γὰρ
 Κλέωνος καταπτύμενος, οὐδὲν κακολογεῖ, ὅτι μὴ κουφολόγον εἰπῶν,
 ὡσπερ ἂν εἰ μὴ ἦν αὐτὸς ὁ ὑπ' ἐκείνου ἀδίκως φυγαδευθείς (Θουκ. Δ. κη)

Ἔστιν οὖν ὑψηλὸς Χαρακτῆρ λόγου ἐν μεγάλοις πράγμασιν ὑψη-
 λῶs μὲν ὀνόμασι, περιόδων δὲ συστροφαῖs, καὶ τῶν σχημάτων τοῖs
 σφοδρότεροιs ὅτι μάλιστα χρώμενος, ὅτε μὲν ἐκ τῶν λεγομένων ἐξίστα·
 ὅτε δὲ ἐκ τῆs διανοίας θαυμάζειν ποιῶν τοὺs ἀκούοντα· ἢ κακείνο^ς
 μὲν, Ἵψηλός· οὕτως δὲ Μεγαλοπρεπῆs προσηγόρευται.

Περὶ Ἰσχνοῦ.

Ἰσχνός δὲ λέγεται χαρακτῆρ ὁ τάναντία τῷ ὑψηλῷ καὶ μεγα-
 λοπρεπεῖ χαρακτηρίζων· ὡs γὰρ ἐκεῖνος περὶ τὰ πλείστου καταγι-
 νόμενος ἄξια, ἄξίως λέγει περὶ αὐτῶν· οὕτω καὶ οὗτος, ἅτε δὴ

περὶ τὰ ταπεινὰ ἐμφιλοχωρῶν, εἰκότως ταπεινῇ χρῆται καὶ λέξει καὶ διανοίᾳ, καὶ ὕφει, ἀφελῆς καὶ σαφῆς, ἐν οἷς ἐνδιατρίβει, γιγνόμενος· εἰ γὰρ ἐκεῖνος τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων ὕψοι, εἰκότως οὗτος τὰ μικρὰ ὡς τοιαῦτα διεξείσιν· Ἄρεται δ' αὐτοῦ μέγισται, ἀφέλεια καὶ σαφήνεια· ἔστι δὲ λόγου Ἀφέλεια τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς τὰ πράγματα πέφυκε, λέγειν, μηδενὶ τῶν σχημάτων, μηδὲ μὴν σροφαῖς ἐπιχρώμενον περιόδων πρὸς κάλλος, μήτε κῶλα μακρὰ παρεσάγοντα· τὰ δὲ τοιαῦτα, καὶ εἴποτ' αὐτόματα παρεμπύπτουεν ἐς τὸ ἀφελέστερον ἀναλύοντα· Τοῦτο δ' ἔσθ' ὅπου καὶ ὁ ὑψηλὸς Δημοσθένης δοκεῖ ἐπιτηδεῦσαι, ἐπειδὴν ἴποτε ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ καταβαίνων, προσαναπαύεσθαι βούληται· ὡς καὶ τῷ περὶ Ῥοδίων ἐλευθερίας· « Εἰσὶ γὰρ, φησὶ, συνθήκαι τοῖς Ἕλλησι πρὸς βασιλέα διτταί, ἅς ἐποιήσατο ἡ πόλις ἡ ἡμετέρα· ἅς ἅπαντες ἐγκωμιάζουσι, καὶ μετὰ ταῦθ', ἅς ὕστερον Λακεδαιμόνιοι, ταύτας, ὧν δὴ κατηγοροῦσι »· ἐδύνατο γὰρ εἰπεῖν γλαφυρότερον ἐν συστροφῇ περιοδικῇ οὕτως· Τῶν γὰρ πρὸς βασιλέα παρὰ τῶν Ἑλλήνων συνθηκῶν διττῶν οὕτων, ἅς μὲν ἡμεῖς πεποιήκαμεν, πάντες ἐγκωμιάζουσιν· ἅς δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἅπαντες ψέγουσιν· ἢ οὕτω· Εἰσὶ γὰρ συνθήκαι τοῖς Ἕλλησι πρὸς βασιλέα διτταί, ἅς ἡμεῖς πεποιήμεθα, ταύτας δὴ τὰς παρὰ πάντων ἐπαινουμένας, καὶ αἱ τῶν Λακεδαιμονίων, ὧν πάντες κατηγοροῦσι.

Παράδειγμα δὲ ἰσχυροῦ χαρακτήρος μάλιστα πάντων ἐστὶν Ἡρόδοτος· ὃς μετὰ τῆς περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν συνθήκην ἀπλότητος οὐκ εἶδ' ὅπως συνήψε τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τοῦ τρόπου ἀφέλειαν, ὥστ' οὐχ οἷόν τε τὸν ἀναγινώσκοντα μὴ κηλεῖσθαι τῇ ἀπὸ τούτων ἡδονῇ· ἔτι δ' οὖν εἰπεῖν, ὡς ὑπάρχει καὶ ταῦθ' ὁμοίως ἀδιάζευκτα φύσει, καθάπερ καὶ ὁ ὑψηλὸς ἔπεται ἀφύκτως τῷ τε τοῦ λέγοντος ἤθει, καὶ τῷ τῶν πραγμάτων μεγέθει· Συνίσταται τοίνυν τὸ ἀφελές καὶ ἰσχνόν ἐν μὲν τῇ λέξει, σαφεῖ καὶ συνήθει· ἐν δὲ τῇ διανοίᾳ, ταπεινῇ αὐτῇ καὶ ἐν συνθήκῃ· χρῆσθαι ἀπλῇ, ὡς ἡ φύσις ὑπαγορεύει, τὰ πεποιημένα καὶ πομπώδη τῶν ὀνομάτων ἀποστρεφόμενους.

Περὶ Γλαφυροῦ.

Γλαφυρὸς δὲ χαρακτηρῆ ἐστὶ λόγος χαρίεις καὶ ἰλαρός· λέγεται δὲ παρὰ τὸ γλάφειν τὸ κοιλάειν λίθον, ἢ χαλκὸν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιοῦτων σκληρῶν· καθάπερ γὰρ τὰ ἐν τούτοις ἀνάγλυπτα ποικίλιμα καὶ τορευμάτα ἐς τοσοῦτον τὸ ἐπαγωγὸν τῆ ὕψει παρέχουσιν, ὥστ' ἐνδιατρίβουσιν αὐτοῖς, αὐτὴν μὴ ἂν ῥαδίως ἀφίστασθαι· οὕτω καὶ τῷ τοῦ λόγου γλαφυρῷ δυσπαλλάκτως ἢ ἀκοή προσίζάνει ἐθέλει· ἢ δὲ γλαφυρότης αὐτῷ λέξις ἐστὶ ποικίλη, σεμνότης ἐννοίας, μεταφορὰ ἰλαρὰ, γνώμη χαρίεσσα, ἀλληγορῖα σαφής, μῦθος προσφυής, σχῆμα παρεχόμενον χάριν, καὶ πᾶν, ὃ ἂν διαχέῃ τὴν ψυχὴν ἀκούμενον· οἶον, τὸ τοῦ Λυσίου περὶ τῆς πρεσβύτιδος· « Ἡ ῥᾶον ἂν τις ἀριθμήσειε τοὺς ὀδόντας, ἢ τοὺς δακτύλους » Καὶ τὸ τοῦ Ξενοφῶντος· ὅς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Παμφλαγῶνος, εἰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς συνεμάχοντο· ὁ δὲ, αὐταί, ἔφη, αἰ τρεψόμεναι βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου· Καὶ ἀλλαχῆ, ῥᾶον ἂν τις πῦρ ἐκτρίψειεν ἀπὸ σοῦ, ἢ γέλωτα » Ταῦτα γὰρ ἠδῶ αὐτὴν ἑαυτῆς εἶναι τὴν ψυχὴν διαπαιδαγωγεῖ ἀκούμενα ὡς καὶ τὸ τοῦ Λάκωνος παρὰ Πλουτάρχῳ (Λυκούργ.) φερόμενον ἠδίστον· ὁ γὰρ ἀναγνοὺς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο.

» Σθενύντας ποτὲ τούσδε τυραννίδα, χάλκεος Ἄρης

» Εἶλε· Σελινούντος ἀμφὶ πύλας ἔθανον.

Δικαίως (εἶπε) τεθνάκωντι τοὶ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφέμεν ὅταν αὐτὰν κατακαῆμεν. Ὁ δὲ μετὰ τὸ παρὰ τοῦ Ἠραίστου πρὸς τὴν μητέρα ἀστευεὺθὲν ἐποίησεν Ὀμηρος, οὐδ' ἂν εἶποι τις, ὅσον ἐστὶ γλαφυρὸν.
(Ἰλ. Α. 594)

» Ὡς φάτο. μείδησε δὲ θεὰ Λευκώλενος Ἥρη·

» Μειδήσασα δὲ, παιδὸς ἐδέξατο χεῖρὶ κύπελλον·

» Αὐτὰρ ὁ τοῖς ἄλλοισι θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν

» Ὦνοχόει γλυκὸ νέκταρ ἀπὸ κρατῆρος ἀφύσσωι

- » Ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλωσ μακάρεσσι θεοῖσι,
 » ὣς ἴδον Ἡφαίστον διὰ δώματα ποιπνύοντα.

Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ περὶ τοῦ κήπου τοῦ Ἀλκινόου ἐποίησε. (Ὀδ. Η'. 115)

- » Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθώοντα,
 » Ὀγγναι, καὶ ρυαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι,
 » Συκαὶ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθώουσαι.
 « Τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται, οὐδ' ἐπιλείπει
 » Χείματος, οὐδὲ θάρους, ἐπετήσιος. ἀλλὰ μαλ' ἀεὶ
 « Ζεφυρίη πνεύουσα, τὰ μὲν φύει, τὰ δὲ πέσσει·
 » Ὀγγνη ἐπ' ὄγγνη γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μῆλον.
 » Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλῆ, σύκον δ' ἐπὶ σύκω

Δοκεῖ δ' οὖν ὁ γλαφυρὸς χαρακτήρ, μέσος ὢν τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἰσχνοῦ, ἀπτεσθαι μὲν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῷ ποικίλῳ. ἀφίστασθαι δὲ τῷ χαρίεντι, ὅτε μὲν ὡσπερὶ ἀνίπτασθαι πρὸς ἐκεῖνον βουλόμενος, ὅτε δὲ ἐπιρρέπων πρὸς τὸν ἰσχνόν· ὡς οὖν ἐξ ἀμφοτέρων συγκείμενος, τὸν μέσον ἔιληγε τύπον· ἔοικε δ' οὖν ὁ μὲν ὑψηλὸς ποταμῷ καταράσσοντι μάλιστα· ὁ δὲ μεγαλοπρεπῆς, σοβαρῶς καταρρέοντι. ὁ δὲ γλαφυρὸς, ἥρέμα κυματουμένῳ ἐν πολλαῖς ἐπικαμπαῖς τε καὶ ἀνακλάσεσι, καὶ πολλαχῶς ταῖς ὑποκειμέναις ψαφίσι ποικιλλομένῳ καὶ ὑπαστράπτοντι· ὁ δὲ ἀφελῆς καὶ ἰσχνὸς, γαληνιαῖῳ καὶ ὑποκινουμένῳ ἥρέμα ρεῖθρῳ.

Τοῖς δὲ τρισὶ τούτοις καὶ τέταρτον ἐπισυναψαὶ τινὲς ἐβουλήθησαν, τὸν Δεινόν· οἱ δὲ μηθὲν, ἢ τὸν τρόπον τοῦ ὑψηλοῦ τοῦτον ἔφασαν εἶναι, ποιότητι διαφέροντα· μετὰ γὰρ τοῦ ὕψους ἔχει τι καὶ δριμύ, κέντρον τι γλυκύπικρον παρεμφαῖνον, ἐκείνου ἐν τῷ αἰετῷ τῷ ἦεθ καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑψουμένου· οἷον, ὕψος τοῦ μὲν μεγαλοπρεποῦς τὸ τοῦ Πύρου, Βασιλικῶς· δριμύτης δὲ τοῦ Δεινοῦ τὸ πρὸς Διογένην τοῦ Πλάτωνος, Ἐτέρῳ γε τύφῳ· ὡς καὶ Διογένης αὐθις ἐρωτηθεὶς, διὰ τί τοῖς μὲν προσαίταις διδύασιν οἱ ἄνθρωποι, τοῖς φιλοσόφῳσι δ' οὐ· ὅτι γλωδοὶ μὲν, ἔφη, γενησεσθαι ἐλπίζουσιν, φιλόσοφοι

δ' οὐ· Πολλὰ δὲ τοιαῦτα δριμείας διανοίας ὑπομνήματα ἐν τοῖς συγγραφεῦσιν εὐρήσεις προσχῶν, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Λάκωνσιν· Δεῖ δ' οὖν ἐν τούτοις μῆτε πᾶν ἀποτόμως τινὸς καθάπτεσθαι, μῆτε μὴν εἰς τὸ γελοῖον καὶ κωμικὸν ἀποκλίνειν, ἀλλὰ τὴν μέσσην βαδίζοντας, τὸ πικρὸν τῷ ἡδέϊ, ὡσπερ τὰ φάρμακα μέλιτι, ἀναδεύειν· καὶ τοιοῦτόν ἐστι τὸ τοῦ Δημοσθένους· « Οὐ λέγειν, εἴσω τὴν χειρα » ἔχοντα δεῖ, Αἰσχίνη, ἀλλὰ προσθεύειν, εἴσω τὴν χειρα ἔχοντα » (ΠΗ 9 κ.). Καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα, οἱ λόγοι σου λύχων ὕζουσιν, οἶδα, ἔφη, λυπῶν σε λύχων καίων· καὶ τὸ τοῦ Λάκωνος πρὸς τὸν εἰπόντα Ἀθηναῖον. Πολλάκις ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ὑμᾶς ἀπωσάμεθα· ὁ δὲ, ἡμεῖς, ἔφη, οὐδὲ ποθ' ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα. Ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τῶν λεκτικῶν χαρακτηρισῶν.

Δεῖ δ' οὖν μὴ τὸν αὐτὸν ἄλλως δι' ὅλου ζητεῖν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐν μέρει ἕκαστον ἐν ἐκάστῳ· τὰ γὰρ τοιαῦτα ὀλίγα, ὡσπερ ἐν οἰκίᾳ κειμήλια, ἐν τοῖς λόγοις τυγχάνουσι κείμενα· τό, τε γὰρ ὕψος καὶ τὸ γλαφυρὸν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τοιούτων ὄντων φύσει τὴν σύστασιν ἔχει· Τοιαῦτα δὲ σπάνιά ἐστιν εὐρεῖν ἐν τοῖς λόγοις· τὰ δὲ λοιπὰ, τὰ κοινὰ καὶ τετριμμένα, ὑπόλοιπα τῷ ἰσχνῷ· ὡς ἐξ ἀπάντων πάντα λόγον ἀνάγκη τῶν χαρακτηρισῶν συγκεῖσθαι, μηδένα δ' ἐξ ἑνός· εἰκάσειε δ' ἂν τις τὸν ὅλον λόγον δένδρῳ, οὗ οἱ μὲν ἀκρέμονες ἐχέτωσαν τὸ ὑψηλόν· οἱ δὲ κλώνες, τὸ μεγαλοπρεπές· οἱ δὲ θλαστοὶ, τὸ γλαφυρόν· τὰ δὲ φύλλα τὸ ἰσχνόν· αἰνιττέσθων· εἰ δὲ βούλει παρεισάγειν καὶ τὸ δεινόν, τοῦ καρποῦ τοῦτ' ἐπεχέτω τὸν τύπον.

Ἐστὶ δ' οὐ καὶ παρεκφοραὶ τῶν χαρακτηρισῶν εὐρίσκονται, οἷον τὸ ψυχρὸν, τὸ ξηρὸν, τὸ κεκαλωπισμένον· Καὶ ψυχρὸν μὲν ἐστὶ τὸ πέρα τοῦ δέοντος ὑψοῦν πειραῖσθαι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος· ὡς τὸ τοῦ Ἠγησίου περὶ τῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἐφεσσίας Ἀρτέμιδος πυρπολήσεως, εἰκότως, εἰπόντος, καταφλεγθῆναι τὸν ναόν, τῆς θεοῦ ἀσχολουμένης περὶ τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου μαίωσιν· οὗ τὴν ἀτοπίαν ὁ Πλούταρχος ἀξίως ἐξηγήσασθαι βουληθεῖς, τῇ αὐτῇ μὲν ὑπερβολῇ, οὐκ ἄνευ μέντοι γε ἀσειούτητος κατεργήσατο, τοσοῦτον, φήσας, ψυχρὸν ἐστὶ τὸ

χωρίον, ὅστ' ἐδύνατ' ἂν κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας. Ἔστι δὲ τὸ ψυχρὸν παρεκτροπὴ τοῦ ὑψηλοῦ χαρακτήρος· ὡσπερ τοῦ ἰσχυροῦ τὸ ξηρὸν οἶον, κατέβηκεν ὁ Ξέρξης μετὰ πάντων τῶν ἑαυτοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἀξίως τοῦ πράγματος, μετὰ πάσης τῆς Ἀσίας· καὶ τὸ, ἅπερ Φάλακρος ἠνώχλει Ἀκρχαντίνοις, ὡς μικρόν τι καὶ φαῦλον διὰ τοῦ ἐνοχλεῖν τὴν τυραννίαν δεικνύον. Τὸ δ' αὖ κεκαλλωπισμένον, ὃ ἐστὶ τὸ ἐπὶ πολὺ τοῖς ὀνόμασι διατρίβοντας ἀγλαΐζεσθαι προσκρούει τῷ γλαφυρῷ, ἐξ ὧν ἀπάντων, ὡς ὑπερβαίνοντες τὸ προσῆκον, ἀνάγκη τῆς ἀρετῆς τοῦ λόγου ἐκπίπτειν. Ἔςω δῆσοι τούτων ἀπάντων τῶν τε καλῶν τῶν τε φαύλων κριτήριον μάλιστα ἡ ψυχὴ, εὐαίσθητος καὶ φιλόκαλος οὖσα· ἐν ὅσῳ γὰρ αὕτη ἀκούουσα τέρπεται, ἔνεστι πάντως ἀρετῇ ἐν τῷ λόγῳ· ἐπειδὴ δ' αἴφνης πη ναυτιάσῃ, τεκμήριον τοῦτ' ἐστὶ τοῦ παρεισφρῆσαι τῷ λόγῳ τινὰ κακίαν.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΠΕΡΙ ΥΠΟΚΡΙΣΕΩΣ.

Λοιπὸν ἡμῖν περὶ ὑποκρίσεως ἔτι μικρὰ ἄττα διαλαβεῖν, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῇ πραγματείᾳ· τέλειον γὰρ καὶ περὶ ταύτης εἰπεῖν πρὸς τῷ περιττῷ οὐδὲ ῥᾶδιον, ὡς τῇ φύσει τε καὶ μιμήσει μᾶλλον, ἢ διδαγῇ καὶ τούτου κατορθουμένου· Ἄλλ' ἐπειδὴ αὕτη τῇ μνήμῃ μάλιστα ἐπερείδεται πως, εἴπωμεν πρῶτον ὀλίγ' ἄττα περὶ αὐτῆς.

Ἴν' οὖν τὴν μνήμην σεγανωτέραν ποιήσωμεν, ἐπιβοηθήμαθ' ἡμῖν ὑπάρξει δύο ἐκεῖνα τὰ κράτιστα μάλιστα, πρῶτον μὲν τὸ ἐκ τῆς πρὸς ἄλλα τῶν πραγμάτων καὶ νοημάτων συναρτησεῶς τε καὶ τάξεως· τὰ μὲν γὰρ ἀσυνεργητὰ καὶ ἄτακτα δυσμνημόνευτα πέφυ-

κεν εἶναι· ἃ δὲ σχέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα ἡντινοῦν, τούτων βράδιον ἐλόντα τὸ ἐν, τᾶλλα ἔχειν οἶον αὐτομάτως παρακολουθοῦντα καὶ συμπεροῦντα· Δεύτερον δὲ τὰ τοῦ λόγου κεφάλαια γράψαντας ἐν χάριτι χωρὶς, ἐπ' ὅσιν πολλάκις ὡς πρόχειρά τε καὶ εὐανάλεκτα ἔχειν μέχρις ἂν τῇ μνήμῃ ἐνριζωθῇ· Οὗτος οὖν ἐκ τῆς τάξεώς τε καὶ συχνῆς τούτων ἐπαναλήψεως στέγοντες ἐν τῇ μνήμῃ τὰ γενικὰ, βράδιον ἂν δεικνύοιμεν καὶ τᾶλλα, προηγουμένης ἐπὶ πάντων τῆς προσοχῆς·

Ἡ δὲ Ἰποκρίσις ἐστὶν οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ καταλλήλως τοῖς λεγομένοις τῇ τε ἀπαγγελίᾳ καὶ τοῖς τοῦ σώματος σχήμασι χρῆσθαι οὐκοῦν διττῇ ἐστὶν αὕτη, ἢ μὲν ἐν τῇ προφορᾷ, ἢ δὲ ἐν τῷ τοῦ σώματος σχήματι.

Ἡ τοίνυν προφορὰ, τῆς ἄνευ ὁ λόγος νεκρὸς ἂν ἔη καὶ ἀδρανῆς, οὐκ ἂν διδαχῇ μᾶλλον, ἢ μιμήσει τε καὶ ἀσκήσει γένοιτο καὶ αὕτη λιπτή· διὸ τοὺς ἐν τῷ λέγειν εὐδοκιμωτάτους, ὅπως λέγοντες ἀπαγγέλλουσι, παρατηρητέον· ὅλως δὲ τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ἀπαγγέλλοντας ἐπεσθαι δεῖ, τὰ μὲν πευστικῶς, τὰ δὲ θαυμαστικῶς, τὰ δ' ἄλλως προφέροντας, ὅτε μὲν ἀγανακτοῦντας, ὅτε δὲ οἶον οἰκτείροντας, καὶ χαίροντας, ἢ λυπομένους, ἢ ὑπῆσαν τὸ προσῆγον τῷ λόγῳ ἐπιδεικνύοντας· δεῖ γὰρ δὴ ἐν οἷς μὲν ὑπεροψίξ, ἐν οἷς δὲ ἀγωνία, φόβος, χαρὰ, ἀστευότητι, εἰρωνία, διασυρμῶ, συναλγήσει, τοῖς τοιούτοις ἀπασι συσχηματίζεσθαι ἐν καιρῷ, πρὸς ἕκαστα τῷ κατὰ τὴν φωνὴν προσήκοντι τόνῳ χρωμένους· Ἐὰν γὰρ μὴ, ὡς δεῖ, τῇ ἀπαγγελίᾳ χρῆσώμεθα, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην τέχνην ὁ λόγος σχῆ, οὐκ ἂν πολὺ κατορθώσαιμεν.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὸ σῶμα σχημάτων οὐδὲν ἂν εἴποιμι ἄλλο, ἢ καθάπερ πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, εἴτ' οὖν τὸν ἐνδιάθετον λόγον τὴν ἀπαγγελίαν ἐπιτηδεύειν ὀφείλομεν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος σχήματα ἀκόλουθα τῇ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ὑποκρίσει ποιεῖσθαι προσήκει, τὸ σῶμα πρὸ πάντων ὀρθιον ἔχοντας, τότε πρόσωπον νῦν μὲν ἰλαρὸν, νῦν δὲ λυπηρὸν, καὶ ἄλλως ἄλλοτε, ὡς ὁ καιρὸς ἐθέλει, δεικνύοντας· καὶ τὴν δεξιὰν συμφώνως τοῖς λεγομένοις κρέμω

κινουῦντας· φυλακτέον γεμῆν ἐν ἅπασι τούτοις τὴν ἀμετρίαν, ὡς οἶόν τε, ἵνα μὴ εἰς θεατρικὴν καταντῶντες ὑπερβολὴν, δικαίως ἐκσυριττώμεθα.

Ταῦτα τοίνυν περὶ Ῥητορικῆς ἱκανὰ τοῖς καὶ ἀπ' αὐτῶν τούτων ἐγκρατεῖς γενέσθαι τῆς τέχνης, καὶ ἀπ' ἄλλων τὰ ἐλλείποντα ἀνά-
λέξασθαι βουλομένοις· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀσκήσει καὶ ἐπιμελείᾳ μάλιστα ἀνυστόν· Διὸ τῷ κατὰ Δημοσθένη γραφεῖν, ἢ λέγειν ἐθέλοντι μιμητέον τοὺς πόνους ἐκεῖνου, καὶ τοῖς ἐκεῖνου λόγοις ἐγκυπτέον μετ' ἐπιστασίας· καὶ μάλιστα τῆς γραφίδος αὐτῆς ἀνεκτέον οὐχ ἥττον, ἢ καὶ γεωργὸς τῆς δικέλλης· ὦν γὰρ ἂν τις ζηλοῖ τὰς δούξας, τούτων μιμήσθω τὰς πράξεις.

Ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰωζ.

ΕΥΡΕΣΙΣ.

Σοφαστική.
} ασείας
} όρικη.
} ποιότης.

Επιχειρήματα.

Συλλογισμός.
} Ενόθημα.
} Επαγωγή.
} Σωρίτης.
} Δηλημμα.

Κοινοί τόποι.

Έντεγχοι
} ή Εσω-
} τερικοί.

Άτεγχοι
} ή Εξω-
} τερικοί.

Όρισμός.
} Ετυμολογία.
} Απαριθμήσεις.
} των μερών.
} Γένος και Είδος
} Όμοιον και Ανόμοιον.
} Ηγούμενα.
} Επόμενα.
} Αντικείμενα.
} Αίτια.
} Παράθεσις.
} Πρόκρισις.
} Μαρτυρία.
} Βάσανοι.
} Όρκοι.
} Φήμη.
} Συνθήκαι.

Τελικ' εϊτ'
} ούν συμ-
} βουλευτι-
} κά κερζά-
} λακα.

Δίκαιον.
} Νόμιμον.
} Συμφέρον.
} Καλόν.
} Ηδύ.
} Δυνατόν.

Πλατυ-
} σμός.

Σύγκρισις.
} Διαλιγισμός.
} Συνφορισίς.
} Αντιέμενον.

Εϊδη ρη-
} τορικού
} λόγου.

Δικανικόν.
} Συμβουλευτικόν.
} Πανηγυρικόν.

Εϊδη τούτου
} Εϊδη τούτου
} Εϊδη τούτου

Κατηγορία.
} Απολογία.
} Προτροπή.
} Αποτροπή.
} Έπαινος.
} Ψόγος.

ΔΙΑΘΕΣΙΣ.

Προίμιον.
} Έργα
} τούτου

Εύνοια.
} Προσοχή.
} Ευμάθεια:

Διήγησις.
} Διττή.

Άπλη.

Άρεται ταύτης.

Σαφήνεια.
} Συντομία.
} Πικθανότης.

Βεβαίωσις
} Έργα
} ταύτης.

Έγκατάσκευος.
} Κατασκευή.
} Άνασκευή.

Έπίλογος.
} Μέρη
} τούτου.

Τό εύρέσθαι την εύνοιαν των άκρωμένων.
} Τό αύξειν, ή ελαττοῦν, άπέρ φθάσαντες άπεδ εϊξαμεν.
} Τό άπαριθμῆσαι τὰ του λόγου κεφάλαια.
} Τό κινῆσαι τὸ πάθος.

ΕΡΜΗ-
} ΝΕΙΑ.

Περίοδοι
} κομμάτων και
} κώλων.

Μεταφορά.
} Είρωνεία περί λόγον.
} Συνεκδοχή.
} Μετωνυμία.
} Άλληγορία.

Τρόποι .
} Περὶ λέξιν .

Περίφρασις.
} Ύπερβολή.
} Είρωνεία περί λέξιν .

Έπαναφορά.
} Έπανάλειψις.
} Αναδίπλωσις.
} Συνωνυμία.

Αντιστροφή.
} Συμπλοκή.
} Έπινόδος.
} Κλίμαξ.
} Πολυσύνδετον.
} Ύπερβατόν.

Σχήματα.
} Κατὰ προσθήκ.

Άσύνδετον

Αντίθετον.

Κατὰ αφάι-
} ρεσιν . . .

Συνεζευγμένον

Αποστροφή.
} Ανακοίνωσις.
} Συγχώρησις.
} Έπανόρθωσις.

Καθ' όμοιότητα
} Ομοιστέλευτον .

Πάρισον .

Διαπόρησις.

Κατὰ διάνοιαν

Ύψηλός και Μεγαλοπρεπής.

Επιφώνησις.
} Επιφώνημα.
} Ερώτησις.

Χαρακτή-
} ρες λόγου.

Αφελής και Ισχνός.
} Γλαφυρός και Άνθηρός.

Παράληψις.
} Πρόληψις.
} Άνθυποφορά.
} Άποσιώπησις.

ΥΠΟΚΡΙ-
} ΣΙΣ.

έν άπαγγελία
} έν σχήματι του σώματος

Προσωποπαΐα.
} Διαλογος.
} Ηθοποιία.

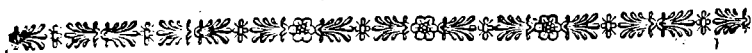
ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ ΜΕΡΗ

ΛΟΓΙΚΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΠΙΝΑΞ,

ΤΩΝ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.

- ΜΕΡΟΣ Α. {
- Α. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς.
 - Β. Περὶ τῶν ἰδεῶν, ἢ ἐννοιῶν.
 - Γ. Περὶ ἰδεῶν μερικῶν καὶ καθόλου.
 - Δ. Περὶ τῶν πέντε φωνῶν τοῦ Πορφυρίου.
 - Ε. Περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.
 - Ζ. Περὶ Ὄρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.
 - Ζ. Περὶ Ὄρισμοῦ.
 - Η. Περὶ διαιρέσεως.
 - Θ. Περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς τῶν ὀρων δυνάμεως.
- ΜΕΡΟΣ Β. {
- Α. Περὶ Κρίσεως καὶ Ἀποφάνσεως, ἢ Προτάσεως.
 - Β. Περὶ εἰδῶν παντοίων προτάσεων.
 - Γ. Περὶ τῆς ἐν ταῖς προτάσεσιν Ἀντιθέσεως.
 - Δ. Περὶ Ἀντιστροφῆς τῶν Προτάσεων.
- ΜΕΡΟΣ Γ. {
- Α. Περὶ Συλλογισμοῦ.
 - Β. Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.
 - Γ. Περὶ συνθέτων Συλλογισμῶν.
 - Δ. Περὶ Ἀναγωγῆς καὶ Ἀπαγωγῆς.
 - Ε. Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἐν γένει.
 - Ζ. Περὶ σοφιστικῶν Ἐλέγχων.
- ΜΕΡΟΣ Δ. {
- Α. Περὶ Ἀληθείας βεβαίας, ἢ πιθανῆς.
-

ΤΗΣ

ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ

ΛΟΓΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Περὶ τῶν Ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς.

§. α. **ΤΟΝ**, ὅπως δεῖ ἐντεχνον λόγον συγγράφειν, λόγον περὶ ἀναγκῆς οὕτως, ὅσον κανόνας τινὰς γενικοὺς τοῖς νέοις προσενεγκόντας, γαῖρα βολιθὸν ἐξώθεν αὐτοῖς ὁρέξαι, πρὸς ἃ φιλοτιμοῦντ' ἂν συγγράφειν ῥητορικώτερον, ὥρα ἤδη θήματι ἐνὶ προϊόντας, ταῦτά ποιεῖν καὶ τῆς Λογικῆς, κανόνας αὖ καὶ ταῦθα συλλέξαντας εἰς ἐπιτομὴν παραθεῖναι τοῖς ἐν τοῖς προτεμενίσμασιν ἔτι τῆς φιλοσοφίας ἐνδιατρίβουσιν· ἴσμεν γὰρ τὸν ἄνθρωπον φύσει ὁρεγόμενον τοῦ εἰδέναι· τοῦτο δ' ἐστὶ φιλοσοφεῖν ἐθέλοντα, εἴτ' οὖν τὴν τῶν ὄντων θηρᾶσθαι γινῶσιν πρὸς ἃ ἡ Λογικὴ, ὄργανον οὖσα μάλιστα τῆς φιλοσοφίας, προπαρασκευάζει τὸν νοῦν, ἐκ κανόνων διδάσκουσα, ὅπως δεῖ

συλλογίζεσθαι. Ἐρωῦμεν δ' οἷν κἀνταῦθα ἐν ἐπιτομῇ, ὅσα γε τοῖς μάλιστα νομομένοις συμβάλλεται γενικώτερον, τὸ περιττὸν τοῖς ἀείροτερον περὶ τὴν τέχνην ταύτην ἔχουσιν ἐῶντες διαποικίλλειν.

§. β. Δύναμιν μὲν οἷν τὸν νοῦν ἔχειν καὶ ἀπλῶς συλλογίζεσθαι, καὶ λογικὴν ἔμφυτον ἐνεῖναι πᾶσιν ἀνθρώποις οὐδεὶς ἀντερεῖ· ἀλλ' οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται καὶ ἡ τέχνη, πολλὴν πρὸς τοῦτο παρέχουσα τὴν εὐμάρειν, καὶ μέθοδον ἅμα εἰδέναι διδάσκουσα, δι' ἧς ἂν τὸ, τε ὀρθὸν καὶ μὴ, τῶν συλλογισμῶν διαγνοήμεν (*)

§. γ. Λογικὴ τοίνυν ἐστὶ τέχνη, καθ' ἣν ἐκ κανόνων ὀρθῶν ὀρμώμενοι, ἀπταιστώως συλλογίζόμεθα· ὑποκαίμενον δ' αὐτῆς μάχισαι τρεῖς γνωστικαὶ τοῦ νοῦς ἐνέργειαι, Ἐννοια, Κρίσις, Συλλογισμὸς· σύνισμεν γὰρ ἅμα εἰς τὸν εἶον τοῦτον εἰσιόντες, πάσης γνώσεως ἅμοιροι ὄντες· εἶτα δὲ κατὰ μικρὸν διὰ τῶν αἰσθήσεων τὰς τῶν σωμάτων πρῶτον προσλαμβάνοντες ἰδέας· οἷον, διὰ μὲν τῆς ὀρασεως, τὰς τοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρωμάτων· διὰ δὲ τῆς ἀκοῆς, τὰς τῶν ἤχων· διὰ δὲ τῆς ὀσφρήσεως, τὰς τῶν ὀσμῶν· διὰ δὲ τῆς γεύσεως, τὰς τῶν χυμῶν· διὰ δὲ τῆς ἀφῆς, τὰς τοῦ ψύχους, τῆς θερμότητος, τῆς σκληρότητος, καὶ τῶν τοιούτων, αἷς συνακολουθοῦσιν ἂν εἰκότως καὶ αἱ τῆς ἐνδοτέρας αἰσθήσεως, οἷον πείνης, δίψης, ναυτίας, ἀηθίας, καὶ τῶν παραπλησιῶν· τῆς γὰρ ἀφῆς, ὡς παντὶ τῷ σώματι διακεχυμένης, κάκεῖναι τυγχάνουσιν οὔσαι ἰδέαι· ἔπειθ' οὕτω καὶ τῶν ἀυλοτέρων τὰς ἐννοίας ἀφρησιμένως (κγ.) οἷον, δικαιοσύνης, σωφροσύνης κτλ.

§. δ. Τούτων δ' οὕτω τὰς ἰδέας ἀπλῶς προσλαβόντες, τότε δὴ καὶ δύο ἅμα παραβάλλοντες, κρίνομεν περὶ αὐτῶν, πότερον συνάπτονται ἀλλήλαις, ἢ οὐ· οἷον, ὁ λίθος βαρὺς, ἢ δικαιοσύνη ἀγαθόν, ἢ κακία οὐκ ἀγαθόν.

§. ε. Γενομένου δὲ καὶ τούτου, τότε δὴ καὶ τρίτην προσπαράβαλλοντες μεταξὺ, ἕτερόν τι ἐξ ἐκείνου συνάγομεν· οἷον, πᾶς δίκαιος ἐνάρετος, ὁ Ἀριστείδης δίκαιος, ὁ Ἀριστείδης ἄρα ἐνάρετος.

(*) Ἴδε Ἱητηρ. ἐν προομίοις.

§. ς'. Οὕτως οὖν τῶν μὲν ἀπλῶν ἀντιλαμβανόμενοι ἰδεῶν, νοεῖν· δύο δ' ἀλλήλαις παραβάλλοντες, κρίνειν· καὶ τρίτην δὲ προσπα-
ραβάλλοντες, συλλογίζεσθαι λέγομεν· τρεῖς ἄρα ἐνέργειαι κυρίως
εἰσὶ τοῦ νοῦς, Ἔννοια, Κρίσις, Συλλογισμός· καὶ ἔστιν ἄρα ὁ νοῦς
οὕτω δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς νοεῖ, κρίνει, καὶ συλλογίζεται.

§. ζ'. Ἐννοια τοίνυν ἀπλή ἐστιν ἢ πρὸ οἰασοῦν ἐνεργείας εἰς ταῦτό
τοῦ νοῦς καὶ τοῦ νοητοῦ κατὰ ψιλὴν θεωρίαν (ἄνευ δὴλ. καταφά-
σεως, ἢ ἀποφάσεως) σύνοδος· Κρίσις δὲ, ἐνέργεια τοῦ νοῦς, δύο
ἐννοίας συνάπτουσα, ἢ διεστῶσα ἐκ παραβολῆς· Συλλογισμὸς δὲ
ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ ἐκ παραβολῆς δυοῖν ἐννοιῶν πρὸς τρίτην ἕτερόν τι
τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συνάγομεν, ὡς εἰρησεται πληρέστερον (υἱε.)

§. η'. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ νοῦς ἀποπλανᾶται πολλάκις τῆς ἀλη-
θείας, ἥτοι τῆς φαντασίας ἀνύπαρκτ' ἄττα δημιουργούσης, καὶ τὰ
ὄντα ἐξαλλοιούσης, ἢ τῆς θελήσεως οὕτω προλήψει κατεσχημένης,
καὶ τοῦτο διττῶς, ἢ τῷ ἀξιωματικῷ τινός, ἢ ἐκ μελέτης ἐπισφα-
λοῦς, ὥστε μὴ ἂν ῥαδίως ἔχειν ἐπινεύειν τοῖς καὶ ἐναργῆ τὴν ἀλή-
θειαν παριστῶσι.

§. θ'. Ἔστι δὲ φαντασία δύναμις μὲν τῆς ψυχῆς· ἀκροσφαλῆς δὲ
ἡμῖν μάλιστα πρὸς ἀπάτην, ψευδῶν αἰετίνων δημιουργὸς γιγνομένη
καὶ πλάστρια· δύναται γὰρ τὰς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ὄρου ἰδέας συ-
νάψαι, καὶ οὕτως ὄρος ὅλον χρυσοῦν ἀναπλάσαι· ὁ οὐχ ὑπάρχει ταῖς
ἀληθείαις· ἴδε Μεταφ. ζδ. Ηθ. κά-λθ.

§. ι'. Πρόληψις δὲ, τοῦ μὲν ἀξιωματικοῦ, δόξα ψευδῆς, καθ' ἣν
τοῦ μὲν τὴν γνώμην, καὶ μήπω ἐξετασθεῖσαν, ἀλλ' ἀφ' ᾧ ἐν ἄλλοις
ποτὲ εὐδοκίμησε, δοκιμάζομεν· τοῦ δὲ, ἀποδοκιμάζομεν· ἐπισφα-
λοῦς δὲ μελέτης, καθ' ἣν γνώμην τινός, μήπω ἀκριβῶς καὶ τεταγ-
μένως ἐξετασθεῖσαν, ὡς ἀληθῆ ἀποδεχόμεθα, ἢ ἀποδοκιμάζομεν·
τούτοις γὰρ ὅς ἂν προκατασχεθῆ, οὐκ ἂν γένοιτο νεωτέρας ἀληθείας
ἐπιδεικτικός, πρὶν ἂν ἀπόσπῃται τὰ προκατειλημμένα· τούτου δὲ οὐκ
ἂν ἄλλως τύχοι, ἢ κατὰ τάξιν τὰς μελέτας ποιούμενος· ὅπερ ἐστὶν
ἐναργεῖς, εὐκρινεῖς, καὶ πλήρεις ἰδέας προσποριζόμενος. Περὶ ᾧ ὁ
λόγος ἡμῖν ἐξῆς.

Περὶ Ἐννοιῶν, ἢ Ἰδεῶν.

§. ια. Ἰδέα ἢ Ἀντίληψις τοίνυν ἐστὶ γνησία εἰκὼν τῶν τινας ταῖς αἰσθήσεσιν ἔξωθεν προσβαλλόντων, ἢ τῶν ὄντων οὐτινοσοῦν ἀφρηρημένη ἔννοια· ἃ γὰρ ὁ νοῦς θεωρεῖ, ταῦτα ἢ τῶν ὕλης ἐστὶ μετεχόντων, ἢ ταύτης τυγχάνουσι παντάπασι ἄμοιρα· κακείνων μὲν ἀντιλαμβάνεται τῆς εἰκότος, ὑπὸ τοῦ σώματος ἔξωθεν παθαινόμενος· τούτων δὲ τὰς ἐννοίας ἐγείρει, αὐτὸς ὑφ' ἐαυτοῦ ἀλλοιούμενος· καὶ πάθεισιν μὲν ἐνταυθὰ φημι τὸ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων τῇ ψυχῇ ἔξωθεν ἐγγινόμενον αἴσθημα· ἀλλοίωσιν δὲ τὴν οἴκοθεν αὐτοῖς ἀπὸ ἐνεργείας εἰς ἐνέργειαν ἐτέραν μεταβάσιν· δύο ἄρα αἶδε πηγαί, ἐξ ὧν ὁ νοῦς τὰς ιδέας ἀρύεται, ὑπὸ συναμφοτέρου τοῦ ἀνθρώπου μέρους ἐν μέρει διεγειρόμενος, πρῶτον μὲν τοῦ σώματος, εἶτα δὲ καὶ τῆς ψυχῆς. (*)

§. ιβ. Πρώτη μὲν οὖν πηγὴ τῶν ιδεῶν ἡμῶν τὸ σῶμα τοῦτο σαφῶς ἐστὶ, παρ' οὗ πρῶτως τὰς ιδέας ἢ ψυχῇ παραδέχεται· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ παρὰ πᾶσι λεγόμενον, οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει. (γ'·) (**)

§. ιγ. Ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα γνῶσις ἐξ αἰσθήσεως ἔχει τὴν ἀρχὴν, (γ'·) ἠνίκα τὰ αὐτὰ ὡσαύτως προσβάλλουσι ταῖς αἰσθήσεσι, καλεῖται πείρα· καὶ ἐστὶν ἡ πείρα μνήμη πολλῶν αἰσθημάτων τοῦ αὐτοῦ ὁμοίων ἀλλήλοις.

§. ιδ. Ἰνα δὲ ἡ πείρα μὴδὲν ἡμᾶς ἀπατάῃ, πέντε τινα φυλακτέον

(*) Εὐγένιος δὲ καὶ τρίτην, ἣν καὶ πρώτην τῇ τάξει τὴν κατ' ἀποκάλυψιν τίθει· ἀλλ' ἐκείνη ὑψικότερα καὶ ὅλως θεία, καὶ διὰ τούτου ἡ θεωρία ταύτης τῇ θεολογίᾳ ἢ εἰς προσήκουσα μάχισα.

(**) Αἱ τῶν περισταζόμενων ιδέαι ταῖς αἰσθήσεσι προσβαλοῦσαι, ὡς εἴρηται (δ) καὶ ἐξ ἐκείνων διὰ τῶν νεύρων ἐστ' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον διεῖσαι. κακείνων τοιῶσδε ἢ τοιῶσδε, ὅπως ἔχουσι, διαθεῖσαι., οὕτως ἀρέχθη λόγῳ ἐπ' αὐτὴν μεταβαίνουσι τὴν ψυχὴν (ὅπως δὲ ἀπὸ τοῦ ὕλικού· εἰς τὸ αἴτιον γίγνεται ἢ μεταβάσιν ἔδει· εἶδεν οὐδέν· οὐδέν) ἢ δὲ ψυχῇ προσβαλοῦσα, ἐπιγινώσκει τοῦθ', ἢ προσέλαβε· καὶ τούτ' ἐστὶ τὸ καλεῖσθαι αἴσθημα, ἢ τοιαῦτα κατὰ τὴν ιδέαν ἀλλοίωσις τῆς ψυχῆς. (ιζ·)

ἐκεῖνα, τὸ τὰ αἰσθητήρια ὑγιῶς ἔχειν· τὸ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν διάστημα καθαρὸν εἶναι· τὸ τὸ αὐτὸ καὶ ἀνάλογον εἶναι τῇ τῶν αἰσθητηρίων δυνάμει· τὸ τὸν νοῦν προσέχειν τῷ πράγματι· καὶ τὸ τοῖς ἐπὶ τούτῳ κατεσκευασμένοις ὀργάνοις μικροσκοπίοις τε καὶ τηλεσκοπίοις ἐν καιρῷ ὀρθῶς χρῆσθαι. Τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων ἀπάντων, ἐπικρατύνεται τὸ ἀξίωμα, ὅτι αἱ αἰσθήσεις, τῶν πρὸς αἴσθησιν ἀπαιτουμένων προσόντων, οὐκ ἂν ἀπαταῶεν.

§. ιέ. Δευτέρα δὲ πηγὴ ἰδεῶν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἐνεργουσα· ἐνεργεῖ δὲ διττῶς, αὐτὴ τε ἑαυτὴν δηλονότι προσεφορῶσα, καὶ ὅπως ἔχει, ἐπιγνώσκουσα· ὁ οἱ μὲν, δύναμιν τῆς ψυχῆς ἐπιστρεπτικὴν· οἱ δὲ συνείδησιν ἐκάλεσαν συνηθέσπερον· ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἔξω προσεπιβάλλουσα, καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον νοητῶν μεταβαίνουσα, τὰ τε προσπίπτοντα ἀπλῶς θεωροῦσα, καὶ τὰ νοούμενα πρὸς ἄλληλα παραβάλλουσα, καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης ἕτερα ἐξ ἐτέρων συνάγουσα· ἐπειδὴν γὰρ ἅπαξ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἀλλοιωθῆ, μυρία ὅσα ἐντεῦθεν ἔχει διανοεῖσθαι. (ς. ζ.)

§. ις. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τριτὸν τι ζευγὸς ἰδεῶν οὕτω μάλιστα προσφερομένων τῇ ψυχῇ τοῖς ἀκριβῶς σκοποῦσι προσφαίνεται· αἱ μὲν γὰρ τούτων εἰσὶν ἐναργεῖς, αἱ δὲ ἀμυδραὶ· καὶ τῶν ἐναργῶν αἱ μὲν διακεκριμέναι, αἱ δὲ συγκεχυμέναι· καὶ αὐτὰ πάλιν τῶν διακεκριμένων αἱ μὲν πλήρεις, αἱ δὲ ἀτελεῖς.

§ ιζ. Καὶ Ἐναργῆς μὲν ἰδέα ἐστὶν, ἐπειδὴν, ὅπερ τις ἐφθη προσειληφώς, ὅσάκις ἂν τοῦτο καὶ αὐθις ἐπαναλάβῃ, γινώσκῃ αὐτὸ κληῶς, καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸ ἀπάντων δύναται διακρίνειν. Ἀμυδρὰ δὲ, ἐφ' ᾧ ἂν παρισταμένων τῷ λογικῷ, ὑπερὶ τῇ ψυχῇ ἐνδιδάξῃ, εἰ τοῦθ', ὁ οἶεται, εἴη τῷ ὄντι οἶον, τῆς μὲν σελήνης ἰδέαν ἐναργῆ καὶ τῶν τοῦ ὄγλου ἕκαστος ἔχει· τῶν δὲ ἄλλων πλανητῶν Κρόνου, Διὸς Ἄρεως, Ἄφροδίτης, κομιδῆ ἀμυδρὰν, τοῖς ἀπλανέσι τῶν ἀστέρων τούτους τὴν πολλῶν συγγερόντων· οὕτω καὶ πῶρόφωθεν ὄρων προσόντα τινὰ, ἢ φωνῆς τῶν γνωρίμων τινὸς ἀκούσας, οὕτω διακρίνει^ς σαφῶς οὔτε τὸν ἐργόμενον, οὔτε τὸν τῇ φωνῇ προηκόμενον.

§. ιη. Διακεκριμένη δὲ ἰδέα ἐστίν, ἡνίκα τις καὶ γνωρίσματ' ἄττα, ὧν τὰς ἰδέας ἔχει, δι' ὧν ταῦτ' ἂν διασέλλοι τῶν ἄλλων, δύναται καταλέξει. Συγκεχυμένη δὲ, ὅταν ἐκ γνωρισμάτων μὴ ἔχη διασέλλοι τὸ παριστάμενον· οἷον, τὸ τρίγωνον τῶν ἄλλων διασέλλων σχημάτων τῷ τρεῖς ἔχειν γωνίας, οὐ μόνον ἐναργῆ, ἀλλὰ καὶ διακεκριμένην λέγοιμ' ἂν ἔχειν ἰδέαν αὐτοῦ· τῶν γεμῆν χρωμάτων τὸ ἐρυθρὸν ῥᾶστα μὲν ἂν τις διασέλλοι τοῦ μέλανος, οὐ μὴν δὲ καὶ γνωρίσματα τούτου ἔχει εἰπεῖν· διὸ καὶ ἐναργῆ μὲν ἰδέαν ἔχειν φαμέν· συγκεχυμένην δὲ καὶ ἀσαφῆ, καὶ οἷον εἰπεῖν, ἀδιαγνώριστον, καὶ ἀσύμβολον.

§. ιθ. Πλήρης δ' αὖ ἰδέα ἐστίν, ὡςάκις ἂν οὐ μόνον τὸ ὀριστὸν καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτοῦ καταλέγωμεν, ἀλλὰ καὶ τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ ἕτερά· ἄττα γνωρίσματα, ἐπιφέρωμεν· ὃ εἰ μὴ γένοιτο, ἡ ἰδέα ἐστίν ἀτελής· οἷον, ὀρίζομαι μὲν τὸ πῦρ ὕλην εἶναι φωτιστικὴν, θερμαντικὴν, καυστικὴν, τοῦτο διακεκριμένη ἐστίν ἰδέα· εἰ δὲ καὶ τῶν γνωρισμάτων ἐκάστων ἀποδοῖην γνωρίσματα ἕτερα, πλήρη ἰδέαν λεγοίμην ἂν τοῦ πυρός προσλαθεῖν· εἰ δὲ μὴ, διακεκριμένην μὲν, ἀτελεῆ δέ.

§. κ'. Ὡς' ἐκ τῶν εἰρημένων ἢ αὐτῆ ἢ ἰδέα, οἷον ἢ τοῦ πυρός ἀπλῶς μὲν θεωρουμένη, οἷον ἂν καὶ ἀμαθῆς πάμπαν ἀντιδιασέλλοι αὐτὸ τῶν ἄλλων, ἐναργῆς λέγεται· προστεθείσης δὲ καὶ τῆς τῶν γνωρισμάτων ἰδέας, οἷον τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος, καυστικότητος, διακεκριμένη· εἰ δὲ προσαποδοῖμεν αὐτῇ καὶ τρίτον σύμβολά τινα τούτων τῶν γνωρισμάτων, πλήρης γίγνεται· Ὡς δ' αὐτως καὶ ἡ ἀντιδιακριθεῖσα σειρά, ἀμυδρὰ μὲν ἐστίν ἰδέα ἢ περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ πρῶτον σαλευομένη καὶ ἀκατάστατος· συγκεχυμένη δὲ, ἢ ἀδιαγνώριστος καὶ ἀσύμβολος· ἀτελής δὲ, ἢ τῶν γνωρισμάτων αὐτῶν τῶν κατὰ τὴν πλήρη μὴδ' οὐτινοσοῦν εὐμοιροῦσα γνωρίσματος. (*)

(*) Ἐκ τούτων δῆλον, ὡς ἡ μὲν ἐναργῆς ἐστὶ καὶ συγκεχυμένη· ἡ δὲ εὐκρινῆς, καὶ ἀτελής· ἀλλὰ τοῦτ' ἀπαρῆσαι τῷ κλεινῷ Εὐγενίῳ· Ἄλλ' ἔστι τὸ συγκεχυμένον τοῦτο λεγόμενον.

§. κβ. Ἐπὶ δὲ ταύτοις τῶν ιδεῶν αὐθις αἰ μὲν εἰσὶν ἀπλαῖ· αἰ δὲ, σύνθετοι, καὶ συγκεκριμένοι· αἰ δὲ, ἀφρημένοι· καὶ ἀπλαῖ μὲν εἰσιν, ἤτοι ὧν οὐπω γνωρίσματα διακρίνομεν (γ. ιζ) ἢ ὧν ἤμιστ' ἔν σύμβολ' ἄττα καταλέγειν δυναίμεθα, οἷαι εἰσὶν αἰ πρώτως ταῖς αἰσθησεσιν ὑποπίπτουσαι, οἷον αἰ τῶν χρωμάτων, τῶν ἤχων, τῶν ὁσμῶν, τῶν χυμῶν, τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν· διὸ καὶ γνωρισμάτων αὐταῖς ὡς ἀπλαῖς μὴ ἐνόητων, οὐλόγω, ἀλλ, αἰσθήσει καὶ πείρα εἰσὶ ληπταί.

§. κβ. Σύνθετοι δ' αὖ, ἢ συγκεκριμένοι, αἰ ἐκ συγκεκριμάτων πολλῶν ιδεῶν συγκεκριμένοι, ὡς ἐπὶ τῆς φλογός· ὅπου γε αὐτῆς τε ταύτης, καὶ ἄμα τοῦ φωτός, τοῦ τε καυστικοῦ, καὶ τοῦ σχήματος ἀντιλαμβάνομεθα.

§. κγ. Ἀφρημένοι δὲ τελευταῖον εἰσὶν ὡς ἡνίκα πειρώμεθα ἐννοεῖν τὴν οὐσίαν ἄνευ τῶν, ἐξ ὧν αἰ σύνθετοι, ἀπλῶν ιδεῶν· καὶ αὐθις ἐκείνας χωρὶς τῆς οὐσίας· οἷον τὴν οὐσίαν φερ' εἰπεῖν τοῦ ἀδάμαντος ἄνευ τῆς βαρύτητος, τῆς πυκνότητος, τῆς στιλπνότητος, καὶ τῶν ἄλλων· καὶ πάλιν ἐκεῖνα ἐκείνης χωρὶς· ταῦτα γὰρ καθ' ἑαυτὰ μὲν καὶ χωρὶς οὐ πέφυκεν εἶναι, χωρὶς ὅμως θεωρεῖται νοούμενα. (*)

Περὶ ιδεῶν μερικῶν καὶ καθόλου.

§. κδ. Ἀπὸ τῶν ἀπλῶν τοίνυν ιδεῶν ἀρχόμενοι, συνίσμεν ἐπὶ

ἐπὶ ιδεῶν ἔχουσιν μὲν γνωρίσματα, ἀγνωσμένα δὲ παρ' ἡμῶν, ἔρθως ἀποδέχεται Ἀϊνέκιος, τοῦτο λέγεσθαι ὅς καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος ἀποδίδωσι ταῦτα τῇ διδασκαλίᾳ Δεΐβιντιῦ καὶ Βολφίου τῶν περιηλεῶν. Λογ. κζ.

(*) οὐσίαν ἐπιεικῶς μὲν ἐμβατεύσαντας κατιθεῖν ἀδύνατον τῇ δὲ τῶν· περὶ αὐτῆν ἀφαιρέσει ἀμυδρόν τι ἠδαιμα αὐτῆς τῷ νοῦ προσλαβεῖν, καὶ τοῦτ' ἐξ ὑποθέσεως μάλιτα συναγόμενον, ἐφατόν· ἐπειδὴ γὰρ τὰ συμβεβηκότα καθ' ἑαυτὰ καὶ χωρὶς ὑφίστασθαι οὐκ ἔν φαίμεν (λε.) ἔστιν ἄρα τι, ἐν ᾧ ἐκεῖνα τὴν ὑπόστασιν ἔχει· οἷον, φέρει τις, φέρ' εἰπεῖν, ἀδάμαντα ἐν χερσὶ· θεωρεῖ δ' ἐν αὐτῇ τὰ συμβεβηκότα, τὸ γεῖρόν, τὸ στιλπνον, τὸ βαρὺ, τὸ σχῆμα· εἶτα ἐννοεῖ πάντα ταῦθ' ὡς ἐν βίβσει τινὶ ὑφιστάμενα· ἦν οὐκ ἔν ἴδοι, οὐδ' ἄλλως κατανοήσειεν, εἰ μὴ τῇ τῶν περὶ αὐτῆν ἀφαιρέσει· ἀφαιρεθέντων γὰρ ἐκεῖνων, τὸ καταλειπόμενον ἐννοεῖται οὐσίαν.

πὰς συνθετωτέρας αἰεὶ μεταβαίνοντες· (γ· δ· ε·) οἶον, ἰδῶν τις πῦρ πρῶτόν πη, κατ' ἀρχὰς μὲν προσέσχε τῷ φέγγει, καὶ τήν ιδέαν αὐτοῦ ἀπηνέγκατο. εἶτα δὲ κατὰ μικρὸν προσιών, ἤσθετο καὶ θέρμην ἐφ' ἑαυτὸν ἐξιούσαν ἐκεῖθεν· ἐκ δὲ τούτου καὶ τῇ χειρὶ ἄψασθαι τυχὸν βουλευθεῖς, ἀπροσδοκῆτως ἐπλήγη ὑπὸ τῆς καύσεως· εἴθ' οὕτως ἐπιλογισάμενος εὖρεν, ὅτι πῦρέςστι φωτισικόν, θερμαντικόν, καυσικόν· κἀντεῦθεν τρεῖς ιδέας ἀνά μίαν προσλαβὼν κατ' ἀρχὰς, καὶ εἰς μίαν συνάψας, τὴν τοῦ πυρὸς ιδέαν ἐπαρίσατο σύνθετον. (*) Εἰρήσθω δὲ ταῦτα ἐπὶ τῶν πρώτων ἡμῶν καὶ κατ' ὀλίγον προσποριζομένων ιδεῶν, ἃς ὁ νοῦς μάλιστα παθαινόμενος προσλαμβάνει (ιά·). ἐφ' ὧν δ' αὐτὸς ἔπειτα ἐνεργεῖ, ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος (αὐτόθι), ὀποτέρως ἂν αὐτῷ δόξῃ κηλῶς ἔχειν, οὕτω συλλογίζεται, ἥτοι ἀπὸ τῶν μερικῶν ἐπὶ τὰ καθόλου, ἢ ἀνάπλιν ἀπὸ τῶν καθύλου ἐπὶ τὰ μερικά· ὧν τὸ μὲν πρῶτον μέθοδος θρυλλεῖται ἀναλυτικῇ, ὡς ἀπὸ τῶν αἰτιατῶν χωροῦσα ἐπὶ τὰ αἷτια· τὸ δὲ δεύτερον, μέθοδος ἤκουσεν συνθετικῇ, ὡς ἀπὸ τῶν αἰτίων ἐπὶ τὰ αἰτιατὰ μεταβαίνουσα· ἢ μὲν, τὴν τέχνην· ἢ δὲ, μιμουμένη τὴν φύσιν.

§. κέ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἢ ἀπὸ τῶν ἀπλῶν ἐπὶ τὰ συνθετώτερα πρόοδος καὶ καταγωγὴ εἶδος ιδεῶν ὀνομάζεται· καθάπερ αὐτὸ ἢ ἀπὸ τούτων ἐπ' ἐκεῖνα ἀναγωγὴ, πλάτος προσαγορεύεται· εἶδος γὰρ εἰώθασι καλεῖν τὰ γνωρίσματα· καθάπερ αὐτὸ καὶ πλάτος, μέχρις

(*) Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα, ὅ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἴρηται, ὡς ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων κατὰ μίμνησιν τῶν τεχνῶν ἐπὶ τὰς συνθετωτέρας τῶν ιδεῶν προχωροῦντες, ἐναντίον τῇ φύσει δοκοῦμεν βαίνειν· ἢ μὲν γὰρ τέχνη ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων ἐπὶ τὰ συνθετώτερα πείσει· ἢ δὲ φύσις τ' ἀνάπλιν, ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα· κόκκος γὰρ σίτου τῷ χειρὶ ἐγκριθεῖς, ἀνέδωκε πρῶτον θλαστόν τινα μόνον· εἴθ' ἀνίωσ' οὗτος, φύλλατε ἀνεθλάσθη, καὶ γόνατα περιέθετο· καὶ ἄσταχυν ἐξέφυσε, καὶ θήκας, ἐν αἷς περιθάλλει τὸ σπέρμα, περιψάτο, ἀνθέρικαίστε περὶ αὐτὰς ἐνεφύτουμε, καὶ πάντα μέχρι τῶν μερικωτάτων· καὶ ἔστι μὲν οὕτως ἢ κατὰ τὴν τέχνην διδασκαλία μέθοδος ἀναλυτικῇ λεγομένη· ἢ δὲ κατὰ τὴν φύσιν, Συνθετικῇ·

ἂν ἐκτὸς γνωρισμάτων αἱ ιδέαι (*) προκένηται· πλατύνονται δὲ τὰ κατωτάτω καὶ μερικιώτατα, ὡς ἐν τῷ διαγράμματι φαίνεται.

Οὐσία.
 Σῶμα.
 Ἐμφυχον.
 Ζῶον.
 Ἄνθρωπος.
 Σωκράτης.
 Ὁ Σωφρονίσκου.

Ἐνταῦθα γὰρ, ὅσον μὲν μᾶλλον, ἀπὸ τῆς οὐσίας ἄνωθεν ἀρχόμενοι, κάτιμεν, τοσοῦτον μερικεύομεν τὴν ιδέαν, ἐν μόνῳ τῷ τοῦ Σωφρονίσκου τὰ πάντα συγκλείοντες· ὅσον δὲ πάλιν τάνάπαλιν ἀνιμεν, τοσοῦτον πλατύνομεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ τῆς οὐσίας μετέγοντα· γίνεται δὲ τοῦτο ἤτοι διὰ συγκρίσεως, ἢ δι' ἀφαιρέσεως· ἐκεῖνο μὲν, κατιόντων· τοῦτο δὲ, ἀνιόντων ἡμῶν.

§. κς'. Συμβαίνει τοίνυν ἐκ τούτων τὰς μὲν τῶν ἰδεῶν ἀβαθεῖς εἶναι, τὰς ἀπλουστάτας καὶ γενικὰς· τὰς δὲ, ἀπλατεῖς τοῦναντίον καθίστασθαι, τὰς μάλιστα συνθέτους καὶ μερικὰς· τῶν δὲ μεταξὺ ἀντιπεπονητύτι λόγῳ, τὰς μὲν πολυπλατεῖς, ὀλιγοβαθεῖς· τὰς δὲ πολυβαθεῖς, ὀλιγοπλατεῖς εἶναι· καὶ τὰς μὲν ἀβαθεῖς, καθόλου· τὰς δὲ ἀπλατεῖς, καὶ ἐντι μόνον ὠρισμένον δηλούσας, ἐπὶ μέρους καλεῖσθαι· (**). τὰς δὲ μεταξὺ, καθόλου μὲν πρὸς τὰ κατωτέρω· ἐπὶ μέρους δὲ, πρὸς τὰ ἀνωτέρω.

(*) Σημείωσαι δὲ, ὅτι ἂ μὲν ὁ νοῦς παθαινόμενος (ιδ.) προσλαμβάνει, τοῦτ' ἰδαίαι μᾶλλον καλοῖντ' ἂν ἂ δ' ἀλλοιούμενος, ταῦτ' ἔννοια κυρίως ἂν εἶεν. Ἐνταῦθα δ' οὖν συγγεῖται μοι τὰ ὀνόματα ἐπιμένοντ' ἐν κλεινῷ Εὐγενίῳ· ἴδε δὲ καὶ παρακατιών. ρμῆ.

(**) Τὸ δὲ ὠρισμένον τοῦτο, εἰ μὲν καθ' αὐτό ἐστιν ὑφεστῶς, λογικῶν μὲν ἐν, πρὸς

§. κζ. Ἐντεῦθεν οὖν τὰ κατὰ Πορφύριον γένη καὶ εἶδη ὑπέλλη-
λα γίνεσθαι· γένη μὲν πρὸς τὰ ὑφ' αὐτά· εἶδη δὲ πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτά·
οἷον, τὸ Σῶμα, εἶδος μὲν ἐστὶ πρὸς τὴν Οὐσίαν· γένος δὲ πρὸς τὸ Ἐμ-
ψυχον· ὡς δ' αὐτως καὶ τὰ λοιπά· ἢ δὲ Οὐσία, ὡς ἀνώτατον πάντων
γενικώτατον γένος ἤκουσεν· ὡσπερ αὖ καὶ τὸ, ἄνθρωπος, εἰδικώ-
τατον εἶδος, ὡς μηκέτι εἰς εἶδη υποδιαιρούμενον, ἀλλ' εἰς ἄτομα
Πέτρον καὶ Παῦλον, καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους.

§. κη. Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὡς τὰ μὲν ἀνωτέρω αἰεὶ ὅλα ἐστὶ
δυνάμει, πρὸς τὰ ὑφ' αὐτὰ θεωρούμενα· ἢ γὰρ Οὐσία, φέρ' εἰπεῖν, δυ-
νάμει ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, τῷ ἐμψύχῳ, τῷ ζῳῳ, τῷ ἀνθρώπῳ· ὁμοί-
ως δὲ ἐστὶν ἐν τῷ ζῳῳ, τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ ἐμψύχῳ, τῷ σώματι· ὁμοί-
ως δὲ ἐστὶν ἐν τῷ ἐμψύχῳ, τῷ σώματι, τῷ ἀνθρώπῳ· ὁμοίως δὲ ἐστὶν
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ ἐμψύχῳ, τῷ σώματι· ὁμοίως δὲ ἐστὶν ἐν τῷ σώματι,
τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ ἐμψύχῳ, τῷ ζῳῳ, τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ ἐμψύχῳ, τῷ σώματι,
καὶ οὐσία, πάνθ' ἅμα ἐστὶν ἐνεργεῖα.

§. κθ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, συμβαίνει τὰ κατωτέρω ὡς ἐ-
νεργεῖα ἄντα συνεισάγειν τὰ ἀνωτέρω, τὰ μόνον δυνάμει θεωρού-
μενα ὅλα· εἴτι γὰρ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ ζῳον, καὶ ἐμψυχον, καὶ
σῶμα, καὶ οὐσία· οὐ μὴν δὲ καὶ ἀνάπαλιν· οὐ γὰρ πᾶσα οὐσία ἐστὶν
ἐξ ἀνάγκης καὶ σῶμα· οὐσία γὰρ εἰσὶ καὶ τὰ πνεύματα τὰ πάσης
ἁμοιρα σωματότητος· οὐδ' εἴτι σῶμα, τοῦτο ἦδη καὶ ἐμψυχον· οὐδ'
εἴτι ἐμψυχον, τοῦτο καὶ ζῳον· καὶ γὰρ ἐμψυχότητος καὶ τὰ φυτὰ
λόγω ἀμυδροτάτω γε λέγεται εὐμοιρῆσαι· οὐδ' εἴτι ζῳον, τοῦτο καὶ
ἄνθρωπος· ἀλλ' ὡσπερ αὐτὰ συνεισάγουσιν εἰσαγόμενα τὰ ὑπὲρ αὐτά·
οὕτω καὶ συναναιροῦνται, ἀναιρουμένων ἐκείνων· οὐσίας γὰρ μὴ οὐσίας,
οὐδὲ σῶμα ὑπάρξει· καὶ ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐξῆς ἐννοεῖσθω ταῦτά·

Περὶ τῶν Πέντε Φωνῶν.

§. λ. Τῶν Φωνῶν, ἢ μὲν πολλὰ ἅμα σημαίνει πράγματα, ἢ δὲ,
ἐν· καὶ τῶν πολλὰ περιεχουσῶν ἢ μὲν, ἑτεροφυῆ· ἢ δὲ ὁμοφυῆ πε-

σωπον μὴ λογικὸν δὲ, ἄτομον λέγεται· εἶδὲ ἁμοιρον ὅλων ἐστὶν ὑποστάσεως, ἀτομικῶν
ἐνομάζεται μάλιστα, εἴαι εἰσὶν αἱ ποιότητες καὶ τὰ χρώματα.

μιέγει· κακείνη μὲν ὀνομάζεται Γένος, οἷον τὸ ζῶον· ὑπὸ τοῦτο γὰρ ὡς γένος πάντα ἐστὶ τὰ εἶδη τοῦ ζώου· ἡ δὲ ὁμοφυῆ περιέχουσα φωνή, ὀνομάζεται Εἶδος, ὡς ἐν εἶδος περιέχουσα μόνον, οἷον τὸ, ἄνθρωπος, ἵππος, βοῦς· ἡ δὲ εἶδος διακρίνουσα εἶδους, Διαφορὰ· οἷον, τὸ λογικόν· ἐξ οὗ ὡς πρώτως ὄντος διαφορᾶς, πηγάζουσι κατὰ δευτέρον λόγον καὶ ἕτεροι δύο, τὸ, Νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, καὶ τὸ Γελαστικόν· ὃ ἴδιον πρατίσιν ἀρέσκει ὀνομάζεσθαι μάλιστα· ἡ δὲ ἐνοῦσα μέντω, μηθὲν δὲ συντελοῦσα πρὸς τὴν ἐκείνου οὐσίαν, ἀλλ' ἐκείνης σωζομένης, καὶ γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι πεφυκυῖα, καλεῖται Συμβεβηκός. Ἐντεῦθεν τοίνυν φωναὶ, ἡ ἰδέαι καθόλου συνάγονται πέντε, Γένος, Εἶδος, Διαφορὰ, Ἰδιον, καὶ Συμβεβηκός.

§. λβ. Γένος τοίνυν ἐστὶ γνῶρισμα οὐσιῶδες κοινὸν πολλοῖς, διαφόροις οὔσι τὴν φύσιν· οἷον, τὸ ζῶον εἶναι, ὃ κοινὸν ἀνθρώπῳ καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ζώοις.

§. λγ. Εἶδος δὲ ἐστὶ κοινὸν πολλοῖς, διαφόροις οὔσι τῷ ἀριθμῷ· οἷον, τὸ ἄνθρωπος εἶναι, ὃ κοινὸν Σωκράτῃ καὶ Πλάτῳ, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ μέρος ἀνθρώποις.

§. λδ. Διαφορὰ δὲ ἐστὶ γνῶρισμα πρώτως οὐσιῶδες, διακρίνουσα τὰ ἕτεροφυῆ, οἷον τὸ λογικόν· ὃ τὸν ἄνθρωπον διαστέλλει τοῦ ἵππου, καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ζώων ἐξ οὗ πηγάζει δευτέρως τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

§. λε. Ἰδιον δὲ ἐστὶ γνῶρισμα οὐσιῶδες, οἷον τὸ γελαστικόν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ἰδίον ἐστὶ τὸ αἰεὶ καὶ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει ὑπάρχον· ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ εἰρημένον, τῷ ἵππῳ τὸ χρεμετιστικόν, τῷ κύνι τὸ ὑλακτικόν· καὶ ἄλλοις ἄλλα· τούτοις γὰρ μάλιστα τὰ εἶδη διαστέλλεται ἀπ' ἀλλήλων.

§. λς. Συμβεβηκός δὲ ἐστὶ γνῶρισμα ἐπουσιῶδες τὸ προσῆναι καὶ ἀπείναι τοῦ ὑποκειμένου, ἀτρέπτου τῆς κατὰ τὸ εἶδος μενούσης οὐσίας, δυνάμενον, οἷον τὸ ἐπίρρινόν τινα εἶναι, ἢ μέλανα ἢ φιλό-

σοφον· ἔστι δὲ τούτου τὸ μὲν χωριστὸν, οἷον τὸ περιπατεῖν, τὸ φιλοσοφεῖν· τὸ δὲ ἀχώριστον, οἷα ἡ τοῦ Αἰθίοπος μελανία. (*)

§. λς. Τούτων οὖν τῶν καθόλου καὶ μερικῶν ἰδέων τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ ὑπὲρ ἃ μηκέτι ἐστὶν εὔρεῖν μηδὲν, γενικώτατα γένη καλεῖται· οἷον μόνον ἢ οὐσία ἂν εἴη· τὰ δὲ κατωτάτω, τὰ εἰδικώτατα εἶη, οἷον ἄνθρωπος, ἵππος, βοῦς, καὶ τὰ λοιπὰ· τὰ δὲ μέσα, γένη καὶ εἶδη ὑπέκλληλα τὰ αὐτὰ προσηγόρευται· γένη μὲν, ὡς ὅλα θυνάμει πρὸς τὰ ὑφ' ἑαυτὰ ἐννοούμενα· εἶδη δὲ, ὡς ὅλα ἐνεργεῖα πρὸς τὰ ὑπὲρ αὐτὰ θεωρούμενα. (κη)

ΓΕΝΟΣ ΓΕΝΙΚΩΤΑΤΟΝ	
ΟΥΣΙΑ	
Σῶμα,	—— Λῶματον.
Ἐμφυγον,	—— Ἄψυγον.
Αἰσθητικόν,	—— Ἀναίσθητον.
Λογικόν,	—— Ἄλογον.
	Ἄνθρωπος.
Εἰδικώτατον εἶδος.	

Περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν.

§. λζ. Ὡσπερ ἐπὶ τῶν μεγάλων σρατῶν, ἀπεριλήπτων διὰ τὸ

(*) Σημειῶσαι δὲ, ἐπὶ τὸ Συμβεβηκός, ἀχώριστον μὲν ἔν, ἐν τῶ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγορεῖται, ὡς καὶ ἡ διαφορὰ χωριστὸν δὲ, ἐν τῶ πῶς ἔχον ἐστὶ. Συλλήβδην δὲ ἐρωτηθεὶς περ πάντων, οὕτως ἀποκριθῆ· τί ἐστὶν ἄνθρωπος; ζῶον· (τοῦτο γένος) ὁποῖον; λογικόν (τοῦτο διαχωρὰ) ἢ γελαστικόν (τοῦτο ἴδιον) ἢ σίμων, (τοῦτο συμβεβηκός) πῶς ἔχων ἐστὶ καθεῖς ἄνθρωπος, (τοῦτο συμβεβηκός χωριστὸν.)

πλήθος τῶν καθ' ἕκαστα ὄντων, εἰς τάγματα ἄττα καὶ συστήματα εὐπερίληπτα τῷ νοῦ τὴν πᾶσαν στρατιὰν διαιροῦσιν οἱ τούτων ἡγούμενοι· οὕτω καὶ οἱ φιλόσοφοι κοινότησί τισι καὶ ὅροις συμπεριλαβεῖν τὰ ὄντα ἐπεμελήθησαν, ἐφ' οὓς πᾶσα ἔννοια, ἡ ἰδέα ἀναγομένη, εὐσύνοπτος ἔσται ταῖς θεωρίαις καὶ εὐπερίληπτος· τοὺς δὲ ὅρους τούτους οἱ μὲν Κατηγορίας ἀπλῶς, οἱ δὲ γενικώτατα προσηγήρευσαν γένη· ἐπὶ γὰρ ταῦτα ἀνιώντες δι' ἀφαιρέσεως (κγ) ὡς ἐπ' ἐσχάτους ὅρους ἰστάμεθα.

§. λή. Πρῶτων τοίνυν τῶν ἰδεῶν ἢ ἐννοιῶν εἰς ὅρους γενικοὺς οὕτως ἀναγομένων, αἱ δέκα ἐκεῖναι κατά γε τὸν Σταγειρίτην Κατηγορίαι συνίστανται· οἶον, Οὐσία, Ποσόν, Ποῖόν, Πρὸς τι, Ποῦ, Ποτέ, Ποιεῖν, Πάσχειν, Κεῖσθαι, ἔχειν· ἡ γὰρ καθ' αὐτὸ ἐστὶ τὸ ὄν ὑφ' ἑσῶς, καὶ τοῦτο καλεῖται Οὐσία· ἡ ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι ἔχει, καὶ οὐ χωρὶς ὑπάρχειν ἀδύνατον, καὶ τοῦτ' ὀνομάζεται Συμβεβηκός· Τοῦτο θεῶς ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑπάρχον, διατίθῃσιν αὐτὴν ἐννεαχῶς τοιῶσδε, ἢ τοιῶσδε ἔχειν· ἡ γὰρ ὡς μέτρον τοῦ μεγέθους αὐτῇ ἐνυπάρχει, καὶ καλεῖται Ποσότης· ἡ ὡς ποιὰν τινα τρύτην ἀποδεικνύον, καὶ ὀνομάζεται Ποιότης· ἡ καθ' ἃ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεται αὕτη, καὶ τοῦτό ἐστι Πρὸς τι· ἡ καθ' ἃ τύπον τινα, ὃν κατεῖληφεν ἀφορᾶ, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ Ποῦ· ἡ τὸν ἐν ᾧ χρόνον, καὶ ἐστὶ τὸ, Ποτέ· ἡ καθ' ἃ κινουσα τὴ ἐννοεῖται, καὶ ἐστὶ τοῦτο, Ποιεῖν· ἡ κινουμένη ὑπὸ τίνος, καὶ τοῦτά ἐστι τὸ Πάσχειν· ἡ θέσιν τῶν οἰκείων μερῶν τινα ἔχουσα θεωρεῖται, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ Κεῖσθαι· ἡ ἑτέραν τυγχάνει περικειμένη οὐσίαν, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔχειν.

§. λθ. Λέγονται μὲν οὖν ταῦτα Γενικώτατα μὲν γένη, ὡς ἐφ' ὅρους τινὰς ἐπ' αὐτὰ ἰσαμένης τῆς διανοίας· Κατηγορίαι δὲ, ὡς τῶν ἀπ' αὐτὰ κατὰ θάθος κατηγορούμενα (κδ), τὰ μὲν οὐσιωδῶς, τὰ δὲ συμβεβηκῶτα ἐπουσιωδῶς· οἶον, ἐπὶ τοῦ Σωκράτους, φέρε, εὖροις ἂν τὰ δέκα ταῦτα ἐπισκεψάμενος· ἔστι γὰρ καὶ οὐσία Σωκράτης, ὡς ἀνυπάρχον ὄν, καὶ οὐκ ἂν ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι ἔχον· καὶ ποσόν τι μέγας γὰρ, ἢ μικρὸς, τρίπηχυς, τρίπηχυς· καὶ ποιόν, οἶον φιλόσοφα

καὶ πρὸς τι πῶς ἔχων, οἷον υἱὸς Σωφρονίσκου· καὶ τοῦ δέ ἐστιν, οἷον Ἀθήνησιν· καὶ πότε, οἷον κατὰ τὴν ἐννενηκιστὴν τετάρτην Ὀλυμπιάδα ἐγένετο· καὶ ποιῶν τί ἐστιν, οἷον διαλεγόμενος· καὶ πάσχων, οἷον ὑπὸ τινος τυπτόμενος ἢ λακτιζόμενος· καὶ κείμενός πως, οἷον ὄρθιος ἐς ὧς, ἢ καθήμενος· καὶ ἔχων τι, οἷον τριβώνιον, ἢ πύλον φορῶν. (*)

§. μ. Ἔστι τοίνυν Οὐσία τὸ καθ' αὐτὸ ὑφ' ἑστώς, καὶ μὴ δευτέρον ἐτέρου πρὸς σύστασιν, αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ τῷ νοῦ οὐ ληπτὸν (κγ.), τῇ δὲ ἀφαιρέσει τῶν περὶ αὐτὸ μόλις ὡς ἐν ἀμυδροτάτῳ φέγγει νηρούμενον· οἷον, ἐγὼ, σὺ, ἐκεῖνος, ὀλίθος ὄδι, τὸ ξύλον τουτί. Τοῦτο οὖν ἡ μάξιστα πρώτη οὐσία καὶ ἄτομος· δευτέρον δὲ, τὰ ἀνωτέρω εἶδη καὶ γένη, τὰ τῆς πρώτης κατηγορούμενα· οἷον, ἄνθρωπος, ζῶον, καὶ τὰ τοιαῦτα (**). Παρέπεται δὲ τῇ πρώτῃ καὶ ἀτόμῳ οὐσίᾳ πρῶτον αἰετ, καὶ πάση, καὶ μίνη τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι· δευτέρον δὲ, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μὴ ἐπιδέχασθαι, ὡς τὸν αὐτὸν λόγον πάσης οὐσίας ἐπιδεχομένης.

§. μβ. Ποσὸν δὲ ἐστὶ συμβεβηκὸς, καθ' ὃ τὸ πεπεσωμένον διαίρεται εἰς ἐνυπάρχοντα μέρη· ἔστι δὲ τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν συνεχές, τὸ δὲ διωρισμένον· καὶ συνεχές μὲν, οὗ τὰ μέρη πρὸς τινα κοινὸν συνάπτεται ὅρον· οἷον, γραμμῆ, ἐπιφάνεια, σῶμα., κίνησις, χρόνος· τὰ μὲν, κατὰ διαμονήν· κίνησις δὲ καὶ χρόνος, κατὰ διαδογὴν· διωρισμένον δὲ, οὗ τὰ μέρη, μηθενὸς ὅρου ὄντος κοινοῦ, διήρηται ἀπ' ἀλλήλων· οἷον, ἀριθμὸς, καὶ λόγος· ἀριθμὸς μὲν, τὸ τῶν μονά-

(*) Ταῦτα δὲ ὁ αἰθιόμος Εὐγένιος καὶ ἐν δισίχῳ ἐνέτεινε μνήμης χάριν ὀδί.

» Δένδρον ἐξ ὁμοῦ καύσωνι κατὰψυχε χαλκῶς

» Ἀγρῶ χθές ἴσως γ' ἄλλα χιτωνοφόρους.

(**) Διενέχει δ' ἂν τῆς δευτέρας ἢ πρώτης οὐσίας, ἢ ἢ μὲν πρώτη ὑποκειμένον ἐστὶ· καὶ οὐ καθ' ὑποκειμένου· ἢ δὲ δευτέρα τούναντίον, καθ' ὑποκειμένου καὶ οὐχ ὑποκειμένου· ὡσαύτως δὲ διαφέρει καὶ τὸ συμβεβηκὸς τῆς δευτέρας, ὅτι οὐχ ὡς καθ' ὑποκειμένου τῆς πρώτης, ἀλλ' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ κατηγορεῖται· ὃ ἐστὶν. ἐποσειδῶς αὐτῇ ἐνυπάρχει. Τὸ γὰρ ζῶον φανερὸν λέγεσθαι κατὰ τοῦ Σωκράτους· οὐμὴν δὲ καὶ τὸ φιλόσοφον, ὃ ἐστὶ συμβεβηκὸς, οὕτως, ἀλλ' ἐν τῷ Σωκράτει· ὃ ἐστὶν ἐν ὑποκειμένῳ.

δων πλῆθος· λόγος δὲ, τὸ τῶν λέξεων ἄθροισμα. ὁ μὲν, κατὰ διαμιν-
νήν· ὁ δὲ, κατὰ διαδοχὴν· Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους, συνεχῆς μὲν μέ-
γεθός ἐστιν, οὗ τὰ μέρη συνεχόμενα νοεῖται ἀλλήλοις· διωρισμέ-
νον δὲ, οὗ τὰ μέρη διίστανται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀπο-
τελοῦντά τι συνεχῆς, ὡς τὰ ἐπισεσωρευμένα, καὶ ὁ ἀριθμὸς. Παρέπι-
ται δὲ τῷ ποσῷ τὸ κατ' αὐτὸ ἴσα καὶ ἄνισα λέγεσθαι τὰ πεποιημένα·

§. μβ. Ποῖόν δέ ἐστι συμβεβηκὸς δι' οὗ ἡ Οὐσία διορίζεται ἰσως
εἰς τὸ τοιαῦδε, ἢ τοιαῦδε εἶναι· Συμβαίνει δὲ τοῦτο τετραχῶς· ἢ γὰρ
ἐπεισάκτως, ἢ ἐμφύτως, ἢ κατ' αἰσθητικὴν τινα πρόσληψιν, ἢ κατὰ
τὸ ποσὸν καὶ ἐπιπολῆς· περὶ ὧν ἐκάστων ἐξήξ.

§. μγ. Εἰ μὲν οὖν ἐπεισάκτως, καθ' ἑξὶν λέγεται καὶ διαθέσιν.
ἐκεῖνο μὲν, τῆς Οὐσίας δυσαπαλλάκτως πεποιημένης, καὶ οἷον συμ-
πεφυκυῖαν τὴν ποιότητα κεκτημένης· οἷα ἡ τελεία περὶ τὴν ἐπι-
σήμεν, ἢ τέχνην δυσαρχίρετος δεξιότης· τοῦτο δὲ τῶναντίον, ἐπει-
δὴν ἡ Οὐσία εὐαπόθετον καὶ εὐκίνητον, καθάπερ συμβαίνει τοῖς ἀρ-
τιμαθέσι, τὴν περὶ τι δεξιότητα κεκτημένην τυγχάνη.

§. μδ. Εἰ δὲ ἐμφύτως, κατὰ φυσικὴν δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν
προσαγορεύεται ἐκεῖνο μὲν, τῆς ποιότητος ἐκ φύσεως τῆ οὐσία ἐνού-
σης, καὶ πρὸς τὸ ποιεῖν τι βραδίως, ἢ πάσχειν, ἢ μὴ, δεξιὰν αὐτὴν
ὑπεργαζόμενης· οἷα ἐστὶν ἡ πυκτικὴ τούτέστιν, ἢ ἀγαθὸν πυκτὴν
ποιουσά τινα δεξιότης, καὶ ἡ δύναμις τοῦ μὴ πάσχειν τομὴν τὸ
σκληρὸν καθάπερ αὐτὸ τοῦ βραδίως ὑπέικειν τὸ μαλακόν· τοῦτο δὲ,
ἡνίχ' ἡ οὐσία φυσικῇ κατέχεται ἀτονίᾳ, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ ἀμβλυ-
πούντος. — Κατ' αἰσθητικὴν δ' αὐθις πρόσληψιν, ἢ μίαν τινα
τῶν αἰσθήσεων διατιθεῖσα· οἷον, ἤχος μὲν τὰ ᾄτα, γλυκύτης δὲ
τὴν γεῦσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἥτις καὶ παθητικὴ ποιότης προσαγο-
ρεῖται. — Κατὰ ποσὸν δὲ καὶ ἐπιπολῆς, οἷον τὸ σχῆμά ἐστι καὶ ἡ
μορφή ἐκάστου, ὡς τοῖονδε τι τὸ σῶμα διατιθέντα.

§. μέ. Πρὸς τι δὲ ἐστὶ τὰ ἀπ' ἀλλήλων συναρτωμένην τὴν ἐν-
νοιαν ἔχοντα, καὶ καθ' ἑαυτὰ μὴ δυνάμεθα θεωρεῖσθαι· οἷον, τὸ
πατὴρ πρὸς τὸν υἱὸν ἐννοεῖται, καὶ τὸ μέγα πρὸς τὸ μικρόν· Ἔστι

δὲ ἡ ἔννοια τούτων πολυσχεδής· ἢ γὰρ κατ' ἐπίνοιαν πρὸς ἄλληλάς ἀναφέρονται, ὡς τὸ ὑποκείμενον πρὸς τὸ κατηγορούμενον, καὶ τὸ γένος πρὸς τὸ εἶδος, καὶ ἀνάπαλιν· ἢ πραγματικώτερον ὑπάρχουσι συννοούμενα, ὡς ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱός· ἢ δὲ σχέσεις αὕτη θεωρεῖται ἢ καθ' ὁμωνυμίαν, ὡς ἡ τοῦ ὁμοίου πρὸς ὁμοιον, καὶ ἴσου πρὸς ἴσον· ἢ καθ' ἑτερωνυμίαν, ὡς ἡ τοῦ πατρὸς πρὸς υἱόν· ἦν καὶ τετραγῆ ἂν τις διέλοι μάλιστα· ἢ γὰρ ὡς αἴτιον καὶ αἰτιατὸν ἐννοεῖται, ὡς διδάσκων καὶ διδασκόμενος· ἢ καθ' ὑπεροχὴν καὶ ἔλλειψιν, ὡς δεσπότης καὶ δοῦλος, μέγα καὶ μικρόν· ἢ κατὰ τὴν ἐν τόπῳ διαφορὰν ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά· ἢ τέταρτον κατὰ τὴν χρονικὴν, ὡς νεώτερον καὶ πρεσβύτερον·

§. μς. Ἀπαιτεῖται δ' οὖν ἐν τοῖς Πρὸς τι πρῶτον μὲν τά τε πράγματα αὐτὰ, ἐν οἷς ἡ σχέσις, καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν οἷον, πατήρ καὶ υἱός καὶ ἡ γέννησις, δι' ἣν ἐκεῖνοις ἡ σχέσις· δεύτερον δὲ τὸ ἅμα ἰούσαι, ἢ γνώσει παρίστασθαι τῷ νοῦ· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν λέγοιτο σμετικά· διὸ καὶ συναυαίρεται, καὶ συνεισάγεται· πατρὸς γὰρ μὴ ὄντος οὐκ ἔστιν υἱός, καὶ ἀνάπαλιν· καὶ πάλιν ὄντος πατρὸς, ἀνάγκη καὶ υἱὸν εἶναι, καὶ οὕτως ἢ πρὸ πολλοῦ τεύνηκώς· ἀλλ' ἡμῖν ὡς ἐπιπεριῶν εἰσάγεται ὧδε.

§. μζ. Ποιεῖν δὲ ἐστὶ τὸ μεταβάλλειν καὶ ἀλλοιοῦν, ἧτοι αὐτὸ τι ἑαυτὸ ὡς τὸ θεωρεῖν· ἢ ἄλλο, ὡς τὸ διδάσκειν· ἀκεῖνο μὲν, ἔμμονος ἀκούει ἐνέργεια· τούτο δὲ, μεταβατική· ἐστὶ δὲ τὸ μὲν καθ' ὁρμὴν ποιεῖν λέγεται, ὡς τὸ ὑλακτεῖν· τὸ δὲ, κατὰ φύσιν, ὡς τὸ καίειν· τὸ δὲ, κατὰ τέχνην, ὡς τὸ ναυπηγεῖσθαι· τὸ δὲ κατ' ἐπιστήμην, ὡς τὸ διανοεῖσθαι· τὸ δὲ κατὰ προαίρεσιν, ὡς τὸ πράττειν ἀγαθόν τι, ἢ φεῦλον.

§. μη. Πάσχειν δὲ ἐστὶ τὸ ὑπίτινος μεταβάλλεσθαι, ἢ ἀλλοιοῦσθαι· ὡς τὸ θερμαίνεσθαι, ἢ φωτίζεσθαι· Πάσχει δ' οὖν τὸ πάσχειν ἢ κατ' οὐσίαν μεταβαλλόμενον, ὡς ὁ κρύσταλλος ὑπὸ φύχους πηγνύμενος, ἢ κατὰ ποσὸν αὐξόμενον, ἢ μειούμενον, ὡς τὰ φυτικὰς μετέχοντα ζωῆς· ἢ κατὰ ποιὸν ἀλλοιούμενον, ὡς ὁ οἶνος ἐκτροπίας

γενόμενος· ἢ ὡς φθειρόμενον, ὡς τὸ ξύλον ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανώμενον· ἢ ὡς τελειούμενον, ὡς ὁ μαθητὴς παιδευόμενος.

§. μθ. Ποῦ δὲ ἐστὶ τὸ ἐν τύπῳ εἶναι. οὐ διχφρακί φέρονται ἕξ, ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερά, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν.

§. ν. Ποτὲ δὲ, τὸ ἐν χρόνῳ εἶναι. οὐ μέρη τρία, τὸ πρότερον, τὸ ὕστερον, καὶ τὸ νῦν ἐν τῷ μέσῳ συνδυασμικῶς καὶ ἀκαριαίως τὰ ἄλλα συνάπτων.

§. νά. Κεῖσθαι δὲ ἐστὶν ἢ τοιαύδε τῶν τοῦ σώματος μελῶν θέσεις ὡς πρὸς τὸν τύπον· οἶον, ὄρθιον τι ἰστάμενον, καθήμενον, ἀνακλιμένον, ὑπτιάζον, ἀναβάδην, καὶ τὰ τοιαῦτα.

§. νβ. Ἐχειν δὲ ἐστὶν οὐσίας περὶ οὐσίαν περίθεσις· δεῖ δ' οὖν τὸ ἐχόμενον, εἴτ' οὖν περιτιθέμενον, ἕξωθεν μάλιστα εἶναι ἤτοι φυσικόν, ὡς ὁ κισσὸς περὶ τὴν δρυῖν· ἢ τῶν ἐκ τέχνης, ὡς ἰμάτιον, δακτύλιος, ὑποδήματα, στέφανος ἐλαίας τυγλὸν ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ταῦτα δὴ καὶ περὶ τῶν κατηγοριῶν, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, ἰκανὰ ἄς οἱ μετ' Ἀριστοτέλην πλέον τοῦ δέοντος ἐκλεπτουργήσαντες, καὶ περιττῶς ἅμα ἀναμασσησάμενοι, ὡς πᾶσαν ἐντεῦθεν μονονουχί σοφίαν ἐλπίσαντες ἐξαρῖσεσθαι, ἀηδεῖς καὶ ψυχροὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔουσχαν εἶναι.

Περὶ Ὁρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.

§. γγ. Ἐπειδὴν οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων πορισώμεθα διακεκριμένας καὶ πλήρεις ἰδέας (ιη. ιθ.), ῥῆθιον συνιδεῖν καὶ ὅπως δεῖ ὀρίζεσθαι καὶ διαιρεῖν αὐτάς· ἃ οὐκ' ἔσθ' ὅπως τις ἂν εἴποι ἀξίως, ὅσον πρὸς πορισμὸν ἐπιστήμης συμβάλλεται ἄμφω.

§. γδ. Γίνεται δὲ τούτων τὸ μὲν, ἐπειδὴν διακλύωμεν τὴν ἰδέαν εἰς ἀπλουστέρους· τὸ δὲ, ἐπειδὴν διαιρῶμεν αὐτὴν εἰς ἐλάττους ἄλλας· τὸ μὲν, ὡς ὅλον ὄν ἐνεργεῖα εἰς τὰ αὐτῷ ἐνυπάρχοντα· τὸ δὲ, ὡς ὅλον (κῆ) δυνάμει εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ἀναγόμενα· ὥστ' ἀναλύοντες μὲν, ἀνατρέχομεν ἀπὸ τῶν κατωτέρω ἐπὶ τὰ ἄνω· ὅλον, ζῶν ἐστὶν οὐσία ἔμφυχος, αἰσθητικῆ, μεταβατικῆ· Διαιρουντες δὲ, κατιμεν

ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐπὶ τὰ κάτω χωροῦντες· οἷον, τῆς οὐσίας τὸ μὲν ἔστι σῶμα, τὸ δὲ πνεῦμα· καὶ τοῦ σώματος τὸ μὲν ἔμφυχον, τὸ δὲ ἄψυχον· καὶ τοῦ ἐμφύχου τὸ μὲν αἰσθητικόν, τὸ δὲ ἀναίσθητον, καὶ ἐξῆς. Ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει προκύπτειν τὸν Ὀρισμὸν καὶ τὴν Διαίρεσιν τὰ ἀνυσιμώτατα μάλιστα πρὸς θήραν φιλοσοφίας, περὶ ὧν ἐξῆς.

Περὶ Ὀρισμοῦ.

§· νέ ἔστι τοίνυν Ὀρισμὸς πρότασις οὕτω τὸ ὀριστὸν διαστέλλουσα, ὥστε τῶν ἄλλων ἀεὶ ἔχειν ἀντιδιαστέλλεσθαι. (*) Οὗτος τοίνυν, εἰμὲν τὴν τοῦ ὀνόματος δύναμιν σκοπεῖ, ὀνοματώδεις προσχωρεῖται· οἷον κύκλος ἔστιν, οὗ ἡ περιφέρεια πανταχόθεν ἐπίσης ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀφίσταται· καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ἄνω τὴν ὦπα ἔχων· Εἰδὲ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν παραγυμνώσαι προστίθεται, πραγματιώδεις καλεῖται· οἷον κύκλος ἔστι σῆμα, ὃ γραμμῆς περὶ τὸ κέντρον ἀγθῆσης, καταγράφεται· καὶ ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικόν· Εἰδὲ καὶ τρίτον ἐκ τῶν περὶ αὐτὸ, καὶ μὴ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχόντων, σκιαγραφῆσαι τι τὸ πρᾶγμα ἐθέλει, ὑπογραφικὸς ὀνομάζεται· οἷον, ὠρολόγιόν ἐστι μηχανή τις ἐξ ἀργύρου, ἐν τῷ τοίχῳ ἐξ ἀλύσεως ἀπλωρημένη· ὁ γὰρ ἀργυρος ἐνταῦθα, καὶ ἡ ἄλυσις, καὶ τὸ κατὰ τὸν τοίχον ἐξ ἧλου τινὸς ἀπαιωρεῖσθαι οὔτε παντὶ, οὔτε ἀεὶ προσήκει τῷ ὀριστῷ· διὸ καὶ ὁ ὑπογραφικὸς, ὡς ἐπουσιώδης, ἀδόκιμος, ἐνθ' ἂν δι' οὐσιωδῶν ἀποδοῦναι τοῦτον δυνώμεθα μάλιστα· δυνατόν γὰρ ἄλλως ὀρίσαι τὸ ὠρολόγιον, μηχανὴν εἶναι ἧτοι ἧχω, ἢ διὰ τοῦ ὠροδείκτου τὰς ὥρας ἡμῖν σημαίνουσαν. (**)

(*) Γνωρισμὸν τὸν Ὀρισμὸν ὁ κλεινὸς Εὐγένιος, τῷ Σταχυερίτῃ ἐπόμενος, φασὶν εἶναι· οὐδὲν γὰρ ἢ αὐτὰ τὰ γνωρίσματα καταλέγει τῷ πράγματι.

(**) Διαφεῖν δὲ καὶ ἄλλως φιλοῦσι τινες τοὺς ὀρισμοὺς, εἰς ὀνοματικόν, χαρακτηριστικόν, καὶ γενητικόν· καὶ ὀνοματικὸς μὲν ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ὁ τὴν ἀνάπτυξιν ποιούμενος τοῦ ὀνόματος· ὡς ἐκλειψὶς τῆς Σελήνης ἐστὶ, λείψις τοῦ σέλας αὐτῆς· χαρακτηριστικὸς δὲ ὁ καὶ γνωριστικὸς, ὁ τὰ οὐσιώδη τοῦ ὀριστοῦ καταλέγων γνωρίσματα· οἷον, ἐκλειψὶς,

§. νσ'. Συνίσταται δὲ ὁ Ὄρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῆς διαφορᾶς καὶ ἰδίου οἴον, ἵππος ἐστὶ ζῶον ἄλογον χρεμετιστικόν· ὅπου τὸ μὲν ζῶον, ὡς γένος λαμβάνεται· περιέχει γὰρ γενικῶς καὶ τὰ ἄλλα τῶν ζῶων· τὸ δὲ, ἄλογον, ὡς διαφορὰ· τούτῳ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου λογικῷ ὄντος, δίσταται· τὸ δὲ χρεματιστικόν, ὡς ἴδιον· καθ' ὃ καὶ τῶν ἄλλων ὁ ἵππος δίσταται· περιττὸν δὲ εἰπεῖν, ὡς καὶ τὰ συμβεβηκότα συμπαραλαμβάνονται παλλαχῆ ὡς γνωρίσματα ἐν ἐλλείψει τῶν οὐσιωδῶν.

§. νζ'. Ἄρετὴ δὲ Ὄρισμοῦ μηδὲν μῆτ' ἐπὶ πλέον ἔχειν, μῆτ' ἔλαττον τοῦ ὀριστοῦ· κανὼν δ' ἀκριβής ἐστὶ τούτου τὸ ἀντιστρέφειν πρὸς τὸ ἴδιον ὀριστόν· οἶον, πᾶς ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον λογικὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, γελαστικόν· καὶ πᾶν λογικόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, γελαστικόν, ἔστιν ἄνθρωπος. (*)

σελήνης ἐστὶ σκοτασμός αὐτῆς πλησιφαοῦς οὐσης· γενετικὸς δὲ, ὁ τὸν τρόπον δεικνύων τῆς τοῦ ὀριστοῦ γενέσεως οἶον, ἐκλειψὶς σελήνης ἐστὶ παρεμπτωσις τῆς γῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἡλίου·

(*) Σημειώτεον, ὡς ὄμο τινὰ πέφυκε κωλύειν τὴν τῶν ὄρων ἀντιστροφὴν, ἔλλειψις καὶ πλεονασμός τῶν ὀνομάτων· ἢ μὲν, πλεονασμὸν τῶν πραγματικῶν τοῦ ὀριστοῦ καταχέουσα· ὁ δὲ, ἔλλειψιν τῶν αὐτῶν ἀπ' ἐναντίας ἀπεργαζόμενος· οἶον, εἴτις εἴποι,, ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον λογικόν, γραμματικόν, οὗτος πλεονάσας τῷ ἐσχάτῳ τῶν ὀνομάτων, μόνον τοὺς γραμματικὸς περιείχευεν ἐν τῷ λόγῳ, ἀποκαίεισας τοὺς ἄλλους· εἰ δ' αὖ παραλιπὼν τὸ λογικόν, εἴποι μόνον, ἄνθρωπός ἐστὶ ζῶον, πάντα τὰ ζῶα ἐν τῷ τοῦ ἀνθρώπου ὀρισμῷ συγκατέκλεισεν. ἵνα οὖν μηδεμίαν κακίαν ἐπισυμβείη ἐν τούτοις, ἐκεῖνα μάλιστα φυλακτέα, καὶ ἀποφευκτέα.

α. Ἀπέρητον ἔλαττον τὸν ὀρισμὸν καὶ μὴ ἔλλειπῆ εἶναι δεῖ.

β. Φευκτέον τοὺς ἀποφατικούς, ὡς ἵππος ἐστὶ ζῶον οὐ λογικόν· οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ, ἢ ὃ μὴ ἐστὶν ἵππος διασφαεῖται.

γ. Ὁσαύτως δὲ σφαλερὸν καὶ τὸ τὰ αὐτὰ διὰ τῶν αὐτῶν ὀρίζειν· οἶον, ἀπειρόν ἐστίν, οὐ πέρας οὐκ ἐστίν οὐθεν, καὶ παντοδύναμός ἐστίν ὁ τὰ πάντα δυνάμενος θεός·

δ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ διαλλήλως ὀρίζειν οὐδὲν ἐξεῖ ὑγιές· οἶον, μὴν ἐστίν ὁ ἐκ τεισάκρων ἐξδομαδῶν συμπληρούμενος χρόνος· καὶ πάλιν ἐξδομάς ἐστὶ τὸ τεταρτημόριον τοῦ μηνός· καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν σχετικῶν εὐδοεῖτ' ἀν· φημὲν γὰρ πατήρ ἐστίν, ὃ ὑπάρχει υἱός· καὶ υἱός, ὃ ἐστὶ πατήρ.

Περὶ Διαιρέσεως.

§. νή. Τοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐκ παντὸς τρόπου ἀνιχνεύειν ἐθέλουσι, διακεκριμένων καὶ πλήρειων ἰδεῶν πολλὴ χρεία. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ὄν ἡ ἀλήθεια τοῦτο ὡς ἐν πυκνῇ τῇ ὕλῃ καὶ σκότῳ βαθεῖ ἔοικε δυσθέραινον εἶναι, ἀγαθὴ ἡγεμονία καὶ λυχνόφορος πρὸς ταῦτά ἐστι οὐχ ἥττον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ Διαίρεσις, ἀνάγκη οὖσα τοῦ δυναμειοῦ εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ἀναγόμενα (νδ') ὅ ἐστι τῆς καθόλου ἰδέας εἰς ἄλλας μερικωτέρας ἀνάπτουσις.

§. νθ'. Διαιρεῖται μὲν οὖν καὶ πᾶν πρᾶγμα εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνολοῦται μερῶν, τὸ μὲν μέγεθος ἔχον, τεμνόμενον· τὸ δ' ἐκ πλήθους συμπληρούμενον, μεριζόμενον· διαιρεῖται δὲ καὶ τὸ καθόλου, ὡς ὄλον (καὶ) δυνάμει, εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ἀναγόμενα· ὁ καὶ λογικὴ διαίρεσις ἡκουσε· περὶ ἧς ἡμῖν ἐνταῦθα ὁ λόγος.

§. ξ'. Τὸ καθόλου τοίνυν, ὡς ὄλον δυνάμει διαιρετόν, ἦτοι ὡς γένος εἰς εἶδη ὑφίσταται τὴν διαίρεσιν, ὡς τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον· καὶ τὸ χρῶμα εἰς λευκὸν καὶ μέλαν· ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα μὲν, ὡς ὁ πλανήτης εἰς Κρόνον καὶ Δία, καὶ τοὺς λοιπούς· εἰς ἄτομικὰ δὲ, ὡς τὸ λευκὸν εἰς τοδὶ καὶ τοδὶ λευκόν (κς.) (*). Δεῖ μὲν τοι γὰρ μὴ ἐπὶ πολὺ χωρεῖν τὴν διαίρεσιν, μήτε τῶν γενῶν πολυειδῶν

ἐ· Φευκτέον ἔτι καὶ τὰ ἀσαφῆ διὰ τῶν ἀσαφῶν ὀρίζειν. ὡς τὸ τῶν Στωϊκῶν, ἡμῶς ἔστιν ἄναμμα ἐν θαλασσίων ὑδάτων.

ς· Καὶ τὸ ἐκ μεταφορῶν ὀρίζειν, ἐνθ' ἔστι διακρίων, τοῖς φιλοσοφοῦσιν ἀλλότριον, ὡς τὸ ἀνθρώπος ἔστι ἀσθενείας ὑπόδειγμα, καιροῦ λάφυρον, τύχης παίγνιον, μεταπτώσεως εἰκὼν, φθόνου καὶ συμφορᾶς πλάστιγξ· τὸ δὲ λοιπὸν φλέγμα καὶ χολή· τὰ γὰρ τοιαῦτα βήτεροι μάλιστα καὶ παιηταῖς προσανήκει.

(*) Ἐξ ἀρχῆς δὲ διαιρεῖται τὸ ὄλον ἢ γὰρ ὡς γένος διὰ τῶν διακριτικῶν διαφορῶν, ὡς τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον· ἢ ὡς εἶδος διὰ τῶν ἰδίων συμβεβηκότων, ὡς τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν πλουτοῦσιν, οἱ δὲ πένονται· ἢ τὸ κατ' εἶδος συμβεβηκὸς δι' ἑτέρων συμβεβηκότων· οἶον, τῶν πλουτούντων οἱ μὲν φειδωλοὶ, οἱ δὲ ἐλευθέροι· ἢ ὡς αἰτιατῶν διὰ τῶν αἰτίων· οἶον, τῶν ἀμαρτημάτων τὰ μὲν ἐξ ἀγνοίας, τὰ δὲ κατ' ἐπίγνωσιν· ἢ ἀνάπαλιν, ὡς αἴτιον διὰ τῶν αἰτιατῶν· οἶον, ἢ ἐν ἡλίῳ θερμαντικὴ δύναμις τὰ μὲν τᾶκει, τὰ δὲ σκληρύνει· ἢ τὰ ἀποτελούμενα διὰ τοῦ τέλους· οἶον, τῶν ἐλευσύντων οἱ μὲν δι' οἴκτου, οἱ δὲ πρὸς δεξιῶν τουτο παύουσιν. Εὐγ. 221

γιγνομένων, μήτε τῶν εἰδῶν εἰς οὐκ εὐπερίληπτα κατατεμνομένων· ἡ γὰρ τοῦ ζώου ἀμέσως εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον διαίρεσις ὁρθῶς ἔχει· εἰ δὲ διαιρεθῆι εἰς ἄνθρωπον, ἵππον, βούν, καὶ τὰ λοιπὰ, ἃ οὐδὲ κατκλέγειν ἂν εἴη ῥάδιον, ἢ πούγε δυνατὸν μνημονεύειν πῶς ἂν εἴη τοῦτ' ὀρθόν; οὕτω δ' αὖ καὶ τὸν ἄνθρωπον διελόντες, εἰς Πέτρον καὶ Πάυλον καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ μέρος ἀνθρώπους, ἀπαρίθμησιν ἂν ποιῶμεν (καί τοι καὶ τοῦτο οὐκ ἂν γένοιτο ἐφικτὸν) ἀλλ' οὐ διαίρεσιν.

§. ζα'. Ἐπειδὴν δὲ διέλωμεν οὕτω τὸ δυνάμει ὄλον, εἰ διαφόρῳ λόγῳ αὐθις βουληθῆιμεν διελεῖν τὸ αὐτὸ, Ἐπιδιαίρεσις τοῦτο κληθήσεται· εἰ δὲ καὶ τῶν ἀντιδιαιρουμένων μερῶν πάλιν θάτερον λαθύντες, εἰς μερικώτερα ἔτι διέλωμεν, τοῦθ' Ἰποδιαίρεσις προσαγορευθήσεται· οἶον, διαίρω τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄρσεν καὶ θήλυ, πρώτη αὕτη τομῆ τοῦ ἀνθρώπου· ἐπιδιαίρω δ' αὖ τὸν αὐτὸν εἰς πεπαιδευμένον καὶ ἀπαιδευτον, τοῦτο κατὰ δευτέραν ἐπιβούλην τομῆ τοῦ αὐτοῦ· τῶν δὲ τμημάτων πάλιν τούτων θάτερον λαθύν, οἶον, τὰ ἄρσεν, ὑποδιαίρω τὸν ἄνδρα εἰς πολεμικὸν καὶ ἀπόλεμον. (*)

§. ζβ'. Οὕτως οὖν τῆς διαίρεσεως γιγνομένης, εἰς μερικώτερα, τὸ μὲν διαιρούμενον καλεῖται διαιρετόν· τὰ δὲ μέρη, εἰς ἃ ἀντιδιαιρούμενα μέρη· ἃ τριχῶς πρὸς ἄλληλα ἔχουσιν· ἢ γὰρ τῷ γένει διενηνόμασι, καὶ λέγονται ἑτερογενῆ, ὡς σῶμα καὶ ἐπιστήμη, ὡς εἰ φαίμεν, τοῦ ὄντος τὸ μὲν ἐστὶ σῶμα· τὸ δὲ, ἐπιστήμη· τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν (μ.) τὸ δὲ εἰς τὴν ποιότητα ἀνάγεται· ἢ τῷ εἶδει, καὶ εἰσὶν ἑτεροειδῆ, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἵππος· ἢ τῷ ἀτόμῳ, καὶ καλεῖται ἕτερα ἀριθμῷ, ὡς Σωκράτης καὶ Πλάτων. (**)

(*) Διενέγκαι δ' ἂν καὶ ἄλλως Ἐπιδιαίρεσις Ἰποδιαίρεσεως· αὕτη γὰρ ταχέως χωρεῖται ἐπὶ τὰ ἄτομα. αὐτὰκα τὴν πρόσδον ἴσκησιν· ἢ δὲ Ἐπιδιαίρεσις, ὡς ἐν ἀφρονίᾳ τῶν συμβεβηκότων, ἐπὶ πλείστον πληθύνεσθαι πέφυκεν· οἶον, τῶν ἀνθρώπων εἰ μὲν πεπαιδευμένοι, εἰ δὲ ἀπαιδευτοὶ· καὶ εἰ μὲν χρησταί, εἰ δὲ φαῦλοι· καὶ εἰ μὲν σώφρονες, εἰ δὲ ἀκαταίε· καὶ πάνθ' ἕσα ἀρετῆ καὶ κακία, καὶ πᾶσα ποιότης ταῦς ἀνθρώπους ἀπ' ἀλλήλων δίστασι.

(**) Σμειωτέον ἄρα ὡς κανόνας ὑγιεῖς Διαίρεσεως ἐκρίνα.

α'. Το διαιρετόν ἴσον ταῖς οὐκ αἰσίοις μέρεσιν εἶναι δεῖ· οὐ γὰρ ἂν ὀρθῶς διέλοι τις εἰ·

Περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν
ὄρων δυνάμεως.

§. ξγ. Ἐπειδὴ δὲ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνδιαθέτους ἐννοίας οὐκ ἄν
ἄλλως ἐπικοινωνοῦμεν ἀλλήλοις, εἰ μὴ σημείοις τισὶ χρώμενοι ἕξω-
θεν τῶν δὲ σημείων τούτων τὰ διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἀπη-
χρήματά ἐστι τὰ πισημότερα μάλιστα, φέρε ἔπωμεν περὶ τῶν φωνῶν
τῶν καὶ ἐναργεσέρων σημείων οὐσῶν, καὶ ἀπονώτερον τὰ ἐν τῷ
κρυπτῷ τῆς διανοίας διεγειρόμενα μεταδιδουσῶν τοῖς, πρὸς οὓς ἄν
βουλώμεθα διαλέγεσθαι.

§. ξδ. Εἰσὶ τοίνυν αἱ φωναὶ αὗται ἄλλο μὲν οὐδὲν· αὐτὰ δὲ τὰ
ὀκτὼ κατὰ γραμματικούς τοῦ λόγου μέρη· ὧν κυριώτατα καὶ τοῖς
διαλεκτικοῖς εἰς χρῆσιν μάλιστα ἦκοντα, τὸ ὄνομά ἐστι καὶ τὸ ῥῆμα
ὧν τὸ μὲν τῶν ὄντων, τὸ δὲ ῥῆμα τῶν πραγμάτων, ἔιτ' οὖν τῶν
τοῖς οὐσί θεωρουμένων ἐνεργειῶν καὶ παθῶν τυγχάνει δηλωτικόν.

§. ξε. Ἐστὶ τοίνυν ὄνομα μὲν φωνῇ σημαντικῇ ἀνευ χρόνου, ἢ

πὼν, τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς χερσαῖον καὶ ἐνυδρον, καὶ ἐναέριον, ἀποκλείσας τὰ
ἀμφίβια.

β. Τὸ διαιρετὸν, ἐνὶ ἐκάσῳ τῶν μερῶν παραβαλλόμενον, μεῖζον εἶναι· ἐν γὰρ ὑγιῆς
ἢ διαίρεσις τοῦ σώματος εἰς τριχῆ διασατὸν, καὶ εἰς ἑαυτόν.

γ. Τα μέρη τῆς Διαίρεσεως διίσασθαι ἀπ' ἀλλήλων, μηδὲ θάτερον τῷ ἑτέρῳ ἐμπε-
ριέγεσθαι· ἐν γὰρ ὄρθον τὸ τοῦς ἀσέρας εἰς πλόνητας καὶ ἀπλανεῖς, καὶ εἰς ζῶδια
διαίρειν· τὰ γὰρ ζῶδια περιέχεται ἐν ταῖς ἀπλανεσίαις.

δ. Ἀπὸ τῶν προσεχεσέρων καὶ ἀμέσων ἀρχομένους χιτῆσθαι τῇ διαίρεσει, καὶ μὴ ὑ-
περπεθῶν· ἀτεχνὸν γὰρ τὴν οὐσίαν ἐκ πρώτης εἰς λογικὴν καὶ ἄλογον ἐνθὺς διαίρειν.

ε. Εἰς τοσαῦτα τὸ διαιρετὸν διατεμεῖν μέρη, ὅσα γε αὐτῇ ἢ φύσει παρέχει· πειρα-
τέον μέντοι μὴ πολλαπλασιασάξιν τὰ μέρη, ὥςτε δυσπερίληπτα εἶναι· δυσδιάκριτον
γὰρ τὸ πλῆθος, καὶ ῥᾶρα τοῦ μνημονικοῦ ἀπορρεῖ. (ξ)

ς. Τὸ διαιρετὸν πρὸ τῆς διαίρεσεως ἀμφιβολίας οἴασθαι ἀπηλλάχθαι.

ζ. Τα μέρη ὁμοφυῆ εἶναι τῷ διαιετῷ καὶ ἀλλήλοις· διὸ τῶν ὁμωνύμων φω-
νῶν διανομήν εἰς διάφορα σημεινόμενα διαίρεσιν μὲν εὖ, διάκρισιν δὲ προσήκει
καλεῖσθαι· τοῦ γὰρ κυνὸς εἰς οὐράνιον, χερσαῖον, καὶ ἐνυδρον διαίρεθέντος, ἄπειστον
ἐν ταῖς μέρεσι τὸ ὁμοφυῆς, ὡς μὴ ἐν τῇ φύσει, ἀλλ' ἐν τῇ φωνῇ ἐν τούτοις γενε-
μένης τῆς διαίρεσεως.

τῆς πρώτης οὐσίας, ὡς τοῦ Σωκράτους (ὅ ἐστι τὸ Κύριον κατὰ γραμματικούς), ἢ τῆς δευτέρας (μ.), ὡς τοῦ ἀνθρώπου (ὅ ἐστι τὸ προσηγορικόν), ἢ τῶν τῆ οὐσίᾳ ἀναγκαίως προσόντων, οἶον, τοῦ λογικοῦ, τοῦ διανοητικοῦ, ἢ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν ἐνδεχομένων τινός, ὡς τοῦ φιλοσόφου, ἢ ἐπιστήμονος, ὅπερ ἐστὶ κατ' ἐκείνους Ἰππίθετον. Ῥῆμα δ' αὖ τὸ καθ' ἑτέρου λεγόμενον, καὶ πρώτως μὲν ἀπόφανσίν τινα συσσημαῖνον· δευτέρως δὲ καὶ ἐνέργειαν, ἢ πᾶθος, ἢ ποιᾶν τινα ἄλλην διάθεσιν προσῆλθούν· καὶ ἔστιν οὕτω παρὰ τοῖς διαλεκτικοῖς τὸ μὲν Ὄνομα ὑποκείμενον, τὸ δὲ Ῥῆμα κατηγορούμενον, καὶ ἢ τὰξίς αὐτῶν μεταληφθῆ, ὡς τὸ φιλοσοφεῖν ἐστὶ καλόν· ἐνταῦθα γὰρ τὸ παρὰ γραμματικοῖς Ῥῆμα παρὰ τοῖς διαλεκτικοῖς, ἢ ὑποκείμενον, ἐστὶν Ὄνομα· τὸ δὲ Ὄνομα, ἢ κατηγορούμενον, ἐστὶ Ῥῆμα. (*)

§. ξς. Τὸ δὲ ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος συγκείμενον ἀπλῶ μὲν ὀνόματι Ἀπόφανσις καλεῖται· ἰδίᾳ δὲ, Κατάφασις μὲν, τὸ καταφάσκον τί τινος· Ἀπόφασις δὲ, τὸ ἀπίνός τι ἀποφάσκον· οἶον, Ἀριστοτέλης φιλοσοφεῖ· Ἀριστοτέλης οὐ φιλοσοφεῖ· ὁ καὶ Πρώτασις ἄλλως ἤκουσε· τὰ δὲ μέρη τῆς Πρωτάσεως ὄροι, καὶ ἄκρα, καὶ πέρατα, ὡς ἀποπερατοῦντα καὶ περιορίζοντα αὐτὴν ἐκατέρωθεν.

§. ζζ. Τῶν δὲ ὄρων ἐστὶν ὁ μὲν, ἀπλοῦς· οἶον, ἄνθρωπος, δικαιοσύνη, τὰ διὰ μιᾶς δηλονότι φωνῆς προφερόμενα· ὁ δὲ, σύνθετος· οἶον, τὸ λογικὸν ζῶον, ἢ ἐν μονάδι τριάς, ἃ περὶ τὴν παιδείαν ζῆλος, ὅσα δηλονότι ἐνικὰ τῆ ἐννοίᾳ τυγχάνοντα, ὡς εἰς διὰ πολλῶν ὀνομάτων προφέρεται ὄρος.

§. ζη. Διήρηται δὲ καὶ ἄλλως, ὡς ἐκ τῆς σημασίας οἱ ὄροι· ἐστὶ

(*) Δεῖ δὲ εἰδέναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπλῆ φωνὴ καὶ φάσις, καὶ ὄρος, καὶ ὄνομα, καὶ ῥῆμα, τῶ μὲν ὑποκειμένῳ ταῦτά ἐστιν ἀλλήλοισι· κατὰ μὲν δὲ τὴν σχέσιν ἔχουσι τὴν διαφορὰν οἶον τὸ ἄνθρωπος, ὡς μὲν σημαντικόν τινός, ἀπλῆ καλεῖται φωνή· ὡς δὲ μέρος καταφάσεως, ἢ ἀποφάσεως, φάσις· ὡς δὲ ἐν συλλογισμῷ λαμβανόμενον, καὶ πρωτάσεως μέρος λεγόμενον, ὄρος· ὡς δὲ ὑποκείμενον, ὄνομα· ὡς δὲ τὰξιν ἔχον κατηγοροῦ μένου, ῥῆμα. Βλεμ. διηγ. ΙΙΙ.

γὰρ ὁ μὲν αὐτῶν θετικὸς, οἷον ἄνθρωπος· ὁ δὲ, στερητικὸς, μόνη μὲν σημασίᾳ, τυφλός· μόνη δὲ τῇ φωνῇ, ἀναμάρτητος, ἀθάνατος· (θετικὰ γὰρ ἄλλως ταῦτα) συναμφοτέρως δὲ, ἀύμματος· πρὸς δὲ τούτοις ἐστὶ καὶ ὄρος ἀόριστος, ὃς τῇ προσλήψει στερητικοῦ μορίου· ἑαυτὸν ἀποκλείων τοῦ λόγου, πάντα τᾶλλα ἐνδίδωσιν ἐννοεῖν· οἷον, οὐκ ἄνθρωπος, οὐ ξυλον. (*)

§. ζθ. Δύναμις δὲ ἡ τῶν ὄρων τριχῶς θεωρεῖται· πρῶτον μὲν γὰρ σημαίνουσι τὰς τοῦ λέγοντος διανοίας· δεύτερον δὲ, αὐτὰ τὰ νοούμενα πράγματα, καὶ τρίτον γίνονται παραίτιοι τῷ ἀκούοντι τοῦ κατανοεῖν τὰ λεγόμενα· οὕτω δὲ ἐν μὲν τοῖς προηγουμένοις οἱ ὄροι ὑπάρχουσι σημεῖα τῶν ἰδεῶν· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ οὐδὲν, ἀλλ' ἡ παραίτιοι μόνον τῶν ἰδεῶν εἰσὶ τοῖς ἀκούουσι.

§. ὀ. Δεῖ μέντοιγε, ἵνα μὴ μίτην ἐν τῷ λόγῳ πλανώμεθα, ἀκριβῶς πειρᾶσθαι τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος σημασίαν τῶν ὄρων καταμανθάνειν· πικρῶς γὰρ ἡμᾶς ταῖς τῶν ὀνομάτων ὑποβολαῖς οἱ γράφοντες περιάγουσιν ἐννοεῖν, τὴν αὐτὴν φωνὴν διαφόροις μεταλαμβάνοντες ἐκτόχαις. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, προσεκτέον μάλιστα πάντων, μῆτι τῶν ὑλικῶς ἐκληφθέντων, εἰδικῶς ὑπακούσωμεν, καὶ ἐναλλάξ· ὡς τῶ, ὄμαξαν εἰπὼν, ὄλην ἄμαξαν τοῦ σώματος ἐξαγῆρχε (ρλή·)· ὃ ἐν μὲν τῷ ἡγουμένῳ τῶν κώλων εἰληπται ὑλικῶς, εἶτ' οὖν συλλαβικῶς καὶ ἀπλῶς ὡς φωνή· ἐν δὲ τῷ ἐπομένῳ, εἰδικῶς, μηδὲν δέον, καὶ κατὰ σημασίαν· ἀνάπαλιν δ' αὐτῷ, τοῦτο τὸ Ἄρα ὑποδίκους ὑμᾶς καταστήσει τῇ αἰωνίῳ ἀρᾷ, τὸ τοῦ Βασιλείου· οὐ γὰρ τὴν δισύλλαβον ταύτην φωνήν ὑλικῶς ἐννοητέον ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὴν ἐν τούτῳ κακοθήτως εἰς τὰ θεῖα δόγματα συναγομένην κακοδοξίαν· ἐκ γὰρ τῆς ἐκ τούτων ἀποπλανήσεως πάσας

(*) Τὴν τῶν ὄρων διαίρεσιν τέλειον παρεκτείνειν ὡς ἐν ἐπιτομῇ περιττόν· συγκαταλέγεται γὰρ τοῖς εἰρημένοις καὶ οὐσιαστικῶς, ὡς ὁ ἀνήρ· καὶ ἐπίθετος, ὡς ἀγαθός· καὶ ἀφρημένος, ὡς μελιάντα· καὶ συγκεκριμένος, ὡς μέλας· περιληπτικός, συνώνυμος, ἐυώνυμος, πολυώνυμος, πολύσημος, μεταφορικός, καὶ ἄλλα πολλά.

ἢ κατὰ κτήσιν ὡς ἐν ταῖς ἰδέαις.
ἢ κατὰ ἀλλοίωσιν ὡς ἐν ταῖς ἐννοίαις .

ῶν { αἱ μὲν κατὰ συνείδησιν ἐπιστροφικῶς.
αἱ δὲ κατὰ μετάθασιν ἐνεργητικῶς.

ἐκ μὲν τῶν παρεπομένων.

{ αἱ μὲν εἰσιν ἐναργεῖς ὧν { αἱ μὲν διακεκρυμμένοι ὧν { αἱ μὲν πλήρεις
αἱ δὲ ἀμυδραί . . . { αἱ δὲ, συγκεχυμένοι . . . { αἱ δὲ ἀτελεῖς.

ἐκ δὲ τῆς ποιότητος . . .

{ αἱ μὲν ἀπλᾶι, καὶ ἄνευ γνωρισμάτων.
αἱ δὲ σύνθετοι καὶ μετὰ γνωρισμάτων.
αἱ δὲ ἀφηρημένοι.

ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ . . .

αἱ μὲν μερικαί, οἷον τὰ καθ' ἕκαστα ὧν . . .

{ τὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ὑφεστᾶν { λογικὸν μὲν πρόσωπον, ὡς Σωκράτης.
τὸ δὲ ἀνυπόστατον, ἀτομικόν, ὡς τὸδε τι. { ἄλογον δὲ ἄτομον, ὡς Ἐπίθοσ καὶ Βελίσις.

ἐκ δὲ τῆς ποσότητος . . .

κατὰ πλάτος μὲν τὰ γενικώτατα γένη.

οὐσία,
ποσόν,
ποιόν,
πρὸς τι,
ποῦ,
ποτέ,
ποιεῖν,
πάσχειν,
κεῖσθαι,
ἔχειν.

αἱ δὲ καθόλου.

κατὰ βάθος δὲ τὰ ὑπάλληλα εἶδη . . .

{ γένος.
εἶδος.
δικαστῆρά.
ἰδίον.

{ τὰ μὲν ἀνωτέρω, ὡς ὅλα δυνάμει, εἰσι
πολυπλατεῖ μὲν, ὀλιγοβαθῆ δέ.
ῶν { τὰ δὲ κατωτέρω, ὡς ὅλα ἐνεργείᾳ, πολυ-

OL

μικροῦ δαί συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις γίγνεσθαι τὰς φιλονεικίας· τέσσαρες γάρ, δέον τρεῖς (υιέ, καὶ ἐξῆς) ἐν τοῖς συλλογισμοῖς παρεισάγονται ὄροι, ἐξ ὧν συνάγεται οὐδὲν ὑγιές.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΝΣΕΩΣ, ΕΙΤ' ΟΥΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ.

§. οα. Εἰπόντες οὖν περὶ τῶν πρώτων ἰδεῶν τε καὶ ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς, περὶ τε τῶν ἰδεῶν ἐναργῶν τε καὶ διακεκριμένων, ἀπλῶν τε καὶ συγκειμένων, τῶν τε μερικῶν καὶ καθόλου, καὶ τῶν πέντε φωνῶν, καὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν, ὀρισμοῦ τε καὶ διαίρεσεως, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρων δυνάμεως, καὶ ὅλως περὶ τῆς πρώτης τοῦ νοῦς ἐνεργείας, μεταβαίνωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν δευτέραν σκεψόμενοι, (*) ὅπως δύο εἰδέας, ἀκριβῶς προειλημμέναις, ἔσται παραβάλλειν, ἥτοι συνάπτοντας ἢ διῦστώντας αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων, ἐξ ὧν ἡ Κρίσις ἡμῶν ἀναφύεται (δ. σ. ζ.). Ἔστι τοίνυν ἡ Κρίσις παραβολὴ δύο ἰδεῶν, συνάπτουσα μὲν τὰ ἐκ φύσεως συναπτόμενά τε καὶ οἰκειούμενα, διῦστώσα δὲ τὰ ἀσύμφυλα, καὶ ἀσύμβατα. οἶον, Σωκράτης ἐστὶ

(*) Εὐγένιος δὲ ὁ περικλεῆς παρενήθηκε μεταξύ καὶ τὴν σκέψιν, ὡς δύναμιν οὔσαν καὶ αὐτὴν τῆς ψυχῆς, τὸ μεταξύ τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν καὶ τῆς κρίσεως διακρίσασθαι· εἰκότως ἐμφιλοχωρεῖν γὰρ ἀνάγκη τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς κρινομένοις, οἷον ἀναμασσομένῳ, πρὶν ἐφ' ὅπουτερονοῦν ἐπιβρέπειν, τῶν θεωρημάτων μάλιστα τὰ δυσέφικτα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Σκέψις οὐδὲν, ἀλλ' ἡ ἰδέα τίς ἐστι πρὸς τὴν Κρίσιν, καθάπερ καὶ ἡ Διάνοια ἐν τῷ συλλογίζεσθαι πρὸς τὸ συναγόμενον· τὸ δὲ ὅπως δαί χωρεῖν πρὸς τὴν Κρίσιν διδάσκαι, ὅπως δαί σκέπτεσθαι ἐστὶ λέγειν καὶ τὸ ὅπως δαί συλλογίζεσθαι, ὅπως χερὶ διανοεῖσθαι διὰ τὰ πάντα ὡς ἐν ἐπιτομῇ περὶ τε σκέψεως καὶ διανοίας οὐκ ἀξιούμεν χερὶ εἰπεῖν τῷ τε κλεινῷ Ἀντικίῳ καὶ ἄλλοις ἀκολουθεῖντες· εἰρήσεται γενοῦν καὶ περὶ ἐκείνων ἐν τῇ μεταφυσικῇ. ζ.

μικροῦ δεῖ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις γίγνεσθαι τὰς φιλονεικίας· τέσσαρες γάρ, δέον τρεῖς (υιέ, καὶ ἐξῆς) ἐν τοῖς συλλογισμοῖς παρρησιάζονται ὄροι, ἐξ ὧν συνάγεται οὐδὲν ὑγιές.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ, ΕΙΤ' ΟΥΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΣ.

§. οά. Εἰπόντες οὖν περὶ τῶν πρώτων ιδεῶν τε καὶ ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς, περὶ τε τῶν ιδεῶν ἐναργῶν τε καὶ διακεκριμένων, ἀπλῶν τε καὶ συγκειμένων, τῶν τε μερικῶν καὶ καθόλου, καὶ τῶν πέντε φωνῶν, καὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν, ὀρισμοῦ τε καὶ διαιρέσεως, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρων δυνάμεως, καὶ ὅλως περὶ τῆς πρώτης τοῦ νοῦς ἐνεργείας, μεταβαίνωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν δευτέραν σκεψόμενοι, (*) ὅπως δύο εἰδέας, ἀκριβῶς προειλημμένας, ἔσται παραβάλλειν, ἥτοι συνάπτουσας ἢ διῆστῶντας ἀντὰς ἀπ' ἀλλήλων, ἐξ ὧν ἡ Κρίσις ἡμῖν ἀναφύεται (δ. σ. ζ.). Ἔστι τοίνυν ἡ Κρίσις παραβολὴ δύο ιδεῶν, συνάπτουσα μὲν τὰ ἐκ φύσεως συναπτόμενά τε καὶ οἰκείουμενα, διῆστῶσα δὲ τὰ ἀσύμφυλα, καὶ ἀσύμμετα. οἷον, Σωκράτης ἐστὶ

(*) Εὐγένιος δὲ ὁ περικλεῆς παρεθέτικα μεταξὺ καὶ τὴν σκέψιν, ὡς δύναμιν οὖσαν καὶ αὐτὴν τῆς ψυχῆς, τὸ μεταξὺ τῶν ἀπλῶν ιδεῶν καὶ τῆς κρίσεως δικαιόσασσαν εἰκότως ἐμφιλοχερεῖν γὰρ ἀνάγκη τί τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς κρινουμένοις, ὅσον ἀναμασσομένην, πρὶν ἐφ' ἑποπερονούσιν ἐπιζῶσαι, τῶν θεωρημάτων μάλαστα τὰ δυσέφικτα· ἀλλ' εἶπει δὴ ἡ Σκέψις οὐδὲν, ἀλλ' ἡ ἐδός τις ἐστὶ πρὸς τὴν Κρίσιν, καθάπερ καὶ ἡ Διάνοια ἐν τῇ συλλογίζεσθαι πρὸς τὸ συναγόμενον· τὸ δὲ ὅπως δεῖ χωρεῖν πρὸς τὴν Κρίσιν διδύλασκειν, ὅπως δεῖ σκέπτεσθαί ἐστι λέγειν· καὶ τὸ ὅπως δεῖ συλλογίζεσθαι, ὅπως χρὴ διακρίεσθαι διὰ ταῦτα ὡς ἐν ἐπιτομῇ περὶ τε σκέψεως καὶ διανοίας οὐκ ἀξιοῦμεν γ. ἰς εἶπειν τῷ τε κλεινῷ Ἀντικίφ καὶ ἄλλοις ἀκολουθεῦντες εἰρήσεται γεράν καὶ περὶ ἐκείνων ἐν τῇ μεταφυσικῇ. ξ.

φιλόσοφος, Ἰππίας οὐκ ἔστι φιλόσοφος· Νεῦσις τις ἄρ' ἔστι τῆς ψυχῆς, ἢ γοῦν ἀνάνευσις κατὰ τὴν Κρίσιν, ἢ μὲν τῷ καταφατικῷ Ναι, ἢ δὲ τῷ ἀποφατικῷ Οὐ, τοῖς ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ μορίοις ἀντιστοιχῶς βαίνουσαι, ὡς ὁ Ἐυγένιος· Λογ. τ π δ.

§. οβ. Ἀπλουστάτην δὲ καὶ ἀκαριαίαν τὴν Κρίσιν βούλονται οἱ φιλόσοφοι γίγνεσθαι, καὶ ἐπὶ πολλῶν κρινομένων, καὶ ἐφ' ἐνός μόνου γένηται· εἰ γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἔστιν, ἢ αὐτὴ ἢ τῆς ψυχῆς περὶ τινος ἀνάνευσις, ἢ κατάνευσις, αὐτὴ παρατάσεως χρονικῆς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος· διὸ καὶ τὴν μέγρι τῆς ῥοπῆς πρὸς τὸ καταφάσκειν, ἢ ἀποφάσκειν ὀδὸν (οά.) σκέψιν ἢ προσοχὴν τινες ἀπεκάλεσαν· δεῖ γὰρ δὴ πολλῆς διατριβῆς τῷ μέλλοντι κρίνειν, ἐφ' ἐκάτερα ταλαντευομένης τῆς διανοίας μέγρις ἂν ἢ συνθέσει ἢ ψυχῇ κατανεύσῃ, ἐπικρατησάσης τῆς ῥοπῆς ἐπὶ θάτερα, ἢ ἀνανεύσῃ κατὰ διαιρέσιν, ὃ ἐν ἀκαιρεῖ χρόνῳ πέφυκε γίγνεσθαι. (*)

§. ογ. Ἐντεῦθεν οὖν τῆς ψυχῆς ἐνδοθεν κατανευσάσης, ἢ ἀπονευσάσης, εἰ καὶ διὰ λόγου προφορικῷ τὰ τῆς Κρίσεως ἐξαγέλλων καὶ τοῖς ἄλλοις βουλοίμεθα, Ἑρμηνεῖα τοῦτο τοῖς περὶ τὸν Σταγειρίτην καὶ Ἀπόφανσις ἴκρουσε· καὶ ἔστιν Ἑρμηνεῖα Κρίσεως σημείων, ὡσπερ οἱ ὅροι τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν (ξγ), ἄλλοτε ἄλλοις ἢ αὐτὴ καλουμένη ὀνόμασι (ξς.)

§. οδ. Ἀπόφανσις δὲ ἐστὶ λόγος προφορικὸς, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ ἐνδιάθετον κρίσιν καταφατικῶς, ἢ ἀποφατικῶς, ἀληθῶς, ἢ ψευδῶς ἐξαγέλλων· οἷον, ὡς εἰτινος εἰπόντος, Πλάτων ἐστὶ φιλόσοφος, ἕτερος ἀνταρεῖ, Πλάτων οὐκ ἔστι φιλόσοφος, ἐνταῦθα ζητῶν εὐρήσεις κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, ἀλήθειαν καὶ ψεῦδος· ἐξ ὧν προκύπτει Ἀντίθεσις

(*) Διενήνεχε, φασί, σκέψιν προσοχῇ· ἢ μὲν περὶ ἐν τι ἐμμελοχωρούσα διανοεῖται· οἷον εἰ ἀληθῆς ὁ ἀδύνατος ἐπὶ ἰδίῃ ἢ δὲ σκέψιν πολλῶν ἅμα ἐστὶ θεωρία, ὡς εἴτις ἐπὶ τοῦδε τοῦ νοήματος ἅμα θεωρεῖ τὸν χρυσόν, τὴν εἰκόνα, τὴν ἐπιγραφὴν, τὴν ἀξίαν τὴν γλωσσίαν· τὴν βαρύτητα· ἐκείνη μὲν ἐν ἐνός τινος καταφάσκειν, ἢ ἀποφάσκειν σπουδάζουσα, αὐτὴ δὲ πολλὰ ἅμα συνάπτειν ἐνὶ ἢ διαίρειν κατατείνουσα.

ἥτις ἐστὶ καταφύσεως, καὶ ἀποφάσεως μάχη τῶν κατὰ τὸ ἀληθές, ἢ τὸ ψεῦδος ἀντικειμένων. (*)

§. οέ. Μέρη δὲ τῆς Ἀποφάνσεως, ἃ καὶ τοῦ λόγου εἴρηται κυριώτερὰ εἶναι (ζδ) τὸ ὄνυμα καὶ τὸ ῥῆμα· τὸ μὲν, ὑποκείμενον, ὡς θεμέλιον· τὸ δὲ, κατηγορούμενον, ὡς ἐποικοδόμημα· καὶ ὑποκείμενον μὲν ἐστὶ, καθ' οὔτι κατηγορεῖται· κατηγορούμενον δὲ, τὸ κατ' ἐκείνου ἀγορευόμενον· ἐν οἷς τὸ ἔστι μεσολαθεῖ, οἷον σύνδεσμος, τῶν σχέσιν ἀμφοῖν, ὅπως πρὸς ἄλληλα ἔχει, δηλῶν. (**)

Περὶ Παντοίων Προτάσεων.

§. ος. Τῶν Προτάσεων ἐκ μὲν τῆς οὐσίας αὐτῶν ληφθείσης τῆς διαιρέσεως, αἱ μὲν εἰσι καταφατικαὶ, αἱ δὲ ἀποφατικαί· ἐκ δὲ τῶν παρεπομένων, αἱ μὲν εἰσὶν ἀληθεῖς, αἱ δὲ ψευδεῖς· ἐκ δὲ τῆς ὕλης, αἱ μὲν εἰσὶν ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ ἐνδεχόμεναι, αἱ δὲ ἀδύναται· ἐκ δὲ τῆς ποσότητος, αἱ μὲν εἰσὶ καθόλου, αἱ δὲ μερικαί, αἱ δὲ κατ' ἕκαστα· ἐκ δὲ τοῦ ποσοῦ ἅμα καὶ τοῦ ποιοῦ, αἱ μὲν εἰσὶ καθόλου καταφατικαί, αἱ δὲ καθόλου ἀποφατικαί· καὶ αἱ μὲν μερικαὶ καταφατικαί, αἱ δὲ μερικαὶ ἀποφατικαί· περὶ ὧν ἐκάστων ἐξῆς.

§. οζ. Καταφατικαὶ τοίνυν καὶ ἀποφατικαὶ εἰσιν αἱ συμφώνως ταῖς

(*) Τετραχῶς δὲ παραγεμένης τῆς Ἀποφάνσεως (ἢ γὰρ τὸ ὑπάρχον, ὡς μὴ ὑπάρχον ἀποφαίνεται τις, ὡς τὸ ἀμαρτάνειν οὐκ ἐστὶ κακόν· ἢ το ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον, ὡς τὸ ἀμαρτάνειν κακόν ἐστίν· ἢ το μὴ ὑπάρχον ὡς ὑπάρχον, οἷον, τὸ ἀμαρτάνειν ἀγαθόν ἐστίν· ἢ το μὴ ὑπάρχον ὡς μὴ ὑπάρχον, οἷον τὸ ἀμαρτάνειν οὐκ ἐστίν ἀγαθόν) ἐν-τεῦθεν ἀντιθέσεις γίνονται δύο, μία μὲν ψευδοῦς καταφάσεως πρὸς ἀληθῆ ἀποφασιν· ἑτέρα δὲ ἀποφάσεως ψευδοῦς πρὸς ἀληθῆ κατῆφασιν· παρὰ δὲ ταύτας τὰς δύο ἀντιθέσεις οὐδ' ἐπινοῆσαι ἄλληλῃ ἐνδέχεται. Βλεμ. 118.

(**) Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐν πολλοῖς β,τε σύνδεσμος καὶ ὁ ὑποκείμενος ἐπὶ τῶν συνεπτωγημένων μάλιστα οὐκ ὑπάρχουσιν ἐνεργεῖν οἷον, ἢ γῆ κινεῖται, γράφων, γράφεις, βράχια, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀναπτύσσονται δ' οὐκ ἔχει φῶς· ἢ γῆ ἐστὶ κινουμένη, ἔγω εἶμι γράφων· οὐ εἶ γράφω, ὁ θεὸς βράχει· Διαμβάνεται δὲ ἐπὶ τὸ ἔστι ὅτε μὲν ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ὑποφατικῶς, ὡς χειμῶν ἐστίν, ἔλαρ ἐστίν (ἦν καὶ ἀναλυθεῖ δι' ἑαυτοῦ, ὡς χειμῶν ἐσὶ ἐν ὧν) ὅτε δὲ, συνδεσμικῶς, ὡς χειμῶν ἐστὶ δρυμῶν· ἐνταῦθα γὰρ ἄμφοτεροῦ· σύνδεσμος ὑπάρξεως ἰσασῶν, το κατηγορούμενον μόνον βούλεται συνάπτειν τῷ ὑποκειμένῳ.

ἐνδιαθέτοις κρίσεσι, τούτέστι, τῇ τοῦ ἀποφαντικοῦ λόγου οὐσία προφε-
 ρόμεναι· οἷον, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ λογικὸς, ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος (*)

§. οή. Ἀληθεύουσαι δὲ, ἢ ψευδόμεναι ἐκ τῶν τῇ καταφράσει καὶ
 ἀποφάσει συμφώνως, ἢ μὴ, τοῖς πράγμασι παρεπομένων γενέσθαι
 συμβαίνουσιν· οἷον, ἀληθεύουσαι μὲν αἱ προειρημέναι (οὔ·) οἷον ὁ ἄν-
 θρωπὸς ἐστὶ λογικὸς, ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, κατὰ τὸ δέον γε-
 νόμεναι· ψευδόμεναι δὲ, ὡς εἴτις εἶποι παρὰ τὸ δέον, ὁ ἄνθρωπος
 οὐκ ἔστι λογικὸς, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἀθάνατος.

§. οθ. Ἀναγκαῖαι δ' αὖ, ἐνδεχόμεναι τε, καὶ ἀδύνατοι, αἱ ἐκ τῆς
 ὕλης εἰσι λαμβανόμεναι, εἴτ' οὖν ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν ἕρων σχέσεως πρὸς
 ἀλλήλους· εἰ μὲν γὰρ ἀναγκαίως, εἴτ' οὖν οὐσιωδῶς προσήκει ὁ κα-
 τηγορούμενος τῷ ὑποκειμένῳ· οἷον, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον, ἐστὶ λογικόν,
 εἰσὶν ἀναγκαῖαι· εἰ δὲ μὴ ἀναγκαίως, μηδὲ οὐσιωδῶς, ἀλλ' ἐνδεχο-
 μένως, ὥστε παρεῖναι καὶ ἀπεῖναι τοῦ ὑποκειμένου τὸν κατηγορούμε-
 νον δυνατὸν εἶναι, ἐνδεχόμεναι· οἷον, ἄνθρωπος τις καθέυδει, ἄνθρω-
 πὸς τις ἐστὶ σιμὸς· εἰ δὲ ἀσυμβιβάσως ὅλως καὶ ἀσυνδυάστως ἔχει ὁ
 κατηγορούμενος πρὸς τὸν ὑποκείμενον, αἱ προτάσεις καλοῦνται ἀδύ-
 νατοι· ὡς τὸ, ὁ κύκλος ἐστὶ τετράγωνος, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ πτερωτός
 πρὸς πλείω δὲ ἔμφασιν τούτων προτιθέασιν οἱ βουλούμενοι τῶν Προ-
 τήσεων καὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα· Ἀναγκαῖον, Ἐνδεχόμενον, Ἀδύνατον·
 ἃ καὶ τρόποι καλοῦνται, καὶ αἱ προτάσεις ὁμοίως, μετὰ τρόπου προ-
 τάσεις.

§. π. Ἐκ δὲ τῆς ποσότητος αὖ πάλιν ἡ διαίρεσις αὐτῶν γίνε-
 σται εἰς τὰς καθόλου καὶ μερικὰς, καὶ καθ' ἕκαστα· ὧν ἡ διάγνωσις

(*) Σημείωσαι, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀνευ προσδιορισμοῦ (πέ·) ἐκπερισσῶν ἀποφατικῶν, τίτι
 εἰσὶν ἀποφατικά· ὅτε τὸ Οὐ ἀποφατικὸν προσκαίεται, ἢ γὰρ ἀναφέρεται πρὸς τὸν σύν-
 δεσμὸν· ἀλλῶς γὰρ πρὸς τὸν ὑποκείμενον, ἢ κατηγορούμενον ἐκείνου ἀναγομένου, οὐκ
 ἀποφατικὴ ἢ πρότασις ἔσται, ἀλλὰ καταφατικὴ μάλιστα ἐξ ἀκρισίας· οἷον, εἰ ἐν τῷ, ὁ
 ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀθάνατος, μεταθεῖς τὸ μῦθον εἶποι μαι, οὐχ ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἀθά-
 νατος, ἢ, ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν οὐκ ἀθάνατος, καταφάσκει ἐν ἀκρισίᾳ· τὸ μὲν γὰρ βούλεται
 λέγειν, ὅτι ἐστὶ τι παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἀθάνατον· τὸ δὲ δεύτερον, ἄνθρωπος ἐστὶ θεοπύ-
 κτωτέρα πάντως καταφατικὴ· διὸ καὶ τὰς τειαύτας προτάσεις ἁριστερῶς ἐκάλεισαν.

μάλιστα ἔσται ἐκ τῶν προτιθεμένων προσδιορισμῶν καθόλου καὶ μερικῶν, Πᾶς, Οὐδέεις, Τίς, Οὐπᾶς· καὶ Καθόλου μὲν εἰσιν, ἥνίκα ο κατηγορούμενος, ἥτοι ἄει καὶ οὐσιωδῶς προσήκει τῷ ὑποκειμένῳ, ἢ οὐδέποτε· οἶον, πᾶς ἄνθρωπός ἐστι λογικός, οὐδέεις ἄνθρωπός ἐστι πτερωτός· Μερικὰ δὲ, ὅτε ὁ κατηγορούμενός ποτε καὶ ὑπὸ τισι περιστάσεσι συνάπτεται τῷ ὑποκειμένῳ, ὡς τὸ, τίς ἄνθρωπος θαδίξει· (*) Καθ' ἕκαστα δὲ, ὅποτε τῶν ἀτομικῶν τι, ὠρισμένως ληφθὲν (κς.) ἢ πρόσωπον, προσδιορισμοῦ μηδὲν δεῖται· οἶον, ἐγὼ, σὺ, Σωκράτης φιλοσοφεῖ, τὸ βιβλίον τὸδε σοφόν· ἡ δικαιοσύνη ἀγαθόν.

§. πᾶ. Εἰ δὲ τὸ ἐκ τοῦ ποσοῦ καθόλου καὶ μερικὸν ἅμα τῷ ἐκ τοῦ ποιοῦ καταφατικῶ καὶ ἀποφατικῶ θεωροῦμεν, ἔξομεν τὰς καθόλου καὶ μερικὰς καταφατικὰς καὶ ἀποφατικὰς, ὧν καὶ σημεῖα ἐκεῖνα ἡμῶν παρὰ τινων παραδέδονται· Α, Ε, Ι, Ο· οἶον,

Τὸ μὲν Α, τῇ καθόλου καταφατικῇ πᾶς ἄνθρωπος λογικός·

Τὸ δὲ Ε, τῇ καθόλου ἀποφατικῇ, οὐδέεις ἄνθρωπος πτερωτός·

Τὸ δὲ Ι, τῇ μερικῇ καταφατικῇ, τίς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ·

Τὸ δὲ Ο, τῇ μερικῇ ἀποφατικῇ, οὐ πᾶς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ ἀποδέδεται.

πβ. Περὶ δὲ τῶν ταῖς ἐπιστήμῃς μάλιστα ἡκουσῶν εἰς χρῆσιν προτάσεων, καίτοι περιττόν πως ὡς ἐν ἐπιτομῇ εἰπεῖν περὶ τούτων, ἀλλ' οὖν ῥητέον ὡς ἐν περιλήψει· τῶν γὰρ παρὰ τοῖς μαθηματικοῖς ἀποφαντικῶν λόγων οἱ μὲν, ὑποθέσεις καὶ ἀρχαὶ ὀνομαζόνται· οἱ δὲ,

(*) Ἴνα δὲ καταμῆθης ἀκριβῶς τὸ καθόλου καὶ μερικὸν τῶν προτάσεων, ἐκείναις ἐπιστήσῃσι δεῖ· ἥνιχ' ὁ κατηγορούμενος ἐν τῇ τοῦ ὑποκειμένου ὑπερὶ φύσει, τούτ' ἡ Πρότασίς ἐστι καθόλου· οἶον, πᾶς ἀήρ ἐστι θερμός· ἢ γὰρ θερμότης ἐνταῦθα ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος πηγᾶς φύσεως· ὅταν δὲ ἐκτὸς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φύσεως τὸν κατηγορούμενον δεῖσῃ ζητεῖν, ἀδύνατον μὴ εἶναι τὴν Πρότασιν μερικὴν· ὅταν οὖν ἂν εἴποι τις, πᾶς ἀήρ ἐστι μανής· ἢ γὰρ μανότης ἐνταῦθα συμβεβηκίως ἐστίν, ὡς ἐκτὸς τῆς τοῦ ἀέρος φύσεως ἔχουσα τὴν αἰτίαν, εἴ· ἐκ τῆς θερμότητος, εἴτε καὶ ἐκ τῆς τέχνης καὶ μηχανῆς· ῥητέον ἄρ' τίς ἀήρ ἐστι μανής.

προτάσεις· καὶ ἀρχαὶ μὲν εἰσιν οἱ μηδεμιᾶς δεόμενοι ἀποδείξεως, ὡς αὐτόθεν ἔχοντες τὸ πιστόν· οἷον, οἱ Ὄροι, τὰ Ἀξιώματα, τὰ Αἰτήματα· Προτάσεις δὲ, οἱ καὶ ἀποδείξεως χρῆζοντες· οἷα εἰς τὰ Θεωρήματα, τὰ Προβλήματα, τὰ Πορίσματα.

§. πγ. Τῶν μὲν οἷν ἀναποδείκτων ὁ μὲν Ὄρος ἐστὶν ὀρισμὸς ὀνοματιώδης, ἢ πραγματιώδης (νέ.). Ἀξιῶμα δε, Πρότασις θεωρητικὴ, καὶ ἐκυτὴν ἀναργῶς τὴν τῶν ὄρων συναρξίαν παριστῶσα, ὡς τὸ ὅλον ἴσον ἐστὶ τοῖς οἰκείοις μέρεσιν· Αἴτημα δὲ, Πρότασις πρακτικὴ, ἣν ἀδυστάκτως πᾶς τις ἂν αἰτούμενος δοιή· οἷον, ἀπὸ τοῦ δοθέντος σημείου ἐπὶ πᾶν σημεῖον εὐθεῖαν ἀγαγεῖν.

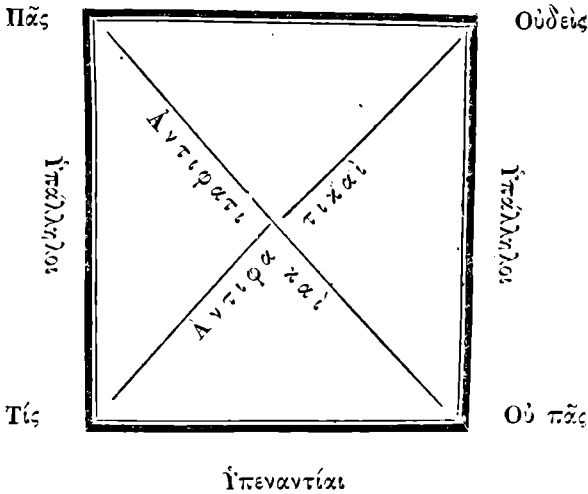
§. πδ. Τῶν δ' αὖ ἀποδεικτέων τὸ μὲν Θεωρήμα ἐστὶν πρότασις θεωρητικὴ, δείξεως χρῆζουσα· οἷον, ὁ ἀήρ ἐστὶ ἑαρῆς. Πρόβλημα δε, πρότασις πρακτικὴ, προτιθεῖσα τί ποιητέον, κατασκευῆς μὲν αὐτὴ χρῆζουσα, τῆς δὲ κατασκευῆς καθὺς χρῆζούσης ἀποδείξεως· οἷον, εὐρεῖν μὲν τὸ ἑαρῆς τῆς Ἀτμοσφαίρας, ἀποδείξει δὲ, καὶ ἴσον ἐστὶ· Πόρισμα δὲ ἐστὶ πρότασις ἢ ἐκ τῆς ἡδὴ ἀποδειχθείσης ἀμέσως ἐπιφερομένη, καὶ μηκέτι μηδεμιᾶς χρῆζουσα ἀποδείξεως· οἷον, εἰ ὁ ἀήρ ἐστὶ ἑαρῆς, πιέζει τὰ ἐφ' ὧν ἐπίκειται σώματα· ἀλλὰ ταῦτα παρὰ τοῖς μαθηματικοῖς ἀκριθέστερον θεωρεῖται.

Περὶ τῆς ἐν ταῖς Προτάσεσιν Ἀντιθέσεως.

§. πέ. Οὕτω δὲ σχετικῶς καὶ ποικίλως ἐγρουσῶν τῶν προτάσεων πρὸς ἀλλήλας, ἀναφέρεται ἐν αὐταῖς ἡ Ἀντίθεσις (σδ'). ἐστὶ δὲ Ἀντίθεσις μέγλη τῶν προτάσεων τῶν τὸν αὐτὸν ὑποκαίμενον καὶ κατηγορούμενον ἐγρουσῶν· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς, οὐδεὶς ἄνθρωπος λογικὸς· ποικίλεται δὲ ἡ τῆς Ἀντιθέσεως θεωρία τετραχῶς· ἐναντίως, ὑπεναντίως, ὑπάλληλως, καὶ ἀντιφατικῶς· ἢ μὲν γὰρ Πᾶς καὶ Οὐδεὶς λέγονται ἐναντία· ἢ δὲ Τίς καὶ Οὐ πᾶς, ὑπεναντία· ἢ δὲ Πᾶς καὶ Τίς, καὶ ἢ Οὐδεὶς καὶ Οὐπᾶς, ὑπάλληλοι· ἢ δὲ Πᾶς καὶ Οὐπᾶς, καὶ ἢ Οὐδεὶς καὶ Τίς, ἀντιφατικαὶ (π.). Τούτων δὲ αἱ μὲν ἐναντία καθόλου, καὶ αἱ ὑπεναντία ἐπὶ μέρους ποσούμεναι, μόνῳ τῷ ποιῶ δια-

μάχονται· αἱ δὲ ὑπάλληλοι τούναντίον τῷ ποιῶ ταυτιζόμεναι, διαφέρονται τῷ ποσῶ· αἱ δὲ ἀντιφατικαὶ ἐξ ἀμφοῦν τυγχάνουσιν ἔχουσαι παρακολουθοῦσαν τὴν μάχην.

Ἐναντίαι

§. πς. Κανόνες δὲ τούτων ἔσονται μάλιστα οἷδε, τῶν μὲν ἐναντίων συμψεύδεται μὲν ἑκατέραν ἐπὶ ὕλης ἐνδεχομένης· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, οὐδείς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ· συναληθεύειν δὲ οὐδέποτε, ἀλλ' ἐπὶ μὲν ὕλης ἀναγκασίας ἀληθεύειν μὲν τὴν Πᾶς, ψεύδεται δὲ τὴν Οὐδείς· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς, Οὐδείς ἄνθρωπος λογικός· ἐπὶ δὲ ἀδυνατοῦ τούναντίον συμβαίνει· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐδείς ἄνθρωπος πτερωτός.

§. πζ. Τῶν δὲ ὑπεναντίων ἄμφω μὲν συναληθεύειν, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένων· οἷον, τίς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, οὐ πᾶς ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, τοῦτο μὲν συνάληθες· συμψεύδεται δὲ ἀδύνατον, ἀλλ' ἐπὶ μὲν ὕλης οὐσιώδους ἀληθεύειν μὲν τὴν Τίς, ψεύδεται δὲ τὴν Οὐ πᾶς· οἷον, τίς ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικός· ἐπὶ δὲ ἀδυνατοῦ,

τούναντίον ἀνάγκη συμβαίνειν· οἷον, τις ἄνθρωπος πτερωτός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός.

§. πή. Τῶν δὲ ὑπαλλήλων ἐπὶ μὲν ἀναγκαίως ὕλης τὰς μὲν καταφατικὰς συμβαίνει συναληθεύειν· τὰς δὲ ἀποφατικὰς συμψεύδεσθαι· ἐπὶ δὲ τῆς ἀδυνατοῦ τούναντίον, συναληθεύειν μὲν ταύτας, συμψεύδεσθαι δὲ ἐκείνας· ἐπὶ δὲ τῶν ἐνδεχομένων αὐτὴς ψεύδεσθαι μὲν τὴν καθόλου, ἀληθεύειν δὲ τὴν ἐπὶ μέρους.

§. πβ. Λείπεται δὲ εἰπεῖν ἔτι περὶ τῶν ἀντιφατικῶν· ὧν εἷς καὶ ἀπλῶς ὁ κανὼν· τῆς γὰρ ἐτέρας, ὀποτέρας, ἀληθευούσης, ἀνάγκη πᾶσα ἐπὶ πάσης ὕλης ψεύδεσθαι τὴν ἐτέραν· οἷον, πᾶς ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικός. (*) οὐδείς ἄνθρωπος πτερωτός, τις ἄνθρωπος πτερωτός.

Περὶ Ἀντιστροφῆς τῶν Προτάσεων.

§. υἰ. Νῦν δ' ἀναγκαῖον ἔτι καὶ περὶ Ἀντιστροφῆς τῶν προτάσεων ὀλίγα ἄττα εἰπεῖν· Ἔστι δὲ Ἀντιστροφή μετὰθεσις τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸν τόπον τοῦ κατηγορουμένου, καὶ τούτου πάλιν εἰς τὸν ἐκείνου, ἐκατέρας τῶν προτάσεων μετὰ τὴν μετὰθεσιν ἀληθευούσης· γίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο τριχῶς, ἀπλῶς, κατὰ συμβεβηκός, καὶ κατὰ ἀντίθεσιν.

§. υἰα. Ἀπλῆ τοίνυν Ἀντιστροφή ἐστὶ, καὶ ἢ ἢ ἢ πρῶτασις ἀντιστρέφει ἐφ' ἑαυτὴν, σωζομένων μὲν τοῦ ποσοῦ καὶ ποιοῦ, ἀντικαθισταμένων δὲ ἀμροτέρων τῶν ὄρων· Ἀντιστρέφει δὲ οὕτως ἢ Οὐδείς· οἷον, οὐδείς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐδὲν πτερωτὸν ἄνθρωπος.

§. υἰβ. Κατὰ δὲ συμβεβηκός Ἀντιστροφή λέγεται, ἐνθ' ἀνάγκην

(*) Δεκεῖ δὲ ἐνταῦθα ἢ Οὐ πᾶς συνεισάγειν τὴν Τίς· εἶποι γὰρ ἂν τις, εἰ οὐ πᾶς, ἔσιν ἄρα τίς, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς ἀδυνατοῦ ὕλης· ἀλλ' οὐ δεῖ τὴν δόξαν ταύτην δέχεσθαι ὡς ἀληθεῖαν, ὥσθ' ὑπολαμβάνουσιν συμψεύδεσθαι τὴν ἀντίφασιν· ἢ γὰρ Οὐπᾶς οὐδὲν ἐν ταῖς δύναται, ἢ μόνον τὴν Πᾶς ἀπλῶς ἀναιρεῖ, μηδὲν ἕτερον ἐπισυρμένον· ὁ γὰρ εἰπὼν οὐ πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός, οὐδὲν βούλεται λέγειν, ἢ ὅτι οὐκ ἔστι τούτε, πᾶς ἄνθρωπος πτερωτός.

λαμβανομένων τῶν ὄρων, σῶζεται μὲν ἡ ποιότης, μεταπίπτει δὲ ἡ ποσότης ἀπὸ καθόλου εἰς μερικὸν· ἀντιστρέφουσι δὲ οὕτως ἡ μὲν Πᾶς εἰς τὴν Τίς, ἡ δὲ Οὐδεὶς εἰς τὴν Οὐπᾶς, εἰς τὴν ὅφ' ἐκείτην δηλονότι ὑπέλληλον ἑκατέρω· οἶον, ἡ μὲν πᾶς ἄνθρωπος ἔμψυχος, εἰς τὴν τὶ ἔμψυχον ἄνθρωπος· ἡ δὲ οὐδεὶς ἄνθρωπος ἄψυχος εἰς τὴν οὐ πᾶν ἄψυχον ἄνθρωπος. (*)

§. υγ'. Σὺν ἀντιθέσει δὲ Ἀντιστροφή ἐστι, καθ' ἣν ἡ μὲν ποσότης φυλάττεται, μεταβάλλεται δὲ ἡ ποιότης, καὶ οἱ ὅροι ἐξ ὀρισμένων μεταβαρῶνται εἰς ἀοριστίαν· Ἀντιστρέφουσι τοίνυν οὕτως ἡ Πᾶς καὶ ἡ Οὐπᾶς· οἶον, ἡ Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, εἰς τὴν Πᾶν τὸ μὴ ζῶον οὐκ ἄνθρωπος· καὶ ἡ Οὐπᾶς ἄνθρωπος φιλόσοφος εἰς τὴν Οὐπᾶς μὴ φιλόσοφος οὐκ ἄνθρωπος, τῶν καταφατικῶν ὄρων οὕτως ἀποφατικῶν γενομένων.

§. υδ'. Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὡς τῶν προτάσεων μόνη ἡ καθόλου ἀποφατικὴ ἀπλῶς ἀντιστρέφει· αἱ δὲ παρὰ ταύτην οὐ· ἀλλ' ἡ μὲν Πᾶς ἐπὶ μόνων τῶν ἰσοπλατεῖς ἐχόντων ὅρους· οἶον πᾶς ἄνθρωπος λογικός, καὶ πᾶν λογικὸν ἄνθρωπος· ἰσοπλατῆ γὰρ ἐνταῦθα τὸ ἄνθρωπος καὶ τὸ λογικός. Ἡ δὲ Τίς καὶ ἡ Οὐπᾶς ἐπὶ τῶν ἀπλῶς ἐνδεχομένων. (**). οἶον Τίς ἄνθρωπος ἐστὶ σιμὸν, καὶ τὶ σιμὸν ἐστὶν ἄνθρωπος· Οὐπᾶς ἄνθρωπος σιμὸς, καὶ οὐ πᾶν σιμὸν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἂν ἀντιστρέψαιμεν καὶ τὸ, Τίς ἄνθρωπος φιλόσοφος εἰς τὸ, Τίς φιλόσοφος ἄνθρωπος· οὐδὲ τὸ, Οὐπᾶς ἄνθρωπος γραμματικός εἰς τὸ, οὐ πᾶν γραμματικὸν ἄνθρωπος· ταῦτα γὰρ καθ' ὑπόθεσιν ἐστὶν ἀναγκαῖα, ὡς μόνω τῷ λογικῷ προσανήκοντα ζῶω.

(*) Δῆλον δ' εἶναι τοῦτο κατὰ τὴν τῆς ὑπελληλίας ἀκολουθίαν· εἰ γὰρ οὐδὲν ἄψυχον ἄνθρωπος, εἰς ἀνάγκης διὰ τὸ ἀκολουθεῖν, καὶ οὐ πᾶν ἄψυχον ἐστὶν ἄνθρωπος· πῆ.

(**) Ἐστὶ δὲ τοιαῦτα, ὅσα πολλοῖς ἅμα προσανήκουσιν εἶδασιν, ὡς τὸ πτερωτὸν, τὸ λευκόν, τὸ σιμὸν· ἃ δὲ μόνω τῷ τοῦ ἀνθρώπου εἶδει εἰς ἐπιστήμης προσγίνεται καὶ ὧν ἡ κατηγορούμενος ὅρος ἀναγκασίως συνεισάγει τὸν ἕτερον, οἶον τὸ φιλόσοφον, τὸ γραμματικόν, ταῦτα καθ' ὑπόθεσιν ἐστὶν ἀναγκαῖα.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ.

§. υιέ. Μαθόντας τοίνυν καὶ ὅπως δύο ιδέας παραβάλλων ὁ νοῦς, συνάπτει αὐτάς ἀλλήλαις ἢ διαιρεῖ, περί τε τῶν ἀποφάνσεων, καὶ παντοίων προτάσεων, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐταῖς παθῶν, ὥρα ἤδη εἰδέναι καὶ ὅπως τρεῖς συναπτῶν, συλλογίζεσθαι λέγεται. Ἔστι δὲ Συλλογισμὸς ἐνέργεια τοῦ νοῦς, δι' ἧς αὐτός, γενομένης δυοῖν ιδεῶν πρὸς τρίτην παραβολῆς, γινώσκει ἥτοι συναπτέας αὐτάς εἶναι, ἢ διαιρετέας. (ζ) (*) οἶον

Πᾶς ἄνθρωπος λογικός,	Οὐδὲν ζῶον λίθος,
ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος,	πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
ὁ Σωκράτης λογικός.	οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

Ἐντεῦθα γὰρ τὸ Σωκράτης καὶ τὸ λογικός παραβαλλόμενα πρὸς τρίτην ιδέαν τὸ ἄνθρωπος, ταυτίζονται αὐτῇ· οὐκ οὖν καὶ ἀλλήλαις· καὶ πάλιν ἐν τῷ δευτέρῳ τὸ λίθος καὶ ἄνθρωπος παραβαλλόμενα πρὸς τὸ ζῶον, διίστῶνται, καὶ ἀλλήλων ἄρα. (**)

§. υις. Αἱ δὲ τρεῖς ιδέαι αὗται ἄλλως καλοῦνται ὄροι· ὧν ἐλάττων μὲν ὁ, καθ' οὗτ' ζητεῖται· μείζων δὲ, ὡς κατ' ἐκείνου ζητεῖται· καὶ ὡς αὐτὸς ἐστὶ κατηγορούμενος ἐν τῷ συμπεράσματι· μέσος δὲ τούτων ὁ πρὸς ὃν ἐκότεροι παραβάλλονται. (***)

(*) Ἀριστοτελεὶ δὲ ἄλλος ἀποδέδοται ἔρισμός ἐστὶ Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τινῶν θέντων τινῶν, ἑτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει.

(**) Ἡ δὲ ἀπὸ κρίσεως εἰς κρίσιν αὕτη μετάθεσις Διάνοια ὀνομάζεται (σά) ὡς ὁδὸν τινα διακύνουσα, καὶ μεταβαίνουσα ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἐπὶ τὰ ἐπόμενα.

(***) Τίς δὲ οὗτος ὁ Μείζων, καὶ ὅθεν αὐτὸν χρὴ παράλαμβάνειν, ὅλαι πραγματεῖαι περὶ εὐρέσεως αὐτοῦ φέρονται παρὰ φιλοσόφους· ἀλλ' ἡμῖν τοῖς τὴν ἐπιτεμνωτάτην βαδὶ ζῶουσι ἰκανόν ἐστὶ μόνον εἰδέναι, ὅτι τοῦθ' ἔπερ ἐκφράζομεν Δι' ὅτι, τοῦτο ὁ μείζων

§. υζ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ τῆς τῶν τριῶν ὄρων παραβολῆς, τρεῖς προτάσεις συνίστανται, ἀνάγκη καὶ τὸν τέλειον Συλλογισμόν τρεῖς περιέχειν προτάσεις· ὧν ἡ μὲν ἐκ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ μέσου τῶν ὄρων συνισταμένη, Μείζων καλεῖται· ἡ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάττονος καὶ τοῦ μέσου, Ἐλάττων· ἡ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάττονος καὶ τοῦ μείζονος, Συμπέρασμα.

οἶον	{	Μείζων, Ἐλάττων, Συμπέρασμα,	{	Πᾶς ἄνθρωπος λογικός, ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος, ὁ Σωκράτης λογικός·
------	---	------------------------------------	---	--

§. υή. Ἐπισηριχθήσεται δ' ἕκαστος τῶν Συλλογισμῶν ἀξιόμισι τοῖςδε·

α. Τὰ τῷ αὐτῷ τὰ αὐτὰ καὶ ἀλλήλοις εἰσὶ τὰ αὐτά.

β. Ὡν τὸ μὲν τρίτῳ τινὶ ταῦτῶν, τὸ δ' οὐ, οὐδ' ἀλλήλοις εἰσὶ ταῦτά·

γ. Τὰ καθύλου τινὸς ὑποκειμένου καταφασκόμενα, ἢ ἀποφασκόμενα, ταῦτα καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ περιεχομένων καθ' ἕκαστα καταφάσκειται, ἢ ἀποφάσκειται. Πυχράδειγμα δὲ

τοῦ μὲν πρώτου	Πᾶν νοοῦν ἐστὶ πνεῦμα, ἀλλαμὴν ἢ ψυχὴ νοεῖ, ἢ ψυχὴ ἄρα ἔστι πνεῦμα·
----------------	---

ὄρος ἐστὶν ἐν συλλογισμῷ· ὃ ἐστὶν ὁ λόγος καὶ ἡ αἰτία ὅτουοῦν πράγματος· οἶον, ἡ μὲν ἀργία φευκτέα, διότι ἐστὶν ἐπιβλαβής· ἡ δὲ φιλοσοφία περισπούδατος, διότι ἐστὶν ὠφέλιμος· Τοὺς λόγους τοίνυν ἀμφοτέρους τούτους τοὺς αἰτιώδεις, ὡς μέσους ὄρους λαβῶν, ἐκείνους ποιήσεις τοὺς συλλογισμοὺς.

Πᾶν ἐπιβλαβὲς φευκτόν,
ἀλλ' ἡ ἀργία ἐπιβλαβὲς,
ἡ ἀργία ἄρα ἐστὶ φευκτόν.

Πᾶν ὠφέλιμον περισπούδατον,
ἀλλ' ἡ φιλοσοφία ὠφέλιμος,
ἡ φιλοσοφία ἄρα ἐστὶ περισπούδατος.

τοῦ δὲ δευτέρου Τὸ σῶμα οὐ νοεῖ,
 ἢ ψυχὴ νοεῖ,
 ἢ ψυχὴ οὐκ ἔστι σῶμα·
 τοῦ δὲ τρίτου Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς,
 ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἄνθρωπος,
 ὁ Σωκράτης ἄρα λογικὸς.

§. ιιθ. Τριῶν δὲ ὄντων τῶν ὄρων, καὶ τριῶν τούτων διατα-
 τομένων, τρία ἐντεῦθεν προκύπτει καὶ σχήματα (*): εἰ μὲν γὰρ ὁ
 μέσος ὑπόκειται μὲν ἐν τῇ μείζονι, κατηγορεῖται δ' ἐν τῇ ἐλάσ-
 σονι ὁ Συλλογισμὸς τοῦ πρώτου ῥηθήσεται σχήματος· οἶον,

Πᾶν ζῶον ἐστὶν ἔμψυχον,
 πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ζῶον,
 πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ἔμψυχον·

Εἶδὲ ὁ μέσος δις εἶη κατηγορούμενος, τὸ δεύτερον σχῆμα προ-
 κύπτει· οἶον,

Οὐδείς λίθος ἐστὶ ζῶον,
 πᾶς ἄνθρωπός ἐστιν ζῶον,
 οὐδείς ἄνθρωπός ἐστι λίθος·

Εἰ δὲ ὁ Μέσος δις υποκείμενος εἶη, τοῦ τρίτου κληθήσεται σχή-
 ματος ὁ Συλλογισμὸς· οἶον,

Πᾶν ζῶον ἔμψυχον,
 πᾶν ζῶον οὐσία,
 τίς οὐσία ἔμψυχον.

§. ρ. Τῶν δὲ σχημάτων τούτων κατὰ τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν (αδ.)
 διαφόρως ποικιλομένων, διάφοροι τρόποι ἐκάστῳ γίνονται συλλογι-
 στικοί, ἀληθῆ καὶ ψευδῆ συνάγοντες· διὸ πρὸς τὴν τῶν ψευδομένων
 ἀποφυγὴν τοὺς κανόνας τηρητέον ἐκείνους· Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ σχή-

(*) Ταῦτα δὲ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος καὶ ὑπὸ μέτρῳ ἐπέτεινε ὡδί: $\left\{ \begin{array}{l} \text{Α. ὑπὸ κατ' ἄλφα} \\ \text{Β. δις κατὰ βῆτα} \\ \text{Γ. δις ὑπὸ γάμμα} \end{array} \right.$

ματι, τὴν μὲν Μείζονα αἰεὶ καθόλου εἶναι· τὴν δὲ Ἐλάττονα, καταφατικὴν· Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τὴν μὲν Μείζονα ὁμοίως καθόλου· τὴν δὲ ἑτέραν (ὀποτέραν τῶν προκειμένων) ἀποφατικὴν· ὡς δ' αὐτως δὲ καὶ τὸ Συμπέρασμα· Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ αὖθις τὴν μὲν Ἐλάττονα, καταφατικὴν· τὸ δὲ Συμπέρασμα μερικόν.

§. ρά. Εἰδέναι δὲ γρη, ὡς ἐκ μόνων μερικῶν, ἢ ἐκ μόνων ἀποφατικῶν συνάγεται οὐδὲν ὑγιές· καὶ ὡς τῇ χείρονι αἰεὶ τῶν προτάσεων τὸ Συμπέρασμα ἔπεται· χείρων δὲ προτάσις τῆς μὲν καταφατικῆς, ἢ ἀποφατικῆς· τῆς δὲ καθόλου, ἢ μερικῆς· Εἰ δὲ ποτε ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου, καὶ καταφατικῆς μερικῆς συνάγοιτο, ἐκατέρων τῷ χείρονι ἔπεται τὸ συμπέρασμα· τῆς μὲν, τῷ ποιῶ· τῆς δὲ καταφατικῆς, τῷ ποσῶ· οἶον,

Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
Τὶς οὐσία λίθος,
Οὐ πᾶσα οὐσία ζῶον.

§. ρβ. Οὐκ ἄπο δὲ σκοποῦ καὶ τῶν σχημάτων ἐκάστου τοὺς συλλογιστικούς τρόπους ἐπισυνάψαι, τοὺς γ' αἰεὶ συνάγοντας ἀληθῆ· εἰσὶ δὲ οὗτοι τέσσαρες μὲν τοῦ πρώτου· τέσσαρες δὲ καὶ τοῦ δευτέρου· ἔξ δὲ τοῦ τρίτου· καὶ τοῦ μὲν πρώτου ταῖςδε· ταῖς φωναῖς τυγγά· νουσι συμβαλλόμενοι· Γράμματα, Ἐγραψε, Γραφίδι Τεχνικός· Τοῦ δὲ δευτέρου αὖθις, ταῖςδε· Ἐγραψε, Κάτεχε, Μέτριον, Ἀγρολον· Τοῦ δὲ τρίτου αὖ πάλιν, ἐκαίνας· Ἄπασι, Σθεναρὺς, Ἰσάκις, Φέρισος, Ἀσπίδι, Ὀμαλός.

§. ργ. Τεσσάρων δ' ὄντων, ὡς εἴρηται, τῶν συλλογιστικῶν τριῶν τοῦ πρώτου σχήματος, πρῶτός ἐστιν ἡ ἐξ ἀμφοτέρων καθόλου καταφατικῶν ἴσον συνάγων συμπέρασμα· οἶον,

Γράμ . . . Πᾶς ἄνθρωπός ἐστι ζῶον,
μα . . . πᾶν ζῶόν ἐστιν οὐσία,
τα . . . πᾶς ἄνθρωπός ἐστιν οὐσία.

§. ρδ. Δεύτερος δὲ τρόπος, ὡς ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μεί-

ζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, ἀποφατικὸν καθόλου συνάγει Συμπέρασμα· οἶον,

Ἐ . . . Οὐδὲν ζῶον λίθος,
 γρα . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 ψε . . . οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

§. ρέ. Τρίτος τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν καταφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Γρα . . . Πᾶς ἄνθρωπος γελασικόν,
 φί . . . τὶ ζῶον ἄνθρωπος,
 δι . . . τὶ ζῶον γελασικόν.

§. ρς. Τέταρτος δὲ τρόπος, ὁ ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου τῆς Μείζονος, καὶ καταφατικῆς μερικῆς τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Τε . . . Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 χνι . . . τὶς οὐσία λίθος,
 κός . . . οὐ πᾶσα οὐσία ζῶον.

§. ρζ. Τῷ δὲ δευτέρῳ σχήματι τεσσάρων καὶ τούτῳ ὄντων, πρώτος ἔστιν ὁ ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, καθόλου ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ἐ . . . Οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 γρα . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 ψε . . . οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος.

§. ρή. Δεύτερος δὲ τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, καθόλου ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Κά . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 τε . . . οὐδεὶς λίθος ζῶον,
 χε . . . οὐδεὶς λίθος ἄνθρωπος.

§. ρθ. Τρίτος δὲ τρόπος, ὁ ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μείζονος.

καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, ἀποφατικὸν ἐπὶ μέρους
συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Μέ . . . Οὐδὲν ἄλογον λογικόν,
τρι . . . τὶ ζῶον λογικόν,
ον . . . οὐ πᾶν ζῶον ἄλογον.

§. ρί. Τέταρτος δὲ τρόπος, ὃς ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ ἀποφατικῆς μερικῆς τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατικὸν
συνάγει Συμπέρασμα· οἶον,

Ἄ . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
χο . . . οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον,
λον . . . οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος.

§. ριά. Τῷ δὲ τρίτῳ σχήματι ἕξ ἐγκαταλέγονται τρόποι· ὧν πρῶ-
τος ὁ ἐξ ἀμφοτέρων καθόλου καταφατικῶν, μερικὸν καταφατικὸν συ-
νάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ἄ . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
πα . . . πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,
σι . . . τὶ ζῶον λογικόν.

§. ριβ. Δεύτερος δὲ τρόπος, ὁ ἐξ ἀποφατικῆς καθόλου τῆς Μείζονος, καὶ καταφατικῆς καθόλου τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατι-
κὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Σθε . . . Οὐδεμία χιὼν ζῶον,
να . . . πᾶσα χιὼν λευκή,
ρός . . . οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον.

§. ριγ. Τρίτος δὲ τρόπος, ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Μείζο-
νος καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, καταφατικὸν μερικὸν
συνάγων Συμπέρασμα· οἶον

Ἰ . . . Τὶς ἄνθρωπος μέλας,
σά . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
κισ . . . τὶ μέλαν ζῶον.

§. ριδ. Τέταρτος δὲ τρόπος ὁ ἐκ καθόλου ἀποφατικῆς τῆς Μείζο-

ζονος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος μερικὸν ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Φέ . . . Οὐδεὶς λίθος ζῶον,

ρι . . . τὶς λίθος λευκός,

σος . . . οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον.

§. ριέ. Πέμπτος δὲ τρόπος ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, καὶ μερικῆς καταφατικῆς τῆς Μείζονος, μερικὸν καταφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ἄσ . . . Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,

πί . . . τὶς ἄνθρωπος λευκός,

δι . . . τὶ ζῶον λευκόν.

§. ρις. Ἐκτος δὲ τρόπος καὶ ἔσχατος πάντων· ἐστὶν ὁ ἐκ μερικῆς ἀποφατικῆς τῆς Μείζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς Ἐλάττονος, μερικὸν ἀποφατικὸν συνάγων Συμπέρασμα· οἶον,

Ὅ . . . Οὐ πᾶς ἄνθρωπος μέλας,

μα . . . πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,

λός . . . οὐ πᾶν ζῶον μέλαν.

§. ριζ. Οὗτοι δὲ τρόποι συλλογικῶν δεκατέσσαρες ἀληθῆ ἐξ ἀληθῶν συνάγοντες· οἱ δὲ παρὰ τούτους, ἅτε δὴ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ ἐπιφέροντες, ἀποβλητέοι.

Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.

§. ριή. Τὸ περὶ μεθοδικῶν συλλογισμῶν περὶνάντας ἤδη, ἐχόμενον ἂν εἴη καὶ περὶ Ἐνθυμήματος, καὶ Σωρείτου ἀμεθόδων καὶ ἀνωμάλων δοκούντων συλλογισμῶν ὀλίγ' ἄττα εἰπεῖν· Ἐστὶ τοίνυν Ἐνθύμημα μὲν συλλογισμὸς ἀτελής, τῆς ἐτέρας τῶν προτάσεων παραιρεφθείσης· γίγνεται δὲ τοῦτο, ἐν οἷς ὁ νοῦς οἰκοθὲν τὰς καταλειφθείσας ῥαδίως ἀναπληρώσει· οἶον,

Ἡ ψυχὴ νοεῖ, ἄρα πνεῦμα·

Τὸ νοοῦν ἐστὶ πνεῦμα, ἄρα καὶ ἡ ψυχὴ·

Ἴν γὰρ ἂν τὸ τέλειον ἐνταῦθα ἔχον ᾧδί·

Ἡ ψυχὴ νοεῖ.

τὸ νοῦν ἔστι πνεῦμα,
ἢ ψυχὴ ἄρα πνεῦμα.

Τούτων οὖν ἀφαιρεθῆσης τῆς ἐτέρας, Ἐνθύμημα γέγονεν· ὅπερ εἴρηται παρὰ τὸ τὴν ἐτέραν ἐνθύμιον, τούτέστιν ἐνδιάθετον ἐννοεῖσθαι· καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἐνθύμημα.

§, ριβ. Σωρείτης δὲ ἐστὶν ἔφοδος συλλογιστικὴ ἐκ πολλῶν προτάσεων οὕτω διατεταγμένων, ὥστε τὸν τῆς προταχθείσης κατηγορούμενον ὄρον αἰτιῆς ἐπομένης ἐξῆς ὑποκείμενον γίγνεσθαι, μέχρις ἂν τὸ πρῶτως ὑποταχθῆν, τῷ ἐσχάτως συμπλακέν κατηγορηθέντι συνάψῃ ἡμῖν τὸ ζητούμενον· οἶον,

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν οὐσία διανοητικὴ,
ἢ διανοητικὴ οὐσία ἐστὶ πνεῦμα,
τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον,
τὸ μὴ ἐκτεταμένον οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη,
τὸ μὴ ἔχον μέρη παρὰ μέρη ἐστὶν ἀδιάλυτον,
τὸ ἀδιάλυτον ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀθάνατος.

Ὡστε οὐδὲν ἂν εἴη Σωρείτης, ἢ τοῦτ' αὐτὸ σωρεία, εἴτ' οὖν ἄθροισμα πολλῶν ὁμοῦ συλλογισμῶν διὸ, εἰ διαλυθεῖ εἰς Συλλογισμοὺς, ἢ εἰς Ἐνθυμήματα, πολλῶ σαφέστερος ἔσται· οἶον,

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν οὐσία διανοητικὴ,
ἢ διανοητικὴ οὐσία ἐστὶ πνεῦμα,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶ πνεῦμα·

Τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον,
ἢ ψυχὴ ἄρα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον·

Τὸ μὴ ἐκτεταμένον οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη,
ἢ ψυχὴ ἄρα οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη·

Τὸ μὴ ἔχον μέρη παρὰ μέρη ἀδύνατον διαλυθῆναι,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀδιάλυτος·

Τὸ ἀδιάλυτόν ἐστὶν ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀθάνατος.

Οὕτως οὖν εἰς πολλοὺς συλλογισμοὺς, ἢ ἐνθυμήματα ἀναλυθεὶς ὁ Σωκράτης, σαφέστερος γίγνεται· ἄλλως γὰρ βραδύως ἂν ἐκπίπτει εἰς παραλογισμὸν, ἥτοι προτάσεώς τινος τῶν μὴ ἀληθευουσῶν ἀναγκαίως παρεισδύσης, ἢ πασῶν ἀποφατικῶν παραληφθεισῶν, καὶ ταῦτα τοῦ νοὸς μὴ διαρκούντος ὡς ἐν πολλῇ διεξόδῳ ὑποσυνάπτειν λογικῶς πρὸς τὰ ἡγούμενα τὰ ἐπόμενα.

Περὶ συνθέτων Συλλογισμῶν.

§. ρκ. Ἄπλοῖ μὲν Συλλογισμοὶ ἦσαν ἡμῖν οἱ εἰρημένοι, ὡς ἐκ προτάσεων ἀπλῶν, τούτέστιν ὑπὸ δύο ὄρων συνισταμένων συγκείμενοι· σύνθετοι δὲ εἰσὶν οἱ ὑπὸ προτάσεων συνθέτων (πδ.) καὶ αὐτῶν μάλιστα συνιστάμενοι· Ἔστι δὴ τούτων ὁ μὲν συμπλεκτικός, ὁ δὲ αἰτιολογικός, ὁ δὲ διαζευκτικός, ὁ δὲ ὑποθετικός, ὁ δὲ δίλημμα.

§. ρκβ. Συμπλεκτικός τοίνυν ἐστὶν ὁ ἐκ συμπλεκτικῶν προτάσεων συνιστάμενος, καὶ εἰς τοσοῦτους συλλογισμοὺς δυνάμενος ἀναλύεσθαι, ὅσα ἂν ᾗ τὰ ἐν αὐτῷ συμπλεκόμενα· οἷον,

Σωκράτης καὶ Πλάτων Ἀριστοτέλους ὑπῆρξαν καθηγηταί,
Σωκράτης καὶ Πλάτων Ἀθηναῖοι ἐγένοντο,
Ἀθηναῖοι ἄρα οἱ Ἀριστοτέλους ὑπῆρξαν καθηγηταί. (*)

(*) Ἐνταῦθα δύο εἰσὶν, ὡς ὄρας τὰ συμπλεγμένα. Σωκράτης καὶ Πλάτων· Εἰ οὖν ἐκάτερον χωρὶς ἐν τῷ λόγῳ ληφθεῖν, δύο ἕξεις ἀπλοῦς συλλογισμοῦς· οἷον,

Σωκράτης Ἀριστοτέλους ὑπῆρξε καθηγητής,
Σωκράτης Ἀθηναῖος ἦν,
Ἀθηναῖος ἄρα ἦν Ἀριστοτέλους καθηγητής.

Οὕτω δὲ κατασκευάσεις καὶ τὸ ἕτερον συμπλεκόμενον· Ὁ δὲ Σωκράτης ἀποφαντικῶν δεῖν εἶναι φασὶν ἐνταῦθα τὴν Μείζονα, ὡς τὸ,

Οὐκ ἐστὶ τὸν αὐτὸν ἅμα εἶναι ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Παρισίοις,
ἀλλ' ὁ δεῖνα ποτὲ ἦν ἐν Ῥώμῃ,
οὐκ ἦν ἄρα τότε ἐν Παρισίοις.

§. ρκβ. Αιτιολογικὸς δὲ ἐστὶν ἡνίχ' ἑκατέρα, ἢ γοῦν ἢ ἑτέρα
 τῶν προκειμένων, ὡς ἀσαφής, δεῖται κατασκευῆς, ὡς τὸ,

Πᾶν αὐλὸν ἐστὶν ἀθάνατον· ἀπλοῦν γὰρ ὄν, κρεῖττον ἐστὶ συν-
 θέσεως, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀδιάλυτον·

ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ ἐστὶν αὐλὸς διὰ τὸ μεταβάλλειν ἑαυτὴν
 παντοίως ἐν τῷ νοεῖν· ὃ οὐκ ἂν εἴη τῶν ὕλης μετεχόντων·
 ἡ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἀθάνατος. (*)

§. ρκγ. Διαζευκτικὸς δὲ ἐστὶν ὁ ἀπὸ διαζευκτικῆς τῆς Μείζονος
 προῦν, ὡς τὸ,

Ἡ ἢ γῆ κινεῖται, ἢ ὁ ἥλιος·
 Ἀλλὰ μὴν ὁ ἥλιος οὐ κινεῖται,
 Ἄρα κινεῖται ἡ γῆ.

Τρία δὲ τινα μάλισα τηρητέον ἐν τούτῳ, τὸ τὰ μέρη τῆς Μείζονος
 ἀληθῶς διεξῆχθαι· τὸ τὰ ἀντικείμενα μέρη πάντα ἐμπεριέχεσθαι ἐν
 τῇ διαιρέσει· τὸ ἀπὸ τῆς ἄρσεως τῶν λοιπῶν ἐπὶ τὴν θέσιν ἐνός
 χωρεῖν, ἢ ἀνάπλιν ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν λοιπῶν ἐπὶ τὴν ἄρσιν ἐνός,
 ὡς ἐν τῷδε,

Ἡ ψυχὴ ἢ σῶμά ἐστιν, ἢ πνεῦμα,
 ἀλλὰ μὴν σῶμα οὐκ ἐστὶν, ἄρα πνεῦμα·
 Ἢ, ἀλλ' ἐστὶ πνεῦμα, οὐκ ἄρα σῶμα.

§. ρκδ. Ὑποθετικὸς δὲ ὁ ἐκ τῆς Μείζονος ὑποθετικῆς συνιστά-
 μενος· ἔστι δὲ καὶ τούτῳ τρία τινα φυλακτέα, τὸ τὴν ἀκολουθίαν ἀλη-
 θεύειν τῆς Μείζονος· τὸ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἡγουμένου τὴν τοῦ ἐπο-
 μένου συνάγεσθαι· τὸ ἐκ τῆς ἄρσεως τοῦ ἐπομένου τὴν τοῦ ἡγουμένου
 συμβαίνειν· οἷον,

Εἰ ἀνθρώπος ἐστὶ, καὶ ζῶν ἐστὶ,
 ἀλλὰ μὴν τὸ πρῶτόν ἐστι, καὶ τὸ δεύτερον ἄρα·

(*) Ἐπιχείρημα δὲ τοῦτο καλεῖ ὁ Σοκράτης (Λογ. τόμ. Β. σελ. 83. καὶ 103.) ὃ παρ'
 ἄλλοις γενικῶν φέρεται κατὰ πάντων τῶν συλλογισμῶν.

Εἰ ἡ ψυχὴ οὐκ ἔστι πνεῦμα, ἔστι σῶμα,
ἀλλὰ μὴν τὸ ὕστερον οὐκ ἀληθές, οὐδὲ τὸ πρῶτον ἄρα.

§. ρκέ. Δίλημμά ἐστι συλλογισμὸς ἐκ διαζευκτικῶν μάλιστα καὶ ὑποθετικῶν προκειμένων συγκείμενος, ἐν ᾧ διαιρέσεως ἡγουμένης, καθ' ἐκάστου τῶν μερῶν, καὶ κατὰ τοῦ ὅλου τελευταῖον συνάγεται τι οἶον,

Δημόκριτος αἰεὶ γελῶν, ἦτοι τῶν φαύλων τὸν πλατὺν κατα-
χέων ἐτύγχανε γέλωτα, ἢ τῶν ἀγαθῶν, ἢ τῶν οὐδετέρως
ἐχόντων·

ἀλλ' εἰ μὲν τῶν τρίτων, ψυχρῶς· οὔτε γὰρ ἔλεεινὰ τὰ τοιαῦτα,
οὔτ' αὖ καταγέλαστα·

Εἰ δὲ τῶν ἀγαθῶν, ἀτύπως· οὐ γὰρ τὰ ἀγαθὰ γέλωτός ἐστιν
ἄξια·

Εἰ δὲ τέως τῶν φαύλων, εἰκὸς ἦν μᾶλλον θρηνηθεῖν ἐπ' ἀ-
τούς, ἢ γελᾶν·

Ἀτύπως ἄρα, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς γελῶν διατέλει Δημόκριτος·

Τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐπιτιμησάντος τῷ τυπτή-
σαντι κατὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ προσώπου·

Ἢ καλῶς ἐλάλησα, ἢ κακῶς·

ἀλλ' εἰ μὲν κακῶς, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ·

εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις; (*)

(*) Ἄριστος μὲν οὗτος συλλογισμὸς, ἀλλ' ὅσον τὴν τῆς θέσεως ἀτοπίαν ἐξελέγξει ἐστὶν ἐπιτήδειος, τοσοῦτον ἐπιφρόνης καὶ εἰς σόφισμα· πρῶτον μὲν ἐὰν μὴ τὰ διαζευγμένα μέρη ὧσιν ἀκριβῶς ἀντικείμενα· δεύτερον, ἐὰν παραλειφθῶσι τούτων τινά· καὶ τρίτον ἐὰν αἱ ἐξ ἐκάστου τῶν μερῶν συνέπειαι μὴ ἐξ ἀνάγκης πηγάζωσιν, ὡς ἐν τῷ τοῦ Βίαντος ἐκείνῳ

Ἦν γάμος, ἢ καλὴν γαμήσεις, ἢ αἰσχράν· (ἐνταῦθα παρελείφθη τὸ μέσον)

ἀλλ' εἰ μὲν καλὴν, ἔξεις κοινήν· (οὐκ ἐξ ἀνάγκης πηγάζει ἡ συνέπεια αὐτῆ.)

εἰ δὲ αἰσχράν, ἔξεις ποινήν· (οὐ δὲ τοῦτο·)

εἰ φρονῶν ἄρα, πάντως οὐ γαμήσεις·

Περὶ Ἀναγωγῆς καὶ Ἀπαγωγῆς.

§. ρκς'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον τῶν σχημάτων τῆς εὐθείας δειξέως ἐφικέσθαι οὐ δύνανται, καὶ διὰ ταῦτα εἰσὶν ἀτελεῖ, δέονται, ἐφ' ᾧ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνάγεσθαι, ἀντιστροφῆς ἀπλῆς τῶν προτάσεων, καὶ τῆς εἰς ἀδύνατον καὶ ἄτοπον Ἀπαγωγῆς· ὅπως οὖν ἡ Ἀντιστροφή τῶν προτάσεων ὀφείλει γίνεσθαι, εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς (ρι.). ὁ δὲ τῆς Ἀναγωγῆς τρόπος ἔχει ὧδε· ἦν ἡμῖν πρῶτος τοῦ δευτέρου σχήματος τρόπος (ρξ.) ὅδε·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 Οὐδείς λίθος ζῶον,
 Οὐδείς ἄνθρωπος λίθος.

Τούτου τοίνυν τοῦ συλλογισμοῦ, εἰ ἀντιστρέψαιμεν τὴν Μείζω, τὴν Οὐδείς λίθος ζῶον, εἰς τὴν Οὐδὲν ζῶον λίθος, τὸν δεύτερον τοῦ πρώτου σχήματος ποιήσομεν τρόπον· οἶον,

Οὐδὲν ζῶον λίθος·
 Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον·
 Οὐδείς ἄνθρωπος λίθος·

Οὕτως ἔξει κατὰ τοῦ τρίτου (ριά.), ὅπου ὁ πρῶτος τρόπος ἦν ἔχων ὧδί·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 Πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,
 Τὶ ζῶον λογικόν·

Ἀντεστρέφθω οὖν ἡ Ἐλάττων ἢ Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον εἰς τὸ, Τὶ ζῶον ἄνθρωπος, καὶ συνήχθω ὧδί·

Τὶ ζῶον ἄνθρωπος,	}	Ἡ οὕτω, Πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,
Πᾶς ἄνθρωπος λογικόν,		Τὶ ζῶον ἄνθρωπος,
Τὶ ζῶον λογικόν·		Τὶ ζῶον λογικόν.

Οὕτω δὴ κατὰ τῶν ἄλλων ποιητέον, τοὺς τῆς Ἀντιστροφῆς κανόνας φυλάττοντας ἀκριβῶς· καὶ ἡ μὲν δὴ Ἀναγωγή τοιαύτη.

§. ρκζ. Ἀπαγωγή δέ ἐστίν ἡνίκ' ἀντιλέγοντός τινός ὅποια δῆποτε τῶν προτάσεων, τιθέντες τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον, ἀδύνατόν τι συνάγωμεν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ συλλογισμοῦ τουτοῦ,

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 Οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον,
 Οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος.

Ἐπί οὖν ἐνσῶν μὴ ἀληθές εἶναι τὸ συμπέρασμα, ἔσαι αὐτῷ ἀληθές τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον· (ἀνάγκη γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων τε καὶ μὴ ὄντων θάτερον μὲν ἀληθεύειν, θάτερον δὲ ψευδῆσθαι τῆς ἀντιφάσεως μύριον οδ.) Εἰ οὖν τὸ οὐ πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος ἐστὶ ψευδές, ἔσαι δὴ διὰ τὴν ἐνσασιὶν ἀληθές τὸ ἀντιφατικῶς ἀντικείμενον, πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος· ἦν δὲ ἡμῶν ἀνωτέρω καὶ ἡτέρα τῶν προκειμένων, πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, ταύτην δὴ λαβόντες, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐνσάσεως, συσῆσομεν τοιοῦτον συλλογισμὸν·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον,
 πᾶν λευκὸν ἄνθρωπος,
 πᾶν λευκὸν ζῶον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦν ἡμῶν καὶ, οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον ὁμολογηθὲν ἀνωτέρω, συμβαίνει ἀντίφασις, πᾶν λευκὸν ζῶον εἶναι, καὶ οὐ πᾶν λευκὸν ζῶον εἶναι ὅπερ ἀδύνατον ἐπὶ τῶν ὄντων συνακληθεῖν. Τουτῷ οὖν τῷ τρόπῳ ἀναγκάσεις τὸν ἀντικείμενον δέξασθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ καὶ ἑτέρω ὁποτέρῳ, ἐνσῆ τῶν προτάσεων· ὡς καὶ τῷ, ἡ σελήνη ἐστὶ σῶμα σκιαρόν· εἰ δὲ μὴ (διὰ τὸν ἀνθιστάμενον) ἦν ἂν σῶμα διαφανές, καὶ διεχώρει ἂν δι' αὐτῆς ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτίς· καὶ οὕτως οὐκ ἦν ἂν ἡμῶν ποτὲ ἡλίου ἐκλειψίς· ἀλλὰ μὴν ἐκλειψίς ἐστὶ ψευδές ἄρα τὸ τὴν σελήνην σῶμα εἶναι διαφανές· ἔστιν ἄρα σκιαρόν· ὃ ἔδει δεῖξαι· Ἰνα δὲ ὀρθῶς ἡ τοιαύτη ἔγη ἀπόδειξις, δεῖ πρῶτον μὲν ἀποπύν τι, ἢ ἀδύνατον, ἢ ψευδές ἀναγκασίως ἐκ τῆς ἀντικειμένης προτάσεως παρακολουθεῖν· δεύτερον δὲ τὴν πρότασιν, ἐξ ἧς τοιοῦτό τι συνάγομεν, ἀληθῶς ἀντιφάσκειν τῷ ἡμετέρῳ συμπεράσματι.

Περὶ Ἀληθείας καὶ ψεύδους ἐν γένει.

§. ρκή. Ἀλήθειαν ἐνταῦθα καὶ ψεῦδος φημὲν, περὶ ἃ ἡ Λογικὴ καταγίνεται, τὴν μὲν ζητούσα, τὸ δὲ ἀποφεύγουσα. (*) Ἔστι τοίνυν ἀλήθεια λογικὴ, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι συμφώνως ἔχρουσι πρὸς τὰ αἰσθητὰ, καὶ αἱ λέξεις πρὸς τὰ λεκτά· τούναντίον δὲ ψεῦδός ἐστι, καθ' ὃ γνῶσις ἐστὶ τῶν νοουμένων ἀπάδουσα, καὶ ἡ φωνὴ παραφθέγγεται παρ' ὃ πέφυκε τὰ λεγόμενα· οἷον, εἴτις πύργον ἐννοήσῃ τοιῶσδε ἔχοντα σχήματος· ὃ δὲ ἀληθῶς οὕτως ἔχει, ἀληθεύειν· εἰ δὲ τούναντίον, ψεύδεται λέγεται· ἀσυμφωνία γὰρ μεσολαβεῖ τῶν ἐννοιῶν πρὸς τὰ πράγματα· ἴδε καὶ Μεταφ. κή.

§. ρκθ. Ἰφίσταται δὲ ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος, ἢ ἐν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ, ἢ ἵνα τις νοεῖ τι, εἰ ἐστὶν, ἢ οὐκ ἐστὶν (**), ἢ ἐν τῇ κρίσει μάλις, ἐπειδὴν συνάπτῃ μὲν καταλλήλως τὰ συναπτέα, διαίρη δὲ τὰ διαιρέτεια· ἢ ἐν τῷ συλλογισμῷ, ὅσάκις ἂν τις κατὰ σχῆμα καὶ τοῦς ἄλλους συλλογίζηται κανόνας.

§. ρλ. Ἐνυπολανθάνει τοίνυν τὸ ψεῦδος ἐν μὲν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ, ἐπειδὴν μὴ συνάπτεται ὁ νοῦς καταλλήλως τῷ νοητῷ· ἐν δὲ τῇ κρίσει κῆτις ἦτοι τῇ ποιότητι, ἢ ἵνα, δέον καταφάσκειν, ὡς τὸ πῦρ

(*) Τριττὴ δὲ τις παρὰ φιλοσόφους φέρεται ἡ ἀλήθεια· ἢ μὲν γὰρ μεταφυσικὴ, ἢ δὲ ἠθικὴ, ἢ δὲ λογικὴ ἐστὶ· καὶ μεταφυσικὴ μὲν ἐστὶν, ἢ ἵνα τι τὴν ἐαυτοῦ ἀνάγκουσαν ἔχει εὐσίαν· ὃ ἐστὶν, ἢ ἵνα ἕκαστον τῶν παθῶν καὶ ἰδίων, ἃ φύσει πρὸς αὐτῷ, εὐμειρεῖ οἶον, ὃ χρυσὸς τῶν τῷ χρυσῷ προσκόντων, καὶ ὃ ἀδάμας τῶν τῷ ἀδάμαντι, τῆς στερεότητος, τῆς στιλπνότητος, καὶ τλ. ἠθικὴ δὲ ἀληθεία ἐστὶν ἡ τῶν λόγων μετὰ τῶν νοημάτων τῆς ψυχῆς συμφωνία· τοῦτέστιν, ἐπειδὴν τις μὴδὲν, παρ' ὃ φρονεῖ, φθειγγεται· Λογικὴ δ' αὖ ἐστὶ συμφωνία τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν πρὸς τὰ ὑποκείμενα· οἶον, ὃ κύκλος ἐστὶ περιφερόν· καθάπερ αὖ καὶ λογικὴ ἐστὶ ψεῦδος, εἰ φαίη τις ὃ κύκλος ἐστὶ τετράγωνος.

(**) Ἐνστατή δ' ἂν τις, ὅτι ἐν τῇ παραβολῇ δυοῖν ἰδεῶν, γενόμενης τῆς καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, τῶν διαίρου· τὸν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀλήθειαν (εδ.), ἐν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ οὐκ ἂν ὑπάρξειεν οὗτ' ἀλήθεια, οὗτε ψεῦδος, ἐκείνων ἐν ταύτῃ μὴ γιγνομένων. Ἄλλ' εἰ ψευθεωρίᾳ συνοδὸς τις εἰς ταῦτο τοῦ νοῦς καὶ τοῦ νοητοῦ ἐστὶν ἡ ἀπλῆ ἰδέα (ζ.), ἢ μὴ κατὰ τινα λόγον ἀμυδρὸν δεκτικὴ ἐστὶν ἀληθείας καὶ ψεύδους.

ἔστι θερμὸν, ἡμεῖς ἀποφάσκοιμεν, τὸ πῦρ οὐκ ἔστι θερμὸν, καὶ ἀνά-
 παλιν ἢ τῇ ποσότητι, ὅταν μερικεύωμεν τὴν καθόλου, ὡς τὸ, τις
 ἄνθρωπός ἐστι λογικός· καθολικεύωμεν δὲ τὰ μερικὰ ὡς τὸ, πᾶς ἄν-
 θρωπός ἐστι φιλόσοφος· ἢ τρίτον ἐν τῷ συλλογισμῷ, τῶν συλλογι-
 στικῶν κανόνων ἀθετουμένων· ἐξ ὧν πηγάζουσι τὰ σοφίσματα,
 περὶ ὧν ἐξῆς.

Περὶ Σοφιστικῶν Ἐλέγχων.

§. ρλᾶ. Περὶ Σοφισμάτων τοίνυν πολλοῖς τῶν πάλαι πολλὰ συγ-
 γέγραπται, ἅτε φορὰν πολλὴν σοφιστῶν τοῦ χρόνου ἐνεγκόντος ἐκεί-
 νου· νῦν δ' οὖν τοῦ κόμματος ἐκείνου ἀγαθῇ τύχῃ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς
 χρόνοις ἐκλελειπότης, μὴ καὶ πάνυ περιττὸν λέγειν ἦ, καὶ μί-
 λισ' ἐπιτομὴν ταυτηνὴ συνοψίσειν ἐπαγγελιομένοις· ἀλλ' ἵνα μὴ
 πάνυ τῆς ἰδέας ταύτης πρὸς ἀποφυγὴν ἀπάτης, εἴπῃ τύχοι, οἱ ὑμέ-
 τεροι νέοι ἄπειροι ὄσιν, καθάπερ καὶ θεολόγος ἀνὴρ οὐ πάνυ κατα-
 φρονεῖ τῆς τῶν κακοδοξῶν θρασυσομίας, λεκτέον ἂν εἴη καὶ περὶ
 τούτων τά γε κυριώτερα.

§. ρλβ. Τριττῶν δὴ ὄντων τῶν σοφισμάτων, τῶν μὲν παρὰ τὸ
 τῶν συλλογισμῶν σχῆμα, τῶν δὲ παρὰ τὴν φωνήν, τῶν δὲ καὶ ἐξ
 αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπιτηδευομένων, τὸ παρὰ τὸ σχῆμα οὐδὲν,
 ἀλλ' ἐστὶν, ἢ παράβασις τῶν τινος εἰρημένων κανόνων· εἰ γάρ τις εἴποι

Τὶ μέλαν ἐστὶ ζῶον,
 τις ὄνος ἐστὶ μέλας,
 τις ὄνος ἐστὶ ζῶον.

ὁ τοιοῦτος, ἄκων μὲν τοῦτο ποιῶν, παραλογίζεται· ἐκὼν δὲ, σοφί-
 ζεται· τὸ δὲ σόφισμα ἐξελέγχεται τῷ κανόνι, ὅτι ἐκ δύο μερικῶν
 οὐδὲν συνάγεται ὑγιές. (ρλ.)

§. ρλγ. Τῶν δὲ παρὰ τὴν φωνὴν σοφισμάτων πένθ' ἡμῖν ὄντων.
 πρῶτον μὲν ἀπαντὰ τὸ καθ' ὁμωνυμίαν· οἷον,

Πᾶς Ταῦρος μικᾶται,
 ὄρος τὶ ἐστὶ Ταῦρος,
 ὄρος τὶ ἄρα μικᾶται.

Ἐνταῦθα γὰρ τὸ Ταῦρος ὁμώνυμον ὄν, ἐκ τριῶν ὄρων τῶν συλλογισμῶν γίγνεσθαι ὀφειλόντων (υιέ), καὶ τέταρτον παρεισήγαγε.

§. ρλδ. Δεύτερον δὲ τὸ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ὡς τὸ,

Ὅ ἂν γινώσκη τις, τοῦτο γινώσκει
 γινώσκει δέ τις ξύλον,
 τὸ ξύλον ἄρα γινώσκει.

Τὸ Γινώσκει ἐνταῦθα ἀμφίβολον ὄν, ὁποτέρῳ ἀποδοτέον τῷ γινώσκοντι, ἢ τῷ γινωσκομένῳ, παρεισήγαγε τὸν παραλογοισμόν.

§. ρλέ. Τρίτον δὲ τὸ παρὰ τὴν σύνθεσιν (ξζ)· οἶον,

Ὁ καθήμενος δύναται βαδίζειν,
 ὁ Σωκράτης κάθηται,
 ὁ Σωκράτης ἄρα βαδίζει.

Ἐδει γὰρ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ παραλογοισμοῦ καὶ τῷ συμπεράσματι συνθέτως συμπεριληφθῆναι τῷ βαδίζειν τὸ δύνασθαι.

§. ρλς. Τέταρτον δὲ τὸ παρὰ τὴν διαίρεσιν, ὡς τὸ,

Τὰ πέντε τρία καὶ δύο ἐσι,
 τὰ δύο καὶ τρία περιττὰ καὶ ἄρτια,
 τὰ πέντε ἄρα περιττὰ καὶ ἄρτια.

Ἐνταῦθα γὰρ τὰ τρία καὶ δύο διηρημένως μὲν ληφθέντα ἐν τῇ ἐλάττονι, συνημμένως δὲ ἐν τῷ συμπεράσματι, τοῦ παραλογοισμοῦ ἐγένοντο αἷτιον.

§. ρλζ. Πέμπτον δὲ τὸ παρὰ τὴν προσφθίαν· οἶον,

Οὗ κατοικεῖς, οἰκία ἐστὶ,
 οὐ κατοικεῖς ἀπόφασίς ἐστι,
 ἡ οἰκία ἄρα ἀπόφασίς ἐστι.

Ὁ παραλογοισμὸς ἐνταῦθα παρὰ τὴν προσφθίαν παρεισέδω τοῦ ΟΥ, ἐν μὲν τῇ τῶν προκειμένων δασυνομένου καὶ περισπωμένου· ἐν δὲ τῇ, μόνον ψιλουμένου,

§. ρλθ. Παρὰ δὲ ταῦτα εἰσὶν, ὡς εἴρηται, καὶ παρὰ τὸ πρᾶγμα σοφίσματα· καὶ πρῶτον μὲν τὸ παρὰ τὸ σύμβολον καὶ τὸ συμβαλλόμενον· οἶον,

Ὁ λέγεις, τοῦτο ἐκ τοῦ σώματός σου ἐξέρχεται·
 ἄμαξαν δὲ λέγεις,
 ἄμαξα ἄρα ἐκ τοῦ σώματός σου ἐξέρχεται.

Τὸ γὰρ ἄμαξα ἐν μὲν τῇ Ἐλάττονι ὡς σημαντικῇ ἐλήφθη φωνή· ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι, ὡς σημαϊνόμενον πρᾶγμα· ἐκεῖ μὲν ὑλικῶς, ἐν ταῦτα δὲ εἰδικῶς. (6.)

§. ρλθ. Δεύτερον δὲ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς· οἶον,
 Ὁ φόνος ἀπειρημένον ἐστὶ·
 καὶ τὸ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἄρα καὶ πατρίδος ἐπερχόμενον τὸν πολέμιον φονεύειν ἀπειρημένον·

Ὁ γὰρ φόνος ἐνταῦθα ἐν μὲν τῇ Μείζονι ἐιληπταί πη καὶ ἐν μέρει, οἶον ὁ ἀδικος μόνον, ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι συνήχθη ἀπλῶς ἀντιπαντός φόνου καὶ τοῦ δικαίου.

§. ρμ. Τρίτον δὲ παρὰ τὴν τοῦ Ἐλέγχου ἄγνοιαν, ὡς τὸ,

Τὰ δέκα διπλάσια,
 τὰ δέκα ὀ διπλάσια,
 τὰ διπλάσια ἄρα ὀ διπλάσια.

Εἴρηται δὲ παρὰ τὴν τοῦ Ἐλέγχου ἄγνοιαν, ὡς ἀγνοοῦντος τοῦ ἀποκρινομένου, ὅτι ἔλεγχός ἐστιν ἀντίφασις τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ· τὰ δὲ δέκα πρὸς μὲν τὰ πέντε εἰσὶ διπλάσια· πρὸς δὲ ἄλλον ἀριθμὸν ὄντιν οὔ.

§. ρμζ. Τέταρτον δὲ παρὰ τὸ ἐπόμενον· οἶον,

Ὁ Δημόκριτος φεύγει εἰς ἔρημον,
 ὁ φεύγων εἰς ἔρημον, μαίνεται,
 ὁ Δημόκριτος ἄρα μαίνεται.

Παρέπεται γὰρ τῷ μαινομένῳ τὸ φεύγειν, ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει ἢ πρῶτασις· οὐδὲ γὰρ πᾶς ὁ φεύγων εἰς ἔρημον μαινέται. (υ.δ.)

§. ρμβ. Πέμπτον δὲ τὸ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, ὃ ἐστὶ τὸ προκειμένον εἰς δεῖξιν, τοῦθ' ὡς ὁμολογούμενον τιθέναι, ὡς τὸ, προκειμένου ἡμῖν ἀθάνατον δεῖξαι τὴν ψυχὴν, λαβεῖν τὸ αὐτὸ ὡς ἀρχὴν οὕτωςι,

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἀφθαρτος,
τὸ ἀφθαρτον ἀθάνατον,
ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Τὸ γὰρ ἀφθαρτον ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀθάνατον ταῦτά εἰσιν· οὐδὲν ἄρα δείκνυσιν ὁ οὕτως ἐπιχειρῶν.

§. ρμγ. Ἐκτον δὲ τὸ παρὰ τὸ τιθέναι τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον· ὡς τὸ,

Ὁ οἶνος μεθυστικόν,
τὸ μεθυστικὸν κακόν,
ὁ οἶνος ἄρα ἐστὶ κακόν.

Ἀλλ' οὐχ' ὁ οἶνος κακόν, ἀλλ' ἡ τοῦ οἴνου κατάχρησις, ἢ καὶ τῆς μέθης καὶ τῶν κατ' αὐτὴν κακῶν γινομένη αἰτία.

§. ρμδ. Ἐβδόμον δὲ τὸ παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν· τοιοῦτον δ' ἂν εἴη καὶ τὸ,

Σωκράτης διδάσκει Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην·

Πλάτων δὲ καὶ Ἀριστοτέλης ἄνθρωπός ἐστι·

Σωκράτης ἄρα διδάσκει ἄνθρωπον, οὐκ ἀνθρώπους·

Ταῦτα δὴ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὰ σοφίσματα, καὶ τοὶ καὶ ἄλλα πολλὰ φέρονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀλλ' ἡμῖν γε καὶ ταῦτα εἰς οὐδὲν πλέον, ἢ ὅσον ιδέαν τοῖς νέοις δοῦναι τινα, παρειασθήθησαν, ἐφ' ᾧ προσέχον-τας τοῖς κανόσιν, εἶπη τι ἀπαντήσειαν τοιοῦτον ἐν τοῖς συγγραφεῦσι, μὴ ῥηθῆναι παράγεσθαι.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΒΕΒΑΙΑΣ, Η ΠΙΘΑΝΗΣ.

§. ρμέ. Τῆς Ἀληθείας διττῆς οὔσης βεβαίας καὶ πιθανῆς, βεβαία ἐστὶν ἢ ἦτοι αἰσθήματι ἀνεπιλήπτῳ ἐκ πείρας βεβαιουμένη, ἢ ἀρχῇ βεβαία ἐρειδομένη· κακείνη μὲν αἰσθησις, ἢ ἰδέα· αὕτη δὲ ἔννοια μάλιστα καλεῖται (*). Δεῖ μὲν τοιγε τάτ' αἰσθητήρια καθαρὰ πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ ἄρτια εἶναι, ἢ γοῦν τοῖς ἐκ τῆς τέχνης ἔξωθεν ἐοικημένοι τὰ ἐλλείμματα θεραπεύειν (ιδ.), καὶ τὸν νοῦν πρὸς τὸ ψεύδεσθαι τὰς αἰσθήσεις ὑγιᾶ εἶναι, τά τε πράγματα προσεκτικῶς θεωροῦντα, καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν ἀκριβῶς ἀνιχνεύοντα.

§. ρμς. Τῆς τοίνυν βεβαιότητος ταύτης κριτήρια δύο, Αἰσθησις, καὶ Λόγος· ἡ μὲν, τῆς ἐξ αἰσθημάτων ἀνεπιλήπτων προσλαμβανομένης· ἡ δὲ, τῆς ἐξ ἀρχῆς τινος ἡμῖν βεβαίας προσγιγνομένης· καὶ ἐστὶν Αἰσθησις μὲν, δύναμις γνωστικὴ τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν τῶν τε σωματικῶν καὶ τῶν σωματικῶν, τῶν πρώτως, φημί, ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπιπτόντων (κἀ.) διὰ τινος τῶν αἰσθητηρίων ὑποκινήθέντος ἀντιλαμβανόμεθα· Λόγος δὲ, δύναμις τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν συλλογίζομεθα, τοιούστιν, ἀληθῆ ἐξ ἀληθῶν προκειμένων συνάγομεν, (σιέ.) ὅπερ καὶ ἀπόδειξις ἦκουσε, τρόπος οὖσα τοῦ συλλογίζεσθαι, δι' οὗ τὸ συμπέρασμα οὕτω βεβαία τινὶ ἀρχῇ συναφθήσεται, ὥσε μηκέτι περὶ τῆς ἀληθείας ὑπενδοιάζειν.

§. ρμζ. Ἀποδεικνύομεν τοίνυν ἦτοι τὰ αἰτιατὰ, εἴτ' οὖν τὰ ποτελέσματα ἐκ τῶν αἰτίων· ἢ ἀνάπαλιν, διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων

(*) Διεννηόχασι δὲ αὐταὶ ἀλλήλων τριττῶ τῶ λόγῳ· πρῶτον μὲν, ὅτι περὶ ἐκείνην μὲν ὁ νοῦς παλαινόμενος διατρέχει (ιἀ), πρὸς δὲ ταύτην ἐνεργητικῶς ἔχει· δεύτερον δὲ, ὅτι ἐκείνη μὲν περὶ τὰ καθ' ἑκάστα, καὶ τὰ ὅλης μετέχοντα μάλιστα ἀσχολεῖται· αὕτη δὲ εἰς τὸ καθόλου καὶ ἀφρημένα τυγχάνει ἀνυψουμένη· τρίτον δὲ, ὅτι ἐκείνη μὲν ἠγεῖται, αὕτη δὲ ἔπεται· οὐδὲν γὰρ ἐν τῶ νῶ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει.

τὰ αἴτια· καὶ κεῖνο μὲν ἐκ τῶν προτέρων· τοῦτο δὲ, ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸδείξεις ἤκουσεν· ἐκ μὲν τῶν προτέρων, ὡς ὅτε τις ἀποδείξειε τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ ἄυλον εἶναι· τὸ δὲ ἄυλον ἐκ τοῦ νοεῖν· δευχθήσεται δὲ τοῦθ' ἡμῖν μάλιστα ἐν τῇ μεταφυσικῇ· (μζ·) ἐκ δὲ τῶν ὑστέρων αὐθις, ἠνίκα τις βούλεται τὸ τῆς γῆς σφαιροειδὲς ἀποδείξει ἐκ τῆς σκιαῆς τῆς ἐν ταῖς τῆς σελήνης ἐκλείψει τοιαύτης ἀποβαινούσης, ὡδί·

Ἡ τῆς σελήνης ἐκλείψις ἐκ τῆς σκιαῆς τῆς γῆς, μεταξύ ἡλίου
καὶ σελήνης παρεμπιπτούσης, συμβαίνει·
ἀλλὰ μὴν ἡ σκιά ἐκεῖνη ἐστὶ σφαιροειδῆς,
καὶ τὸ τῆς γῆς ἄρα σῶμα, ἐξ οὗ ἡ σκιά, σφαιροειδὲς ἐστὶ.

§. ρηή. Κανόνας δὲ τῇ ἐκ τῶν προτέρων ἀποδείξει δύο ἐκείνους μάλιστα φυλακτέον· πρῶτον μὲν τὸ τὰς προκειμένας, μὴ ὅτι γε γνωριμωτέρας εἶναι, ἀλλὰ καὶ προτέρας, καὶ ἀναγκαίως ἀληθεῖς αἰτίας τοῦ συμπεράσματος (*)· δεύτερον δὲ, πᾶσας τὰς προτάσεις ἀμέσως συνῆθαι· εἰ γὰρ εἴπομι,

Πᾶν τὸ νοῦν ἀθάνατον·
ἀλλὰ μὴν ἡ ψυχὴ νοεῖ·
ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος·

ὡς ἀλληλένδετος ἐστὶν ἡ συναφὴ τῶν προτάσεων· εἰ δὲ εἴπομι,

Τὸ νοῦν ἐστὶν ἄυλον,
ἡ ψυχὴ νοεῖ,
ἡ ψυχὴ ἄρα ἄυλος·

(*) Ἀναγκαίως δὲ ἀληθῆς αἴτιον τοῦ συμπεράσματος λέγεται, ὁ ἄλλως οὐκ ἐνδέχεται εἶναι· οἷον, τὸ ἕτερον αἰτιατὸν παρὰ τοῦτο μὴ δυνάμενον ἄλλως παράγειν· οἷον, αἴτιον τῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεως ἕτερον ἴσμεν οὐδὲν, εἰ μὴ τὴν σελήνην σκιαρὸν εὔσαν σῶμα, μεταξύ ἡλίου καὶ ἡμῖν παρεμπιπτούσαν· τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀναγκαίως ἀληθῆς πρότασις εἰς ἀπόδειξιν· μὴ ἀναγκαίως δὲ ἀληθῆς, ὃ ἐνδέχεται οὕτως εἶχειν, καὶ μὴ, ὡς τὸ, ὁ γελῶν εὐθυμεῖ, καὶ ὁ εὐθυμῶν γελᾷ· τοῦ τε γὰρ γέλωτος καὶ τῆς εὐθυμίας ἐνδέχεται καὶ ἄλλα αἴτια εἶναι· ὅθεν ἄχρηστα τὰ τοιαῦτά γε εἰς ἀπόδειξιν.

Τὸ ἄυλον ἀδιάλυτον,
ἢ ψυχὴ ἐστὶν ἄυλος,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἀδιάλυτος.

Τὸ ἀδιάλυτον ἀθάνατον,
ἢ ψυχὴ ἀδιάλυτος,
ἢ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος.

Ὁ οὕτω συλλογιζόμενος, ἀμέσως καὶ κατὰ σειράν τὰς προτάσεις συνάπτει ἅπασαι γὰρ ἐνταῦθα αἱ προτιθέμεναι οὐ μόνον ἀεὶ γνωριμώτεραι, καὶ πρύτεραι, καὶ ἀναγκαίως ἀληθεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως εἰσὶ συνημμέναι.

§. ρμθ. Προσεκτέον δὲ καὶ τῇ ἐκ τῶν ὑτέρων ἀποδείξει, μὴ παραδέχεσθαι ἀλλ' ἅπτα ἐν τῷ συλλογισμῷ αἰτιατά· ἀλλὰ μόνα τὰ ἀναγκαῖα τὰ ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς προϊόντα, ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ σελήνῃ σκιᾷ τὸ τῆς γῆς σφαιροειδὲς ἀποδείκνυμεν· εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς οἰκίας ἐρειπίων ἄνεμον πνεῦσαι συνάγομεν, σφαλερόν, πολλῶν ὄντων αἰτίων τοῦ τὴν οἰκίαν κατερηρεῖσθαι.

§. ρν. Διττὸν τι φέρεται ἀποδείξεως εἶδος σκοποῦντι ἀπὸ τοῦ τρόπου· ἢ μὲν γὰρ ἐπ' εὐθείας καλεῖται ἀπόδειξις, καὶ ἔστιν αὕτη, ἣν ἔφημεν ὑπογράψαντες (ρμς)· ἢ δὲ, μὴ ἐπ' εὐθείας· ἧτις οὐδὲν, ἢ πρότερόν τινα δεῖκνυσιν οὐσαν ἀληθῆ, ἢτοι ἐκ τοῦ ἄτοπου, ἢ ἀδύνατον, ἢ ψευδὲς ἔπεσθαι ἐκ τῆς ἀντιφασκούσης αὐτῆ· διὸ καὶ εἰς ἀδύνατον ἤκουσεν Ἀπαγωγῆ· περὶ ἧς εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς (ρλζ)· καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἀληθείας βεβαίας.

§. ρνά. Τὸ δὲ πιθανῶς ἀληθὲς ὑποθέσει τινί, καθάπερ ἀρχῇ ἀναμφιρίσθω τὸ βέβαιον ἔφημεν, καὶ αὐτὸ ἐπερείδεται· ἔστι δὲ ὑπόθεσις πρότερος, δι' ἧς ὡς ἀληθοῦς ἐκλαμβανομένης, προσφυῶς ἀναπτύσσονται τὰ τοῦ, περὶ οὗ ἔστιν ἡ ὑπόθεσις, ἀποτελέσματά τε καὶ ἰδιώματα· οἷον, ὕλης φλογώδους ἐντὶς τῆς γῆς ὑποτιθεμένης, τὴν τοῦ σεισμοῦ ἂν αἰτίαν ὁμοιοληθῶς ἀνελέγκριμεν ἐπ' ἐκείνην· καὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς ὑποτιθεμένης, ἐπιλύοντ' ἂν τὰ ἐκ τῆς δοκούσης

κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων προκύπτοντα ἄπορα· Τοιαύτας οὖν ὑποθέσεις ὡς ἀληθείας ἀποδεχόμεθα, μέχρις ἂν φανῶσιν ἕτεραι βεβαιότεραι τούτων.

§. ρηβ. Τῆς οὖν Ἰποθέσεως, εἴτ' οὖν πιθανότητος ταύτης τέσσαρα μάλιστα φέρονται εἶδη· ἔστι γὰρ αὐτῆς ἢ μὲν Ἑρμηνευτική· ἢ δὲ, Ἱστορική· ἢ δὲ, Ἠθική, ἢ πολιτική· ἢ δὲ, Φυσική.

§. ρηγ. Ἑρμηνευτικὴν οὖν καλῶ πιθανότητα, ὅθ' οὕτως ἐρμηνεύσαιμι τι τῶν ἀπορωτέρων ἐν τοῖς συγγραφεῦσι, καὶ μάλιστα τοῖς ἀρχαιοτέροις, ὡσεὶ τῷ σκοπῷ, τῇ τε ὑποβολῇ, καὶ σημασίᾳ τῶν ὀνομάτων, (ό.) καὶ μὴν καὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ συγγραφέως συνάδειν· ἐν τούτοις γὰρ ἡ βᾶσις τῆς πιθανωτέρας ἐννοίας.

§. ρηδ. Ἱστορικὴν δὲ, ὃ περὰ τῶν ἀξιοπίστων τινὸς ἦτοι μαρτυρία, ἢ γραφῇ ἡμῖν παραδέδοται· Δεῖ μὲν τοι γε προσεπιζητεῖν, εἰ ὑπὸ συγγρόνων, καὶ παρόντων, ἢ ἀπόντων καὶ νεωτέρων ἐκεῖνο εἴρηται· διαφέρει γὰρ ταῦτ' ἀλλήλων βαθμῶν πιθανότητος· καὶ εἰ πλείους οὔτοι, ἢ μόνον εἰς τὸ ζητούμενον μαρτυροῦσι, καὶ εἰ αὐτόπται εἰσιν, ἢ περ' ἄλλων ἀκούσαντες· καὶ εἰ ἀδιάφοροι πρὸς ἑκάτερα, ἢ ἐπιβέβησεν πρὸς τὸ ἕτερον· καὶ εἰ πάντες ὑπὸ ταῖς αὐταῖς διεξίασιν περιελάσσει· καὶ εἰ φρόνιμοι, ἢ ἀδόκιμοι· ταῦτα γὰρ πάντα ἐπὶ τῶν μαρτύρων ζητεῖται· ὡς ἂν ἐκ τούτων τὸ πιθανώτερον εἴη μᾶλλον θεράσιμον.

§. ριε. Ἠθικὴν δὲ, ἢ Πολιτικὴν ἐν τῇ ἀποβάσει τῶν πραγμάτων καὶ τοῖς σημείοις τῶν κλίσεων ἴσμεν ἐρειδομένην, ἢ ὃ ταῦτόν ἐστιν, καθ' ἣν ἐκ τῶν ἐν τῷ δέ τινι ἰδίων τε καὶ παθῶν, καὶ ἐξ ὧν πράττει, ἐπιχειροῦμεν τεκμηρίεσθαι ῥοπᾶς τε καὶ κλίσεις, καὶ ἄλλ' ἅττα σημεία προσεξετάζοντες, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἔχοιμεν διαγινώσκειν τὸ ἦθος αὐτοῦ, ὅποι μάλιστα νένευκεν· Τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ οἱ πολιτευόμενοι χρῶνται μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο Πολιτικὴ ὀνομάζεται πιθανότης, Ἠθικὴ ἄλλως οὔσα.

§. ρης. Φυσικὴν δὲ πιθανότητα λέγομεν, ἧς ἡ βᾶσις ὑπὸ θέσεως τίς ἐστιν· ἐξ ἧς τὰ φαινόμενα ἀναργῶς ἀναπτύσσονται, ὡς ὁ σεισμὸς τῆς γῆς ἐκ τῆς ἐντὸς αὐτῆς συστάσεως τοῦ πυρός· Ἐκ γοῦν τῶν εἰρη-

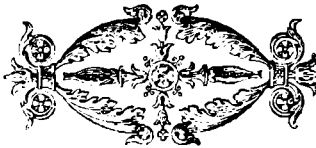
μένων δῆλον, ὡς πολλοὶ βαθμοὶ τῷ πιθανῷ μεταξύ ἐγγωροῦσιν* εἰ μὲν γὰρ μέχρι καὶ τοῦ δοκεῖν μάλιστα πιθανὴν παρέχεται τὴν ὑπόθεσιν· ὁ δὲ, βαθμηδὸν προῖων, περὶ τὸ μέσον πῆ τυχὸν τῆς πιθανότητος τὴν δικάσιον ἴσῃσι· τελευταῖος δὲ, (εἰ οὕτως ὑπερβάθμιον αἴρομεν πῶδα,) εἰ τοιαύτη γε μάλιστα ἡ ὑπόθεσις ἔη, ὥστε τιθεμένων τῶν ἀτικτῶν, αὐτόπιστον πῶς προκύπτει τὸ αἴτιον, μικροῦ δεῖν ὁ τοιοῦτος καὶ τῆ Ἀποδείξει ταῦτα δυνήσεται· οὕτω γὰρ τῆς γῆς ὑποτιθεμένης κινεῖσθαι, εὐλόγως ἢ τῶν οὐρανίων σωμάτων δοκῶσα ἀτέκμαρτος κίνησις ἠρεμήσει.

§. ρνζ. Πιθανῷ δὲ πιθανοῦ μαχομένου, Ἀμφίγνοια ἀναφύεται· ἐπειδὴν ἀμέλειτοι ἢ ψυχὴ ἡμῶν, ὡς ἐν ἀντιρροπία ταλαντευομένη, μηδῆτερον τῶν τῆς ἀντιφάσεως μορίων μήτε καταφάσκειν, μήτε ἀποφάσκειν οἶατε ἢ· ἠνίκα μὲν τοι γε δυσχέριάν τινα ἡμῖν ἀπαντᾶν κατὰ μέρος συμβαίνει, ὡς ἐν λόγοις, ἐν τῇ Γραφῇ, ἐν ὁποῦδηποτε λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἢν ὑπερβῆναι οὐκ ἔχομεν, οἷα Ἀμφίγνοια τοῦτο, ἀλλ' Ἀπορία καλεῖται μάλιστα· ἥτις οὐ κατὰ πᾶν τὸ πρᾶγμα μετέωρον κατέχει τὴν συγκατάθεσιν. (*)

Γέγραπται ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰωή.

(*) Οὕτω μυρίοι εἰσὶν ἄνδρες εὐσεβεῖς, ἀναμφίρως πάσῃ πιθεύοντες τῇ θεῷ γραφῇ, εἰ καὶ ἄπειρα ἄπορα ἐν τε γεωγραφικοῖς, καὶ γενεαλογικοῖς, καὶ χρονολογικοῖς, καὶ φιλοσοφικοῖς ζητήμασι προκύπτοντα τῆς ψυχῆς ἀποσπάσαι οὐ δύνανται. Αἰνέκ. ριέ.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ.

Τῶν ὄρων.

ὁ μὲν ἐστὶν ἐλάττων, καθ' οὗ λέγεται π.
ὁ δὲ μείζων, ὃς λέγεται κατ' ἐκείνου.
ὁ δὲ μέσος, πρὸς ὃν ἐκάτεροι παραβάλλονται.

ἔξ ὧν αἱ προτάσεις ὀνομαζόνται.

Α. ὑπὸ κατ' Ἄλφα, οὐ

ἢ μὲν μείζων αἰεὶ καθόλου.
ἢ δὲ ἐλάσσων καταφατική.

οὗ τρόποι δ' . . .

Ἐξ ὧν σχήμ. γ'.

Β'. δις κατὰ Βῆτα, οὐ.

ἢ μὲν μείζων αἰεὶ καθόλου.
ἢ δὲ ἑτέρα ἀπὸ ἑτέρας ἀποφ.

οὗ τρόποι . . .

Γ'. δις ὑπὸ Γάμα οὐ . . .

ἢ μὲν ἐλάσσων καταφατική.
ὑποσμπέρασμα μερικόν.

οὗ τρόποι δέ . . .

ὁ μὲν ἀπλοῦς οὐ . . .

ὁ μὲν μεθοδικὸς ἐκ τριῶν προτάσεων . . .

ἢ δὲ μεθ' ἑαυτὸν . . . (τὸ μὲν ἐνθύμημα ἐκ δυεῖν . . .)

ἢ μὲν ἐκ τοῦ μείζονος, καὶ τοῦ μέσου, μείζων. . .
ἢ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάττωνος καὶ τοῦ μέσου, ἐλάττων. . .
ἢ δὲ ἐκ τοῦ ἐλάσσονος, καὶ τοῦ μείζονος συμπέρασμα.

ἔξ ὧν σχήμ.

- α. ἢ μὲν μείζων αἰεὶ καθόλου καταφατικὸν συνάγων συμπέρασμα
- β. ὁ ἐκ καθόλου καταφατικῆς τῆς μείζονος, καὶ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. ἰσοφ. συνάγων.
- γ. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. συνάγων.
- δ. ὁ ἐξ ἀποφ. καθ. τῆς μείζ. καὶ καταφ. μερικ. τῆς ἐλάσ. μερικόν. ἀποφ. συνάγων.
- ε. ὁ ἐκ καθ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. καθ. ἀποφ. συνάγων.
- β. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ καθ. ἀποφ. τῆς ἐλάσ. καθ. ἀποφ. συνάγων.
- γ. ὁ ἐκ καθ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
- δ. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. ἀποφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
- ε. ὁ ἐξ ἀμφοῖν καθ. καταφ. μερικόν καταφ. συνάγων συμπέρασμα.
- β. ὁ ἐξ ἀποφ. καθ. τῆς μείζ. καὶ καταφ. καθ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
- γ. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. καταφ. συνάγων.
- δ. ὁ ἐκ καθ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ μερικ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.
- ε. ὁ ἐκ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. καὶ καταφ. μερικ. τῆς μείζ. μερικ. καταφ. συνάγων.
- ς. ὁ ἐκ μερικ. ἀποφ. τῆς μείζ. καὶ καθ. καταφ. τῆς ἐλάσ. μερικ. ἀποφ. συνάγων.

τῆς μείζονος.
τῆς ἐλάσσονος.
τοῦ συμπέρασματος.

τῆς ἐλάσσονος μάλισα.
τοῦ συμπέρασματος.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΕΝ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ.

Ἀδύνατον. οθ.	Ἀπόφασις τί ἐστὶ. ζέ.
Αἰσθημα τί ἐστὶ. ιβ. σημ.	Ἀρχὴ τί ἐστὶ. πθ.
Αἰσθήσεις τί ἐστὶ. ρμς.	Γένος τί ἐστὶ. λα. γενικώτατον καὶ
Αἰσθήσεων περί. γ. ὅτι διὰ τούτων	ειδικώτατον. λς. λθ.
πᾶσα γνώσις. ιγ. πότε οὐκ ἀπα-	Διαιρέσεις τί ἐστὶ. νγ. νδ. ἀγαθὴ ἡ-
τῶσι. ιδ. ρμέ.	γεμῶν πρὸς γνώσιν. νή. ποσαγῶς
Αἴτημα τί ἐστὶ. πθ. πγ.	γίνεται. νθ. ζ. κανόνες αὐτῆς. ζβ.
Αἴτιον ἀναγκαῖον ἀληθῶς. ρμη.	Διακερτὸν τί ἐστὶ. ζβ. κανόνες αὐ-
Ἀλήθεια τί ἐστὶ. ρκη. ὅπου ὑφίστα-	τοῦ. αὐτόθι. σημ.
ται. ρκθ. ὅτι διττὴ. ρμέ. πότε	Διάνοια τί ἐστὶ. οά. υιέ.
αἰσθήσις, καὶ πότε λέγεται ἐν-	Διαφορὰ τί ἐστὶ. λγ.
νοια· καὶ ποσαγῶς ἀλλήλων διέ-	Δυνάμεις γνωστικαὶ τρεῖς. γ.
νηνόχασιν. αὐτόθι. καὶ ρν.	Ἔως τί ἐστὶ. λθ.
Ἄλλοιώσις τί ἐστὶν. ιά.	Ἐπιτακτικαὶ προτάσεις τίνες. πέ
Ἀμφίγνοια τί ἐστὶν. ρνζ.	Ἐνδεχόμενον τί ἐστὶ. οθ.
Ἀναγωγή τί ἐστὶ. ρκς.	Ἐνέργειαι τοῦ νοῦς. ς.
Ἀντιδιακρούμενα τίνα. ζβ.	Ἐνθύμημα τί ἐστὶ. ριή.
Ἀντίθεσις τί ἐστὶ. πέ.	Ἐν ἰδέα.
Ἀντιτροφὴ τί ἐστὶ. υί. ἀπλαῖ. υιά.	Ἐπιδ. τί ἐστὶ. ζά.
κατὰ συμβεβηκός. υιβ. σὺν ἀντι-	Ἐρμηνεία .. ογ.
θέσει. υιγ. ἐντίσι τῶν προτάσεων	Ἐτερογενὴ τίνα. ζβ.
γίνεται. υιδ.	Ἐτεροειδῆ τίνα. ζβ.
Ἀντίφασις τί ἐστὶ. οδ.	Ἐτερα ἀριθμῶ, τίνα. ζβ.
Ἀντιφατικὰ τίνα. πέ.	Ἐστὶ, ὅτι σύνδεσμος, καὶ ὅτι δι-
Ἀξίωμα τί ἐστὶ. ζς. πθ. τοῦ συλ-	τῶς ἐκλαμβάνεται. οέ. σημ.
λογισμοῦ. υιή.	Ἐχεν τί ἐστὶ καὶ ποσαγῶς. νθ.
Ἀπαγωγή τί ἐστὶ. ρκζ.	Θεώρημα, τί ἐστὶ. πθ. πγ. πδ.
Ἀπόδειξις τί ἐστὶ. ρμζ. ὅτι διττὴ,	Ἰδέαι, ὅτι διὰ τῶν αἰσθήσεων γ'
αὐτόθι. κανόνες αὐτῆς. ρμη.	συναπτονται δύο. δ. καὶ τρεῖς. ε.
Ἄπορία τί ἐστὶ. ρνζ.	ἐνέργειαι τοῦ νοῦς. στ. τί ἐστὶν
Ἀπόφασις τί ἐστὶ. ζέ. οδ.	ιδέα. ζ. ιά. πηγαι αὐτῶν δύο.

πρώτη ἰβ. δευτέρα. ιέ. ἐναργής.	Ποσὸν ποσαγωγῶς. μα.
ιζ. διακεκριμένη. ιη. πλήρης. ιθ.	Πόρισμα τί ἐστὶ. πβ. πγ. πδ.
τίνες ἀπλαῖ. κ. τίνες σύνθετοι ἢ	Ποτὲ τί ἐστὶ. ν.
συγκεκριμένοι. κβ. τίνες ἀφηρη-	Ποῦ τί ἐστὶ. μθ.
μένοι. κγ. μερικαὶ καὶ καθόλου.	Πρόβλημα. πβ. πγ. πδ.
κδ. πλάτος καὶ βάθος αὐτῶν. κέ.	Πρόληψις τί ἐστὶ. ι.
τίνες ἀβαθεῖς, καὶ ἀπλατεῖς. κς.	Προσδιορισμοὶ τίνες. π. τετραγῶς,
ἴδιον τί ἐστὶ. λδ.	πέ κανόνες αὐτῶν. πς.
Κατηγορίαι δέκα. λζ. λη.	Προσογή τί ἐστὶ. οβ.
Κεῖσθαι· τί ἐστὶ καὶ ποσαγωγῶς. νά.	Πρὸς τι ποσαγωγῶς. μέ. τὰ ἀπαιτού-
Κρίσις τί ἐστὶ. ζ. οά. ἀκαριαία. ιβ.	μενα αὐτοῖς. μς.
Λογικὴ προκατασκευάζει τὸν νοῦν	Πρότασις τί ἐστὶ. μς. ποσαγωγῶς ἐκ,
εἰς γινῶσιν. ά. ὅτι καὶ ἐμφυτος.	λαμβάνεται. ος. πά. καθόλου ἢ
ε. ὄρισμός αὐτῆς. γ.	μερικὴ. π. σημ. πολλαγῶς. πδ.
Λήγος τί ἐστὶ. ρμς.	μειζῶν, ἐλάττων τις υἷς.
Μειζῶν ὄρος τί ἐστὶ. υις.	Πιθανὸν ποσαγωγῶς. ρνς.
Μέσος ὄρος τί ἐστὶ. υις.	Ρῆμα τί ἐστὶ. ξέ.
Νοῦς τί ἐστὶ. ς.	Σκέψις τί ἐστὶ. οβ.
Ομογενῆ τίνα. ξβ.	Σόφισμα τριττόν. ρλβ. καθ' ὁμο-
Ὁμοειδῆ τίνα. ξβ.	νυμίαν. ρλγ'· κατ' ἀμφιβολίαν.
Ὄνομα τί ἐστὶ. ξέ.	ρλδ. παρὰ τὴν σύνθεσιν. ρλέ. πα-
Ὄρισμός τί ἐστὶ. νέ. ὀνοματώδης,	ρὰ τὴν διαίρεσιν. ρλς. παρα τὴν
πραγματιώδης, ὑπογραφικός, αὐ-	προσώδιαν. ρλζ. παρὰ τὸ ἀμφι-
τόθυ. πόθεν ληπτέοι. νς. ἀρετὴ	βαλλόμενον. ρλή. παρὰ τὸ πῆ καὶ
αὐτῶν. νξ.	ἀπλῶς. ρλθ. παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγ-
Ὄρος τί ἐστὶ. ξς. ξέ. ἀπλοῦς ἢ σύν-	χου ἄγνωϊαν. ρμ. παρὰ τὸ ἐπόμε-
θετος. ξζ. θετικὸς, στερητικὸς,	νον. ρμά. παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰ-
καὶ πολλαγῶς ἄλλως. ξη. δύνα-	τεῖσθαι. ρμβ. παρὰ τὸ λαμβάνειν
μις αὐτῶν τριττῆ. ξθ. ὕλικῶς καὶ	τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον ρμγ. πα-
εἰδικῶς. ό. ἐλάττων, μειζῶν, μέ-	ρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν
σος. υις.	ποιεῖν. ρμδ.
Ὀυσία τί ἐστὶ. κγ. πρώτη καὶ δευ-	Συλλογισμὸς τί ἐστὶ. ζ. υιέ. ἀνάλυ-
τέρα. μ.	σις αὐτοῦ. υιέ. ἀξιώματα. υη.
Παθήσις τί ἐστὶ. ιά.	ἀληθῆ καὶ ψευδῆ συνάγοντες. ρ.
Πισχεῖν ποσαγωγῶς. μή.	κανόνες πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ψεύ-
Πεῖρα τί ἐστὶ. ιγ. φυλακτέα πο-	δους· αὐτόθυ· ἐκ τίνων συνάγεται
σαγωγῶς. ιδ.	ἀληθείς. ρά. σύνθετοι τίνες. ρκ.
Ποιεῖν ποσαγωγῶς. μζ.	συμπλεκτικὸς. ρκά. αἰτιολογικός.
Ποιόν. μβ. ἐπέισακτον. μγ. ἔμ-	ρκε. διαζευκτικὸς. ρκγ. ὑποθετι-
φυτον. μδ.	κός. ρκδ. δίλημμα. ρκέ.

Συμβεβηκὸς τί ἐστὶ. λέ.	κή. ρνγ. ἱστορική. ρνδ. πολιτική.
Συνείδησις τί ἐστὶ. ιέ.	ρνέ. φυσική. ρνς.
Σχήματα συλλογιστικά, τρία υιθ.	Φαντασία. θ.
τρόποι αὐτῶν. ρβ.	Φάσις τί ἐστὶ. ξέ.
Σωφείτης τί ἐστὶ. ριθ. ἀναλύεται εἰς	Φωνὴ ποσαχῶς. λ. ὅτι σημεῖα τῶν
ἐνθυμήματα αὐτόθι.	ἐνδιαθέτων ἐννοιῶν. ξγ. ξδ. τί
Ἰπάλληλοι προτάσεις. πέ.	ἐστὶ φωνή. ξέ. ἀπλαῶ. ξς.
Ἰπεναντίαι τίνες. πέ.	Ψεῦδος τί ἐστὶ καὶ πολαχῶς. ρκή:
Ἰποδιαίρεσις τί ἐστὶ. ξά.	ποῦ ἐμφωλεύει. ρλ.
Ἰπρόθεσις τί ἐστὶ. ρνά. ἐρμηνευτι-	Ψυχὴ ποσαχῶς ἐνεργεῖ. ιέ.

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

ΜΕΡΟΣ Α.

Περὶ ὄντολογίας. ζ. α.
 Περὶ ἀρχῆς τοῦ γινώσκειν. δ.
 Ὅπως τῆς τοῦ ὄντος, ἢ ὄν ἀπλῆς,
 καὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀποστά-
 σιως γνῶσιν λαμβάνομεν. ε.
 Ὅπως τῆν τῶν σχημάτων διαφο-
 ρὰν ἢ ψυχὴ προσλαμβάνει. ς.
 Ὅπως εἰς τὴν τῶν αἰσθητηρίων
 γνῶσιν ἐργόμεθα. ζ.
 Ὅπως τῆς ἐκτάσεως καὶ θερρότη-
 τος ποριζόμεθα γνῶσιν. η.
 Ὅπως ἐκ τῆς ἐκτάσεως καὶ θερ-
 ρότητος ποριζόμεθα ἔννοιαν. θ.
 Περὶ οὐσίας καὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ
 σώματος πρὸς τὴν ὕλην. ι.
 Περὶ δυνάμεως ἐνεργείας καὶ φύ-
 σεως. ια.
 Περὶ τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος. ιβ.
 Περὶ Δυνατοῦ, καὶ Ἀδυνατοῦ. ιγ.
 Περὶ Ἀναγκαιῶν καὶ Ἐνδεχομέ-
 νου. ιδ.

ΜΕΡΟΣ Β.

Περὶ ταυτότητος καὶ ἑτερότητος. ις.
 Περὶ ὁμοιότητος, ἀνομοιότητος,
 ἰσότητος, καὶ ἀνισότητος. ιζ.
 Περὶ διασκέματος, τόπου, κινήσεως
 τε, καὶ ἡρεμίας. ιθ.

Περὶ Ἀδρανείας, συμπαθείας, καὶ
 ἀντιπαθείας. κ.
 Περὶ ὠρισμένου, καὶ ἀορίστου. πεπε-
 ρασμένου καὶ ἀπείρου αἰωνίου
 καὶ αἰδίου. κα.
 Περὶ αἰτίων. κγ.
 Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους, τάξεως
 καὶ ἀταξίας. κη.
 Περὶ τελειότητος καὶ ἀγαθότη-
 τος. κθ.
 Περὶ εὐδαιμονίας. λα.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β.

Περὶ Κοσμολογίας. λβ.
 Περὶ Κόσμου. λδ.
 Περὶ ἀρχῶν σωμάτων. λε.
 Περὶ τῶν ἐνουσῶν ταῖς οὐσίαις ду-
 νάμεων, καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει κει-
 μένων νόμων. λς.
 Περὶ ἀρχῆς καὶ τελειότητος τοῦ
 κόσμου. μα.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

ΜΕΡΟΣ Α.

Περὶ Ψυχολογίας. μέ.
 Ὅτι ἡ ψυχὴ οὐσία ἐστὶ. μς.
 Ὅτι ἡ ψυχὴ ἀπλῆ, καὶ αὐλός. μζ.

Ὅτι ἡ ψυχὴ ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος. μθ.	Περὶ Ἐνεργείας, εἴτ' οὖν Κινήσεως. δ
Περὶ ἀρχῆς τῆς ψυχῆς. ν.	Περὶ Ὁρμῆς. οβ.
Εἰ αἰεὶ νοεῖ ἡ ψυχὴ. νά.	Περὶ ὕπνου. οθ.
	Περὶ Παθῶν πβ.

ΜΕΡΟΣ Β

Περὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων τῆς ψυχῆς. νδ.
Περὶ Αἰσθήσεως. νε.
Περὶ αἰσθημάτων, ὅτι ἐν τῷ ἐγκεφαλῷ διὰ τῶν νεύρων ἐγίνεταί. νς.
Περὶ Αἰσθητηρίων. νζ.
Περὶ τῆς ἀμοιβαίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος Ἐνεργείας. νθ.
Περὶ Σκέψεως. ζ.
Περὶ Μνήμης. ζά.
Περὶ Θελήσεως. ζε.
Περὶ Ὁρέξεως. ζή.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

Περὶ Θεολογίας. πθ.
Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θεοῦ, καὶ πρῶτον, ὅτι αὐτὸς παρκατος καὶ αἰώνιος. υιγ.
Ὅτι τέλειος, ἀπειρος, ἀπερίγραπτος, πανταχοῦ, παρῶν, εἰς, παντοδύναμος, πάνσοφος, ἀπλοῦς ἀναλλοίωτος. υιδ.
Ὅτι Ἀγαθὸς καὶ δίκαιος. υιέ
Περὶ τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ. υισ.

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ

BIBLION Α'.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.

§. α. ΤΗΣ φιλοσοφίας τὸ μὲν τὴν τοῦ ἀληθοῦς, τὸ δὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ θηρεύει γνῶσιν· καὶ ὁ μὲν αὐτῆς αὐτὴν τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἡμῶς ἐκπαιδεύει, Θεωρητικὴ φιλοσοφία ἀκούει· ὁ δὲ πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁδηγεῖ, ἀγαθὸν Πρακτικὸν τοῦτο μέρος αὐτῆς, καὶ Ἠθικὴ ὀνομάζεται. Τῆς δ' αὖ θεωρητικῆς, ὁ μὲν προπαρασκευάζει τὸν νοῦν εἰς γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, Λογικὴ προσηγόρευται· ὁ δὲ ἀνακρίνει τὸ ἀληθὲς περὶ τοῦ ὄντος ἐν γένει, καὶ τῶν ἀσωμάτων ἐν εἴδει, τοῦτο Μεταφυσικὴ ὀνομάζεται· ὁ δὲ τῶν φυσικῶν ὄντων τὰς αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἀνιχνεύει, τοῦτο Φυσικὴ συνήθως καλεῖται. Ἀλλὰ περὶ ταύτης καὶ τῆς Ἠθικῆς ὑπερον ἐν οἰκείῳ τόπῳ ῥηθήσεται· νῦν δὲ εἰς τὴν Μεταφυσικὴν μετὰ τὴν Λογικὴν (*) τοὺς τῆς φιλοσοφίας

(*) Λογικὴ καὶ Μεταφυσικὴ ἐν τούτῳ μᾶλλον ἀλλήλων διεννηόχασιν, ἢ ἡ μὲν τὸν τρόπον, καθ' ὃν δεῖ θηρᾶν τὰληθὲς ἐκπαιδεύει· ἡ δὲ Μεταφυσικὴ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ διδάσκει, ἡ μὲν περὶ τὸ εἶδος, ἡ δὲ περὶ τὴν ὕλην ἐνασχολούμεναι· καθάπερ γὰρ ἡ Γραμματικὴ, ὅπως χρὴ ἐκφραζέσθαι ἐκπαιδεύουσα, τῆς μὲν κατὰ τὴν γλῶσσαν ὕλης οὐδαμῶς· τοῦτο γὰρ τὸ Λεξικὸν πραγματεύεται, τοῦ δὲ εἶδους φροντίζει μόνου· οὕτω δὲ καὶ ἡ Λογικὴ, ἀπεχομένη πάμπαν τῆς ὕλης, τῆς τοῦ διανοεῖσθαι μόνου ἔχεται τέχνης.

ἐρασὰς συγκαλοῦμεν ὡς ἐπὶ τράπεζαν λιτὴν μὲν τυχόν, καὶ εὐτελεῆ, ἀλλ' οὐκ ἂν καὶ ἀξυντελεῆ ἔσομένην ἴσως τοῖς μὴ τὸν σῶμαχον ἐκδεδιητημένοις, μῆτε μετ' ἀηδίας προσφερομένοις τὰ παρατεθειμένα, ὁποῖά ποτ' ἂν ἦ τὴν ποιότητα. Ἐστὶ τοίνυν ἡ Μεταφυσικὴ ἐπιστήμη τὸ ὄν ἀπλῶς θεωροῦσα, τῷ τε παντὶ τούτῳ κοινῇ, καὶ τοῖς ἀσωμάτοις ἰδίᾳ τὰ προσόντα ἀποδιδούσα· τῶν γὰρ ἄλλων ἐπιστημῶν περὶ ἓν εἶδος ἐκάστης ἀσχολουμένης· αὕτη τὰ ἐκάστη ἐκείνων προσανήκοντα γενικώτερον θεωροῦσα, διδάσκει καὶ ὁ μὲν αὐτῆς περὶ τὰ πάντα ἀφηρημένα ποιεῖται τὴν θεωρίαν, Ὀντολογία προσαγρεύεται ὁ δὲ ἐφήρμοσάι πως τῇ ὕλῃ, τοῦτο Κοσμολογία καλεῖται· τὸ δὲ περὶ ψυχῆς πραγματευόμενον, Ψυχολογία ὠνόμασαι· ὡσπερ αὖ Θεολογία τὸ εἰς θεωρίαν τῆς ἀκτίστου καὶ ἀκηράτου φύσεως ἡμᾶς, ἐκ μόνου ὀρμωμένους τοῦ λόγου, ἀνάγον.

§. β. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ ἔδοξεν ἡμῖν καὶ περὶ ταύτης τῆς ἐπιστήμης κατ' ἐπιτομὴν πραγματεῦσθαι, εἰκὸς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀρξασθαι, τῆς Ὀντολογίας· ἥτις, ἐπιστήμη οὖσα, ὡς εἴρηται, οὐ μόνον τὸν λόγον τῶν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμασι εἰς χρῆσιν ἰκόντων ὀνομάτων ἀποδίδωσιν· οἷον, τί ἐστὶν ὄν, τί δὲ φύσις, καὶ τί οὐσία· τί δὲ δυνατόν, καὶ τί ἀναγκαῖον· τί δὲ ὅμοιον, καὶ τί ταῦτόν, καὶ ποσόν, διάστημα, τύπος, χρόνος, κίνησις, ἡρεμία, καὶ ὅσα ἑνοῦς αὐτὸς, ὀρμώμενος ἀπὸ τῶν μερικῶν, ὧν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβάνεται ἔξωθεν παθαινόμενος, πλασουργεῖ γενικώτερον εἰς θήραν φιλοσοφίας, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος· ἀλλὰ καὶ τὰ τῷ ὄντι ὑπάρχοντα, τὰς πρωτίστας ἀρχάς, δι' ὧν θεωρεῖ τὰς τε ιδιότητας, καὶ τὰ πάθη τῆς ὕλης κατὰ τὸ γενικώτερον· (*) διὸ καὶ τὸ πρεσβεῖον τῆς σοφίας, ὡς ἀρχικωτάτη καὶ ἐπιστημονικωτάτη ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν οὐκ ὤκνησαν τῶν ἀρχαίων τινὲς αὐτῇ ἀποδοῦναι.

(*) Οἷον σωματίων μὲν ἀρχάς, τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὰς ἀτέμους· ιδιότητας δὲ, καὶ πάθη, τὴν σφρόντιτα, τὴν ἔκτασιν, τὸ ἀδιαχώρητον, τὸ διααιρετόν, τὸ ἀδρανές, τὸ κινητόν, τὸ ελαστικόν, καὶ τὰ τοιαῦτα· πνευμάτων δ' αὖ τὸ ἀπλόον, τὸ αἴλιον, τὸ ἀψήρατον, τὸ ἀθάνατον, καὶ τὰ ὅμοια.

§. γ. Οὕτω δὴ ἀρχικωτάτην οὖσαν αὐτὴν ἐπιστήμην, καὶ περὶ τὰς τῶν ὄντων πρωτίστας καταγινομένην ἀρχάς, δεῖ πρὸ παντῶν τὸν τῆς Ἀρχῆς ὄρισμόν αὐτὴν ἡμῖν ἀποδοῦναι. Ἔστι τοίνυν ἀρχή, ὡς ἐν γένει εἰπεῖν, ἀφ' οὗ πρόεισί τι, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος ἐτέρου τινός ἐστι. Διαφοραὶ δὲ τῶν ἀρχῶν αἱ γενικώταται τρεῖς, τὸ ἐξ αὐτῶν ἢ εἶναι τι, ἢ γίγνεσθαι, ἢ γινώσκεισθαι. ὣν ἡ μὲν, ἀρχὴ λέγεται τῆς συνθέσεως, καὶ ἔνεστιν αὐτῷ τῷ ἐξ αὐτῆς συντεθέντι, ὡς ἐν τοῖς σώμασι τὰ στοιχεῖα· ἡ δὲ, τῆς γενέσεως, ἢ τῷ γεγεννημένῳ μὴ ἐνυπάρχουσα, ὡς ὁ ναυπηγὸς ἐκτὸς ὧν τῆς νεώος· ἡ δὲ, τῆς γνώσεως, ἐξ ἧς γιγνόμενόν τι γνωρίζεται, ὡς ἡ αἰσθησις· ὡσθ' οὕτως οὐθέν κωλύει εἰπεῖν, τὰς μὲν τῶν ἀρχῶν τῆς οὐσίας εἶναι· τὰς δὲ, τῆς ὑπάρξεως· τὰς δὲ, τῆς γνώσεως· οὐσίας μὲν γὰρ ἀρχή, ἢ ὄθεν τι πρῶτόν ἐστιν· ὑπάρξεως δὲ, ἢ ὄθεν γίγνεται τι· γνώσεως δὲ, ἢ ὄθεν γινώσκειται τι. (*)

Ὅπως ἀρχόμεθα τοῦ Γινώσκειν.

§. δ. Πρόκειται τοίνυν ἡμῖν εἰπεῖν ἐνταῦθα περὶ τῆς γνώσεως, ἢν πρώτην τῶν πραγμάτων λαμβάνομεν. Εἴη δ' ἂν αὕτη διττὴ τὸ εἶδος· ἡ μὲν γὰρ ἐξ αἰσθημάτων ἐξῶθεν προσεβαλλόντων ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ· ἥτις ἰδέα κυρίως καλεῖται. (Λογ. γ.) ἡ δὲ καθ' ἀπλὴν ἐπιβολὴν τοῦ νοῦς ἐν τοῖς κατ' ἀφαίρεσιν καὶ καθολικωτέροις παρίσταται· ἥτις καὶ Ἔννοια μάλιστα ἤκουσεν· ἡ μὲν, πῆ· ἡ δὲ, καθόλου. καὶ ἡ μὲν, κατὰ πάθησιν· ἡ δὲ, κατ' ἀλλοιώσιν. (Λογ. α.) οἶον, ἡνίκ' ἂν διὰ τινος τῶν αἰσθητηρίων ἐξῶθεν εἰκόνα λάβῃ τινὸς ἢ ψυχῆ, τούτο πρώτη ἰδέα καὶ μερικὴ ἐστίν· ὅταν δὲ αὕτη καθ' ἑαυτὴν

(*) Διαφέρει δὲ τοῦ αἰτίου ἀρχὴ τῷ γενικωτέρῳ αὐτῆ ἐκείνου εἶναι· πᾶν γὰρ αἴτιον καὶ ἀρχή· οὐ μὲν δὲ πᾶσα ἀρχὴ τοῦτο· ἦδη καὶ αἰτίον ἐστὶ γὰρ ἐν αἷς ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ προηγουμένῳ μιν· τὸ εἶναι ἔχει, ὡς ἡ Ρεθοδράκτουλος ἠὲ ἀρχὴ λέγεται τῆς ἡμέρας, καὶ τὸ πρὸς ἐσπεραν λυκαυγίης, ἀρχὴ τῆς νυκτός, ὡς καὶ τὸ τοῦ ἀρχοντος ἀξιωμα, καὶ τα τοιαῦτα, ἅσα τάξεως λόγον ἔχει, ὡς μηδὲν ἀποτελοῦντα, ἀλλὰ ἠγοούμενα μόνον· ἴδι· καὶ Βίβλ. φυσ. κριφ. Α.

τῶν καθολικωτέρων, οἷον τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ζώου, τῶν τοιούτων ἀφηρημένως ἀντιλαμβάνηται, τοῦτο Ἐννοίαν καθόλου ποιεῖ· Ἐστὶ αὐτῶν οὕτως ἡ γνῶσις τῶν μὲν μερικῶν ἐξ αἰσθήσεως· τῶν δὲ καθόλου ἐξ αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς· Δοκεῖ δ' ἀλλ' οὖν, εἰ δέοι καὶ ταύτας παραβαλεῖν πρὸς ἀλλήλας, ἡ μερικὴ καὶ ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀρχὴ εἶναι τῆς καθόλου Ἐννοίας, ὡς γνῶσις κύουσα γνῶσιν, ἢ προτέρα τῆν ὕψερων ἢς μὴ προηγησαμένης, ἢ ἐξ αὐτῆς οὐκ ἂν εἴποιτο· τότε γὰρ ἀξίωμα τὸ, οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, ταῦτα δικαιοῦ, καὶ ἡ πείρα ἔτι σαφέστερον ἐπιβεβαιοῦ· σύνισμεν γὰρ ἡμῖν αὐτοῖς, ἅμ' εἰς τὸ θέατρον τοῦτ' εἰσιόντες τοῦ βίου, διὰ τῶν αἰσθητήριων πρῶτον προσλαμβάνοντες τῶν καθ' ἕκαστα τὰς ιδέας· εἴθ' οὕτω τῶν κατ' ἀφαίρεσιν καὶ καθόλου τὰς ἐννοίας ὕψερων, προιούσης τῆς ἡλικίας κατὰ βραχὺ· Τριῶν γὰρ οὐσῶν γνωσικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς (Λογ. γ.) Ἐννοίας, Ἀποφάνσεως εἴτ' οὖν Κρίσεως, καὶ Ἐπιφορᾶς, ὃ ἐστὶ Συλλογισμοῦ, δῆλον, ὅτι ἡ μὲν καθ' ἀπλῆν ἐπιβολὴν γιγνομένη Ἐννοία (Λογ. κζ.) ἀρχὴ ἐστὶ τῆς Ἀποφάνσεως· ἡ δὲ Ἀπόφανσις, τῆς Ἐπιφορᾶς ἀποφαίνεσθαι γὰρ, μὴδὲν προενθυμηθέντας, ἀδύνατον· ὡσπερ καὶ ἀποδεικνύει τι, μὴ ἀποφαινομένους.

Ὅπως τοῦ ὄντος, ἧ ὄν ἀπλῶς, καὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀποστάσεως γνῶσιν λαμβάνομεν.

§. ε Ἄμα δ' οὖν ἐκ κοιλίας μητρὸς προκύπτοντες εἰς τὸ φῶς, οὐδὲν βλέπειν δοκοῦμεν, εἰ μὴ φῶς τι καὶ τοῦτ' ἀμυδρὸν, καὶ περὶ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν διακεχυμένον· εἴθ' ὡσπερ δι' ομίχλης παρίστανται τάντικείμενα ὡς ἐγγύτατα καὶ τὰ πορρωτάτω τυγχάνοντα, ἀδιακρίτως μὲν ἀλλήλων τοῖς διαστήμασι, διακρινόμενα δέπως κατὰ μικρὸν τοῖς τῶν σχημάτων σκιάσμασι, καθάπερ ὀρώμεν κἄν τοῖς πίναξι χειρὶ γραφῆως πόλεις τε καὶ παραδείσους συμφύτους, ποταμούς τε καὶ ὄρη, καὶ ἄλλα ἰγνογραφημένα τε καὶ διεσκιασμένα· καὶ τοὶ κἄν τούτω οὕτω τὰς ὕψεις ἀδρανεῖα ἔτι τῆς φύσεως, ὡς ἐν ἀγάλματι

τι κατεσθριγμένας, δυνάμεθα κινεῖν ἄλλο τε ἄλλη πρὸς τε τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα τῆς παρισταμένης ταύτης ἡμῖν εἰκόνας· Εἴθ' οὕτω ταῖς τῆς ἀφῆς συνηθείαις τήνθ' ὑπαρξῖν τῶν σωμάτων ἐκ τῆς αὐτῶν καταμυθάνομεν ἀντιστάσεως, καὶ ἅμα τὰ τε διαστήματα καὶ τὰ σχήματα κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς κινήσεως τῶν χειρῶν ὡς πλησιεστέρων ἀρχόμενοι, διακρίνομεν· ταῖς γὰρ διαλλήλοις τῶν χειρῶν ἐπαφαῖς ἢ πρώτη τῆς ἀποστάσεως τῇ ψυχῇ ἐγγίνεται ἔννοια, καὶ μέγρι τούτων κατ' ἀρχὰς καὶ μόλις διήκει ἢ ὄρασις, πάντων δὲ καὶ τῶν ἀπωτάτων ἐν ἴσῃ δὲ ἀποστάσει πλησίον εἶναι δοκούντων, κηθάπερ ἔτι καὶ νῦν ἡμῖν οἱ ἀστέρες δοκοῦσιν ἴσοις ἀφ' ἡμῶν ἀφίστασθαι διαστήμασιν· Εἴτα δὲ μὴ δυνάμενοι τῶν ὀρωμένων ταῖν χειρῶν ἐφικέσθαι, αἰσθανόμενοι τὴν ἀπάτην, ἐφιέμεθα περαιτέρω χωρεῖν, ἔπειτα ἂν αὐτῶν δυνάμεθα ἄψασθαι· καί ποτε ἐν ἀγκάλαις τῆς μητρὸς προσαγόμενοι παρ' αὐτὰ, θιγάνομεν· καὶ πάλιν μεταστάντες, διακρίνομεν οὕτω κατὰ μικρὸν, ὅσον ἀφ' ἡμῶν ἐστὶν αὐτῶν ἢ ἀπόστασις, αἰσθησὶν αἰσθήσεως οὕτω διδασκούσης, τὴν ὄρασιν τῆς ἀφῆς· εἰς δ' αὐτως καὶ ἡ ἀκοὴ ὑπὸ τε τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὀράσεως (μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῆς ὀράσεως, ὡς θάττον καὶ πλειόνων ἅμα περιληπτικῆς οὔσης ταύτης) διδασκούμενα, διακρίνει καὶ αὐτὴ τὸν ὅμοιον τρόπον τὴν τῶν ἤχων ἀπόστασιν, καὶ τὴν τοῦ τύπου σχέσιν αὐτῶν, δεξιὰ, ἢ ἀριστερά, ἢ ὅπῃ ἂν τύχη ὃν τὸ τὸν ἤχον προιέμενον σῶμα· οὐχ ἤττον δὲ καὶ ἡ ὄσφρησις τῇ τῶν εἰρημένων μιμήσει διδάσκεται πως καὶ αὐτὴ ἀμυδρῶς τὴν ἀπόστασιν τῶν οἰανούν ὀσμῆν προιέντων σωμάτων. Ἡ δ' οὖν γεῦσις μόνη τῆς τοιαύτης θεωρίας δοκεῖ ἀποκλείεσθαι· τὸ γὰρ τὸν γυμὸν προῖεν, ἦν μὴ καὶ θίξει διάνη τὴν ὑπερόαν, οὐκ ἂν παρεχόριτο αἰσθημα. Οὕτως οὖν ἡ ψυχὴ δοκεῖ κατ' ἀρχὰς παραδέχεσθαι τὴν πρώτην τῆς τε τῶν ἐκτὸς ἡμῶν ὑπάρξεως ἔννοιαν· ἥτις ἐστὶν ἡ πρωτίτη τῶν καθ' ἀπλήν ἐπιβολὴν προσγιγνομένων ἡμῖν γνώσεων τοῦ ὄντος, ἢ ὃν ἀπλῶς, γνῶσις· καὶ τῆς ἀποστάσεως, τῶν σωμάτων ἀφ' ἡμῶν τε καὶ ἀπ' ἄλλήλων.

Ὅπως τὴν τῶν σχημάτων διαφορὰν ἡ ψυχὴ προσλαμβάνει.

§. 5. Τῆ αὐτῆ δ' ἀφ' ἧς δικοῦμεν γίγθῃσι καὶ εἰς τὴν τῶν σχημάτων διάγνωσιν ἡ γὰρ ὁρσις παντὸς ἀντικειμένου προσβάλλοντος ἔξωθεν. καὶ κ' ἴσον, καὶ κ' κυρτὸν. καὶ ἐπίπεδον τοῦτο ἦ. ὡς ἐπίπεδον τούτων παντοίας διεσκιασμένοι οὕτω τῆς ἰκίνας ἀντιλαμβάνεται καὶ οὐκ ἂν ἄλλως, ὡς εἴχεται (ε.), ὁρῶμεν τὰ ἀντικείμενα, ἢ ὡς ἀ ἐν τοῖς πύξιν γεγραμμένα· εἶτα δὲ κατὰ μικρὸν ἐγγυτέρω γενόμενοι, καὶ τῷ διακυλῶ ὑπερῶντες, εἰρίσασμεν τὸ μὲν ἐκ πλείονος τυχὸν γενόμενον τοῦ εὐωτος, ἐξέχον τε καὶ κυρτὸν τὸ δὲ σκιαρώτερον αὐτοῦ, καὶ κ' ἴσον καὶ κ' ἴσον· καὶ τὸ μὲν περιφερές, τὸ δὲ γωνιώδες· τὸ δὲ ἄλλως ἄλλο. Οὕτω, οὖν ἐκ τῶν σκιασμάτων διὰ τῆς ἀφῆς διδάσκεται ἡ ὁρσις ἡμῶν καὶ τὰ σχήματα καὶ τισσὺτον τῷ χρόνῳ διαγιγνεται τῆ ἔξει, ὡς ἰδοῦσά ποθ' ὑστερον ἐν ἐπίπεδῳ οὕτως εἰκόνα διεσκιασμένην, οὐκ ἂν πιστεύσειε πρότερον μὴ εἶναι τὰ μὲν αὐτῆς ἐξέχοντα, τὰ δὲ καθιζόνοντα, πρὶν ἂν τυχὸν ἐγγυτέρω γενομένη, τῆ ἀφῆ αὐθις χεῖρηται μάρτυρι.

Ὅπως εἰς τὴν τῶν αἰσθητηρίων γνῶσιν ἴχομεν.

§. 6. Ἐκ δὲ τούτων ἀρχόμεθα καὶ τῶν αἰσθητηρίων πως ἀνυδρῆν τινα γνῶσιν λαμβάνειν· ἅμα γὰρ τὰ τῶν ἔξωθεν προσβάλλοντων αἰσθητῆματα προσλαμβάνοντες, οὐδὲν ἴσμεν, ἢ τοῦτ' αὐτῶν μὲν τῶν δὲ τῶν, προσλαμβάνοντες αἰσθητῆμα· ὅπως δὲ καὶ δι' ὧν ὑπεσέρχεται τὴν ψυχὴν, περὶ τούτου οὕτω ἴσμεν οὐδέν· Ὅποτε ἢ καὶ τὰ, ἐξ ὧν τὰ αἰσθητῆματα, ἀντικείμενα διακρίναιμεν, τότε δὴ ἀρχόμεθα καὶ τὰ αἰσθητήρια, δι' ὧν αἱ ἰδέαι εἰσπορευόμενται, ἐννοεῖν ἰδὼν γὰρ, φέρε, πολλάκις τὸ χεῖμα τοῦ, καὶ ἀψάμενος τοῦδε τοῦ θερμοῦ, ἢ ψυχροῦ, καὶ γευσάμενος τοῦ γλυκεῖος, καὶ ὀσφρηάμενος ῥόδου, καὶ ἀκούσας τοῦ κώδωνος· ταῦτα, φημί, πολλάκις παθηνάμενος, συνέλαβον ἐννοιαν. ὡς τὰ μὲν ὄρατὰ διὰ τῆς ὀράσεως τυγχάνουσι γινωσκόμενα· τὰ δὲ ἀπτά, διὰ τῆς ἀφῆς· καὶ τὰλλα ὁμοίως διὰ τοῦ προ-

σκήντος ἑκάστον. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, καὶ τῷ χρόνῳ γιγνομένων ἰσχυροτέρων, ἐφ' ἕτερον ἑαθμὸν εὐδύς τῶν γνώσεων ἀνιμειν· ὁπότε γὰρ παλλάκις τὸ τῆς τοῦ βίου τυχὴν ὁσμῆς προσλαμβάνομεν αἰσθημα, ἐπειδὴν τάχις· ἴδω βίβον, συλλαμβάνω καὶ ἔννοιαν ἀμυδρὴν τῆς ὁσμῆς, καὶ μὴ ὁσφραινόμενος· καὶ πάλιν αἰσθανόμενός πη τοιαύτης ὁσμῆς, ἔννοιᾷ τὸ βίβον, καὶ μήπω τότε ἰδὼν· Οὕτω καὶ τοῖς ἑρώμασι τῶν ἀρωμάτων, οἷς ἐκεῖν ἀρτύεται, αἰσθανόμεθα, ἐκ μίτης ὀρμώμενοι ἕξωος· καὶ τὰ πρόσωπα, ὧν ἀκούομεν πόρρωθεν τὴν φωνήν, καὶ οὐπω φαίνονται, διακρίνομεν.

Ὅπως τῆς ἐκτάσεως καὶ στερόβυτητος ποριζόμεθα γινώσιν.

§. γ. Ἡ ἔκτασις τῶν σωμάτων οὐκ ἂν εἴη ἄλλο, εἰ μὴ συνέχειαι τις μέρων πολλῶν ἐ ἐξῆς συνημμένων καὶ συνυπαρχόντων· Τούτων δὲ τῶν μερίων καὶ ἐνὸς, ἐκάστου, ὡς οἶόν τε, καὶ συμπάντων ὁμοῦ, ὡς συνελημμένων καὶ συνακλουθῶν ἐφεξῆς, προσλαβόντες αἰσθηματι, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκτάσεως ἤκομεν· τὰ δ' αἰσθηματικὰ ταῦτα δῆλον, ὅτι διὰ τῆς ἀφῆς ἡμῖν ἐγγενήονται· καὶ ἵνά σοι τοῦτο σαφέστερον γένηται, κάθετος τὴν λαχάνην, ἢ ὄντιον τῶν δακτύλων, ἐπὶ τινος σώματος, καὶ ὄψει, ὅπως ἐκ τῆς ἀφῆς ἐπιμετρεῖ ἔσωθεν τὴν ἔκτασιν ἰστανῆ τοῖς ἐν τῇ χεῖρὶ αἰσθημασιν ἢ ψυχῇ· ἦν δὲ καὶ ἐπισύρῃς τὴν δακτύλον ἐπ' αὐτῷ, συνέχειαν ὅλην ὁμοίων αἰσθηματικῶν προσλήψῃ, ἐξ ὧν συνάγεις, ὅτι καὶ ἐν ὅλῃ τῇ τοῦ σώματος ἐπιφανεῖ τὴν αὐτὴν συνέχειαν δεῖν ὑριστῆσθαι· ἐξ οὗ τὴν τῆς ἐκτάσεως ἰδέαν λαμβάνομεν· Οὕτω δὲ τὴν ἀρχὴν τῆςδε τῆς γνώσεως ἐκ τῆς ἀφῆς ἡμῖν συμβαίνει προσγίνεσθαι· ἐκ δὲ τούτου ἐπαναληφθείσης πολλάκις τῆς πείρας ὁμοίως, διδάσκεται τῷ εἶναι, ὡς καὶ πρὸς τῶν ἀποστάσεων, (ἐ.) καὶ ἡ ἕκτασις ἀφ' ἐκείτης εὐρίσκει τὴν ἔκτασιν· Ἐπὶ δὲ τούτοις τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀφῆς αὐθις καὶ τὴν τῆς στερόβυτητος προσλαμβάνομεν ἔννοιαν, ἥτις ἐστὶν ἰδιώτης τις τῶν σωμάτων οὐσιώδης, καθ' ἣν σῶμα διὰ σώματος οὐ χωρεῖ· τούτέστιν, ὃν κατέχει τὸ πῶν τὸ σῶμα, τὴν αὐτὴν ἕτερόν τι συγκατασχεῖν ἐν τῷ οὐτῷ χρόνῳ μὴ δύνασθαι· εἰ γὰρ ἐπὶ τινος ἐπιφανείας ἐπισύρῃς πιέζων τὸν δά-

κτυλον, παρὰ τὴν τῆς ἐκτάσεως εὐθύς καὶ δύο ἐτέρας προσλήψῃ ἐννοίας· τὴν μὲν, τῆς ἐκ τοῦ δακτύλου δανάμεως· τὴν δὲ, τῆς ἐκ τοῦ σώματος τοῦ πιεζομένου ἐκτάσεως· ἐξ ἧς ἐτέρας ἔτι δύο ἐννοίας συμβαίνει παράγεσθαι· τὴν μὲν, τοῦ σκληροῦ· τὴν δὲ, τοῦ μαλακοῦ· Ἄλλὰ καὶ οὕτως οὕτω τις τῆς στερεότητος εὐκρινῆ προσλήψεται ἐννοϊαν, πρὶν ἂν προσεξετάσῃ, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ θλίψεως συνείκοντα σώματα, μέχρι τινὸς ὑπείκοντα, ἔπειτα τοῖς ὄλοις ἐνίσταται, καὶ οὐκ ἂν, οὐδ' εἴτι καὶ γένοιτο, περαιτέρω τῷ πιέζοντι ἐνδιδοῖεν· Ἐνταῦθα δὲ τῆς πείρας γενόμενος, συνάξει ἡρέμα, ὅτι σῶμα διὰ σώματος οὐ χωρεῖ· ἐξ οὗ εὐκρινεστέραν τῆς στερεότητος ἔξει ἐννοϊαν·

Ὅπως ἐκ τῆς Ἐκτάσεως καὶ στερεότητος ἐννοϊαν τοῦ σώματος προσλαμβάνομεν.

§. θ. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων προσγίγνεται ἡμῖν ἢ τοῦ σώματος ἐννοϊα· στερεότητα γὰρ ἄνευ ἐκτάσεως ἀμήχανόν ἐστι κατιδεῖν· αἰδὲ αὐτὸ συνάμα, τὴν τοῦ σώματος παράγουσιν ἐννοϊαν· ποῦ γὰρ ἂν εἴεν ποιότητες οὔσαι, μὴ ὄντος τοῦ ἐν ᾧ συνυπάρξουσι; δῆλον δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἐκ γενετῆς τυφλῶν· οἱ ἐκ μόνης ἀφῆς ὀδηγούμενοι, ἅμα καταλαβόντες τὴν τῆς ἐκτάσεως καὶ στερεότητος ἐννοϊαν, ὅγκον τινὰ ἐκ μορίων πολλῶν συνιστάμενον, ἐν ᾧ ἐκεῖναι ὑφίστανται, συνενόησαν· αἱ γὰρ ποιότητες αὗται, τοσοῦτον ἀχωρίστως τοῦ σώματος ἔχουσιν, ὥς ἀναιρουμένων μὲν αὐτῶν, κακεῖνο συναναίρειται· εἰσχυρομένου δὲ ἐκείνου, ἀναγκασίως συνεισάγονται καὶ αὗται, ἅτε δὴ οὐσιώδεις οὔσαι, καὶ μὴ κατὰ τὰς ἄλλας ποιότητας, τὸ θερμὸν, τὸ ψυχρὸν, τὸν χυμὸν, τὸν ἦγον, τὴν ὀσμὴν, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ κατὰ συμβεβηκὸς ποιὰ ὄντα, ὡς γιγνόμενά τε καὶ ἀπογιγνόμενα ταῦτα χωρὶς τῆς φθορᾶς τῶν ὑποκειμένων.

Περὶ Οὐσίας καὶ περὶ διαφορᾶς σώματος πρὸς τὴν ὕλην.

§. ι. Ποιότητα ἡντιναοῦν καθ' ἑαυτὴν ἀδυνάτου ὄντος ὑφίστασθαι.

ὡς ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι κεκληρωμένην, (Λοβ. μβ.) εἰκλὸς εἶναι^ατι ἐν ταῖς σώμασιν, ἐν ᾧ ἐκεῖναι τὴν ὑπαρξίν ἔχουσι· τοῦτο δὲ καλεῖται Οὐσία· ἦν τῇ μὲν διανοίᾳ καταλαθεῖν οὐκ ἐνδέχεται· τῇ δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ἀφαιρέσει, ὡς ἐν ἀμυδροτάτῳ τῷ φέγγει νοοῦμεν ἄν· (Λογ. κγ. μ.) ἀφαιρεθεισῶν γὰρ τῷ νῷ τῆς ἐκτάσεως καὶ στερεόσητος, πρὸς δὲ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ χρώματος, τὸ καταλειπόμενον τοῦτ' ἐστι· (*) σύμπαντα δὲ ταῦτα τὸ σῶμα συμπήγνουσι· Διενέγκει δ' οὖν τὸ σῶμα τῆς ὕλης ὡς μέρος ὄλου, καθάπερ καὶ πνεύματος ἢ ψυχῆ· τότε γὰρ πνεῦμα πᾶσαν οὐσίαν ἀπλήν καὶ διανοητικὴν περιέχει, τῆς ψυχῆς ἐπὶ μόνων τῶν ἀνθρώπων λαμβανομένης· καὶ ἡ ὕλη πᾶσαν ὑπόστασιν στερεάν καὶ ἐκτεταμένην, τοῦ σώματος ἐπὶ μέρους λαμβανομένου·

Περὶ Δυνάμεως, Ἐνεργείας, Οὐσίας, καὶ Φύσεως.

§. ια'. Ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς τὴν δύναμιν ὠρίσαντο οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἀρχὴν καὶ αἰτίαν οὔσαν πασῶν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν· ἐστὶ δ' αὕτη διττή· ἥτοι γὰρ μόνον ἀπλή ἐστὶ θεξιότης, ἢ καὶ ὁρμητικὴ πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ἀεὶ συντημένη· ἢ μὲν, ἐλευθέριος καὶ γαληνιαία, οἷα ἡ φαντασικὴ, ἡ γελασικὴ, καὶ ἡ κινητικὴ· οὐδὲ γὰρ ἀεὶ ἐσμὲν φανταζόμενοι, ἢ γελῶντες, ἢ ἀεὶ τι κινουότες· ἢ δὲ, σὺν ὄρμῃ, ἀπραπόδιτος καὶ ἀκατάσχετος ὄλωσ, καὶ μηδέποτε παυομένη, οἷα ἡ τοῦ πυρὸς καυσικὴ, καὶ ἡ φωτισικὴ τοῦ ἡλίου· ἐν οἷς πρόσθεσ καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κάτω τῶν σωμάτων φορὰν, εἰ μὴ τι κωλοῦι· παρεικάζουσι δὲ οἱ σοφοὶ ἐκατέρας· τὴν μὲν, τῶν χροονῶν τοῖς μὴ ἀενάοις· τὴν δὲ, τῶν πηγῶν ταῖς ἀειρροῦσι· εἴη δ' ἂν οὖν ἡ δύναμις αὕτη, πῆ μὲν ἐνεργητικὴ, ἢ πρὸς ἐνεργεῖαν ἀεὶ ἑαυτὴν προσορτίσασα, ὡς ἡ τοῦ πυρὸς· πῆ δὲ καὶ ὡς παθητικὴ, ἢ πρὸς τὸ παθεῖν

(*) Ἦρισάν τινες τὴν οὐσίαν ὠδί· Οὐσία ἐστίν, ἢ ἕκαστον τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ καὶ οὐχί ἕτερον· αἶον, οὐσία χρυσεῦ ἐστίν, ἢ ὁ χρυσὸς ἐστὶ τοῦτο· Ἄλλ' ἐν τῷ ὀρισμῷ τούτῳ συμπαραλαμβάνονται καὶ αἱ παιδείητες· κατὰ γὰρ ταύτης μάλλον ὁ χρυσὸς τῶν ἄλλων σωμάτων διάσταται.

διατεθειμένη, ὡς ἡ τοῦ ξύλου πρὸς τὸ καίεσθαι δεξιότης. Τοιοῦτον ἡ δύναμις. Ἐνέργεια δὲ αἰθίς ἐστὶ τὸ παρὰ τῆς δυνάμεως ἀμέσως προβαλλόμενον· ἐξήπται γὰρ ἀμέσως τῆς μὲν οὐσίας, ἡ δὲ δύναμις τῆς δὲ δυνάμεως, ἡ ἐνέργεια· οὕτω δὲ καὶ τοὶ ἡ αὐτὴ οἷσα τῶ ἵπο-
κειμένῳ, σχέσει διαφέρουσα φαίνεται, ὡς πρὸς μὲν τὴν, ἐξ ἧς προ-
γάζεται δυνάμεως, τοῦτ' αὐτὸ ἐνέργεια καλουμένη· ὡς δὲ πρὸς τὸ
γιγνόμενον αὐτῆς δεκτικόν, πάθος ἀκούουσα· οὕτω γὰρ ἡ τοῦ λίθου
βολή, ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τῆς ἐν τῇ χειρὶ βαλλούσης δυνάμεως· πάθος
δὲ βαλλομένη τῷ λίθῳ· Ἐκ τούτων οἷν ἐστὶν ὀρίσασθαι τι καὶ περὶ
τῆς οὐσίας καὶ περὶ τῆς φύσεως· ὁ οὐκ εἶ γὰρ καὶ ταῦτα τῶ μὲν ὑπο-
κειμένῳ ταῦτα εἶναι ἄμφω· τῶ δὲ λόγῳ, καθ' ὃν ἐτέρως ἐκάτερον
παρωνόμασαι, διάφορα· τὸ γὰρ πρότερον ὑπάρχον ἐκάστῳ, ὃ μόνῃ
τῇ τῶν προσόντων αὐτῶ ἀφαιρέσει ἐννοοῦμεν ἄν, τοῦτ' ὡς μὲν βά-
σις καὶ ρίζα τῶν τε δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν ὄν, Οὐσία καλεῖται·
ὡς δὲ κινητικόν πῶς τῶν δυνάμεων πρὸς τῆς ἐνεργείας, κἀκείνων
αὐτῶ πρὸς ἀποτελέσματα, φύσις ἀκούει· καὶ εἴη ἂν οὕτως Οὐσία μὲν,
ὃ πρὸς τὸ εἶναι ἕκαστον ὑποθέβηκε· φύσις δὲ, καθ' ἣν τοιούδε τι,
ἢ τοιούδε εἶναι πέφυκεν ἕκαστον· ὥστε ἡ μὲν οὐσία ἐστὶν ἡ αὐτὴ πᾶσι
τοῖς οὖσιν· ἡ δὲ φύσις διάφορος.

Περὶ τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος.

§. ιβ. Τὸ ὄν μετοχικῶς μὲν λαμβανόμενον, πραγματικῶς τι ὑφε-
στὼς ἡμῖν βούλεται παριστῆναι· ὀνοματικῶς δὲ, μηδαμῶς συνεννοου-
μένης ὑπάρξεως, φύσιν τινὰ μάλιστα δηλοῦν πέφυκεν· ὥσπερ γὰρ τὸ
ἄνθρωπος ἀπλῶς, καὶ λέων, καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τὴν τῶν σημαιομέ-
νων παρίσθησιν ὑπαρξῶν, ἀλλὰ τὴν ἐν αὐτοῖς συνεπτυγμένην φύσιν
τῶν ζώων τούτων παρεμφαίνειν ἐθέλουσιν, ἣν ἄλλως ἀνθρωπότητα
καὶ λεοντότητα καλεῖν σύνηθες· οὕτω δὲ καὶ τὸ ὄν ἀπλῶς ὡς ὄνομα,
οὐ μὴν ὡς μετοχὴ ἐκληφθέν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης συνεισάγει καὶ ὑπαρ-
ξιν, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν οὐσίαν, ἢ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ εἶναι ἣν ὄν-
τότητα ὀνομάζομεν, ἐκτὸς ὑπάρξεως νοουμένην· εἰ γὰρ ἀνθρωπότητα

καὶ λεοντότητα οὕτω τῇ διανοίᾳ ἐστὶν ἀπομάζασθαι, τὸ μὴ καὶ ζωότητα, τὴν μηδέποτε ὑπάρξασαν καὶ αὐτὴν; εἰ δὲ καὶ τοῦτο, τὸ μὴ οὐχὶ πρὸς τούτῳ καὶ ἐμφυγότητα, καὶ ἐξῆς σωματότητα, καὶ οὐσίαν, καὶ τὴν οὐσίας καὶ συμβεβηκότας συμπεριληπτικὴν νοουμένην ὀντότητα; δοθέντος δὲ καὶ τούτου, πῶς οὐχὶ βουλησόμεθα βραχυῶς ἔτι πτήσαι νοὸς μεταρθεῖναι ὑπεράνω μικρὸν, ὥστε καὶ τὸ μὴ ὄν αὐτὸ, ὡς ἐξ ἄρσεως ὄν, οἷον χάος, ἐν τῷ ἀπλουστάτῳ ὄντι ὡς γενικωτάτῳ συμπεριλαβεῖν; φημὲν γάρ τι περὶ αὐτοῦ, καὶ ὀρίζόμεθα οὕτω, μὴ ὄν ἐστὶ τὸ μὴ ὑπαρξὶν ἔχον, μῆτε ὅλως παρυφεςὼς, μῆθ' ἄλλως νοούμενον· καὶ τὸν δημιουργὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργῆσαι τὸν κόσμον φημὲν· εἰ γὰρ καὶ τοῦ πάνυ μὴ ὄντος ἔννοιαν λαβεῖν οὐ δυνάμεθα, ἀλλὰ σύνοισμεν νόημά τι συμπαραλαβὸν ἐκ τούτου κατ' ἄρσιν τοῦ ὄντος, ὡσπερ σκότους πρὸς φῶς· ἔστι τοίνυν τὸ καὶ τὸ μὴ ὄν κατὰ σέξησιν, καὶ ἀποφατικὸν τὸν ὄρισμὸν ἑαυτοῦ παραδέχεται (Λογ. νζ.)· τὸ γοῦν ὄν ἀπλῶς τοῦ τε καθ' ὑπαρξὶν ὄντος, τοῦ τε ὀνομαστικοῦ ἐκτὸς ὑπάρξεως ὄντος, καὶ αὐτοῦ τοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντος τῇ γοῦν φωνῇ καὶ ἐπινοίᾳ ἐστὶ περιεκτικόν.

Ἄλλως· ὄν κυρίως μὲν τὸ ὑπέρτατον ὄν, τὸ αἰδίον, καὶ ἀγέννητον, καὶ ἀφθαρτον, αὐτὸς ὁ θεὸς, ὁ ἐκ τοῦ μηδενὸς παντοδυνάμως καὶ πανσόφως καὶ κραίττω λόγου παραγωγῶν τὰ ὄντα· δεύτερον δὲ τὸ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τοῦ συμβεβηκότας λεγόμενον ὀνομαστικῶς· τρίτον δὲ καὶ ἐν λόγῳ ὑπάρξεως αὐταὶ αἱ οὐσίαι· καὶ τέταρτον καὶ τὰ συμβεβηκότα κατὰ δεύτερον ὑπάρξεως λόγον· τοσαυταχῶς δ' ἂν λέγοιτο καὶ τὸ μὴ ὄν· πρὸς γὰρ τὸ ὑπέρτατον ὄν, ὡς μὴ ὄν ἂν εἴη τόδε τὸ πᾶν διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀκτίστου καὶ ἀκράτου οὐσίας ἐκλαμβανόμενον· πρὸς δὲ τὸ ἀπλῶς ὄν, τὸ κατὰ πάντων τῶν ὄντων κατηγορούμενον, τὸ μηδέπω μηδαμῶς ὄν, οὐ μὴδὲς νῦν ὅλως δρᾶσθαι ἐξισχύσειεν, ἀντιτίθεται· πρὸς δὲ τὰς οὐσίας τὰ περὶ αὐτὰς συμβεβηκότα, ὡς μὴ ὑφιστάμενα καθ' αὐτὰ, μὴ ὄντα λέγεται· πρὸς δ' αὐτὰ ταῦτα τὰ συμβεβηκότα, τὰ μὴ τοιαῦτα ἀντιθέτως νοούμενα κρίσεται.

Περὶ Δυνατοῦ καὶ Ἀδυνατοῦ.

§. ιγ. Πᾶν ὅτι δύναται γενέσθαι λέγεται δυνατόν· ἀδύνατον δ' αὖ τάνάπαλιν, ὃ γενέσθαι οὐ δύναται· ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν τὴν δύναμιν ἐφθημεν διελόντες (ιγ'), οὕτω καὶ τὸ δυνατόν ἂν εἴη διττόν· ὡς μὲν γὰρ ἐν τῇ αἰτίᾳ, πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ὡς δὲ ἐν τῷ τὴν ἐνέργειαν δεχομένῳ, πρὸς τὸ πάσχειν ἐστὶ δυνατόν. οἷον, τὸ μὲν πῦρ καίειν ἐστὶ δυνατόν, τὸ δὲ ξύλον καίεσθαι. Τοῦ δ' αὖ Ἀδυνατοῦ εἴη ἂν καὶ τούτου τὸ μὲν, ἀπόλυτον· τὸ δὲ, σχετικόν· καὶ ἀπόλυτον μὲν λέγεται τὸ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· ἐξ οὗ συνάγεται ἀδύνατον εἶναι παρά τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις συναληθεύειν τὰ ἀντιφάσκοντα· ὃ καὶ μεταφυσικῶς ἐστὶν ἀδύνατον. Σχετικὸν δ' αὖ, ὃ ὑπὸ τῆς δὲ μὲν τῆς αἰτίας γενέσθαι ἀδύνατον, ὑπ' ἄλλοις δὲ, δυνατόν· οἷον, ἐμοὶ μὲν σάδιον τρέχειν ἀδύνατον, προβεβήκῃτι ἤδη τῇ ἡλικίᾳ· ἐτέρῳ δὲ νεωτέρῳ ἐστὶ δυνατόν. Τούτου δὲ τοῦ σχετικοῦ τὸ μὲν ἐστὶ φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικόν· καὶ φυσικὸν μὲν ἐστὶν, ὃ δυνάμει τῆς φύσεως γενέσθαι ἀδύνατον, οἷον νεκρὸν ἀναστῆναι. (*) ἠθικὸν δὲ, τὸ φυσικῶς μὲν γενέσθαι δυνατόν· χαλεπὸν δὲ διὰ πολλὴν ἀτοπίαν τυγῶν συμβῆναι, ὡς λαμπρῶς διαμαχόμενον τῷ καθήκοντι· οἷον, τὸν ὑγιᾶ τὰς φρένας, κακὸν δὲ μηδὲν μηδέποθεν προσδοκῶντα πείσεσθαι, τούτου φαμὲν ἀδύνατον γενέσθαι αὐτόχειρα, καὶ υἷον φρόνιμον ἄλλως, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ τεκόντος φιλούμενον, πατραλοῖαν γενέσθαι.

Περὶ Ἀναγκαίου καὶ ἐνδεχομένου.

§. ιδ. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶ τὸ ἐναντίον τῷ ἀδυνατῷ, περὶ οὗ ἡμῶν

(*) Ἰερεῖς πειθόμενοι λόγοις καὶ τῇ θεῇ γραφῇ πεισθέντες, ἴσμεν ἐμολογούντες τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα πάντα δυνατὰ τῷ θεῷ ἕντα, ἐν εἰς οὐκ ἔστιν ἀντίρρῃσι· τὰ γὰρ ἀντιφάσει ἀντιπίπτοντα μόνον, ὡς εἴρηται, μήτε φύσει, μήτε θεῶν τὸν ἀπειρον τὴν ἰσχὺν, καὶ ἀπείρους κίσμους τούτου μείζους τε καὶ βελτίους παράγειν δυνάμενοι, πᾶσι συναληθεύειν δύνασθαι ταῖς τε πάλαι καὶ ταῖς νῦν ἐμολόγηται· οὐ γὰρ, ἢν ἅπασι πανσόφως εἴηκε τάξι, εἰς ἀταξίαν τρέψαι βουλήσεται· οὐ δὲ τῆς ψευδοῦς ταύτης δυνάμεως ἔσαι χεῖρον· ἀληθὴς γὰρ ὢν, οὐκ ἂν δύναιτο ψεῦδεσθαι.

ἔρηται· ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐναντίων ἡ αὐτὴ ἐστὶ διδασκαλία, ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ἐπιχειροῦσιν, οὐδὲν ἦν προὔργον ἴσως εἰπεῖν, εἰ μὴ μνή-
μις χάριν· Διαιρεθεῖ γὰρ ἂν καὶ τοῦθ' ὁμοίως εἰς μεταφυσικὸν, φυ-
σικὸν, καὶ ἠθικὸν· καὶ μεταφυσικὸν μὲν ἐστίν, οὗ τούναντίον ἦν ἀδύ-
νατον ἀνωτέρω, οἷον τῶν ἀντιφασκόντων ἀναγκαῖον θάτερον ἀλη-
θεύειν, ἀδύνατου ἀποδειχθέντος ἕμα ἄμφω συναληθεύειν τὰ μέρη-
(Λογ. πέ.) Φυσικῶς δ' ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὃ κατὰ γε τοὺς φυσικοὺς νό-
μους μὴ γενέσθαι ἀδύνατον· οἷον, πᾶν βαρὺ, μηδενὸς ἀντέχοντος,
ἀναγκαῖον ἐπὶ τὰ κάτω φέρεσθαι· Ἠθικῶς δ' αὖ, ὃ συνδραμουσῶν
τῶν περιστάσεων, χαλεπὸν δοκεῖ μὴ γενέσθαι· οἷον, τὸν σωφρονουῦντα,
καὶ παρὰ τῶν τεκόντων πεφιλημένον, ἀναγκαῖον σέβεσθαι τοὺς γο-
νάς· καὶ τοῦτο μὲν τὸ Ἀναγκαῖον. Τὸ δὲ Ἐνδεχόμενον τὴν μέσην
τοῦ Ἀδυνάτου καὶ Ἀναγκαίου κατὰ τοὺς τρεῖς εἰρημένους ἐδάδισε
τρόπους, ὡς ἐπὶ ὕλης ἐνδεχομένης αἰεὶ λαμβανόμενον (Λογ. σθ.) ὃ
γὰρ δυνατὸν γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι Ἐνδεχόμενον ὀνομαζέται·
Διενέγκοι δ' ἂν οὐκ ἐνδεχόμενον δυνατοῦ, ἢ τὸ μὲν ἐν τοῖς κατὰ πρασί-
εσιν, τὸ δὲ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν μᾶλλον λαμβάνεται· οἷον ἐνδεχό-
μενον τὸν ἡγεμόνα ἀρεῖναι τὸν φόρον τοῖς ὑπηκόοις· δυνατὸν ἔμα
ταύτη τῇ νυκτὶ τὸν τελευταῖον ὕπνον ὑπνῶσαι, ἢ μὴ παθεῖν τοῦτο.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.

Περὶ τῶν κατὰ σχέσιν πως καὶ καθόλου Ἐννοιῶν.

§. ιέ. Τῆς τῶν καθόλου κατὰ σχέσιν Ἐννοιῶν διαιρέσεως ἄλλως
γενομένης παρ' ἄλλοις, ἡμῖν τοῦπίτομον ἀφορῶσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ
τοιούτα συγκέλευσαι μάλιστα· οἷον, εἰς ταυτότητα, καὶ ἑτερότητα·
εἰς ὁμοιότητα, ἰσότητά τε καὶ ἀνισότητα· εἰς διάστημα, τύπον, κίνη

σιν, ἡρεμίαν, καὶ χρόνον· εἰς ἀδράνειαν, συμπάθειάν τε καὶ ἀντιπάθειαν· εἰς ὄρισμένον, ἀόριστον, πεπερασμένον, ἄπειρον, αἰώνιον, καὶ ἀίδιον· εἰς αἰτία· εἰς ἀλήθειαν, ψεῦδος, τάξιν, ἀτάξίαν· εἰς τελειότητα, ἀγαθότητα, καὶ εὐδαιμονίαν. περὶ ὧν ἐκάστων ἐξῆς.

Περὶ Ταυτότητος καὶ ἑτερότητος.

§. ις. Ταῦτά καὶ ἕτερα λέγοντ' ἂν μάλισ' ἀπολύτως καὶ σχετικῶς ἀπολύτως μὲν ἡνίκ' αὐτό τι ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ πρὸς ἑαυτῷ παραβαλλόμενον χρόνῳ καὶ τόπῳ, ταῦτόν, ἢ ἕτερον εὐρεθῆι· σχετικῶς δὲ, ἐπειδάν τι πρὸς ἄλλο παραβαλλόμενον, ταῦτόν ἢ ἕτερον ἢ· Καὶ σχετικῶς μὲν ταῦτά, ἢ ἕτερά ἐσι μάλισα καὶ ὕλη καὶ γένει καὶ εἶδει· οὐ μὴν δ' ἂν εἴη καὶ ἀριθμῷ· τούτῳ γὰρ μόνον ἕτερα, ὅσα γε τοῦ αὐτοῦ εἶδους μάλισα καθέστηκεν ἄτομα· Ἀπολύτως δὲ τάτομα ἐσι μὲν πῆ ταῦτά, ἐσι δὲ πῆ καὶ ἕτερα, τὰ αὐτά πρὸς ἑαυτὰ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ χρόνῳ παραβαλλόμενα· οἷον, ἐσι μὲν τις ὁ αὐτὸς φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς διὰ πολλοῦ διαμμένων· Ἀριστέδην γὰρ φημὲν μέχρι γήρωσ δίκαιον διαμεῖναι· οὕτω καὶ πλάτανον διὰ πολλοῦ τὸν αὐτὸν φημὲν εἶναι, ὡς τῆς κατ' αὐτὸν ἀκριβοῦσ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις μὴ ἐξικνούμενοι· ἐσι δὲ τις ἄλλος καὶ φύσει καὶ ἦθει διάφορος ἑαυτοῦ, ὅσως μάλισα πάντων Ἀλκιβιάδης, ἐν παντί καὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ μεταβαλλόμενος, καὶ ὁ Ἰουδας ἐξ Ἀποσύλου προδότης γενόμενος· ὁρίσαιο δ' ἂν τις τὴν ταυτότητα καὶ ἑτερότητα ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολύτως τοιούτων, τὴν μὲν, ἀρεψίαν εἶναι τοῦ ὄντος, ἄλλο τε ἀλλαγοῦ θεωρουμένου· τὴν δὲ ἑτερότητα, τροπὴν εἶναι τοῦ ὄντος, τόπῳ καὶ χρόνῳ συμμεταβάλλοντος· ἐπὶ δὲ τῶν σχετικῶς, ταῦτά μὲν εἶναι, ὧν ὁ αὐτὸς πᾶρεςιν ἐννοεῖν πᾶν ὅτι καὶ τῷ ἑτέρῳ ἕτερα δὲ, τῶν φαντίων, ὧν ὁ αὐτὸς οὐκ ἐστιν ἐννοεῖν πᾶν ὅτι καὶ τῷ ἑτέρῳ.

Περὶ ὁμοιότητος, ἀνομοιότητος, ἰσότητός τε καὶ ἀνισότητος.

§. ιζ. Ὅμοια δὲ λέγονται, οἷς αἰ αὐτὰ ποιότητες πρόσκειναι· οἷς

δὲ μή, ταῦτ' ὁμοίωσι ἤκουσεν· ὡς δ' αὐτως καὶ ἴσα, οἷς τῷ αὐτῷ πᾶσι μετρεῖσθαι· οἷς δὲ τὸ μέτρον διάφορον, ταῦτ' ἄνισα λέγεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὁμοιότης ἐν ταῖς ποιότησι μάλιστα ἔστηκεν, αἱ δὲ πολλαὶ εἰσιν, εἰ μὲν ἀπάσας ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ὁμοίων λαμβάνομεν, καὶ καθ' ἀπάσας ταῦτα εὐρίσκοιμεν ὁμοιούμενα, ἀκριβῶς τοιαῦτα ἂν εἶεν· εἰ δὲ καθ' ἅς τινας μὲν· ἐς δὲ ὧν τὴν παραβολὴν παρατρέχοιμεν, ταῦτ' οὐ μᾶλλον ὅμοια, ἢ παρόμοια λέγοντ'· ἂν· πολὺ γοῦν τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον τὰ τοιαῦτα ἐπιδέχεται, ὥσπερ αὖ καὶ τῶν ὁμοίων μάλιστα. Διαφέρει δ' ἂν ὅμοιον καὶ ταῦτ' ἀλλήλων, ἢ τὸ μὲν, ἐπὶ οὐσίας· τὸ δὲ ὅμοιον ἐπὶ ποιότητος ἐκλαμβάνοιτ'· ἂν· τῶν δὲ κατὰ ποσὸν αὐθις ἐπιζομένων, ἢ μή, τὸ μὲν ἴσον, ὡς ἐν τούτῳ ὄν, καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχον, ἐπίτασιν καὶ ὑφεσιν ὅλως δοκεῖ παρατεῖσθαι· τὸ δὲ ἄνισον κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς ἐπιδέχεται ταῦτα· αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις, ὅσον ἂν ὡς τριαῦται, τασσῶτον ποιοῦσι τοῦ μέτρου ἀφίστασθαι.

ιγ'. Ἐντεῦθεν τοίνυν ἐκ τῆς παραβολῆς πολλῶν ὁμοίως ἐν ἡμῖν ἐνεργούντων, πολλαὶ τῶν καθόλου ἐννοιῶν ἡμῖν εἰσι προσγινομένη· οὕτω φέρε μαθόντες κατὰ μικρὸν τὸ πρῶτον οἱ ἄνθρωποι, ὅτι καθάπερ τοδὶ τὸ ἄνθος τὸ τῆς ὀσφρήσεως πληξάν νεῦρον τοίνυδε τῇ ψυχῇ διήγειρεν αἴσθημα οὕτω καὶ τοδὶ διὰ τῆς αὐτῆς διῶν τὸ αὐτὸ ἐνεποιήσει τοῦτο δὴ οὕτω θεωρήσαντες ἐπὶ πλείστων, μήπω τῆς κατὰ τὸ ποιὸν αὐτῶν διαφορᾶς φροντίδα ποιοῦμενοι, τὴν καθόλου τῆς ὀσμῆς ἀφαιρέσει νοῦς ἀνέλκθον ἐννοιοι· ὡς δὲ αὐτως ἰδόντες κατὰ τῶν σωματικῶν τοῦ μὲν τοδὶ, τοῦ δὲ τοδὶ, ἄλλου δὲ ἄλλο ἐπιτεκίμενον χρώμα· ταῦτα δὲ, ὅτι πάντα διὰ τῆς ὀράσεως τῇ ψυχῇ παρεισάγει τὸ αἴσθημα, τὴν καθόλου τοῦ χρώματος ἐτεκτῆναντο ἐννοιοι· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν τῶν σχημάτων· καὶ τοῦτ' οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀπλῶν ἰδεῶν, (Λογ. κἀ.) ἀλλὰ κατὰ τῶν συνθέτων, καὶ προσέτι τῶν ἡθικῶν· οὕτω γὰρ ἰδόντες τοδὶ τὸ δένδρον ἐκ στελέχου, ἀκρεμόνων, κλάδων, καὶ φύλλων συγκεῖμενον· ἰδόντες δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ ἄλλων καὶ ἄλλων ἐξῆς, εὐθὺς ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἐπὶ τὴν καθόλου ἐννοιοι ἀνεδρά·

μομεν, και δένδρον τὸ καθόλου κατ' ἐπίνοιαν ἀνεπλάσαμεν· εἰδὲ γε καὶ τὰς τῆς πύας πρὸς ταῦτα, παράλληλα θέντες, προσεξετάσαιμεν ἰδιότητας, ὅπως τε ὁμοίως ἐκ τῆς γῆς τὸ τρέφεσθαι ἔχουσι, καὶ ὅπως καὶ ταῦθ' ὁμοίως τυγχάνει αὐξόμενα, ἐπὶ τὴν καθολικωτέραν ἔτι τὴν τοῦ καθόλου φυτοῦ ἀνίμεν ἔννοιαν· Οὕτω δὴ καὶ πρὸς τῶν ζῴων τὰ γὰρ ἀνθρώπινα πάθη ἀναλέξαντες πρῶτον καθ' ἕκαστον, καὶ εὐρόντες αὐτῶν τὰ μὲν σωστικά, τὰ δὲ πάνυ λυμκντικά, ἐκείνα μὲν εἰς τὴν ἀρετὴν, ταῦτα δὲ εἰς τὴν κακίαν, εἰς καθολικωτέρας ἐννοίας ἐκάτερα συνεκλείσαμεν· καί τοι οὐτ' ὁσμὴν καθόλου, οὔτε χρῶμα, οὔτε δένδρον, οὔτε φυτὸν, οὐκ ἀρετὴν, οὐ κακίαν τοῖς καθ' ἕκαστα ἐνορούμεν ὑπάρχοντα· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἔργα ἐστὶ τοῦ νοῦς, τοῦ ἐκ πασῶν τῶν καθ' ἕκαστα ἰδιοτήτων ἐν τι πλασουργούντος τῇ τῆς ἀφαιρέσεως πτήσει, (*) εἰσὶ δὲ πάντα οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὰ τῶν ἐκ τοῦ περιπέτου γένος, εἶδος, διαφορά, ἴδιον, καὶ συμβεβηκός· περὶ ὧν εἴρηται ἐν τῇ Λογικῇ (λ.) ἰκανῶς.

Περὶ διαστήματος, τύπου, κινήσεως, καὶ ἡρεμίας,
ἐν ᾧ καὶ περὶ χρόνου.

ιβ. Διάστημα ἐστὶν ἡ τοπικὴ αὐτῆ ἕκτασις, ἐν ἣ τούδε τὸ πᾶν, ὃ ὁρώμενος ἄπικς διάκυσμις νήχεται· οὐ ἐκτός· εἰ ἔτι προσεπεκτείνεται τὸ διάστημα, οἶδεν οὐδέεις οὐδὲν οὐδαμῶς· Τούτου οὖν ὃ ἕκαστον τῶν σωματίων κατέχει μέρος, τοῦτο τύπος καλεῖται· τύπος γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ περιέχοντος μέρος, καθ' ὃ περιέχει τὸ περιεχόμενον· ἔστι δὲ ὁ μὲν καθόλου, ὃν τούδε τὸ πᾶν κατέχει· ὁ δὲ ἐπὶ μέρους, ὃν ἕκαστον τὸν ἐπὶ μέρους κατέχει· Κίνησις δ' αὖ ἐστὶν ἡ μὲν τοπικὴ, ἡ δὲ κατὰ τινα μεταβολὴν, ἢ ἀλλοίωσιν· ἀρκείνη μὲν ἂν εἴη ἐνέργεια τοῦ κινουμένου ἐν τῷ κινουμένῳ, ἐκ τύπου παραλλάττουσα τύπον, ὡς ἡ

(*) Διὸ καὶ Πλάτων, φασί, πικρῶς ἠμείψατο ἐπὶ τούτοις τὴν τοῦ Διογένης παρρησίαν· εἰπόντος, τράπεζαν μὲν, ὃ Πλάτων, καὶ κύαθον ὄρω· τραπέζις τὴν δὲ, καὶ κυάθις τὰ οὐκ ὄρω· ὁ δὲ, ὀφθαλμούς μὲν γὰρ, ἔφη, οἷς ταῦθ' ἴσθαι, ἔχεις· οἷς δὲ τραπέζις καὶ κυάθις ἴσθαι, οὐκ ἔχεις.

Ἑολή τοῦ λίθου· αὕτη δὲ, ὁδὸς τις ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τὸ ἐνεργείᾳ διακτερίζουσα· οὕτω τὸ ὕδωρ τῆ τοῦ πυρὸς ἐπέειξε θερμαινόμενον, μεταβάλλει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ· καὶ πάλιν τῆ τοῦ κατεπείγοντος ἀπουσίᾳ παλινδρομεῖ· Ἡρεμία δὲ πάλιν ἐστὶν ἡ τοῦ πεφυκὸτος κινεῖσθαι ἀκινησία· τὸ γὰρ πεφυκὸς κινεῖσθαι, μὴ κινούμενον, ὅτε, καὶ ἔνθα, καὶ ὡς πέφυκε, λέγεται ἡρεμεῖν· Ἐκ δ' οὖν τῆς κινήσεως ἢ τῆς διαδοχῆς τοῦ χρόνου εὐθὺς ἡμῖν παράγεται ἔννοια· διὸ καὶ τὸν χρόνον ἀριθμὸν, εἴτ' οὖν μέτρον κινήσεως καὶ ἡρεμίας εἰσὶ τινες ὠρισάμενοι· τί γὰρ ἂν εἴη καὶ οὗτος, ἢ συνεγῆς τις ἐκ διαδοχῆς τῶν μοριῶν, καθ' ἃ τὰ κινούμενα καὶ τὰ ἡρεμοῦντα μετρεῖται, παραλλαγῆ; Ἔστι δ' ἔτη ὁ χρόνος τότε ἀριθμὸν καὶ τὸ ἀριθμούμενον ἅμα· ὥσπερ γὰρ καὶ μέτρον τι, οἷον ὁ μέδιμνος, αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἀγγεῖον τὸ μετροῦν καὶ ὁ μετρούμενος σῆτος· οὕτω καὶ ὁ χρόνος τὴν ἡμερεύσιον, φέρε, κίνησιν ἀριθμῶν τοῦ ἡλίου, ἀντιμετρεῖται καὶ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνης.

Περὶ Ἀδρανείας, συμπάθειας, καὶ Ἀντιπάθειας.

§. κ. Ἐγκεῖται τοῖς σώμασιν ἅπανσι δυνάμεις τις καλουμένη Ἀδρανεία (εἰ μὴ τις εἴποι οὐ δύναμιν, ἀλλ' ἀδυναμίαν μάλλον τοῦτ' εἶναι) ἧς ἡ ἐνεργεία ἐστὶ φυλάττειν τὸ ἐν ᾧ ὑπάρχει σῶμα ἐν τῇ παρουσίᾳ αἰὲ κατασάσει, ὥστε κινούμενον μὲν τοῖς κωλύουσιν ἀντιβαίνειν ἡρεμοῦν δὲ, ἀνθίστασθαι τοῖς κινούσιν, ἅτε δὴ πεφυκὸς αἰὲ καὶ ἡρεμοῦν μηδέποτε κινεῖσθαι· καὶ κινούμενον, μηδέποτε λήγειν, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ τῆς τοιαύτης ἐξίσασθαι φύσεως, εἰμὴ ποτε ὑπὸ ἐξωτερικῆς αἰτίας βιάζοιτο· Συμπάθεια δ' αὖ καὶ Ἀντιπάθεια εἰσὶ δυνάμεις τοῖς σώμασιν ἐνυπάρχουσαι ἐναντίαι ἀλλήλαις· ὧν ἡ μὲν, Ἐλξίς ἢ δὲ, ὠσις καλεῖται· ἡ μὲν, ἐλκουσα τὰ πλησίον πρὸς ἑαυτήν ἢ δὲ, ἀποκρουομένη, καὶ ἀποπέμπουσα. Καταφαίνεται δὲ καὶ ἐν πολλοῖς μὲν ἄλλοις τὸ τῆς ἐλξεως ἔργον· μάλιστα δὲ πάντων ἐν τῇ μηχανίδι πρὸς τὸν σίδηρον· πολλὰ δὲ καὶ τῆς ὠσεως ἔργα κατὰ τοῖς ἂν ζητῶν ἐν τῇ φύσει· ὕδωρ γὰρ μίξας ἐλαίῳ, αὐτίκα ὄψει τὸ μὲν ὕδωρ κάτω διακριθὲν, τὸ δὲ ἐλαίον ἄνω ἐπιπελάζον· αἴτιον

δὲ , ἡ ἕλξις μὲν τῶν ὁμοφύλων πρὸς ἄλληλα· ἡ ὤσις δὲ ἑκατέρων πρὸς τὰ ἀλλόφουλα· ἡ μᾶλλον εἰπεῖν, πρὸ ὑφ' ἑαυτῶν τὰ ὁμόφουλα ἰσχυρότερον ἔλκεσθαι, ἑκατέρου αὐτῶν ἐποίησε τὴν διάζευξιν· χαλκὸν γὰρ χρυσῷ μειγμένον ἐξ ἡμισείας, εἰς ὃζῷ νίτρου θεῖς, διέσκησας παραχρῆμα τὰς φύσεις· ὁ γὰρ χαλκὸς πλείω πρὸς τὸ νίτρον, ἢ τὸν χρυσὸν κεκτημένος συμπάθειαν, πρὸς ἐκεῖνο καταβραχὺ ἐκκριθήσεται. (*)

Περὶ ὄρισμένου καὶ ἀορίστου, πεπερασμένου καὶ ἀπειροῦ, αἰωνίου καὶ ἀϊδίου.

§. κá. Τῶν λεγομένων τὰ μὲν εἰσὶν ὄρισμένα, τὰ δὲ ἀόριστα καὶ ὄρισμένον μὲν ἔστι, καθ' οὗ λέγεται τι ἀληθῶς, καὶ οὗ τὸ γε ἀντικείμενον, ἢ τῷ εἶδει ἕτερον οὐκ ἂν ἀληθῶς κατηγορηθεῖν οἶον, εἰ δεῖνα λευκός ἔστι· Τούτου οὖν ὡς ὄρισμένου οὐκ ἂν κατηγορηθεῖν οὔτε τὸ ἀντικείμενον μέλας, οὔτε ἄλλο τῷ εἶδει ἕτερον, αὐτὸ ἐρυθρὸν, οὐ τὸ φαῖον, οὐχ ὅτι ἂν εἴπῃς τὸ δὲ γένει ἕτερον, μάλιστα τὴν γὰρ λευκὸν καὶ ἐπιστήμονα εἶναι οὐδ' ἂν κωλύσι, τὸ μὲν τῆ ἕξεως ὄν, τὸ δὲ τοῦ χροῦματος εἶδος· Ἀόριστον δ' αὖ ἔστι, καθ' οὗ οὐκ ἂν ἀληθῶς λέγοιτο, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτε εἰ εἶδει, ἢ γένει ἕτερον εἴη τίς οἶον, ἄνθρωπον εἰπὼν μὴ λευκὸν, οὐκ ἂν ἀληθῶς κατηγορήσειας αὐτοῦ τὸ ἀντικείμενον μέλαν, οὔτε τὸ τῷ εἶδει ἕτερον ἐρυθρὸν; οὔτε τὸ τῷ γένει, τὴν ἐπιστήμην (**).

§. κβ. Πεπερασμένον δὲ αἰθίς, οὗ πέρατα κεῖται κατὰ τε τὴ ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος· Ἄπειρον δὲ πάλιν, οὗ πέρατα οὐκ ἔστιν εὑρεῖν· τούτου δὲ τὸ μὲν ἔστι σχετικὸν, τὸ δὲ ἀπόλυτον· καὶ σχετικὸν μὲ τὸ τὴν ἡμετέραν γινώσιν διαλανθάνον, ὡς ὁ Γόρδιος δεσμός, ὃ πε

(*) Ἴδε περὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Εὐνωρίδι Φυσ. 6. καὶ ἐξῆς.

(**) Ἐπι δ' οὖν τῶν ἀμέσως ἀντικειμένων ἢ πρόληψις θατέρου ἀποφατικῶς οὐκ ἰσχύει τὴν ἀορίσταν τοῦ ἀντικειμένου οἶον, Αἴας οὐ ζῆ, ἄρα τῆθυκε καὶ, οὐχ ἡμέ ἔστιν, ἄρα οὐξ· θατέρου γὰρ τούτων πρόλαβὼν ἐν τῷ λόγῳ ἀποφατικῶς, ὄριστος ἕτερον κατακατακτῶς.

ριτυγείν Ἀλέξανδρος λέγεται· καὶ τὸ πλῆθος τῆς ψάμμου ἧς θάτερον τῶν περάτων ἡμῖν ἀγνοεῖται· ἀπόλυτον δὲ, οὐ οὐδ' ἂν ἐπιβολῇ τοῦ νοῦς πέρας τῆς ἐκτάσεως εὐρεῖν ἐξικνούμεθα· οἶον, τοῦ παντὸς τούτου, ἀπειροῦ ὑποθεθέντος, πέρατα καθ' ἑκάτερον τῆς δι' ὅλου τούτου διηκούσης διαμέτρου καταλαβεῖν· οὗ ὀρισμὸν ἐκεῖνον ἀπέδωκαν· ἄπειρόν ἐστιν, οὐ πέρας μηθέν· ἢ, οὐ τὸ πέρας κέντρον ἐστὶν αἰεὶ τοῦ αὐτοῦ· ἢ, οὐ κέντρον μὲν πανταχοῦ, περιφέρεια δὲ οὐδαμοῦ· λέγεται δὲ εἶτι τὸ ἄπειρον κατὰ τε προσθήκην, καὶ ἀφαιρέσιν· προσθήκη μὲν, ὡς ἡ μονὰς ἀριθμῶ προστιθεμένη αἰεὶ, προήκει ἐπ' ἄπειρον· ἀφαιρέσει δὲ, ὡς τὸ συνεχὲς ποσὸν αἰεὶ νερααῖς ἐπιβολαῖς διαρρέμενον· ὃ καὶ ἀπειροστὸν μέγιστα λέγοιτ' ἂν, τὸ ἐπ' ἄπειρον ἐλάττωμένον· ὃ δὲ χρόνος αὐτὸς ἐπ' ἄμφω τῆς ἀπειρότητος προήκειν δοκεῖ, αὐξόμενος μὲν προσθήκη, μειούμενος δ' ἀφαιρέσει· Ἄλλ' ὡσπερ ἡ τοῦ ἀπειροῦ τῆ τοῦ διαστήματος ἐνωθεῖσα ἐννοία, παράγει τὴν ἀπειρότητα· οὕτως ἡ αὐτὴ συνελθούσα τῆ τοῦ χρόνου ἐννοία, παράγει τὴν αἰδιότητα, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀπειρότης πρὸς τὸ μέλλον τοῦ χρόνου· ἢ καὶ τὸ παρεκλυθὸς προστιθέμενον, τὴν τῆς αἰωνιότητος διδωσιν ἀπειρίαν· αἰωνιότης γὰρ καὶ αἰδιότης ἀμέτρητα ἄμφω· ἢ μὲν, ἀρχῆς καὶ τέλους ἐπέκεινα οὔσα· ἢ δὲ, τέλους μόνου, ἄτε δὴ ἢ μὲν, ἐκατέρωθεν· ἢ δὲ, ἐτέρωθεν περάτων ἐκπίπτουσα· λέγεται δ' εἶτι τὸ ἄπειρον καὶ κατὰ τὸ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ· τὸ μὲν, τὸ κατὰ τὴν διαδοχὴν ἕξω γενόμενον πέρατος· τὸ δὲ ἐνεργείᾳ, τὸ ὑποτιθέμενον διάστημα ἄπειρον εἶναι· διενέγκοι δ' ἂν ταῦτ' ἀλλήλων, ἢ τὸ μὲν δυνάμει ἄληκτόν τινα ὑποτίθῃσι τὴν πρῶτον τῆς αὐξήσεως ἢ μειώσεως· τὸ δὲ ἐνεργείᾳ ἀναυξήτόν ἐστι, καὶ ὅλως ἀπαρραμείωτον· τοιοῦτος δὲ μόνος ἐστὶν ὁ θεός, ὃ καὶ ὕλης καὶ πέρατος παντὸς ἐπέκεινα καὶ ὦν καὶ ὑμνούμενος (*).

(*) Ἰστέον δ' ὅτι ταῖς λαχρῦσι ποσότητος τὸ ἄπειρον κυρίως ἀποδιδόμενον, καὶ πᾶς ποσότητος μετενήνεκται· ἐνθα πέρατα μὲν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπίνοιαν καταλαβεῖν ἠλέπιον (τὸν γὰρ πιστωτικὸν τοῦτο ἴδιον), βαθμῶς δὲ τινας, καὶ οἷον ἐπιτάσεις, οὐ κατὰ τὸ μέγιστον καὶ ἐλαττοῦν, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέλλον καὶ ἥττον θεωρουμένους· οὕτω γὰρ καὶ σοφίαν, καὶ γῶσιν, καὶ δυνάμειν ἄπειρον λέγομεν.

δὲ , ἡ ἔλξις μὲν τῶν ὁμοφύλων πρὸς ἄλληλα· ἡ ὤσις δὲ ἕκα· τέρων πρὸς τὰ ἀλλόφυλα· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὸ ὑφ' ἑαυτῶν· τὰ ὁμόφυλα ἰσχυρότερον ἔλκεσθαι, ἑκατέρου αὐτῶν ἐποίησε τὴν διάζευξιν· χαλκὸν γὰρ χρυσοῦ μειμιγμένον ἐξ ἡμισείας, εἰς ὄξυ νίτρου θείς, διέστησας παραχρῆμα τὰς φύσεις· ὁ γὰρ χαλκὸς πλείω πρὸς τὸ νίτρον, ἢ τὸν χρυσὸν κεκτημένος συμπάθειαν, πρὸς ἐκείνο καταβραχὺ ἐκκριθήσεται. (*)

Περὶ ὄρισμένου καὶ ἀορίστου, πεπερασμένου καὶ ἀπείρου, αἰωνίου καὶ αἰδίδιου.

§. αζ. Τῶν λεγομένων τὰ μὲν εἰσὶν ὄρισμένα, τὰ δὲ ἀόριστα καὶ ὄρισμένον μὲν ἐστὶ, καθ' οὗ λέγεται τι ἀληθῶς, καὶ οὐ τῷ γε ἀντικείμενον, ἢ τῷ εἶδει ἕτερον οὐκ ἂν ἀληθῶς κατηγορηθεῖν· οἶον, ὁ δεῖνα λευκὸς ἐστὶ· τούτου οὖν ὡς ὄρισμένου οὐκ ἂν κατηγορηθεῖν οὔτε τὸ ἀντικείμενον μέλας, οὔτε ἄλλο τῷ εἶδει ἕτερον, αὐτὸ ἐρυθρὸν, οὐ τὸ φαιὸν, οὐχ ὅτι ἂν εἴπῃς· τὸ δὲ γένει ἕτερον, μάλιστα τὸν γὰρ λευκὸν καὶ ἐπιστήμονα εἶναι οὐδὲν ἂν κωλύοι, τὸ μὲν τῆς ἕξεως ὄν, τὸ δὲ τοῦ χρώματος εἶδος· ἀόριστον δ' αὖ ἐστὶ, καθ' οὗ οὐκ ἂν ἀληθῶς λέγοιτο, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτε εἰ εἶδει, ἢ γένει ἕτερον εἴη τί· οἶον, ἄνθρωπον εἰπὼν μὴ λευκὸν, οὐκ ἂν ἀληθῶς κατηγορήσειας αὐτοῦ τὸ ἀντικείμενον μέλαν, οὔτε τὸ τῷ εἶδει ἕτερον ἐρυθρὸν, οὔτε τὸ τῷ γένει, τὴν ἐπιστήμην (**).

§. αβ. Πεπερασμένον δὲ αἰθίς, οὗ πέρατα κεῖται κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος· Ἄπειρον δὲ πάλιν, οὗ πέρατα οὐκ ἔστιν εὐρεῖν· τούτου δὲ τὸ μὲν ἐστὶ σχετικόν, τὸ δὲ ἀπόλυτον· καὶ σχετικὸν μὲν τὸ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν διαλανθάνον, ὡς ὁ Γόρδιος δεσμός, ᾧ πε-

(*) Ἴδε περὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐνωρίδι Φυσ. β. καὶ ἐξῆς.

(**) Ἐπι δ' οὖν τῶν ἀμέσως ἀντικειμένων ἢ πρόληψις ὁσπέρου ἀποφατικῶς οὐκ εἰσάγει τὴν ἀοριστίαν τοῦ ἀντικειμένου· οἶον, Αἴας οὐ ζῆ, ἄρα πέθνηκε· καὶ, οὐχ ἡμέρα ἐστὶν, ἄρα νύξ· ὁσπέρον γὰρ τούτων πρόληψιν ἐν τῷ λόγῳ ἀποφατικῶς, ὥρισται τῷ ἕτερον κατακρατηγῶς.

ριτυγεῖν Ἀλέξανδρος λέγεται· καὶ τὸ πλῆθος τῆς ψάμμου ἧς θάτερον τῶν περάτων ἡμῶν ἀγνοεῖται· ἀπόλυτον δὲ, οὐ οὐδ' ἂν ἐπιβολῇ τοῦ νοῦς πέρας τῆς ἐκτάσεως εὐρεῖν ἐξικονομεῖται· οἶον, τοῦ παντὸς τούτου, ἀπείρου ὑποθεθέντος, πέρατα καθ' ἑκάτερον τῆς δι' ὅλου τούτου διηκούσης διαμέτρου καταλαβεῖν· οὗ ὀρισμὸν ἐκεῖνον ἀπέδωκαν· ἀπείρον ἔστιν, οὐ πέρας μηθέν· ἢ, οὐ τὸ πέρας κέντρον ἔστιν αἰεὶ τοῦ αὐτοῦ· ἢ, οὐ κέντρον μὲν πανταχοῦ, περιφέρεια δὲ οὐδαμοῦ· λέγεται δὲ ἔτι τὸ ἄπειρον κατὰ τε προσθήκην, καὶ ἀφαίρεσιν· προσθήκη μὲν, ὡς ἡ μόνος ἀριθμῶ προστιθεμένη αἰεὶ, προήκει ἐπ' ἀπείρον· ἀφαίρεσει δὲ, ὡς τὸ συνεχὲς πρὸς αἰεὶ νεραῖς ἐπιβολαῖς διαιρούμενον· ὃ καὶ ἀπειροστὸν μάλιστα λέγεται· ἂν, τὸ ἐπ' ἀπείρον ἐλάττωμενον· ὃ δὲ χρόνος αὐθις ἐπ' ἄμφω τῆς ἀπειρότητας προήκειν δοκεῖ, αὐξόμενος μὲν προσθήκη, μειούμενος δ' ἀφαίρεσει· Ἄλλ' ὡσπερ ἡ τοῦ ἀπείρου τῆ τοῦ διαστήματος ἐνωθεῖσα ἐννοία, παράγει τὴν ἀπειρότητα· οὕτως ἡ αὐτὴ συνελθούσα τῆ τοῦ χρόνου ἐννοία, παράγει τὴν αἰδιότητα, ἥτις ἔστιν ἡ ἀπειρότης πρὸς τὸ μέλλον τοῦ χρόνου· ἢ καὶ τὸ παρεληλυθὸς προστιθέμενον, τὴν τῆς αἰωνιότητος διδωσιν ἀπειρίαν· αἰωνιότης γὰρ καὶ αἰδιότης ἀμέτρητα ἄμφω· ἢ μὲν, ἀρχῆς καὶ τέλους ἐπέκεινα οὐσα· ἢ δὲ, τέλους μόνου, ἅτε δὴ ἢ μὲν, ἐκατέρωθεν· ἢ δὲ, ἐτέρωθεν περάτων ἐκπίπτουσα· λέγεται δ' ἔτι τὸ ἄπειρον καὶ κατὰ τὸ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ· τὸ μὲν, τὸ κατὰ τὴν διαδοχὴν ἕξω γενόμενον πέρατος· τὸ δὲ ἐνεργείᾳ, τὸ ὑποτιθέμενον διάστημα ἄπειρον εἶναι· διενέγγοι δ' ἂν ταῦτ' ἀλλήλων, ἢ τὸ μὲν δυνάμει ἄληκτόν τινα ὑποτίθῃσι τὴν πρόοδον τῆς αὐξήσεως ἢ μειώσεως· τὸ δὲ ἐνεργείᾳ ἀναυξήτην ἔστι, καὶ ὅπως ἀπαρραμείωτον· τοιοῦτος δὲ μόνος ἔστιν ὁ θεός, ὃ καὶ ὕλης καὶ πέρατος παντὸς ἐπέκεινα καὶ ὦν καὶ ὑμνούμενος (*).

(*) Ἰστέον δ' ὅτι τοῖς λαγοῦσι ποσότητος τὸ ἄπειρον κυρίως ἀποδιδόμενον, κατὰ τὰς ποσότητας μετενήνεκται· ἔθθα πέρατα μὲν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπίνοιαν καταλαβεῖν γλαπὸν (τῶν γὰρ ποσοτικῶν τοῦτο ἴδιον), βαθμοὺς δὲ τινας, καὶ εἶον ἐπιτάσεις, οὐ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἕλασσον, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον θεωρούμενους· οὗτω γὰρ καὶ σφίριαν, καὶ γνῶσιν, καὶ δυνάμειν ἄπειρον λέγομεν.

Περὶ Αἰτίων.

§. κγ. Τῶν δὲ Αἰτίων εἰς ἐξάδα πληθυσιομένων τὸ μὲν ἐστὶ ποιητικόν· τὸ δὲ, τελικόν· τὸ δὲ, ὑλικόν· τὸ δὲ, εἰδικόν· τὸ δὲ, ὄργανικόν· τὸ δὲ, παραδειγματικόν· ἃ καὶ ἄλλως ἐστὶ φράζειν· οἷον, τὸ ὑφ' οὗ, τὸ δι' οὗ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ καθ' οὗ, τὸ δι' οὗ, τὸ πρὸς οὗ· ὧν τὰ δύο τελευταῖα, ὡς συναίτια μᾶλλον ὄντα, ἀπέλεισαν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί· διὸ καὶ ἡμῖν λόγος περὶ τούτων οὐκ ἔσται, ὡς ἀναγομένων τοῦ μὲν, εἰς τὸ ποιητικόν· τοῦ δὲ παραδειγματικοῦ, εἰς τὸ εἰδικόν· τῶν δὲ λοιπῶν τεσσάρων τὰ μὲν προηγούμενα δύο ἐκτὸς εἰσι τοῦ αἰτιατοῦ· τὰ δὲ ἐπόμενα ἐνυπάρχουσιν· εἵπωμεν δὲ περὶ τούτων ἐκάστων ἰδίᾳ ἐξῆς.

§. κδ. Τούτων οὖν ποιητικόν ἐστὶ τὸ ὑφ' οὗ, ἡ πρώτη τῆς μεταβολῆς, ἡ γοῦν τῆς ἡρεμήσεως, ἀρχή· ἡ ὅπερ ὁπωσοῦν ἐνεργούν, ἀρχὴ τῆς αἰτιατῆς τῆς ὑπάρξεως γίνεταί· διακρίεται δὲ εἰς τὸ φυσικόν, μεταφυσικόν, καὶ ἠθικόν· καὶ φυσικόν μὲν ἐστίν, ὃ τῇ ὑπαρχούσῃ δυνάμει ποιεῖται ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὡς ὁ οἰκοδόμος οἰκίαν· Μεταφυσικόν δὲ, τὸ μόνῳ λόγῳ διακρινόμενόν τι ποιοῦν· οὕτω αἰτίαν ποιητικὴν φαμέν νοῦ καὶ βουλήσεως τὴν ψυχὴν· καὶ αὐτῶν μὲν δυνάμεων τὰς οὐσίας· τῶν δὲ ἐνεργειῶν αὐτὰς τὰς δυνάμεις· (ιᾷ.) ἠθικόν δὲ αὐτὸ πάλιν τὸ μὴ δι' ἑαυτοῦ, δι' ἑτέρου δὲ εἰς ἕτερον τι ποιοῦν· οἷον, ὁ προτρέψας, ἡ δυνάμενος μὲν κωλύσαι, μὴ κωλύσας δὲ, ἀλλὰ συναινέσας τὸν φόνον· Πρὸς δὲ τούτοις τοῦ φυσικοῦ, ὃ καὶ κυρίως ἐστὶ ποιητικόν, τὸ μὲν, μετὰ βουλήσεως ποιεῖ, ὡς πρὸς τι τέλος ἀφορῶν· οἷον, ὁ τὸν πολέμιον ἀποκτείνας, ἢ ὁ οἰκοδομησάμενος οἰκίαν· τὸ δὲ, ἀναγκαίως (ιᾷ), ὡς τὸ πῦρ καῖον, ὡς ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπειγόμενον φύσεως· ἐπὶ δὲ τούτοις κακείνο περὶ αὐτοῦ θεωρεῖται, ὡς ἄλλο μὲν αὐτοῦ προσεγές τε καὶ ἄμεσον, οὗ μετὰξὺ καὶ τοῦ αἰτιατοῦ οὐδὲν ἐγχωρεῖ· ἕτερον δὲ πόρῳ καὶ ἕμιμεσον· οἷον, προσεγές μὲν αἰτιον τῆς πτώσεως τοῦ γενάρχου ἢ Εὐᾶ· πόρῳ δὲ, ὁ ὄφις· εἰ δὲ βούλει, καπὶ τὸν διάβολον πορρωτέρω προσαναγάγους ἂν τὴν αἰτίαν· καὶ ἔτι πορρωτέρω ἐπὶ τὸν φθόνον· Ἔτι δὲ τὰ μὲν, πρῶτά ἐστιν

οἶον ὑμνεῖται πρῶτιστον ὁ θεὸς, τὸ ὑπέρτατον, τὸ αἰώνιον, τὸ μηδενὸς ἠρημένον, τὸ αὐτοκίνητον, μᾶλλον δὲ τὸ ἀκινήτως τὰ πάντα κινῶν καὶ κοσμοῦν· τὰ δὲ, δεύτερα, καὶ ἀπηρητημένα τοῦ πρώτου, ὑφ' οὗ τότε εἶναι ἔχει λαβόντα, καὶ τὸ κινῶν.

§. κέ. Τὸ δ' αὖ Τελικὸν οὐδὲν ἂν εἴη, ἢ τοῦτ' αὐτὸ, εἰς ὃ τὸ κατὰ βουλήν ποιητικὸν ἐστὶν ἀφορῶν· ὁ νοερῶς παριστάμενος, κινεῖ τὸ πεφυκὸς εἰς ἐνέργειαν· (*) τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν, εἴτε ἀληθὲς ἢ δοκοῦν· περὶ οὗ εἰρήσεται ἡμῖν ἐν τῇ ἠθικῇ· (μέ. καὶ ριέ.) Ἔστι δὲ καὶ τοῦ τελικοῦ ἄλλο καὶ ἄλλο προσεχές τε καὶ πόρρω· οἶον, ἀργυρολογεῖ ὁ Ἰγμεῶν, ἵνα ὄπλα κατασκευάσητε· κατασκευάζει δὲ τὰ ὄπλα, ἵνα τὸ στρατιωτικὸν ἐξοπλίσῃ· ὀπλίζει δὲ τὸ στρατιωτικόν, ἵνα τοὺς ἐχθροὺς ἀποκρούσηται· ἀποκρούσεται δὲ τοὺς ἐχθροὺς, ἵνα τὸ λοιπὸν ἐν εἰρήνῃ διαίχῃ· Ἐνταῦθα τοίνυν προσεχές μὲν αἴτιον τῆς ἀργυρολογίας ἐστὶν ἡ τῶν ὄπλων κατασκευή· ἔσχατον δὲ ἡ εἰρήνη· τὰ δὲ μετὰ ἄλλο ἄλλου ἐστὶ μᾶλλον καὶ ἥττον πόρρωτέρω τοῦ προσεχοῦς· Χρῆ δ' ἐν τούτοις κάκεινο εἰδέναι, ὅτι ταῦτα, τὰ γε μέσα, τελικὰ τε καὶ ποιητικὰ ἀλλήλων εἰσὶ· τελικὰ μὲν, τῶν πρὸ ἑαυτῶν ποιητικὰ δὲ, τῶν μεθ' ἑαυτὰ τεταγμένων· ἡ μὲν γὰρ ἀργυρολογία ποιητικὸν ἐστὶν αἴτιον τῆς τῶν ὄπλων κατασκευῆς· ἡ δὲ, τῆς ἐξοπλήσεως· ἡ δὲ, τῆς νίκης· ἡ δὲ, τῆς εἰρήνης· ἡ δὲ, τυχὸν τῆς εὐδαιμονίας· ταῦτα δ' ὁμοίως καὶ τελικὰ τῶν πρὸ αὐτῶν τῶ οἶον πρῶμναν ἐν τῷ λόγῳ ἀνακρουομένῳ εὐρίσκεται.

§. κς. Ἰλικὸν δ' αὖ τὸ ἕτερόν ἐστι τῶν ἐνυπαρχόντων τῶ αἰτιατῶ· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ ὕλη, ἐξ ἧς γίγνεται τι, ὡς ὁ ἀνδριάς ἐκ χαλκοῦ· Τῆς δὲ ὕλης ἐστὶ μὲν τι, ἡ πρώτη καὶ ἀνείδεος λεγομένη, ἡ μόνῳ καὶ τούτῳ νόθῳ λογισμῶ ληπτὴ γιγνομένη, ἡ μηδὲν, μὴ ποσὸν, μὴ ποιὸν, μὴ ἄλλο τι, οἷς τὸ ὄν ὄριται, οὔσα (λογ' λή.), ἄμορφος μὲν ὑποτιθεμένη, πάσης δὲ μορφῆς δεατικὴ γινομένη· αὕτη πρώτη κα-

(*) Ὅμοιον δὲ τούτῳ καὶ τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ (Περικλ. β.) τὸ γὰρ καλὸν, φησὶ, ἐφ' ἑαυτὸ πρακτικῶς κινεῖ, καὶ πρακτικὴν εὐθὺς ὁρμὴν ἐντίθησιν, ἠθοποιῶν οὐ τῇ μίμῃ τὴν θεατῆν, ἀλλὰ τῇ ἰσχύϊ τοῦ ἔργου τὴν προαίρεσιν παρεχόμενον.

λεῖται ὕλη· δευτέρα δὲ, ἡ αὐτὴ προσλαβούσα τὸ εἶδος, ἄπερ ἐστὶ τὰ στοιχεῖα, γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ· τρίτη δὲ, ἡ τῶν ἐκ τῶν αὐτῶν μικτῶν καὶ συνθέτων, ὡς ὁ χαλκός. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν πρῶτον ὕλικόν αἴτιον καθ' αὐτὸ μὲν ἐστὶν ἀνυπόστατον, μόνῳ δὲ λόγῳ καὶ ἀμυδρῷ λογισμῷ λαμβανόμενον· τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον, ὑποστατικὰ, ὡς καὶ τοῖς οὖσιν ὄντα καὶ ὑφ' ἑσῶτα· ὧν τὸ μὲν ἐστὶν, ἡ τετρακτὺς τῶν στοιχείων· τὸ δὲ, τὸ ἐξ ἐκείνων μικτόν· καὶ ἐστὶν οὕτως ἡ μὲν πρώτη ὕλη ἡ ἀνειδέος, καὶ ἀκατανόητος, αἴτιον ὕλικόν τῶν ἐκ ταύτης καὶ τοῦ εἶδους ἀπλῶν, οἷον τῶν στοιχείων· τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἐξ αὐτῶν συνθέτων· οἷον, τὸ ξύλον περιέχει γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, καὶ πῦρ· καιομένου γὰρ αὐτοῦ, τὸ μὲν εἰς πῦρ, τὸ δὲ εἰς ἀέρα, τὸ δὲ εἰς ὕδωρ, τὸ δὲ εἰς γῆν ἀποκρίνεται· οὕτω καὶ τᾶλλα εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν.

§. κζ'. Εἰδικὸν δὲ, τῶν ἀνυπαρχόντων τὸ δεύτερον, αὐτὸ τοῦτ' ἐστὶν, ὃ ἡ ὕλη λαμβάνει εἶδος, καθ' ὃ ἐτέρου ἕτερον διενήνοχεν· οὐδὲν γὰρ ἂν εἴη τὸ εἶδος, ἢ σύστημα γνωρισμάτων καὶ χαρακτῆρων, οἷς παντὸς ἄλλου τὸ ὄν τυγχάνει διακρινόμενον· διακρίσειν δὲ καὶ τοῦτο εἰκόθασιν εἰς μὲν τὸ φύσει, ὡς τὸ τοῦ χρυσοῦ· εἰς δὲ τὸ τῆς τέχνης, ὡς τὸ τῆς φιλικῆς· ἄλλως δὲ καὶ ταῦτα τό τε ὕλικόν καὶ τὸ εἰδικόν γενικώτερον ἐν τῷ ποιητικῷ συγκλεισθήσεται· ἴδε Εὐνωρ. Μεταφ. κγ.

Περὶ Ἀληθείας καὶ Ψεύδους, Τάξεώς τε, καὶ Ἀταξίας.

§. κη'. Ἀλήθεια παρὰ τὸ πρόβω λήθης εἶναι εἰρησθαι δοκεῖ· ἀλήθης γὰρ, ὃ ἂν συμφωνῇ πρὸς τὸν νοῦν, καὶ νόημα, καὶ λόγος, καὶ πρᾶγμα τοῦτ' ἦ. Τῆς δὲ ἀληθείας ἡ μὲν ἐστὶ μεταφυσικὴ· ἡ δὲ λογικὴ· ἡ δὲ ἠθικὴ καὶ μεταφυσικὴ μὲν ἐστὶν, ἐπειδὴν ἕκαστον τῶν ὄντων σύμφωνον ἦ πρὸς τὸν λόγον τοῦ δημιουργοῦ· ὃ ἐστὶν, ἐπειδὴν ἕκαστον προσῆ τὰ τε πάθη καὶ ἴδια, ἃ φύσει αὐτῷ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐμπεφύτευται· οἷον, ὁ χρυσοῦς ἀληθῆς ἐστὶν, τὰ τε ἴδια καὶ τὰ πάθη, τὰ τῆ αὐτοῦ προσανήκοντα οὐσίᾳ, ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῆς τέχνης συμπάινει· ἐπειδὴν γὰρ τὸ ἀποπέλασμα

κατὰ τὸν τοῦ αἰτίου ἀποδοῆ λόγον, τοῦτο μεταφυσικὴ ἀλήθεια ἤκουσεν· οἶον, οἰκία ἀληθῆς ἢ κατὰ τὸν σκυπὸν τοῦ οἰκοδομήσαντος ἀποδοῆσα. Λογικὴ δ' αὖ ἀλήθεια ἔστιν, ὅτε μεταξὺ τοῦ νοῦς καὶ τοῦ νοητοῦ ἀπαραιοῦτητα σώζεται τὰ τῆς συμφωνίας· τούτέστιν, ἐπειδὴν ὁ νοῦς συμφώνως ἔχη πρὸς τὰ νοούμενα· Πῆλική δὲ ἀλήθεια ἔστιν, ἐπειδὴν αἱ φωναὶ πισταὶ τῶν νοημάτων ὑπερτέτιδες γένωνται, ὥστε σύμφωνα ταῖς ἐννοίαις τὰ λεγόμενα ἐν ἀδεκάστῳ γνώμῃ τοῦ λέγοντος ἐξαγγέλλειν· οὔτω δ' αὖ καὶ τὸ ψεῦδος τριττὴν τὴν διαίρεσιν εἰληφε· καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν ἀπὸ τοῦναντίον τὸν λόγον λαμβάνοντι· τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ ἔστι μεταφυσικόν, ὅτε τὸ γεγονός ἀσύμφωνον ἢ τῷ τοῦ τεκταναμένου νοήματι· τὸ δὲ λογικόν, ὅτε μὴ οἰκείως τὰ νοούμενα τοῖς νοήμασιν ἔχοι· τὸ δὲ ἠθικόν, ὅτε αἱ φωναὶ ταῖς ἐννοίαις ἀσύμφωνοι εἴεν. (λογ. ρική, καὶ ἐξῆς.) Τάξις δ' αὖ ἔστι πολλῶν ἅμα κατὰ διαμονήν, ἢ κατὰ διαδοχὴν θεωρουμένων σειρὰ τε καὶ ἀλληλουγία· οἶον, τάξις φυτῶν κατ' ὄργανον, καὶ τάξις ἀνθρώπων ἢ ἐν παρατάξει, ἢ ἐν χορῷ, ἢ ὅπως δήποτε· οὐ τοῦναντίον, ἢ ἀταξία, ὄχλος πραγμάτων, ὅπως ἔτυχε τὴν θέσιν ἐχόντων.

Περὶ Τελειότητος καὶ Ἀγαθότητος.

§. κθ. Παρὰ τὸ τέλος παρωνομάσθαι ἢ τελειότης δοκεῖ. οὐδὲν γὰρ ἂν εἴη, ἀλλ' ἢ ἀκρότης, καθ' ἣν γενομένῳ τῷ πράγματι οὐδὲν ἐλλείπει τοῦ κατὰ φύσιν· ἔστιν οὖν, ἃ μὲν ὑφ' ἐνὸς κατὰ τὴν ἀκρότητα ταύτην γνωρίσματος ὀριζόμενα, οἷα εἰσὶν αἱ ποιότητες μάλιστα· ὡς αἰμαθῆσεις, ἐπιστῆμαι, καὶ τέχναι· οἶον, ποιητικὴ, ῥητορικὴ, μουσικὴ, γραφικὴ, ἀγαλματοποιητικὴ, ἵππικὴ· καὶ τὰ τοιαῦτα ἔστι δ' ἃ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἅμα, οἷα εἰσὶν αἱ οὐσίαι· διὸ ἐκείνων μὲν ὡς προσόντων, τούτων δὲ ὡς ὄντων θεωρεῖται ἡ τελειότης· κακείνων μὲν ἀπλῆ τις καὶ ἐν ἐπιτάσει τυγχάνει γε οὐσα, (*) οἷα ἢ κατ' ἐπι-

(*) Οἷα μάλιστα ἢ πρώτης τοῦ Ἰησοῦ, δυναμένου μὲν μόνῳ νεύματι τοῦ σώματός ἐχθεῖν· ἀφανίσαι, μὴ θελήσαντος δὲ, τὴν κατ' ἐπίτασιν ἀκρίτητα ἔσχειν· ἐμείως δὲ ἢ τοῦ Ἰωάννου λακίᾳ, μὴ θελήσαντος μετακίῃσαι, καὶ συγγνώμης τυχεῖν.

σήμην, καὶ δικαιοσύνην, καὶ αἱ παραπλήσια τελειότητες· τούτων δὲ κατὰ σύνθεσίν πως, ἧς ἐν τῷ τῶν προσόντων πλήθει, ὧν οὐσία τις μετέχει νοεῖται, θεωρεῖται τὸ πλήρωμα· Πρὸς δὲ τούτοις, τῆς ἀπλῆς αὐτῆς πάλιν ἢ μὲν ἐστὶν ἀναύχητος πάνυ καὶ ἀμειώτος, καὶ ἐν ἀπειρία τὴν ἀκρότητα ἔχουσα, ὡς ἡ τελειότης τῆς ὑπερτάτης καὶ ἀκηράτου φύσεως· ἢ δὲ τοῦ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐστὶ δεκτικὴ, ὡς ἡ τῆ πεπερασμένη φύσει ἀνήκουσα· τὸ μὲν γὰρ ὑπέρτατον ὄν καὶ ἐπιτάσει καὶ πλήθει μεθ' ὑπερτελοῦς τῆς ἀπλότητος τὰς ἀπλᾶς ἀπλῶς τελειότητος ἐν ἀπειρία ἔχον, ἡλίκαυ καὶ ὅσας οὐδ' ἂν ἐξισχύσει νοῦς ἀνθρώπου περινοῆσαι, ἀπειροτέλειον καὶ ἀπλῶς τέλειον ἐξυμνεῖται· Τῶν δὲ παρ' αὐτὸ ὄντων, ὅσα μὲν τῆς τῶν ἐσχάτων ὄρων τῶν τε κατ' ἐπίτασιν καὶ πληθὺν προσανηκούσης αὐταῖς τελειότητος ἐστὶν εὐμοιρῆσαντα, τέλεια ἤκουσε καὶ αὐτὰ κατὰ τοῦτο· ὅσα δ' ἂν ἐλαττώτα, ὡς τῶν κατὰ ταῦτα ἐσχάτων ὄρων μὴ ἐφικνούμενα, καὶ ὅσιν, τοσοῦτον ἄλλο ἄλλου ἀτελέστερα ἐξελέγγεται· Διὸ τὰς ἐλάχιστους τῶν τελειωτήτων ἐν παραθέσει πρὸς τὰς μείζους τὰς ἀτελειότησι μᾶλλον συγκατατάπτει οὐδὲν ἂν κωλύει· τὸ γὰρ ἤττον τέλειον, πρὸς τὸ μᾶλλον τοιοῦτον παραμετρούμενον, ἀτελές ἐστὶ· λέγεται δ' οὖν τέλεια τὰ μὲν, ἠθικῶς· τὰ δὲ, φυσικῶς· τὰ δὲ, μεταφυσικῶς· καὶ ἠθικῶς μὲν, εἴτις ἐκ παρουσίας ἀρετῶν, ὧν ἐκ λιπαροῦς μελέτης ἐν ἐξεί ἐγένετο, τέλειος οὕτω κατέστη· φυσικῶς δὲ, ὅς ἂν ἐν ἀκροτάτῃ εὐεξία καὶ ἀκμῇ τῶν κατὰ φύσιν αὐτοῦ προσηκουσῶν τῷ εἶδει δυνάμεων, εἴτε ἀνθρώπος εἴη οὗτος, εἴτε ἵππος, ἢ ὄτιον, τέλειος ἢ μεταφυσικῶς δὲ τέλειον τί ἐστίν, εἰ πάνθ' ὅσοις αὐτοῦ ἢ φύσις γνωρίζεται, κατὰ τὸ πλήρες ταῦτα πλουτεῖ, ὡς ὁ χρυσὸς τὸ σφόδρον, τὸ χλωρόν, τὸ βαρὺ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

§. λ. Ἡ δὲ ἀγαθότης τελειότης τις καὶ αὐτὴ τυγχάνει γε οὐσα, καὶ κατὰ τοῦτο αὐταί γε διενέγκοιεν ἂν ἀλλήλων· ἢ ἢ μὲν πρὸς τὰς γνωστικὰς τοῦ νοῦς ἀναφέρεται δυνάμεις· ἢ δὲ ἀγαθότης πρὸς τὴν πράξιν ἀφορᾷ, τὴν θέλησιν καὶ τὴν ὀρεξίν τελειοῦσα· ἢ μὲν, ἐν τῷ νοητῷ· ἢ δὲ, ἐν τῷ βουλητῷ καὶ ἐφετῷ τὸ τέλειον ἔχουσαι· ἔστι γὰρ ἀγαθόν, οὗ πάντες ἐφίενται ἄνθρωποι· ἀλλ' ὡσπερ ἡ τελειότης

οὕτω καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον μετέχουσα, ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ ἔστι πολλάκις οὐχ ἡ αὐτὴ, ἐλάττων καὶ μείζων, ἢ ἕκαστω μᾶλλον καὶ ἥττον τὴν θέλησιν τελειοῖ, ἑαυτῆς γιγνομένη. Ἐχει δὲ αὕτη ἀντίθετον τὴν κακίαν ἀπλῶς τε καὶ σχετικῶς· ἀπλῶς μὲν, τὴν ἀπλῶς πρὸς αὐτὴν ἀντιβαίνουσαν· σχετικῶς δὲ, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν πολλαχῆ τῆς ἄκρας ἐλλείπεται ἐπιτάσεως. Καθ' ὅσον οὖν ἐλλείπεται, κατὰ τοῦτο κακὸν ἔστι· καὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν, κακοῦ πη γενόμενον αἴτιον, κακὸν λογισθήσεται· οἷα εἰσὶν ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα γε ὑποτυφώσαντα, εἰς ὕβριν τοὺς ἔχοντας πολλάκις κατήνεγκεν· Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῇ Ἠθικῇ εἰρήσεται ἀκριβέστερον (ριά. καὶ ἐξῆς.)

Περὶ Εὐδαιμονίας·

λά. Εὐδαιμονίαν σαφῶς ὀρίσασθαι τοῖς τε πάλαι καὶ τοῖς ἔπειτα φιλοσόφοις διαπεφώνηται· οὐδὲ γὰρ ξυνοῦν ἀλλήλοις περὶ ταύτης ἐφθέγγαντο. Ἀρίστιππος μὲν γὰρ ἐν τῇ τοῦ σώματος ἡδονῇ αὐτὴν περιώρισεν· ἀνεκτότερον δὲ πολλῶ τούτου περὶ φιλοσόφηκε περὶ αὐτῆς ὁ Ἐπίκουρος, ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν αὐτὴν μεταρμύσας. οἱ δὲ Στωϊκοὶ αὖθις εἰς τὴν τῆς ψυχῆς περὶ τὰ δεινὰ καρτερίαν μετήνεγκαν· ὁ δὲ ἐκ Σταγειρίων πάλιν ὄλων ἐσμεν ἀρετῶν καταλέξας, ἐν τούτῳ ἔφη τὴν εὐδαιμονίαν συνίστασθαι· (*) Τῶν

(*) Αἱ κατ' Ἀριστοτέλην ἀρεταί, καὶ αἱ ἑκατέρωθεν αὐτῶν μάλιστα ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις φέρονται αἰδε·

Θρασύτης . . .	ἀνδρία . . .	δειλία . . .
Ἀκλαισία . . .	σωφροσύνη . . .	ἀναισθησία . . .
Ἄσωτία . . .	ἐλευθερίτης . . .	ἀνελευθερία . . .
Ἀλαζονία . . .	μεγαλοπρέπεια . . .	μικροπρέπεια . . .
Κέρδης . . .	δικαίον . . .	ζημία . . .
Αὐθάδεια . . .	σεμνότης . . .	ἀρέσκεια . . .
Πανουργία . . .	φρόνησις . . .	εὐθυσία . . .
Χαυνότης . . .	μεγαλοψυχία . . .	μικροψυχία . . .
Φιλοτιμία . . .	----- . . .	ἀφιλοτιμία . . .

δὲ νεωτέρων αὐθις ἄλλου ἄλλην τῶν αἱρέσεων τούτων προελλομένων Ἀνένκιος ἐν τῇ τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ ἀπολαύσει, καὶ τῇ τοῦ κακοῦ ἀπουσίᾳ τὴν εὐδαιμονίαν συνίστασθαι ἀπεφάνετο· ἀληθὲς δ' ἀγαθὸν ἐν οἷοις μόνον ἔσυχον καὶ ἀκρότατον, τὸ ὑπέρτατον ὄν· οὐ ἡ ἀπόλαυσις, ὡς ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐν τῷ μετὰ θάνατον βίῳ· καὶ ταῦθ' οὕτως ἔχειν οὐδὲν αἰμαί εἶναι τὸν ἀντεροῦντα· καὶ ἡμῖν ἐν τῇ ἠθικῇ μάλιστα τοῦτο ἔχει· ἀλλ' ἤδη ζητεῖται, εἴτις καὶ τῷ δὲ τῷ βίῳ εὐδαιμονία ὑπάρχει· Ὅτι μὲν οὖν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ καὶ ἀταραξίᾳ ὑφίσταται τῆς ψυχῆς αὕτη, σύνοιδε πᾶς τις, ἀφ' ὧν αὐτὸς τε ἕκαστος τυγχάνει ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἀλλοιούμενος, καὶ τοὺς ἄλλους ὄρᾳ τοῦτο πείσχοντας. Τοῦτ' ἀλλ' οὖν γενέσθαι ἡμῖν διενεχὲς μὲν οὐδενὶ δυνατὸν (πολλῶν γὰρ πρὸς τοῦτο, καὶ ὧν κατέτελεξεν ὁ φιλόσοφος ἀρετῶν ἀπασῶν ἐγκρατεῖς ἡμᾶς δεῖ γενέσθαι ὁ ῥᾶδιον οὐδενί) ἐν μέρει δὲ, καὶ διαλειμμάτων ἄλλος ἄλλου εὐδαιμονέστερος γίγνεται, ὁ τῶν παθῶν ἐπικρατέστερος, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐν ὑγιείᾳ τοῦ σώματος ἀρκούμενος μάλιστα (*): ἐκείνο δὲ νῦν ἔτι ζητεῖται, πότερον, πλείω χρόνον ἐν ἀταραξίᾳ τῆς ψυχῆς, ἢ ἐν κακοδαιμονίᾳ διάγομεν; τοῦτο μὲν οὖν ἄλλος ἄλλου, ὡς εἴρηται,

Ὁργιλότης.	πρότης.	ἀσχημία.
Ἀλαζονία.	ἀλήθεια.	εἰρωνία.
Βουκολγία.	εὐτραπλία.	ἀγροικία.
{ Ἀρέσκεια }	φιλία.	{ δυσκολία }
{ Κολακεία }		{ δυσπαρεσία }
Κατάπληξις.	αἰδώς	ἀνισχυντία.
Φθόνος.	νέμεισις	ἐπιγυρεκακία.

ταῦτα δὲ καὶ ἄλλως ἐν ἄλλοις κείνται.

(*) Ἔστι δ' ἂ καὶ ἀπὸ τοῦ ἥθους πολὺ συμβάλλεται πρὸς εὐδαιμονίαν· πρῶτον μὲν γὰρ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς ἀγαθὸν τι πεπρακέναι πολλὴν ἔχει τὴν ἰδονήν· δεύτερον δὲ τὸ τῶν παθῶν κρατεῖν, καὶ τὴν φαντασίαν (περὶ οὗ εἰρήσεται μάλιστα ἐν τῇ ἠθικῇ) ὑφ' ἧς παντοίως ἡ ψυχὴ παραφέρεται, καλῶς κυβερνᾶν, πολὺ τῆς ὑπαρχούσης ἀφαιρεῖ κακοδαιμονίας· τρίτον δὲ, καὶ ἀσχελίαν τινὰ εὐρεῖν περὶ ὅτιον οὐκ ὀλίγον συνείσει· ἢ μὲν γὰρ διενεχὲς ἀργία ὀχληρίας μήτηρ ἐστίν· ἢ δὲ περὶ τι διατριβὴ τὴν ἀπ' ἐκείνης ἀγλὴν εὐθὺς διεσεύδασει.

θάφορον ἔχει· εἶδέ γε τὸ κεφάλαιον θεωρήσομεν, εὐρήσομεν ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ πλεῖον εὐδαιμονοῦντας· πλείω γὰρ, οἶμαι, τοῦ χρόνου μύρια ἐν εὐδαιμονίᾳ διαγιγνώμεθα· οἷον, ἐν δειπνοῖς, ἐν πότοις, ἐν διατριβαῖς, ἐν μελέταις, ἐν ἀναγνώσεσιν, ἐν προσευχαῖς, ἐν θέαις, ἐν ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσι, καὶ ἔργοις παντοίοις, τὸ ἡὺ παρακείμενον ἔχουσιν· Ἄλλὰ καὶ τοὶ ταῦθ' οὕτως ἔχουσιν, ὁ βραχὺς ἐκεῖνος, καθ' ὃν κακοδαιμονοῦμεν, χρόνος μακρότερος ἡμῖν πολλῶ τῷ μέτρῳ δοκεῖ τοῦ πλείονος ἐν εὐδαιμονίᾳ· ὁ μὲν γὰρ τῆς εὐδαιμονίας, ὡς ἀκρῆςως προσεχούσης τῇ γαλήνῃ καὶ ἡδονῇ τῆς ψυχῆς, μακρουργεῖται τὴν αἴσθησιν ἑαυτοῦ, ἡδίστας διαρρέων· τοῦτέστιν, ἢ τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ παρόντα ἡδέα προσοχῇ οὐ συγχωρεῖ καὶ τῆς τοῦ χρόνου ῥοῆς αἴσθησιν λαβεῖν· ὁ δὲ τῆς χείρονος μοίρας, ὡς πικρῆς ἐκείνης, καὶ σπυδούσης ἀποδράναι τὴν ἀπὸ τῆς ἀλγηδύνης αἰετὴν ἀδύαν, δριμυτέραν, καὶ δὴ καὶ χρονιωτέραν κατάγει δόκησιν παρέχει τὴν αἴσθησιν· Κατὰ γοῦν τοῦτο διερμηνευθήσεται μάλιστα καὶ τὸ τοῦ Προφήτου· ὅτι τοῖς σωθησομένοις ἐν τῇ τοῦ θεοῦ παρουσίᾳ χιλία ἔτη, ὡς ἡμέρα ἢ ἑχθὲς· δῆλον δ' ὅτι καὶ τοῖς ἀπολουμένοις ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἢ παρούσᾳ ἡμέρα ὡς χίλια ἔτη· ἢς ῥῦσαι ἡμᾶς ὁ θεός!

BIBLION Β'.

Η ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ.

§. λβ. Κόσμος τὸ δὲ τὸ πᾶν ἤκουσεν, ὡς κατὰ κόσμον καὶ πληρεστέτην ἀρμονίαν παρὰ τοῦ σοφοῦ παραχθὲν ἀρχιτέκτονος Πυθαγόρας δὲ πρῶτος φέρεται ὁ τὴν προσηγορίαν οὕτην ἀποδεδωκώς τῷ παντί. Παρὰ δὲ τὸ κόσμος καὶ λόγος παρωνήμασαι ἢ περὶ τούτου ἐπιστήμη Κοσμολογία, ὡς λόγον ἀποδιδοῦσα ἐν γένει τοῦ κόσμου· ὁ δὲ πρῶτος περὶ αὐτῆς ἰδίᾳ πραγματευσάμενος Βύλφιος εἶναι ὁ Γερ-

μκνός παρὰ πάντων κλεΐζεται ὡς τῶν πρὸ αὐτοῦ σποράδην καὶ ἀναμίξιν ἐν ταῖς φυσικαῖς καὶ μεταφυσικαῖς θεωρίαις ἀψαχμένων τοῦ πράγματος, ὁ δὲ τὰ οὕτω παρ' αὐτῶν εἰρημένα ἀκριβῶς ἀναλέξας, καὶ εἰς ἓν εὐμεθόδως μάλιστα καταλέξας, καθαρὰν ἐπιστήμην τὴν περὶ Κόσμου πραγματεῖαν ἀπέφηνε. Κοσμολογία τοίνυν ἐστὶν ἐπιστήμη ἐν γένει θεωροῦσα τὸδε τὸ πᾶν, ὡς ὅλον τι ἐκ πολλῶν μερῶν συνιστάμενον· εἰ γὰρ καὶ τῆ φυσικῆ ἐπιστήμῃ ὁ κόσμος ἐστὶν ὑποκείμενον, ἡ καὶ φύσις ὀνόμασαι μάλιστα, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς θεωρίας ἐστὶν ἑκατέρωθεν διάφορος· ἡ μὲν γὰρ Φυσικὴ τὸν παρόντα τοῦτον καὶ ὑρεστώτα κόσμον, ὡς ἔχει φύσεως, θεωροῦσα, τὰ προσόντα πάθη καὶ τὰς μεταβολὰς τῆς ἐνύλου καὶ αἰεὶ κινουμένης οὐσίας πολυπραγμονεῖ· ἡ δὲ Κοσμολογία τοῦτόν τε αὐτὸν ἐν γένει καὶ κατ' ἀφαίρεσιν κοῦρφῳ τοῦ νοῦς πτεροῦ τυγχάνει πολυπραγμονοῦσα, καὶ δὴ καὶ περὶ ἐτέρου, εἴτις δυνατὸς παρὰ τοῦτον ὑφίστασθαι, τὴν σκέψιν ποιεῖται.

§. λγ. Περὶ ταύτης οὖν καὶ ἡμῖν δόξαν γράφειν, οὐ περὶ τὰς δόξας, ἀς πῶν τε πάλαι καὶ τῶν ἔπειτά τινες εἰκῆ ἔπλασαν, οἷον ψυχὰς ὀλικὰς, αὐτόματά τε, καὶ εἰμαρμένους διεπούσας τὸν κόσμον εἰσαγαγόντες, ἐνδιτριψόμεν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα μάλιστα αἰ ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον ἔπλασαν, τοῖς πρὸς ἡδονὴν φιλοσοφεῖν ἐγνωκῶσιν ἐλάσαντες, δικαιοῦμεν τὴν ὅλην πραγματεῖαν εἰς μερῶν τεσσάρων· πρῶτον μὲν, περὶ Κόσμου· δευτέρον δὲ, περὶ Ἀρχῶν, ἐξ ὧν τὰ σώματα· τρίτον δὲ, περὶ τῶν ἐνουσῶν ταῖς οὐσίαις δυνάμεων, καὶ τῶν φύσει κειμένων νόμων· καὶ τέταρτον περὶ Ἀρχῆς καὶ Τελειότητος κόσμου.

Περὶ Κόσμου.

§. λδ. Κόσμος μὲν πρῶτον τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς τοῦτ' ἡμῖν ὀρώμενον σύστημα λέγεται· δευτέρω δὲ λόγῳ καὶ ἡ τῶν ὅλων καθ' ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἀλλήλα ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῖς ἐντεθεῖτα τάξις καὶ διακόσμησις· ἐπειδὴ δὲ ἡ φύσις ταῖς τῶν ἐπὶ μέρους δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐκ ταύτων ἐνεργείαις (ιδίαι), ἄλλων ἄλλως εἰς ἐνὸς τέλους συν-

κείνόντων ἀπάντων ἐπίτευζιν, ὅ ἐστι τὴν ἁρμονίαν καὶ συντήρησιν τοῦ παντός, αἰὶ κινουμένη τυγχάνει γε οὕσα, εἴη ἂν καὶ ὁ Κόσμος δραστήριος. Ἄλλ' ἵνα ἀπὸ τῆς τῶν ὀρωμένων θεωρίας ἐπὶ τὴν καθολικωτέραν αὐτοῦ χωρήσωμεν ἔννοιαν, πέντε ἐκείνα προεξεταστέον, αὐταῖς ταῖς αἰσθήσεσι διδασκάλῳ χρωμένους· Πρῶτον μὲν, ὅτι πολλὰ τῶν ὑφ' ἐσώτων κατὰ διαμονὴν κεῖται, συνυφ' ἐσώτα τε ἀλλήλοις καὶ συνυπάρχοντα· οἶον οὐρανὸς ὀρώμενος ἄνω, καὶ γῆ κάτω ἡμῖν ὑποπόδιον, παντοδαπὰ ζῶα τρέφουσα· ἄνωθεν μὲν φωστῆρές τε καὶ ἀστέρες συγχορεύοντες κύκλῳ διηνεκῶς· κάτω δὲ ζῶων εἶδη μυρία, δένδρων τε καὶ φυτῶν παντίων, ποταμῶν τε καὶ θαλασσῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τῶν μὲν μειζόνων, τῶν δὲ ἐλασσόνων· ἃ δὴ πάντα, οἷόν τινα τοῦ ὅλου σώματος μέλη, συνδιαμένει, τὴν ὄλοσχερειαν τῷ παντὶ παρεχόμενα. Δεύτερον δὲ, ὅτι πολλὰ ἐν τῷ διαδέχασθαι ἀλλήλα συνυφ' ἐσθηκεν· οἶον, ἡ νύξ διαδεχομένη ἡμέραν, καὶ ἡμέρα ἐκ νυκτός ἀπαυγάζουσα· τὰ τε ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ἀλληλοδιαδύχως γιγνώμενα καὶ φθειρόμενα, ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβαλλόμενον, καὶ ἀήρ, συμπιλούμενος ψύχει, εἰς τὴν τοῦ ὕδατος αὐθις τρεπόμενος φύσιν. Τρίτον δὲ, ὅτι καὶ αὐτὰ ταῦτα κατὰ τε ποσὸν καὶ ποιόν, ζῶα τε καὶ φυτὰ, ἕτεροῦ κατ' ἑκάστην γιγνώμενα, αἰεὶ τε κινούμενα, καὶ τὸ ἡρεμεῖν ἀγνοοῦντα, οἶον δὴ τινα βῆθιν καὶ ἀπερβόθην ὑφ' ἴστανται ἀπαυσον. Τέταρτον δὲ, ὅτι ἄλλο ἄλλου γιγνώμενον αἴτιον καὶ αἰτιατόν, οὕτω τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἕκαστον παρεχόμενον, εἰς τὴν τοῦ ὅλου κόσμου συμπλήρωσιν συντελεῖ. Πέμπτον δὲ καὶ ἔσχατον, ὅτι μηδὲν ἐκτός τοῦ παντός τούτου ὑφ' ἴστανται, πρὸς ὃ ἂν ταῦθ' ὡς μέρη πρὸς ὅλον ἀνάγοιτο· πύθεν γὰρ ἂν τις οἶός τε εἴη καὶ δεῖξαι ταῦτο, εἰ μὴ τις κρείττονι λόγῳ τῆς πανσθενουργοῦ δυνάμεως, ἢ καὶ τὰδύνατα δυνάτῃ, ἔργον τίθεται τοῦτο; (*)

(*) Φέρεται παρὰ Πλουτάρχῳ Μητροδώρος τις τῶν Ἐπικουρίων εἰπών, ἕνα σάχυν γεννηθῆναι ἐν μεγάλῳ πεδίῳ, καὶ ἕνα κόσμον ἐν τῷ ἀπέριφῳ ὁμοίως ἄριστον εἶναι· ἀλλ' οὕτως οὐχ ὀλικῶς τὸ πᾶν ἕως ἐξῆν ἐκδοχόμενος ἐν τῷ λόγῳ· τὰ δὲ τοῦ παντός μέρη κατὰ συστήματα τινα πλανητῶν εἰς κόσμους ὅλους μετασκευάσας· ἄλλως δὲ πῶς ἂν

Περὶ Ἀρχῶν, ἐξ ὧν τὰ σώματα σύγκεινται.

§. λβ. Διπλὸν τι ἀρχῶν παρὰ φιλοσόφους ὡμολόγηται εἶδος· αἱ μὲν γὰρ πρῶται εἰσὶν αἱ μήτ' ἐξ ἄλλων, μήτ' ἐξ ἀλλήλων γενόμεναι· αἱ δὲ δευτέραι, αἱ ἐξ ἄλλων τινῶν ἀπλουσέρων· καὶ αἱ μὲν μεταφυσικαὶ ὀνομάζονται, αἱ κατὰ μόνην ἀφαίρεσιν ἐννοούμεναι, καὶ λόγῳ μόνῳ διακρινόμεναι· αἱ δὲ, οἷον μηχανικαὶ, αἰσθήσει μὲν οὐ, φαντασίᾳ δὲ ἀμυδρᾷ λαμβανόμεναι. Πρῶται μὲν οὖν ἀρχαὶ μεταφυσικῶς ἦτε ὕλη καὶ τὸ εἶδος, εἰσὶν, ὡς μήτ' ἐξ ἄλλων ἀπλουσέρων, μήτ' ἐξ ἀλλήλων γινόμεναι· ἦτε γὰρ ὕλη αὐτὴ ὡς πρώτη τε καὶ ἀνείδεος ὑποτίθεται καὶ τὸ εἶδος ὁμοίως μήτ' ἐξ εἶδους ἑτέρου, καὶ τῆς ὕλης ἀφηρημένην. Ὅτι δὲ αἱ ἀρχαὶ αἱ μεταφυσικαὶ αὗται καὶ πρῶται ἀκούουσαι, οὐ κενάτινα, ὡς τισιν ἐδοξεν ἐπινοίας ψιλῆς εἰσὶν ἀναπλάσματα, ἀλλὰ φύσει τοῖς σώμασιν ἐνυπάρχουσι, τὸ μὲν φύσει ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων οὐσίης κατὰ συνυπόστασιν ἔχουσαι· τὸ δὲ μεταφυσικῶς, ἐξ αὐτῆς τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἀφαιρέσεως, ἐπινοία μόνῃ ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμεναι, τοῦτο καὶ ἄλλως μὲν δυνατόν ἀποδειξαι, ἀλλὰ καὶ τῶν πεφυκότων πρὸς ἀλλήλα μεταβάλλειν, γίγνεται φανερόν· παντὶ γὰρ τῷ μεταβάλλοντι δύο τινὲς ἀρχαί, ἐξ ὧν σύγκειται, ἐνυπάρχουσαι θεωροῦνται, ἡ μὲν εἶδος τοιοῦσα, ἡ δὲ δεχομένη τὸ εἶδος· τὸ γὰρ μεταβάλλον, εἴγε φύσει πέφυκε μεταβάλλειν, (*) οὐδὲν ἄλλο πάσχει, ἢ ἂ μὲν τῷ εἶδει αὐτοῦ προσῆν, ἀφαιρεῖται· ἕτερα δὲ ἀντ' ἐκείνων προσεπιδέχεται, καθ' ἃ τῆς προτέρας ἢ δευτέρας κατάστασις διακρίνεται· τῷ, τε διακρίνον ἄρα καὶ διασέλλον, τῷ, τε διακρινού-

καυχῆσαιτο οὗτος τὸν ἄπειρον διέναι αἰθέρα πεπερασμένῳ νοί, ὡς καὶ ἄλλους παρὰ τὸν ἐρόμενον εὐρεῖν κισμοῦς, εἰ μή τι ἐξ ἀποκαλύψεως;

(*) Φύσει μεταβάλλειν λέγεται· τὸ αὐτῷ μεταβάλλον, ὡς μηδὲν αὐτῷ μετὰ τὴν μεταβολὴν ἀπολείπεσθαι, ὧν ἐκείνου τῷ εἶδει μόνον ἐορᾶτο προσήκοντα, ἕτερα δὲ προσεγγίγνεσθαι· διὸ καὶ Ἀριστοτέλης τὴν αὐσιώδη ταύτην μεταβολὴν ἐριζόμενος, μεταβολὴν ἀπελείδου εἶναι τοῦ ἔλας εἰς ἔλας, ἕκιστα μένοντος τοῦ αὐτοῦ αἰσθητοῦ ὑπακειμένου· μεταβάλλειν δὲ κατὰ συμβεβηκός φημεν· τὸ καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν διασῶζεν τῷ αὐτοῦ τῷ εἶδει προσήκοντων τὰ πλείονα. Εὐγ. μεταφ. σφπέ.

μενον καὶ διοριζόμενον δύο εἰσὶν ἀρχαὶ πρῶται, ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, φύσει τοῖς σώμασιν ἐνυπάρχουσαι.

§. 15. Ἐλθόμεν δὲ ἦδη καὶ ἐφ' ἃς δευτέρας Ἀρχὰς ἔφημεν εἶναι· τοιαύτας δὲ τὰς ἐξ ἄλλων εἶρηται εἶναι· καὶ εἰσὶν αὐταὶ αἱ ἄτομοι σωματικαὶ φύσεις· ὡς ἐξ ὕλης καὶ εἶδους τῶν καὶ πρώτων οὐσῶν ἀρχῶν συγκροτούμεναι δευτέραι· δευτέραι μὲν μεταφυσικῶς· φύσει δὲ πρῶται πρῶται γὰρ φύσει καὶ αὐταὶ· φύσει γὰρ οὔσαι ἀπλαῖ, οὔτ' ἂν ἐξ ἄλλων προτέρων συγκροτηθεῖεν (ἐννοητέον δὲ τὸ φύσει· εἶγε μεταφυσικῶς, ὡς ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συμπεφυκυῖαι, ἐρρέθησαν δευτέραι) οὔτ' ἂν εἰς ἄλλας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων ἀπλουσέρας ἀναλυθεῖεν. Μηχανικαὶ δὲ ἤκουσαν αὐταὶ, εἶγ' ἐξ αὐτῶν διαφόρων ἐκτεινομένων, καὶ ποικίλως σχηματιζομένων καὶ διατιθεμένων (*) ἕκασθ' οὕτως εἰπεῖν οἴονεὶ τεχνουργεῖται· Εἰσὶ δ' οὖν καὶ αὐταὶ αἰσθηταὶ μὲν οὐ διὰ τὴν τοῦ ὄγκου σμικρότητα· φαντασία δὲ καὶ μάλα ληπτα· Ταύτας δ' οὖν τὰς πρώτας εἶναι ἀρχὰς, καθ' ἃς, ὡς μηδέποτε μεταβαλλούσας, ἀκλινῆς ἡ φύσις ἐσθῆξει, διαμένουσα αἰεὶ ἡ αὐτῇ, οὐδὲν ἀπεικός· καὶ γὰρ ὀρώμεν αὐτὸ τὸ πῦρ τὸ διὰ πάντων τῶν σωμάτων διῆκον, καὶ μονοноῦ πάντα καταναλίσκον, τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν συγκροτούμενα σύνθετα δυνάμενον εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἀναλύσαι· αὐτῶν δὲ τούτων μηδὲν κατισχύον, ἀδάπανα παρεᾶ καὶ ἀλώθητα· ὥσε συνιόντων αὐθις ἀλλήλοις τὸ σύνθετον εἰς τὴν προτέραν ἀποκαθίστασαι φύσιν· οὕτω κατεπεῖζει πυρὸς διαλύεται μὲν ὁ χρυσός, τῶν μερῶν διασάντων ἀπ' ἀλλήλων τῇ τῆξει· αὐτὰ δὲ τὰ ἀπλούστα ἤμισα τρέπεται· διὸ συνιόντων ἐκείνων αὐθις, ἀποκαθίσταται· ὡς δ' αὐτως καὶ ὕδατι ἀρθέντι εἰς ἀτμούς· ἐκ λεπτύνσεως, τὰ πρώτιστα τῶν ἐν αὐτῷ μορίων ἄτρεπτα μείναντα, εἶθ'

(*) Ἐκ τῆς ἑτερογένειας καὶ ἀνομοιότητος πολλῶν ὄντων δείκνυται, ὅτι μήτε ἐκάστη τῶν ἀτομῶν ἐκάστης ἑτεροφυῆς, καὶ ἑτεροσχημῶν τυγχάνει γε οὔσα, μήτε μὴν ἅπασαι φύσει καὶ σχήματι ἴσαι· εἰ μὲν γὰρ δοῖμεν τὸ πρῶτον, οὐδὲν ἂν ᾖ ἐν τοῖς σώμασιν ἴσιον· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ἀδάπανον ᾖ προκύψαι τινὰ τοιαυτῶν, ὥστε διαφέρειν ἀλλήλων εἶδει.

εὐτω φύγους πηλῆσει συσάντα, τὴν προτέραν φύσιν αὐτῷ ἀποδί-
δωσι· μυρία δὲ τοιαῦτά ἐστιν ἰδεῖν ἐν τῇ φύσει γιγνόμενα· ἐξ ὧν
φύσεις τινὰς ἀπλουστάτας, ἀναλλοιώτους τε, καὶ πάντῃ ἀτόμους τῷ
παντί ὑφίσταται ἀνάγκη ὁμολογεῖν, ἅπερ ἂν εἴη τὰ πρῶτα στοιχεῖα,
ἧ μὲν μίξις καὶ κράσις τὴν γένεσιν· ἡ δὲ διαζεύξις καὶ διάστα-
σις, τὴν φθορὰν τοῖς συνθέτοις παρέχεται.

Περὶ τῶν ἐνοουσῶν κατ' οὐσίαις δυνάμεων καὶ τῶν ἐν
τῇ φύσει κειμένων νόμων.

§. λζ'. Τὸ μέγα τοῦτο σύστημα τοῦ παντὸς ἐνοούμενον ὀλιγωρῶς,
ἐκ πλείονων ἄλλων συστημάτων ἀπλουστέρων, ὡς εἰκὸς, τῶν μὲν μει-
ζόνων, τῶν δὲ ἐλασσόνων, καὶ μέχρι τῶν ἀπλουστάτων ἀτόμων οὐσιῶν
τὴν ἀνάλυσιν ἐπιδεχομένων, συνέστηκεν· ταῖς οὖν τοιαύταις, ἐξ ὧν
ἅπας ὁ διάκοσμος οὗτος συναρμολογεῖται, οὐσίαις καὶ δυνάμεις τι-
νὰς, ἐξ ὧν αἱ ἐνέργειαι, δι' ὧν αἱ μεταβολαὶ, ἐν αἷς ἡ τάξις καὶ ἡ
διακόσμησις μάλιστα θεωρεῖται, (λδ.) ἐνεῖναι μὲν ἐπάναγκες φαίνε-
ται· γινώσκειν δὲ ἡμᾶς αὐτάς, ὅποιαί ποτε τὴν φύσιν, ἐπ' ἀκριβὲς
χαλεπώτατον· οὕτω, φέρε, ὀρωμεν μὲν τὸ πῦρ πάντα καταναλίσκον,
καὶ τὴν δύναμιν ταύτην τὴν αὐτῷ ἐνοῦσαν ὁμολογοῦμεν· τῆς δὲ κατὰ
τὸ καίειν τῆς κινήσεως τὴν αἰτίαν παντελῶς ἀγνοοῦμεν· ὁμοίως δὲ
καὶ τὸ κατωφερὲς τῶν σωμάτων ἐπὶ τὴν βαρύτητα ἀναφέροντες, αὐ-
τῆς ταύτης τὴν αἰτίαν καταλαβεῖν οὐ δύναμεθα· τὰς οὖν τοιαύτας
δυνάμεις, καθ' ἃς τὰ μὲν κινεῖν, τὰ δὲ κινεῖσθαι ἐν τάξει πεφυκότα
τυγχάνει, νόμους ὀνόμασαν φύσεως· ἃς γὰρ ἡ φύσις κατὰ τὸ εἶδος
καὶ γένος, καὶ καθ' ὅλα μεταβολὰς ἀπεργάζεσθαι, ταύτας ἀπαραι-
τήτως κατὰ λόγον τὸν αὐτῶν, καὶ ἐν παραπλησίαις ταῖς περιστάσεσιν
ὁμοίως ἀλλήλαις ἀεὶ ἐκτελεῖ· διὸ καὶ νόμοι τῆς φύσεως ἦκουσαν,
αἰσθήσει μὲν καὶ πείραξ ἡμῶν ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων φαινόμενοι· ἐκ δὲ τῶν
προτέρων παντελῶς ἀγνοούμενοι, ἅ τε δὴ καὶ τῶν δυνάμεων αὐτῶν,
καθ' ἃς οἱ νόμοι, τὸ πλεῖστον μέρος ἀγνοουμένων. (*)

(*) Ἐν ταύταις διακρίθειν τὸ κατὰ φύσιν, καὶ παρὰ φύσιν, καὶ ὑπὲρ φύσιν κατὰ

§. λγ'. Τὴν οὖν ἔνυλον φύσιν πρῶτον ἀκριβῶς διασκεψάμενοι οἱ φιλόσοφοι, τιαύτην εἶρον, ὡς εἰ μὴ δύνασθαι μηδαμῶς μηδεμίαν ὑφ' ἑαυτῆς ἑαυτῇ τροπῇ ἐμπυεῖν, μήτε ἡρεμοῦσαν κινεῖσθαι, μήτε κινουμένην ποτὲ ἡρεμεῖν, μήθ' ὃ φέρει σχῆμα, τοῦτ' ἐξ οἰκείας δυνάμεως μεταμεῖψαι. Ταύτην οὖν τὴν ἐκ φύσεως τῆ ὕλης προσοῦσαν νωθρότητα Ἀδρανεικὴν τῆς ὕλης ὠνόμασαν (κ.)· κατὰ οὖν τὸ πάθημα τοῦτο τῆς ὕλης κείσθω νόμος τῆς Ἀδρανεϊκῆς πρῶτος ὁδύ·

» Ἐν οἰαδῆποτε κατατάσει ἡ ὕλη τεθῆ, ἐν αὐτῇ μενεῖ, εἰ μὴδὲν ἕξωθεν ἀντενεργοῦν, ἢ μεταβάλλον ὑποταθεῖη.

Ἐκ γοῦν τούτου προσεπιφύονται καθάπερ παραφυσάδες ἐκείνοι.

» Τὸ ἡρεμοῦν σῶμα οὐκ ἂν κινήσειέ ποτε αὐτὸ ἑαυτοῦ· καὶ πᾶν τὸ κινούμενον σῶμα ὑφ' ἑτέρου κινεῖται.

» Πᾶν σῶμα τὸ ἐν κινήσει ἂν, οὐκ ἂν ὑφ' ἑαυτοῦ ἡρεμήσειε· καὶ πᾶν τὸ ἀπὸ κινήσεως ἡρεμοῦν, ὑφ' ἑτέρου πάντως τὸ ἡρεμεῖν προσλαμβάνει.

§. λδ'. Δεύτερον δὲ κατιδόντες καὶ ἦν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ ἕξωθεν ενεργοῦντα ἡ ἔνυλος φύσις, ἀπεφάναν το πᾶσαν μεταβολὴν αὐτὴν ἐπιδέχασθαι, καὶ ἡρεμοῦσαν δύνασθαι κινήθῃναι ὑπ' ἄλλου ἕξωθεν ενεργοῦντος, καὶ κινουμένην αὐτῆς κατασχεθῆναι κατὰ πολλὴν ἀδιάφοριαν, τῆς κινήσεως λήγουσαν, ἢ γοῦν αὖξιν, ἢ μειοῦν τὴν κίνησιν κατὰ τοῦ κινουόντος, ἢ κωλύοντος περιὸν τῆς δυνάμεως· καὶ σχῆμα δὲ ἀμείβειν, καὶ ὅλως ἀδιάφορον εἶναι πρὸς πᾶσαν κατάστασιν τὴν αὐτῇ προσανήκουσαν. οὖν, ἕξω σώματα δύο, τὸ μὲν

φύσιν μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ κατὰ τοὺς κειμένους ἐν τῇ φύσει νόμος γιγνώμενον παρὰ φύσιν δὲ τὸ παρὰ τοῦτους συμβαῖνόν τι δια βίαν τῶν ἕξωθεν τινος ενεργούντων αἰτίων, ἧτοι δια πλεονεξίαν, ἢ δι' ἔλλειψιν, ἢ παρεκτροπῆν, καὶ ὅσα τιαυτὰ παρὰ τὸν τῆς φύσεως σκοπὸν τυγχάνει γιγνώμενα· ὑπὲρ φύσιν δὲ, τὸ ὑπὲρ τὴν τῆς φύσεως δυνάμιν ὑπὸ τῆς πεισθενοῦς καὶ ἀπολύτου δυνάμεως τοῦ ὑψίστου τελούμενον· τὰ γὰρ θαύματα μόνως εἰσὶ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ ἔργα· ἐπειδὴ γὰρ οἱ νόμοι τῆς φύσεως, ὑπ' ἐκείνου ἐνοπαφέντες τῇ φύσει, τῇ βουλήσει αὐτοῦ ἀεὶ πειθαρχοῦσιν, ὑπ' ἐκείνου μόνου δύνανται ἀγ καὶ τραπήσθαι·

προσβάλλον, τὸ δὲ προσβαλλόμενον. Τούτων οὖν τὸ μὲν προσβάλλόμενον τοσοῦτον ἀνάγκη μεταλαβεῖν τῆς κινήσεως, ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς κατὰ τὴν προσβολὴν κινήσεως μέτρον· τοσοῦτον δὲ τὸ προσβάλλον ἀφαιρεθήσεται, ὅσον ἂν μεταδῶ τῷ προσβαλλομένῳ προσεπιλογιζέσθω δὲ τούτοις καὶ ἡ κατὰ τὸν ὄγκον ἐκατέρωθεν δύναμις, καὶ κατὰ τοῦτο μετρείσθω ἡ κίνησις· ἡ γὰρ γῆ αὐτὴ, ἅπαν φημίτουτι τῆς ἀρούρης τὸ ἄχθος, ἐν ἡρεμίᾳ ὑποτιθεῖσα, κίνησιν ὑπὸ μιᾶς ἐπικαθεσθείσης ὀποσηνοῦν ἐπιδέξεται· ὃ αἰσθήσει μὲν οὐδενὶ τρίτῳ ἂν εἴη ληπτόν· λόγῳ δὲ καὶ θεωρίᾳ καὶ μάλα ἂν εἴη διαιρετὴν ἢ καὶ ἀνάπαλιν εἰς ταύτῳ πάλιν ἤξει. κινουμένη γὰρ ἡ γῆ, ἢν προσκρούσῃ τῇ μιᾷ, τοσοῦτον ἀποβαλεῖται, ἧς εἶχεν ὄμλης, ὅσον ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ ὄγκου τῆς μιᾶς ἀντίσασις. Ταύτην οὖν τὴν τῆς ὕλης δεξιότηα ἁδιαφορίαν καὶ δύναμιν παθητικὴν ὠνόμασαν οἱ φιλόσοφοι ἕως διενέγκοι ἂν τῆς ἁδρανείας, ἧ ἡ ὕλη κατ' ἐκείνην μὲν νοῦρά τις ἐπὶ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀμετάβλητος· κατὰ ταύτην δὲ εὐφυῶς καὶ ἐτόμως δοκιμάζεται ἔχειν πρὸς πᾶσαν μεταβολὴν. Κείσθω οὖν καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἰδιοτροπίαν δεύτερος νόμος ὁ τῆς ἁδιαφορίας ὁδὶ.

» Τῆς ἐν ἧ καῖται καταστάσεως ἐν κινήσει, ἧ ἡρεμίᾳ ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ῥαδίως πέφυκεν ἡ ὕλη μετακινεῖσθαι καὶ μεθίστασθαι ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν ἐπενεργεῖν δυναμένου.

Ἐκ δὲ τούτου προκύπτουσιν οἱ ἐξῆς.

Ἡρεμοῦσα μὲν ἡ ἔνυλος φύσις, ῥᾶς' ἂν ὑπὸ τοῦ ἐπενεργεῖν αὐτῇ δυναμένου εἰς κίνησιν μεταχθεῖη.

» Κινουμένη δὲ, ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι εἰς τὸ ἡρεμεῖν, ἧ γοῦν εἰς ἐλάττονα, ἧ μείζονα κίνησιν μετασχήη.

§. μ. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τρίτην ἰδιότητα ἐνυπάρχουσαν τῇ ὕλει προσεπισκοπήσαντες, καθ' ἣν τοῖς ἔξωθεν ἐνεργοῦσιν ἀντενεργεῖν πέφυκε καὶ αὐτὴ ἀντιβαίνουσα, ἁντιδράσιν τοῦτο ἐκάλεσαν ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς αἰσθήσεως φανερόν τὸ λεγόμενον γιγνεται. πᾶν γὰρ σῶμα προσβαλλόμενον, ἀντιδρᾷ πρὸς τὸ προσβάλλον ἐπιστας ἐκ δὲ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης καὶ μοῖραν αὐτοῦ τῆς κινήσεως ἀνάλογον

κῶ ὄγκῳ καὶ τῇ κατὰ τὸν ὄγκον στερεόσῳτι ἀφαιρεῖται (λθ.). Ἔστι δὲ ἰδεῖν τὴν τοιαύτην Ἀντιδράσιν κατὰ τοὺς νόμους ἐκτελουμένην, οὐ μόνον ἐν τῷ ἀκίνητοῦντι πρὸς τὸ κινεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κινουμένῳ πρὸς ἄλλο κινεῖν τάχιον, ἢ ὅποσοῦν ἀντιθέτῳ κινήσει ἐν τούτοις γοῦν ἀλληλενέργεια καὶ ἀλληλοπάθεια θεωρεῖται· τό γε μὴν ἐκ μείζονος προσβάλλον ὕψους ὡς ἐνεργοῦν θεωροῦτ' ἂν πρὸς τὸ ἐξ ἑλάσσονος φερόμενον τῆς κινήσεως. τὸ δὲ μέτρον τῆς Ἀντιδράσεως ἀνάλογον τυγχάνει γε ἐν τῷ ὄγκῳ τοῦ ἀντιδρῶντος· ὅσον γὰρ μείζον τοῦτο ἂν ᾖ, τοσοῦτον μᾶλλον μὲν ἀντέχει, ἔλλαττον δὲ κινεῖται. Κεῖσθω τοίνυν καὶ κατὰ ταῦτα τρίτος νόμος ὁ τῆς Ἀντιδράσεως ὁδῖ.

Αἱ τῶν σωμάτων ἐπενεργήσεις καὶ ἀντιδράσεις ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶ.

Ἐκ τούτου δὲ ἀναφύονται καὶ κεῖντα,

Σῶμα κινήσεως μεταδόν, τοσοῦτον ταύτης ἀφαιρεῖται, ὅσον μετέδωκεν.

Σῶμα κινήσεως μεταλαβόν, τοσοῦτον ταύτης μετέλαβεν, ὅσον ἀφείλε.

Ταῦτα τοίνυν τρία εἰσὶ τῆς ὕλης γνωρίσματα, πρῶτον μὲν τὸ ἐπίσης πρὸς τε ἡρεμίαν, ἐν κινήσει οὔσαν· καὶ ἐν ἡρεμίᾳ, πρὸς κίνησιν ἀδρανῆ εἶναι· δευτέραν δὲ ἀδιάφορον πρὸς ἐκάτερα ταῦτα εἶναι, ἃ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐπενεργούντων αὐτῇ πέφυκε δέχεσθαι· τρίτον δὲ καὶ ἀντιδρᾶν ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὰ ἔξωθεν αὐτῇ ἐνεργοῦντα δύναμιν ἔχειν. (*)

Ἐπειδὴ δὲ αἱ νόμοι οὗτοι συντελοῦσι πρὸς τὴν τοῦ παντὸς τάξιν καὶ διακόσμησιν, προσθέσει τούτοις καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ ἦθους λεγόμενους τῆς φύσεως νόμους· ὡς καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν ὅλων διακόσμησιν συντελοῦντας, εἴγε φυλάττειντο· εἰσὶ δὲ οὗτοι οἷον κανόνες πινές, τὸ τὸ καθῆκον καὶ μὴ καθῆκον ἡμῖν εἰσθηγόμενοι· καθ' οὓς τὰ ἐκ προαιρέσεως γιγνόμενα ἀπευθύνονται· καὶ πρῶτός ἐστιν ὁ Θεὸς σέξειν ὑπαγορεύων· δευτέρως δὲ τὴν πλυσίον ἀγαπήν· τρίτος δὲ, ἑαυτὸν σώξειν· τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ τρίτῃ τῶν καθήκοντων διαίρεσις· περὶ ὧν εἰρήσεται ἡμῖν ἐν τῇ ἠθικῇ.

Περὶ Ἀρχῆς καὶ τελειότητος Κόσμου.

§. μά. Οὐ μικρὸν ζήτημα ἦν παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις φιλοσόφοις περὶ τε τῆς ἀρχῆς καὶ τελειότητος τοῦ κόσμου· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀναρχὸν αὐτὸν διῆσχυρίσθησαν εἶναι (ἐκ τίνος γὰρ ἂν καὶ λάβοι ἀρχὴν, μηδενὸς ἐκ μηδενὸς δυναμένου γενέσθαι;) οἱ δὲ τῇ ὕλῃ τὸ αἰώνιον καὶ αὐθύπαρκτον βιασθέντες προσθεῖναι, ἐκ ταύτης τὴν ἀρχὴν τῷ κόσμῳ ἀπένειμαν· οἱ δὲ, καὶ τῇ κίνησει· οἱ δὲ, καὶ τῷ αὐτομάτῳ· ἀλλὰ κινήσεις ἀνευ ὕλης, ἢ ἡ κινήσεις, πῶς ἂν σαίη; αὐτόματον δ' αὖ πῶς ἂν εἴη, ὅποτε πᾶν τὸ γιγνόμενον προϋποτίθῃσι τὸ ἐξ οὗ παράγεται οἷον; Ταῦθ, οὗτοί γε, καὶ ἄλλοι ἄλλως, ὡς ἕκαστος δραστηριωτέρας φαντασίας τετύχηκεν, οὕτω μᾶλλον ἑτερατεύσατο· τῶς δ' οὖν ταῦτα χαιρέτω· Ἡμεῖς δὲ ἱεροῖς τε λόγοις πισύοντες, καὶ λόγῳ ὀρθῶ οὐχ ἤττον ἐπόμμενοι, ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸν κόσμον ὁμολογοῦμεν παράχθαι· θεὸν δὲ εἶναι τὸν παραγαγόντα, τὸν ταῦτα δυνάμενον, καὶ τοῖς ἀνθρώπινος οὐ χωρεῖ τὴν τοῦ τρόπου κατάληψιν· Εἰδ' οὖν χρῆ καὶ λόγῳ τοῦτ' ἀποδείξαι, λέγομεν μὴδ' οὕτω δυνατὸν αἰώνιον τὸν κόσμον ὑπάρχειν· τῶν γὰρ αὐτῶν συντιθέντων οὐδέτερον ὑπάρχει αἰώνιον, οὐχ ἡ ὕλη, οὐ τὸ εἶδος· τῆς μὲν γὰρ ἡ ἀπ' αἰῶνος ὑπάρξεις λίαν ἀτόπως τὴν ἐπ' ἄπειρον ἂν συνήγαγε πρόδον· τὸ δὲ, ἐξ ἀνάγκης ἐκείνη συμπαρομαρτεῖ· ἔπειτα τὸ αὐθύπαρκτόν ἐστιν ὃν ἀναγκαστὸν (οὐί.)· τοῦτο δ' οὐκ ἂν εἴη μὴ ἀνεξάρτητον εἶναι, οὐ μόνον τῇ ἑαυτοῦ ὑπάρξει, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς ὑπάρξεως τρόπῳ· ὅ ἐστι, τὴν θ' ὑπάρξιν αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχειν, καὶ τὸν τρόπον τοῦ τοιόνδε, ἢ τοιόνδε ὑπάρχειν, ὑπὸ μηδενὸς ἐξωθεν μὴτ' ἀφαιρούμενον, μὴτ' αὐξόμενον, μὴτε μειούμενον, μὴτ' ἄλλως πῶς ἀλλοιούμενον· ἢ τοίνυν ὕλη πολλὰς ἐξωθεν ἄλλο τε ἄλλας ἀλλοιώσεις ἐπιδεχομένη, πῶς ἂν εἴη αὐθύπαρκτός τε καὶ ἀνεξάρτητος; Ἀλλ' οὐ δὲ ἡ κινήσεις αὐθις φύσει γὰρ τὸ κινούμενον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συναπαρτίζεται· Οὐ δὲ μὴν τῷ αὐτομάτῳ καὶ τυχαίᾳ τινὶ φορᾷ τὴν τοῦ παντὸς ἀποδοτέον ἀρχὴν· τὸ γὰρ ἐναρμόνιον καὶ εὐρυθμον αὐτοῦ οὐ τυχαῖόν τι αὐτὸ ἀποδείκνυσιν· ἀλλὰ τὸ πάνσοφον ἀντικρὺς τῆς ἕκαστα χρήσεσ

καὶ τέλεσιν ὠρισμένοις καὶ πεπηγῶσι δεδητηκυίας Προνοίας λαμ-
 πρῶς καὶ ἀριθίως κηρύττει· οὐκοῦν ἐπὶ τὴν πρωτίστην αἰτίαν, τὴν
 πάνσοφον, παντοδύναμον, πανάγαθον, τὴν τελείαν καὶ ὑπερτελῆ
 τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἀνακτεῖν· Ἀλλὰ καὶ τὸ χρονικὸν ποσόν, καθ'
 ὃ παρῆκται καὶ τοῦτο τοῖς φιλοσοφήσασιν ἠμφισβήτηται· καὶ τοι
 τοῦτο παρὰ τῆ θεΐα γραφῇ ἐξήμερον φέρεται· ἀπορεῖται γὰρ, φασί,
 πότερον ἀληθεῖς καὶ φυσικὰς ἡμέρας ταύτας ἢ γραφῇ ἀποφαίνεται,
 ἢ ἄλλως ἐκροῶσαι εἰσὶ τινες ἐκ μεταφορᾶς, ὃ δὲ κόσμος ἐν ἀκαρεῖ
 παντοδυνάμῳ γεγένηται νεύματι· τοῦτο γὰρ καὶ τῆ θεΐα πρέπον μᾶλ-
 λον μεγαλειότητι διὰ τὸ ἀπειροδύναμον εἶναι· καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι·
 ἡμεῖς δὲ τὰ τῆς θεΐας σοφίας ἐς ἄκρον ἐξιχνεύειν ἀδύνατοι· ὄντες, σῶ-
 μεν καλῶς, ἐν οἷς ὁ θεόπτης Μωϋσῆς θειοτέρῳ νοί̄ περὶ τούτου περι-
 λοσόφηκεν, ἐν ἑξ ἡμέραις φάμενος γενέσθαι τὸν κόσμον.

§. μβ. Οὐχ ἥττον δὲ καὶ περὶ τῆς τελειότητος αὐτοῦ διαπερι-
 λονεῖκται τοῖς αὐτοῖς· οἱ μὲν γὰρ, μὴ εἶναι τοῦτον τὸν τελειότατον·
 οἱ δὲ, τελειότατον πάντων εἶναι φασιν· οἱ μὲν οὖν τὸ τέλειον αὐτῷ
 ἀποδόντες, ἐκείνοις τοῖς λόγοις πείθονται μάλιστα· ὁ θεός, φασίν,
 ἀπειροδύναμος ὢν, τῷ τε τέλειον καὶ ὑπερτέλειον πλουτῶν, ἐδύνατο
 ἅμα ἀπείρους κόσμους παρὰ τοῦτον δημιουργῆσαι, ἀλλ' ἐνὶς μόνου
 χρείας οὔσης ἐνεργεῖα ὑφίστασθαι, τὸν τελειότατον πάντων, ὢν δυ-
 νατὸς ἦν παραγαγεῖν, εἰκὸς προελέσθαι· ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι συνάγου-
 σιν· Ἀλλ' εἰ μὲν μέχρι δεῦρο ἴσατο τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τούτου φι-
 λοσοφούμενα, οὐδὲν ἂν ἐκώλυε καὶ ἡμᾶς πειθομένους τοῖς ἐκυτῶν
 ἔχειν λόγους· νῦν δὲ καὶ πύρισμα ἐκεῖνο προκύπτει ἄτοπον τοῖς καὶ
 εὐτερέστερον φιλοσοφεῖν αἰρουμένοις, ὅτι καὶ τὸ τέλειον τοῦτο, ὃ τῷ κό-
 σμῳ ἀπένειμαν, ἀπλῶς τέλειον ὑπετόπασαν εἶναι, ὥστε καὶ βουλόμενον
 τὸν θεὸν μὴ ἂν δύνασθαι προσθεῖναι τι τῆ αὐτοῦ τελειότητι· τοῦ
 γὰρ ἀπλῶς τελείου πῶς ἂν γένοιτο τελειότερον, καὶ οὕτως ἄπειρον
 τὸν θεὸν τῆ δυνάμει ὁμολογοῦντες, πεπερασμένον κηρύττουσι, περιαι-
 ρῶντες ἐν μέρει τὸ παντοδύναμον· ὃ πρὸς τῷ περιπίπτειν ἀντιφά-
 σει, καὶ τῆ Πίστει οὐκ ἀνεπίληπτον.

§. μγ. Τῶν δ' αὖ ἀτελῆ τὸν Κόσμον δογματιζόντων οἱ μὲν, τὸ

ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἄτοπον ἐκκλίνει βουλόμενοι, τῆς γνώμης ταύτης ἐγένοντο· ἕτεροι δὲ ἰδίῳ δουλεύοντες λογισμοῖς, καὶ οἱ πεπερασμένοι εἰς τὸ ἄπειρον τῆς θείας σοφίας καταθρασυνάμενοι ἐμβατεύσαι, εἰς ἀλλοκύτους ἰδέας ἐξώκειλαν, ἐλαττώματα τοῦ μεγάλου καταλέγοντες κόσμου, καὶ ἐπιδιορθώσεις ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς ἑαυτῶν καρδίας ἐκφέροντες, καὶ συχνὸν παρ' αὐτοῖς τὸ ἄμεινον ἂν ἦν, εἰ οὕτω τότε, ἢ τότε δεδημιούργητο· καὶ ἄλλα μυρία κατὰ τῆς θείας βλασφημοῦσι σοφίας, κακῶς εἰδότες, ὡς τὸ πεπερασμένον διὰ τοῦ ἀείρου διῆξι ἀδύνατον· ὅποτε γὰρ καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποβαινόντων ἀγνοοῦμεν πολλάκις τὰ αἴτια, ἤπουγε δὴ μᾶλλον τυφλώτοιμεν ἂν πρὸς τὴν ὅλην τοῦ παντός ἁρμονίαν, ἐνθα πλῆθος ὅσον αἰτίων τε καὶ αἰτιατῶν, καὶ τῶν αὐτῶν, ἄλλως θεωρουμένων, ἀμφοτέρω ὄντων (κέ.) τοῖς σωφρόνως φιλοσοφοῦσιν, ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλουμένη πανταχῶθεν παρίσταται· τί γὰρ ἂν καὶ εἴποι τις ὅ ἐν ἀκροτάτῃ γεννηθεὶς ἀμαθία, καὶ μήτε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν, ὕστερον παιδευθεὶς, δυνάμενος ἐπαρκέσαι, πρὸς μυρίαν συμπλοκὴν καὶ ἀληλουχίαν αἰτίων τε καὶ αἰτιατῶν, ἃ δι' ἀπόσασιν, ἢ διὰ λεπτότητα τὴν ὄρασιν ἀποφεύγουσιν, ὅποτε οὐδὲ τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σκίηνει τουτοῦ πολλῶν τὸν λόγον ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν; Ἄλλ' ἰλήκως αὐτοῖς, Δέσποτα, ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ σοφός!

§. μδ. Ἐκ τούτων οὖν θαυμάζειν ἔπεισι καὶ τῶν πρώτων τῆς εὐκλείας, καὶ τῶν δευτέρων τῆς τύλμης· τούτων μὲν, ὡς τοσοῦτον ταῖς ἑαυτῶν ἐπινοίαις ἐπιθαβήσαντων, ὥστε καὶ τοῦ ἀπειροσφόρου ὑπερανίστασθαι σοφία καταθρασύεσθαι· ἐκείνων δὲ, ὡς τοῖς θείοις βουλομένων ἐμβατεύειν βουλεύμασιν, ὥστε καὶ μαθεῖν ἐθέλειν, εἰ τὸν τελευτήτατόν, ὧν ἐδύνατο δημιουργῆσαι κόσμον, ὁ ἀπειροδύναμος εἴλετο· καὶ τοῖ εἰ μὲν αὐτὸ πρὸς αὐτὸ θεωροῦντες τὸ τέλειον, ταῦτα λέγουσιν, εἶεν ἂν μέτρια λέγοντες· τέλειος γὰρ ὁ κόσμος καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος, ὡς ἐκ τελείων μερῶν συναρμολογούμενος· καθάπερ καὶ μηχανὴν τινα τὸ τέλειον ἔχειν φαμέν, τὴν ἐκ κανονικῶν μερῶν μετὰ συμμετρίας συγκέκροτῆμένην· εἰ δὲ πρὸς τὴν θείαν δύναμιν τὸ τέλειον ἀναφέρουσιν, ἀνεπίληπτοι οὐκ ἂν εἶεν, ὡς ὄρον τῇ ἀπει-

μορίστω δυνάμει τοῦ θεοῦ ἀπονέμοντες, δέον τανάπαλιν, τὸν μὲν κόσμον πεπεράσθαι πιθεύειν· τὸν δὲ δημιουργὸν ἀπείρως παρᾶγειν, ἢ τοῦτον, ἢ ἄλλον δύνασθαι τελειότερον· ἕκ τε γὰρ τῆς τῶν ὀρωμένων ὑποστάσεως τὸ πανσθενουργὸν καὶ ἀπειράγαθον τῆς θείας μεγαλειότητος γεραίρομεν· καὶ τῆς καλλονῆς καὶ διακοσμῆσεως οὐχ ἥττον τὸ προσητικόν, καὶ ἀπειροτέλειον ἀνυμνοῦμεν· Οὐδ' αὖ ἐκ τοῦ ἐν χρόνῳ ποτὲ δημιουργῆσαι ἄλλοίωσιν τινα τῷ ἀναλλοιώτῳ προεπίσταντο ὑπερ' ἂν πάθοιεν μάλιστα οἱ τῷ καθ' ἑαυτοὺς ἀδυνάτῳ νοῦ τὰ τοῦ θεοῦ βουλήματα πολυπραγμονεῖν θρασυνόμενοι· ἀλλ' ἀτρέπτῳ δυνάμει καὶ προαιωνίῳ βουλήματι, ὡσπερ καὶ ὅτε κάλλιον αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι καὶ τῇ φύσει προσῆκον, τὸ πᾶν δεδημιουργηκέναι πεισεύομεν· καὶ πάλιν, εἰ τῶν μὲν κρατούντων νόμων ἐκσάντων, ἐτέρων δὲ τῷ ἐκείνου νέυματι ἀντικατασάντων, παραλλαγῆν τινα καὶ ἄλλοίωσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐβελήσειε τοῦ παντός ἀπεργάσασθαι, τίς ἀντισησεται τῷ ἐκείνου βουλήματι; τοιαύτην καινουργίαν τοῦ παντός καὶ ἐν ἀπορόρητοις μυσούμεθα λόγοις, οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν καινὴν ἐσομένην, κοῦδὲν ἄπιστον τοῖς εὐσεβεῖν αἰρῶμενοις.

BIBLION Γ'.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

§. μέ. Ψυχολογία ἐστὶν ἐπιστήμη, λόγον, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν καὶ παθῶν ἀποδιδοῦσα· ψυχὴν δὲ τὴν ἐν ἡμῖν φαμὲν ἐννοῦσαν οὐσίαν, περὶ ἣν, ὡς ἂν τιμιώτερον μέρος τοῦτ' ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοσούτῳ μᾶλλον δοκοῦσιν οἱ

ἀρχαῖοι ἐνησγολῆσθαι· ἀλλὰ καί τοι πολὺν πρὸς γνῶσιν ἀγῶνα περὶ αὐτῆς ἐκεῖνοι πεποιήητο, οὐ δ' οὕτω ξυνφθὰ πρὸς ἀλλήλους ἐφθέγγαντο· οἱ μὲν, σωματικὴν τινα οὐσίαν· οἱ δὲ, σωματικὴν μὲν οὐ, τοῦ δὲ σώματος οὕτως ἐξηρημένην, ὡς μηδὲν ἄνευ ἐκείνου δύνασθαι ἐνεργεῖν· οἱ δὲ, καὶ πάνυ ἀσώματων δογματίσαντες· καὶ οἱ μὲν, θνητὴν· οἱ δὲ, ἀθάνατον καὶ αὐτόχρομα νοῦν, οἷα δὴ καὶ ἔσιν, αὐτὴν ὑποθέμενοι· καὶ οἱ μὲν, μίαν ἐν ἅπασιν εἶναι ἀνθρώποις· οἱ δὲ, ἐκάστω χωρὶς μίαν εἶναι καὶ ἄλλοι ἄλλως· ὧν τὰς δόξας καταλέγειν ἐνταῦθα οὐ πρὸς ἡμῶν, τοῦπίτομον θηρωμένων· Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὅσοι ἀποπλανηθέντες τοῦ ὄντος, εἰς ἀλλοκότους ἐξετραχηλίσθησαν δόξας, περὶ ἐνυτῶν τῆς ἀπάτης τὸν ἔλεγχον ἔχουσιν· ἡμῶν δὲ τοῖς τῶν σωφρονέστερον τε καὶ οὐ βέβητορον φιλοσοφισάντων περὶ αὐτῆς λόγους ἐπομένους, ὠρίσθω ὅ ἵ· Ψυχὴ ἔστιν οὐσα πάσης πάντη καθαρούσα ὕλης, ἀπλή, ἀδιαίρετος, ἄφθορτος, ἀθάνατος· καὶ περὶ ταύτης ἡμῶν ὁ λόγος ἐξῆς.

Ὅτι ἡ ψυχὴ ἔστιν οὐσία.

§. μς. Τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν διανοίᾳ περιλαβεῖν οὐκ ἂν ἄλλως ἡμῶν γένοιτο, ἢ ἐξ ὧν αὐτὴ πρὸς τε τὰ ἐξω καὶ πρὸς ἐαυτὴν ἐνεργεῖ· ἐξεῖτι γὰρ ἂν οὕτω πως ἰνδᾶλλεσθαι περὶ ταύτης· σύνισμεν γὰρ δύναμιν τινα ἐνούσαν ἡμῶν, δι' ἧς ἡμῶν τε αὐτοῖς, καὶ τισι τῶν ἐν ἡμῶν καὶ περὶ ἡμᾶς καὶ ἐκτὸς ἡμῶν συμβαινόντων προσέχομεν ἐπιβάλλοντες· καὶ νῦν μὲν ἐπὶ πλεῖστον τῇ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχῇ δοκοῦμεν ἐμμένειν· νῦν δ' ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ὀρμώμενοι δυνάμεως, ἀφ' ἐτέρου εἰς ἕτερον μεθιτάμεθα, ἄλλων ἐπ' ἄλλαις τῶν ἐπιβουλῶν γινομένων, καὶ ἄλλας ἄλλων διαδεχόμενων· οἷον, ὡς εἴ τις στήν ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ, τὰς τε οἰκίας πέριξ περισκοπῶν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οὓς μὲν προσιώντας, οὓς δὲ ἀπινύοντας, τοὺς πωλοῦντας, τοὺς ὠνουμένους, τοὺς θεωμένους· ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα μυρία τῇ αὐτῷ ἐνούσῃ ἐκείνῃ δυνάμει διέρχεται· ταῦτα δὲ πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα τί ἂν εἴη, ἢ ἐνεργεῖται πάντως τῆς ἐνουπαρχούσης δυνάμεως· ἀλλὰ μὴν αἴτε ἐνεργεῖται, αἴτε δυ-

ἄμεις ἐν ὑποκειμένῳ εἰσιν, ἔστιν ἄρα τὸ ὑποκείμενον, ἐν ᾧ ἐκεῖναι τὴν ὑπόστασιν ἔχουσι· τοῦτο δὲ ἔστιν ἡ ψυχὴ· Οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη γενέσθαι ἐνέργειαν, ἢ ἀλλοίωσιν, μὴ ὑπόντος τοῦ, ἐν ᾧ ταῦτα τὴν ὑπόστασιν ἔχει, διακείμεντος· οὐδὲ συμβεβηκός, μὴ ὑποκειμένου τινός εἰς ὑποδοχὴν τοῦ συμβαινόντος· Ἐπειδὴ τοίνυν τῷ ἐν ἡμῖν ἐννοοῦντι πολλὰ περὶ τε τὰς ἀπλᾶς ἐννοίας, καὶ κρίσεις, καὶ συλλογισμοὺς (λογ. Γ.) τοιαῦτα συμβαίνουσιν, ἔστι τι ἐν ἡμῖν διακείμενον, ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ συμβαίνει.

Ὅτι ἀπλῆ καὶ ἄυλος ἡ ψυχὴ.

§. μζ. Ἐξ ὧν ἔρημεν ἀνωτέρω περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, ἐκ τούτων αὐτῶν καὶ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἄυλον αὐτῆς ῥᾶς' ἂν ἔχοι τις ἀποδειξάι· τὸ γὰρ τὴν ἐν ἡμῖν διανοητικὴν δύναμιν ποτὲ μὲν τῇ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχῇ ἐμφιλοχωρεῖν ἐπὶ πλείεσσιν· ποτὲ δὲ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον μεταβαίνουσαν, πᾶνθ' ὑποτρέχειν τὰ ἀντικείμενα, καθ' ἕκαστόν τε θεωροῦσαν, καὶ τὸ ὅλον διασκεπτομένην, τοῦτ' αὐλίκας ἀριδῆλως ἔστιν ἰδιότης· τὸ γὰρ ὑλικὸν οἰοῦν, εἴτε τὴν τοπικὴν, εἴτε τὴν κατ' ἀλλοίωσιν τύχῃ κινούμενον κίνησιν, ἐν μέρει καὶ ἐν χρόνῳ, ἔρ' οὐ ἠραμᾶται, ἐπὶ τὸν πρὸς ὃν ὄρον ποιεῖται τὴν πρόσδον, ἐκ σημείου περραμειδῶν σημείον ἐκεῖνου διάδοχον· ἔστι γὰρ ἡμῖν, φέρ' εἰπεῖν, κίνησις ἢ α β γ· ἡνίκ' ἂν τὸ κινούμενον, ἀπὸ τοῦ α ἀρξάμενον κινεῖσθαι, μεταβῆ εἰς τὸ β, οὐκ ἂν κατέχοι ἅμα καὶ τὸ, ὃ παρῆλλαξεν, α καὶ αὐθις ἐπὶ τὸ γ μεταβῆν, κατ' ἐκεῖνο μόνον νοεῖται ποιεῖσθαι τὴν κίνησιν· καὶ ἐξῆς ὁμοίᾳ διαδοχῇ μέγρις ἂν ἀφίκηται πρὸς τὸ τέρμα· Πῶς οὖν ἂν εἴη τῇ πολυμερεῖ καὶ συνθέτῳ οὐσίᾳ πολλῶν αἰσθημάτων ἅμα οὐ μόνων ἐνεσώτων, ἀλλὰ καὶ παρεληλυθότων συγκέντρωσιν ἔχειν; καὶ ταῦθ' οὕτω παραβάλλειν πρὸς ἄλληλα, ὥστε καὶ κρίσεις, καὶ ἐκ κρίσεων διανοίας ποιεῖν καὶ τούτων αὐθις ἕτερα ἐξ ἑτέρων πορίζεσθαι; ταῦτα φημὶ, πῶς ἂν εἴη αὐτῇ, πολυμερεῖ καὶ συνθέτῳ οὐσίᾳ, εἰς ἐν τῶν ἐν ἑαυτῇ ἀπείρων σημείων συναγαγεῖν, ὥστε δύνασθαι ἐννοεῖν ταῦτα καθ' ἕκαστα καὶ ἐν γένει; οὐκ ἔστι· Ὁ μέντοι γρὸς ἀπλοῦς καὶ ἀμερῆς ὢν, ὁ αὐτὸς πολλῶν πραγμάτων καὶ κατὰ

πολλὰς ἀλλοιώσεις ἐν ἑαυτῷ, ὡς ἐν σημείῳ ἀκαρεῖ συγκεντροῖ τὰς ἐννοίας, τά τε καθ' ἕκαστα θεωρῶν, καὶ τὸ ὅλον συνάμα· Δείκνυται δ' ἔτι τὸ ἀπλοῦν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς τὰ γὰρ παρ' ἑαυτὴν, ὅσα τῶν αὐτῆς ἐξήρηται ὄρων, οἷα τε οὖσα κρίνειν, καὶ ἐπιγραφεῖσα τέως πρὸς ἑαυτὴν, καὶ συννεύσασα, αὐτῇ ἑαυτὴν κρίνει, τότε κρίνον οὖσα καὶ τὸ κρινόμενον· ἃ γὰρ οἶδε, σύνοιδεν ἐπικαιῶς ταῦτ' εἰδυῖα, καὶ ἐπισημαμένη συνεπίσασται· ὁ πῶς ἂν τῇ ὕλη γένοιτο δυνατὸν, ἑτεροκίνητο γε οὖσης;

§. μῆ. Θῶμεν γεμὴν τοῦναντίον, ὅτι ἔνυλος ἡ ψυχὴ, τοῦτο δὲ ἐς τὸ σῶμα αὐτὴν εἶναι· ἀλλ' αὕτη ἀνωμολόγηται παρὰ πάντων ἐν τῷ σώματι κεῖσθαι· πῶς οὖν ἂν φαίημεν σῶμα διὰ σώματος χωρεῖν οἶόν τε εἶναι; εἰ δὲ καὶ συγκεκράσθαι τῷ σώματι ἐν εὐρυτέρῳ δοίημεν τόπῳ, ἀλλ' οὐκ ἂν καὶ μὴ συνουσιῶσθαι αὐτῷ φαίημεν ἐν τῇ κράσει, σῶμα ἐν σώματι ὑποτιθεμένην· πῶς οὖν τὰ αὐτὰ τῇ οὐσίᾳ τὰ διαμαγόμενα δέξονται; οὐσίᾳ γὰρ τῇ αὐτῇ τὰ ἐναντία κατὰ τὸ αὐτὸ προσεῖναι ἀδύνατον· οὐδὲ γὰρ οἶνος, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ὕδωρ συνουσιωθέντα ἐκ μίξεως, δύναται ἂν, ὁ μὲν τὸ θερμὸν, τὸ δὲ τὸ ψυχρὸν τυχόν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπιδέξασθαι· ὁ καὶ κατ' ἐκείνων, τῆς ψυχῆς δὴ καὶ τοῦ σώματος συνουσιωθέντων, ἔγοι τις ἂν εἰπεῖν· οἷον δὲ μέγαν ἐν τούτοις τῶν ἐναντίων πρὸς ἄλληλα ἐνορῶμεν τὸν πόλεμον· ἡ μὲν γὰρ, ἀειλής τε καὶ ἄμορφος· τὸ δὲ, ὄρατὸν· ἡ μὲν, ἡγεμονεύουσα καὶ κρατοῦσα· τὸ δὲ, ἀρχόμενον καὶ ὑπεῖκον· καὶ ἡ μὲν, ἀρχουσα, ὡς ἡνωχυῦσα τῶν παθῶν· τὸ δὲ, ἀρχόμενον καὶ ἀγόμενον· καὶ ἡ μὲν, αὐτοκίνητος καὶ κινουσα· τὸ δὲ, ἑτεροκίνητον, καὶ πάλιν ὑπ' ἐτέρου ἀναπαυόμενον· ἃ πάντα τὸ ἑτερούσιον τῆς ψυχῆς δείκνυσι σαφῶς πρὸς τὸ σῶμα· τὸ γὰρ ἡγεμονικὸν αὐτῆς πανταχοῦ διαυγάζει, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐκ τῆς ὀρέξεως πάθει· τὸ μὲν γὰρ σῶμα πίνειν τυχόν ἐθέλει καὶ τρώγειν, ἡ δὲ ἀνθέλκει, καὶ οἷον δεσπότις ἀπαγορεύει ταῦτα ποιεῖν· τὸ μὲν, λαγνεύειν, ῥαθυμεῖν, ὑπνώττειν· ἡ δὲ, τοῦναντίον, σωφρονεῖν, πονεῖν, γρηγορεῖν ἐπιτάττει. Μὴ οὖν ἄλλον τὴν ψυχὴν, μῆδ' ἐτέραν τῇ οὐσίᾳ τοῦ σώματος εἶναι, εὐδ' εἰς ἔθ' ὑπολείπεται λόγος· καί τοι γὰρ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ὅπερ ἂν τις καὶ ἀντιταίη, ἐφικέσθαι τῇ δια-

νοία ἀδύνατον, ἀλλ' οὐκ ἂν εὐλόγως ἢ ἀγνοια τοῦτου ἐπιχείρημα
ἐντῷ πρὸς σόφισμα γένοιτο.

Ὅτι ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος ἡ ψυχή.

§. μθ. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων ἀποδέδεικται ἄυλον καὶ ἀπλήν
εἶναι τὴν ψυχήν· εἰ δὲ τοῦτο, ἔστιν ἄρα καὶ ἀμερῆς ἢ ὑπὸ τὸ γὰρ
ἀπλοῦν ἀμερῆς, καὶ ὅλως ἀνέκτατον· ἀμερῆς δὲ οὐσα, ἔστιν ἄρα καὶ
ἀδιάλυτος· εἰς τί γὰρ διαλυθήσεται, οὐ μέρους οὐδέν; ἀδιάλυτος δὲ
οὐσα, ἔστι πάντως καὶ ἀφθαρτος· πῶς γὰρ ἂν φθαρῆναι τὴν μὴ πεφω-
κῶς διαλύεσθαι; οὐδὲ γὰρ εἰ, τὸ μηδέν, ὡς ἂν εἴποι τις τῶν πλάτων-
τία φρονούντων, οἰχθήσεται ὡς γὰρ ἡ γένεσις οὐδὲν ἔστι, ἢ συνθε-
μὴ καὶ κῆστις τῶν στοιχείων εἰς τὸ αὐτὸ οὕτω καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἂν
εἴη, ἢ διάλυσις τοῦ συνθέτου εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, καὶ οὐχ εἰς τὸ
μηδέν· οἶον, ξύλου, φέρ' εἰπεῖν, τεθέντος εἰς τὸ πῦρ, ὅσον μὲν οὐ-
τοῦ πηρῶδες ἔστιν, ἀπέστη εἰς τὸ πῦρ· ὅσον δὲ ἀερίδες, εἰς τὸν αἴ-
ρα· καὶ τὸ μὲν ὑδατῶδες διεκρίθη εἰς τὸ ὕδωρ· τὸ δὲ γαλακτοῦ καὶ
ἐλατῶδες, εἰς τὴν γῆν· καὶ οὐδὲν εἰς οὐδέν, ὡς καὶ μηδέν ἐκ πεφωκῶς
εἰς τί οὐκ ἢ ψυχή τὴν φθορὰν ὑποστῆσται, ἢ μήτε ἐκ στοιχείων, εἰς
ἅ διαλυθεῖ, συνεχικυῖσθαι· μητ' ἄλλως εἰς τὸ μηδέν οἰχομένη; οὐδὲν
ἢ τοῦ λόγου κλίμαξ πεισεὶ σαφῶς καὶ ἀνανατον αὐτὴν, ὡς ἔστιν, ὁ-
μολογεῖν. (*).

(*) Προσθετέον δὲ ἐνταῦθα τοῦτον τὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σκεπτικὸν περὶ τῆς
ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ὡς προσήκοντα τῇ καθ' ἑμᾶς τοῦ λόγου ἐναλλαγῆαι,

Ἡ ψυχή ἔστιν οὐσία διανοητική·

Ἡ διανοητικὴ οὐσία ἐστὶ πνεῦμα·

Τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐκτεταμένον·

Τὸ μὴ ἐκτεταμένον οὐκ ἔχει μέρη παρὰ μέρη·

Τὸ μὴ ἔχον μέρη παρὰ μέρη, ἀδιάλυτον·

Τὸ ἀδιάλυτον ἔστιν ἀφθαρτον·

Τὸ ἀφθαρτόν ἔστιν ἀθάνατον·

Ἡ ἀρα ψυχή ἔστιν ἀθάνατος.

Περὶ ἀρχῆς τῆς ψυχῆς.

§. ν. Τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ ὁ λόγος φθὰς ἀπέδειξε, καὶ τῆς ἱεράς γραφῆς ἀποδρήτω μεμυήμεθα λόγῳ, καὶ ἄλλως δ' ἂν ἔχοι τις ἔτι τοῦτο εἰκάσαι (*). τὴν δ' ἀρχὴν αὐτῆς διῶδεν μέγα ἔργον, ἵνα μὴ εἴπω καὶ ὅλως ἀδύνατον· ἀλλὰ καὶ τοι οὕτω χαλεποῦ τοῦ πράγματος ὄντος, οὐκ ὠκνησαν ἀλλ' οὖν καὶ περὶ αὐτοῦ συζητεῖν οἱ φιλόσοφοι· οἱ μὲν θεῖαν εἶναι ἀπόμοιραν τὴν ψυχὴν ἀποφηνάμενοι, αἰώνιον μὲν καὶ αἰδίον, ἐν χρόνῳ δὲ, ἐφ' οἷς ἐκάστη οὐκ οἶδ' ὅπου ποτ' ἔτυγεν ἡμαρτηκυῖα, τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι καθειρογθεῖσάν ποθ' ὕψερον, ὡς τὸ πρόσμιμον ἀποτίσουσιν· ὁ καὶ μετεμψύχωσιν ὀνομάσαι ἤξιωσαν· οἱ δ' αὖ, ἅμα τῷ σπέρματι ἐν συλλήψει καὶ ἡ ψυχὴ φασὶν ἐμφυτεύεσθαι, ὑπὸ τοῦ σπέρματος μεταδιδομένη τῷ συλληθεθέντι· ἕτεροι δὲ αὖ πάλιν ἐν ἀρχῇ τοῦ κόσμου φασὶ δημιουργηθείσας τὰς ψυχὰς, οὕτως ἀθρόως ἐναποτεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῷ γενάρῃ· κακεῖθεν ἐκ διαδοχῆς αἰεὶ μεταδίδοσθαι· Ἀλλὰ ταῦτά γε ὡς γέλωτος ὄντα μᾶλλον, ἢ ἀναίρεσσεως ἄξια φροῦδα ἐν τῷ λόγῳ εἰρήσθων· ὁ δὲ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιβαλλομένοις φιλοσοφεῖν μετριώτερον, ἔδοξε πιθάνωτερον, ἐκεῖνὸ ἐστίν· αἱ ψυχαί, φασί, δὴ-

(*) Δείκνυται δὲ τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὧν ἕκαστος δοκεῖ τῆς εὐδαιμονίας ἐπίσθαι· εὐδαιμονίας δὲ ἀληθεῦς καὶ τελείας τυχεῖν ἐν τῷδε τῷ εἶφ' ἀδύνατον (ιστ.)· ἔστιν ἄρα ταύτης ἀπόλαυσις μετὰ θάνατον, ἐφ' οἷς ἐνπαῦθα ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ δικῆς ἀθανάτου ἠγωνίεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἂν εἴποιμι εἰκῆ τὴν ἔφασιν ταύτην τοῖς ἀνθρώποις ἐμυθῆναι τὸ θεῖον· περὶ δὲ τούτου ἐξῆς ἐν τῇ Ἠθικῇ εἰρήσεται μάλιστα ἡψόμεθα δέπως τῆς ἐνοίας ταύτης καὶ τῷ Αἰσχίνῃ τῷ Σωκρατικῷ ἐν τῷ Κοσμοκράτορες ἰκανῶς· δεύτερον δὲ, καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ τοῦτο δῆλον· ἔστιν γὰρ πολλοῦς, ἐφ' ᾧ τῆς εὐδαιμονίας τύχαιον, ἐν ἀρετῇ τὸ τοῦ βίου σθένος διανύσαντες· Τί οὖν ἂν φαίμεν περὶ τούτων, ὑποθετικῆς θνητῆς τῆς ψυχῆς ἀβρόβηται ἔσσονται, καὶ εἰς μάτην τοὺς περὶ τὸ ἀγαθὸν ἀγῶνας πεποιήνται; καὶ ποῦ τούτων ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη φανῆται; ἔστις γὰρ μ' οὐκ οἶδ' ὅστις δαιμόνιος κατέχει καὶ ἔλπις ὑπερὶν εὐ σμιμῶ καὶ μετὰ θάνατον περιέσεσθαι· Εὐθυμῶν οὖν τὰ τοῖς εὐ βεβιωκόσιον ἐναποκείμενα ἔθλα με ἀπεργάζεται καὶ πρὸς ἀρετὴν ἰσχυρῶς ὑποθήγει· ἀθανάτου γὰρ δικῆς ἐπίσμαι· τῆς πάντες, ὅσοι γ' ἂν ἀμείνους ᾧσι, τοσούτω μᾶλλον ἐρώσι.

μιουργούμεναι ἤδη παρὰ θεοῦ, ἐντίθενται τοῖς σώμασιν, ὀργανισθεῖσιν ἤδη πρὸς ἐνεργεῖαν ἰκανῶς· τοῦτο δὲ θέλοντες πιστώσασθαι μάλιστα, καὶ μαρτυρίαν ἐκείνην εἰσάγουσι γραφικὴν· « ὁ πατήρ μου ἔως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι » ἐν τοῖς κατὰ μέρος· δηλονότι τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀποδιδόντες· περὶ γὰρ τῶν ἐν γένει καὶ εἴδει κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην· καὶ ἄλλαι, ἄλλων ἐντυχεῖν ἐς πολλῶν δοξασίας· ἀλλὰ τίς οὕτως ἡμῖν ἐχέγγυος ἔσται, ὡς καὶ παῖσαι ἡμᾶς οἰηθῆναι διορᾶν αὐτόν τι ἀναρῶς περὶ τούτων; (*)

Εἰ ἀεὶ νοεῖ ἡ ψυχὴ.

§. νά. Οὐκ ἔλαττον καὶ περὶ κατασάσεως τῆς ψυχῆς τοῖς σοφοῖς κενήνεται ζήτημα· πότερον, ἀεὶ ἐν τῷ νοεῖν διακίγνεται, ἢ ἐστὶ ὅτε καὶ ἀναπαύεται, τοῦ νοεῖν παυομένη; οἱ μὲν γὰρ, ὡς ἀεὶ νοούσης αὐτῆς γνώμην ἔχουσιν· οἱ δὲ καὶ παύεσθαι ποτε ἀξιούσιν· οἱ μὲν οὖν τῆς πρώτης ἀντεγόμενοι δόξης, ἐκείνοις τοῖς λόγοις μάλιστα ἐπερείδονται· εἰ γὰρ ἡ ψυχὴ, φασὶ, καὶ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου γε παύσεται τοῦ νοεῖν, συνεκταίη ἂν εὐθύς καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως· οὐσίαν γὰρ τῆς ψυχῆς αὐτὴν τὴν νόησιν εἶναι. Ἀλλ' ἡμῖν οὐσίαν μὲν τῆς ψυχῆς εἴρηται εἶναι, διανοίᾳ δὲ συλλαβεῖν αὐτὴν τῶν ἀδυνάτων, ἢ ὅσον εἰκόσ ἐστιν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς πορίζεσθαι ἐννοίαν, (μ.σ.). τὰς δὲ ἐνεργείας εἶναι ἀποτελέσματα τῶν δυνάμεων· καὶ ταύτης αὐτῆς αὐτῆς τῶν οὐσιῶν φύσις ὁ λόγος ἀπέδειξε· (κδ.) νῦν δὲ τὴν νόησιν, ἐνεργεῖαν οὖσαν τῆς ψυχῆς ὁμολογουμένως, τὴν αὐτὴν καὶ οὐσίαν τίθεσθαι τῆς ψυχῆς πῶς οὐκ ἄτοπον, αἰτίαν καὶ αἰτιατόν, τὸ προαίτιον καὶ προαγόμενον δοκοῦντας ταυτίσεις; ἕτεροι δ' αὖ οὐ τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀργανικῶν σωμάτων λαβόντες ὁμοίωσιν, ὡσπερ ἐκεῖνα, φασὶ, καὶ ζῶα, καὶ φυτὰ ταῦτα ἢ, τῆς ἐνεργείας

(*) Λόγος τις Διοφάνου; τοῦ Μηδείας σώζεται ἐν λογικῇ τοῦ Βλαμμίδου, ἀποδεικνύων, ὅτι τοῦ ἀνθρωπίνου σπέρματος ἀψύχου καταβληθέντος, τῆ δὲ σπερματικῆς δυνάμει συμπέζοντος ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ ἔμβρυον, ἐνίκα τὴν ψυχὴν αὐτῷ ὁ θεός.

τῶν γυμῶν παυομένης, παύονται καὶ τοῦ ζῆν παραγρημα· ἐν γὰρ διηγεσθαι τοῦτο συνίστασθαι ἐνεργεία· οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν εἰκὸς, παυομένης τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, συμπύεσθαι. Ἄλλ' ἡμεῖς ἴσμεν, ὅτι τῶν οὕτω ὄντων εἰσὶν αἱ δυνάμεις τὸ ἐνεργεῖν ἔχουσι, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἐνεργεῖν δύναμιν ἐλευθέραν (ιὰ)· αὐκουν καὶ τῆς ψυχῆς ἀναγκάτως, καθάπερ τὸ κροσσικὸν τοῦ πυρός, ἐν παντὶ καιρῷ πρόεισιν ἢ ἐνέργεια. Χωρὶς δὲ τούτων τοῖς μὲν ὀργανικοῖς τῶν σωμάτων ἐξῆθεν δοκεῖ ἡ κίνησις ἔχειν τὴν ἀρχὴν, ὡς ἐκ τῆς τροφῆς πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῖς τῶν ἀεὶ ἐξάτμιζόμενων μορίων· ἧς κωλυθείσης, παύεται καὶ ἡ κίνησις, καθάπερ τούτου δὲ καὶ ἡ ζωὴ· ἡ δὲ νύκτις τοιοῦτό τι οὐδὲν τῆς ψυχῆς συνεισφέρειν δοκεῖ· τοῦναντίον δὲ ἀπκυθᾶν αὐτὴν ἀναγκάζει, ὡς ἐκ πείρας ἐν ταῖς πολυπραγμονεσέrais τῶν πραγματεῶν, καὶ ἐν ταῖς μελέταις μάλιστα βλέπομεν.

§. νβ. Ἐπιτα καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ λόγου τούτου ἀσύστατος φαίνεται· τίς γὰρ ὁμοιότης ἀπλοῦ καὶ ἀύλου πρὸς σύνθετον καὶ ὀργανικόν; οὐ γὰρ ὡσπερ παυομένης τῆς κινήσεως, τὸ ζῆν διαλύεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη· οὕτως ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν παθεῖν τὸ αὐτὸ, τῆς νοήσεως παυομένης· εἰς τὴν γὰρ διαλυθήσεται, ἀπλῆ οὐσα καὶ ἀμερῆς; (μζ.) οὐδὲ γὰρ ἂν εἴποις εἰς τὸ μηδὲν, μηδενὸς εἰς τὸ μηδὲν φθειρομένου, ὡσπερ καὶ μηδὲν ἐκ μηδενὸς ἐστὶ γίνεσθαι· τὴν οὖν; φαίη τις ἂν, σὺ λέγεις λήγειν ποτὲ τὴν ψυχὴν τοῦ νοεῖν; οὐ φημι, ἀλλ' οὐδ' ἔχω ὅ,τι καὶ εἴω· ἡ γὰρ τῆς ἀγνοίας ὁμολογία οὐκ ἂν γένοιτο εὐπορία εἰκότως τοῖς τῆς γνώμης ἐκείνης προΐσταμένοις.

§. νγ. Τέως δ' οὖν ἐκ τῶν ἐνόητων καὶ συνηγορεῖν αὐτοῖς ἐστίν, εἰ ἐν ταῖς ἐγγρηγόρσεσι μόνον τὴν δόξαν ταύτην περιορίσειαν· ἐν γε μὴν τοῖς ὕπνοις καὶ δῶμεν αὐτῇ τινὰ, ὡς ἐν τοῖς ὄνειρασι, κίνησιν, ἀλλὰ τὸ γε πλεῖστον ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς ἂν εἴη ὁ ὕπνος· ὅσον γὰρ αὐτῆς τῆς οἰκείας δανάμεως δοκεῖ κατῆναλωκέναι ἐκ τοῦ νοεῖν ἐν τῷ γρηγορεῖν, τοσαύτον ἐκ τῆς ἀναπαύσεως, καθάπερ τὰ μουσικὰ τῶν ὀργάνων ἐκ τῆς τάσεως ἀνιέμενα, προσλαμβάνουσα, τὸ προαναλωθὲν ἀνεπλήρωσεν (οθ.)· εἶεν. Ἀλλὰ περὶ τῶν νηπίων αὐτῶν τί ἂν εἴποιμεν; καὶ ποίαν τινὰ νύκτιν δῶμεν τῷ ψυχραῖω αὐτῶν; καὶ

μάλιστα ἄμ' εἰς τὸ φῶς ἐξεληθόντων; οὐ μᾶλλον, αἶμαί γε, ἐκεῖνα νοεῖ, ἢ καθ' ὑπνον οἱ τέλειοι, ὥσπερ ἐν ἰλίγγοις μύλις τοῖς ἀντικειμένους νόησιν τινα, καὶ ταύτην ἀμυδροτάτην, ἐπιβάλλειν δυνάμενα· πῶς γὰρ ἂν τὰ μήπω συνειδήσιν ἔχοντα; καὶ φημι, κἀπόφημι, κούφα ἔχω τὸ φῶς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς.

§. νδ. Εἴρηται ἡμῖν ἐν τῇ Λογικῇ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦς, ὅσον ἡμῖν ἐκεῖ συμβάλλεσθαι ἔδοξεν· ἀπὸ γὰρ μόνου τοῦ γνωστικοῦ μέρους ἐκεῖ ὀρηκθέντες, τρεῖς μόνας ἐκείνων εἰσαγαγεῖν ἠξιώσαμεν, τὸ νοεῖν, τὸ κρίνειν, τὸ συλλογιζέσθαι (γ-ς)· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ περὶ ψυχῆς ἐν γένει ὁ λόγος ἐστίν, ἀνάγκη περὶ πασῶν διαλαβεῖν, καὶ ὅσον ὅσον τε ἀκριβέστερον· διαπεφώνηται γεμῆν καὶ περὶ τούτων τοῖς φιλοσόφοις, ἄλλως ἄλλοις θελοῦσι καὶ γινώσκουσι περὶ τούτων. Σοαίω δὲ, ὦ καὶ ἄλλοις μάλιστα ἡμῖν ἔδοξεν ἔπεσθαι, αἱ πᾶσαι πέντε ἐκαῖναι πρεσβεύονται μάλιστα· Αἴσθησις, Σκέψις, Μνήμη, Θέλησις, Ἐνέργεια. Περὶ τούτων τοίνυν ἡμῖν ὁ λόγος ἐξῆς.

Περὶ Αἰσθησεως.

§. νε. Αἴσθησις τοίνυν ἐστίν, ὡς οἱ περὶ Πλάτωνα, ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνία πρὸς τὰ ἐκτός· ἢ γὰρ δύναμις, δι' ἧς αὐτὴ ἐκτελεῖται, ἐστὶ τῆς ψυχῆς· τὸ δὲ ὄργανον, δι' οὗ, τοῦ σώματος ἴδιον· δῆλον ὅν ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς τὸ πάθος μόνον ἐστίν, οὔτ' αὖ σώμα ψυχῆς ἄμοιρον αἰσθάνεσθαι πέφυκε. Δεῖ τοίνυν πρῶτον μὲν ἀλλοιωθῆναι τὰ αἰσθητήρια· τὴν δὲ αἴσθησιν διακριτικὴν τῆς ἀλλοιώσεως γίνεσθαι· καὶ τὰ μὲν αἰσθητήρια πέντε, Ὀρασις, Ἁκοή, Ὄσφρουσις, Γεύσις, Ἀσφύ-

ἡ δὲ αἴσθησις μία, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ διακρίνουσα τὰ ἐν ἐκεί-
νοῖς γιγνόμενα πάθη. (*) Ἄλλ' ἴν' εὐμεθέωδωτερον ἡμῖν ὁ λόγος χω-
ροῖη, λεκτέον πρῶτον περὶ τῶν αἰσθητηρίων, ὅπως ἕκαστον ὑπὸ τῶν
ἐκτὸς ἀλλοιοῦται· εἶτα καὶ ὅπως ἡ αἴσθησις τὴν ἀλλοίωσιν ἐν τῇ
ψυχῇ διακρίνει.

Ὅτι διὰ τῶν νεύρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τὰ αἰσθήματα
γίνεται.

§. νσ. Τὸ τὰ νεῦρα ἡμῖν παρέχειν τὴν αἴσθησιν, τοῦτο ταῖς ἀπάν-
των ἐπικρατύνεται ψήφοις· ταῦτα γὰρ ὡς ἀπὸ ῥίζης τοῦ ἐγκεφαλοῦ ἐπὶ
τὰ ἀκρωτήρια, ὡς κλώνες καὶ κλάδοι, προήκοντα, κατὰ τὰ αἰσθητήρια
ἀποτερματίζόμενα, τῆς αἰσθήσεως ἡμῖν παραίτια γίνονται· σωληνοει-
δῆ γὰρ καὶ σιφωνασιδῆ ταῦθ' οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ ὑποτιθέασιν εἶναι,
ὕγρὸν τε αὐτοῖς, οἷον ἐντεριώνη ἐνεῖναι· ὁ ῥοῦδῆ ὕλην, καὶ πνεῦμα
ζωτικόν, καὶ ῥευστὴν ἀπλῶς ὀνομάζουσι· καὶ τοῦτο συνεχισμῷ κινή-
σεως ἐς' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον διαρρέον, θάπτον, ἢ νοῆσαι παρέχειν τὴν
αἴσθησιν· καθάπερ καὶ ἡ ἐν μουσικῷ ὄργάνῳ χορδῇ, κρουομένη κατὰ
τὸ πέραρ, ἀχρόνως τὸν ἦχον διεπύρρμευσεν ἐπὶ θάπτερα· εἰ δέ γε τὰ
ταῖς αἰσθητηρίοις ἐγγινόμενα πάθη, μὴ συνεχεῖα κινήσεως ἐπὶ τὸν
ἐγκέφαλον, ὡς εἰς ὄρον, πρὸς ὃν, ἀποτερματίζόμενα, ἀπληξίαιεν, οὐ-
δενὸς ἡμῖν αἰσθηήματος γενήσεται αἴτια· καὶ τοῦθ' ἡ πεῖρα ἡμῖν μά-
λιστ' ἐθελοῦτ'· ἐνὸς γὰρ τινος ὀποιοῦδηποτοῦν τῶν νεύρων, ἧτοι δεσμῷ
συσφιγγομένου, ἢ χυμοῦ παχυτέρου ἐπιφόρῃ βυρμένου, καὶ ἔμμεραξίν

(*) Διακριτέον δ' ἐνταῦθα τοὺς ὄρους τοῦδε· αἴσθησις, αἴσθημα, αἰσθητικόν, αἰσθη-
τὸν, αἰσθητήριον· Αἴσθησις μὲν γὰρ ἐστὶν καὶ ἡ ἐν ἡμῖν δύναμις, καθ' ἣν πεφύκαμεν ἀν-
τιλαμβανέσθαι τῶν ἐκτὸς, καὶ ἡ ἐκ τῆς δυνάμεως ταύτης προϊέουσα ἐνέργεια· οἷον, ἢ μὲν
αἰσθάνεσθαι δύναμις, τοῦτ' ἂν εἴη κατὰ δύναμιν αἴσθησις· ἢ δὲ ἤδη αἰσθάνομαί τινος
τοῦτο κατ' ἐνέργειαν αἴσθησις· ἀμφω δὲ τό, τε δύναμις καὶ τὸ ἐνεργεῖα κοινῷ τῷ τῆς αἰ-
σθησεως ὀνόματι περικλίεται. Αἴσθημα δ' αὖ τὸ πάθος, καθ' ὃ ἀλλοιοῦμεθα. Αἰσθη-
τικόν δὲ, αὐτὸ τοῦτο τὸ ζῶν ἐς τὴν αἴσθησιν παθαινόμενον. Αἰσθητὸν δὲ, τὸ πρᾶγ-
μα, εἰ τὴν αἴσθησιν ἐκείνο δόχεται αἰσθάνομενον. Αἰσθητήριον δὲ (ὃ καὶ αἴσθησις εἰσὶ
λέγεται) τὸ ὄργανον. δι' εἰ τὸ αἴσθημα εἰσπύμπεται τῇ ψυχῇ.

πάσχοντος, ἢ τάσει σφοδρᾶ διασπώμενός τε καὶ σφακελιζομένου, ἢ τείως τομῇ διαρράγέντος τὸ πρὸς ὃ ἀπολήγει, καὶ πέρας ἔχει, παραλύεται μέλος· κἄν γὰρ ἄλλως ἐν ἄκρᾳ εὐεξία τὸ ὄργανον θάλλον ἦ, αἰσθήσεως γεμῆν οἰοσούν καὶ κινήσεως τῆς τε καθ' ἑρμηὴν καὶ προαίρεσιν ἄμοιρον ἀπολείπεται. (*)

Περὶ τῶν Αἰσθητηρίων.

§. νζ'. Εἰκὸς οὖν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῶν ἐκτὸς προσβαλλόντων πολλαχῶς ἀλλοιοῦσθαι· εἴθ' οὕτω διατεθειμένων ἐκείνων, καὶ τῆς ἀλλοιώσεως διὰ τῆς νευρώδους ὕλης ἔς' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον διαπορθηθεισῆς, αὐτοῦ ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ τὰ αἰσθήματα· οἷον, τοῦτ' ἐστὶ τὸ χρωμα τυχόν, ἅμα προσβαλὼν τῷ ὀφθαλμῷ, διατίθησιν αὐτόν· ὁ δὲ, τὸ πάθημα τοῦτο λαβὼν, τῷ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφαλοῦ εἰς αὐτὸν ἀπολήγοντι νεύρῳ, ὃ καὶ ὀπτικόν διὰ τοῦτο νεῦρον ὠνόμασαι, διαδίδωσι· τὸ δὲ διαπορθηθεὶς τοῦτο παραχρημα εἰς τὸν ἐγκέφαλον συγκινηθέντος δὲ καὶ συνδιατεθέντος καὶ τοῦ ἐγκεφαλοῦ, εὐθὺς ἐγγίνεται αἴσθημα τῇ ψυχῇ. Ὁμοίως δὲ κατὰ τῆς ἀκοῆς ἅμα γὰρ τὸ τοῦ κώδωνος, φέρε, κτύπω συγκινοῦμενος ὁ ἀήρ, καὶ ἀλλεπαλλήλοις κύμασι τῷ τυμπάνῳ τῆς ἀκοῆς προσβαλὼν, διατίθησιν· εἴθ' οὕτω τῇ μέχρι τοῦ ἐγκεφαλοῦ κινήσει τὸ αἴσθημα ἀναφέρεται τῇ ψυχῇ. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ῥόδου ἐξεργάμενα λεπτότατα μέρια ταῦτόν ποιεῖ τῷ τῆς ὀσφρήσεως προσβάλλοντα νεύρῳ· ὡσπερ αὖ καὶ τὰ τῇ γεύσει, καὶ ἀφ' αἰσθητῶν αὐτῆ ὀδῶν, ἢ καὶ τὰ εἰρημένα, περαίνουσι τῇ ψυχῇ τὰ αἰσθήματα.

(*) Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅτι ἡμᾶρτεται παρὰ ταῖς πάλαι, ὡς ἡ ψυχὴ ἐλεν ἐν ἔλω τῷ σώματι, καὶ ἐλεν ἐν ἐκέρῳ μέρει ἐστὶν ἰδρυθεῖσα· εἰ γὰρ τὸν ἐμαυτοῦ ἑραχίον ἀκριβῶς περιφίξεμαι, ὥστε διακρίψαι τὴν τοῦ νεύρου πρὸς τὸν ἐγκέφαλον κοινωνίαν, οὐδ' ἦν τὸν δάκτυλον ἀπατάμω, αἰσθῆσιν λαβόμεν· ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐν μίῳ τῷ ἐγκεφάλῳ τὴν ἑδραν ἔχει· καὶ περ κἄν τούτῳ ἀγνωεῖται τὸ μέρος, ὃ κατὰ τὴν ἑδραν ἵδιον ἔχει.

Ὅτι οὐχ ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς σώμασι τὰ αἰσθήματα.

§. νη. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχειν παρὰ πᾶ ἵν ἐσιν ἀναντιρρήτων· ἐκεῖνο δὲ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἔχει πῶλον τὸν παρ' ἄλλογον. ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα, ἃ ἐξωθεν ἢ ψυχῇ προσλαμβάνει, ἐν τοῖς αἰσθητοῖς οὐχ ὑπάρχουσιν, οὔτε χρώματα ἐν τῆς σώμασιν, οὔτε ὄσμη ἐν τοῖς ὀσμηροῖς, οὔτε γυμοὶ ἐν τοῖς γευστοῖς, οὔτε μὲν τοῦτ' ὅπερ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ὀνομάζομεν τοῖς ἀπτοῖς· δύνασθαι μὲν γὰρ ταῦτά φασι τὰ αἰσθητὰ ἐμποιεῖν τοῖς αἰσθητηρίοις, περιέχειν δὲ μηδαμῶς πεφυκέναι· καθάπερ καὶ θελήνη κεντῶσα, αἰσθητοῖν μὲν παρέχει τῷ κεντωμένῳ τὴν ἀληθειάν, αὐτὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ τοῦ παθήματος ἄμοιρος· οὕτως οὖν, φέρε καὶ τὰ ἐκ τοῦ βίου ἐξερχόμενα μέρια καὶ τῷ ὀσφραντικῷ προσβάλλοντα νεύρω, ἐμποιοῦσι μὲν αὐτῷ τὴν πλησίον τὸ πάθημα, οὔμενον ἄλλως κατὰ τὴν κελύνην, ἐπερὶ οὖν δε. καὶ τῇ ποιᾷ τοῦ ἐξ οὗ ἢ προσβολῇ κινήσει ἀνάλογον, τοῦτ' ὅπερ ὁμῶν ὀνομάζομεν· ἢ γεμὴν ὄσμη οὐχ ὑπάρχει τῷ βίῳ. ὡς οἷα κινισμὸς ἐν κνιζούσῃ τῇ κνίδι· οὕτω δὲ καὶ αἱ ἄλλοι τὴν γλῶτταν καὶ τὴν ὑπερώην διαίνοντες γυμοὶ τῷ αὐτῷ ὄσμη τοῖς γευστοῖς οὐχ ὑπάρχουσι· τὰ δ' αὖ χρώματα οὐδὲν ἐστὶ καὶ αὐτὰ, ἢ ἀπὸ τῶν σωματικῶν μορίων τὰς τοῦ φωτός πανταίως ἀποδεχομένων καὶ ἀποδόροντων ἀκτῖνας, ἢ ἕκαστον μάλιστα θέσεως ἔχει, τοῦ φωτός ποῦ ἀντανάκλασις, τῇ μὲν ὄψει τοιῶσδε ἢ τοιῶσδέ πως παριστάμενα, ταῖς δ' ἀληθείαις ἐν τοῖς σώμασιν οὐχ ὑπάρχοντα· (*) Παρὰ τοῦ ζήτερον δ' ἴως

(*) Ὅτι τὰ χρώματά ἐσιν ἐκ τῶν τοῦ φωτός ἀκτῖνων, δηλοῦν καὶ ἐξ ὧν ἐν στίχῳ ἱερῶν οὐθέν ἐν δ' οὖν τῷ φωτὶ, ἐπειδὴ ἐκίστη ἀκτῖς κατὰ τοὺς φυσικομαθηματικούς σύγκριται ἐξ ἑπτὰ ἐλασσόνων, κτλ. τούτου προφαίνει χρώματα ἑπτα, τὸ ἐρυθρὸν, τὸ ξανθὸν, τὸ ὄχρῶν, τὸ πράσινον, τὸ κυανόν, τὸ πορφυρῶν, τὸ λευκόν· (Εὐνοῦρ. Φυσ. κββ.) τούτων προσβαλλουσῶν τοῖς σώμασιν, αἱ μὲν ἀπερροφῶνται, αἱ δὲ ἀντανάκλωνται ὡς εἴπαγε θέσεως τὰ ἐν τοῖς σώμασι μέρια· Αἱ τοίνυν ἀντανάκλωμενα τοὺς ἐξωθεν τῆς ἐράσεως γυμοὺς διεθούσαι, διατιθέσασιν τὸν χιμικτικὸν κινήσει χιτῶνα· ὁ δὲ μεταδίδωσι τὴν κίνησιν τῷ εἰς αὐτὸν κατὰλήγοντι νεύρῳ· τὸ δὲ διανοητικὸν εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τῷ ἀρρήτῳ λόγῳ παθαίνεται το τοινῶδες αἰσθηματικὴ ψυχῇ· ὡς τὰ ἐπι τῶν ἐπιφανειῶ

δοξάειν ἂν, ὅτι καὶ ἐν τῷ πυρὶ αὐτῷ, ὅπερ ἡμῖν παρέχεται αἰσθημα, οὐχ ὑπάρχει· τὸ γὰρ θερμὸν οὐδὲν ἐστὶ καὶ αὐτὸ, ἢ τῶν ἐν ἡμῖν νεύρων κινήσεις σφοδρῶτά τε οἷον, ἀπτόμενος τῇ χειρὶ σιδήρου τινὸς πεπυρακτωμένου, αἴφνης παθαίνομαι· ἐπειδὴ γὰρ τὸ πῦρ πέφυκεν κινεῖσθαι πανταχοῦ κατὰ τὰ ρεύσά πρὸς ἰσορροπίαν, ἐν τῇ θίξει μεταδίδωσι μὲν ἀθρώως τὸ πεπυρακτωμένον τοῦ πυρὸς τῇ χειρὶ· ἢ δὲ κινήσεις σφοδρὰς γενομένης, καὶ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου διαπερθεμευθεῖσα, σφοδρὸν καὶ τὸ αἰσθημα τοῦθ', ὅπερ θερμὸν ἢ θερμότητα ὀνομάζομεν, τῇ ψυχῇ ἐνεποιήσεν· ἐπειδὴν δὲ τούταντίον, σώματος, μειονεκτοῦντος αὐτῆς τῷ πυρὶ, ἢ χεῖρ ποτε θίγη, ὡς μεταδιδούσα ἐκείνῳ τοῦ ἐν αὐτῇ πυρὸς κατὰ τὸν τῆς ἰσορροπίας νόμον, ἢ ἔλαττοῦται, κινεῖται· ἢ δὲ κινήσεις παρέσχεν εὐθὺς αἰσθημα τῇ ψυχῇ ἐναντίον τῷ εἰρημένῳ, ὅπερ ψυχρὸν ἢ ψυχρότητα ὀνομάζομεν· καὶ ἐστὶ οὕτω τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν αἰσθημάτων μὲν ἐκ τῆς τοιαύτης κινήσεως τῇ ψυχῇ ἐμποιούμενα· ἐν δὲ τοῖς σώμασιν ἀληθῶς οὐχ ὑπάρχοντα, οὔτε τῷ πυρὶ τὸ θερμὸν, οὔτε τῇ χυμῶν τὸ ψυχρὸν, ἢ λευκόν.

Περὶ τῆς ἀμοιβαίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος

Ἐνεργείας.

§. νθ. Οὕτω μὲν οὖν τὰ αἰσθημάτων τῇ ψυχῇ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐναπογεννηῖσθαι, καὶ ταῦτ' αὐτὰ μὴ ἐνοπάρχειν τοῖς αἰσθητοῖς, ὡς εἴρηται, τοῖς ἀπάντων τῶν φιλοσόφων ψήφοις ἐπικρατοῦνται· ὅπως ὅμως ἀπὸ σώματος παχέως εἰς ψυχὴν πάσης ὕλης ἀμέτοχον· καὶ ἐναλλάξ ἀπὸ τοῦ αἵλου εἰς τὰ ὕλης μετέχοντα αἶ τε ἐπενεργήσεις καὶ τὰ πάθη διαβιβάζονται, περὶ τούτου πάντες διαφωνοῦσι, καὶ σαφές ἡμῖν ἔσθ' εἰπεῖν οὐδὲν, ὅτω καὶ πείσομεν· ἀλλ' οὐδ' ἔξουσιον ἐν τοσούτῳ σκότῳ πυκνῷ δι᾿δεῖν τάληθες ὅ,τι εἴη, πρὶν ἂν (εἰ θέμις γε τοῦτο) εἰσβάλωσιν εἰς αὐτὰ τὰ τῆς φύσεως πρώτιστα καὶ

χρώματα οὐχ ὑπάρχει ταῖς ἀληθείαις, ἀλλ' ἢ ποιᾷ τις θέσις τῶν μορίων, ταύτην, ἢ ἐκείνην τὴν ἀκτῖνα πεφυκότων συνθέσσει.

ἀπλούστατα, ἀλλ' οὐκ ἂν εἴη, οἰαί γε, δυνατὸν (*). Ἴσμεν γὰρ τὰς τε τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεις διὰ τῶν αἰσθητηρίων τὴν ψυχὴν εἰσιούσας ἴσμεν δὲ καὶ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας εἰς τὸ σῶμα διαδιβαζόμενας (καὶ γὰρ βαδιζῶ, κελυσάσης τῆς ψυχῆς, καὶ τὸν δάκτυλον κινῶ, δευρὶ, ἢ δευρὶ, ὅτε, καὶ ὅπως ἂν ἐκείνη τῷ σώματι ἐπιπέσῃ)· ὅπως γεμὴν ἐκείνη ἀσώματος οὔσα, ἐνείσχει τὴν κίνησιν ταύτην τῷ σώματι καὶ ὅπως τὸ σῶμα, ἔνυλον ὄν, ἐνεργεῖ εἰς ἐκείνην, τοῦτο συν. εἶν καὶ περνοῆσαι καὶ τῶν πᾶνυ χαλεπῶν· οὐ γὰρ ἔλξει, οὐκ ὄσει, οὐ προσβολῆ, οὐχ ὅτω ἂν εἴπη τις. Τοῦτο οὖν ἠνάγκασε τοὺς φιλοτιμότερον εἰς τὰ τῆς φύσεως εἰσδύναμι ἀπύρρητα βουλομένους εἰς πολλὰς δοξασίας ἀποπλανηθῆναι· ἃς καταλέγειν ἐνταῦθα μὴ καὶ μάταιον ἢ· μετίτω δὲ ὁ βουλούμενος ταύταις ἐντυχεῖν Σοκρίων μὲν ἐν Μεταφ. Εὐγένιον δὲ ἐν Λογικῇ.

Περὶ Σκέψεως.

§. ζ. Δευτέρην δὲ δύναμιν τῆς ψυχῆς τὴν Σκέψιν ἡμῖν ἀνωτέρω ὁ λόγος εἰσήγαγεν· ἔτι δὲ Σκέψις ἐποχὴ κρίσεως μετὰ τῆς προσοχῆς καὶ ἐρεύνης ἐπὶ τῶν μὴ ταχέως καὶ ὡς προσήκει κατανοουμένων· δεῖ γὰρ δὴ ἐπέχειν, ἐν οἷς ἀμφιγνῶνά τις, ἢ ὑπόνοια τῆ ψυχῆ παρεκκοιουεῖ, ἵνα μὴ τὸ ἐν ἡμῖν κριτικὸν προαλέσσειν ἐξενεχθῆν, καθάπερ ἵππος δυσάγωγος, καὶ τὸν ἀναβῆτην νοῦν εἰς τὸ τῆς ἀπάτης ἐάραθρον ἐκτραχλίσει· ἔστι δ' ἐν ἀμφιγνῶνι ἡμῶν ἡ ψυχῆ, ἡνίκα κλιετα, μετέτερον τῶν τῆς ἀντιφάσεως μορίων δέξασθαι δυναμένη, μετέτερος ἴσταται. (Λογ. ρνζ.) Τούτων οὖν τὸν λόγον ἐρευνῶντα ἐκάτερωθεν μετὰ προσοχῆς, καὶ τὸ πιθανὸν ὀποτερωθεν οὖν ἐφιέμενη προϊέσθαι, σκέπτεσθαι λέγεται· ἔτι δὲ Σκέψις ἐστὶ, καὶ ὅτε πολλῶν ἡμῖν ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποκειμένων, ἐφ' ἐν τούτων στηρίζομεν τὴν διάνοιαν, ἢτοι ἰδέαν, ἢ ἔννοιαν αὐτοῦ λαθεῖν ἐφιέμενοι· ἢτις ἐς το-

(*). Ἐπὶ ἄρα ἕρος τις τοῦ φιλοσοφεῖν ὡς καὶ πρῶτη ἀρχὴ ἂν εἴη τοῦ φιλοσοφεῖν· οἱ δὲ ὑπεραλλόμενοι ταῦτα καὶ ἐπὶ κείνα ἐθέλοντες ἀναπτερυγίζουσιν νεανικῶς, λαθάνουσιν εἰς ἰσχυροῦ παθος ἐλευσινῶς καταπίπτοντες.

σοῦτον πολλάκις προήκει, ὡς' οὐδὲ αὐτῶν τῶν περὶ ἑαυτὸν γιγνομένων αἰσθάνεσθαι συγχωρεῖ τὸν σκεπτόμενον· μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ τὸ τοῦ Ἀρχιμνήδου πάθος, ὃς οὐδ' ἐπελθόντων τῶν πολεμίων, ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς θεωρίας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου δεδύνηται· τοῦτο γεμὴν οὐ σκέψιν, προσοχὴν δὲ καλεῖν τινες ἀξιοῦσι· σκέψιν δὲ φασὶ τὴν ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον μετὰ συνειδήσεως καὶ βουλήσεως μεταβαίνουσαν προσοχὴν, εἴτ' αὐτὴ ἑαυτὴν, καὶ τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας καὶ ἀλλοιώσεις θεωρεῖ ἢ ψυχῇ, εἴτ' ἐκ τῶν ἕξω ἐπὶ τὰ ἕσω μεταφέρει τὴν προσοχὴν, εἴτ' ἀφ' ἑτέρου τῶν ἕξω ἐφ' ἕτερον μετατίθεισιν· οὕτω φέρε ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἐκεινησὶ μέρος παραμείθων ἐκ μέρους, καὶ χρώμα ἐκ χρώματος παραλλάττων, ἧ μὲν ἐφ' ἐκάστου προσέχω καὶ ἐφιζάνω τῇ διανοίᾳ, τοῦτο Προσοχή· ἧ δὲ μετὰ συνειδήσεως καὶ βουλήσεως τῇ προσοχῇ ἀνά ἕκαστον ἐκ διαδοχῆς ἐπέρχομαι πάντα τοῦτο Σκέψις ἰδίως ὠνόμασαι.

Περὶ Μνήμης.

§. ζα. Τρίτην δὲ τὴν Μνήμην ἢ τοῦ λόγου τάξις ἐπιφέρει ἡδὴ δύναιμι τῆς ψυχῆς· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ταμεῖον ταῖν θυεῖν εἰρημέναιν· αἰσθησις γὰρ καὶ σκέψις ἄνευ μνήμης φροῦδᾶ ἐστὶ καὶ ἀσυντελεῖ παντελῶς, εἴγε ἢ ψυχῇ, ἅμα παυσαμένων ἐκείνων τοῦ ἐνεργεῖν, ἐν ἀμαθίᾳ αὐθις ἂν εἴη μεγίστη ἐξ ὑπαρχῆς, ἅτε δὴ πάσης ιδέας τε καὶ ἐννοίας οὕτως ὡς πρώτης αὐτῇ τοῦ λοιποῦ ἀεὶ παρασησομένης· Ἔστιν οὖν Μνήμη δύναμις τῆς ψυχῆς, ἧ κατέχει, ἀνακαλεῖτε, καὶ ἀναπολεῖ, ἃ μεμάρτηκε· καὶ ἧ μὲν κατέχει τὰς ιδέας καὶ ἐννοίας τῶν προσγνωσμένων ἢ ψυχῇ, θεωρία τοῦτο κατάγει τὸν Σόασιον ὀνομάζεται ἧ δὲ τυγχάνει ὄρωσα τοιαῦτα, οἷα καὶ προσώρκα, καὶ συνειδυῖα, ὅτι καὶ πάλαι ποτὲ αὐτὰ ἐωράκει, τοῦτ' ἀναπόλησις, ἢ μᾶλλον ἀναγνώρισις παρὰ τῷ αὐτῷ προσηγόρευται.

§. ζβ. Ἔστι δὲ εὐρεῖν τὴν μνήμην ἄλλοτ' ἄλλοις οἷσαν δραστηριωτέραν, καὶ πολλάκις τῇ τῆς ἡλικίας καταστάσει ἀναλογον· (*)

(*) Σαρῶς δ' ἐμνήμυσσε ταῦτα Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ· Θέ· δῆμι, φησὶ, λόγου ἐνε-

παισι μὲν γὰρ διὰ τὴν ἔτι τοῦ ἐγκεφάλου ἐν αὐτοῖς ἀπάλυττα, πρὸ χειρὸς μὲν ἔστι καὶ εὐάγωγος μάλισα, ἀσθενὴς δὲ καὶ ῥαδίως ἀποσθενούμενη· γέρονσι δὲ, ὧν μὲν πάλκι ποτὲ τὰ αἰσθήματα προσελήφθεισαν, καὶ ἐν ἀπαλῶ ἔτι τῷ ἐγκεφάλῳ ταῦτ' ἐνεκίλαψαν φθάσαντες, τούτων ἡ μνήμη σεργιανὴ καὶ ἐναργὴς διασφίζεται ὧν δ' ὕψιστον, τραχυθέντος ἤδη τοῦ ἐγκεφάλου, ἐεκλάψαν τὰς ιδέας, τούτων καὶ ἡ μνήμη, ταχὺ μαραινομένη, εὐκπάλκιτος γίγνεται· διὸ δι' ἐκεῖνο μὲν μνήμονες ἀρχαίων συμβεβηκότων οἱ γέροντες λήγονται· διὰ τοῦτο δὲ δις παῖδες γίνονται.

§. ζγ. Συμπεριέργειαι δὲ ἡ μνήμη ἄλλοτε ἄλλαις τισὶ περιστάσεσι, καὶ δὴ καὶ χρόνῳ καὶ πίπτω (*)· καὶ μάλισθ' ὧν διὰ τῆς ἀκοῆς, ἢ τῆς ὀράσεως ἡμῶν τὰ αἰσθήματα ἐνεγένοντο· ἅμα γὰρ ἀναπολήσαντι,

κα ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐν κήρῳ ἐκμαγεῖον, τῷ μὲν μείζον, τῷ δ' ἔλαττον καὶ τῷ μὲν καθαρωτέρου κηροῦ, τῷ δὲ κοπωδετέρου καὶ σκληροτέρου· ἐνίοις δὲ ὑγρέρου ἔστι δ' οἱ μετρίως ἔχοντος. Θε. τίθημι. Σωκ. Ὅταν οὖν ὁ κηρὸς ἐν τῇ ψυχῇ καθῶς τε καὶ πολὺς, καὶ λεῖος, καὶ μετρίως εἰργασμένος ᾖ, τὰ ἰόντα διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐνσημαίνοντα εἰς τοῦτο τὸ τῆς ψυχῆς κίερον, ὃ ἔφη Ὀμηρος, αἰνιττούμενος τὴν τοῦ κηροῦ ἰσομετακτα, τότε μὲν καὶ τούτοις καθαρά τὰ σημεῖα ἐγγίνόμενα, καὶ ἰκανῶς τοῦ βήτους ἔχοντα, πολυχρόνιά τε γίγνεται, καὶ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι πρῶτον μὲν εὐμαθεῖς, ἔπειτα μνήμονες, εἶτα οὐ παραλλήλῳ τῶν αἰσθήσεων τὰ σημεῖα, ἀλλὰ δεξιόζουσιν ἀληθῆσαι γὰρ καὶ ἐν εὐρυχωρίᾳ ὄντα, ταχὺ διανέμουν ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστα ἐκμαγεῖα, ἃ δὴ ὄντα κληῖται καὶ σοφοὶ δὲ οὗτοι καλοῦνται ἢ οὐ δοκεῖ σοῖς Θε. ὑπερφωῶς μενοῦν. Σωκ. Ὅταν τοίνυν λάσιόν του τὸ κίερον ᾖ, ὃ δὴ ἐπήνεσεν ὁ πάντα σοφὸς ποιητής, ἢ ὅταν κοπωδὴς, καὶ μὴ καθαροῦ τοῦ κηροῦ, ἢ ὑγρὸν σφιδρῶς, ἢ σκληρὸν ὧν μὲν ὑγρὸν, εὐμαθεῖς μὲν, ἐπιλήθμονες δὲ γίνονται· ὧν δὲ σκληρὸν, τὸν ἀντίον· οἱ δὲ δὴ λάσιον καὶ τραχὺ καὶ λιθοδὲς τι, ἢ γῆ· ἢ κόπρου συμμιγείσης ἔμπλεον, ἔχοντες, ἀσαφῆ τὰ ἐκμαγεῖα ἔχουσι· ἀσαφῆ δὲ καὶ οἱ τὰ σκληρὰ· βάρῃ γὰρ οὐκ ἐνὶ ἀσαφῆ δὲ καὶ τὰ ὑγρά· ὑπὸ γὰρ τοῦ συγχεῖσθαι ταχὺ γίγνεται ἀμυδρά· ἐάν δὲ πρὸς πᾶσι ταῦτα ἐπὶ ἀλλήλων συμπεπωκότα ἢ ὑπο στροχωρίας, ἐάν του μικρὸν ᾖ τὸ ψυχρότερον, ἔστι ἔτι ἀσαφέστερα ἐκείνων· Πάντες οὖν οὗτοι γίνονται αἰὶ δεξιόζουσι ψευδῆ· ὅταν γὰρ τὶ ἐρώσιν, ἢ ἀκούσιν, ἢ ἐπινοῶσιν ἕκαστα ἀπονέμειν ταχὺ ἐκάστῳ οὐ δυνάμενοι, βραδύς τε εἰσὶ καὶ ἀπιστηνιμότες, παρορῶσι τε, καὶ παρακούουσι, καὶ παρανοοῦσι πλεῖστα· καὶ καλοῦνται οὗ οὗτοι ἐψευσμένοι τε ὅ δὴ τῶν ὄντων καὶ ἀμαθεῖς.

(*) Ὅτι ἅμα τῷ χρόνῳ καὶ χρόνῳ εὐδὲν δυνάμεθα ἐννοεῖν, εἴρηται ἡμῶν ἐν τῇ Εὐνομίᾳ δι. Μεταφ. ἢ. καὶ ἐξῆς.

ὧν ἀκήκοά τι, ἢ ἐώρακα, παραχρημά μοι ὁ τύπος ἐν ᾧ, καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν, συμπαρίστανται· ἔτι δὲ καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις πολλὰ γήθεν πολλά, ψύχης, θάλπος, χιῶν, ἕτερος, πᾶν ὅτι συμβαίη κατ' ἐκείνο γενέσθαι, παντοίως εἰσάγονται· τῶν δ' αὖ χυμῶν καὶ τῶν ὀσμῶν, καὶ τῶν ἐκ τῶν ἀπτῶν τοῦ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, οὐδὲ τούτων ἂν λάβοιμεν μνήμην, μὴ καὶ τὰς ἰδέας, ὧν ἐκεῖναι αἱ ποιότητες λέγονται εἶναι, συμπαραλαβόντες· οὕτω γὰρ μέμνημαι τῆς τοῦ μήλου ἡδύτητος, τῆς τε τοῦ ῥόδου εὐοδίας, καὶ τοῦ τῆς χιῶνος ψυχροῦ, ἀλλ' ἄμυ δοκεῖ μοι καὶ ὁρᾶν πως τὸ μήλον· καὶ τὸ ῥόδον, οἶοναί τῃ χειρὶ προσφερόμενος πρὸς τὴν ῥίνα, μονονοῦχ ὑποσφραίνομαι· οὕτως οὐκ ἂν εἶη μνήμην τῶν τοιούτων ποιήσασθαι, ἢν μὴ καὶ τὰς ἰδέας τῶν, ἐξ ὧν αὐτὰ πρόεισι, τῇ μνήμῃ προσλάβωμεν· αἱ γὰρ ἴνες ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὧν τῇ κινήσει τὰτ' αἰσθήματα, αἵτε ἰδέαι καὶ ἔννοιαι πᾶσαι, ὕστερον δὲ καὶ αἱ μνήμαι ἐγγίνονται τῇ ψυχῇ, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, ὁπόθ' αἱ ἰδέαι ἐνετυποῦντο, ἔτυγον κινήθεισαι, οὕτω καὶ ταῖς μνήμαις τῶν αὐτῶν κινεῖσθαι πεφύκασι.

§. ζδ. Μνήμη δέ τις ἐστὶ καὶ ἡ φαντασία, διαφέρουσα μόνον ἐκείνης τῷ δραστικώτερον καὶ ἐναργέστερον τῆς ἰδέας τε καὶ ἐννοίας παριστᾶν καὶ τῷ παντοίως αὐτὰς πολλακίως ἄλλοτε ἄλλως συμπλέκειν καὶ διακρίνειν, τραγελάφων καὶ χιμαιρῶν παριστῶσα εἰκόνας, καὶ ἄλλα μυρία· ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ φύσει (*). Ἔστιν οὖν φαντασία δύναμις τῆς ψυχῆς τῶν τε παρεληλυθότων ὡς παρόντων τὰς ἰδέας ἐναργῶς παριστῶσα, καὶ ἄλλας ἀφ' ἑαυτῆς κατ' ἀρέσκειαν προσπιθεῖσα· ἔστι δὲ καὶ πρὸς πάσας μὲν τὰς τέχνας ὠφέλιμος ἐλευθέρας τε καὶ βανύστους ἢ δύναμις αὕτη· τοῖς δὲ ποιηταῖς καὶ γραφεῦσι καὶ πλέον τι ἐξ αὐτῆς περιγίγνεται· ταύτη γὰρ οἱ τὰ κράτιστα ἐνευδοκίμησαντες, τὴν μεγίστην ἐκτέσαντο εὐκλειαν· ἐν δὲ τοῖς ἠθικοῖς ἐπι-ἀμφοτέρα ῥέπει, ἢ ἂν αὐτῇ εὖ, ἢ ἐτέρως ἕκαστος χρήσῃτο· ἢν δέποτε πέρα τοῦ δέοντος ἐξαχθῇ πρὸς ὑπερβολὴν, εἰς νόσον τὰ πολλὰ

(*) Διαφορὰν μάλιστα μνήμης πρὸς τὴν φαντασίαν ἰδοὺ μοι ἐν τῇ Συναρίδι· Μεταφ. σφ. ὅπου μοι ἀκριβέστερον πεπραγματεύεται περὶ τούτων.

τελευτᾷ, καὶ εἰς παραφροσύνην περιτρέπει τοὺς ἔχοντας (*). δοκεῖ δὲ πάντα περαίνειν ὡς δι' ἰδίων δυνάμεων, τῆς τε μνήμης, καὶ ἀναπολήσεως (ζά.). ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν συμβάλλεται πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ κακοδαιμονίαν, ἐν τῇ ἠθικῇ (κγ. κθ.) περὶ αὐτῆς εἰρήσεται ἀκριβέστερον.

Περὶ Θελήσεως.

§. ζέ. Τετάρτη δὲ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ θέλησις, ἡ καὶ βούλησις λεγόμενη· ἐστὶ δὲ ἡ θέλησις δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει, τὸ δὲ κακὸν ἀποστρέφεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐστὶ μὲν ἂ τῶν ἀγαθῶν ἀληθῆ, ἐστὶ δ' ἂ καὶ δοκοῦντα· καθάπερ αὖ καὶ τῶν κακῶν τινὰ μὲν ἀληθῶς τοιαῦτά ἐστι, τινὰ δὲ δοκοῦντα τοιαῦτα, ἀγαθὰ ταῖς ἀληθείαις τυγχάνει γὰρ ὄντα, ὡς καὶ τῇ ἠθικῇ ἡμῶν εἰρήσεται, (μέ.) διὰ τοῦτο πολλάκις ἡ θέλησις ἐξ ἀπάτης, μὴ δ' ὡς γὰρ χρωμένη τῇ κρίσει, ἀντὶ τῆς Ἥρας συμπλέκεται τῇ νεφέλῃ, ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ τὸ δοκοῦν ἐλομένη· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη ἀπάτη ἐκ τῆς παρατυκίας ἡδονῆς καὶ λύπης προκύπτει μᾶλλον δοκεῖ, ξητέον ὀλίγ' ἄττα καὶ περὶ τούτων.

§. ζς'. Πᾶν οὖν τὸ δυνάμενον ἦτοι ἡδονὴν τινὰ ἡμῶν ἐμποῦῃσαι, ἢ λύπην μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἀλγηδύνα δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν ἀφελεῖν, τοῦτ' ἐστὶν ἀγαθόν· καὶ αὖ πάλιν τὸ ἐμποιοῦν ἡμῶν ἀλγηδύνα, ἢ τὸ ἀφαιροῦν ἀπ' ἡμῶν ἡδονὴν, τοῦτ' ἐστὶ κακόν. Ἐστὶ δ' οὖν ἡδονὴ μὲν, προσβολὴ ἕξωθεν τοιωσδε, ἢ τοιωσδε κινουσα τὰς ἵνας, κἀντεῦθεν ἐμποιοῦσα αἰσθησιν τῇ ψυχῇ κατ' ἀρέσκειαν· ἢ ἡδονὴ

(*). λέγεται γὰρ τις εἰς τοσοῦτον ἀνάστημα γιγάνθειον καὶ ὑπερφυῖς αὐξήσει ἀναπεισθῆναι ἐκ φαντασίας, ὡς μηδὲ τῆς αἰτίας προκύπτειν τολμῶν, τὸ κατὰ τὴν φύσιν στενὸν ὑπερφύμενος μήτη συνθλασθῆ· ἐπεὶ δὲ βίβη ὑπὸ τῶν θεραπόντων ἐξελεύσθη ἀντίχων καὶ ἀντερείδων τὸ πόδε, ἀλγῶν ὡς δῆθεν συνθλασθεῖς τὰ ἐστᾶ· μετ' εὐπολὸν τέθνηκεν ἵπτερός· δὲ τις τὸ κρῖτον ἐδεξεν ὄναρ ἰδεῖν ἐκ κεφαλῆς ἕως ποδῶν ἐκ λίθου εἶναι λευκοῦ· διύπμισθεῖς δὲ, ἀπεπλήγη τῶ ὄντι, δευλεύσας τῇ φαντασίῳ, καὶ τὸ ἕναρ εἰς ὑπὸν μεταβάλων.

ἔστι προσβολὴ ὀμαλὴ καὶ προσκνής, ὑποτρέφουσα καὶ περιθάλλουσα τὴν οὐσίαν· ἡ δὲ ἀλγηδὼν προσβολὴ σφοδρὰ καὶ ἀνώμαλος πρὸς τὰς ἴνας γιγνομένη τῶν νεύρων, ἐνοχλοῦσα, διασπῶσα, σπαράττουσα, παντοίως δικλύειν σπεύδουσα τὴν οὐσίαν. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ μὲν τῶν ἡδονῶν, ἐκ μικρᾶς βαθμηδὸν προϋῶσα, εἰς τὸν τελευταῖον κορυφούται βαθμῶν· ἡ δὲ, ἀπροσδοκῆτως ἐν τῷ ἀνωτάτῳ εὐθὺς καθιερῶθη, ἣ ἂν δηλονότι ἑκατέρα τοῦ ἀνόσιμον σχῆ· ἐκ τῶν ἐξῴθεν προσβαλλόντων· ἐκινδυνὸν δὲ ἐστὶ ὅτε τὸ ὀφρητικὸν καὶ αἰφνίδιον, καὶ ἡδονῆ· καὶ λύπη· καὶ πάλιν ἡ μὲν ἐκ τῶν ἀνωθεν ἐκθυμῶν κατιούσα, τῶν πρὸς ἀρέσκειαν προσβαλλόντων ἐλαττουμένων, εἰς λύπην ἀποτεματίζεται τελευταῖα· ἡ δὲ, ἀπροσδοκῆτως. ὡπερ ἐν ἱεροῖς δέλτοις ἡ τοῦ Ἰώβ· ταῦτα δ' εἰρήσθω καὶ περὶ πῆς ἀλγηδόνος, ἀπὸ τοῦ ἀντίου λαμβανομένου τοῦ λόγου.

§. ζζ'. Ἐπιβρῶνυσι δ' οἷν τὰ πάθη ταῦτα ἡ φαντασία, παντοίως ἐξελλοῦσα καὶ παρακρυφοῦσα τὸ ἀληθές, οὐχ ἦττον ἐν ταῖς φυσικαῖς, ἢ καὶ ἐν ταῖς ἠθικαῖς, ὡς μάλισθ' ἡμῖν ἐν οἰκείῳ ῥηθήσεται πύπῳ (ἠθικ. κθ'). πρὸς δὲ τούτοις τὸ εἶδος, ἡ ἀνατροφή, ἀλλ' ἄλλοτε, καὶ ἡδέα καὶ τὰ ἀηδῆ ἀμείλυτερα, ἢ ἰσχυρότερα ἀπεργάζεται· πᾶσα γὰρ ἡδονὴ διαρκῆς γενομένη, οὐ· ἔ· ἐστὶν ἡδονή, τῆς αἰσθήσεως ἀπακλυνομένης τῷ εἶδει οὐ δὲ γὰρ αὖ γένοιτο ἀγαθοῦ ἀεὶ παρόντος, ὡπερ τοῦ ἀπόντος ἐκ διαλειμμάτων συναίσθησις· καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἡ πείρα δείκνυσι καθ' ἑκάστην ἐν τε βρώμασι, καὶ πόμασιν, καὶ ἐν ὑπνοῖς, καὶ ταῖς τοιαύταις· τοῦ μὲν γὰρ ἡ τῆς ἀπολαύσεως συνέχεια κλέπτει τῆς εὐφροσύνης τὴν αἴσθησιν· τοῦ δὲ ὁ πόθος ἡδῶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐλπίζουσιν ἀπεργάζεται· ὡς δ' αὐτως καὶ πᾶσα ἀλγηδὼν, συνεχέστερον ἐπισκῆπτουσα, ὑφαίρει πολὺ ἐαυτῆς τῷ εἶδει τοῖς πάσχοι· τὸ δ' αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐπιπεσὸν, καὶ τῷ πλείῳ μάλισα παραλόγῳ συμβαῖνον, ἐκπλήσσει τὸ φρόνημα. (*)

(*) Τοῦτο δὲ φησι καὶ Εὐριπίδης Ἰων. Ταύρ. στιχ. 1125.

» . . . ἐν γὰρ ἀνάγκαις

» Οὐ κίμνεις, σύντροφος ὢν.

Διαφέρει δὲ Ὁρέξεως Θέλησις.

§. ζή. Διαφέρει δὲ ἡ θέλησις τῆς ὀρέξεως, ἥ ἢ μὲν ἀπλῶς ῥοπή μὲν τίς ἐστὶ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀποστροφή δὲ πρὸς τὸ κακόν· ἡ δὲ θέλησις, διεγειρομένη ὑπ' αὐτῆς, καὶ ταῦτ' αὐτὰ ποιεῖν οἶθε, καὶ ὅπως ἐβλήθησιν, ἀνθαιρεῖται τὰ ἐναντία· τὸ γοῦν ὀρεκτικὸν οὐδὲν ἔστιν, ἢ τὸ πρὸς μὲν τὸ ἀγαθὸν ῥοπήν, πρὸς δὲ τὸ κακὸν ἀποστροφήν ἐνδεικνύμενον· ἃ ὀρμὴν καὶ ἀποστροφήν ἕτεροι ὀνομάζουσιν (*)· ἡμῶν δ' ἐν τοῖς Ἠθικοῖς, ἐνθ' ἀκριβέστερον περὶ τούτων πραγματευσόμεθα, Ἀγάπη, καὶ Μίσος κληθήσεται (μς.) (**) καὶ ἐκ ταύτης τῆς συζυγιστῶν ἐναντίων αἵ τε κλίσεις πᾶσαι καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς τυγχάνουσιν ἐξαρτούμενα· ὑφ' ὧν ἐκείνη πολλακίς παραβιάζεται βέβαιον μὲν πρὸς τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ, ἀφ' ὧν ἰσχυρῶς ὁ λόγος κέλευσι ἀπέχεσθαι· ἀνανεύειν δὲ πρὸς τὰ δοκοῦντα κακὰ, ἃ ἐκείνος παντοίως πείθει προσίσθαι· Τοιαύτη μὲν ἡ ὀρέξις· Ἡ δὲ θέλησις ἐστὶν ἐλευθέρα· ἐν ὅσῳ μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ ἐνταῦθα μετέωρος οὔσα, ἐφ' ἐκάτερα τελευτεύεται, τὸ τὸ πλεῖον τῆς ὀκλής ἔχον διασκεπτομένη, καὶ ἐφ' ὑπότερον βέψῃ διανοουμένη, συναισθάνεται ἐν ἐκυτῇ δυνάμει τινα ὑποκινουμένην, ὅταν καὶ προσδιορίσαι αὐτὴν πρὸς τὸ πιθανώτερον ἀγαθόν· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ θέλησις, δι' ἧς ἡ ψυχὴ διώκει μὲν τὸ ἀγαθόν, ἀποστρέφεται δὲ τὸ κακόν, εἴτ' ἀληθές, εἴ ε' δοκῶν τοῦτο εἶη· καὶ πειθὴ συνοίδεν ἔτι ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐκτὸς τῆν δυνάμει

» Τὸ δὲ μετ' εὐτυχίας κακοῦσθαι

» Θνατῆς βαρὺς αἰὼν.

(*) Ἄλλοι τε καὶ Εὐγένιος (μεταφ. οικ.) τούτοις τοῖς ὅροις ἐχρήσατο, ὁρίσας τὴν ὀρέξιν, δυνάμει εἶναι, εἰπὼν, καθ' ἣν ἡ οὐσία πρὸς μὲν τὸ οἰκίον αὐτῆ καὶ προσήκον εἶναι δοκῶν ὀρμὴν ἔχει· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ οἰκείου δοκῶντος, μηδὲ προσήκοντος, ἀποστροφήν.

(**) Ὅσπερ τὸ γνωστικὸν τοῖς ἀντιφάσκουσιν ἅμα συγκατανεύειν ἀδυνατεῖ· ἀλλ' ἐπὶ θάτερον τῶν μορίων, εἴ ἂν ἀληθὲς δόξη, συγκαταπιθέμενον, τοῦ ἐτέρου ἐξ ἀνάγκης ὡς ψευδομένου ἀνένευσεν· οὕτω καὶ τὸ ὀρεκτικὸν πρὸς τὸ δόξαν συντελὲς καὶ οἰκίον πλεῖον ἐπίκλισιν, ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου καὶ μηδὲν προσήκοντος οὐκ ἐστ' ὅπως οὐκ ἂν καὶ ἀπὸ κλισιν (Εὐγ. μεταφ. οικ.) ἐστὶ γὰρ ὅπερ τῇ διανοίᾳ κατάφασις καὶ ἀπόφασις, τοῦτ' ἐν ὀρέξει διώξις καὶ φυγὴ. Ἄριστ. Ἠθ. σ. 6.

καύτην προσδιοριζομένην, ἀλλ' ὅλην ἀφ' ὅλης ἑαυτῆς ἠφτημένην, ὡς ὁ ἄρτι εἴληφεν ἀποβαλεῖν, εἶπτο· ἐθελήσει· καὶ τὸ ἀποβῆ· λαμείνον ἀνθελέσθαι ἐν μέρει, εἰ αὐτῇ τοῦτο δύξειεν, οὐκ ἂν ἔτι ἐνδοιάσειε περὶ τῆς οἰκείας ἐλευθερίας. (*)

§. ζθ'. Ἐλεύθερον οὖν τῆ ψυχῇ ἦτοι τὸ ἀγαθόν, ἢ τὸ κακὸν ἐλέσθαι· εἰ γὰρ ταῖς κλίσεσι περιορισθεῖται μόνον, ταῖς μόνον τὸ ἀγαθὸν ὑποπερνοῦν ἀφροσύαις, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν· παρ' αὐτῇ οὖν κείνται καὶ τοῖς πάθεσι παροιστρομένην, μὴ ἐνδιδόναι, καὶ τῷ λόγῳ χελιναγωγουμένην, ἐθελοκακεῖν, καὶ ἀφηνιάζειν, ἀπαρालύμαντον ἐκατέρωθεν διατηροῦσαν τὸ τῆς προαιρέσεως αὐτεξούσιον· οἱ γὰρ ἐν τῷ δύνασθαι τὴν ψυχὴν αἰρεῖσθαι, ἢ φεύγειν τὸ ἀγαθόν, ἢ κακὸν τὸ ἐλεύθερον αὐτῆς περικλείοντες, κρμιτῆ λαμβάνουσι τοῦτ' αὐτῇ οὐδὲς ἀποκλείοντες· σύνησμεν γὰρ αὐτὴν καὶ βίαις μὲν ἐξωτερικῆς κρείττω οὔσαν, ὡς ἐξ ἑαυτῆς τὰς ἰδίας θελήσεις προβάλλουσιν, καὶ πρὸς τὸ θέλειν, ὃ ἂν μὴ ἐθέλη, ἀπαραβίασον γιγνομένην· καὶ ἀνάγκης δὲ τῆς ἐσωτερικῆς πάντως ὑπερκειμένην, ὡς μὴ ὑπὸ τῶν π.θῶν ἀναγκάζομένην, μὴ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως ἐκβιάζομένην· ἀλλ' αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἐνδιδοῦσαν ὑπ' αὐτῶν ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι, καὶ ἀντιβαίνουσαν μηδέποθ' ὑπέκειν. (**)

Περὶ Ἐνεργείας, ἢ Κινήσεως.

§. ο. Πέμπτη δὲ δυνάμις ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἡ Ἐνέργεια, εἶτ' οὖν Κίνησις, καθ' ἣν αὐτῆτε ἑαυτὴν ἐσωτερικῶς ἐν ταῖς εἰρημύταις τῶν

(*) Ἐλευθερίαν τε καὶ αὐτεξουσίτητα τὴν δύναιμι ἀποκαλῶ, καθ' ἣν αὐτοδιορίζω τὴ ψυχὴ καὶ αὐτοκινήτως νεύει πρὸς τὰ κατὰ γνῶσιν αὐτῆ παριστάμενα. αὐτὴ τὸ κράτος τῶν κατὰ τὴν θελητικὴν δύναιμι βροπῶν ἐπὶ τὰγαθὰ, καὶ ἀποστρεφῶν ἀπὸ τῶν μὴ ἀγαθῶν ἔχουσα, οὕτως ὡστε ἐν ᾧ πρὸς θάτερον βῆπει τῶν ἀντικειμένων, παρ' αὐτῆ κείσθαι καὶ τὴν πρὸς θάτερον οὐδὲν ἦτρον ἐλέσθαι βροπὴν καὶ ἐπίκλισιν· μετεῖναι δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης παντὶ ἀνθρώπῳ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐνδοσάτω συναιδήσεως τὸ πιστὸν ἔχει καὶ βίβαιον. Εὐγ. Μεταφ. ωμζ.

(**) Ἴδε καὶ τῆ Συνωρίδι. Μεταφ. εθ. εἶθα ἐπραγματευσάμεθα ἀκριβέστερον περὶ τῶν δυνάμεων τούτων.

δυναμίεων, καὶ τὸ σῶμα ἐξωτερικῶς ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐνεργειῶν κινεῖ ἢ ψυχῇ· ἐκὺπὴν μὲν καὶ ἐσωτερικῶς, πρῶτον μὲν ἐν τῷ σκέπτεσθαι, εἶγ' ἐπ' αὐτῇ κεῖται κατὰ γε τὸν τῆς ἐλευθερίας νόμον (ζθ') ἐπιστῆσαι μᾶλλον τῷ πράγματι τούτῳ, ἢ ἐκείνῳ, καὶ προσχεῖν πλέον ἐκείνῳ, ἢ τούτῳ, καὶ μεταβῆναι, ὅτε, καὶ ὅπως ἂν ἐθέλη, ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον. Δεύτερον δὲ ἐν τῷ μεμνήσθαι, ὡς προειλήφει ἰδέας, περὶωμένη κατέχειν ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ ἀνακαλεῖν ἐν τῇ ἀναμνήσει· (ζα') καὶ τοὶ καὶ παθαίνεσθαι τι ἐν ταῦθα δοκεῖ, ἢ νίχ' αἱ κατὰ τὴν μνήμην ἰδέαι συγχάνουσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἐγειρόμεναι· Τρίτον δὲ ἐν τῷ βούλεσθαι, ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα ἐμφαίνεται αὐτῆς ἡ ἐνέργεια, πᾶν ὅτι ἂν βούληται, καὶ κινούσης καὶ ἐνεργούσης· ἐν γε μὴν τῇ αἰσθήσει μόνη πάσχειν μᾶλλον, ἢ ἐνεργεῖν δοκεῖ ἢ ψυχῇ· μηδενὸς γὰρ προσβάλλοντος ἔξωθεν, οὐκ ἂν γένοιτο αἰσθημα· κἀντεῦθεν, ὃ εἴρηται, μηδὲν ἐν τῷ νῶ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει. (ἦν γὰρ ἂν, εἶπερ, καὶ κωφοῖς, καὶ τυφλοῖς ἰδέαν ἤχων καὶ χρωμάτων λαμβάνειν) καὶ πάλιν τῶν ἔξωθεν προσβάλλοντων τοῖς αἰσθητηρίοις οὐχ αἴτ' ἂν εἴη ἡ ψυχὴ διωθεῖσθαι τὸ αἰσθημα, οὐδὲ τῆς χειρὸς τυχὸν κεντηθείσης, μὴ αἰσθῆσθαι τὸ ἄλλο· καὶ ταῦτα μὲν ἐσωτερικῶς.

§. οα'. Ἐξωτερικῶς δ' αὖ πολὺ χρῆμα τῶν ἐνεργειῶν ἐν τῷ σώματι· τούτων γεμῆν αἱ μὲν εἰσιν ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ ἐλεύθεραι καὶ ἐκούσiai· καὶ ἀναγκαῖαι μὲν, αἱ ζωτικαὶ, αἱ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τακτικῶς τε καὶ οἷον μηχανικῶς διεξχόμεναι τε καὶ διοικούμεναι, οἷαι εἰσιν ἢ διαστολὴ καὶ συστολὴ τῆς καρδίας, ἢ τοῦ πνεύμονος, ἢ περισταλτικὴ τοῦ σπλάχνου καὶ τῶν ἐντέρων, οἱ σπασμοὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἐξ ὧν τὸ ζῆν ἤρτταται· χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ τὰ αἰσθήματα ἔξωθεν διεγειρόυσα· εἶ γε καὶ αὐτῇ, καὶ μὴ θελούσης τῆς ψυχῆς ἀναγκαιῶς πράττει τὸ ἑαυτῆς (ὀ.) καὶ γὰρ πληγείς τὴν ἀκοήν, ἢ τὴν ὄρασιν, ἢ τινα τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ὑπὸ τῶν ἐκτὸς, ἐκφυγεῖν οὐκ ἂν ἔχοιμι τὴν τῇ προσβολῇ παροπηδοῦσαν ἀντίληψιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν αὐξήτικὴν, καὶ ἐκκριτικὴν, οὔτε προάγειν, οὔτε διακόπτειν

δυνήσομαι· (*) αὐται μὲν οὖν ἀναγκαῖαι εἰσὶν· αἱ δ' αὖ ἐλευθέραι, οἷαι αἱ τῶν μελῶν τοῦ σώματος μάλιστ' αὐτὰ τῆς ψυχῆς ὑπακούουσι νέυματι· Τέως δ' οὖν οὔτε τῶν πρώτων τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἂν γνοίη τις, μὴ εἰσδὺς εἰς τὰ τῆς φύσεως ἄδύτα, οὔτε τῶν δευτέρων τὴν ἀπὸ τοῦ αὐλοῦ διάβασιν εἰς τὸ ἔνυλον, καὶ ἐξ ἐκείνου αἰθίς εἰς τοῦτο, τὸ παρὰ τοῖς σοφοῖς ἀργαλεώτατον ζήτημα (νθ)· γνωσῶν δὲ μόνον, ὅτι πᾶσα κίνησις σωματικὴ διὰ τῶν μυῶν ἐκτελεῖται, τῶν μὲν συσπλομένων καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ὀγκουμένων κατὰ τὸ μέσον, τῶν δὲ ἀπὸ ἐναντίας τῶν καὶ ἀνταγωνισῶν καλουμένων παρὰ τοῖς ἀνατόμοις, διασπλομένων καὶ χαλωμένων· τὶς δὲ καὶ ταύτης τῆς συνολκῆς καὶ διασολκῆς ἡ αἰτία, οὐκ ἔτι ῥᾶδιον συνιδεῖν· κἄν μὲν γὰρ τῷ τῆς ψυχῆς βουλήματι καὶ ταῦθ' ὀρεῖται πειθόμενα, τὸν δὲ τρόπον, ὅπως τὰ τῆς ἐπιταγῆς ἐκείθεν διαβιβάζεται ἀγνοοῦμεν· οὐδὲ γὰρ ἂν εἴποι τις ἄλλως ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ γίνεσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως· οἱ γὰρ τὴν ἔνυλον οὐσίαν, ὡς ἔχει φύσεως, πανταχόθεν περισκοπήσαντες, οὕτω πεφυκυῖαν συνείδον καὶ καταφύρασαν, ὡς μηδεμίαν ἔχειν τροπὴν αὐτὴν ἑαυτῇ ἐμποιεῖσαι· πᾶν γὰρ τὸ ἡρεμοῦν ὑλικὸν κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἀθραναίας (λθ.) οὐκ ἂν κινήσειεν, οὐδ' ἂν κινούμενον στήσειεν αὐτὸ ἑαυτό.

Περὶ Ὁρμῆς.

§. οβ Περὶ δὲ τῆς ἐμφύτου δυνάμεως καὶ ῥοπῆς, εἴτις εἴη τοῖς ζώοις μελετήσαντες γράψαι, πολλὴν εὔρομεν τοῖς σοφοῖς οὔσαν περὶ τούτου διαφωνίαν, τοῖς μὲν, τοῖς δὲ μηδαμῶς ὑπάρχειν αὐτὴν διατεινομένους· ἐξηπατῆσθαι δὲ τῶν τε πάλαι καὶ τῶν νεωτέρων συχνοῦς περὶ ταύτης, ὡς μὴ ἐγκύψαντας ἀκριβῶς, μηδὲ φιλοκρινήσαντας ἀμιλαρῶς πλάθεις, ὧν καὶ Σοάουιος πολὺν ἔοικε τὸν γέλωτα καταχεῖν

(*) Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων ἐμποιομένης ἡμῶν παρακῆς καὶ θυέλλης τί καὶ ἂν εἴποιμεν; ἐκ μὲν ἐπιταγῆς καταστέλλειν καὶ κατασιγᾶζειν παρακῆν· οὐκ ἂν εἴη· εἰ δὲ τὴν μάλα γε τὰ τοιαῦτα πάθη διεγείρουσαν φαντασίαν καὶ προσοχὴν ἀλλοίωσι πρὸς τρέψαι τις, φαρμάκῃ σφοδρώτερον τὸν τῶν ἀλόγων καταστῆσαι.

τῶν τοιούτων· μηδὲμίαν γὰρ ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ τοῖς ζώοις κίνησιν τοιαύτην ἐνεῖναι οὐσίγυρῆται· ἐξηπατήσθαι δὲ λαμπρῶς τοὺς ταύτην εἰσαγαγόντας, ὡς δῆθεν μὴ συνιέντας τὴν σκέψιν γιγνομένην διδασκαλον τοῦ τὰ ζῶα πρὸς ταῦτα μὲν ὁρμᾶν, ἐκείνων δὲ ἀπέχεσθαι, τὰ τε συμφέροντά φημι, καὶ τῶν μὴ συμφερόντων· καὶ φησιν ἐκ πείρας τὴν γνώμην ταύτην ἐπικρατύναι· τρεῖς γὰρ ἀρτιγενεῖς σκύλακες ἐπὶ καθέδρας θείας, εὐθὺς κατεῖδε καταπεσόντας, μηδὲν ὑπὸ μηδεμιᾶς ἐνδοτέρως, εἴτ' οὖν ἐμφύτου κινήσεως, ἣν καλοῦμεν ὁρμῆν, πρὸς τὴν πτώσιν προφυλάτταμένους· ἐπαναλαβὼν δὲ καὶ αἰθίς καὶ πολλάκις τὴν πείραν, ταῦτά κατεῖδε γεγενημένα· μέχρις οὗ τὰ κυνῖδια καθορῶντα ἐκ συνειδήσεως τὸν προκείμενον κίνδυνον, οὐκέτ' ἀπερισκέπτως περὶ τὸ τῆς καθέδρας χεῖλος ἐφερπύζειν ἐθάβρουν, ἀλλ' οἷον δὴ κατοκνοῦντα, καὶ πρὸς τὸ βᾶθος ἀποδελιῶντα, τῷ πόδε ἀντήρειδον· ἐκ σκέψεως ἄρα, φησὶν, ἀλλ' οὐχὶ ἐξ ὁρμῆς τοῦ τὰ συμφέροντα καὶ μὴ, διώκειν καὶ ἀποφεύγειν τὰ ζῶα τὴν ἕξιν κεκτῆσθαι.

§. αγ. Ταῦτα δ' οὖν οὐ πάνυ τι πιστὰ δοκεῖ μοι λέγειν· πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ δεῖν σίμαι τὴν ὁρμῆν θεωρεῖν, ἐφ' ᾧ οἱ σκύλακες ἐκ νηπιότητος ἤκιστα πεφύκασιν προφυλάττεσθαι, ἐν οἷς μάλιστα οὐπω οἷοί τε ἦσαν ἕως τὸ βᾶθος διὰ τὸ ἔτ' τῆς ἕψεως ἀσθενέες καταδεῖν (ἐ.) (οὗτω γὰρ οὐδὲ τοῖς νηπίοις ἡμῶν εἴη ἂν λογικότης)· ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον σκεπτέον, οἱ σκύλακες οὐτοι· εἰ τύχοιεν ἐν ἐπιπέδῳ πῃ καὶ ὁμαλῶ ἀνατρεφέντες χωρίῳ, καὶ βᾶθους μηδέ πω προσλαβόντες ἰδέαν, εἴτ' ἀναβάντες εἰς οἰκίαν πῃ ἐπὶ τῆς θυρίδος, πότερον ἐθελήσουσι καταπίπτειν, μὴ προμαθόντες ἐκ πείρας τὸν κίνδυνον, ἢ τούναντιον φυλάττονται καταπτώσσοντες; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι γε τοῦτο καὶ τοι οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦτο τῆς ἐν τοῖς ζώοις ἀπορρήτου δυνάμεως μᾶλλον, ἢ τῆς φρονήσεως, εἴτις εἴη οὗτοις, ἔργον ἔγωγε τίθεμαι· τὸ δὲ τῆς ὁρμῆς ἑτεροῦν τι ἔοικεν εἶναι ἐπὶ μόνων τῶν φυσικῶν λαμβανόμενον, οἷά ἐστιν ἢ πρὸς τὴν τεκοῦσαν τῶν ζώων ἐνίων εὐθὺς ἐκ γεννήσεως καταφυγὴ καὶ συμπάθεια· ἢ πρὸς τὸν πολέμιον φυλακὴ καὶ ἐπίθεσις· τοῦ τῆς πύας τὸ μὲν αἰρεῖσθαι, τὸ δὲ διωθεῖσθαι· τὸ καὶ πρὸς τὸ τεκεῖν προναεῖν καλιᾶς, καὶ τεκόντα τὰ εἰκότα ποιεῖν

τοῖς γεγεννημένοις· τὸ περιπαθῶς καὶ ἀκριβῶς ἐπωρᾶζειν, καὶ πάντα ποιεῖν κατὰ λόγον τὰ λόγον μὴ ἔχοντα, ὡς πρὸς ὃ πέφυκεν ἕκαστον, καὶ ἀκουσίως ἐπιβρέπειν πρὸς τοῦτο· ταῦτα, φημί, σκεπτέον, οὐχὶ δε τὴν ἀπὸ τῆς καθέδρας τῶν σκυλάκων κατάπτωσιν, ἧς οὐκ ἔστιν ἐν τῇ φύσει ἢ μάθησις· οἶον δὲ καὶ κύων μηδέπω ἑωρακῶς λαγῶν, εἶπου τοῖς ἴγχεσιν αὐτοῦ ἐντύχοι, διώκει ἰγνηλατῶν, οὐδ' αὐτὸς ἴσως εἰδὼς, ὑφ' ὅτου ἀγόμενος· καὶ σκύμνος λύκου κυνιδίους ὑπὸ τῷ αὐτῷ ποιμένι συνανατραφείς, τὴν φύσιν οὐκ ἔσχε μεταβαλεῖν· ἅμα γὰρ αὐξήθειαι, μετὰ τὰς τῶν συμφυλάκων, ἐπὶ τὴν ποίμνην ἐτραπετο, ἧς τὴν φυλακὴν ἐπιστεύθη· οὕτω μεταμαθῶν τὴν παιδαγωγίαν, εἰς τὸ ἄμφοτον μεθώρμησε μάθημα.

§. οδ'. Ἐπὶ δὲ τούτοις κάκεινο οὐχ ἤττον πείθει ὁμολογεῖν τὴν ὁρμήν· πύθεν γὰρ καὶ αὐτοῖς τοῖς σκύλαξιν ἅμα γεννηθεῖσιν τὸ ἔθος μιστεύειν τὰς τοῦ γάλακτος πηδάκας, εἰ μὴ καὶ τοῦτ' αὐτοδίδακτον ἢ φύσις ἐνέσπειρεν; καὶ ἀπὸ ποίας πείρας, τυφλοὶ ἔτι ὄντες, εἰ μὴ ἐξ ὁρμῆς τῆς ὑψηλῆς ἐπικρέμανται; ἔπειθ' ὁ αὐτὸς αὐτύθι φησὶν, ὅτι καὶ ἡ ἀράχνη οὐ πρὸς τι τέλος εὐχρησον τὸν ἰσὺν ἰσουργεῖ· ἀλλ' ὡς δῆθεν ἐνοχλουμένη ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἀποκειμένης ὕλης, ἦν ἀποθέσθαι ἐφειμένη, τὸν ἰσὺν εἰκῆ τεχνουργεῖ· εἶθ' οὕτως ἐπίπονον, εἴπερ, ἤρειτο ἔργον. καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δεξιώτατον, οὐ κατὰ τὸ μέσον, ὡς ἐπὶ θρόνου ἰδρυομένη, ἐπιβουλεύει ἀεὶ τοῖς σαγηνευομένοις τῶν ζωφρίων; ταῦτ' ἐν καὶ περὶ τῶν μελισσῶν, καὶ μυρμηκῶν· καὶ τοὶ οὐκ ἔσθ' ὅς τις οὐκ ἂν τὴν τούτων, ἐν οἷς ἐργάζονται, σοφίαν βλαμᾷσειεν· ἦν οὐ παιδαγωγός, οὐ διδάσκαλος, οὐκ ἀρχιτέκτων, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς αὐτὰ ἐξειδίδαζεν, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῇ τὸ δῶρον αὐθόρμητόν τε καὶ αὐτοδίδακτον αὐτοῖς ἐδώρησατο. (*)

(*) Κάκεινο δὲ μοι δοκεῖ ἄξιον προσθεῖναι τῷ λόγῳ πρὸς τοὺς τοῦ Σαουίου σκύλακας· Ἦλθε μοι τέτοκέ ποτε δίδυμα ἐν τῷ δώματι· τὰ δὲ μόλις τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῖς ἀνιήσαντο. ἐτύγχανον προσπαίζοντα ἐν τῇ κλίνῃ· ἔθθα κατὰ τύχην ἐμοῦ προσπαίζοντος αὐτοῖς, καὶ τὸ κερβεόλεγον παρασύραντος, ἔφριξαν πρὸς τοῦτο ἐκάκεινα, καὶ τὴν κέρκον περιώσαντα. ἐξεπληθσαν, εἶτα προσιόντα ὅλω θυμῷ πρὸς ἐπίθεσιν, ἐποίησαν τῇ αὐτῇ

§. οε. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐδενὸς ἔτι λόγου οἶμαι προσδεῖσθαι· ἐκεῖνο δ' αὖθις παραλόγον ἀπαντᾷ τοῖς σοφοῖς· τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν εὐθεμίαν φρόνησιν τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων, οὐδέ γε τὴν ἐκ τῆς αἰσθησεως δοκοῦσιν ἀποδιδόναι· τινὲς δὲ καὶ τὴν ἐκ τοῦ λόγου προσεπεδαψιλεύσαντο. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὴν τῶν δευτέρων δῆθεν ἀτοπίαν ὑπεκκλίνειν βουλόμενοι, εἰς ἄλλην οὐκ ἐλάσσω λαθάνουσι καταφερόμενοι, γνώσεως οἰασοῦν τὰ κτήνη καταλείποντες ἄμοισα, καὶ οὐδὲν ἢ ψιλὰ μηχανήματα· οὗτοι δ' αὖ πολλὴν φειδωλίαν καταγνῶντες ἐκείνων, τὴν ἐναντίαν ἐβάρδισαν· ἐξ ὧν γὰρ ὅσμηραὶ τὰ πολλὰ σοφίᾳ ὄρωπιν ἐπιτηθεύοντα, πρὸς τὴν ἐναντίαν ὑπερβολὴν ἐξεπράπησαν· εἰσὶ δ' οὖν οἱ πρότεροι πολλῶ παραλογιώτεροι τῶν δευτέρων· εἰ μὲν γὰρ μηχανικῶς, ὡς αὐτοὶ τερατεύονται, τὰ κτήνη κινεῖν, εἰ μὲν ἔξωθεν τοῦτο πάσχουσι, ταῦτ' ἔδει πράττειν αἰεὶ, καὶ φοβούμενα καὶ θυμούμενα, καὶ πᾶν ὅτι ἂν τύχωσι πράττοντα· νῦν δ' ὄρωπεν αὐτὰ ὄρμας τε πολλάκις ἔχοντα ταῖς ὑπὸ τῆς ἔξωθεν ἐνεργείαις πολλὴν ἐπιφερούσας ἐναντιότητα· οἷον, ἵππους τε ὄρωπεν καὶ ἄρκτους, καὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα χαλινῶς καὶ ἀλύσεσι κατεχόμενα, καὶ ἰχθύας ἄνω ποταμῶν νηχομένους, καὶ βόας ἐπὶ τῇ ἄναντες ἔλκοντας ἄμαξαν· καὶ ἄλλα μυρία κατῖδοι τις ἂν ἀπ' ἐναντίας ταῖς ἔξωθεν ἐνεργείαις ἀντιφερόμενα. Εἰ δὲ τούναντίον ἐσωτερικῶς φασὶν ὡς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τὴν κίνησιν ἔχειν, ἔδει καὶ οὕτως οὐχ ἤττον μονοτρόπως, ὡς τὰ ὠρολόγια διεξάγεσθαι· τῆς γὰρ αὐτῆς αἰτίας ἀπραποιήτου μενούσης, τὸ ἀποτέλεσμα δινηκῶς μεταβάλλειν ἀδύνατον· νῦν δ' ὁ μὲν ὀργανισμὸς αὐτοῖς αἰεὶ ὁ αὐτός, τὰ δὲ κινήματα

διεξίστασι, καὶ ταῖς αὐταῖς στρατηγήμασι τὴν μάχην πρὸς τὸ ἐπισυρόμενον σκηνίον, ὡσπερ ἂν εἰ πρὸς ὄφιν ἐμάχοντο, τὰ μίτε μάχην εἰδότες, μήτε ὄφιν εἰσρακίτα μηδέ ποῦ μηδένα, μήτε μὴν τοῖς ὄνοιον ὡς ὄπλις ποῦ ἐπὶ τι χρῆσόμενα· οὕτως ἡ φύσις αὐτὸ ὄρωπεν αὐτοῖς τὴν πρὸς τὸ πολέμιον ἔχθραν ἐνέθηκε· μεθ' ἡμέρας δ' αὖ πάλλας, μὴς τεθηκότες αὐτοῖς προσθέντος, ταῦτα αὐταῖς τῇ μητρὶ ἐτελεῖτο, χόλος μὲν κατ' ἀρχὰς καὶ θυμὸς· ἔπειτα δὲ καὶ ἄθυρμα, καὶ τοι μηδέπω μήτε μὴν προΐδουσι, μήτε τὴν μητέρα ἐν τοιαύτῳ προσπαίζουσαν. Ἔστιν ἄρα τι τοῖς ἀλόγοις μάλιστα τῶν ζώων, εἶναι ἀβουλήτως καὶ αὐτοδιδάκτως, πρὸς ἃ πέφυκεν ἕκαστον, παρορμητικόν.

παντοῖα, καὶ ὄρον οὐκ ἔχοντα· ἦτε γὰρ κατάσασις αὐτῶν δῆλη ἐστὶ παραλλάττουσα, καὶ αἱ κινήσεις αὐτῶν οὐχ ὡσαύτως αἰεὶ οὔτε ποιότητι, οὔτε ποσότητι τυγχάνουσι σείχουσαι· ἔπειτα καὶ τὰς εἰρημένους ἀναγκάσις κινήσεις (οἶα), οἶαι αἱ τῆς καρδίας, καὶ τοῦ πνεύμονος, καὶ τῶν ἄλλων τὰς αὐτὰς καὶ αὐτοῖς ἐνορῶμεν ταῖς ἡμετέροις οὐσας· οὐκ ἄρα ψιλὰ μηχανήματα τὰ ἐκείνων κινήματα· ἀλλὰ φύσει καὶ θελήσει, καθάπερ καὶ ἐν ἡμῖν, κυβερνᾶται.

§. 98. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους αὐθις ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι εἰ λογικὰ ἦν τὰ κτήνη, ἐφ' οἷς κατὰ λόγον καὶ τέχνην ἕνα δοκοῦσιν ἐργάζεσθαι, τί μὴ ὅτι καὶ τὸν τρόπον τῆς τέχνης ἐξήλλαξαν, ἀλλὰ πᾶν τὸ εἶδος κατὰ μίαν ὁρμὴν αἰεὶ κινούμενον φαίνεται; πᾶσα γὰρ χελιδὼν καὶ ἐν παντὶ τύπῳ παραπλησίως κατασκευάζει τὴν καλιάν· ἔδει γὰρ, εἴπερ, καὶ ἴσιν νεοττιᾶς πρὸς τὸ ἀσφαλέςτερον, καὶ τρόπον, καὶ σχῆμά ποτε ἀμειβεῖν συμπήξεως πρὸς τὸ βέλτιον, ἵν' ἐγόμεν εὐλόγως τι λέγειν, ὅτι τὸ κατὰ λόγον αἰεὶ δοκοῦν ἄμεινον αἰρετίζεται· νῦν δὲ πᾶν εἶδος, ὅτι ποτ' ἂν ἐργάζεται, ὁμοίος σχημον, καὶ ὁμοιότροπον ἐργαζόμενα καθορᾶται, χελιδῶν ὑπὸ τῷ ὁρῶφ τὴν καλιάν πηγυμένη, καὶ περιστὰ ἐν ὁπῇ που ἀγρία συμφορήσασα, νεοττεύουσα, καὶ μέλισσα αἰεὶ ὡσαύτως μελιτουργοῦσα, καὶ ἀροίχη ὁμοίως τὸν ἴσθον ἀσκαδοῦσα καὶ ἐξυραίνουσα, καὶ λαγῶς τὰ αὐτὰ τεργαζόμενος, καὶ λύκος ὁμοίως αἰεὶ πανουργῶν, ὃ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐστὶ τῶν μὲν γὰρ ἀνθρωπίνων πράξεων πολὺ τὸ διαιδάλεον καὶ πολύτροπον, καὶ μυρία ὁδοί, ὡς ἐλευθέρου ὄντος τοῦ λογικοῦ καὶ αὐτεξουσίου (ζή). τῶν δὲ, ὡς ἐκ φύσεως ἢ κινήσις οὔσα, παρὰ πᾶσιν ἐστὶν ἡ αὐτή. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ μὲν ἄνθρωπος, πάνθ' ὅσα πράττει, καὶ περὶ ὧν συλλογίζεται, ταῦτα σύνειδ' τε καὶ λόγῳ κατέχει· τα δ' ἀμοιρήσαντα λόγου, καὶ τοι τῆς κατ' αἴσθησιν γνώσεως ἔτυχεν, ἀλλ' οὐ πέφυκε καὶ συνειδέναι τοιωσθε, ἢ τοιωσθε γιγνομένας τὰς ἀντιλήψεις· οὐκ ἔρρωται ἄρα λογικὸν ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον τοῖς κτήνεσιν ἀπονέμεν· ἴδε καὶ τῆ Ἐνωσιδὶ Μεταφ. λδ. καὶ πδ.

§. 99. Αἰσθήσει γεμὴν ἔσθ' ἅ τῶν κτηνῶν πολλῶν ἡμῶν προύχει, καὶ οὐδεὶς ἂν ἔξαρνος γένοιτο· ὅσφ καὶ αἰσθητηρίων ὀξυτέρων καὶ

ἐκτριβεσέρων ἐκεῖνα ἠμυοίρησαν· καὶ κρίσεως οἰασσὺν ὥσπερ ἐξ ὀρυθῆς ἐν ἐνίοις ταῦτα δοκεῖ εἰληγέναι· πολλὰ γὰρ αὐτῶν ὠρῶν τε μεταβολὰς καὶ δυνάμεις φυτῶν, ἡμῶν γε ἀγνοουμένους, ὀρῶμεν τεκμαιρόμενά τε καὶ ἐπικρίνοντα, δελφῖνας τε κούρτωντας, καὶ βατράχους κοῤῥίζοντάς γεγωνότερον, καὶ μύρμηκας τὸν κατώρυχα σίτον ἐξάγοντας, εἰ μὴ τις εἰς τὴν αἴσθησιν ὀρθότερον ἀνάγει καὶ ταῦτα ἔτι δὲ τὰς πρὸς θεραπείαν αὐτοῖς συμβάλλομένας τῶν φυτῶν δυνάμεις διαγιγνώσκοντα ἕνια, οἷον χελώνην μὲν φασὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὀργάνου γαλῆν δὲ, τὴν ἀπὸ τοῦ πηγάνου, ἐπειδὴν τυγῶσιν ἐμφαγόντα τοῦ ὄψεως· καὶ ἄλλα μυρία, ἃ συγκαταλέγουσιν οἱ σοφοί, τὰ ἑαυτοῖς πρὸς θεραπείαν συμβάλλοντα, ἐπικρίνοντα, ἀλλ' οὐκ ἂν εὐλόγως ἐκ τούτων καὶ λόγον ὀρθὸν αὐτοῖς ἀπονέμοιμεν· ἦσαν γὰρ ἂν, εἴπερ ἀπὸ τοῦ λογιστικοῦ τούτου πλεονέκτημα ἦν αὐτοῖς, ἐπιδεδεκάμενα καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ ταύταις πολλῶ τῷ μετρῷ ἡμῶν, ὅσω καὶ ἀκριβεσέρων ἠμυοίρησαν τῶν αἰσθησέων, ὑπερκείμενα· ἢ τί ἂν κωλύοι καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μαθεῖν οἰανδήποτε, ἀκοῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς; καὶ εἰς τὸ προσφέρειν ἑναρθρον λόγον τῶν ὀργάνων σεβῶνται; νῦν δὲ τούτων μὴ ὄντων, μηδὲ δυνάμενων γενέσθαι, εἰκὸς αὐτὰ μήτε λόγου μετέχειν (*).

(*) Τούτοις δ' εὖν ταῖς καὶ λόγον ταῖς κτήνεσι ἀπονέμοισι συγκατατίθεσθαι δοκεῖ καὶ ὁ μέγας ἐν πατράσι Βασιλείαις· φησὶ γὰρ (ζμ. θ. ἐνθα τῶν ἐξω σοφῶν δοκεῖ καταφέρεισθαι) « Ἄ γὰρ οἱ κατὰ πολλὴν σφίτην τοῦ εἴου καθεζόμενοι, μόλις ἐξεῦρον, οἱ τοῦ κίσεου σοφοί. τὰς τῶν συλλογισμῶν λέγω πλοκάς, ταῦτα δεικνύται παρὰ τῆς φύσεως ὁ κίων πεπαιδευμένος· τὸ γὰρ ἕγγος τοῦ θηρίου θηρώμενος, ἐπειδὴν εὖρη αὐτὸ πολυτρόπως διασχίζμενον, τὰς ἐκασταχοῦ φερούσας ἐκτροπὰς ἐπιπλῶν, μονονουχὶ τὴν συλλογιστικὴν φωνὴν ἀφίησιν, δι' ὧν πράττει ἢ τήνδε (φρᾶν) ἢ τίνδε, ἢ ἐπὶ τούδε τὸ μέρος τὸ θηρίον ἐπράπη· ἀλλὰ μὴν οὔτε τίνδε, οὔτε τίνδε, λειπομένην ἔστι τῆδε ὀρυθῆσθαι αὐτό· καὶ οὔτω τῆ ἀναίρεσει τῶν ψευδῶν εὐρίσκει τὸ ἀληθές· τί περισσότερον ποιούσιν οἱ ἐπὶ τῶν διαγραμμαμάτων σεμνῶς καθεζόμενοι, καὶ τὴν κίνην καταμαρτύποντες, τριῶν πράξεων ἀναιροῦντες τὰς δύο, καὶ ἐν τῇ λειπομένῃ τάλιθες ἐξευρίσκοντες; Ταῦτα δ' εὖν εἴτι δοκεῖ παρὰ λόγον εἰρῆσθαι, ἐπανερθεῦσθαι, ἐξ ὧν πρὸ τούτων αὐθις εἴρηκεν (ζμ. γ.) « Διὰ τί, φησὶν, ἢ γῆ ψυχὴν ζωσαν ἐξάγει; ἢνα μίθης διαφορὰν ψυχῆς κτήνεος, καὶ ψυχῆς ἀνθρώπου... ἐπειδὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον παντὶς

§. σθ'. Ἐκ γούν τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι μήτε ὡς μηχανήματα τὰ κτήνη κινεῖται, μήθ' ἀπλῶς μετέχουσι λόγου, ὡς περ οἱ ἄνθρωποι· φρονήσεως δὲ καὶ γνώσεως οἴαται μὴ πάμπαν ἀνοῖρα εἶναι καὶ Ἀριστοτέλει δοκεῖ· φησὶ γάρ (περὶ ζώων γεν. βιβ. Δ. κεφ. ἐσχάτω) πῶς γὰρ αἰσθησὶν ἔχει, εἰμὴ καὶ γινώσκει; τοῦ γὰρ τοῦ ζώου οὐ μόνον τὸ γεννηθῆσαι ἔργον (τὸ τοῦτο γὰρ κοινὸν τῶν ζώωντων ἀπάντων)· ἀλλὰ καὶ γνώσεώς τινος πάντα μετέχουσι· τὰ μὲν, πλείονος· τὰ δὲ, ἐλάττονος· τὰ δὲ, καὶ πάμπαν μικρᾶς· αἰσθησὶν γὰρ ἔχουσιν· ἢ δὲ, γινώσκει τίς ἐστὶ καὶ αὐτή.

Περὶ ὕπνου, καὶ ἐνουπνίων.

§. σθ'. Περὶ μὲν οὖν ὕπνου, ὅθεν ἔχει τὴν αἰτίαν, καὶ ὅπως ἢ ἀπὸ γρηγώσεως εἰς ὕπνον μετάβασις γίνεταί, σαφές μὲν καὶ βέβαιον εἰπεῖν ἐργῶδες εἶναι δοκεῖ· εἰκασίαις δὲ τισὶ σαλεύουσα ἢ διανοία, πείθει, ὅτι τοῦ ἐν ταῖς νεύροις λεγομένου ῥευστοῦ (νσ') ἄπανομένου ταῖς δι' ὅλης ἡμέρας πονοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος, τὸ λειπούμενον, ὡς μὴ ἐξαρκοῦν διαρρέειν, αἴλιον γίνεταί τοῦ μικροτένεργεῖν τὰς αἰσθήσεις· ὅθεν ἐπιγίγνεταί ὕπνος ὅς οὐδὲν ἂν εἴη, ἢ ἀνάπαυλα τῶν αἰσθησέων· ἐπικρατῦνεταί δὲ ἡ γνώμη καὶ τῆς ἀτονίας τῆς πρὸ τοῦ ὕπνου ἡμῶν συμβαινούσης· ὅς τότε νήδυμός ἐστι μάλιστα

ζώου ψυχὴ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐστὶν· αἷμα δὲ παγὲν, εἰς σάρκα πέφυκε μεταβάλλειν· ἢ δὲ σὰρξ εὐαρεῖσα, εἰς γῆν ἀναλύεται· νεκρὰ τίς ἐστὶν εἰκότως ἢ ψυχὴ τῶν κτηνῶν . . . Ὅρα τὴν ἀκλουθίαν ψυχῆς πρὸς αἷμα, αἵματος πρὸς σάρκα, σαρκὸς πρὸς τὴν γῆν καὶ πάλιν ἀναλύσας διὰ τῶν αὐτῶν ἀναπέδισον· ἀπὸ γῆς εἰς σάρκα, ἀπὸ σαρκὸς εἰς αἷμα, ἀπὸ αἵματος εἰς ψυχὴν, καὶ εὐρήσεις, ὅτι γῆ ὅτι τῶν κτηνῶν ἢ ψυχῆ· μὴ νόμιζε αὐτὴν πρεσβυτέραν εἶναι τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν ὑπιστάσεως, μήτε ἐπιδικαζόμενυσαν μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς δύναμιν· οὐδεὶς φιλόσοφος τῶν σεβαστῶν φιλοσόφων οἱ οὐκ αἰσθύνονται τὰς ἐαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰς κινεῖας ἐμοίας ἀλλήλαις τιθέμενοι, οἱ λέγοντες ἑαυτοῦς γεγενῆσθαι ποτε καὶ γυναικᾶς καὶ θόμους, καὶ ἐχθρᾶς θολοσσίους· ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἐγένοντο ποτε ἐχθρᾶς οὐκ ἂν εἴποιμι· ὅτι δὲ ἐν ᾧ ταῦτ' ἔγραψον, τῶν ἐχθρῶν ἦσαν ἀνοσιώτατοι, καὶ τάνυ εὐτόνως διαταναίμην ».

τοῖς βλεφάροις, ἥνικα πόνος ἠγεῖται· ἀπολειπούσης γὰρ τῆς νευρώδους ῥίτης, καὶ τῆς ναρκώσεως μᾶλλον ἐπικρατούσης, λειπόμενόν ἐστι τὴν ψυχὴν ἀναπαύεσθαι (νγ'). ἐν δὲ τούτῳ αὐτὸς ἐπιβρέοντων τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ἐκ τοῦ αἵματος πανταχῶθεν, καὶ τῶν δαπανηθέντων τὴν τύπον ἀναπληροῦντων, οὕτως ἐκ τῆς τούτων δαψιλείας περιγίγνεται ἡμῖν ἀνασώζεσθαι τὰς δυνάμεις (ἴδε ἠθ. Θ'). τεκμηριῶ δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὑπνομαχία, ἥνικ' ἀποφεύγειν τὸν ὕπνον βουλομένη· ὅς καὶ μὴ βουλομένους ἡμᾶς πολλάκις προσίεσθαι, ἀλλὰ μὴ δυναμένους χεῖται τῶν ζωτικῶν ὑπηρετεῖν ταῖς αἰσθήσεσι, τελευτῶν κατεργάζεται.

§. π'. Συντελεῖ δὲ πρὸς ὕπνον πολὺ ἤτε ἀπὸ τῶν θερῶν καὶ φροντίδων μεταξασις, καὶ τὸ μονοειδὲς μάλιστα προσβολῆς ἕξασθεν ἐγρύσης διάρκειαν· οὕτω μέλος τι μονόφθογγον καὶ μονότονον, καὶ ὕψος παρὰ ῥόθον καὶ κελαρύζον, ἀπροσδοκῆτως εἰς ὕπνον κατήγεγε· τὰ γὰρ τοιαῦτα διὰ τὸ τῆς προσβολῆς μονοειδὲς ἀψίκορα καὶ πρόσκιρα καθεστῶτα, οὐκ ἂν ἐπὶ πολὺ κινῶεν τὴν τῆς ψυχῆς προσοχὴν· τὸ δὲ ποικίλον, ὡς ἄλλων ἐπ' ἄλλαις ἀεὶ προσβολαῖς γυγνομένων, παραιρεῖται τὸ ἥσυχον· διὸ καὶ τοῖς θεάτροις ποικιλομένων τῶν τε παραστάσεων καὶ τῶν πράξεων, καὶ ἀεὶ ἀλλ' ἐπ' ἄλλοις διεγυρουσῶν ἐκ τῆς ποικιλίας αἰσθήματα, καὶ δι' ὅλης γρηγοροῦμεν νυκτός· ὡς δ' αὖτως καὶ ἐν ἄσμασι μουσικοῖς πολυφθόγγοις καὶ παραλλατολένοις, οἷον ἐν θέαις, ἐν πανηγύρεσιν, ἐν παιδιαῖς, ἐπὶ πολὺ κρατεῖ τὸ ἐγρηγόρον· ταῦτα γὰρ τῷ ὕπνῳ πολέμια.

§. πβ'. Ἀλλ' οὐδ' ἐν τούτῳ ἔργῳ ἂν ἐπίπην ἡ ψυχὴ ἀναπαύεσθαι, ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ μὲν διεγειρομένων ἐνυπνίων, ἕκτινος δὲ τῶν ἐν τῶν αἰτίων ἐγόντων· ἴς γὰρ τις ἔκ τινος αἰτίας, εἴτ' ἐξωτερικῆς, εἴτ' ἐσωτερικῆς (πολλὰ δ' ἂν εἴεν αὐταῖ) κινηθεῖσα, συνεκίνησε καὶ τὰς παρ' αὐτῇ· συγκινηθεῖσαι δ' οὕτω, τὸ νεκρὸν ἐκάينو, ὁδὸς εἰπεῖν, τῶν ἐνυπνίων παράγουσιν αἰσθημα, ἣν ἐκάστη κατέχει ἰδέαν, συγγενῆ μέντοι καὶ ἀκόλουθόν πως, διεγείρουσαι συγγέρονται δ' αὐταὶ αἰ ἐν ὕπνοις ἰδέαι πολλάκις καὶ συντραύττονται, ἄλλη ἄλλης ἀτονωτέρα καὶ ἀτοπωτέρα περισημαμένη· τὸ μὲν, διὰ

τὸ μὴ ἰκανῶς τὰς ἴνας κινεῖσθαι· τὸ δὲ, διὰ τὸ ἐκάστην συγκινεῖν τὴν πλησίον, ὥστε πολλὰς ἰδέας εἰς μίαν συγκεῖσθαι· γένοιτο δ' ἂν τοῦτο, καὶ ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον πολλάκις ἐν ἄλλῳ ἄλλο τε καὶ τύπῳ καὶ χρόνῳ ἡμῖν προσέβαλε· καὶ διὰ τοῦτο, ἡ τούτου ἰδέα συναναφουομένη ταῖς ἀπανταχοῦ περιστάσεσιν (ζγ' ξδ'), ὑφ' ὧν ἐκεῖνο περιεσπίγιστο, παρίσταται ἄτοπος, ὡς μηκέτι τῆς ψυχῆς δυναμένης ὡς ἐν ταῖς ἐργηγύρσεσι διακρίνειν αὐτάς· καὶ σὺν λόγῳ ἀπευθύνειν, ὅπως ἂν βούληται ὅπερ κἂν ταῖς ἐργηγύρσεσι καθορᾶται πολλάκις γενόμενον, ὡς ἐν ταῖς περισπασμοῖς, τοῦ νοῦς διαθέοντος ἐλευθέρως, ὅποι ἂν τύχη. (*)

Περὶ Παθῶν.

§. πβ'. Τὸ μὲν περὶ Παθῶν εἰπεῖν ἀκριβῶς ἐν ἑτέρᾳ ἀναθησόμεθα πραγματείᾳ, ἐνθα τὴν περὶ τὸ ἦθος ἡμῖν ὁ λόγος ποιήσεται ἕνσασιν καὶ ὑπόθεσιν· ῥητέον γεμῆν κἀνταῦθα μεταφυσικώτερόν τι καὶ

(*) Παράστιχα δὲ τῶν κατὰ φύσιν ἐνυπνίων ἢτε τοῦ σώματος, ἕξις μάλιστα, καὶ πάθος τὸ ἐπικρατοῦν· διὸ καὶ κατὰ τὰς τούτων διαφορὰς κἀκεῖνα ποικίλλεται· οἷον, Κολοριακῶν μὲν φασὶν ἐνύπνια εἶναι ἐμπρησμούς, κυνηγισμούς, χροιάς τε ξανθὰς καὶ φλογώδεις, ἐμῆς, στάσεις, μάχης, φυγῆς, διώξεως, καὶ ὅσας τις ἐξῆτης ἐνεπιφάνεται ἦθος τε καὶ κινήσεως· Μελαγχολικῶν δὲ, ζόφους, ἀγλήας, ἐμίχλας, καπνοῦς μελαντέρους, ἄλλας νοσητείας πλάνας διὰ συνηρεφῶν καὶ καταστικῶν ἐρήμων, φάσματα ἐκδαιματοῦντα, μαρμαρᾶς ἀλλοκίτους καὶ φρίκην, ἐπὶ ἀθύσεσι χόσμησιν ἐπικύψαι, καὶ κατ' αὐτὰ μελλούσας καταλισθήσεις, ἀναρὰ τὰ πάντα καὶ φύσει προξενᾶ· τῶν δὲ Φιλεργατωδιστέρων ὑδάτων ἐμψάσεις, θαλασείων, πλῶν καταδύσεις τε, καὶ καταποντίσεις, ἀγθα ὑπερβρυθήστερον πιεζόντα, καὶ τὰ τὴν κίνησιν διακωλύοντα, δεσμῶς, αἰλύσεις, πέδας, καὶ ὅσα ἐξέως ἀλέγχει νοθεῖαν τε καὶ ἀμυλιότητα· τῶν δὲ Λύματωδιστέρων τε καὶ πλαθωρικῶν, πανηγύρεις, θλίμας, εὐοιχίαι, ἐργήσεις, συμφωνίαι· μουσικῶν ἐργάνων, περιπέσεις τε καὶ ἀσμενισμούς τῶν φιλοῦντων μετὰ γλαυθωμίας, ἐμψάσεις ἀφροειδεῖς καὶ τερπνας, καὶ οἷς ἀπλῶς ἐπιγεῖλθ' τὸ τερπνὸν καὶ χαρίεν· οὕτω μὲν καὶ ἐνόντων αἰ μετὰ τῶν παιδικῶν αὐτοῖς ἐμύλιαι ὄνειροί εἰσιν αἰ φίλοι καὶ υπερπίδιστοι, καὶ διψόντων πηγῆί τε καὶ κρήνῃ θειρροσινάουσαι, καὶ ῥύσας, ἡδὺ αὐτοῖς κελάρυζοντες, καὶ νάματας ψυχροῦ ἀπὸ φρεάτων ἀτμήσεις καὶ ἐξανθήσεις, καὶ μὲν δὴ κα-
ἐνδρῶσιν αἰσῶν, καὶ πικρὰ ἡρέμα τὸν ἀέρα διαρρηπίζουσαι, καὶ τὸ περιέχον ταῖς ἀνα-
σπασαῖς διαλύουσαι· Εὐγ. μεταφρ. ψ υ ι ἡ.

συνολτικώτερον, ὅσον ἡμῶν ἐν γε τῷ παρόντι συμβάλλεται γενικώτερον. Σύνισμεν οὖν ἐν ἡμῶν αὐτοῖς τι συμβαῖνον ἐν ἀμοιβαίαις ἀλληλενεργείαις, καὶ ἀλληλοπαθείαις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος (νθ.), καὶ τὴν τῶν τρόπον, καθ' ὃν τοῦτο γίνεται, ἀγνωσόμεν· οἷον, ἐπειδὴν ἡ ψυχὴ ἀνακυκλοῖ τοῖς διαλογισμοῖς τι τῶν αὐτῆς δοκούντων ἀγαθῶν, αὐτίκα ἤτε κινήσεις τοῦ αἵματος ῥάων, καὶ τῶν ζωτικῶν ὑγρῶν διαφιλεσεῖα ἐστὶν ἢ διάχυσις, ἢ καρδία ἀνασκαιρτῶ, ὁ σφυγμὸς εὐρύνεται, τὸ ὄμμα γίνεται χρωπὸν, τὸ πρόσωπον, τὸ μείδιμα ἡρέμα καταγγέλει το περιχρῆς τῆς ψυχῆς· ἐπειδὴν δὲ ἐπέλη αὐτῆ ἐνθυμηθῆναι τι τῶν ἀήδεσερων, εὐθὺς καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὸν ἀντίον ταῖς εἰρημέναις διατίθεται διαθέσει παραχρῆμα γὰρ ὦγρος εἶλε τὰς παρειάς, καὶ βλέμμα γίνεται σκυθρωπὸν, καὶ σναγμὸς ἐνδοθεν ἀναπηθῶ, καὶ σφυγμὸς ἀποσενούται, καὶ ἡ νευρώδης ῥοὴ ἀμβλυτέρα καὶ νωβλυτέρα ἑαυτῆς κατασῶσα, τὴν τῆς ψυχῆς περιφανῶς δυσθυμίαν ἐξήγγειλε· τὰνάπαλιν δ' αὐτὸ ἐκ τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ κακώσεων καὶ τὴν ψυχὴν παραχρῆμα μετοχευεται ἢ συμπάθειαι· ἐκ μὲν τῶν, εὐθυμία καὶ γῆθος· ἐκ δὲ τῶν, δυσθυμία καὶ λύπη· ταῦτά δ' ἐστὶν ἰδεῖν καὶ πάντων συμβαίνοντα τῶν παθῶν, θυμοῦ, ἐπιθυμίας, ἐλπίδος, ζόφου, τῶν πάντων· καὶ ἀναπύδρασις δοκεῖ ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτῆ ἀλληλοπάθεια.

§· πγ'. Ὅτι μὲν οὖν τὰ πάθη ἐξ ἀλληλοπαθείας οὕτως ἀφ' ἑατέρων ἐφ' ἑκάτερα μεταβαίνει καὶ μεταδίδεται, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας αὐτίπιστον· καὶ ὅτι τούτων ποτὲ μὲν προκατάρχει τὸ σῶμα, ποτὲ δὲ ἡ ψυχὴ (σα): τὸ μὲν, σωματικῆς τινος ἐξῶθεν προσβολῆς ἐπιούσης, καὶ τὴν ἀντιλήψιν τῆ ψυχῆς ἐμποιοῦσης, ὑφ' ἧς ἡ ὁρμὴ, καθ' ἣν τὸ πάθος· ἡ δὲ, αὐτῆ ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἀνευ τῆς τοῦ σώματος ἀφορμῆς, τῷ τε ὁρεκτικῷ προσχρῶσα, καὶ τὴν ἐν τῷ σώματι τρικυμίαν αὐτοβουλεύτως κινήσασα· ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ὅτι τὰ πάθη ταῖς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν διεγειρόμενα ἀντιλήψεσι, τῆ παρατάσει καὶ παραμονῇ τῆς ψυχῆς ἐν ἐκείνοις συνεπιιδύσασαι καὶ συνεπιρρόωννυνται (ιβθ. εἰς'). ταῦτα δὲ μὴ ἀληθῆ εἶναι μηδὲνα οἶμαι εἶναι τὸν ἀντεροῦντα· ὅπως γὰρ ἡ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ σώματος ἀγρεσθῆτε καὶ φέ-

μεσθαι π'φύκειν, ἐς πολλάς εὐθυμίας τε καὶ δυσθυμίας, ἐπιθυμίας τε καὶ ὀργάς, ἐλπίδας τε καὶ πτοίας παντοίας, καὶ τὰς τοιαύτας ἀλλοιώσεις τρεπομένη, καὶ ἀλλοιουμένη· καὶ ὅπως τῶν ἀλλοιώσεων τούτων ὁμολογουμένως ἐπιτεινομένων καὶ ὑφιεμένων, συνυφίστασθαι καὶ ἡ ἀπλουσάτη οὐδία τὴν κατ' αὐτὰς ἐπίτασιν τε καὶ ὑφρουν δύνανται, ταῦτά φημι, τίς ἂν ἔχοι διερμηνεῦσαι; οὐκοῦν ὁμολογητέον τὴν μὲν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀλληλοπάθειαν, ὡς δόγμα τι ἐναργές καὶ αὐτόπιστον· συνομολογητέον δὲ τῷ δόγματι καὶ τὸν τρόπον εἶναι ἀπερινόητον, οἷα πολλὰ καὶ ἄλλα ἐν φιλοσοφίᾳ· ὧν τοῦ ὅτι ἐς γινωσκόμενου, τὸ ὅπως καὶ διότι ἐστὶν ἀγνοεῖται· ἴδε καὶ Εὐγ. ωμβ'.

§. πδ'. Ἐστὶ γεμὴν τὰ πάθη ταῦτα οὐκ ἀφανιστέα ὅλως, ὁ δόγμα ἦν μάλιστα τοῖς ἐκ τῆς σοφίᾳ, ὡς ὕλη ταῦτά γε γιγνώμενα ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ ἔξεστι πρὸς ἀρετὴν ποιεῖσθαι ἐπίδοσιν τοῖς μὴ ὑπὸ τίνος φιλοτιμίας ἐσωτερικῆς, ἢ ἐξωτερικῆς κινουμένοις· διὸ καὶ ὁ λόγος οὐχ ὅλως τὸ πάθος βούλεται ἐξαιρεῖν, ὡς μήτε δυνατόν, μήτε ὠφελίμων τοῦτο, ἀλλ' ὅρον τινὰ αὐτῷ ἐπιθεῖς, τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς οὐκ ἀπαθείας, ἀλλὰ συμμετρίας παθῶν καὶ μεσότητος ἀπεργάζεσθαι· δεῖ γὰρ δὴ τὴν ἀρετὴν μήτ' ἀπαθῆ, μήτε μὴν ἐκπαθῆ εἶναι· ἢ μὲν γὰρ ἀπάθεια ἀπαρόρητον καὶ ἀνενηουσίασον πρὸς τὸ ἀγαθὸν παρέχεσθαι τὴν ψυχὴν· ἢ δὲ, ἐκπαθῆ, συντεταραγμένην, καὶ ὅλως ἀνεπιλόγησιν· ἀνθ' ὧν φυλακτέον τὰ πάθη, μετριάζοντας ταῦτα καὶ ὑποτρέφοντας, οὐ μὴν δὲ παντάπασιν ἐξαιρουντας, ὅπως μὴ συνεξέλωμεν καὶ αὐτὸ τοῦ βίου τὸ ζώπυρον (Hθ.)· νά· πῶς γὰρ οὐ, συστατικῶν ὄντων τῆς ζωῆδος οὐσίας, καὶ τῆς ζωῆς ἀνευ τούτων μὴ ἂν ἐχούσης συνίστασθαι; πείνα γὰρ καὶ δίψα τὰς φύσει τῷ ζῳῳ παρεπομένας ἐνδείας πληροῦ θυμῶς δὲ καλῶς πρὸς τὸ ἀμύνασθαι νύπτει, καὶ τῶν παλαιῶν διασώζεσθαι κέντρον ἐνίησιν ἔρωι δὲ, πρὸς συνουσίαν ὀργᾶν, καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕκαστον εἰς τὸν βίον πρὸς τὴν τοῦ εἵους συντήρησιν καταλείπειν παρασκευάζει· ἀγάπη δὲ συνάγει τέκνα πρὸς τοὺς τεκνύοντας, καὶ γειναμένους πρὸς τοὺς τεχθέντας· ἂ ἦ καὶ πρὸς τέλλα τῶν ζώων τῷ ἀνθρώπῳ κοινὰ ὄντα, ἰδέε καὶ

πρὸς ἀρετὴν κέντρον γίνεταί, καὶ ἀρεταὶ εἰσιν ὅλως, εἰ μόνον ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ ρυθμίζονται λόγου, καὶ μὴ εἰς ἀμετρίας ἐκπίπτουσι (*).

§. πέ. Νῦν δὲ καιρὸς ἰδεῖν καὶ ὅποια ἄττα ἐστὶ τὰ πάθη καὶ τοὶ τὴν περὶ τούτων διδασκαλίαν ἀκριβέστερον ἐν τῇ ἠθικῇ ποιησάμεθα. Ἀρχικὰ μὲν οὖν τῶν παθῶν ἄλλοι ἄλλα αἰρῶνται, καὶ ἡμῖν Ἀγάπη καὶ Μίσος ἔσονται ἐκεῖ τὰ ἀρχέτυπα (μς'). ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν ἄλλοις καὶ Εὐγένιος ὁ περίπυστος ἐν τοῖς μεταφυσικοῖς τὴν ἠδονὴν καὶ τὴν Λύπην προτίθησιν, ὡς τῶν ἄλλων κεφαλαιωδέστερα ταῦτα οὗτα, καὶ ἀπ' ὧν ὡς ἐκ ριζῶν τ' ἄλλα ἔσκεν ἀναφύεσθαι (τῶν γὰρ παθῶν, φησὶν ὁ Θεόφνης, ἠδονὰ καὶ λύπην ὑπέστρετο.) οὐδὲν ἀντιπρατικὸν ἡμῖν δοκεῖ ἀναφύεσθαι, εἰ τοῖς ἐκείνου αὐτολεξεῖ ἀκροουθήσαντες, εἴποιμεν περὶ τούτων.

§. πς'. ἠδονὴ τοίνυν ἐστὶν ἡδεῖά τις καὶ φαεινὰ διαθέσεις τῆς ψυχῆς ἀγαθοῦ παρόντος, ἐπίτημόν τινα ἀλλοίωσιν ἐρποῦσα τῷ σώματι διὸ καὶ κίνησιν λαίαν αἰτὴν ὠρίσαντο, τῆς κατὰ τὴν λύπην τραχυτέρας οὔσης κινήσεως ἀντιδιασειλάμενοι· ἰδιαιτέρον δὲ, ἠδονὴ ἐστὶν ἄλογος, φασὶν, ἔπαρσις· ἡ δὲ χαρὰ, εὐλογος ἔπαρσις, καὶ ἀσμενισμὸς ὁ ἐπὶ τῆς ἀγχιότητος τοῖς ἀπροσδοκῆτοις, καὶ ἡ ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἔργου· εὐροσύνη. Εὐλογία δὲ, ἡ ἐπὶ διακρινῆ καὶ ἀνεπιζητησίᾳ παντός· καὶ ἡ μὲν δι' ὧτων ἠδονὴ, κήλησις· ἡ δὲ δι' ὄψεως, τέρψις, οἷον τρέψις τις οὔσα, καὶ προτροπὴ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ἀνειμένον. Διάχυσις δὲ, ἀνάχυσις ψυχῆς. Ἐπιχειρεκακία δὲ, ἠδονὴ ἐπὶ τοῖς τῶν πέλας ἀτυχήμασιν· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἠδονὴ κατασταματικὴ ἀκούει, ἡ ἐπὶ ἀναιρέσει ἀλογηθῆνος ἢ λύπης, καὶ οἷον ἀσχητησία οὔσα τελεία· γίνεταί δὲ τις κατὰ τούδε τὸ πάθος τῶν σκευῶν πλατυσμὸς, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑγρῶν καὶ τοῦ αἵματος μάλιστ' ἀραιώσεις, καὶ ἡ κυκλοφορία τυχίων καὶ διαψιλεστέρα, ὡς καὶ πλημμεληρότης ἐνύστε τῇ ὑπερβολῇ τοῦ πάθους, καὶ τὴν καρδίαν ἐπικλύζοντος,

(*) Γίνεται γὰρ, ὡς Θεόφνης ὁ Πυθαγορικὸς ἐκ τῶν παθῶν ἡ ἀρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα, πάλιν σὺν αὐταῖς συνίσταται· οὐκ ἀφαιρῶν οὖν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς· δεῖ οὕτως γὰρ ὑφ' ἡμῶν· ἀλλὰ συναρμίσσασθαι περὶ τοῦ λόγου ἔχον τῷ δέοντι καὶ τῷ μετρίῳ.

θάνατον ἐξάπινα προμνησέσθαι· τῆς δὲ ψυχῆς γηθομένης, ἢ τοῦ πνεύματος διάχυσις καὶ αὐτὸ φαιδρύνει τὸ πρόσωπον, καὶ τὰ μέλη παντα οἶον ἀνακουφίζει, καὶ μᾶλλον εὐκίνητα ἀπεργάζεται· ἀνίσανται γὰρ ἀπὸ χαρᾶς πολλάκις καθήμενοι, καὶ οὐδὲ μένειν οἱαί τε εἰσὶ τρέχουσι δὲ καὶ σκιρτῶσι, καὶ χεῖρας ἐπ' ἀλλήλαις κρούουσι, καὶ ἄλλοι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντυχεῖν καὶ περιλαλῆσαι σπεύδουσι τὸ θυμῆρες· οὐ γὰρ οὐδὲ σιγὴν ἢ χαρὰ ἀσπάζεται, οὐδὲ μόνωσιν· καὶ δαψιλῆς δὲ καὶ καυρὸν ἔργε· ὧσιν, εἰ τύχοι τι μάλισα τῶν ἀθήτων καὶ παραδόξων συμβαῖνον, ἐφ' ᾧ τὸ τοῦ γέλωτος· ψυχῆς γὰρ θυμηδούσης ὁ γέλως, κατ' Ἐπίκτητον, οἷονεῖ τις ἐστὶν ὑπερέκχυσις.

§. πζ'. Λυπη δὲ ἐστὶ διάθεσις ἀηδῆς τῆς ψυχῆς ἐπὶ ἀντιλήψει κακοῦ παρόντος, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως· ἕτεροι δὲ ἄλογον αὐτῇ· ὠρίσαντο συσολῆν, ἢ δούξαν πρόσφατον ἐπὶ κακοῦ παρουσίᾳ· καταμειζόμενοι δὲ ταύτην, ὡς μὲν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τοῦ μεγέθους, ἄχος μὲν ἐστὶ λυπη, ἀφωνίαν ἐμπιοῦσα· ἄχθος δὲ λύπη, βαρυνουσα· ὄχλησις δὲ, λύπη σENOΓωροῦσα· βαρυνθυμία δὲ, λύπη βαρυνουσα, καὶ ἀναψυχὴν μὴ διδούσα· σακαλισμὸς δὲ, λύπη σφοδρά· ὀδύνη δὲ, λύπη ὀξεία· ὡς δὲ ἐκ τῶν αἰτίων, ἔλεος καὶ οἰκτιρῆσι λυπη ἐπ' ἀλλοτρίοις κακοῖς, ἢ τοῖς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένοις· φόβος δὲ, λυπη ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς· ὧν ἢ μὲν, ἀγάπη συνήπται· ἢ δὲ τοῦ φόβου, κακία· ζῆλος δὲ, λύπη ἐπὶ τῷ ἄλλοις μὲν ὑπάρχειν τι, ἡμῖν δὲ μή· ἐν ᾧ καὶ τὸ τοῦ πύθου πάθος ἐμφαίνεται· δυσχρεία δὲ λύπη ἐξ ἐναντίων λογισμῶν· μεταμέλεια δὲ, λύπη ἐφ' ἀμαρτήμασι πεπραγμένοις· ἀθυμία δὲ, λύπη ἀπελπίζοντος, ὧν ἐπιθυμεῖ τυχεῖν· νέμεσις δὲ, λύπη ἐπὶ ἐπαιρομένοις παρὰ τὸ προσῆκον· δυσφορία δὲ ἐστὶ λυπη μετὰ ἀπειρίας τοῦ πῶς τις χρῆσεται τοῖς παροῦσι.

§. πη'. Ἢ δὲ τῷ σώματι ἐμπιοιουμένη κατὰ τὰς λύπας διαθεσις τῆ κατὰ τὰς ἡδονὰς ἐστὶν, ὡς εἰκὸς ἐναντιωτάτη· σENOῦται γὰρ λυπουμένοις τὰ σκευῆ συσπλεγόμενα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑγρὰ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτοῖς ἀποναρκεῖ καὶ ἀμβλύνεται· διὸ καὶ ὑπερβολῶς ὁ ἐκ Νάξιανζοῦ ζωστῆρ δεσμὸν καρδίας τὴν λύπην ὠνόμασε· κἀντεῦθεν νωθεῖς εἰσι καὶ ἀμέλεις οἱ λυπουμένοι, κάτω νεύοντες,

εἰς γῆν καταπίπτον τὸ ὄμμα, καὶ χυῶνον τε βλέπον καὶ λελυμένον ἔχουσιν, ὠχρῶσίν τε καὶ βαρὺ γένουσι, καὶ ποτνιῶνται τοῖς ἄλλοις. εἴθ' οὕτω τὴν σιγὴν ἀσπάζονται καὶ τὴν μόνωσιν· καὶ δακρύουσι δὲ, καὶ κόπτονται· εἰ γάρ τοι καὶ ταῖς ἡδοναῖς φαίνεται πολλάκις τὸ δακρῦειν παρακολουθοῦν, ἐκ λύπης ἄλλ' οὖν καὶ τότε συνανακεραμένης τῆ εὐθυμίας· τὰ δὲ δάκρυα καὶ τὸ πλεονάζον τῆς λύπης ἀποφροσίζει, ὡς ἄρα τῇ ἀποθλίψει τῶν ἐκ τῶν ἀδένων ὑγροῦ, τὸ ἐκλειποῦς τῆς κινήσεως αὐξοῦντα· καὶ ὁ οἶνος δὲ διὰ τὸ πνευματώδες· διὸ δότε οἶνον, φησὶν ὁ Περραιμίας (24.) τοῖς ἐν λύπαις· καὶ τὸ τοῖς φίλοις τὰ λυπηρὰ ἐξαγγέλλειν καὶ διεξιέναι· κυφίζονται δὲ οἱ λυπούμενοι, καὶ τῶν φίλων συναλγούντων· διὸ καὶ ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερον, ὥσπερ βάρους μεταλαμβάνοντες τὴν παραμυθίαν παρέχουσιν αὐτοῖς ἐκείνοι· ἢ τοῦτο μὲν οὐ, ἢ παρουσία δὲ τούτων, ἡδεῖα οὔσα, καὶ ἡ ἐννοία τοῦ συναλγεῖν ἐλάττω τὴν λύπην ποιεῖ; ἢ ἔτι τὴν συνέχουσαν ἀγλὴν τῇ συντυχίᾳ καὶ προσλαλιᾷ διαβριπίζοντες οἶον καὶ διασκεδανύνοντες, τῆς καρδίας ἀπισκευάζονται; διὸ καὶ ὁ τραγωδὸς (Εὐριπ. Ἄνδρομ.)

» Συνάλγησον, ὡς ὁ κόμων, δακρύων μεταδούς,

» Ἔγει κυφότητα μόχθων.

Ἰσχυρὸν δὲ ἄλλως εἰς τὴν λύπην ὑποσεῖλαι καὶ λόγος ὁ δεικνὺς μὴ τοσοῦτον τὸ δεινὸν εἶναι ἡλικὸν δοκεῖ τῷ πάσχοντι· οὐ γὰρ ἔστιν

» Οὐκ ἔστιν λύπης ἄλλο φάρμακον βροτοῖς,

» εἰς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ φίλου παραίνεσις.

καὶ γὰρ

» Ἠδύ γε φίλου λόγος ἐστὶ τοῖς λυπουμένοις.

Ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου· ἐν δὲ τῇ Ἠθικῇ καὶ μάλιστα περὶ παραμυθίας ἐν τοῖς περὶ φαντασίας εἰρήσεται ἡμῶν ἀκριβέστερον περὶ τούτων· ὁ γὰρ τῶν παθῶν λόγος, ὡς συνεπομένων ταῖς ἡθεσίαις· ἐκεῖ μάλιστα ἀνήκει.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ΄.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

§. πθ'. Ἐδει μὲν ἐξ ὧν ὀρώμεν μεγάλων καὶ θαυμασῶν τουτωνί-
κων περιεχόντων ἡμᾶς ποιημάτων· ἃ καὶ κατανοεῖν ἀκριβῶς, καὶ
εἰπεῖν περὶ αὐτῶν κατ' ἀξίαν, ἀμύχανον· ἐκ τούτων δὲ μόνον
τὸν ποιητὴν ὁμολογήσαντας, μηδὲν ζήτησιν περαιτέρω· ἱκανοὶ γὰρ
εἰσιν οἱ οὐρανοὶ, προφητικῶς εἰπεῖν, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ διηγήσα-
σθαι, τὸ δὲ σπρέωμα τὴν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ποιήσιν ἡμῖν ἀναγγεῖλαι· καὶ
γὰρ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμε-
να καθοράται· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος καὶ μεταφυσικώτερόν τι καὶ ὑπὲρ
τὴν αἴσθησιν γλίσχεται περὶ τούτου καταμαρτυρεῖν, καὶ οὕτω προσανα-
παύεσθαι, εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς περὶ Θεοῦ ὅσα γο ἄνωθεν ἄνδρες σοφοί,
πτήσει τε νοῦς κατανοήσαντες, καὶ εὐσεβεῖα διαλάμπαντες, ἀπεψή-
ναντο περὶ τούτου.

§. υί'. Ἔστι τοίνυν τῆς Θεολογίας τὸ μὲν, δογματικόν· οὗ ἡ γνώ-
σις ἡμῖν δεδωρηται ἐξ ἀποκαλύψεως· τὸ δὲ, ἡθικόν· οὗ ὑποκειόμενον
ἡ πράξις, εἴγε συμφώνως ἔχει τοῖς πιστευομένοις· τὸ δὲ, μεταφυσι-
κόν· οὗ ἔργον λόγον τε εὑρεῖν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς τε ἰ-
διότητας καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξετάσαι· καὶ τοῦτ' ἡμῖν μόνον ὁ λόγος
ἐπαγγέλλεται πραγματούσεσθαι. Δείκνυται τοίνυν ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπάρ-
ξις· ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς μεταφυσικῶς πρῶτον μὲν (*), ὅτι αὐτὴ
μὴ οὕσα ὄν ἀναγκαῖον, ἀναγκαιῶς ἀφ' ἑτέρου ἀναγκαίου τὴν ἐξάρ-
τησιν ἔχει· τοῦτο δὲ ἔστιν ὁ Θεός. (**). Δείκνυται δὲ τοῦτο, ὅτι τὸ ἔν

(*) Μεταφυσικὴν δ' ἐνταῦθ' ἀποδειξίν φημι τὸν λόγον, καθ' ὃν ὑπάρχει τοῖς ὄντι τι,
ὄν εἴτις μὴ συναμολογήσειεν, εἰς ἄτοπον ἂν τι ἕτερον ἀντιπερισσάη· ὡς εἴτις μὴ δεχό-
μενος τὴν τῆς ψυχῆς ἀυλοπίαν, θνητὴν αὐτὴν δεξάξειν ἀνάγκη.

(**) Ὑπάρχειν λέγεταί τι ἥτοι ἀναγκαιῶς, ἢ κατὰ συμβεβηκός, κἀκεῖνο μὲν, ἀδύνατον
μὴ εἶναι· τοῦτο δὲ, δυνατόν καὶ μὴ εἶναι· οὕτως οὖν, ὅτι καὶ μὴ εἶναι ἡμᾶς δυνατόν,

ἡμῖν νοῦν ἐκ πείρας ἴσμεν αὐτῆς πολλὰς μὲν ἀλλοιούμενον ἀλλοιώσεις (μζ'. πγ'), πολλὰς δὲ μεταβολὰς μεταβάλλον, μυρία δὲ ὅσα αἰσθητάματα ἐξώθεν παθαινόμενον, εἴς τε ἡδονὴν καὶ λύπην ἐφ' ἑκάτερα ἐν μέρει τρεπόμενον, ἃ οὐχ ὅπως αὐτὸ ἑαυτοῦ οὔτε ἐστὶν ἐμποιῆσαι, ἀλλ' οὐδ' ἀποφεύγειν δύναται ἐπιόντα· τὸ ἄρα τοιοῦτον ἀφ' ἑτέρου αἰτίου καθ' αὐτὸ ἀναγκαίου τὴν ἐξάρτησιν ἔχει ἀνάγκη τῆς δὲ προσόδου τῶν αἰτίων, εἴτις ἄρα καὶ ἕτερα μεταξὺ τιθέναι διῃσχυρίζοιτο, μὴ ἂν προΐούσης ἐπ' ἄπειρον, (Εἰ γὰρ δεξαίμεθα πρόδον αἰτίων ἐπ' ἄπειρον προΐούσαν, ἐξομεν σειρὰν τινα ἀποτελεσμάτων ἄνευ αἰτίας· ὃ ἀντιφάσκει· ἔπειτα μὴ οὐσίας πρώτης αἰτίας, οὐδ' ἂν ἀποτέλεσμα πρώτον εἴη· τούτου δὲ δοθέντος, συναφαιρεῖται καὶ πάντα ἐξῆς· ἀνάγκη τοίνυν πρώτην εἶναι αἰτίαν· ἴδε Σοῦσιον λογ. σελ. 83.), ἔστι τι πρώτον αἴτιον, αὐθόπαρκτον ὄν, οὐκ ἀλλοιούμενον, οὐ μεταβαλλόμενον, οὐ παθαινόμενον, ἢ τρεπόμενον· ἀλλ' αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ ὑφιστάμενον, καὶ ἀπ' οὐδενὸς τῶν παρ' αὐτὸ ἐξαρτώμενον, οὐ μόνον τῇ ὑπάρξει, ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς ὑπάρξεως τρόπῳ· τὸ γὰρ τοιῶσδε πως ὑπάρχειν οὔτε δεῖσθαι, οὔτ' ἀφαιρεθῆναι ὑφ' ἑτέρου δυνασεται (μά·)· τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ ΘΕΟΣ. (*)

§. υια. Δεύτερον δὲ, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξ ἑτέρου τὴν ἐξάρτησιν ἔχει, καὶ κεῖθεν δῆλον οὐχ ἦττον· οὔτε γὰρ αἰσθητὰ λαβεῖν, μὴ τῶν ἐξω-

κάντεσθαι, ὅτι κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχουσαν καὶ τοῦ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν μηδένα ἡμῶν εἶναι δῆλον. Αἰν. Πθ. ρσ.

(*) Ἐπειδὴ πείρα διδόνται, ὡς τίς δὲ τὸ πᾶν ἀλλοιώσειν ἐστὶν ὑποκείμενον· τὰ δὲ ἀλλοιώσειν ὑποκείμενα κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχουσι· τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχοντα, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὑπάρχουσι, ἀναγκαίως ἔχουσι, εἰκὸς τὸ δὲ τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως ἔχειν τὴν αἰτίαν, καὶ ταύτην τοῦ παντός, εἴα δὲ ἀποτελέσματος αὐτοῦ, διενγκεχέναι (γ·)· ἐστὶν ἄρα αἰτία τοῦ δὲ τοῦ παντός αὐτοῦ διαφέρουσα· αὕτη δὲ αὐτῆς ἦτοι κατὰ συμβεβηκὸς ὄν ἐστὶ καὶ αὐτῆ, ἢ ἀναγκαίον· εἰ μὲν οὖν κατὰ συμβεβηκὸς, εἴχεν ἂν καὶ αὐτῆ τὴν ἑαυτῆς αἰτίαν· προσόδου δὲ ἐπ' ἄπειρον αἰτίων μὴ οὐσίας, ἴσται δὲ ὁ νοῦς τελευτήσιν εἶς μίαν πρώτην αἰτίαν· εἰ δὲ ἀναγκαία ἐστὶ δὴ καὶ αὐθόπαρκτης, κῆντεσθαι καὶ πρώτη αἰτία πάντων τῶν ὄντων· ἐστὶν ἄρα αἰτία τοῦ παντός αὐτοῦ διαφέρουσα· ἢ ἅμα καὶ πρώτη ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἑαυτῆς αἰτίαν οὐκ ἔχει· τοῦτέστιν, ἀναγκαία καὶ αὐθόπαρκτης· ὁ αὐτός, ρσθ. ρπ.

μεν προσβαλλόντων· οὔτε μὴν προσβαλλόντων ἐκείνων, ἀποκρούσασθαι δύναται· Ὅτε τοίνυν τοῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἐξ ἑτέρων ἐξαρτᾶται αἰτίων, πῶς ἂν εἴη αὐτὴ ἢ ἐφ' ἑαυτῆς ὑφ' ἑαυτῆς, ἥτις οὐδ' αὐτῇ τῇ ἑαυτῆς δυνάμει (οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν) τῆ οὐσιώδειτε καὶ χαρακτηριστικῇ, ἥτις ἐστὶν ἡ νόησις, ἐλευθέρως δύναται· ἂν χρῆσασθαι· ἦν μὲν γὰρ, εἴπερ, καὶ κωφοῖς καὶ τυφλοῖς ἰδέας σχεῖν· τοῖς μὲν, τῶν χρωμάτων· τοῖς δὲ, τῶν ἤχων· ἦν δ' αὐτομοίως τοῖς βλέπουσι καὶ ἀκούουσιν, καὶ βλέποντας μὴ βλέπειν, καὶ ἀκούοντας μὴ ἀκούειν, ὅπως θούλοιντο· τούτου δὲ μὴ ὄντος, οὐκ ἂν ἄρα εἴη ἡ ψυχὴ ἀνεξάρτητος· ὁ καὶ τῆς ἀγνοίας αὐτῆς, ἦν αὐτῇ ἑαυτῇ ὁμολογῆ ἢ ψυχῇ, φανερόν· οὐ γὰρ σύννοτον ἑαυτῇ αὐτοῦπίστως γενομένη· Πῶς οὖν τὸ νοῦν δυνάμενον ἀγνοοῖν τοῦθ', ὅτι αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ ἐξαρτᾶται, εἴγε ἄρ' ἑαυτοῦ τὴν θ' ὑπαρξίν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως ἦν ἐσχηκός; οὐκ ἔστι τοῦτο· ἔστιν ἄρα τί, ἐφ' οὗ ἡ ψυχὴ ὡς πρώτου ἐξαρτᾶται αἰτίου.

§. υἱό'. Δείκνυται δ' ἔτι τετραχῶς· ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐκ τῆς τῶν σωμάτων ἐνδεχομένης ὑπάρξεως, ἐκ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἀρμονίας αὐτῶν, καὶ τῆς ἱστορίας· Ἐκ μὲν τοῦ λόγου οὕτως· διανοουμένους· Θεὸν ὑπαρχειν ὁμολογεῖν, Ὦν ὑπέροχτόν τε καὶ τελειότατον, οὐδὲν ἔστιν ἀντιρᾶσκον· οὐδ' ἔστιν, ὃ ἂν ἀντιπίπτει τῷ λόγῳ τούτῳ· τί οὖν ἂν κωλύει τὴν τοῦ Θεοῦ προαδέχεσθαι ὑπαρξίν; Ἐκ δὲ τῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως, ὅτι ὀρωμεν αὐτὰ ἐν δικνεκεῖ ὄντα βροτῶν, γιγνώμενά τε καὶ ἀπογιγνώμενα, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν αἰσθήσει ὑποπιπτόντων, ὃ μὴ ἐν γενέσει ἐστὶ καὶ φθορᾷ· τὰ δὲ τοιαῦτα ἀνάγκη ἐξ ἑτέρου τινὸς ἐξαρτᾶσθαι, ἀναγκαίου ὄντος καὶ τελειοτάτου, τίνθ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀποχρῶντα λόγον τῆς ὑπάρξεως ἔχοντος· τοῦτο δὲ ἔστιν αὐτὸς ὁ Θεός· Ἐκ δ' αὐτοῦ τέλους, εἴ γε ὀρωμεν ἐν τῇ φύσει, ἀλόγῳ οὕτῃ, πάντα κατὰ λόγον γιγνώμενα, συναρμολογούμενά τε, καὶ ἐκ συναρμείας καὶ σχέσεως τῆς πρὸς ἄλληλα συσσωζόμενά τε καὶ συντηρούμενα (μγ'). τοῦτο δὲ τῇ φύσει ἀπλῶς ἀποθιδύναται, ἀλόγῳ οὕτῃ, ἄλογόν τε καὶ ἄτοπον ἀντιρᾶς· ἔστιν ἄρα τί λογικόν Ὦν ὑπέροχτόν τε καὶ τελειότατον, ὃ ἐλευθέρως ταῦτα περὶ-

γαγεν, ὃ ἐστὶν ὁ Θεός. Ἐκ δὲ τῆς παραδόσεως αὐθις, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς πασι τοῖς ἔλνεσιν ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἰδέα· καὶ εἰ τούτων ἓνια ἐν ταῖς περὶ ταῦτα δοξασίαις ἀποπεπλάνηντο· ἀλλ' οὖν ἐν οὐδέν ἐστὶν, ὃ μὴ ἀπένειμε λατρεῖαν ἡντιναοῦν ὡς ὑπερόχῳ ποιητῇ καὶ σωτῆρι ὑποχωρήποτε· οὐλοῦν καὶ τούτου ἡ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ὑπαρξίς, οὐχ ἥττον πρεσβέυεται.

Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θεοῦ, ὅτι αὐθύπαρκτος
καὶ αἰώνιος.

§. υγ'. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων ἀποδειχθείσης τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ ἱκανῶς, λοιπὸν ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ εἰπεῖν, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῇ πραγματείᾳ· ἰδιότητος δὲ τοῦ θεοῦ φησὶ, τὸ αὐθύπαρκτον, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ πανταχοῦ παρῆναι, τὸ ἐνιαῖον, τὸ παντοδύναμον, τὸ πάνσοφον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀγαθόν, τὸ δίκαιον, καὶ ἄλλα πολλά. Ομολογηθέντος τοίνυν ὑπάρχειν τὸν θεὸν, ἀνάγκη συνομολογεῖν καὶ αὐθύπαρκτον εἶναι, ὡς πρώτην τῶν ἀπάντων αἰτίαν· ὑπὸ τίνος γὰρ ἂν ἔσχε τὴν ὑπαρξίν, προῦθου αἰτίων μὴ ἂν προϊούσης ἐπ' ἄπειρον (υἷ.); αὐθύπαρκτος δὲ ὢν, ἔστι δὴ καὶ αἰώνιος· εἰ γὰρ ἦν ὅτ' οὐκ ἦν, πῶς ἂν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν; ὑφ' ἑτέρας αἰτίας; ἀλλ' οὐκ ἦν οὐδὲν, εἰ μὴ δοῖμεν αὐθις τὴν ἐπ' ἄπειρον προῖθον· ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ; καὶ πῶς ἂν εἴη τὸ μὴ ὂν ὑπὸ τοῦ μηθενὸς ἀρχὴν λαβεῖν; οὐκ ἦν ἄρ' ὅτ' οὐκ ἦν ὁ θεός; ἀλλ' αἰεὶ ἦν καὶ ἔσαι· ὃ γὰρ αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ὑπάρξασιν ἔχει, τοῦτ' ἀδύνατον μὴ καὶ αἰδίως ὑφίστασθαι· ἐνουμένης γὰρ τῇ φύσει αὐτοῦ, καὶ οἷον συνουσιουμένης τῆς τοῦ ὑπάρχειν δυνάμεως, οὐκ ἔσθ' ὅπως λήξει ποτὲ ὑφιστάμενον· Οὕτω τοίνυν τὸ οὐθύπαρκτον εἶναι τὸν θεὸν παρειαίγει αὐτῷ ἀναγκαίως καὶ τὸ αἰώνιον καὶ αἰδίον εἶναι.

Ὅτι καὶ τέλειος, ἄπειρος, ἀπερίγραπτος, πανταχοῦ
παρών, εἷς, παντοδύναμος, πάνσοφος, ἀπλοῦς,
ἀναλλοίωτος.

§. υδ'. Αὐθύπαρκτος δ' ὢν ὁ θεός, ἔστι δὴπου καὶ ἀνεξάρτητος

ἐκ τίνος γὰρ τὴν ἐξάρτησιν σχοίη, μηδενὸς οὐτοῦ προὑπάρχοντος; εἰ δὲ τούτο, ἔστι πάντως καὶ ἀπλῶς τέλειος· ὁ γὰρ τὴν τῆς ὑπάρξεως δύναμιν ἐνουμένην τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἔχων, πῶς ἂν τοῦ τελείου τε τελὲς ἀνθαιροῖτο; τελείῳ δὲ ὄντι οὐκ ἂν, οὐδ' ἂν ἐπινοιάμονη, αὐτῷ προσθεῖμὲν τι· πῶς γὰρ ἂν τῷ ἀπλῶς τελείῳ καὶ ἀναλλοιώτῳ, ἢ προσθέσει, ἢ ἀφαιρέσει ἀλλοιώσιν δοῦμεν ἡντιναοῦν; (κθ'.) ὁ δὲ πρόσθεσιν οὐ προσίεται, τούτῳ πρόσθεσιν τὸ ἄπειρον ἐκ τοῦ σύνεγγυς· εἰ γὰρ μὴ, ἦν ἂν πεπερασμένον τὸ τοιοῦτον καὶ ἀτέλές· ἦν δὲ τῷ αὐτῷ ἀνωτέρῳ καὶ τέλειον· καὶ ἦν ἂν οὕτω λαμπροτάτη ἀντίφρασις· ἔστι ἄρα καὶ ἄπειρος ὁ θεός· Ἄπειρος δὲ ὢν, ἔστι πάντως καὶ ἀπερίγραπτος· πῶς γὰρ τὸ παντὺς ἐπέκεινα πέρατος, ἐντὸς περάτων ἐν τῷ περιγράφεσθαι γένοιτο; καὶ ταῦθ' ὑπὸ νοῦς γενοῦ καὶ πεπερασμένου; ἀπερίγραπτος δὲ ὢν, πάρεστι πανταχοῦ· ἀνάγκη γὰρ τὸ ἐκτὸς παντὸς πέρατος καὶ περιγραφῆς, πανταχοῦ παρεῖναι, καὶ ἐν εἶναι εἶγε τὸ ἄπειρον οὐτ' ἐν ὀρισμένῳ κείσεται τύπῳ, οὐτ' ἔσθ' ὅπου δυνατόν μὴ παρεῖναι, οὔτε πολλὰ εἶναι· ἢ δ' οὖν ταῦθ' οὕτω πάνθ' ἄμα πάρεστιν, ἔσθ' ὅπως μὴ παντοδύναμον τοῦτο καὶ πάνσοφον ἔσαι; πῶς γὰρ τὸ τελειότατον ὄν οὐκ ἂν πάντα εἰδείη, καὶ δύναμιτο; δύναται δ' οὖν, ὁ βούλεται (γ'). οὐ γὰρ ἂν φαίημεν τὰ ἀντινάσκοντα δύνασθαι ποιεῖν συναληθεύειν, οὔτε μὴν δύνασθαι ψεύδεσθαι· οὐδ' ἀμῶς γὰρ τοῦτο τῇ αὐτοῦ σοφίᾳ καὶ βουλήσει ἀκίλουθον γίνεσθαι (Αἰν. Π). ρπζ'). Ἐπὶ δὲ τούτοις ἔσθ' ὁ αὐτὸς καὶ ἀπλοῦς, οὐκ οὐσία διανοητική· εἰ γὰρ μὴ, ἔσαι σύνθετος· τὸ δὲ σύνθετον προὑποτίθησιν τὰ μέρη, ἐξ ὧν συντίθεται· καὶ ἦν ἂν οὕτω τὰ μέρη αὐτοῦ πρότερα, καὶ ἀρχὴ αὐτῷ τῆς ὑπάρξεως· ὁ ἐναντίως ἔχει, οἷς φθίσκοντες εἴπομεν (υἱ. καὶ ἐξ' ἧς.) ἔστιν ἄρα ἀπλοῦς· ἀπλοῦς δὲ ὢν, ἔσται δῆπου καὶ ἀναλλοιώτος· εἰς τι γὰρ ἀλλοιωθήσεται τὸ ἀναγκαίως καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον ἀπλοῦν; ἴδὲ αὐτόθι.

Ὅτι ἀγαθὸς καὶ δίκαιος.

§. υἱέ. Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων λάμπει ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ καὶ

δικαιοσύνη, οὐ μόνον ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον· τέλειος γὰρ ὢν, οὐ δύναται μὴ εἶναι ἅμα καὶ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος· ἀγαθὸς μὲν, ὅτι μυρίαὶς ὕσασιν εὐεργεσίαις ἡμᾶς εὖ πεποίηκε, καὶ ποιεῖ ἐκείνο μὲν τό, τε εἶναι ἡμῖν παρασχὼν, καὶ τὰ πάντα εἰς ἀπλόασιν ὑποτάξας· τοῦτο δὲ, τὰ τε παρὶντα ἡμῖν ἀγαθὰ συντηρῶν, καὶ εἴτι ἐλλειποίμεθα κατὰ τε σῶμα, καὶ ψυχὴν τελειῶν, νόσων τε ἀπκλλάτων, καὶ τῶν μὴ προσόντων ἀγαθῶν ἐμπιπλῶν. Χωρὶς δὲ τούτων τὴν τε θελήσιν πρὸς τὸ ἀγαθὸν κυβερνῶν (λ.), καὶ τῆ ψυχῆ τὴν ἐλευθερίαν διορῶμενος, ὡς ἔχρειν ῥηθίως τῶν κακῶν ἀπκλλάττεσθαι, εἰ μόνον ὁ ἄνθρωπος δι' ἀγάπης αὐτῷ συνεῖναι θελήσειε (ΠΘ. μ.ζ'). Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κερύττουσιν ἀγαθότητα. Δίκαιος δι' αὐτὸ ἐστίν, ὅτι ὁ πλάσας ἡμᾶς οἷος· δεκτικὸς εἶναι ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τοῦτο πρυτανεύσας ἡμῖν, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν, αἰρεῖσθαι· τὴν δὲ, ἀπωθεῖσθαι, αὐτὸς κἄν τῷ μέλλοντι βίῳ ἀποδώσει ἐκάστω ἀμοιβὴν τῶν βεβιωμένων ἀξίαν.

Περὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ.

§. υις'. Ἐν δὲ αὐτῷ τοῖς δημιουργήμασι τοῦ Θεοῦ διαλάμπουσι μάλιστα ἢ τε δύναιμι, ἢ σοφία, καὶ ἡ ἀγαθότης· Δύναμις μὲν, ἣ ἅπαντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγαγε. Σοφία δὲ, ἣ ἐν διηνεκεῖ γενέσει καὶ φθορᾷ συντηρεῖ τὰ καθήλου, καὶ οὐς λόγους οὐσιποιοῦς αἰωνίως ἐν τῷ δημιουργικῷ προὔρεσῶτασ νῦν, ταῦτ' ἐν χρόνῳ ποθ' ὕστερον δεδημιούργηκεν. Ἀγαθότης δὲ, ἣ διέπει καὶ διεξάγει τὸ πᾶν ἐν παντοίαις μεταβολαῖς πρὸς τὸ σώζεσθαι· ἐνθα καθορθᾷται μάλιστα ἢ πρόνοια αὐτοῦ διήκουσα μέχρι τῶν ἐσχάτων. Θυμασῆ οὖν πάντως καὶ παντὸς λόγου κείττων ἢ ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι τῶν ἀπάντων παραγωγῆ· ἀνεμφήνευτος δὲ καὶ ἡ τῶν δημιουργημάτων ἐν παραγωγῇ καὶ συνεχεῖα συντήρησις· ἀκατάληπτος δὲ καὶ ὁ τρόπος τῆς κυβερνήσεως τούτων· ἀόρητος δ' ἐπὶ πᾶσιν ἡ πρόνοια καὶ οὐκ ὀνομασία.

Θεέ! ἄναρχε, αἰώνιε, ἄπειρε, ἀπερίγραπτε, παντοδύναμε, πάνσοφτε, ἀναλλοίωτε, αὐτοκίνητε, ἢ μᾶλλον ὁ αὐτοκινήτως τὰ πάντα κινῶν καὶ κοσμῶν· τέλειε, ὁ ἐν ἐπιτάσει καὶ πλήθει μεθ' ὑπερτελοῦς τῆς ἀπλότητος τὰς ἀπλῶς ἀπλᾶς τελειότητας ἐν ἀπειρίᾳ ἔχων, ἡλίκιος καὶ ὅσας οὐδ' ἂν ἐξισχύσειε νοῦς οὐμὸς περινοῆσαι· ὁ ἀπειροτέλειος καὶ ἀπλῶς τέλειος ἐξυμνούμενος· ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐμὲ τὸν ἐλαχιστον εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, ὁ συντηρῶν με καὶ τελειῶν, καὶ τῶν θειῶν ἀεὶ ἀπαλαττων, ὁ διεξάγων με τῆ σοφῆ σου προνοίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ὁ τῶν ἐθελωμένων ἐπαγγελιάμενος ἄξια δώσειν, αὐτὸς ὡς ἄκτιστος τὸ κτίσμα, ὡς ἀεθαρτος τὸν φθαρτὸν, ὡς ἀναλλοίωτος τὸν παντοίαις μεταβυλαῖς ὑποκείμενον, σῶσον με θεολογοῦντα.

Ἐν Βουκουρεσίῳ, αἰωή.

ΤΑ ΑΥΤΑ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΙΝ (*).

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.

§. α. Τί ἔστιν Ὀντολογία;

Ἀπ. Ἐπιστήμη ἀρχικωτάτη, τὸ ὄν ἀπλῶς καὶ τὰ αὐτῷ ἐνυπάρχοντα θεωροῦσα.

Ἐρ. Τί ἔστι φιλοσοφία;

Ἀπ. Γνώσις τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἐρ. Εἰς πόσα διαιρεῖται αὕτη;

Ἀπ. Εἰς τρία, εἰς Λογικὴν, ἥτις προπαρασκευάζει τὸν νοῦν εἰς θήραν τοῦ ἀληθοῦς· εἰς θεωρητικὴν, τὴν τῶν πραγμάτων γνώσιν διδάσκουσαν· καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν, τὴν πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν ὁδηγοῦσαν.

Ἐρ. Ἡ δὲ θεωρητικὴ αὕτη εἰς πόσα ὑποδιαιρεῖται;

Ἀπ. Εἰς δύο, εἰς Μεταφυσικὴν καὶ Φυσικὴν.

Ἐρ. Τί ἔστι Μεταφυσική;

Ἀπ. Ἐπιστήμη, τὸ ὄν ἀπλῶς θεωροῦσα. τῷ τε παντὶ τούτῳ κοινῇ, καὶ τοῖς ἀσωμάτοις ἰδίᾳ τὰ προσόντα ἀποδιδούσα.

(*) Ὁ σκοπὸς τῆς κατ' ἐρωταπόκρισιν οὕτω συντηθείσης πραγματείας ἐστὶ τὸ ἀποστηθεῖν αὐτῶν τοῦ διδασκαμένου, ἵν' ἔχῃσι συνεπικώτερον ἀποκρίνασθαι ἐν ταῖς διημεσίαις ἐρωτώμενοι ἐξετάσειν, ὅτε δώσουσι λόγον τῶν δεδιδαγμένων.

Ἐρ. Εἰς πόσα δ' αὖ ὑποδιαιρεῖται καὶ αὕτη;

Ἀπ. Εἰς τέσσαρα, Ὀντολογία, Κοσμολογίαν, Ψυχολογίαν, καὶ Θεολογίαν.

Ἐρ. Τί ἐστιν Ὀντολογία;

Ἀπ. Ἐπιστήμη, ἡ τὸ ὄν ἀπλῶς θεωροῦσα.

Ἐρ. Τί δὲ Κοσμολογία;

Ἀπ. Ἐπιστήμη, ἡ περὶ τὴν τοῦ παντός διακόσμησιν, καὶ τὴν τῶν καθόλου αὐτῷ ἐπιθεωρουμένων πραγματείαν καταγινομένη.

Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ Ψυχολογία;

Ἀπ. Ἡ περὶ ψυχῶν καὶ πνευμάτων ἀπλῶς πραγματευομένη ἐπιστήμη.

Ἐρ. Τί δὲ Θεολογία;

Ἀπ. Ἡ εἰς θεωρίαν τῆς θείας ἡμᾶς ἀνάγουσα φύσεως ἐπιστήμη.

§. β'. Ἐρ. Πῶς δὲ ἀρχικωτάτην φασὶ τὴν Ὀντολογία εἶναι;

Ἀπ. Ὅτι οὐ μόνον τὸ ὄν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ τῷ ὄντι προσόντα, τὰς πρωτίστας ἀρχάς, τὰς τε ιδιότητας αὐτοῦ καὶ τὰ πάθη διὰ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ θεωρεῖ.

§. γ'. Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶν ἀρχή;

Ἀπ. Τὸ ἀφ' οὗ πρόεισι τι, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος ἐτέρου ἐστὶ.

Ἐρ. Ποσαχῶς δὲ ἐκλαμβάνεται ἡ ἀρχή;

Ἀπ. Τριχῶς κατὰ τὸ γενικώτερον, εἶναί τι, ἢ γίνεσθαι, ἢ γιγνώσκεισθαι· λέγεται δὲ ἡ μὲν, τῆς οὐσίας· ἡ δὲ, τῆς υπάρξεως· δὲ, τῆς γνώσεως.

§. δ'. Ἐρ. Πῶς ἐνεργεῖ ὁ νοῦς;

Ἀπ. Λαμβάνων μὲν τὰς ιδέας, ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως ἐγειρόμενος· ἐποικοδομῶν δὲ τὰς ἐννοίας, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλλοιούμενος.

§. ε'. Ἐρ. Πῶς δὲ τοῦ ὄντος καὶ τῆς τῶν σωματίων ὑποστάσεως λαμβάνομεν γνῶσιν;

Ἀπ. Ταῖς ἐκ τῆς ἀφῆς πρῶτον συνηθείαις· ταῖς γὰρ διαλλήλοις ἐπαρταῖς τῶν χειρῶν ἡ πρώτη τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀποστάσεως ἡμῶν ἐγγίνεται ἐννοια· εἶθ' οὕτως ἐκ τῆς ἀφῆς διδάσκεται καὶ ἡ ὄρασις.

§. ε'. Ἐρ. Τῶν δὲ σχημάτων πῶς ἡμῖν ἐγγίνεται γινώσις;

Ἀπ. Διὰ τῆς ὁράσεως καὶ ταῦτα, μάρτυρι τῆ ἀφῆ χρωμένης, μανθάνομεν ὡσπερ διὰ τῆς ἀκοῆς, ὑπ' ἀμφοῖν τῶν εἰρημένων χειραγωγουμένης, τὴν τῶν ἤχων ἀπόσασιν· οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὀσμῶν διὰ τῆς ὀσφρήσεως.

§. ζ'. Ἐρ. Εἰς δὲ τὴν τῶν αἰσθητηρίων πῶς ἐρχόμεθα γινώσιν;

Ἀπ. Ἐπειδὴν διακρίνομεν οὕτω μετὰ τὴν ἀπόσασιν καὶ τὰ ἀντικείμενα, ἐξ ὧν ἡμῖν τὰ αἰσθήματα, τότε δὴ ἰδόντες πολλὰκις, ὅτι τοῦτο μὲν, διὰ τῆς ὁράσεως· τοῦτο δὲ, διὰ τῆς ἀκοῆς· καὶ ἄλλο δι' ἄλλης αἰσθήσεως εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν, οὕτω συλλαμβάνομεν τὴν τῶν αἰσθητηρίων ἰδέαν.

§. η'. Ἐρ. Τῆς δὲ ἐκτάσεως καὶ σεβρότητος πῶς λαμβάνομεν γινώσιν;

Ἀπ. Καὶ ταύτης ὁμοίως διὰ τῆς ἀφῆς, ὡσπερ καὶ περὶ τοῦ διαστήματος εἴρηται· (έ.) εἶθ' οὕτως ἡ ὄρασις παρέχει τὴν ἔξιν.

Ἐρ. Ἐκ δὲ τούτου τίποτε ἄλλο ἡμῖν προσγίνεται;

Ἀπ. Τὸ σεβρόν τῶν σωμάτων, τοῦτέστι τὸ ἐνστικτὸν πρὸς τὴν πίεσιν ἔξωθεν· ἐξ' οὗ τὴν τοῦ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ προσκτώμεθα ἐννοίαν· καὶ τέλος τὸ τῶν σωμάτων ἀδιαχώρητον.

§. θ'. Ἐρ. Ἐκ δὲ τῆς σεβρότητος τίνα ἔννοιαν προσλαμβάνομεν;

Ἀπ. Τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ· ἄνευ γὰρ τούτου οὐδὲ σεβρότης ὑπάρξει.

§. ι'. Ἐρ. Οὐσία δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Ἡ ἐνυπάρχουσι αἱ ποιότητες, καὶ ὁ μόνος τῶ νοῦ, καὶ τούτῳ ἀμυδρῶς ἐννοοῦμεν ἐν τοῖς σώμασιν ὑποβεβηκός.

Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ σῶμα;

Ἀπ. Τὸ ἐξ ὕλης, ἐκτάσεώς τε, καὶ σεβρότητος, σχήματός τε, καὶ χρώματος συντιθέμενον.

Ἐρ. Τί διαφέρει τῆς ὕλης τὸ σῶμα;

Ἀπ. Ὡς μέρος ὄλου· καθάπερ πνεύματος ἢ ψυχῆ· ἢ μὲν γὰρ πᾶσαν ὑπόσασιν ἐκτεταμένην καὶ σεβρόν περιέχει· τὸ δὲ ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἐκλαμβάνεται.

§. ια'. Ἐρ. Τί δ' ἕτερον ἐννοοῦμεν προσὸν τῇ οὐσίᾳ;

Ἀπ. Δύναμιν, καὶ ἑνέργειαν.

Ἐρ. Τί ἐστὶ δύναμις;

Ἀπ. Ἀρχὴ κινήσεως καὶ μεταβολῆς.

Ἐρ. Ποσαπλῆ δὲ αὕτη;

Ἀπ. Διττῆ, ἡ ἀπλῆ δεξιότης καὶ ἐλεύθερος, ὡς ἡ γελασικὴ ἢ τὸν ὄρμη καὶ ἀκατάσχετος, ὡς ἡ τοῦ πυρὸς καυσικὴ.

Ἐρ. Ἐγχείς δὲ καὶ ταύτην ὑποδιελεῖν;

Ἀπ. Ἐγώγῃ· ὡς μὲν γὰρ ἐν τῷ πυρὶ, εἴη ἂν ἐνεργητικὴ· ὡς δ' ἐν τῷ ζῴῳ τῷ πεφυκότι πάσχειν, παθητικὴ.

Ἐρ. ἑνέργεια δὲ τί ἐστὶ;

Ἀπ. Τὸ παρὰ τῆς δυνάμεως ἀμέσως προβαλλόμενον· καὶ τοῦτο δὲ ὁμοίως διττόν· ὡς μὲν γὰρ ἐξ ἧς πηγάζει δύναμει, ἐνέργεια ἤκουσεν ὡς δὲ πρὸς τὸ δεχόμενον αὐτήν, πάθος προσαγορεύεται.

Ἐρ. Οὐσία δὲ καὶ φύσις τί διαφέρουσιν ἀλλήλων;

Ἀπ. Ὅτι οὐσία μὲν ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ εἶναι ἕκαστον ὑποβεβηκυῖα φύσις δὲ, καθ' ἣν τοιόνδε, ἡ τοιόνδε ἕκαστον πέφυκεν εἶναι.

§. ιβ'. Ἐρ. Τί ἐστὶν ὄν, καὶ μὴ ὄν;

Ἀπ. Ὑπαρκτικῶς μὲν ὄν ἐστὶν πᾶν τὸ ὑφ' ὧς ὀνομαστικῶς δὲ, φύσιν τινὰ γενικὴν δηλοῦν πέφυκεν κατ' ἀραίρεσιν ὡς ἄνθρωπον ἀπλῶς, ζῶον, φυτὸν, οὐσίαν, ποσότητα, ποιότητα, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἢ τῷ νοῦ θεωρούμενα, ὑποστάσεως οὐκ ἠυμείρησε.

Ἐρ. Ποσαυχῶς δὲ λέγεται ταῦτο;

Ἀπ. Τετραυχῶς· πρῶτον μὲν γὰρ καὶ μάλιστα ὄν ἐστὶν αὐτὸς ὁ θεός, δεύτερον, τὸ κατὰ τε τῆς οὐσίας καὶ τοῦ συμβεβηκότος λεγόμενον ὀνομαστικῶς τρίτον, καὶ ἐν λόγῳ ὑπάρξεως, αἰοῦσίαι· καὶ τέταρτον, τὰ συμβεβηκότα.

Ἐρ. Μὴ ὄν δὲ τί ἐστὶ;

Ἀπ. Τὸ μὴ ὄν ὑπαρξὶν ἔχον, μὴ ὄν ὅλως νοούμενον.

§. ιγ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ δυνατόν;

Ἀπ. Πῶν ὅτι δύναται γενέσθαι· εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο διττόν, ὃ εἰρηγο καὶ περὶ τῆς δυνάμεως ἀνωτέρω· ὡς μὲν γὰρ ἐν τῇ αἰτίᾳ

πρὸς τὸ ἐνεργεῖν ὡς δ' ἐν τῷ τῆν ἐνέργειαν δεχόμενον, πρὸς τὸ πάσχειν ἐστὶ δυνατὸν.

Ἐρ. Ἀδύνατον δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Ὁ ἀδύνατον ἐστὶ γενέσθαι· ἐστὶ δὲ καὶ τούτου τὸ μὲν, ἀπόλυτον· τὸ δὲ, σχετικὸν· καθεῖνο μὲν τὸ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· τοῦτο δὲ, τὸ ἐν ἄλλαις ἄλλοτε περιστάσεσι γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι συμβαῖνον.

Ἐρ. Ἔχεις δ' εἰπεῖν ἔτι τί περὶ τούτου;

Ἀπ. Ἐγώ γε ὑποτιμηθήσεται γὰρ καὶ τοῦτο εἰς μεταφυσικὴν, φυσικὴν, καὶ ἠθικὴν αἰὼν, μεταφυσικὴν μὲν τὸ συναληθεύειν τὰ ἀντιφάσκοντα· φυσικὴν δὲ, ὃ δυνάμει φύσεως γενέσθαι ἀδύνατον αἶον, νεκρὸν ἀναστῆναι· ἠθικὴν δὲ, τὸ φυσικῶς μὲν γενέσθαι δυνάμενον· χαλιπὸν δὲ διὰ πολλῆν ἀτοπίαν, ὡς τὸ πατραλοῖαν τινὰ γενέσθαι.

§. ιδ'. Ἐρ. Ἀναγκάειν δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Τὸ ἐναντίον τοῦ ἀδυνατοῦ κατὰ πάντας τοὺς τρόπους· τῶν δὲ ἐναντίων ἡ οὐτι· ἂν εἴη διδασκαλία ἐκ τούτου ἐπιχειροῦντι.

Ἐρ. Ἐνδεχόμενον δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Τὸ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι δυνάμενον· τοῦτο δὲ τῆν μέσην τοῦ ἀδυνατοῦ καὶ ἀναγκασίου κατὰ τοὺς τρεῖς εἰρημένους ἐβάδισε τρόπους.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

§. ιά. Ἐρ. Ἔχεις εἰπεῖν ἡμῖν περὶ τινων ἄλλων ἐννοιῶν;

Ἀπ. Μάλιστα περὶ τῶν σχετικῶν, οἷα εἰσὶ τὰ, ταῦτον καὶ ἕτερον, ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον, ἴσον καὶ ἄνισον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

§. ις'. Ἐρ. Ποσαχῶς οὖν ταῦτά καὶ ἕτερα λέγοντ' ἂν τινά;

Ἀπ. Διττῶς, ἀπολύτως, καὶ σχετικῶς· ἐκαίνο μὲν, ἡνίκα τι αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ, ἐν διαφόρῳ παραβαλλόμενον χρόνῳ, ἢ φυσικῶς, ἢ ἠθικῶς, ταῦτον ἢ ἕτερον εὐρεθήσεται· τοῦτο δὲ, ἐπειδὴν τι πρὸς ἄλλο ταῦτον, ἢ ἕτερον εὐρεθῆ.

Ἐρ. Τί δὲ διαφέρει τῶν ἀπολύτων τὰ σχετικά;

Ἀπ. Ὅτι τὰ μὲν σχετικὰ ὕλη καὶ γένει καὶ εἴδει ταῦτά καὶ ἕτε-
ρα εἰσὶ· τὰ δὲ ἀπλύτα ἐν τοῖς ἀτόμοις τὴν ταυτότητα καὶ ἑτερό-
τητα ἔχει, τὰ αὐτὰ πρὸς ἑαυτὰ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ χρόνῳ παραβαλ-
λόμενα.

Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶ ταυτότης καὶ ἑτερότης;

Ἀπ. Ἐπὶ μὲν τῶν ἀπολύτων ταυτότης μὲν ἐστὶ ἀτροψία τοῦ ὄντος,
ἄλλο τε ἀλλαγῷ θεωρουμένου· ἑτερότης δὲ, τροπὴ τοῦ ὄντος, τόπω
καὶ χρόνῳ συμμεταβάλλοντος· ἐπὶ δὲ τῶν σχετικῶν αὐτὴς ταῦτά μὲν,
ὧν θατέρῳ παρεσιν ἐννοεῖν πᾶν ὅ,τι καὶ τῷ ἑτέρῳ· ἕτερα δὲ, ὧν θα-
τέρῳ οὐκ ἐστὶν ἐννοεῖν ὅ,τι καὶ τῷ ἑτέρῳ.

§. ιζ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶν ὅμοιον καὶ ἀνόμιον;

Ἀπ. Ὅμοια μὲν εἰσὶν, οἷς αἱ αὐταὶ ποιότητες πρόσκειναι· ἀνόμοια
δὲ, τάναντία. οἷς δ' ἂν ἔχη μέσως, τῶν μὲν, τῶν δ' οὐ, τῶν ποιο-
τήτων ἐνυπαρχουσῶν, παρόμοια ταῦτα μᾶλλον ἂν εἴη.

Ἐρ. Τί δ' ἐστὶν ἴσα καὶ ἄνισα;

Ἀπ. Ἰσα μὲν τὰ τῷ αὐτῷ μετρούμενα μέτρῳ· ἄνισα δὲ, τάναντία.

Ἐρ. Τίνα δὲ τούτων ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον;

Ἀπ. Ἐκτὸς τοῦ ἴσου καὶ τοῦ ὁμοίου, τᾶλλα πάντα.

§. ιη'. Ἐρ. Ἐκ δὲ τῆς τούτων παραβολῆς τίποθ' ἕτερον ἡμῖν
ἐπιγίγνεται;

Ἀπ. Αἱ ἐννοιαὶ τῶν καθύλου, οἷον τῆς ὁσμῆς, τοῦ χρώματος, τοῦ
χυμοῦ, τοῦ σχήματος· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν εἰδῶν καὶ γενῶν· οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ τῶν ἠθῶν, ὡς ἀρετῆς καὶ κακίας· ἀπάντων γὰρ τούτων ἡ
ἐννοια ἐκ τοιαύτης παραβολῆς ἡμῖν προσγενήσεται.

§. ιθ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶν διάστημα;

Ἀπ. Ἡ τοπικὴ ἦδε ἕκτασις, ἐν ἧ ὁ διάκοσμος οὗτος νήχεται.

Ἐρ. Τί δὲ τόπος;

Ἀπ. Τὸ τοῦ περιέχοντος ἀκίνητον πέρας, καθ' ὃ περιέχει τὸ πε-
ριεχόμενον.

Ἐρ. Ἡ δὲ κίνησις ποσαπλῆ;

Ἀπ. Διττῆ, ἡ μὲν τοπικὴ· ἧτις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ κινουῦντος ἐν

τῷ κινουμένῳ ἢ δὲ, κατὰ μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν, ὅδός τις οὐσα ἀπὸ τοῦ δύναμει ἐς τὸ ἐνεργείᾳ μεταβιβάζουσα.

Ἐρ. Τί δὲ ἡρεμία;

Ἄπ. Ἡ τοῦ πεφυκότος κινεῖσθαι ἀκίνησία.

Ἐρ. Χρόνος δὲ τί ἐστι;

Ἄπ. Ἀριθμὸς, ἢ μέτρον κινήσεως καὶ ἡρεμίας· ἢ ἄλλως τῆ, τε μετροῦν καὶ τὸ μετρούμενον ἅμα· ὁ γὰρ χρόνος μετρῶν τὴν ἡμεροῦσιαν κίνησιν τοῦ ἡλίου, ἀντιμετρεῖται καὶ αὐτὸς ὕπ' ἐκείνου.

§. κ'. Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀδράνεια;

Ἄπ. Κατάστασις τοῦ σώματος διηνεκῆς, ἐν ᾧ ἐστὶν ὥστε μῆτε κείμενον ἔχειν κινεῖσθαι, μῆτε κινούμενον δύνασθαι λήγειν, μηδένος κινήσαντος, ἢ κωλύσαντος.

Ἐρ. Συμπάθεια καὶ ἀντιπάθειαι τί ἐστὶ;

Ἄπ. Ἐν μὲν τοῖς φυσικοῖς, ἑλξίς καὶ ὠσις, ἢ φιλία καὶ ναῖκος, ἐν δὲ τοῖς ἠθικοῖς, ἀγάπη καὶ μῖσος.

§. κβ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶν ὀρισμένον;

Ἄπ. Τὸ καθ' οὗ λέγεται τι ἀληθῶς, καὶ οὐτὸ ἀντικείμενον, ἢ ἄλλο τι τῷ εἶδει ἕτερον οὐκ ἂν κατηγορηθεῖν· οἶον, ἢ χιῶν ἐστὶ λευκή· οὐ μέλαινα, οὐ φαιά, οὐκ ἄλλο τι εἶδος χρώματος.

Ἐρ. Τῷ δὲ γένει ἕτερόν τι δύναται αὐτῆς κατηγορηθῆναι;

Ἄπ. Μάλιστα. οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ ψυχρὸν αὐτὴν εἶναι, εἴ γε τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ λευκὸν ἕτερα τῷ γένει.

Ἐρ. Ἀήριστον δὲ τί ἐστὶ;

Ἄπ. Τὸ, καθ' οὗ τι οὐκ ἀληθῶς λέγοντ' ἂν, οὔτε τὸ ἀντικείμενον, οὔτ' ἄλλο τι, κἂν εἶδει, κἂν γένει ἕτερον ἢ· οἶον, ὑφασμά τι οὐ λευκὸν, ἀλλ' ἄλλο τι.

§. κβ'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ πεπερασμένον καὶ ἄπειρον;

Ἄπ. Πεπερασμένον μὲν, οὐ πέρατα κεῖται κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος· ἄπειρον δὲ, οὐ πέρατα οὐκ ἔστιν εὐρεῖν.

Ἐρ. Ποσαχῶς δ' ἔχει τοῦτο;

Ἄπ. Διττῶς· ἐστὶ γὰρ τὸ μὲν αὐτοῦ σχετικόν· τὸ δὲ, ἀπόλυτον· κακείνο μὲν, ὡς ἢ ψάμμος· τοῦτο δὲ, ὡς τότε τὸ πᾶν, οὐ πέρατα

οὐδ' ἂν νοὸς ἐπιβολαῖς εὐροιμεν· ὁ ὀρίζεται μάλισθ' οὕτως· ἄπειρόν ἐστιν, οὐ τὸ πέρασ κέντρον ἐστὶν τοῦ αὐτοῦ.

Ἐρ. ἄλλως δὲ πῶς λέγεται τὸ αὐτό;

Ἀπ. Κατὰ προσθήκην καὶ ἀφαιρέσιν· τὸ μὲν, ὡς ἡ μονὰς προτιθεμένη τῷ ἀριθμῷ· τὸ δὲ, ὡς τὸ συνεχὲς ποσόν, νοὸς γοῦν ἐπιβολαῖς ἀεὶ διαιρούμενον· ἐπὶ δὲ χρόνου κατ' ἄμφω τὸ ἄπειρον διακρίνεται, προσθήκη μὲν ἀυξομένου, ἀφαιρέσει δὲ μειουμένου· ἐξ οὗ προκύπτει τὸ αἰώνιον καὶ αἰδίδιον.

Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶν αἰωνιότης;

Ἀπ. Ἀπειρότης χρόνου, ἐκατέρωθεν περάτων ἐκπίπτουσα.

Ἐρ. Τί δὲ αἰδιότης;

Ἀπ. Ἡ ἀρχὴν μὴ ἔχουσα χρόνου, τέλος δ' οὐ.

Ἐρ. Λέγεται δὲ καὶ ἄλλως τὸ ἄπειρον;

Ἀπ. πάνυγε· τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ δυνάμει, ὡς χρόνος ἐκ διαδοχῆς πραγμάτων ἐπ' ἄπειρον ἀφαιρέσει τε καὶ προσθήσει· τὸ δὲ, ἐνεργείᾳ, ὡς τὶδε τὸ πᾶν, οὐτ' ἀυξομένου, οὐτε μειουμένου· ἀληθῶς δ' οὖν τοιοῦτόν ἐστιν ὁ θεός.

§. κγ'. Ἐρ. Πόσα δὲ εἰσὶ τὰ αἷτια

Ἀπ. Τέσσαρα μάλιστα· τὸ ὑφ' οὗ, τὸ δι' ὃ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ κατ' ὃ. τὸ γὰρ δι' οὗ καὶ πρὸς ὃ, συναίτια μᾶλλον ἂν εἴη.

Ἐρ. Ταῦτα δὲ ἐκτὸς τῶν αἰτιατῶν εἰσὶν, ἢ ἐνυπάρχουσιν;

Ἀπ. Τὰ μὲν δύο ἐπόμενα ἐνυπάρχουσι· τὰ δὲ προηγούμενα οὐ.

§. κδ'. Ἐρ. Τί δ' ἐστὶ τὸ ὑφ' οὗ, ὃ ἐστὶ τὸ ποιητικόν;

Ἀπ. Ὅπερ, ὅπως οὖν ἐνεργοῦν, ἀρχὴ τῷ αἰτιατῷ τῆς ὑπάρξεως γίνεται.

Ἐρ. Εἰς πόσα δὲ διαιρεῖται τοῦτο;

Ἀπ. Εἰς τρία, φυσικόν, μεταφυσικόν, καὶ ἠθικόν· τὸ μὲν, ὃ ποιεῖ τι ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὡς ὁ οἰκοδομῶν οἰκίαν· τὸ δὲ, ὃ μόνω διακρίνεται λόγῳ, ὡς ἡ ψυχὴ αἰτία ἐστὶ τῆς βουλήσεως· τὸ δὲ, ὃ δι' ἐτέρου ποιεῖ τι, ὡς ὁ συμβουλευσας καὶ συναινέσας τὸν χρόνον.

Ἐρ. Ἐγχείς δ' ἔτι τι εἰπεῖν περὶ τούτου;

Ἀπ. Μάλιστα· ἐστὶ γὰρ ὑποδιελεῖν τὸ αὐτὸ αὐθις εἰς ἐλεύθερον καὶ

ἀναγκαστόν· τὸ μὲν, ὡς ἐστὶν ὁ οἰκίαν οἰκοδομῶν· τὸ δὲ, ὡς τὸ πῦρ καῖον· ἔτι δὲ, τὸ μὲν ἐστὶν ἄμεσον, ὡς ἡ εὐα τῆς πτώσεως· τὸ δὲ ἔμμεσον, ὡς ὁ ὄφις· καὶ προσέτι, τὸ μὲν ἐστὶ πρῶτον, ὡς ὁ θεός· τὰ δ' ἄλλα δεύτερα πάντα ἐκ τοῦ πρώτου ἀπηρτημένα·

§. κέ. Ἐρ. Τί δέ ἐστι τὸ δι' ὃ, τοῦτέστι τὸ τελικόν;

Ἀπ. Τοῦτ' αὐτὸ, εἰς ὃ τὸ ποιητικόν ἐστὶν ἀφαιρῶν· ὁ νοεῶς παριστάμενον κινεῖ τὸ πεφυκὸς εἰς ἐνέργειαν· ἔστι δὲ καὶ τοῦτου ἄλλο καὶ ἄλλο προσεγῆς τε καὶ πύρρῳ.

§. κς'. Ἐρ. Τὸ δὲ ἐξ οὗ, ὃ ἐστὶ τὸ ὑλικόν, τί ἐστι;

Ἀπ. Ἡ ὕλη, ἐξ ἧς γίνεταί τι, ὡς ὁ ἀνδριάς ἐκ χαλκοῦ·

Ἐρ. Ποσαχῶς δὲ ἡ ὕλη λαμβάνεται;

Ἀπ. Τριχῶς, πρῶτον μὲν, ὡς ἡ ἀναίδεος λεγομένη ὕλη· δευτέρον δὲ, ἡ προσλαβοῦσα τὸ εἶδος, ὡς τὰ στρογγίλια· καὶ τρίτον ἡ ἐκ τούτων σύνθετος.

§. κς'. Ἐρ. Τί δέ ἐστι τὸ καθ' ὃ, ὃ ἐστὶ τὸ εἰδικόν;

Ἀπ. Τὸ εἶδος, ὅπερ προσλαμβάνει ἡ ὕλη· καθ' ὃ ἕτερον ἕτερον διαφέρει.

Ἐρ. Διαυρεῖται δὲ τοῦτο εἰς ἄλλα;

Ἀπ. Μάλιστα· εἰς φυσικὸν καὶ τεχνικόν· τὸ μὲν, ὡς τὸ τοῦ χρυσοῦ· τὸ δὲ, ὡς τὸ τῆς φιάλης.

§. κθ'. Ἐρ. Ἡ δὲ ἀλήθεια ποσαπλῆ;

Ἀπ. Τριπλῆ· ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ μεταφυσικῆ, ἡ δὲ λογικῆ, ἡ δὲ ἠθικῆ.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἡ μεταφυσικῆ;

Ἀπ. Ἐπειδὴν ἕκαστον τῶν ὄντων σύμφωνον ἢ πρὸς τὸν λόγον τοῦ δημιουργοῦ· ὡς ὁ χρυσός, ὅτι τὰ τῆ αὐτοῦ οὐσίᾳ προσανήκοντα ἔχη.

Ἐρ. Τί δὲ λογικῆ;

Ἀπ. Ἐπειδὴν ὁ νοῦς συμφώνως ἔχη πρὸς τὰ νοούμενα.

Ἐρ. Τί δὲ ἠθικῆ;

Ἀπ. Ἐπειδὴν αἱ φωναὶ ταῖς νοήμασι σύμφωνοι εἴσι.

Ἐρ. Τὸ δὲ ψεῦδος τί ἐστι;

Ἀπ. Ὀμοίως ἔχει καὶ τοῦτο τῷ ἀπὸ τὸνναντίου τὸν λόγον λαμβάνοντι.

Ἐρ. Τί δέ ἐστι τάξεις;

Ἀπ. Σειρὰ καὶ ἀλληλουχία πολλῶν ἅμα κατὰ διαμονήν, ἢ κατὰ διαδοχὴν θεωρουμένων.

Ἐρ. Τί δέ ἀτάξεις;

Ἀπ. Τούναντίον τῆς τάξεως, ὄχλος πραγμάτων, ὅπως ἔτυχε τεταγμένων.

§. κβ'. Ἐ. Τί ἐστι τελειότης;

Ἀπ. Ἀκρότης ἐκάστου πράγματος ἐν τοῖς προσανήκουσι χαρακτηρισί.

Ἐρ. Γνωρίσματα δὲ τῆς τελειότητος ποῖα;

Ἀπ. Τῶν μὲν ποιότητων καὶ ἔξωθεν ἕν μόνον καὶ τοῦτο ἀπλού-
στατον, ἢ ἐν ἐπιτάσει ἀκρότης· τῶν δὲ οὐσιῶν τὸ κατὰ σύνθεσιν
πλήθος, ὡς τοῦ ἀδάμαντος τὸ σεβρόν, τὸ πυκνόν, τὸ σιλπνόν.

Ἐρ. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐπιδέχονται τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον;

Ἀπ. Ἐπὶ μὲν τοῦ θεοῦ οὐδαμῶς, ὡς τὰς ἀπλᾶς ἀπλῶς τελειότη-
τας ἐν ἀπειρείᾳ ἔχοντας· τῶν δὲ παρ' αὐτὸν ὄντων, ὅσα μὲν τῆς
κατ' ἐπίτασιν καὶ πληθὺν κηρύσσει τελειότητος εἶη ἂν καὶ αὐτὰ
τέλεια κατὰ τοῦτο· ὅσα δὲ τῶν ἐσχάτων ἔρων τῆς τελειότητος ἐξι-
κνεῖσθαι οὐκ ἔχει, καὶ ὅσον, κατὰ τοσοῦτον γ' ἄλλο ἄλλου ἀτελέσε-
ρον ἐξελέγγεται.

Ἐρ. Ἄλλως δὲ πῶς ἂν λέγοιντο τέλεια ταῦτα;

Ἀπ. Τὰ μὲν ἠθικῶς, ὡς εἴτις ἐκ πολλῶν ἀρετῶν διὰ θεωρίας
βαδίσας, τέλειος ἐν τούτῳ κατέστη, οἷος ὁ Σωκράτης· τὰ δὲ φυσικῶς,
ὡς εἴτις ἐν ἀκμῇ τῶν προσηκουσῶν αὐτῷ δυνάμεων τέλειος εἶη,
ὡς ὁ Ἰσρακλῆς· τὰ δὲ μεταφυσικῶς, ὡς εἴτι πάντας τοὺς αὐτῷ προ-
σάκοντας χαρακτηρισί ἔχει, εἴτε φυσικόν, εἴτε τεχνικόν τοῦτο εἶη·
ὡς ὁ καθαρὸς χρυσός, καὶ τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου.

§. λ'. Ἐρ. Ἀγαθότης δὲ τί ἐστι;

Ἀπ. Τελειότης καὶ αὐτή, κατὰ τοῦτο μόνον τῆς εἰρημένης δια-
φέρουσα τελειότητος, ἢ ἢ μὲν πρὸς τὰς γνωστικὰς τῆς ψυχῆς ἀναφέ-
ρεται δυνάμεις· ἢ δὲ ἀγαθότης πρὸς τὴν πράξιν ἀφορᾷ· κἀκείνη μὲν,

ἐν τοῖς νοητοῖς αὕτη δὲ, ἐν τοῖς βουλητοῖς καὶ ἀφαιρετοῖς τὸ τέλειον ἔχει· τὰ δ' ἄλλα κοινὰ αὐτῇ πρὸς ἐκείνην· ἔχει δὲ ἀντίθετον τὴν κακίαν· καὶ ἀπλῶς ἀντιβαίνουσαν, καὶ σχετικῶς, καθ' ὃ τῆς ἄκρας ἐπιτάσεως ἐστὶ πη ἀπολείπεται.

§. λά. Ἐρ. Τί ἐσιν εὐδαιμονία;

Ἀπ. Κυρίως μὲν καὶ μάλιστα ἡ ἀπόλαυσις τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ, ἢ ἡ τοῦ κακοῦ ἀπουσία.

Ἐρ. Τί δ' ἐσιν ἀληθὲς ἀγαθόν;

Ἀπ. Τὸ ἐξοχον καὶ ἀκρότατον, τὸ ὑπέρτατον ὄν· οὐ ἡ ἀπόλαυσις ἐν τῷ μετὰ θάνατον βίῳ.

Ἐρ. Ἐν δὲ τῷ παρόντι τί ἐσιν εὐδαιμονία;

Ἀπ. Ἡ τῆς ψυχῆς εὐπραξία· τοῦτο δὲ διηνεχὲς μὲν ἡμῖν γενέσθαι ἀδύνατον, ὁ δὲ ἐγκρατέστερος τῶν παθῶν εἴη ἂν ἄλλος ἄλλου εὐδαιμονέστερος.

Ἐρ. Πότερον δὲ πλείω χρόνον εὐδαιμονοῦμεν, ἢ κακοδαιμονοῦμεν;

Ἀπ. Πλείω εὐδαιμονοῦμεν κατὰ γε τὸ γενικώτερον· πλείω γὰρ αἶ γε πλείους ἐν εὐθυμίᾳ διαγιγνώμεθα.

Ἐρ. Τί οὖν μακρότερος ἡμῖν ὁ τῆς κακοδαιμονίας δοκεῖ;

Ἀπ. Ὅτι ἡ μὲν τῆς ἀπολαύσεως ἡδονή, καὶ ἐν πολλῇ παρατάσει γένηται χρονικῇ, ἀκόρεστον ἔχει τὴν ἐπιθυμίαν· τὸ δὲ ἄλγος ἀφόρητον ὄν, καὶ ἐν ὀλίγῳ ἀψίκορον, μείζω τὴν ἑαυτοῦ παρέχεται αἴσθησιν.

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ.

§. λβ'. Ἐρ. Τί ἐστὶ κόσμος;

Ἀπ. Ἀρμονία ἀκριβεστάτη τοῦδε τοῦ παντός, παρὰ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος παραχθέντος.

Ἐρ. Τί δὲ Κοσμολογία;

Ἀπ. Ἐπισημία ἐν γένει θεωροῦσα τὴν ἐν τῷ πᾶν, ὡς ὅλον τι ἐκ μερῶν συνιστάμενον.

§. λγ'. Ἐρ. Εἰς πόσα κεφάλαια διαιρεῖται ἡ ἐπισημη αὐτή;

Ἀπ. Εἰς τέσσαρα, εἰς τὸ περὶ κόσμου· εἰς τὸ περὶ ἀρχῶν, ἐξ ὧν τὰ σώματα· εἰς τὸ περὶ τῶν ἐνουσῶν ταῖς οὐσίαις δυνάμεων, καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει κειμένων νόμων· καὶ εἰς τὸ περὶ ἀρχῆς καὶ τελειό-
τητος κόσμου.

§. λδ'. Ἐρ. Ποσῶς θεωρούμενον τὸ πᾶν, ὀνομάζεται κόσμος;

Ἀπ. Διτῶς, πρῶτον μὲν τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡμῖν τουτὶ ὄρω-
μενον σύστημα· δεύτερον δὲ, ἡ τῶν μερῶν τούτου καθ' ἑαυτὰ καὶ
πρὸς ἄλληλα τάξεις καὶ διακόσμησις.

Ἐρ. Πόσα δὲ θέωρητέα ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν γένει;

Ἀπ. Πέντε πρῶτον μὲν ὁ οὐρανὸς ἄνω μετὰ τῶν ἀστέρων, καὶ
γῆ ὑποπόδιον μετὰ τῶν ζώων καὶ φυτῶν, θαλασσῶν τε καὶ ποτα-
μῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· δεύτερον δὲ, ὅτι τὰ πολλὰ τούτων
ἐν διαδοχῇ ἀλλήλων ἐκ γενέσεως καὶ φθορᾶς συνυφέστηκαν, ὡς νύξ
διαδεγμένη ἡμέραν, καὶ ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβαλλόμενον, καὶ πάλιν
ἐκ συμπλήσεως παλινδρομοῦν εἰς ταυτό· τρίτον δὲ καὶ αὐτὰ ταῦτα
ζῶα τε καὶ φυτὰ, ἑτεροῖα καθ' ἑκάστην γιγνόμενα, ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ
διαγίγονται· τέταρτον δὲ, ὅτι ἄλλο ἄλλου αἴτιον καὶ αἰτιατὸν γε-
νόμενον, εἰς τὴν τοῦ κόσμου συμπλήρωσιν συντελεῖ· καὶ πέμπτον
μηδὲν ἐκτὸς τούτου τοῦ παντός ἂν εἴη, πρὸς ὃ ταῦθ' ἅμ' ὡς μέρη
ἀνάγοντ' ἂν.

§. λε'. Ἐρ. Ἀρχαὶ δὲ τῶν σωμάτων πόσαι εἰσίν;

Ἀπ. Δύο· αἱ μὲν, πρῶται μεταφυσικῶς θεωρούμεναι· αἱ δὲ, δεύ-
τεραι μὲν μεταφυσικῶς· πρῶται δὲ καὶ αὐταὶ φύσει οὔσαι, ὡς ἀ-
πλαῖ καὶ μὴ ἐξ ἄλλων φύσει γιγνόμεναι.

Ἐρ. Τίνας δὲ φῆς τὰς πρῶτας;

Ἀπ. Τὰς μήτε ἐξ ἄλλων, μήτε ἐξ ἀλλήλων γεγενημένας, οἷον
τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, τὰς κατὰ μόνην ἐπίναϊαν νοουμένας.

Ἐρ. Πῶς ἄντις ἀποδείξειε ταύτας;

Ἀπ. Ἐκ τῶν μεταβαλλόντων πρὸς ἄλληλα· δύο γὰρ ἀρχαὶ ἐν
τῷ μεταβάλλοντι παντὶ θεωροῦνται· ἡ μὲν, εἰδοποιούσα ἢ δὲ, δευ-

χρημένη τὸ εἶδος· τὸ γὰρ μεταβάλλον οὐδὲν πάσχει ἕτερον, ἢ εἶδος ἀντὶ εἶδους δευτέρον ἀντὶ τοῦ πρώτου μεταλαμβάνον, τῆς ὕλης διαμενούσης· ᾧ ἢ δευτέρᾳ τῆς πρώτης καταστάσεως διακρίνεται· δύο ἄρα ταῦτα ἀρχαί· τὸ μὲν, διακρίνον· τὸ δὲ, διακρινόμενον.

§. λς'. Ἐρ. Δευτέρως δὲ ἀρχὰς τίνας φησὶ εἶναι;

Ἄπ. Σωματικὰς τινὰς φύσεις, ὡς ἐξ ἄλλων τινῶν μεταφυσικῶν, τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ εἶδους συνισταμένας· ἅς ἀτόμους φύσεις, ὡς μὴ τευνομένας, ὀνομαζέουσιν οἱ φιλόσοφοι.

Ἐρ. Διὰ τί δὲ λέγονται αὐταὶ ἀρχαί;

Ἄπ. Ὅτι ἐξ αὐτῶν διαφόρως ἐκτεινομένων, καὶ ποικίλως σχηματιζομένων, ἕκαστα τοιαῦτα, ἢ τοιαῦτα τυγχάνει γε τεχνουργούμενα, καὶ εἰς ταῦτα αὐτὰ ἀναλύεται, μηκέτι περαιτέρω χωρούσης τῆς ἀναλύσεως.

§. λζ'. Ἐρ. Ἐνυπάρχουσι δὲ τινες ταῖς οὐσίαις δυνάμεις;

Ἄπ. Μενούν γε· αἱ ἐξ ὧν αἱ ἐνέργειαι, δι' ὧν αἱ μεταβολαί, ἐν αἷς ἢ τοῦ παντός διακόσμησις θεωρεῖται.

Ἐρ. Αἰτίαι δὲ τούτων ἔχεις εἰπεῖν;

Ἄπ. Οὐ μενον· ἐκ γὰρ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν τὴν αὐτῶν ἰσχυρὰ ἀλλομεθὰ ὑπαρξίν· διὸ καὶ νόμοι φύσεως ὀνομαζέονται, αἰσθήσει μὲν ὡς ἐκ τῶν ὑσέρων φαινόμενοι· ἐκ δὲ τῶν προτέρων παντελῶς ἀγνοούμενοι.

Ἐρ. Διὰ τί ὀνομαζέονται νόμοι;

Ἄπ. Ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ φύσει μεταβαλλόμενα κατὰ λόγον τὸν αὐτὸν καὶ ἐν περὶ πλησίαις ταῖς περιστάσεσι, καὶ οὐκ ἄλλως ἄλλοτε μεταβάλλονται.

λή. Ἐρ. Πόσοι καὶ τίνες οὗτοί εἰσιν οἱ νόμοι;

Ἄπ. Τρεῖς αἱ γε ἀρκητικοί· ὧν πρῶτος ὁ τῆς Ἀθρανείας, καθ' ὃν ἐν οὐρανῷ ποτε καταστάσει ἢ ὕλη ὑποτεθῆ, ἐν αὐτῇ μηδενὸς ἐξωθεν ἐνεργούντος, ἢ μεταβάλλοντος, διαμενεῖ ἕσχαται.

Ἐρ. Ἐκ δὲ τούτου πόσοι ἄλλοι καὶ τίνες οὗτοι συμπαραφύονται;

Ἄπ. Δύο, πρῶτος μὲν, τὸ ἡρεμοῦν σῶμα οὐκ ἂν ποτε κινήσειεν καὶ τὸ ἐκ αὐτοῦ καὶ πᾶν τὸ κινούμενον σῶμα ὑφ' ἐτέρου κινεῖται· δεύ-

περος δὲ, πᾶν τὸ ἐν κινήσει ὄν, οὐκ ἂν ὑφ' ἑαυτοῦ ἡρεμήσειε· καὶ πᾶν τὸ ἀπὸ κινήσεως ἡρεμοῦν, ὑφ' ἑτέρου πάντως τὸ ἡρεμοῦν προσλαμβάνει.

§. λθ'. Ἐρ. Δεύτερος δὲ νόμος τίς ἐστι;

Ἀπ. Ὁ τῆς Ἀδιαφορίας.

Ἐρ. Τί ἐστιν Ἀδιαφορία;

Ἀπ. Δεξιότηης, ἢ δύναμις τῆς ὕλης παθητικῆ, οἷα μεταβάλλεσθαι ἀδιαφόρως ὑπότινος ἕξωθεν.

Ἐρ. Λέγε δὲ τὸν νόμον.

Ἀπ. Νόμος Ἀδιαφορίας ἐστὶ τὸ τὴν ὕλην τῆς, ἐν ἧ ἂν κέηται, καταστάσεως, εἴτε κινουμένην, εἴτε ἡρεμοῦσαν, πεφυκέναι ἀεὶ μεταβάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ ἕξωθεν ἐνεργεῖν εἰς αὐτὴν δυναμένου.

Ἐρ. Τίνες δὲ καὶ πῶσοι καὶ οἱ ἐκ τούτου προκύπτοντες;

Ἀπ. Δύο οἱ ἐξῆς· Ἡρεμοῦσα μὲν γὰρ ἡ ἔνυλις φύσις, ῥᾶσ' ἂν ὑπὸ τοῦ ἐπενεργεῖν εἰς αὐτὴν δυναμένου εἰς κίνησιν μεταχθεῖη· κινουμένη δὲ, τάναπλιν ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι εἰς τὸ ἡρεμεῖν, ἢ εἰς ἐλάσσονα, ἢ μείζονα κίνησιν μετασείη.

§. μ'. Ἐρ. Ὁ δὲ τρίτος νόμος τίς ἐστι;

Ἀπ. Ὁ τῆς Ἀντιδράσεως.

Ἐρ. Τί ἐστιν Ἀντίδρασις;

Ἀπ. Ἡ ἀλληλενεργεῖα καὶ ἀλληλοπάθεια τῶν σωμάτων· ὅς ἐστιν ὁ νόμος ἐκεῖνος· Αἱ τῶν σωμάτων ἐπενεργήσεις καὶ ἀντιδράσεις ἴσαι εἰσὶ·

Ἐρ. Τίνες δὲ γεννῶνται κακὰ τούτου;

Ἀπ. Σῶμα κινήσεως μεταδόν, τοσοῦτον ταύτης ἀφαιρεῖται, ὅσον μετέδωκε· καὶ, Σῶμα κινήσεως μεταλαβὼν, τοσοῦτον μετεῖληφεν, ὅσον ἀφείλετο·

§. μβ'. Ἐρ. Τὴν δὲ ἀρχὴν τοῦ κόσμου τίνοι ἀποδοτέον;

Ἀπ. Ἀκατανόητον τοῦτο, καὶ ὄλως ἀνεύρητον, εἰμή τις, τῇ γραφῇ πεποιθὼς, πρωτίστην τῶν ἀπάντων αἰτίαν τὴν θεῖαν πρόνοιαν ἐξημεύει, ἐκ τοῦ μηδενὸς ὁμολογῶν αὐτὴν εἰς τὸ εἶναι τὸδε τὸ πᾶν παντιδυναμῶς δυνάμει παραγαγεῖν.

Ἐρ. Πότερον δὲ, ἐν χρόνῳ, ἢ ἅμα πάντα καὶ ἐν ἀκαρεῖ παρήγαγε ταῦτα;

Ἀπ. Ἐν ἡμέραις ἕξ, φησὶν ἡ γραφή· δυνατὸν δ' οὖν, καὶ θεοπρεπέστερον μάλιστα ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ταῦτα παρῆχθαι νεύματι μόνη τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος.

§. μβ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, ἕνεσι τῷ κόσμῳ τὸ τέλειον, ἢ οὐ;

Ἀπ. Διαπεφιλονεΐκῃται τοῖς σοφοῖς περὶ τούτου, τῶν μὲν τέλειον τούτων ἀποφηνημένων· τῶν δὲ, ἀτελεῖ εἶναι.

Ἐρ. Τίσι λόγῳ οἱ πρῶτοι πειθόμενοι, τὸ τέλειον αὐτῷ ἀπονέμουσι;

Ἀπ. Πολλοὺς γάρ φρασι κόσμους δυνάμενον τὸν θεὸν τελείουσ παραγαγεῖν, εἰκὸς εἶναι, τέλειον αὐτὸν ὄντα, πεσελέσθαι τὸν τελειότατον.

§. μγ'. Ἐρ. Τίσι δὲ οἱ δευτέροι, οἱ τὸ ἀτελεὲς αὐτῷ περιήπτοντες;

Ἀπ. Οἱ μὲν τὸ ἐκ τῶν εἰρημένων πύρισμα ἀποκλίνοντες, ὡς ἐπὶ τὸν τελειότατον τῶν κόσμων παρήγαγεν ὁ θεὸς, ἕτερον ἄρα τελειότερον τούτου παραγαγεῖν οὐκ ἂν ἔχρη· ὕπερ ἄτοπον· ἕτεροι δ' ἄλλας αὐτοῦ ἀτελειότητος κατιδεῖν φαντασθέντες, καὶ διορθοῦν μάλιστα ἀπετόλμησαν ἔνιοι.

Ἐρ. Σοὶ δὲ τί δοκεῖ περὶ τούτου;

Ἀπ. Τέλειον μὲν εἶναι τὸν κόσμον, αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενον, ὡς ἐκ τελείων μερῶν συναρμολογούμενον, τί μὴ φῶμεν; πρὸς δὲ τὴν θεῖαν δύναμιν ἀναφέρειν τὸ τέλειον, οὐκέθ' ὁμοίως ἐστὶν ἀνεπίληπτον· δυνατὸν γὰρ τῷ θεῷ ἀπείρους τοιούτους καὶ τελειότερους κόσμους παραγαγεῖν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πρώτων. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους οὐκ ἂν εἴποιμι ἄλλο, εἰ μὴ τὸ τοῦ Σωλομῶντος· θειοὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ.

§. μέ. Ἐρ. Τί ἐστὶ Ψυχολογία;

Ἀπ. Ἐπιστήμη, λόγον τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν καὶ παθῶν ἀποδιδοῦσα·

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ;

Ἀπ. Οὐσία, πάσης καθαρεύουσα ὕλης, ἀπλῆ, ἀδιαίρετος, ἀφθαρτος, καὶ ἀθάνατος.

§. μς'. Ἐρ. Λέγε μοι πρῶτον, πόθεν ἔχεις κατανοεῖν τὴν οὐσίαν αὐτῆς;

Ἀπ. Ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν υπαρχούσης δυνάμεως, δι' ἧς ἐπὶ πολλὰ ἐν πολλαῖς μεταβολαῖς τοῦ νοῦς μεταβαίνουμεν.

Ἐρ. Ἐπειτα πῶς ἐκ τούτου εἰς τὴν τῆς υπάρξεως τῆς ψυχῆς ἔργῃ ἔννοιαν;

Ἀπ. Ὅτι οὐδεμία οὔτε δύναμις, οὔτ' ἐνέργεια καθ' ἑαυτὴν υπάρχει, εἰ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ· ἔστιν ἄρ' ὑποκειμένον τι, ἐν ᾧ αἱ ποιότητες αὐταὶ τὴν ὑπόστασιν ἔχουσιν.

§. μζ'. Ἐρ. Τὸ δὲ ἀπλὸν καὶ ἄϋλον αὐτῆς πόθεν ἔχεις λαβῶν;

Ἀπ. Ἐκ τῶν εἰρημένων δυνάμεων αὐτῆς καὶ ἐνεργειῶν ραδίως συναγεται· ἡ γὰρ περὶ τὸ αὐτὸ προσοχὴ, καὶ ἅμα περὶ πολλὰ εὐκινησία αὐτῆς, καὶ ἐπιστροφή αὐθις εἰς συγγέντρωσιν τοῦτε ὅλου καὶ τῶν μερῶν, ἀπλῆν τε καὶ ἄϋλον αὐτὴν παρέχει πιστεύειν εἶναι τὸ γὰρ ἔνυλον, ὡς ἐν χρόνῳ καὶ ἐκ διαδοχῆς τὰς μεταβάσεις ποιούμενοι, καὶ κινούμενον, καὶ ἀλλοιούμενον τοῦτο ἢ, ἄλλοτ' ἄλλῃ ἀποπλανᾶται·

Ἐρ. Ἐχεις δὲ καὶ ἄλλως τοῦτ' ἀποδείξει;

Ἀπ. Μάλιστα γὰρ, ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς συνειδήσεως· ἡ γὰρ ἡ ψυχὴ οἶδε, ταῦτα καὶ σύνοιδεν, ὅτι οἶδεν· ὁ τῆ ὕλη οὕτως ἐπιστρέφειν πρὸς ἑαυτὴν ἐστὶν ἀδύνατον, ἐτεροκινήτω γὰρ οὐσίῃ·

§. μή. Ἐρ. Ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερός τις τούτου λόγος;

Ἀπ. Πῶς γὰρ οὐ; ὑποτιθεμένης γὰρ τῆς ψυχῆς ἐνύλου εἶναι, πῶς ἂν σῶμα διὰ σώματος χωροῖη, εἴ γε ἐν τῷ σώματι αὕτη παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται εἶναι; εἰ δὲ καὶ δοῖμεν ἐν εὐρυτέρῳ τύπῳ συνουσιῶσθαι κατὰ κρᾶσιν τῷ σώματι, πῶς ἂν ταῦτ' αὐτὴ οὐσίᾳ τὰ διημαχόμενα δέξαιτο; νῦν δὲ ἡ μὲν ἐστὶν χεῖδῆς, ἡγεμονῶν, ἀργισκῶν, αὐτοκίνητος· τὸ δὲ, ὄρατὸν, ἡγεμονευόμενον, ἀρχόμενον, ἕτεροκίνητον· ἃ τὸ ἕτερούσιον αὐτῆς ἀποδείκνυσι·

§. μθ'. Ἐρ. Τὸ δε ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον αὐτῆς πῶθεν δειχθήσεται;

Ἀπ. Ἐκ τῶν εἰρημένων· εἰ γὰρ ἀπλή καὶ ἄυλός ἐστιν, ἔστι πάντως καὶ ἀμερῆς· τὸ δὲ ἀμερὲς ἀδιάλυτον· εἰς τὶ γὰρ διαλυθήσεται, μὴ ὄντων μερῶν εἰς ἃ; τὸ δὲ ἀδιάλυτον, ἔστιν ἀφθαρτον· πῶς γὰρ ἂν ρηθῆναι τὸ μὴ πεφυκὸς διαλύεσθαι; ἐκ τούτων οὖν ἀνάγκη ὁμολογεῖν τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ ἀθάνατον·

§. ν'. Ἐρ. Περὶ δὲ ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῆ ψυχῆς τί ἔχεις εἰπεῖν;

Ἀπ. Οὐδέν· οἷδε γὰρ οὐδεὶς οὐδὲν ἐθέβαιον περὶ τούτου·

§. νά. Ἐρ. Τί δὲ, αἰεὶ νοεῖ ἡ ψυχή, ἢ καὶ λήγει ἐσθ' ὅτε;

Ἀπ. Καὶ τοῦτο τοῖς φιλοσόφοις διαπεφώνηται, τῶν μὲν φασκόντων, τῶν δὲ ἀποφασκόντων·

Ἐρ. Τίσι λόγοις ἀντιφέρονται πρὸς ἀλλήλους;

Ἀπ. Οἱ μὲν, ὅτι παυομένη ἡ ψυχή τοῦ νοεῖν, παύσασθ' ἂν καὶ τοῦ ὑπάρχειν· οὐσίαν γὰρ αὐτῆς τὴν νόησιν εἶναι· οἱ δὲ, μὴ οὐσίαν, ἀλλ' ἐνέργειαν ἐκ τῆς οὐσίας προκύπτουσαν τὴν νόησιν ἔφασαν εἶναι· καὶ διὰ ταῦτα ὁ λόγος τῶν πρώτων ἀνίσχυρος· ἕτεροι δ' αὐτὸ ἀπὸ τῶν χυμῶν τῶν ὀργανικῶν σωμάτων τὴν ὁμοίωσιν προσλαβόντες· ὥσπερ ἐκεῖνα, φασὶ, τῆς κινήσεως παυομένης τῶν χυμῶν, παύονται τοῦ ζῆν· οὕτω καὶ ἡ ψυχή τῆς κινήσεως παυομένης· οἱ δὲ πρὸς ταῦτα, ἂν ἂν τοῦτο, φασὶ, εἰ ἀναγκαῖα, ὡς τὸ καυτικὸν τοῦ πυρός, ἦν τῆς ψυχῆς ἡ ἐνέργεια· νῦν δ' ἐστὶν ἐλευθέρη καὶ ἀνανάγκαστος·

§. νβ'. Ἐρ. Ἄλλην δὲ ταῦτ' ἐπιδέχεται ἀναίρεσιν;

Ἀπ. Μάλιστα· τίς γὰρ λόγος πρὸς παραβολὴν ἀπλοῦ καὶ συν-

θέτου, καὶ αὔλου, καὶ ὀργανικοῦ; τὸ μὲν γὰρ βραδίως διαλυθήσεται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη· τὸ δὲ αὔλον, ἀμερές ἄν, οὐκ ἔχει εἰς ὅ,τι παύεται τοῦτο·

§. νγ'. Ἐρ. Ἀκατανόητα ἄρα ταῦτα.

Ἀπ. Πάντως γε· καὶ γὰρ δῶμεν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐξηγητήσεσιν τὴν ψυχὴν ἀεικίνητον εἶναι· ἐν γεμῆν τοῖς ὕπνοις οὐκ ἂν ἄμοιρος εἰσσοῦν ἀναπαύσεως γένοιτο, ἵνα ἔχοι ὁ κατηνάλωκε γρηγοροῦσα, τοῦτο ἀνακτῆσασθαι ἀναπαυομένη.

Ἐρ. Περὶ δὲ τῶν νηπίων τί ποτε φῶμεν;

Ἀπ. Οὐδὲν, ἢ ὅτι ἀναλόγως τῇ ηλικίᾳ ἀτελῆ τὴν νόησιν ἔχει καὶ συγκεχυμένην, καθάπερ συμβαίνει τοῖς ἰλιγγιώσιν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

§. νδ'. Ἐρ. Πίσται δὲ εἰσιν αἱ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς;

Ἀπ. Πέντε, αἴσθησις, σκέψις, μνήμη, θέλησις, καὶ ἐνέργεια.

§. νε'. Ἐρ. Τί ἐστὶν αἴσθησις;

Ἀπ. Ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνία πρὸς τὰ ἐκτός.

Ἐρ. Πῶς ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ;

Ἀπ. Ἀλλοιομένων πρῶτον ἕξωθεν τῶν αἰσθητηρίων.

§. νς'. Ἐρ. Πῶς οὖν ἐγγίνονται τὰ αἰσθητήρια τῇ ψυχῇ;

Ἀπ. Παλαινόμιστα πρῶτον τὰ αἰσθητήρια ταῖς τῶν ἰσθμῶν προσβολαῖς, ἢ ἄπτον ἢ λόγος, ἀναπέμπουσι διὰ τῶν νεύρων πρὸς τὸν νοῦν τὰ αἰσθητήρια.

§. νζ'. Ἐρ. Πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο; λέγε μοι σαφέστερον.

Ἀπ. Εἶναι τι βρευσθῆν ἐν τοῖς νεύροις παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται·

Ἐπειδὴν τοίνυν τὸ αἰσθητήριον, οἷον ἡ ὄρασις συναφθῆ τῷ ὄρατῳ, τότε τὴν εἰκόνα τούτου προσλαβοῦσα, διαπορθέμευε διὰ τοῦ βρευσθῆν ἕστ' ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον, ἐνθ' ἀντιλαμβάνεται αὐτῆς ἡ ψυχὴ· ταῦτα δὲ ἀνασθῆναι κατὰ πάντων τῶν αἰσθητηρίων.

§. νή. Ἐρ. Τὰ δ' αἰσθήματα ταῦτα εἴτ' οὖν αἰδέαι κίτερον ἐνυπάρχουσι τοῖς αἰσθητοῖς, ἢ οὐ;

Ἀπ. Οὐμενον.

Ἐρ. Πῶς τοῦτο; παράδοξον γὰρ λέγεις.

Ἀπ. Παράδοξον μὲν, ἀληθές δέ· οὐδὲν γὰρ οὐδενὶ τῶν αἰσθητῶν αἴθημα ἐνυπάρχει, οὔτε χρώματα ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτ' ἦχος ἐν τοῖς ὀσμηροῖς, οὐ γυμῆς ἐν γευσοῖς, οὐ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ἐν ἀπτοῖς.

Ἐρ. Πῶς οὖν ταῦτα ἐμποιοῦσι τὰ αἰσθήματα τοῖς αἰσθητηρίοις, ἄμοιρα τούτων ὄντα;

Ἀπ. Οὕτω πως, καθάπερ ἡ βελόνη κεντῶσα, ἐμποιεῖ μὲν τὸ ἄλγος τῷ κεντωμένῳ, αὐτὴ δὲ ἀγνοεῖ τὸ πάθημα τοῦτο.

§. νθ'. Ἐρ. Τὰ δὲ αἰσθήματα ταῦτα, καὶ αἰ ἐπενεργήσεις αἰ προσβαλλουσαι ἔξωθεν τίνι τρόπῳ διαβιβάζονται εἰς τὴν ψυχὴν;

Ἀπ. Τοῦτο οὐδὲν οὐδεὶς οὐδ' ἀμῶς, οὔθ' ὅπως ἐκ τοῦ σώματος διαπορθμεύονται εἰς τὴν ψυχὴν, οὔθ' ὅπως ἐκεῖθεν αὐθις ἐπιπάττονται τούτῳ.

§. ζ'. Ἐρ. Τὶ δ' ἐστὶ Σκέψις, ἣν δευτέραν δύνάμιν τῆς ψυχῆς ἔταξας ἀνωτέρω;

Ἀπ. Ἐστὶ κρίσις μετὰ προσοχῆς καὶ ἐρευνῆς ἐπὶ τῶν μὴ τελείως κατανοουμένων· ὅ ἐστιν, ἀμφίγνοιά τις τῆς ψυχῆς, μήπω ἐχούσης ποτέρῳ τῶν τῆς ἀντιφάσεως κατανεῦσαι μορίων.

Ἐρ. Ἄλλως δὲ πῶς ὀρίζονται αὐτὴν οἱ φιλόσοφοι;

Ἀπ. Σκέψις ἐστὶν, ὅτε πολλῶν ἡμῖν τοῖς αἰσθητηρίοις ὑποκειμένων, ὅρ' ἐν τούτων σφριζόμεν τὴν διάνοιαν, ιδέαν, ἢ ἐννοιαν αὐτοῦ λαθεῖν ἐπιμένον· ὁ παρ' ἄλλοις προσοχὴ μάλιστα ἦκουσε.

§. ζα'. Ἐρ. Ἡ δὲ μνήμη τί ἐστὶ;

Ἀπ. Ταμιεῖον αἰσθημάτων ἐν τῇ ψυχῇ· ἢ μᾶλλον δύναμις τῆς ψυχῆς, ἣ κατέχει, ἀνακαλεῖτε, καὶ ἀναπολεῖ, ἃ μεμνηθε καὶ ἣ μὲν κατέχει, θεωρεῖ· ἣ δὲ ἀνακαλεῖ καὶ ἀπίντα, ἀνάμνησις· ἣ δὲ καὶ ὀρεῖ τοιαῦτα ὄντα, οἷα καὶ προεώρακεν, ἀναπόλησις, ἢ ἀναγνώρισις ὀνομάζεται.

§. ξβ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, ὁμοίως πάντες ταύτης ἡμμοίρησαν, ἢ οὐ;

Ἄπ. Οὐ μὲνον, ἀλλ' ἄλλος ἄλλου στεγανωτέρας, ἰσὺ πολλὰκις τῆ
 τῆς ἡλικίας καταστάσει ἀκόλουθον ἔχουσι· παῖδες μὲν γὰρ πρόχειρον
 αὐτὴν ἔχουσι διὰ τὴν ἔτι τοῦ ἐγκεφάλου ἀπαλότητα καὶ τὸ εὐάγω-
 γον, εὐαπλάκτον δέ· γέρονσι δὲ, ἃ μὲν νεοὶ εἰόντες ἐφθησαν ἐγκαλά-
 ψαντες, ταῦτα δὴ διακένουσιν· ὧν δὲ τὰ αἰσθήματα ὕστερον, τρα-
 χυνθέντος τοῦ ἐγκεφάλου, προσειληφότες τυγχάνουσι, τούτων ἡ μνήμη
 σθένεινται.

§. ξγ'. Ἐρ. Τί δὲ μνήμης μάλις αἰδίου;

Ἄπ. Τὸ συμπεριάγεσθαι ἄλλοτ' ἄλλως ταῖς περιστάσεσιν· ὧν γὰρ
 ἂν μεμνηταί τις, τούτων καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ, καὶ τὸν χρόνον καθ'
 ὃν τὰ αἰσθήματα εἴληφε προσκαναπολεῖ καὶ δὴ καὶ ψύχως καὶ σαλ-
 πος, εἰ τύχοι, καὶ ὅ,τι δὴ τοτε ἔσθ' ὧν δ' οὐδ' ἂν λάθουμεν μνήμην,
 εἰ μὴ καὶ τὰς ιδέας τῶν, ἐξ ὧν ταῦτα πρόεισιν, συναναπολήσαιμεν·
 οἷον τῆς τοῦ ῥόδου ὀσμῆς καὶ τῆς τοῦ μήλου ἠδύτητας οὐκ ἂν διεγεί-
 ραιμεν μνήμην ἄνευ τῆς τοῦ ῥόδου καὶ τῆς τοῦ μήλου συμπαράστασεως.

§. ξδ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, διαφέρει τῆς φαντασίας ἡ μνήμη, ἢ οὐ;

Ἄπ. Μάλιστα· δραστηριωτέρα γὰρ ἡ φαντασία ἐστίν, ὡς πολ-
 λῶν ὄντων τε καὶ μὴ ὄντων παλλάκις πλαστουργοῦσα εἰκόνας.

Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶ φαντασία;

Ἄπ. Δύναμις τῆς ψυχῆς τῶν τε παρεληλυθόντων τὰς ιδέας ἐναρ-
 γῶς παρισῶσα, καὶ ἄλλας ἄλλως ἀφ' ἑαυτῆς κατ' ἀρέσκειαν συν-
 τιθεῖσα.

§. ξε'. Ἐρ. Τί δὲ ἐστὶ θέλησις, ἢν τετάρτην τέταχας δύναμιν
 τῆς ψυχῆς;

Ἄπ. Δύναμις καὶ αὐτή, δι' ἧς ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει,
 τὸ δὲ κακὸν ἀποστρέφεται.

§. ξς'. Ἐρ. Τί ἐστὶ ἀγαθόν;

Ἄπ. Πᾶν τὸ δυνάμενον ἡδονὴν ἡμῖν ἐμποιεῖσαι, ἢ λύπην ἀπὸ τῆς
 ψυχῆς ἐξελεῖν· ὡσπερ αὐτὸ καὶ κακὸν ἐστὶ τὸ ὑναντίον, πᾶν τὸ ἄλγος
 μὲν ἐμποιοῦν, ἡδονὴν δὲ ἀφαιροῦν.

ξζ'. Πότερον δὲ, ἐπιβρώννυνται τὰ πάθη ταῦτα ὑπὸ τινος, ἢ οὐ;

Ἄπ. Πάνυ γε, ὑπὸ τῆς φαντασίας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἠθικοῖς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀναρροφῆς καὶ τοῦ ἔθους, ἄλλως ἄλλοτε ἐξαλλοιούντων αὐτὰ· πᾶσα γὰρ ἡδονή, διαρκῆς γενομένη, οὐκέθ' ἡδονή ἐστί.

§. ζή. Ἐρ. Τί διαφέρει ὀρέξεως θέλησις;

Ἄπ. Ὅτι ἡ μὲν ὀρέξις οὐδέν, ἢ ὄχημα ἐστὶ τῆς θελήσεως, αἶον ὀρμὴ ἀπλή, κοινὴ καὶ τοῖς κτήνεσιν, ὅτε παρισταμένων ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ῥέπει μὲν πρὸς ἐκεῖνα, ἀποστρέφεται δε ταῦτα· ἢ δε θελήσις ἐστί καὶ ἐλευθέρου δύναμις τῆς ψυχῆς, ὡστ' οὐ μόνον τάγαθὰ, ἀλλὰ καὶ τὰνάντια, εἰ δόξει, ἔχειν αἰρεῖσθαι· ὃ τὸ τῆς ψυχῆς χαρακτηρίζεται αὐτεξούσιον.

§. ζθ. Ἐρ. Πότερον δὲ, ἐξωτερικὴν λέγεις τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τῆ ψυχῆ ἐνουπάρχειν, ἢ ἐσωτερικὴν;

Ἄπ. Ἀμφοτέρωθεν· οὔτε γὰρ ἐσωτερικῶς ἀναγκάζεται ὄν, (εἴγε πείθοιτο τῷ ὀρθῷ λόγῳ) ἐκείαζομένη ὑπὸ τῶν παθῶν, οὔτ' ἐξωθεν ἀνάγκην προσίεται, εἰ μὴ αὐτὴ ἐθέλησειεν, ὡς ἐξ ἑαυτῆς τὰς θέλησεις ἐλευθέρως προβάλλουσα, καὶ πρὸς τὸ θέλειν, ὃ ἂν μὴ ἐθέλη, ἀπαρὰβίαστος οὔσα.

ο'. Ἐρ. Ἡ δὲ κίνησις, ἢ πέμπτη ταχθεῖσα δύναμις τῆς ψυχῆς, τί ἐστί;

Ἄπ. Ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἢ χρῆται ἐσωτερικῶς μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἐν ταῖς εἰρημέναις δυνάμεισι, τῆ σκέψει, τῆ μνήμῃ, τῆ βουλήσει, τῆ αἰσθήσει (καὶ ταῖς ἐν ταῖς παθαινομένη δοκεῖ λαμβάνειν τὴν αἰσθησίν) ἐξωτερικῶς δ' αὖ πρὸς τὸ σῶμα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐνεργειῶν.

§. αά. Ἐρ. Διὰ τί ἐν ταῖς πλείσταις, καὶ μὴ ἐφ' ἀπάσαις;

Ἄπ. Ὅτι τῶν σωματικῶν ἐνεργειῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀναγκαῖαι καὶ ἀκινύσαι, αἱ δε ἐλεύθεραι καὶ ἐκινύσαι.

Ἐρ. Τίνες εἰσὶν αἱ ἀναγκαῖαι;

Ἄπ. Αἱ ζωτικαὶ αἱ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἄμεσον τὴν διοίκασιν ἔχουσαι· οἰκτικὴ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύμονος· πρὸς δὲ, ἡ αὐξητικὴ καὶ ἐκκριτικὴ ἄς οὔτε προσάγειν, οὔτε κωλύειν δυνατὸν τῆ ψυχῆ.

Ἐρ. Τίνες δὲ αἱ ἐλεύθεραι καὶ ἐκούσαι;

Ἄπ. Ὅσαι τῷ τῆς ψυχῆς ἀκατανόητως ὑπέικουσι νεύματι, οἰαίαι τῶν μελῶν τοῦ σώματος·

§. οβ'. Ἐρ. Πότερον δὲ, τοῦθ' ὑπερ ὀρμηλὴν λέγομεν, ἐνυπάρχει τοῖς ζώοις, ἢ οὐ;

Ἄπ. Τοῦτο τοῖς μὲν δοκεῖ τῶν φιλοσόφων, τοῖς δὲ οὐ.

§. ογ'. Ἐρ. Σὺ δ' αὐτὸς τί φης περὶ τούτου;

Ἄπ. Εἴγε δεῖ πιστεῦσαι ταῖς ἡμετέραις αἰσθήσεσι, φήμ' ἔγωγε.

Ἐρ. Τίνι λόγῳ πεποιθώς;

Ἄπ. Ἡ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ἐκάστω ἄμα γεννηθέντι προσ-
πάθησις, ἢ πρὸς τὸ πολέμιον ἄμα φυλακὴ καὶ ἐπίθεσις, τὸ προνοη-
τικὸν αὐτῶν εἰς τὸ τεκεῖν, τὸ περιπαθῶς ἐπωρᾶειν, τὸ πολλὰ σὺν
λόγῳ τὰ μὴ λόγῳ ἔχοντα ἐκ προνοίας αὐτὰ ποιεῖν, ταῦτα καὶ ἄλ-
λα μυρία με πείθει ἐνεῖναι αὐτοῖς ῥοπήν τινα ἔμφυτον ταῦτα δεῖν.

§. οδ'. Ἐρ. Πόθεν ἂν ἄλλοθεν ταῦτα γένοιτο πιθανώτερον;

Ἄπ. Πόλλυ γάρ ἂν οἱ σκύλακες ἄμα γεννηθέντες, τὰς
τοῦ γαλακτος μασεύουσι πηδάκας; πόθεν δὲ, τυφλοὶ ἔτι ὄντες, τῆς
θελῆς ἐπικρέμονται; ἔτι τι ἄρα τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων μάστιγα,
ἢ ἀλόγητον παρέχει τὴν, πρὸς ἃ πέφυκεν ἕκαστον, κίνησιν.

§. οε'. Ἐρ. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, πότερον φῶμεν, μετέχει
καὶ τὰ ἄλλογα τῶν ζώων φρονήσεως, ἢ παντάπασιν ταύτης ἐστέρ-
ησιν;

Ἄπ. Καὶ τοῦτο τὸ ζήτημα ἀργαλέον ἔδοιξεν εἶναι, τῶν μὲν ἀπο-
φασκόντων, τῶν δὲ οὐ μόνον φρονῆσιν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ λόγον αὐ-
τοῖς ὄντων, ἐν οἷς ἂν πράττωσιν, ἀποδιδόντων.

Ἐρ. Σὺ δὲ τί φρονεῖς περὶ τούτων;

Ἄπ. Τὴν μέστην ἔγωγος ἀσφαλέστερον δεῖν ἡγοῦμαι βαδίζειν.

Ἐρ. Τίνας δὲ λόγους ἔχοις ἂν ἀντεμβαλεῖν πρὸς τοὺς πρώτους;

Ἄπ. Εἰ γὰρ δοῦμεν μηχανικῶς, ὡς ἐκαῖνοι τυγχάνουσιν ὑπειλη-
φότες, ἐκαῖν' ἐνεργεῖν, πρῶτον μὲν οὐκ ἂν ταῖς ἔξωθεν ἀντιφέροιεντο
ἐνεργείαις, οἷα ὁρῶμεν ἐν ἵπποις, καὶ ἄρκτοις πολλάκις γιγνόμεναι.

χαλινοῖς καὶ ἄλυσσιν ἐναντιουμένοις· ἀλλ' αἰεὶ εὐτάκτως, καθάπερ καὶ ὠρολόγιον, ἔπραττον ἂν, ὃ ἂν πράττωσι.

§. σς'. Ἐρ. Πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους τί ἂν εἴποις;

Ἄπ. Ὅτι, εἰ δοῦμεν καὶ τούτοις λογικὰ εἶναι τὰ κτήνη, ἐφ' οἷς δοκοῦσι τινα κατὰ λόγον ἐργάζεσθαι, τί ὅτι μὴ μετέλλαξαν ἅπασι ποτὲ τὸν τρόπον τῆς τέχνης; οὐτῶ δὴ χειλιδῶν, φέρ' εἰπεῖν, οὐδεποτε τὴν τῆς νεοττιᾶς θέσιν, ἢ τὸν τρόπον ἤλειψε τῆς συμπήξεως· ἔπειτ' οὐδ' ἂ πράττει, ἢ συλλογίζεται, συνοιδέε τε καὶ λόγῳ κατέχει, οὐ διαδοχὴν παρεληλυθότων, οὐ μελέτην, ἢ ἔννοιαν θανάτου· οὐκ ἄρ' ὀρθῶς λογικόν τινες ἀπένειμαν τοῖς κτήνεσιν.

Ἐρ. Σὺ δὲ, ὃ τὴν μέσσην, τι φρονεῖς περὶ τούτου;

Ἄπ. Ὅπερ ἐκ τῶν εἰρημένων συνάχεται, μὴθ' ὡς μηχανήματα τὰ κτήνη κινεῖσθαι, μὴθ' ἀπλῶς, ὡς ἄνθρωποι, λόγου μετέχειν φρονήσεως γεμῆν καὶ γνώσεως οἰαστῶν, ἀλλ' ἄλλων τελευταίως, μὴ πάνπαν ἄμοιρα εἶναι, ὡς ζῶα αἰσθητικὰ, καὶ ἄριστο· εἰλεῖ δοκεῖ.

§. σθ'. Ἐρ. Ταῖς δ' ἔσω σοφοῖς τί δοκεῖ περὶ τούτου;

Ἄπ. Βασίλειος ὁ μέγας, ὅς ὡς ἐν παρόδῳ ἤψατο τούτων, μαίεγειν μὲν φησι καὶ ταῦτα λόγου τυγῆς, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς φύσεως, εἴτ' οὖν ἐξ ὀρμῆς, ἀλλ' οὐκ ἐκ συνειδήσεως τοῦτο πλουτεῖν αὐτὰ· διαφορὰν γὰρ μεγίστην εἶναι ψυχῆς κτηνῶν πρὸς ψυχῆν ἀνθρωπίνην· ἢ μὲν γὰρ ἐμφύσημα θεῖν, τὴν δὲ ζῶσαν ἢ γῆ ἐξάγει.

§. σδ'. Ἐρ. Περὶ δὲ τοῦ ὕπνου ἔχεις εἰπεῖν, τίποτ' ἐστὶν οὗτος, καὶ πῶθεν ἔχει τὴν αἰτίαν;

Ἄπ. Πάνυγε· οὐδὲν γὰρ δοκεῖ εἶναι, ἢ ἀνάπαυλα τῶν αἰσθήσεων· ἢ δὲ αἰτία ἐκ τοῦ διαπανῆσθαι τὴν ἐν τοῖς νεύροις ῥοήν· τῇ γὰρ τοῦ νευρώδους ῥευστοῦ ἀπυνοσία τῶν αἰσθήσεων ναρκουμένων, ἐπύμεινον εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναπαύεσθαι· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὕπνος· μέχρις ἂν τῶν ζωτικῶν πανταχόθεν ἐκ τοῦ αἵματος ἀναπληρωθέντων, δῖυπνισθέντες, δυνήθωμεν αὐ ἐνεργεῖν.

§. π'. Ἐρ. Τίνα δὲ τῶν γιγνομένων συντελεῖ μάλισθ' ἡμῖν πρὸς ὕπνον;

Ἄπ. Πρῶτον μὲν τὸ ἥσυχον καὶ ἀθύρθεον ἀπὸ τῶν φροντίδων·

ἔπειτα τὸ μονοειδὲς τινὸς ἔξωθεν προσβολῆς, ἥτοι ρεύματος, ποταμοῦ, ἢ μουσικῆς μονοτονου, ἢ ὅτου δήποτε· τὰ γὰρ τοιαῦτα ἀψίκορα ὄντα εἰς ὕπνον ἔτρεφε·

§. πξ. Ἐρ. Τὰ δὲ ἐνύπνια, ὅπως ποτὲ ὄρα ἢ ψυχῆ;

Ἄπ. Ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ γενομένης κινήσεως ἕς γὰρ τις ἐκ τινος κινήθεῖσα αἰτίας, συνεχίησεν καὶ τὰς παρ' αὐτῆς οὕτως ὄντα ἀμυ πολλὰ, ἣν ἐλάττη κατέχει ἰδέαν συγγενῆ καὶ ἀκλόλυθόν πως, διεγείρουσαι, τὸ νεκρὸν ἐκεῖνο παράγουσιν αἴσθημα, ἄλλο ἄλλου ἀμυδρότερον τε καὶ ἀτοπώτερον·

§. πβ. Ἐρ. Τί δ' ἐστίν, ὃ ἡμῖν σύνηθες πάθος καλεῖν;

Ἄπ. Ἀλλοίωσῖς τις ἐν ταῖς ἀλληλενεργείαις καὶ ἀλληλοπαθείαις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· εὐφροαινομένης γὰρ τῆς ψυχῆς, συνεξάλλεται καὶ τὸ σῶμα· καὶ πάλιν λυπομένης, συνανιᾶται καὶ ἀνάπαλιν ταῦτά καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν τρόπον τῆς διαπορθεύσεως ἀγνωσμένον·

§. πγ. Ἐρ. Ὅποια δ' ἂν εἴη τὰ πάθη τὰ ἐξ ἀμφοτέρων ἐπ' ἀμφοτέρα μεταζαίνοντα;

Ἄπ. Θυμὸς, ἐπιθυμία, ἀγάπη, μῖσος, φθόνος, φόβος, ἐλπίς· καὶ τὰ τοιαῦτα ὧν τὰ μὲν τὸ σῶμα κατάρχει εἰς τὴν ψυχὴν· τὰ δὲ αὐτῇ ἐξ ἐκείνης διεγείρουσα φαντασίαν, ἐκπέμπει τῷ σώματι, τοῖς μὲν θάλλειν, τοῖς δὲ κακοῖς σκυθρωπάζειν αὐτὸ ποιῶσα· ὃ δ' οὖν τρόπος ἀκατανόητος·

§. πδ. Ἐρ. Πίτερον δὲ, ἀφανιστέα τὰ πάθη ἢ οὐ;

Ἄπ. Οὐμένουν, ὡς αἴτια γινόμενα μάλιστα τὰ πολλὰ τῆς ἡθικῆς ἀρετῆς· μετριαστέον δὲ μόνον ταῦτα, ἀποκλονίοντας τὰς ὑπερβολάς· ἀρετὴ γὰρ συμμετρική ἐστὶ καὶ μεσότης παθῶν· ἡ δὲ ἀπάθειά· ἀπαρμόκτον καὶ ἀνεθουσίαστον πρὸς τὸ ἀγαθὸν τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται·

§. πε. Ἐρ. Τῶν δὲ παθῶν τούτων τίνα ἐστὶν ἀρχικά;

Ἄπ. Ἐν μὲν τοῖς ἠθικοῖς μάλιστα ἀγάπη καὶ μῖσος· ἐνταῦθα δὲ τίδονην καὶ λύπην αἱ πλεῖστοι τιθέασιν· ἐξ ὧν ὡς ἐκ ριζῶν ἐλασσάνει τὰ ἄλλα·

§. πς'. Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶν ἡδονή;

Ἀπ. Ἰδεῖσθε καὶ παιδρὰ διάχους τῆς ψυχῆς. ἀγαθοῦ παρόντος, ἐπίσημὸν τινα ἀλλοιώσιν ἐμποιοῦσα τῷ σώματι.

§. πζ'. Ἐρ. Λύπη δὲ τί ἐστὶ;

Ἀπ. Διάθεσις ἀηθῆς τῆς ψυχῆς ἐπὶ ἀντιλήψει κακοῦ παρόντος, οὐκ ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως.

§. πη'. Ἐρ. Τὸ δὲ σῶμα πῶς ἔχει ἐν τοῖς τοιοῦτοις;

Ἀπ. Δῆλον ὅτι συνδιατίθεται τῇ ψυχῇ· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἡδοναῖς ἡ κίνησις τοῦ αἵματος καὶ τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ῥαίων γίνεταί, ἡ καρδία ἀνασκιρτᾷ, σφυγμὸς εὐρύνεται, καὶ πρόσωπον θάλλει· ἐν δὲ ταῖς λύποις τούτων, σενουμένων τῶν ἀγγείων, ἐξαμβλύνεται ἡ κίνησις τῶν ὑγρῶν· διὸ δεσμὸν καρδίας τὴν λύπην ὠνόμασαν.

ΘΕΟΛΟΓΙΑ.

§. πθ'. Ἐρ. Ἐκ δὴ τούτων τί πρὸς ἡμῶν ὑπὸλοιπὸν ἐστὶ λέγειν;

Ἀπ. Οὐδὲν, ἢ περὶ Θεοῦ, ὅσα ἡμῶν ἄνδρες σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαλάμπαντες εἰσῆκασι περὶ τούτου, ὃ ἐστὶν ἡ Θεολογία.

§. υί'. Ἐρ. Καὶ τί ἐστὶν ἡ Θεολογία;

Ἀπ. Ἐπιστήμη, τῶν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν ἰδιωτήτων τοῦ Θεοῦ λόγον παρέχουσα.

Ἐρ. Εἰς πᾶσα διακρίεται;

Ἀπ. Εἰς τρεῖς· εἰς Δογματικὴν· οὗ ἡ γνώσις ἡμῶν δεδωρῆται ἐξ ἀποκαλύψεως· εἰς Ἠθικὴν, οὗ ὑπακείμενον ἡ πράξις, εἴγε συμφώνως ἔχει τοῖς πιστευτέοις· καὶ εἰς Μεταφυσικὴν· οὗ ἔργον λόγον τε εὐρεῖν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τῆς τε ἰδιότητος, καὶ τῆς ἔργου αὐτοῦ ἐξέτασιν.

Ἐρ. Περὶ τίνος τούτων ἡμῶν ὁ λόγος ἐνταῦθα;

Ἀπ. Περὶ τοῦ τρίτου, μεταφυσικῶς δηλ. τὴν τοῦ Θεοῦ ὑπαρξίν εὐρεῖν.

Ἐρ. Πῶς ἔσαι τοῦτο λεπτόν τῷ νοῦ;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὅτι μὴ οὐσα ὄν ἀναγκαῖον, ὑφ' ἐτέρου ἀναγκαίου τὴν ὑπαρξίν ἔχει.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀναγκαῖον, καὶ μή;

Ἀπ. Ἀναγκαῖον μὲν ὄν ἐστὶ τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον, ὅ ἐστι τὸ ἀβύπαρκτον, τὸ μηδέποτε ἀλλοιούμενον, μὴ μεταβάλλόμενον, μὴ τρεπόμενον, μὴ παθαινόμενον ἕξωθεν· τὸ δὲ τὰ τοιαῦτα πάσῃον κατὰ συμβεβηκὸς εἶναι λέγεται· ὡς οὖν ἡ ψυχὴ πολλὰς μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις τοιαύτας πάσχουσα, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν ὑπάρχουσα, ἀφ' ἐτέρου αἰτίου ἕξ ἀνάγκης τὴν ἐξάρτησιν ἔχει.

§. υἱά. Ἐρ. Πόθεν ἄλλοθεν δῆλη ἡ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς;

Ἀπ. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν· οὔτε γὰρ αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς λαβεῖν αἴσθημα δύναται, μὴ τῶν ἕξωθεν προσβάλλοντων, οὔτ' αὖ προσβαλλόντων ἐκείνων, ἀπόσασθαι· τὸ δὲ τοιοῦτον οὐκ ἂν εἴη ἀβύπαρκτον· πῶς γὰρ τὸ μηδὲ τῆ ἑαυτοῦ δυνάμει ἐλευθέρως δυνάμενον χρῆσασθαι; ἔπειτα οὐδ' αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἢ νοεῖν δυναμένη σύνοιδε πῶποτε ἑαυτῇ ἀβύπαρκτος οὐσα· ἔστιν ἄρα τί, ἀφ' οὗ ὡς πρώτου ἀναγκαίως ἡ ψυχὴ ἐξαρτᾶται.

§. υἱβ'. Ἐρ. Πόσῳ ἄλλως ἔχεις πισῶσασθαι τοῦτο;

Ἀπ. Τετραχῶς, ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν σωμάτων, ἐκ τοῦ τέλους αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἰσορίας.

Ἐρ. Πῶς τὸ πρῶτον τὸ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου γιγνόμενον;

Ἀπ. Ὅτι τῷ θεῷ ἀβύπαρκτον ὁμολογεῖν οὐδέν ἐστιν ἀντιφάσκον· οὐδ' ἔστιν, ὃ ἂν ἀντιπεριπίπτει τῷ λόγῳ τοῦ: φ.

Ἐρ. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν σωμάτων;

Ἀπ. Ὅτι τὰ πάντα, ὡς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ὄντα διηγεαῖ, ἐν ἐτέρῳ τελευταίῳ τε καὶ ἀναγκαιῷ ὄντι, ἀναγκαίως τὴν αἰτίαν τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως ἔχουσιν.

Ἐρ. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἀρμονίας τῶν ὄντων;

Ἀπ. Ὅτι πάντα ὀρώμεν τὰ γιγνόμενα κατὰ λόγον γιγνόμενα.

τοῦτο δὲ τῆ ἀλόγῳ φύσει ἀποδιδόναι ἄλογόν τε καὶ ἄτοπον ἔστιν ἄρα τι λογικὸν ὑπέρτατον καὶ τελειότατον.

Ἐρ. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας πῶς;

Ἄπ. Ὅτι ἐξ ἀρχῆς παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἢ τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξεν ἰδέα, καὶ ἕνα τούτων εἰς διαφόρους καὶ ἀλλοκότους ἐτράπησαν δοξασίας, οὐκ οὖν καὶ τούτων ἀπάντων ὁμολογεῖται ἢ ὑπάρξεις τοῦ Θεοῦ.

§. υιγ'. Ἐρ. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ χωρῶμεν ἤδη καὶ εἰς τὰ δευτέρα, ἃς ιδιότητος αὐτοῦ ἔφησιν εἶναι. Τίνες δὲ εἰσὶν αὗται;

Ἄπ. Τὸ αὐθύπαρκτον, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, τὸ ἐνιαῖον, τὸ παντοδύναμον, τὸ πάνσοφον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀγαθόν, τὸ δίκαιον, καὶ ὅσα τοιαῦτα πρόσκειται τῇ ὑπερτάτῃ οὐσίᾳ.

Ἐρ. Δεῖξον πρῶτον, πῶς ἐστὶν αὐθύπαρκτος ὁ Θεός;

Ἄπ. Ὅτι, ὁμολογηθὲν ὑπάρχειν Θεὸν, ἀνάγκη καὶ αὐθύπαρκτον τοῦτον εἶναι.

Ἐρ. Ἰπὸ τίνος γὰρ ἂν τὴν ὑπαρξίν ἔσχε, προόδου τῶν αἰτιῶν μὴ ἂν προϊούσης ἐπὶ ἄπειρον;

Πῶς δὲ καὶ αἰώνιος;

Ἄπ. Ὅτι αὐθύπαρκτου ὁμολογηθέντος αὐτοῦ, ἀνάγκη καὶ αἰώνιον εἶναι· εἰ γὰρ ἦν ὅτι οὐκ ἦν, πῶθεν ἂν τὴν ἀρχὴν ἔσχε, μὴ οὐσης προόδου τῶν αἰτιῶν ἐπὶ ἄπειρον; ἢ αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ; ἀλλὰ πῶς αὐθις ἂν εἴη τὸ μὴ ὄν ἐκ μηδενὸς γενέσθαι, ἀρχὴν λαβόν; οὐκ ἦν ἄρα, ὅτε Θεὸς οὐκ ἦν, ἀλλ' ἦν καὶ ἔσται· ὁ γὰρ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔχει, τοῦτο ἀδύνατον μὴ καὶ αἰδιον εἶναι.

§. υιδ'. Ἐρ. Τέλειος δὲ πῶς ἂν εἴη;

Ἄπ. Εἰ γὰρ αὐθύπαρκτος; ἔσται δὴπου καὶ ἀνεξάρτητος, ὡς μηδενὸς ὄντος, ὑφ' ὅτου ἐξαρτηθήσεται· τὸ δὲ τοιοῦτον πῶς ἂν εἴη ἀτελές, τέλειον ἀφ' ἑαυτοῦ δυνάμενον εἶναι;

Ἐρ. Πῶς δὲ ἄπειρος;

Ἄπ. Ὅτι τελείῳ ὄντι οὐδ' ἂν ἐπινοίῃ προσθεῖται μὲν τι· ἢ γὰρ προσθήκη ἀτελοῦς καὶ πεπερασμένου ἐστὶ προσθήκη· ὁ δὲ προσθήκην

ἰσοδύναμος προσίεται, τοῦτο ἄπειρον ἀντικρυς· εἰ δὲ μὴ, εἴη ἂν ἀτελές, ὅπερ ἀντιφάσκει πρὸς τὰ εἰρημένα·

Ἐρ. Πῶς δὲ ἀπερίγραπτος;

Ἀπ. Φανερόν, ὅτι τὸ ἄπειρον ἔστι πάντως καὶ ἀπερίγραπτον· τὸ γὰρ παντὸς ἐπέκεινα πέρατος πῶς ἂν περιγραφῆν ἐπιδέξαιτο;

Ἐρ. Πῶς δὲ πανταχοῦ παρών;

Ἀπ. Ὅτι ἀνάγκη τὸ παντὸς πέρατος καὶ περιγραφῆς ἐκτὸς πανταχοῦ παρεῖναι·

Ἐρ. Πῶς δὲ καὶ εἷς ὁ θεός;

Ἀπ. Ὅτι τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίγραπτον οὐ δύναται μὴ εἶναι πανταχοῦ ὁλοκῶν οὔτε πολλὰ εἶναι· τὰ γὰρ τοιαῦτα ἐν τόπῳ καὶ πεπερασμένα·

Ἐρ. Πῶς δὲ παντοδύναμος καὶ πάνσοφος;

Ἀπ. Ὅτι, ὅτι πάντα τὰ εἰρημένα πρόσσειν, ἔσθ' ὅπως μὴ παντοδύναμον καὶ πάνσοφον ἔσται; δύναται δ' οὖν, ὃ βούλεται· βούλεται δὲ αἰετὰ ληθές καὶ σύμφωνον τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ· οὐ γὰρ ἂν τὰ ἀντιφάσκοντα συναληθεύειν ποιήσειεν, οὐδ' ἂν ψεύσαιτο καθ' ἧς τέταρχε τάξεως ἐξ ἀρχῆς·

Ἐρ. Πῶς δὲ καὶ ἀπλοῦς ὁ θεός;

Ἀπ. Ὅτι οὐσία ἐστὶ διανοητική· εἰ μὴ γὰρ τοιοῦτος, ἔσται πάντως σύνθετος· τὸ δὲ σύνθετον ἐκ μερῶν· τὰ δὲ μέρη προϋποτιθένται· τὰ δὲ προϋποτιθέμενα ἦν ἂν αὐτῷ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως· ὃ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀναγκαίως ὑπάρχοντι, καὶ αὐτοῦ ὑπάρκτω, καὶ αἰωνίῳ, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς, ἃ φθάσαντες ἀπεδείξαμεν·

Ἐρ. Πῶς δὲ ἀναλλοίωτος;

Ἀπ. Δῆλον ὅτι, εἰ ἀπλοῦς, ἔσται δῆπου καὶ ἀναλλοίωτος· εἰς τί γὰρ ἀλλοιωθήσεται τὸ ἀναγκαίως καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον;

§. υἱέ. Ἐρ. Ἐπέσαν δὲ τοῦ θεοῦ ιδιότητα ἔχεις εἰπεῖν;

Ἀπ. Πῶς γὰρ οὐ; ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τῶν τε εἰρημένων καὶ τῶν παρελεμμένων ἐπιλάμπει μάλιστα ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ καὶ δικαιοσύνη·

Ἐρ. Πόθεν αὐτῷ πηγάζουσι ταῦτα;

Ἀπ. Ἐκ τῆς ἑαυτοῦ τελειότητος· τελείος γὰρ ὢν, οὐ δύναται μὴ καὶ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος εἶναι, καὶ πᾶσας ἔχειν τὰς ἀρετάς·

Ἐρ. Τί ἐστιν ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ;

Ἀπ. Ἰδιότης, καθ' ἣν εὐτε ἡμᾶς πεποιήκει καὶ ποιεῖ, τά τε πρόντα ἀγαθὰ ἡμῖν συντηρῶν, καὶ εἴ τινος ἐλλειπόμεθα, καθ' ἐκάτερον τελειῶν ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν θέλησιν κυβερνῶν πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ τῇ ψυχῇ τὴν ἐλευθερίαν δωρούμενος.

Ἐρ. Τί δὲ δικαιοσύνη;

Ἀπ. Ἰδιότης, καθ' ἣν ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδώσει ἡμῖν ἐκάστῳ ἀμοιβὴν τῶν κατὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς βεβιωμένων ἀξίαν.

§. υἱς'. Ἐρ. Ἐν δὲ τῇ δημιουργίᾳ τίνες τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ ἐπιλάμπουσι μάλλον;

Ἀπ. Ἡ δύναμις, ἡ σοφία, καὶ ἡ ἀγαθότης· ἡ δύναμις μὲν, ἥ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεν· ἡ σοφία δὲ, ἥ ἐν ῥῶτῃ καὶ ἀπορῥῶτῃ τῶν ἐπὶ μέρος συντηρεῖ τὰ καθήλου, καθ' οὓς λόγους οὐσιοποιούς αἰώνιους ἐν τῷ δημιουργικῷ συνυφασθῶτας νοῦ, τὰ δ' ἐν χρόνῳ ποθ' ὑπερον δεδημιούργηκεν· Ἡ δ' αὖ ἀγαθότης, ἥ διέπει τὸ πᾶν ἐν παντοίαις μεταβολαῖς πρὸς τὸ σώζεσθαι ὅπου μάλιστα ἐνορεῖται ἡ πρόνοια αὐτοῦ διήκουσα μέχρι τῶν ἐσχάτων· Ὁμοίως ἡ μὲν οὖν ἡ δημιουργία, ἀνεργήνευτος δὲ ἡ συντήρησις, ἀκατάλαπτος ἡ κυβέρνησις, ἀνέκφρατος καὶ ἡ πρόνοια.

Ἐρ. Ἐπανάλαβε ἡμῖν τὰ περὶ Θεοῦ εἰρημένα μετὰ συντομίαν.

Ἀπ. Ὁ Θεός ἐστιν ἀναρχος, αὐτόπαρκτος, αἰώνιος, τέλειος, ἐν ἐπιτάσει καὶ πλήθει μεθ' ὑπερτελοῦς τῆς ἀπλότητος τὰς ἀπλᾶς ἀπλῶς τελειότητος ἔχων, ἡλικίας καὶ ὄτας αὐτὸν ἐξισχύσειε νοῦς οὐμὸς περινοῆσαι, ἀπειροτέλειος καὶ ἀπλῶς τέλειος ἐξυμνούμενος, ἄπειρος, ἀπερίγραπτος, ἀναλλοίωτος, αὐτοκίνητος, ἢ μάλλον ὁ αὐτοκινήτως τὰ πάντα κινῶν καὶ κοσμῶν· ἀγαθός, δίκαιος, ὁ διεξάγων τὰ πάντα σθένος καὶ προνοία μέχρι τῶν ἐσχάτων, καὶ ὁ ἐπαγγελόμενος δόξαι κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστῳ τὸν μισθὸν τῶν βεβιωμένων.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Ἀγαθόν τί ἐστι. §. ζς'.	κόν ὅτι πότ' ἐστι. κζ'. πρόοδος
Ἀγαθότης τί ἐστι καὶ τίνες αὐτῆς	αὐτῶν ἐπ' ἄπειρον οὐκ ἂν εἴη. υι.
αἱ βαθυίδες. λ'.	Ἀληθεια ποσαγῶς λέγεται. κη.
Ἀγάπη τί ἐστι. ξη.	Ἀληθῶν ψυχῆς τί ἐστι. ξς'.
Ἀδιαφορία τῆς ὕλης τί ἐστι. λθ'.	Ἀνάμνησις τί ἐστι. ξά.
Ἀδράνεια τί ἐστι. κ. νόμος αὐτῆς. λθ.	Ἀναπόλησις τί ἐστι. ξά.
Ἀδύνατον ποσαγῶς. ιγ'.	Ἀναγκαῖον τί καὶ ποσαγῶς. ιδ'.
Ἀθυμία τί ἐστι. πζ'.	Ἄνισον τί ἐστι. ιζ.
Ἀτόν τί ἐστι. κα.	Ἀνόμιον τί ἐστι. ιζ.
Ἀτόνιον τί ἐστι. κα.	Ἀντίδροσις τῆς ὕλης τί. μ'.
Ἀίσθηματὰ διὰ τῶν νεύρων ἐγγί-	Ἀντιπάθεια τί ἐστι. κ'. Ἄριστον τί ἐστι. κα.
νονται τῇ ψυχῇ. νς'. ὑπὸ τῶν	Ἀπόφανσις τί. δ'.
σωμάτων τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦνται,	Ἄπειρον τί ἐστι. κα.
ταῖς δ' ἀληθείαις τῆς σώματιν	Ἀπόφασις. έ.
οὐχ ὑπάρχουσι. νθ.	Ἄρετή οὐ κατορθοῦται ἄνευ παθῶν.
Ἀίσθησις δύναμις τῆς ψυχῆς. νε.	καὶ ὅτι οὐκ ἀπάθεια αὐτή, ἀλλὰ
αἰσθησις, αἰσθημα, αἰσθητικόν.	συμμετρία παθῶν. πδ'.
αἰσθητὸν, αἰσθητήριον διακρίνου-	Ἀρχή τί ἐστι. γ'. τῆς συνθέσεως.
σι πρὸς ἀλλήλα. νε.	τῆς γενέσεως, τῆς γνώσεως, καὶ
Ἀίσθησις ἀρχὴ τῶν μερικῶν ιδεῶν.	διαφέρει τοῦ αἰτίου. γ'. ἀρχαὶ
δ'. διὰ τῆς ἀρχῆς πρῶτον ἐγγί-	πρῶται ἢ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. λε.
νεται ἡμῖν ἢ τῆς υπάρξεως τῶν	δεύτεραι. λς'.
πραγματῶν πρῶτη ἔννοια· εἶθ'	Ἀταξία τί ἐστι. κη.
αὐτῶ καὶ τῆς ἀποστάσεως. ς'. τῆς	Ἄτομος οὐσία τί ἐστι καὶ ὅπως
ἐκτάσεως καὶ σφρόδτητος. η'. τοῦ	ἔχει. λς'.
σώματος. θ'. ὅπως αἰσθησις αἰσ-	Ἄγθος τί ἐστι. πζ'.
θησιν τυγχάνει διδάσκουσα. ε.	Γέλως τί ἐστι. πς'.
Ἀισθητήρια πέντε. νε. ὅπως ἐνερ-	Γεῦσις θίξει μόνη τὰς ιδέας τῇ
γοῦσι. νζ'.	ψυχῇ ἀναπέμπει. ς'.
Ἄττα εἶ. κγ'. τὸ ποιητικὸν ποσα-	Γνώσις ὅπως ἡμῖν ἀναφύεται. δ'.
γῶς κδ'. τὸ τελικὸν ὅπως. κε.	γνώσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἀπα-
τοῦτικὸν ποσαπλῶς. κς'. τὸ εἶδι-	

στάσεως. ε. γνώσις τῶν αἰσθη-
σεων. ζ'. τῆς ἐκτάσεως καὶ τερ-
ρότητας ἢ τοῦ σώματος. θ'.
Διάστημα τί ἐστι. ιθ'.
Διάλυσις τί ἐστι. πσ'.
Δύναμις τῆς ψυχῆς τριττῆ. δ'.
ἀρχὴ καὶ αἰτία πᾶσης κινήσεως
καὶ μεταβολῆς. ια. ἡ μὲν ἐλευ-
θερος ἡ δὲ, ἀναγκαστή· καὶ ἡ
μὲν ἐνεργητικὴ, ἡ δὲ παθητικὴ·
αὐτῶν δυνάμεις ἀπίκρυφοι. λζ'.
δυνάμεις πέντε. νδ'. δυνάμεις
ἐκούσιαι, καὶ ἐλευθεραὶ. οα.
Δυνατὸν ποσαχῶς. ιγ'.
Δυσφορία τί ἐστι. πζ'.
Δυσχερέα τί ἐστι. πξ.
Ἔθος, ὅτι ἰσχυρόν. ξξ.
Ἐιδὸς τί ἐστι. κσ'. ὅτι ἀρχὴ μετα-
φυσικῆ. λε.
Ἐκτασις τί, καὶ ὅπως γινώσκει-
ται. ἡ. ὅτι ποιότης οὐμωδῆς. θ.
Ἐλεος τί ἐστι. πζ'.
Ἐλευθέρα βούλησις. ξη. ξβ'. διττῆ
τις ἐστίν, ἡ μὲν ἀπο βίας, ἡ δὲ ἀπο
ἀνάγκης. ξθ'.
Ἐλπίς τί ἐστι. κ'.
Ἐνδεχόμενον τί ἐστι. ιδ'.
Ἐνεργεῖα, ὡς μὲν ἐκ τῆς δυνάμεως
προβαλλομένη, λέγεται· ὡς δὲ
πρὸς τὸ δεκτικόν, πάθος. ια. καὶ
ἄλλως. α.
Ἐννοια ὅποια. δ'.
Ἐπιτροχά. δ'.
Ἐπιχειρηματικαία τί ἐστι. πζ'.
Ἐπεροπία τί ἐστι, καὶ ποσαχῶς. ις'.
Ἐυδαιμονία τις μὲν τελεία· τις δὲ
ἡ πρόσκαιρος καὶ ποσαχῶς. λα.
Ἐυθυμία τί ἐστι. πς'.
Ζῆλος τί ἐστι. πζ'.
Ἐθνοῦ τί ἐστι. πς'. πζ'.

Ἡρεμία τί ἐστι. ιθ'.
Θέλῃσις δύναμις τῆς ψυχῆς τί
ἐστι. ξε. συνοιδε τὴν ἐαυτῆς ἐλευ-
θερίαν. ξη.
Θεολογία. α. διαίρεσις αὐτῆς. σ'.
Θεὸς ὑπάρχων πολλαχῶς ἀποδεί-
κνυται. υἱ. καὶ ἐξῆς ὅτι αὐτοῦ
παρκτος καὶ αἰώνιος καὶ αἰδιος.
υγ'. ἀνεξάρτητος, τέλειος, ἀπαι-
ρος, ἀπερίγραπτος, πανταχῶ
παρών, εἷς, παντοδύναμος, ἀπ-
λοῦς, πάνσοφος, ἀναλλοίωτος.
υιδ'. ἀγαθὸς καὶ δίκαιος. υιε. τῶν
ἰδιότητων αὐτοῦ αἱ προϋφουσαι
ἐν τῇ φύσει τὸ σοφόν, τὸ ἀγα-
θόν, τὸ δυνατὸν ἐστί. υισ'.
Θεωρία τί ἐστι. ξα.
Ἰδέα ὅποια. δ'. ἀρχὴ καὶ τῆς ἐν-
νοίας· αὐτῶν συνεχόμεναι ἐν τοῖς
ὑπνοῖς. πα.
Ἰσον τί ἐστι. ιζ'.
Κακία ποσαχῶς. λ'.
Κακὸν τί ἐστι. ζς'.
Κίνησις τί ἐστι. ιθ'. δύναμις τῆς
ψυχῆς ὅπως δι' αὐτῆς ἐνεργεῖ,
καί πως καὶ παθαίνεται. τι. ια. πα'
Κοσμολογία. α. λβ'.
Κόσμος τί ἐστι. λβ'. ποσαχῶς λέ-
γεται. λδ'. εἰ ἔχει ἀρχὴν. μά.
εἰ τέλειος καὶ ὅπως. μβ—μδ'.
Κτήνη ὅτι ὁμηρικὰ. οβ'—οε. οὐ
μηχανικῶς κινουμένη· ἀλλὰ ῥί-
σει καὶ θελήσει. οε. ὅτι οὐ λογικὰ
καθ' ἡμᾶς. ος'. ὅτι αἰσθήσει καὶ
κρίσει τῶν ἐκ φύσεως συμβαι-
νόντων ἡμῶν τελειότερα. οζ'. ὅτι
φρονήσεως καὶ γνώσεως οὐ πάν-
την ἄμοιρα. οή.
Λύπη πάθος ἀρχικόν. πέ. τί ἐστίν
αὐτή. πς', πη.

Μεταμείλια τί ἐστὶ. πζ'.

Μεταφυσική τί ἐστὶ. α'.

Μεταφυσικῶς θεολογεῖν. υί.

Μνήμη δύναμις τῆς ψυχῆς. ζα' ὅτι διάφορος πάση ηλικίᾳ. ζβ'. συμπεριάγεται περιστάσεσι. ζγ'. διαφέρει φαντασίᾳς. ζδ'.

Μίσος τί. πζ'.

Νέμεσις τί. πζ'.

Νόμος φύσεως ἀκατάληπτος. λζ'. νόμος ἀδρανείας. λη. νόμος ἀδιαφορίας. λθ. νόμος ἀντιδράσεως. μ. νόμοι ἠθικοί τρεῖς. αὐτόθι.

Ὀδύνη τί ἐστὶ. πζ'.

Ὀϊκτος τί ἐστὶ. πζ'.

Ὅμοιον τί. ιζ'. ἐκ παραβολῆς αὐτοῦ πολλὰ ἔννοια γενικὰ ἀναρῶνται. ιε'.

Ὅν καὶ μὴ ὂν τί, καὶ ποσυχῶς. ιβ'. ἀναγκαῖον καὶ κατὰ συμβεβηκίς. υί.

Ὀντολογία τί ἐστὶ. α'.

Ὀρεῖς τί ἐστὶ. ζη'.

Ὀυμὴ τί ἐστὶ. ζη'. οβ' καὶ ἐξῆς.

Ὀύσια τί ἐστὶ. ι'. Ὀρισμός. ια'.

Ὀχλησις τί ἐστὶ. πζ'.

Πάθη τοῦ σώματος πόθεν καὶ ὅπως πβ'. ὁ τροπος τῆς ἀλληλοπαθείας αὐτῶν ἀκατανόητος. πγ. ὅτι δεῖ μόνον μεταρῶναι τὴν πάθη. πδ'. τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἀγάπη καὶ μίσος, ἢ μᾶλλον ἡδονὴ καὶ λύπη. πέ.

Πεπερασμένον τί ἐστὶ. κα'.

Πένθος τί ἐστὶ. πζ'.

Πνεῦμα ζωτικὸν τί ἐστὶ. ις'.

Προσῆ τί ἐστὶ. ζ'.

Σκέψις δύναμις τῆς ψυχῆς. ξ'.

ὑπερφύσις τί καὶ ὅπως εἰς εὐνοιαὶν ἔκει. η'. θ'.

Στοιχεῖα τίνα. κς.

Σύστημα τοῦ κόσμου πόθεν. λζ'.

Σύγγυσις τί ἐστὶ. πζ'.

Συμπάθεια τί ἐστὶ. κ'.

Σφακελισμὸς τί ἐστὶ. πζ'.

Σῶμα τί ἐστὶ, καὶ τί διαφέρει τῆς ὕλης. ι'.

Τάξις τί ἐστὶ. κη'.

Ταυτότης τί, καὶ ποσυχῶς. ις'.

Τελειότης τί ἐστὶ, καὶ βαθμίδες αὐτῆς. κθ'.

Ἰλη διαφέρει σώματος. ι'. ποσυχῶς ἐκλαμβάνεται. κς'. ὅτι ἀρχὴ μεταφυσική. λε'. μετακινεῖται ὑπὸ τῶν ἔξωθεν προσβαλλόντων. λθ'. γνωρίσματα αὐτῆς τρεῖς. αὐτόθι. ὕλη φρούδης ὁποῖα νς'. διαφορημεύει τὰς ἰδέας εἰς τὸν ἐγκέφαλον. νζ'.

Ἰπαρξίς θεοῦ πολλαχῶς ἀποδεικνύεται. υί. καὶ ἐξῆς.

Ἰπνος πόθεν καὶ τί ἐστὶ. οθ'. τίνα αὐτοῦ τὰ ἐπαγωγὰ. π'. παρὰ τὰ τῶν ἐνουπνίων. πά' σημ.

Φαντασία τί ἐστὶ, καὶ ὅπως εἰς μανίαν περιτρέπει πολλαχίς. ζδ'. ἐπιβρόνυσι τὰ πάθη. ζζ'.

Φθόνος τί ἐστὶ. πζ'.

Φύσις τί ἐστὶ καὶ διαφορὰ αὐτῆς πρὸς τὴν οὐσίαν. ια. κατὰ φύσιν, παρὰ φύσιν, ὑπὲρ φύσιν τί διαφέρει. λζ'. νόμοι φύσεως τρεῖς. λη. λθ'. μ'.

Χαρά τί ἐστὶ. πς'.

Χρόνος τί ἐστὶ. ιθ'.

Ψυχὴ ὅπως τὰς ἰδέας διὰ τῶν αἰσθήσεων λαμβάνει. δ'. ε'. ς'. ὀρισμὸς αὐτῆς. μέ. ὅτι ἐξ ἐτέρου τινὸς ἀναγκαῖου ἐξαρτᾶται. υί. καὶ ἐξῆς. ἐκ τῶν δυνάμεων καὶ

<p> ενεργειῶν αὐτῆς ἡ οὐσία δηλοῦ- ται. μσ. ὅπως ἀπλῆ καὶ ἄυλος. μζ. διαφορὰ πρὸς τὸ σῶμα. μή. ὅτι ἀφθαρτος. μθ'. ἀρχὴ αὐτῆς. ν'. εἰ ἀεὶ νοεῖ. νά. ἀναπαύεται ἐν ὕπνοις. νγ'. δυνάμεις αὐτῆς πέν- </p>	<p> τε. νδ'. ἔδρα αὐτῆς, καὶ δια- τῶν νεύρων αισθάνεται. νς'. ἀλ- ληλοπάθεια πρὸς τὸ σῶμα. νζ'. ὅτι καὶ ἐν ὕπνοις οὐ γήσυχ' αἰ. πζ. ὀρισμένον τί ἐστὶ. κά. ὄσεις. κ'. </p>
---	---

HOIKH.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

- α. Τί ἐστιν ἠθικὴ φιλοσοφία, καὶ εἰς τί καταγίνεται.
 ζ. Ὅπως ἐκ τοῦ σώματος τὰ πάθη προκύπτουσι.
 κ. Ὅπως ἐκ τῆς ψυχῆς ἀναφύονται τὰ πάθη.
 κγ'. Περὶ Φαντασίας.
 κθ'. Οἶων κακῶν ἡμῶν ἡ φαντασία αἰτία γίγνεται.
 λθ'. Ὅπως ἄν τις εὐθυμοίῃ ἐκ τῆς φαντασίας.
 μ'. Περὶ Θελήσεως.
 μδ'. Περὶ Ὁρέξεως.
 μέ. Περὶ παθῶν γενικῶν.
 νγ'. Περὶ παθῶν ἰδικῶν.
 ξ'. Ὅπως ἄν τις βουλήν ἐπανορθώσεως λάβοι.
 ξθ'. Περὶ τοῦ γινῶθι σαυτόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

- οη'. Περὶ τῶν καθηκόντων.
 πα'. Τὰ πρὸς θεόν.
 πγ'. Τὰ πρὸς ἑαυτόν.
 πς'. Τὰ πρὸς ἄλλους.
 μη'. Τὰ πρὸς τοὺς παῖδας.
 ρα'. Τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς.
 ρβ'. Τὰ πρὸς τοὺς φίλους.
 ργ'. Τὰ πρὸς τὴν πατρίδα.
 ρε'. Τὰ πρὸς τοὺς εὐεργέτας.

- ρς'. Τὰ πρὸς τοὺς ἡγέμονας,
 ρζ'. Τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους.
 ρη'. Περὶ Ἀρετῆς.

 ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

- ριγ'. Περὶ φύσεως ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.
 ριβ'. Περὶ χαρακτήρων τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ.
 ρλ'. Ὅπως ἄν τις ἀντιπαρατάτοιτο πρὸς τὰ πάθη, τοῦ ἄκρου
 ἀγαθοῦ ἐφικέσθαι βουλόμενος.
 ρλς'. Ὅτι χριστιανῶ καὶ πλέον ἐξ ἀποκαλύψεως δεδωρηται
 φῶς πρὸς τὴν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἀπόλαυσιν.
-

Η Θ Ι Κ Η Σ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Τί ἐσιν Ἠθικῆ, καὶ περὶ τί καταγίνεται:

§. 4. ΤΗΝ μεταφυσικὴν πραγματείαν, δι' ἧς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων ἐν γένει θερώμεθα, ἐν τοῖς εἰρημένοις περᾶναι λόγους, ὥρα ἦδη ἡμῖν ἀπὸ τῆς θεωρίας ἐπ' οὕτην μεταφοιτῆσαι τὴν πράξιν· γνῶσις γὰρ ἄνευ πράξεως ἐκπίπτει μάταιος καὶ ἀργός· ὥσπερ αὖ καὶ ἡ πράξις πολλάκις σὺν οὐδενὶ ὀδεύουσα λόγῳ, τῆς εὐθείας ἀποπλαναίῃσα, τυρῆλ καὶ ἀγρεία ἀποβαίνει παντάπασιν· ἄμφω δὲ εἰς ἐν συνελθόντα μετ' ἐμμελείας, τὴν ἡδίστην συνέστησαν ἀρμονίαν.

§. 5. Τέλος γὰρ Μεταφυσικῆς τῆλεθές ἐν ὑψηλοῖς καὶ ἀφηρημένοις λόγοις, τὴν αἴσθησιν ὅλως ἐκρεύγουσιν, ἀνευρεῖν· ἐν οἷς τὸ ἐν ἡμῖν νοσοῦν τελειώσαντες, καὶ τὴν πρὸς τὴν πράξιν ὁδὸν προελάσαντες, ἐπ' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν μεταβαίνομεν, ὃ ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία ποιῶναι μαλιστα τέλος.

§. 6. Ταύτης τοίνυν, ὃ μὲν περὶ τὸ δίκαιον, τίμιον, καὶ καλὸν εἰδικῶς καταγίνεται, Φυσικὸς νόμος ἤκουσεν· ὃ δὲ τὸ χρήσιμον θεωρεῖ, καινῇ μὲν Πολιτικῇ, ἰδίᾳ δὲ Οἰκονομικῇ ὀνομάζεται· ὃ δὲ τρίτον περὶ τοῦ τί ἐστι ἄκρον ἀγαθὸν ἡμᾶς ἐκπαιδεύει, Ἠθικῆ τοῦτο κέκληται· περὶ ἧς ἡμῖν νῦν ὁ λόγος.

§. 7. Ἔστι τοίνυν Ἠθικῆ ἐπιστήμη πρὸς τὸ ἄριστον τέλος, καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῇ εὐδαιμονίαν προοδοποιούσα, καὶ ἐπὶ τὴν ἐπίτευξιν αὐτοῦ ἀφικέσθαι προάγουσα· ἄκρον δ' ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ

ἐξοχώτατον πάντων· οὐ ἡ ἀπόλαυσις ἦτοι ἐξισοῦται τοῖς λοιποῖς ἀγαθοῖς, ἢ ὑπερέχει συνάμα αὐτῶν ἀπάντων (*). διὸ πεπληρωμένης τῆς ἐφέσεως οὕτως, ἀτάραχος καὶ εὐδαιμόνων ὁ ἄνθρωπος γίγνεται.

§. ε'. Ἄκρον δὲ καὶ ἔσχατον πάντων τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἡ εὐδαιμονία ἐστίν, ὡς τινες ὑπετόπασαν, ἀλλ' οὐ τυχόντες, καὶ τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς ἀπολαύομεν ἅμα· ἐστὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἄλλο, ἢ αὐτὸς ὁ ΘΕΟΣ, ὡς εἰρήσεται κατωτέρω. ρζς'. (**)

§. ς'. Τοῖς οὖν πρὸς τοῦθ' ὀριωμένοις προσήκει πρῶτον μὲν διακρίνειν τὰ πάθη, ὑφ' ὧν συμβαίνει κατέχεσθαι, ὥστε τούτων, ὅσον οἷόντ', ἀπέχεσθαι· δευτέρον δὲ τὰ καθήκοντα, τὰ τε πρὸς τὸν θεόν, τὰ τε πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀνθρώπους μαθεῖν, καὶ μαθόντας ποιεῖν· καὶ τρίτον, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν μαθόντας, ἀντιπαρατάττεσθαι πρὸς τὰ πάθη, σπεύδοντας πρὸς ἐκεῖνο, τῷ ἔξ ἀποκαλύψεως μάλιστα φωτὶ ἐπομένους. Καὶ ἦδε ἡ τρίπλοκος τῆς βίβλου τάξις ἔσαι ἡμῖν ἐξῆς.

Ὅπως ἐκ τοῦ σώματος τὰ πάθη προκύπτουσι.

§. ζ'. Ἐπεὶ τοίνυν περὶ τῶν παθῶν ἡμῖν πρῶτον τέτακται πραγματεύεσθαι· τὰ δὲ πάθη ἀπὸ τοῦ σώματος δοκεῖ τὴν γένεσιν μάλιστα ἔχειν, εἵπωμεν περὶ τοῦ σώματος πρῶτον, σοφῶν τε ἀνδρῶν

(*) ὥστε γὰρ ἐπὶ τῶν πληρωμένων, διαφορῶν προκειμένων ποσότητων χρημάτων· εἶεν. 10000, 1000, 500, 100, 50, 20, 10, 1, ἕκαστος αὐτῶν εὐχεται τῆς μεγίστης [ποσότητος] τυχεῖν, μὴ ἔξόν ἀπάσας ἐλπίζειν· οὕτω καὶ τῷ ἀνθρώπῳ. μὴ ἔξόν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύειν, τὸ γὰρ τελειότατον κτήσασθαι πειρατέον αὐτῷ γὰρ ὁ Σωτῆρ (Λουκ. 10.) ἐνός ἐστι χρεία φησί· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο. Ἄν. Ἡθ. ρμ'.

(**) Οὐκ ἄρα ἔσχατον τέλος ἡ εὐδαιμονία, καὶ τὸ ἀτάραχον τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἡ τοῦ κρείσσου ἀγαθοῦ ἀπολαύσις, ἢ τινὲς ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν γαλήνη· ἵνα ὅσοι ἐσμέν οὐκ ἐπιθυμοῦμεν οὐ γὰρ ἐπιτέμεθα τοῦ κρείσσου ἀγαθοῦ, ἵνα ὅσοι εὐδαιμόνηται· ἀλλ' ἐσμέν τοῦτο· διότι τοῦ κρείσσου ἀγαθοῦ ἀπολαύομεν· οὐδὲ γὰρ ἂν λεγοίμεν κρείσσον ἀγαθὸν ταῦτο, ἵνα ὅσοι ἄλλο ἀγαθὸν ἐσμέν ἐπιτέμετον. Ἄν. Ἡθ. ρξβ'.

ἄμα ἐπόμενοι δόγμασι, καὶ ἀπὸ φυσικωτέρων ἀρχῶν τάληθές ἀνιχνεύοντες.

§. η'. Ἰνα δὴ σαφέστερος ἢ ἡμῖν ὁ λόγος ἐξῆς, ἀρκτέον πρῶτον ἀπὸ τῶν φυσικῶν, ὅσα γε ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι ζυμβάλλεται μάλιστα (*): τῶν γὰρ τοῦ σώματος μελῶν εἰς ὑγρὰ καὶ στερεὰ διαιρουμένων, τὰ ὑγρὰ, ἅτε δὴ πλείστον εἰς τὸ ζῆν συμβαλλόμενα, καὶ τὸν νοῦν πλάθινοντα μάλιστα, ὡς αὐτίκα εἰρήσεται· ἔτι δὲ καὶ τοῖς στερεοῖς αὐτοῖς ὡς θάσις καὶ ἀρχὴ ὑποκείμενα, εἰκότως πρῶτα καὶ μάλιστα συστατικὰ τοῦ σώματος εἶναι ταῦτα παρὰ πᾶσιν νομίζεται.

§. θ'. Τριπτόν γάρ τι εἶδος ζωῆς ὄρωντες τῷ ἀνθρώπῳ ἐνὸν οἱ φιλόσοφοι, φυτικὴν, ζωτικὴν, λογικὴν, ταύτας, ἐξαιρουμένης τῆς λογικῆς, τῇ τῶν ὑγρῶν ἐμφύτῳ δυνάμει ἀπέδωκαν· τῇ γὰρ τοῦ αἵματος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ διὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν εἰς τὸ αὐτὸ κυκλοφορία πρῶτον ἢ τοῦ ἀνθρώπου φυτικὴ ζωὴ διασώζεται· τούτου δ' αὖ τοῦ αἵματος εἰς λεπτότατόν τι διὰ τῆς σπυραγκώδους συστάσεως τοῦ πνεύμονος διῶλισθέντος, εἶθ' οὕτως εἰς τὸν ἐγκέφαλον διήκοντος ἐξ ἠθήσεως, μέρος τούτου εἰς ὑγρὸν ἐκκρινόμενον μυελῶδες, τὰ νεῦρα ὑπέργεται· καὶ οὕτως ἔστε τὰ αἰσθητήρια καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος διϊκνούμενον πάντα, τὴν τε αἴσθησιν καὶ κίνησιν ἀπεργάζεται (Μεταφ. νς.)· τὸ δὲ ὑγρὸν τοῦτο, ὃ οἱ μὲν ὑγρὸν νευρωῶδες, οἱ δὲ νευρώδη ῥοήν, οἱ δὲ καὶ ζωτικὰ πνεύματα ὀνομάζουσιν· οἷδε δὲ οὐδείς, ὅ, τι ποτ' εἴη ταῖς ἀληθείαις· τοῦτο, φημί, ἐν τοῖς νεύροις κατὰ τὸ θεόν διανηγρόμενον, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐξωτερικοῦ αἰτίου, ἢ συμπώματος διακωλύμενον, τὴν αἰσθητικὴν ἡμῖν ζωὴν διασώζει. (**).

§. ι'. Πολλὰ τοίνυν συμβάλλεται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ πᾶν, ἢ χρῆ-

(*) Ὁ δὲ λόγος τούτων οὐ μὲ λαμβάνει τῆς Φυσικῆς μᾶλλον ὢν· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐπιτήμει ἐν πολλοῖς ἐπικαινονοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς τὰ πολλὰ πηγάζουσι ἅπαντα· διασέλλομεν δ' αὐτάς ἀπ' ἀλλήλων, ἐφ' οἷς οὐ δυνάμεθα ἄμα πάντα συμπεριλαμβάνειν τῷ νοῦ, τὸ ὅτι μὴ γὰρ καὶ τῇ ἠθικῇ λόγους εἰσαγαγεῖν φυσικούς, ὡς καὶ αὐτῇ ἐκείθεν ἐγένετο τῶν παθῶν τὰς αἰτίας;

(**) Ταυτίζεται τοίνυν ὁ ἀνθρώπος τοῖς μὲν φυτοῖς, τῇ τῶν ὑγρῶν κυκλοφορίᾳ· καὶ

σις τῶν νεύρων πρὸς τε τὸ τὴν κίνησιν ἐκτελεῖν, καὶ τὴν αἴσθησιν ἀπεργάζεσθαι, τὴν τε τῶν μυῶν ἐκατέρωθεν τάσιν καὶ συστολήν ἐκτελούντων, (Μεταφ. 6.) καὶ ταῖς ἀντιλήψεσι καὶ ἰδέαισι ἔδρα καθι-
σταμένων· πῶς γὰρ ἂν ἄλλως ἐλέπομεν τὰ ὁρώμενα, εἰ μὴ διὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου ταῦτα πρὸς τὸν νοῦν διΐκνουντο; πῶς δὲ καὶ τῶν ἤχων ἀκούοιμεν, μὴ διὰ τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου διαπορθημευμένων ἐκείνων; οὕτω καὶ τῆς ὀσφρήσεως τῶν ὀσφραντῶν, καὶ τῆς γεύσεως τῶν γευσῶν, καὶ τῆς ἀφῆς τῶν ἀπτῶν διὰ τοῦ προσήκοντος ἐκάστη νεύρου ἀντιλαμβανομένων, ἢ ἀντιλήψις διήκει παραχρῆμα εἰς τὸν ἐγκέφαλον, κἀκεῖθεν οὕτως ἀρόρητῳ λόγῳ διαπορθημέεται εἰς τὸν νοῦν. Ἰδε Λογ. ιβ'. Μεταφ. νς'.

§. ιζ'. Τὸ δ' αὐτὸ αἶμα, ὡς διὰ τῆς γημείας πᾶσιν ἐπικρατῦνεται, ἐκ διαφορῶν ἀνομοίων ἀλλήλοις μορίων συνίσταται, φλέγμα-
τος, ἐλαίου, ἄλατος, γῆς. Τῶν δὲ μορίων τούτων μηδὲ δυοῖν γούν τοῖς αὐτοῖς τὴν αὐτὴν μίξιν εἶναι, ἄλλων ἄλλοις περισεσυνόντων καὶ ἐλλειπόντων, διὰ τῆς αὐτῆς χημικῆς καὶ τοῦτο δῆλον καθίσταται· διο οὐδὲ τὸν σφυγμὸν τὸν αὐτὸν πᾶσιν, οὔτε ἴσον, οὔθ' ὅμοιον εἶναι· συμβαίνει. (*)

§. ιβ'. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, εἰκὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων κρά-
σις μὴ ὁμοίας εἶναι, ἀλλ' ἐν οἷς μὲν κρατεῖν τὴν Χοληρικὴν, ἐν οἷς δὲ τὴν Μελαγχολικὴν· καὶ ἐν ἄλλοις μὲν τὴν Αἱματώδη κυ-

γὰρ κἀκεῖνοις ἐνεσί τι ἀπὸ τοῦ γούς διὰ τῶν ριζῶν ἐκροφούμενον, καὶ ἀνω ἐπὶ τὰ ἀκρᾶ ἄλξει τε καὶ ὅσει ἀνεκκείμενόν τε καὶ ἀναπεμπόμενον· τοῖς δὲ ἀλόγοις αὐθις τῶν ζώων, τῶ ὁμοίως ἐκεῖνοις αἰσθάνεσθαι· διαφέρει δὲ τῶ λόγῳ, οὐχ ὅτι κἀκεῖνα οὐ συλλογίζε-
ταί πως, τῆς γε κατ' αἴσθησιν γνώσεως εὐμοιροῦντα (Μεταφ. εε—εζ'), ἀλλ' ὅτι οὐ περὶ καὶ συνειδέναι ἑαυτοῖς τοῖσδε, ἢ τοῖσδε γιγνομένας καὶ διαδεχόμενας· τὰς ἀ-
τιλήψεις· καὶ μάλασ' ἔτε οὐκ ἔχουσι τὴν θέλησιν, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἐλευθέραν. Ἰδε πα-
ρακατιῶν. μ. καὶ Μεταφ. ζβ'.

(*) Ὅτι μὲν τοῦ αἵματος τῶ χημικῷ πυρὶ ἐψόμενον, καὶ αὐαινομένου, ἔξεισι πρῶ-
τον μὲν φλέγμα, ἔπειτα δ' ἐλαίον λεπτόν, μεθ' ὃ παχύτερόν τι κατωφερές· καὶ ἐμπυ-
ρευματικόν (ἐψήσει ἐξίον) μεθ' ἄλατος ἱπταμέτου, ἔσχατον δὲ γῆ σερρακᾶ, μάρτυς ἀξιο-
πιστότατος ὁ Θαυμάσιος Ὀψομᾶνος. τομ. α. τῆς λογ. ἱατρ. σελ. 93. Ἰδε Δίν. Ἡθ. μθ. εἰς
οὗ μαι καὶ παύτι τὰ γε πλείω συνώψιται.

μειύειν ἐν ἄλλοις δὲ τὴν Φλεγματικὴν. καὶ Χοληρική μὲν ἐστὶν ἐν οἷς ἂν ὄτε σφυγμὸς διὰ τὴν τῶν ἀγγείων γενότῃτα ὀξύτερος καὶ σφοδρότερος ἦ, καὶ ἡ ἐλαιώδης ὕλη ἀφθονωτέρα πλημυρῆ ἐν τῷ αἵματι. Μελαγχολικὴ δὲ, ὡν ὄτε σφυγμὸς μέγας καὶ ἀραιὸς ἐκ τῆς τῶν ἀγγείων εὐρύτητος, καὶ τὰ γεώδη μόρια διαψιλέστερα περιφέρονται ἐν τῷ αἵματι. Αἵματώδης δὲ, ὡν ὄτε σφυγμὸς διὰ τὴν τῶν ἀγγείων χαλῶσιν μέτριος, καὶ τὰ ἀλατώδη μόρια διανήχεται ἀφθονα ἐν τῷ αἵματι. Φλεγματικὴ δὲ, ἐν οἷς ὁ σφυγμὸς ἡρέμα σφοδρὸς, καὶ τὸ αἷμα φλέγματι καθορᾶται περικλυζόμενον.

§. ιγ'. Διαφόρως δὲ ἡμῖν τῶν κράσεων ἐγρυσῶν, διάφορα ἡμῖν καὶ τὰ πάθη, ὡς ἐπίμενα ἐκείναις, ἀνάγκη συμβαίνειν. τῆς γὰρ ψυχῆς πολλαχῶς διὰ τῆς νευρώδους ῥοῆς ὑπὸ τῶν ἕξωθεν μεταβαλλομένης (ι.), ἐκείνης δὲ ἐκ τοῦ λεπτοτέρου αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον διηκούτης (β'), καὶ ἐκ διαφόρων καὶ ἀνομοίων μορίων συνισταμένης (γ.), ἔπεται καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ταῖς τοῦ σώματος, ὡς εἰκὸς, ἐπίμενα περιστάσεων, ἐκάσῳ διάφορα γίνεσθαι· καὶ τοῦτ' ἐστίν, ὃ ἄλλος ἄλλου διενηνόχμεν· καὶ ὁ χαρακτηῆρα προσώπων κλεῖν εἰώθασιν οἱ φιλόσοφοι.

§. ιδ'. Ὁ μὲν γὰρ Χοληρικός, ἄτε δὴ ὀξύτερας αὐτῷ τῆς τοῦ αἵματος κινήσεως γινομένης, ἐπαίρεται τὸν νοῦν, καὶ παραχρῆμα μεστὸς ἐλπίδων, φιλοτιμίας, σεμνότητος, καὶ σπουδῆς ἐστὶ· καὶ γελουταῖον, κρίσεως ὀρθῆς εὐμοιρεῖ· ὁ γὰρ ἐλπίδας πλουτῶν, αἰεὶ τὰ μεῖζω διώκει, κἀντεῦθεν φιλοτιμίας ἐμπίπλεται· ὁ δὲ φιλότιμος καὶ σεμνότητος ἔχεται, καὶ σπουδάζει αἰεὶ τυχεῖν, οὐ ἐφίεται τοιοῦτον δ' ὄντα εἰκὸς αὐτὸν καὶ κρίσει ἰσχύειν.

§. ιε'. Ὁ δὲ Μελαγχολικός αἰθίς, διαρρέοντος αὐτῷ ἐκ τῆς χαλαρότητος τῶν ἀγγείων τοῦ αἵματος, φοβεῖται καὶ τὰ ἐκτὸς φέου οὐτινοσοῦν· κἀντεῦθεν εἰς λύπην βέπει, πλεονεξία, ἀγροικία τε, καὶ φθόνῳ κρατούμενος, καὶ ἐργατικὸς διὰ ταῦτα καθίσταται μάλιστα. ἅς γὰρ ἂν ἡ φόβῳ κάτοχος, λυπεῖται, καὶ προσδεῖσθαι τινος αἰεὶ κρίνει, κἀντεῦθεν ἐπὶ πλεονεξίαν ἐπιβόρεπής· ὁ δὲ τοιοῦτος οὐκ ἂν ἐκῶν

ἕτερον ὑπερβαλεῖν ἑαυτὸν ὑπομείνειεν· ὅθεν τίκτεται φθόνος· ὃς πόνων αὐτῷ αἴτιος γίγνεται· καὶ ἐντεθῆεν, οὐδ' εἴτω ἀρέσκει, οὐδ' εἴτις αὐτὸν φιλεῖ, φροντίζει εἰδέναι. ἐξ οὗ ἀγροῦκος ὄλως ἀποκαθίσταται.

§. ις'. Ὁ δ' αὖ Αἱματώδης διὰ τὴν τῶν ἀγγείων χαίνωσιν φαιδρός ἐστιν αἰεὶ, καὶ εἰς ἀφροντισίαν, ἡδονὴν, καὶ ἀσωτίαν ἐπιτρέπεται. οὗτος γὰρ, ὡς χαίρων αἰεὶ τοῖς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἐπιτρέπουσι, βραδίως διαβουκολεῖται ταῖς ἡδοναῖς· ἐξ ὧν, ὡς δὴ μαχομένων τῇ τῶν ἡθῶν σεμνότητι, καὶ τῇ φειδωλείᾳ, ἀσωτίᾳ, καὶ τῇ πρὸς ἀργίαν βροπῇ περιπίπτει.

§. ιζ'. Ὁ δὲ Φλεγματικός, ὡς τοῦ φλέγματος μάλισα ἐν τῷ αἵματι περισσεύοντος, νωθρός ἐστι καὶ ὑπνώδης, βραδύς τε καὶ δυσκίνητος, ὡς οὔτε πρὸς ἀρετὰς λαμπράς, οὔτε πρὸς κακίας ἐπισήμους φαντασίᾳς ἀδυναμίᾳ δυνάμενος ἐπιδείκνεσθαι.

§. ιη'. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐκ τῆς τῶν ἀγγείων, ἐν οἷς τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ, κατασκευῆς ἂν τις εἰκάσειε· τοῦ δ' αἵματος ὅμως ἐξ ἀνομιῶν συνισταμένου μορίων (ι.α.), ἔπεται καὶ τὰς κράσεις καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἡμῶν ἐκάστων ἀναλόγως ἔχειν πρὸς λόγον τῆς παρ' ἐκάστου τῶν μορίων ἐκείνων ἐν τῇ μίξει εἰλημμένης ποσότητος· διαφόρως γὰρ ἐκάστω τῆς μίξεως γιγνομένης, διάφορον ἀνάγκη καὶ χαρακτῆρα ἕκαστον ἔχειν· οὐδ' ἀπαριθμεῖν τούτους βράδιον, ὥσπερ οὐδὲ τα εἶδη τῶν χρωμάτων, καὶ τοὶ ἐπτά μὲν ὄντων τῶν πρώτων φύσει, τῇ δὲ ἀλλήλων ποικίλῳ μίξει πολλαπλασιαζομένων ἐπ' ἄπειρον. Μεταφ. νη'.

§. ιθ'. Πρὸς δὲ τούτοις οὔτε τὸν αὐτὸν τῷ αὐτῷ χαρακτῆρα διὰ παντὸς παραμένειν τοῦ βίου ἐστὶ δυνατόν, ὡς ταῖς τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸν συμμεταβαλλόμεθαι ἡλικίαις· καὶ ἐν μὲν νηπιότητι, τὴν φλεγματικὴν. ἐν δὲ τῇ νεότητι, τὴν αἱματώδη· ἐν δὲ τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ, τὴν χυλερικὴν· καὶ τῷ γήρᾳ τὴν μελαγχολικὴν τῶν ἄλλων κρατούσαν· καὶ οὐ τούτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν ὄλων διαφόρους χαρακτῆρας ἐστὶν ἰδεῖν· τῆς γὰρ τοῦ αἵματος εὐκρασίας λίαν πρὸς τὰ ἢθη συμβαλλομένης (β.β'), ταύτην αὐτὴν τῆς τοῦ ἀέρος καταστά-

τως ἀλλοιούσης, διαφόρους τὰς κράσεις συμβαίνει ἐν διαφόροις συνίστασθαι κλίμασιν· αὐταὶ δὲ ὑπ' ἀγωγῆς καὶ ἔλους συνεχῶς ἐπαντλούμεναι, εἰς ἥθη μεταποιῶνται. (*)

Ὅπως ἐκ τῆς ψυχῆς τὰ πάθη προκύπτουσι.

§. κ'. Ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἴσμεν τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον σώματος μὲν θνητοῦ, ἀθανάτου δὲ τῆς ψυχῆς, καὶ πολλῶ τιμιωτέρας τοῦ σώματος. (Μεταφ. μέ. μθ'.) αὕτη γὰρ οὐ μόνον τῶν ἐκτὸς διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται, (Λογ. γ'.) ἀλλὰ καὶ τὰς ἀντιλήψεις σύνοιδ' προσλαβοῦσα, καὶ ἄλλας ἐννοίας ἀφηρημένας ἀνατυποῦται (αὐτόθι. ιέ.) (**), ἃς καὶ ἐκ παραβολῆς ἀνακρίνουσα, καὶ ἐτέρας ἀληθείας, μιᾶς δεδομένης, ἐντεῦθεν συνάγει· καὶ ὁ μὲν ἂν αὐτῇ ἀγαθὸν εἶναι δόξῃ, τοῦτο διώκει· ὁ δ' ἂν κακὸν, ἀποσρέφεται· ὁ οὐδενὶ σώματι, ἠλικησοῦν ἂν ἦ λεπτότητος, δυνατὸν ἐνυπάρχειν, ὡς· αὐτὸ τε πρὸς ἑαυτὸ, καὶ ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἐννοιαν, ῥαδίως μεταβάλλεσθαι ἔρειν· ἐξ ὧν ἀπάντων αὐτὸν τὴν ψυχὴν, οὐσίαν ἀπλήν, ῥημι, εἶναι οὐδείς ἀντερεῖ· τοιαύτην δὲ οὖσαν, ἀνάγκη καὶ ἀθάνατον

(*) Ὁμιλοῦμεν ἄρα καὶ ἡμῖν, ὅτι φύσει πως ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα συστάσεως οἱ μὲν εἰς ἔργον εἰσὶν ἄξιοι, οἱ δὲ πρῶτόν τι διαφέρουσι· καὶ οἱ μὲν βαρεῖς εἰσὶν τινες καὶ πικροὶ τὸ ἦθος, οἱ δὲ ἡδεις καὶ χαριέντες· καὶ οἱ μὲν κατωφερεῖς, οἱ δὲ πως εἰς ἀκρασίαν δυσκίνητοι καὶ τᾶλλα ὡσαύτως· ταῖς δὲ ἔξεισι φανερόν καὶ τὰς τοῦ περιέχοντος διαφοράς· καὶ τρωφῶν δυνάμεις, καὶ διαίτης τρόπον, καὶ μὴν καὶ ἠλικίαν, καὶ ἀγωγὴν, πλείστον ἔσον συντελεῖν εἰς τὴν τῶν ὀρέξεων ἐπίτασιν τε καὶ ὑφ᾽ ἑσιν· καὶ ἐκ τοῦ λόγου δὲ, οὐ προαγωγός τε καὶ τελειοποιός ἡ παιδεία, μέγα τι σφόδρα εἰς ῥοπὴν τῆ ψυχῆ ἐπὶ τὰδε ἢ ἐπὶ τὰδε ἐγγίγνεσθαι κράτος· ἐγγίγνεται γὰρ τὰ φαῦλα πάθη τῆ ψυχῆ διὰ τριῶν ἐκείνων, διὰ φαύλης ἀγωγῆς, ἐξ ἀμαθίας, ὑπὸ καχεξίας· μὴ ἀγθέντες γὰρ ἐκ παιδῶν καλῶς, ὡς δύνασθαι κρατεῖν τῶν παθῶν, εἰς τὴν ἀμετρίαν αὐτῶν ἐπιπίπτουμεν· ἐκ δὲ τῆς ἀμαθίας φαῦλα κρίσεις τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς, ὡς αἰεσθαι τὰ μὲν χρηστὰ φαῦλα, τὰ δὲ φαῦλα εἶναι χρυσά· γίγνεται δὲ τινα κῆκ τῆς τοῦ σώματος καχεξίας· ἐγγίγει γὰρ εἰσὶν οἱ πικρόχολοι, καὶ κατωφερεῖς οἱ θερμοὶ καὶ ὑγροὶ τὴν κρᾶσιν. Εὐγ. ψυχολ. σελ. 286.

(**) Τὰ γὰρ παρ' ἑαυτὴν ἅπαντα ἢ ψυχῆ εἴα τε κρίνειν οὖσα, ὥσα γε τῶν ἰδίων αὐτῆς· ὡς εἰρησθαι ὄρων, αὐτὴ τῶς πρὸς ἑαυτὴν ἐπιτραφεῖσα, καὶ εἰς ἑαυτὴν συνεύσασα, τότε κρίνει ἔστιν ἄμω καὶ τὸ κρινόμενον· Εὐγ. Λογ. σελ. 113

εἶναι· εἰς τί γὰρ ἂν διαχυθεῖη, ἀπλή γε οὔσα καὶ τοῦ σώματος εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλυομένου; Μεταφ. μζ'.

§. κβ'. Τὴν οὖν δύναμιν τῆς ψυχῆς, δι' ἧς μὲν τῶν αὐτῶν καὶ ἀφαιρεμένων ἀντιλαμβάνεται, κρίνει, καὶ συλλογίζεται, Νοῦν ἀποκαλεῖν ἠξίωσαν οἱ φιλόσοφοι δι' ἧς δὲ τὰς προκατειλημμένας τῶν ὄντων ἰδέας κατέχει, ἀναπολεῖ, συντίθησι, διακρίει, Φαντασίαν δι' ἧς ἡ δὲ τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει, τὸ δὲ κακὸν ἀποσφύγγεται (εἴτ' ὄντα, εἴτε ὄκοῦν· αὐτ' εἶεν), εἰ μὲν μὲτ' ἐλευθερίας τοῦτο πράττοι καὶ κρίσει (Μεταφ. ζέ, ζή.), Θέλῃσιν· εἰδ' ἐκ μόνης ὁρμῆς, Ὁρεξίν ὀνομαζούσιν· ἧτις ἐστὶ κλίσις τις ἔμφυτις μὲν καὶ ἄλογος πρὸς τὰ πάθη· κυβερνωμένη δὲ εἰς τὸ κατὰ λόγον ὑπὸ αὐτῆς τῆς θελήσεως.

§. κβ'. Περὶ μὲν οὖν τοῦ νοῦς, ὅπως τὰς ἐκτουτοῦ ἐνεργείας περαινέει, εἴρηται ἡμῶν ἀλλαγῇ (Λογ. δ'). Περὶ δὲ Φαντασίας, Θελήσεως καὶ Ὁρεξείας, ἃ τε δὴ ἐν τῷ παρόντι συμβαλλομένων διὰ τὸ τὰ πλεῖστα τῶν παθῶν ἐξ αὐτῶν ἀναφύεσθαι μάλιστα, λέγωμεν ἤδη διὰ μακροτέρων, ἐν συντόμῳ εἰπόντες καὶ τῇ Μεταφυσικῇ. ζδ'—ζθ'.

Περὶ Φαντασίας.

§. κγ'. Φαντασία τοίνυν ἐστὶ δύναμις τοῦ νοῦς τῶν τε παρεληλυθότων μάλιστα τὰς ἰδέας ἐναργῶς παριστώσα, καὶ ἑτέρας ἔτι ἀρ' ἐκ τῆς κατ' ἀρέσκειαν συντιθεῖσα (Μεταφ. ζδ'). ἐστὶ δ' αὕτη οἷς μὲν καὶ λίαν δραστήριος· οἷς δὲ ἀμβλυτέρα. (*)

§. κδ'. Τυσοῦσιν δὲ δύναται αὕτη, ὅτε καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα ταῖς τῶν ἀδυνάτων ὕψει παριστῶ· οὕτω γὰρ πολλοῖς καὶ μάλιστα τοῖς παισὶ σέλεγός πη, ἢ λίθος τυχὸν ἐξηρημένου ἀΐφνης φανεῖς ἐν

(*) Σοάνιος δὲ τὴν φαντασίαν τῆς μνήμης διέσειλε τῷ τὴν μὲν ἀμυδρῶς ἀνακαλεῖν τὰς τῶν παρεληθόντων ἰδέας· τὴν δὲ φαντασίαν, δραστηριώτερον· καὶ τὴν μὲν ὡς ἔχει τὰ πράγματα ἀνακαλεῖν· τὴν δὲ, παντοῖως ταῦτά τε συμπλέκειν, καὶ τοῖς ἀφαιρεμένοις εἰκόνας περιτιθέναι (Μεταφ. σελ. 84.). Ὁ δὲ Ἰνένκιος (Ἠθ. κβ.β) ἀποδίδωσιν αὐτῇ καὶ δύναμιν τέσσαρας· μνήμης μὲν, δι' ἧς τὰς ἰδέας κατέχει· ἀνάμνησιν δὲ, δι' ἧς ἀνασκέπεται· κρίσιν δὲ, δι' ἧς κρίνει· καὶ εὐφροσύνην, δι' ἧς συνάπτει.

φυκτι, εἰς στρατιώτην μετέβαλεν ἔνοπλον· καὶ ἄλλα ἔτι φοβερὰ γιγνώμενα αἴτια·

§. κβ'. Οὐχ ἤττον δὲ σύνισμεν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πολλάκις δι' ὄχλου πολλοῦ καὶ θορύβου πολλῆν μὲν ἰδὼν διανύσαντες καὶ που τυχόν· καὶ παρρηκωνισθέντες ὑπὸ τινος, ἀλλ' οὐθενὸς οὔτε ὠθισμῶν ἡσθιμένοι. οὔτε φωνῆς, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἀκηκόητες, τῆς φαντασίας περὶ ἀλλ' ἄττα σπουδαιώτερον ἀνασχολουμένης· καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ πάλαι περιωδόμενον, νοῦς ὄρα καὶ νοῦς ἀκούει.

§. κγ'. Γίνεται δὲ ἡ αὐτὴ πολλάκις καὶ αἰσθημάτων αἰτία, μηδενὸς ἀντικειμένου ταῖς ἡμετέραις αἰσθήσεσι προσβάλλοντος ἄζωου, οἷα συμβαίνει νοσοῦσι μὲν πολλάκις στρατεύματα βλέπειν, καὶ διαμῶνια ἐμφαντίζεσθαι· ὑγιαίνουσι δὲ, ἀλγηδόνων μὴ ὑπαρχουσῶν ἔκ τινος συμβεβηκότος αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐπὶ τούτοις περιελγεῖν, καὶ πάλιν ἑαυτοῖς περιάπτειν μὴ ὄντα. Μεταφ. ξδ'. (*)

§. κδ'. Ὅπως δ' αὐτὸς διαίρει καὶ συντίθησι τὰς ιδέας παντοῖως, πράγματά τε καὶ περιστάσεις πλάπτουσα καινοτρόπως, μάρτυρες οἱ ποιηταὶ καὶ γραφεῖς, οἱ μὲν μύθους, οἱ δὲ εἰκόνας ἄλλους ἄλλοι πολυτρόπως καὶ πολυειδῶς πλασουργοῦντες· οὐ γὰρ οὔτε Φειδίας ἐνέφρασεν ἂν οὕτω τὸ θεοπρεπὲς τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγάλματι τοῦ Διὸς· οὔτ' ἂν Σοφοκλῆς τοσοῦτον ἡμῖν τὸ πάθος ἐνῆκε περὶ τὸν τοῦ Αἴαντος θάνατον, καὶ ἄλλος ἄλλῃ, εἰ μὴ σφοδροτάτη φαντασίᾳ κατόχμημοι ἦσαν οἱ ἄνδρες οὔτοι.

§. κε'. Οὐ μόνον δὲ ἐν ταῖς κατὰ φύσιν καὶ δυνατοῖς τοιαύτης ἰσχύος τετύχηκεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους ἔρους ὑπερᾶλλομένη, καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὲρ αὐτὴν ὄντα φαντασᾶ ἀπεργάζεσθαι, τοῖς τ' αὐτοῖς ὕλην περιτιθέσθαι, καὶ τοῖς ὕλικαῖς αὐτῶν ἰδιώματα περιάπτουσα, ἀνθρώπους καὶ ζῶα παντοῖα, διὰ τοῦ αἰθέρος ἀριπταμένους, καὶ μονονουχί εἰς

(*) Θεραπειὰς τις, ἡμῖν ἐ Σαύρας, φλεβοτομουμένη τῇ δεσποίνῃ παρισταμένη, το-
 φησεν πάθος συνέλαβεν, ὅσ' αὐτὴ πολλάς ἡμέρας κινήσας γενόμενα, περιελγεῖν, ὡς
 εἰ αὐτὴ ἐτύχηκεν ἡ σῆμα τῷ σμικρῷ τῆν φλέβᾳ· τοσαύτη γὰρ τῇ φαντασίᾳ τοῦ
 παύτος ἤρκατε κίεταμα, ὅσ' ἔδεικε ἔχειν εἰ ἐν τῷ ποδί το σκαπτήριον πεπηγμένον.

οὐρανούς περικύβησα ἀφικνουμένους, καὶ θεὸν τὸν ἀπανταχοῦ τῶν ἀπάντων δεσπύοντα ἐν οὐρανῷ τὸν ἀπερίοριστον ἐπὶ θρόνου καθήμενον, καὶ ἀγγέλους ἀπ' ἄκρου οὐρανοῦ ἕως ἄκρου ἀνθρωπομόρφους καὶ πτερωτοὺς διαθέοντας, καὶ ἀρετὰς εἰς γυναῖκας εὐειδεῖς καὶ κοσμίας καὶ κακίας εἰς αἰσχίστας τὸνναντίον δικμορφοῦσα καὶ πλάττουσα, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐξ ὧν ἀπάντων ἡ ἰσχὺς αὐτῆς ἐπιδείκνυται, ὥστε πλέον τι τοῦ θεόντος προῖοῦσα, καὶ εἰς νόσους φιλεῖ μεταπίπτειν· οἶον, εὐήθειαν, μωρίαν, ἐνθουσιασμόν, παραφροσύνην, μανίαν.

Οἶων κακῶν ἡμῶν ἡ Φαντασία αἰτία γίγνεται.

§. κθ'. Εἰπόντες οὖν οὐα δυνάμει ἡ φαντασία τάτ' ἀπάντα ὡς περόντα, καὶ τὰ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντα, ὡς ὄντα περίσῃσι τῇ ψυχῇ, ἴδωμεν ἤδη καὶ ὅπως καὶ ὅσων κακῶν ἡμῶν ἡ αὐτὴ αἴτιος γίγνεται· καὶ γὰρ παρεληλυθίς, καὶ ἐνεσῶς, καὶ μέλλον κακῶν ἡμῶν ἐνοχλῆ, τοῦτ' ἐκεῖθεν, οὐκ ἄλλοθεν ἡμῶν δυνατὸν ἐπιφύεσθαι· εἰ γὰρ τὰς τῶν ἀπόντων πραγμάτων ἰδέας δι' αὐτῆς ἀνακαλεῖ ἡ ψυχὴ ἐναργέστερον (κγ'), τούτης μὴ οὔσης, οὐδὲν ἂν κακῶν ἐκεῖνη ἐκ τούτου ἐγίγνετο· καὶ γὰρ σὺνισμεν ἑαυτοῖς ὅσῃν μὲν φρίκῃ ἡμῶν τὰ παρεληθόντα δεινὰ ἐμποιεῖ, ἐκ δραστηρίου φαντασίας ἀνακαλούμενα· ὅσῃν δὲ τὰ μέλλοντα, ἀλγεινὰ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἡμῶν περικυβημένα· καὶ θεωρῶ ἐπ' ἑμαυτοῦ ἀμφοτέρω ταῦθ'· ὧδ' ἔνθεν μὲν τὸ πρὸ δύο ἐτῶν ἐπισυμβάν μου σχολαστοῦντι ἐν Βουκουρεστίῳ δράμα ἐκ συνωμοσίας τῶν μισούντων τὴν τῶν νέων Ἑλλήνων βελτίωσιν· ἡ φορὰ τοῦ βροπάλου ἐκείνου, τὸ κρανίον κατεαχέν, τὸ ὠτίον διαβέχγην, τὸ αἶμα καταρρόον, ἡ ταῖς ὄψεσιν ἐπιδραμοῦσα ἀγλύς, καὶ ὅλως ἡ σκίτωσις, ἡ κατάπτωσις ἐν μέσῃ τῇ ἀγυαῖ, τὸ φοράδην εἰκαδὲ κομισθῆναι, αἱ λειποθυμίαι, βοήθειαι φίλων, ἰατρῶν θεραπεία, κρίσις καὶ ἀπόγνωσις τῶν αὐτῶν, πᾶν τὸ πάθος ὡς ἐπ' ὄψιν ἐναργῶς περικυβημένον, ταραττει μου τὰς ἵνας, φρίττειν ποιεῖ· Ἄλλοθεν δ' αὐτῶς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος κινουμένη ἡ φαντασία, νόσον τὴν ἐσχάτην, καὶ τέλος τοῦ βίου περίσῃσι τῇ ψυχῇ θάνατον προσδοκώμενον ὅσον οὐπω παρόντα, στέρησιν φίλων, θρήνον συγγενῶν, ἀπυρσίαν φωτὸς, καὶ ἀφαι-

ρεσιν πάντων τῶν τοῦ βίου καλῶν, κάθειρξίν τε τοῦ σώματος ὡς ἐν χωρίῳ σμικρῷ, εὐλάς τε καὶ κνώδαλα, πάντα πανταχόθεν ὀδυνηρά (*). Ἐξελὼν οὖν τὴν φαντασίαν ἐκατέρωθεν τούτων, αὐτίκα ἔσομαι συνεξηρηκῶς καὶ τὰ δαίματα ὡς οὐδ' ἐν οὔτε τῶν παρεληλυθόντων, οὔτε τῶν μελλόντων κακῶν ἂν εἴη, ὁ μὴ οὐχὶ ἐκ τῆς φαντασίας τῆ ψυχῆ ἐσιν ἐπερχόμενον.

§. λ'. Νῦν δ' ἐξετάσωμεν καὶ τὰ ἐνεσώτων ταῦτα γὰρ ἐκ τῆς αἰσθήσεως δοκοῦσι μᾶλλον ἡμῖν ἐπιφύεσθαι φαντασία γὰρ ἐπὶ τῶν ἐνεσώτων, ὡς ἂν εἴποι τις, πῶς ἂν εἴη; καὶ ἔχει οὕτως· ἀλλ' εἴτις περαιτέρω βούλοιο προΐεναι τῆ διανοίᾳ, εὐρήσει καὶ ταῦτα, καίτοι οὐχ ὑπ' ἐκείνης ἀναφύμενα, ἀλλὰ γοῦν ἐπαυξόμενα, πρὸς τε τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον παραθεύσεως, καὶ πολλὰς ιδέας ἐκείθεν εἰς ἐν πρὸς αὐξήσιν συναχούσης τῆς λύπης· καὶ θεωρῶ τοῦτ' αὖθις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μου τραγικοῦ συναντήματος· ἅμα γὰρ τέως κατεργῶς τὸ κρανίον, ἠσθήμεν μὲν τοῦ πάθους, ἀλλ' ὅσον ἦν μοι τῆς σωματικῆς αἰσθάνεσθαι ἀλγηδόνος, καὶ τὰ παρόντα συνήθως θρηνεῖν· ἐπεὶ δὲ ἡ φαντασία ἤρξατο ἀνακαλεῖν τὰ παρεληλυθότα, τὴν ἐν Βιέννῃ μετὰ τῶν φιλολογικῶν πόνων ἠδίστην δικτριδίην, τὴν πρὸς τὴν πατριᾶ ὕμνην, τὴν νικήσασαν τέως πρὸς κλησιν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ προύχόντων, ὥστ' ἐπὶ τὰ δε μᾶλλον τραπέσθαι· ἐπὶ δὲ τούτοις (ὁ καὶ μᾶλλον) τοὺς ἐν τῷ γυμνασίῳ ἀγῶνας, τὸν ἐς τετρακισίους ἐν ὀλίγῳ παρὰ δύοξάν τῶν μαθητῶν ἀριθμὸν, τὴν πρόοδον αὐτῶν, καθ' ἡμέραν παρέχουσαν αἴσθησιν· Ταῦτά μοι καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ἐπ' ἄλλοις μοι παριστάμενα ἐν τῇ κλίνῃ, καὶ ἄλλ' ἄλλως

(*) Τοῦτ' ἄρ' ἦν, ὃ ἐποίησεν καὶ Ἀξίον παρ' Αἰσχίνῃ τῷ Σωκρατικῷ (λογ. Γ.) ἀποδύρεσθαι πρὸς Σωκράτην, παραμυθίαν ὑπ' αὐτοῦ μὴ δυνάμενον δεξασθαι φησὶ γάρ « Αἰσθη ταῦτ' ὧ Σώκρατες, καὶ ἐρθῶς μοί φαίνη λέγων· ἀλλ' οὐκ εἶδ' ὅπως παρ' αὐτό μοι τὸ δαιμον γενόμενόν σί μὲν καρτεροὶ καὶ περιττοὶ λόγοι ὑπεκπνέουσι λεληθότως· καὶ ἀπυμάζονται· ἀντίσχει δὲ δέος παικίως περισμούττον τὸν νοῦν, εἰ σερήσομαι τοῦ δι τῷ φωτί; καὶ τῶν ἀγῶνων, ἀειδῆς δὲ καὶ ἄπυρος κείσομαι σιπόμενος, εἰς οὐλάς καὶ κνώδαλα μεταβάλλω.

τῆ πληγῆ ἐπιθέμενα, ἐρέθιζόν μοι τὸ πάθος, καὶ τὸ τραῦμα ἀνέξαινον· καὶ ταῦτ' ἐκ τοῦ παρεληλυθότος μόνον ὀρμωμένης τῆς φαντασίας· ἐπειδὴ δὲ παρεληθούσα καὶ τὸ μέλλον ἐν μέρει, παρέστησέ μοι καὶ τὸν ἀπὸ τῆς γεωργίας καρπὸν ἀπολούμενον ἅπαντα, ὡσπερ ὑπὸ χαλκῆς λάβρως ἐπιπεσοῦσης ἀποκειρόμενον λήϊον, ἄλλος ἐπὶ ἄλλῃ προσέθηκε, καὶ τὸ πάθος ἐδύκει ἀφόρητον· τοσοῦτον γὰρ τὰ τοιαῦτα τὴν τῆς ψυχῆς ἐπηύξησαν λύπην, ὥστ' οὐκέθ' ὁμοίως ἦν μοι τῆς ἀπὸ τοῦ τραύματος ἀλγηδόνως μετρίως αἰσθάνεσθαι. Οὕτως οὖν ἐκ τῆς φαντασίας καὶ τὰ ἐνεστώτα τῶν δεινῶν τὴν αὔξησιν ἔχει.

§. λβ'. Ἄλλ' οὐ μόνον πρὸς τὰ ψυχικὰ τῶν παλῶν τρωεῦτα ἀπεργάζεται συνήθως ἡ φαντασία, ἀλλὰ καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἀλγηδῶσι πλείστην ἐπιβρόχην δοκεῖ ἔχειν· εἷς γὰρ τις, φέρ' εἰπεῖν, νόσῳ τινὶ ἔναγχος περιπεπτωκώς, δεινῶς φέρει, ὀδύρεται, θεοκλυτεῖ, πρὸς τὴν τύχην δυσανασχετῶν, καὶ τὸ πάθος καταμεμψόμενος· διὰ τί; ὅτι ἡ φαντασία, πάντα ὑπερχομένη, καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ παρεληλυθότος εὐθὺς τὴν ἀπὸ τῆς ὑγιείας ἠδονὴν παριστῶσα, ἀπὸ δὲ τοῦ μέλλοντος αὐθις πᾶν ὅτι οὖν ἐκ τῆς νόσου ἐστὶ προσδοκώμενον, δι' ἐκείνου μὲν μεῖζω τὴν ἐκ τῆς νόσου ἀηδίαν παράγει, διὰ δὲ τούτου ἀπονεκροῖ παντελῶς τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς· καὶ οὕτως ἐκατέρωθεν τὴν τῆς νόσον ἀφόρητον, καὶ τὸ ἄλλος μεῖζον, ἢ ἐστὶν ἀληθῶς ἀπεργάζεται. Ἔτερος δὲ τις, καίτοι τῆ αὐτῆ νόσῳ πολλάκις κατασχεθείς, ἀλλ' ἐλάς τοῦ πάθους γενόμενος, καὶ οὔτε πρὸς τὸ παρεληλυθός, οὔτε πρὸς τὸ μέλλον τῆ φαντασία περιαιρόμενος, φέρει ἀναγκαίως τὸ πρᾶγμα, φιλοσοφῶν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀναμένων, οὔτε τὴν τύχην καταμεμψόμενος, οὔτε πρὸς τ' ἄλλα μεμψιμοιρῶν· ἀλλὰ πολλὰκις ἄλλως ἀνακουφίζων τῆ ἐλπίδι τῆς ἀναρρώσεως τῆς ἀλγηδόνος τὴν αἰσθησιν. (*)

(*) Ὅτι δὲ καὶ αἱ κράσεις τῶν σωμάτων πολλῶ τῶ μέτρῳ πρὸς ταῦτα συντείνουσιν, εὐδαίς ἂν ἔξαρκος γένετο· ἂ γὰρ ἂν τῶν παθῶν ὀχλοεικῶς τυχὸν διὰ φιλοτιμίαν ἄνευ ἀχανειότησεώς· τινος ὑπεμείνειεν, ταῦθ' ὁ αἰματωδῆς διὰ φιληδονίαν οὐκ ἂν ἀταράχως τυχὸν ὑπεσταίη.

Ὅπως ἂν τις τῶν ἐκ τῆς Φαντασίας κακῶν
θεραπείαν σχοίη εὐρέσθαι.

§. λβ'. Νῦν δὲ σκοπῶμεν καὶ ὅπως ἂν ἔχοι τις θεραπείαν τούτων
εὐρέσθαι· καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς εἰρημένους ἡ φαντασία ἦν ἡμῶν, ἡ ἐξ
ἐκατέρου τοῦ χρόνου εἰς τὸ ἐνεσῶς ἰδέας ἀνιαρὰς παρεισάγουσα, καὶ
διὰ τοῦτο πάντων τῶν ἠθικῶν κακῶν εὐρίσκετο ἡμῶν γιγνομένη αἰτία·
οὕτως ἡ αὐτὴ ἀπὸ τῆς κρείττονος ὀρμωμένη μερίδος, εὐρεθήσεται
οὐδὲν ἧττον οἶατε οὐσα ἀπὸ τῶν παρόντων ἡμᾶς ἀνακουφίσαι δεινῶν.

§. λγ'. Πρώτην οὖν θεραπείαν ἔχοιμεν ἂν εὐρέσθαι, εἰ ἐν τοῖς
δοκῶσιν ἐπισυμβαίνειν ἡμῶν χαλεποῖς, σφραγόμενοι ἀπὸ τῶν ἐξω,
ἐξετάζοιμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀκριβῶς, ἀντιπαραβάλλοντες τὰ ἀπολω-
λῦτα πρὸς τὰ ἔθ' ὑπάρχοντα ἡμῶν ἀγαθὰ, καὶ τὰ λυπῶντα πρὸς τὰ
ἡδύνοντα· οὕτω γὰρ ἂν πλείω ἡδονὴν ἐξ ὧν κεκτήμεθα, ἢ λύπην ἐξ
ὧν ἀπωλέσαμεν, περιζοίμεθα· καὶ εἰ πάντων ἀπεφερήμεθα, ἀλλ'
ὅτι τοῦ ζῆν μετέχοιμεν ἔτι, αὐτὸ τοῦτ' ἀντάξιόν ἐστι πάντων. (*)

(*) Ἀπὸ ταύτης τῆς γνώμης, ὡς εἶπεν, ὀρμώμενος καὶ ὁ πολὺταξ Ἰώβ, ἀτάραχος
κῆν τῆ καρπία αὐτῆ διαγίγνετο, πρὸς τὸν δοτήρα αὐτὸν τὴν τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἡδέων
αἰτίας. « Ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ κυρίῳ ἐδόξεν, οὕτω
καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον· ἐγὼ δὲ γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μη-
τρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπαλεύσομαι ». Πρὸς δὲ τοῦτο πολὺ συμβάλλεται καὶ τὸ δόγμα
τῶν Στωϊκῶν, τὸ μίαν μόνην ζημίαν δεῖν ἡγεῖσθαι, τὴν τῶν ψυχικῶν ἀγαθῶν ἀφαιρέ-
σιν· Στωϊκωτέα δὲ ἐνταῦθα καὶ ἡ εἰς Σωκράτην δῆθεν πρὸς Πλάτωνα ἀναφερομένη ἐκείνη
ἐπιστολή· « Ἀδικεῖται μὲν οὐδεὶς, ἀδικοῦσι δὲ πάντες, αὐτομάτως ἕκαστος ἑαυτὸν ἀδι-
κῶν ἀρετῆς γὰρ καὶ κακίας ἐσμὲν αὐτοκράτορες· ἀρραίετό σε Λεωνίδης τὸ γῆδιον,
τοῦτο τῶν ἐπιτῶν τὴν σὴν ψυχὴν οὐδὲν ἐλυμάνιστο· ἐξέμεισε Φίλιππος, καὶ τὸν δακτύ-
λιον σφραγεύεται· οὐδὲν ἀδικᾷ αὐτός· τὸ γὰρ ἐπίκρητον οὐχ ἡμέτερον· τὸν σὸν υἱὸν
ἀνέλεον αἰ βάρβαροι· οὐ πέπονθας τι δεινόν· οὐ γὰρ αἰδίων τὸν παῖδα ἐκέκτησο· ἐναγ-
χίσει μὲν κεκτεμένῳ προσγέγονε, καὶ πάλιν οὐκ ἔστιν, ἐπειπερ οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐγένετο·
οὐκὼν ἀδικοῦσιν, οὐκ ἀδικοῦνται οἱ ἄνθρωποι· καὶ τὸν Ὀμηρικὸν θεοτύμακα Κύκλωπα
οὐδένα γὰρ ἐπάπτειν ἀδικούμενος ἔφασκε· καὶ ἦν τῷ ποιμένι ἀπόφασις ἡ τῆς ἀληθείας
κατάφασις ». Ὅμοιον δὲ τοῦτοι καὶ τὸ τοῦ Ἐπικλήτου (Ἐγγ. σ.). Ἐφ' ἐκείστου, φησί,
τῶν ψυχαιογόνων, ἢ χρεῖαν παρεχόντων, ἢ στεργόμενων μείνησο ἐπιλέγειν, ἐποῖόν
ἔστιν, ἀργόμενος ἀπὸ τῶν σμικροτάτων· ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι χύτραν στέργεις· κα·

§. λδ'. Δεύτερον δὲ, ἡνίκα παραβάλλοιμεν ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἄλλους, οὐ μὲν τι πρὸς τοὺς κρείτους ἡμῶν· τοῦτο γὰρ πλεῖον συμβάλλεται πρὸς τὴν τῆς ἀλγηδόνος αὐξήσιν· ἀλλὰ πρὸς τοὺς πλείοσι δεινοῖς, ἢ ἡμεῖς περιπεπτωκότας (*). Οὕτως ἀφελόντες τὴν μνήμην ἀπὸ τῶν ἀπολωλότων ἐπὶ τὰ ὄντα, καὶ ἀπὸ τῶν λυπούντων ἐπὶ τὰ ἔτι ἡδύνοντα, τὴν ἀπ' ἐκείνων ἡδονὴν ἀπολαύομεν, ἵνα μὴ νηπίοις ὅμοια πάσχοιμεν· ἐκεῖνα γὰρ, εἴτις τι τῶν ἐν χειρὶν ἀθυρμάτων ἀφέλοι, ἀγανακτήσαντα εὐθύς ἐπὶ τούτῳ, κατὰφρίπτοῦσι καὶ τὰ λοιπά.

§. λε'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ παρεληλυθότος, ἀλλ' οὐχ' ἦττον καὶ ἐκ τῶν μελλόντων τὴν αὐτὴν ἐξέσαι θεραπείαν εὐρέσθαι, εἴγε μόνον ἀπὸ τῆς κρείττονος μερίδος, ὃ ἐστὶ τῆς ἐλπίδος, κοῦχι ἐκ τοῦ φόβου τῆ φαντασίᾳ ὀρυθηθείμεν χρῆσθαι· πόσοι γὰρ φρονίμως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων, καὶν χρήματα ταῦτ' ἤ, καὶν κτήματα, καὶν τέχνα, καὶν φίλοι, καὶν ὀτιοῦν, ἕτερα ἀντελπίσαντες, ἀτάραχοι διεγέγοντο; καὶ τοὶ καὶ τῶν υπαρχόντων αὐτῶν πολλοὶ, ἐφ' ᾧ τὸ τῆς ψυχῆς ἀτάραχον διασώζοιεν, ἐκόντες ἀπέστησαν· ἐν οἷς καὶ ὁ κυνικὸς ὁ τὸ περιαρδόμενον διακηρύξας ἐκεῖνα, Κράτης Κράτητος Κράτητα ἀφίησιν ἐλεύθερον (**).

τραγείσης γὰρ ταῦτα· οὐ τραχθήσῃ· ἂν παιδίον σωταῦ καταφιλεῖς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἀνθροπικὸν καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ αὐτοῦ, οὐ τραχθήσῃ». Τοιοῦτον δ' ἐστὶ καὶ ὁ ὁ αὐτὸς ἐπιφέρει παρακατιῶν (κεφ. ιθ'). Μηδέποτε' ἐπὶ μηδενὶ εἴπης, ὅτι ἀπέλασα αὐτὸ, ἀλλ' ὅτι ἀπέδωκα· τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη· τὸ χωρίον ἀφρηθῆναι; οὐκ εἶν καὶ τοῦτ' ἀπεδόθη; ἀλλὰ κακὸς ὁ ἀφελόμενος· τί δέ σοι μέλει δια τίνας σε ὁ δούς ἀπήτησε; μέχρις ἂν σοι ἐμπειπιστευμένον ἦ, ὡς ἄλλοτρίου αὐτοῦ ἐπιμελοῦ, ὡς τοῦ πανδογείου οἱ παριόντες.

(*) Οἷον ἐποίησεν (ὡς φησὶ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Εὐθυμίας) Ἄριστιππος· χωρίον γὰρ οὗτος ἀπολέσας καλὸν, ἐρώτησέ τινα τῶν πάντων προσποιουμένων συνάγεισθαι καὶ συναγανακτεῖν· οὐχὶ σοὶ μὲν χωρίον ἐν ἔστιν, ἐμοὶ δὲ τρεῖς ἄγροὶ ἔτι καταλείπονται; συνομοσηθήσαντες δὲ ἐκείνου, τί οὖν, ἔφη, οὐ σοὶ μᾶλλον ἡμεῖς συναχθώμεθα; Καὶ πρὸς Πάκιον ἔτι ὁ αὐτὸς αὐτίθι· ὑποδεστέρους (φησιν) ὃ Πάκιε, ἀποθεωρεῖν, καὶ μὴ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγειν.

(**) Ἄξιον δὲ ἐνταῦθα προσθεῖναι καὶ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου· ὃς ἀκούσας τὸν υἱὸν αὐτοῦ

§. λγ'. Εἰ δέ τις καὶ οὕτως ἀνιάτως ἔχοι τῶν ἀνιερῶν τῶν ἐκ τῆς φαντασίας ἀφίσσασθαι, καλὸν ἂν εἴη καὶ εἰς ἡδονὰς ἀνίσσθαι σώφρονας· αἱ γὰρ μετὰ φίλων ἀσείων ἐν συμποσίοις κοσμιώτεροι διατρίβει, ἐν πολυανθρωποτέροις χωρίοις, ποταμῶν τε ὄχθαις, καὶ θαλατταῖς ἀκτῆς, ἐν τε παραδείσοις, καὶ σκιάς, καὶ σκοπιάς λειμώνων καὶ ληίων ἐαριζομένων ὑπερκειμέναις. θεάτροις τε καὶ μέλεσι μουσικοῖς, ἐνθ' ἄλλ' ἄλλως προσβάλλουσι ταῖς αἰσθήσεσιν ἀντικείμενα, ταῦτα πάντα πολὺ ἔχουσι τὸ ἀπαγωγὸν ἀπὸ τῆς φαντασίας ἐπὶ τὴν αἴσθησιν.

§. λδ'. Καὶ ἂ μὲν ἐς ὧδε εἴρηται, παραγέλιματα ἦν μόνον περὶ τῶν ἀπροσδοκῆτως ἡμῖν συμβαινόντων δεινῶν· περὶ δὲ τῶν, ἐξ ὧν προαιρέσει ἐπράξαμεν, ἢ καὶ νῦν ἔτι πράττομεν, ἡμῖν ἐπιγιγνομένων τίποτ' ἂν φαίημεν; χαλεπῶς γὰρ ἂν τις ἀπαγάγοι τὴν φαντασίαν, ὥτε μὴ λυπεῖσθαι, ἐφ' οἷς ἔφθη εἰς ἑαυτὸν ἐκὼν, ἢ εἰς ἄλλον παρανομήσας, τοῦ συνειδῶτος κεντοῦντος διηνεκῶς. Εἰ μὲν οὖν τῷ ἀμαρτάνειν, ἐξ' οὗ ἡ μεταμέλεια, παραμένοιμεν ἔτι, πειρατέον τὴν ἐξὶν ἀποβαλεῖν, καὶ παυθήσεται τῷ χρόνῳ ἐλέγχουσα ἡ συνειδήσις· εἰ δὲ παρεκλήθῃς τοῦτο εἶη, εὐδύρωτον μὲν δοκοῦν, πειρατέον, ὅπως ἂν δυνώμεθα, τοῦτ' ἰᾶσθαι. ἀλεράπευτον δὲ, ἀναγκαιῶς ἐστὶν ἀνεκτέον, εἰ μή τις διαφέρων φρονήσῃ, ἄλλοθεν δυνατὸς εἶη τούτου θεραπεῖαν εὑρεῖν.

§. λε'. Ἐπὶ δὲ πᾶσι κανὼν τῆς τῶν ἀνιερῶν φυγῆς ἄριστός τε καὶ δικαιοῦτατος τὴν ἀρχὴν μηδὲν πράττειν, ἐφ' ᾧ ἡμῖν μεταμέλεια τις γενήσεται· ἔργα δὲ τοῦτο πρῶτον, εἰ τοῖς νόμοις τοῖς τε γραπτοῖς καὶ ἀγράφοις ἑαυτοῦς ἀκριβῶς προσακροῦσαιμεν· οὕτω γὰρ οὐκ ἂν ἔχοι ἡ φαντασία πολλὰς πωλαχούθην παρυσῶσα ἀλάστορας, δειματοῦν, πολλῆς ἐκ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἐπιβροῦσης τῆς εὐφροσύνης

τέθηκάναι, εἶπα ἔφη, θνητὸν γενήσας· ὅμοιον δὲ καὶ τὸ τῆς Λακωνίας· ἦ τις, ἐξαγγεληθὲν αὐτῇ τεύχεσσι ἐν πολέμῳ τὸν παῖδα, ἐς αὐτῆ μόνος ἦν, ἀπὸ τοῦ παθεῖσθαι τὰ τῶν τυραννῶν ἔργα δεῖν, εἶπα, ἔφη, ἀφ' οὗ αὐτὸν ἔπεισον, ἀνάγκην εἶπαι αὐτὸν θανατεῖν.

μεγίστη γὰρ ἀφορβία τὸ φοβεῖσθαι τοὺς νόμους. (*) Δεύτερον δὲ, εἰ δὲ προσέταχται ἕκαστος πράττειν, τοῦθ' ὑποῖον δὴ ποτ' ἂν ᾗ, ἐπιμελῶς ἐργαζοίμεθα, ὥστε τὰ ἐπιτήδεια καλῶς ἐκείθεν προῖξασθαι, μήτ' ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο τι μεταβαίνοντες, ἵνα μὴ τὰ μεῖζω διώκοντες, καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐποσερώμεθα, ἐξ οὗ ἀφορμὴν λαβοῦσα ἡ φαντασία, οὐ παύσεται ἡμῖν διηνεκῶς ἐνοχλοῦσα· πρὸς δὲ καὶ ὁ Ἀπίστολος, οἶμιχι, ἐν ᾧ ἐκλήθη ἕκαστος, ἔφη, ἐκεῖ καὶ μενέτω· μήτ' αὖ τοὺς τὰ μεῖζω κεκτημένους φανταζόμενοι ὡς εὐδαίμονας· ὅσῳ γὰρ πλειόνων οὗτοί γε κύριοι τυγχάνουσιν ὄντες, τοσούτον μᾶλλον ταῖς φροντίσι καὶ ταῖς καθ' ἑκάστην μεταμελείαις τραχόμενοι τὰς ψυχὰς, τῆς εὐδαιμονίας ἐκπίπτουσιν· ἡ τις τῷ ἀταράχῳ καὶ ἀναλγήτῳ ἐφίδρωται τῆς ψυχῆς (λά·)· τὸ δὲ πρὸς τὰ πλείω σὺν σπουδῇ ἀποπεινεσθαι ἐπιθυμιῶν ἐστὶ πλειόνων ἀρχή· αἱ δὲ ἐπιθυμίαι ἐνδείας προϋποτιθέασι πλείονας· αἱ δὲ ἐνδείαι πολλῶν ἡμῖν θλίψεων καὶ ὀδυνῶν γενήσονται αἰτίαι· ὅ ἐστι τὸ κεφάλαιον τῆς κακῆς εὐδαιμονίας. Μέτιθι περὶ τούτου Αἰσχ. Σωκρατικὸν περὶ πλούτου.

Ὅπως ἂν τις ἐκ τῆς φαντασίας εὐδαιμονοίη.

§. λθ'. Νῦν δὲ ἰδῶμεν καὶ ὅπως ἐκ τῆς αὐτῆς φαντασίας ἐξέεται ἡμῖν εὐθυμεῖν· ὅσων γὰρ κακῶν τοῖς κακῶς χρωμένοις αὐτῆς τοσούτων καὶ ἀγαθῶν τοῖς ἐκ τούναντίου αὐτὴν δισκοῦσιν αἰτίαι γίνονται· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι πᾶσα ἡδονὴ ἕκ τε τῶν παρελθούτων, ἕκ τε τῶν μελλόντων δι' ἐκείνης, ὡσπερ καὶ ἡ λύπη ἐγγίγνεται τῇ ψυχῇ; δεῖ μέντοιγε τὸν νοῦν ἔχοντα ἀποφεύγειν τὰ πρὸς ὀλίγον μὲν εἰς ἡδονὴν φενακίζοντα, μετὰ μικρὸν δὲ εἰς λύπην μετα-

(*) Ὅστι καὶ Σωκράτης τοῖς τῆς πόλεως νόμοις ἑαυτὸν προσαρμύσας, καὶ τῷ ἀποθνήσκειν εὐκαίᾳ ἡδέως εἶχειν, ὡς μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῶς γενόμενον πονηρὸν διὰ πρὸς ἔμπορῆσαν τὸν Ἰπποκρίτου, πείθοντα αὐτὸν σκοπεῖν, τί ἀπολογῆσθετο ἔφη· οὐ δικῶσαι ἀπολογῆσθαι μελετῶν διαβεβαιωμέναι· καὶ, οὐκ εἶσθε, ὅτι μέχρι τούτου οὐδὲν ἀνθρώπου ὑπέμειν βέλτερον ἐμοῦ βεβαιωμέναι· ὅπερ γὰρ ἡδιστόν ἐστιν, ἡδὲν ἐστὶν καὶ δικαίως μοι ἅπαντα τὸν βίον βεβαιωμένον. Ξενοφ. Ἄπολ.

βλαπῶνται ὅς γὰρ ἂν πρὸς ἄμυναν ἐξ ὀργῆς, ἢ πρὸς αἰσχροκέρδειάν τινα, ἢ ἀπόλαυσιν αἰσχροῦς ἡδονῆς ἀφῆρων, ἡδῆται, οὐκ ἐς μικρὰν ἐξεί το συνειδὸς πολλοὺς κῦτῳ ἀντιπικριστὰν παλαμναίους. Φευκτέον τοίνυν τὴν ἀπὸ τούτων φενάκην, καθάπερ τὸν Ὀδυσσεά τὰς Σειρήνας ἐποίησεν Ὀμηρος· ἀνθαιρετέον δὲ τὰς σεμνάς καὶ τιμίας. τίνες δ' ἂν εἶεν αὗται; Ἰάσι τοῦθ' οἱ τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἄγρουσαν βαδίζοντες ἐξ ἀρχῆς· οἶδεν ὁ τὴ κοινῇ ζυνοῖσον λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εἰσπραχσάμενος· οἶδεν ὁ καλὸν ἔργον ὅτιον εἰς κοινὴν ὠφέλειαν εἰσπραχσάμενος· οἶδεν ὁ ἐπαρκέσας τοῖς δεομένοις, ὁ δικαιοσύνην ἀσκήσας, ὁ τῇ πατρίδι τὰ τροφεῖα κελῶς ἀποτίσας, ὁ τοὺς εὖ πεποιηκότας ἀντευποιήσας, ὁ φίλους βοηθήσας, ὁ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἐν ᾧ ἐκλήθη, κελῶς διοικήσας, ὁ τὸ τάλαντον πολλαπλασιάσας, ὁ τοῖς ὀφειλέταις εὐσεβῶς ἀρεῖς τὰ ὀφλήματα ἴσασιν οὗτοι, οἷων ἡδονῶν ἔκτε τῶν παρεληλυθότων, ἔκτε τῶν μελλόντων ἔργῳ τε τυγχάνουσιν ἀπολαύοντες, καὶ ταῖς μετὰ θάνατον ἐλπίσι πεπερούμενοι. Τοιοῦτων τοίνυν ἡδονῶν φαντασίαις, ὅς ἂν ἐθέλη εὐδαιμονεῖν τὴν ἐνταῦθα εὐδαιμονίαν, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐπιμελείσθω εὐφραίνειν:

Περὶ Θελήσεως.

§. μ'. Θελήσεις δὲ ἐσι δύνამεις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς τὸ μὲν ἀγαθὸν διώκει, τὸ δὲ κακὸν ἀποσρέφεται· τῆς αὐτῆς δὲ οὖσαν, ἐλευθέραν αὐτὴν εἶναι οὐδεὶς ἀντερεῖ· πᾶν γὰρ ὅτι ἂν γινῶ ἐν τοῖς πράγμασιν ἕνα ἀγαθόν, ἢ κακόν, αὐτὴ ἑαυτὴν προσδιώρισε παραχρῆμα, ὥστε οὐ μόνον τὸ μὲν διώκειν, τὸ δὲ ἀποσρέφασθαι (καὶ τοι πολλάκις συναρπαζομένη ὑπὸ τῆς φαντασίας, τὸ δοκοῦν τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ ἀνθαιρεῖται), ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον τὸ κακὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθελέσθαι· ἐλευθέρα γὰρ καὶ τοῦθ' ἡμῖν εἴη ἂν μάλιστ' ἀπαιρέτημα πρὸς τὴν κτήνη· ἴδε Μεταφ. ζή'.

§. μβ'. Βαθυμὴ δὲ τῆς θελήσεως κατὰ γὰρ τὸν Σοκράτην (Μεταφ. 99.) εἶναι ἂν μάλιστ' ἀρετὴ· εἰκότως· τὸ γὰρ βρέφος αὐτὸ, ἄμ' αἰσθόμενον ὄσμητι, κρεῖττον μὲν ταύτῃ οὖσῃ ἐνασμενίζεαι· ἀκθεῖ δὲ, δυσανασχε-

τεῖ· ἀλλ' οὐκέτι οὔτε τὴν ἡδέϊαν ἂν εἴποιμεν ἐθέλειν αὐτὸ, οὔτε τὴν ἀηδῆ ἀποσπρέφειν· πῶς γὰρ τὸ μῆθ' ὑπαρξῖν σωμάτων εἶδος, μήτε χρῆσιν τοῦ λόγου ἔχον; πλὴν γὰρ τοῦ ἀρέσκειν καὶ ἀπαρέσκειν, ἃ ἀποτελέσματα ἐσι τῆς αἰσθήσεως, οὐδὲν αὐτῶ ὑπολείπεται ἕτερον. Εἴη δ' οἷν τοῦτο γε πρῶτος βαθμὸς τῆς θέλησεως ἀτελής τε καὶ νήπιος· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πρῶτον βῆμα τῆς αἰσθήσεως, ἀγούσης ἡμᾶς πρὸς τὴν θέλησιν.

§. μβ'. Δεύτερος δὲ, ἐπειδὴν τὸ αὐτὸ βρέφος, καταμαθὼν τὰ, ἀπ' ὧν τὰ αἰσθητά, ὑποκειμένα, συνεθισθῆ διακρίνειν καὶ τὰ ἀπὸ τούτων αὐτῶ ἐγγιγνόμενα· καὶ οἷς μὲν ἠρέσατο μεινημένον, ταῦθ' ἡδέως αὐθις ἀσπάζεται· οἷς δὲ δυσχερῶς ἔφθη ἔχον, ταῦθ' ὡς εἰκὸς ἀποσπρέφεται· ἐνταῦθα γὰρ ἐναργεστέρην τῆς πρώτης τὴν ἐνέργειαν ἢ θέλησιν κέκτηται· ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν, ἢ μόνον τῆς ὁσμῆς ἀμυδρότατον αἰσθημα εἴληφεν· ἐνταῦθα δὲ καὶ συνοιδεν, ὅτι ἔξωθεν ἐκ τοῦδε τοῦ ὑποκειμένου αὕτη τυγχάνει προσβάλλουσα· διὸ οἷς ἂν ἀρέσκηται μάλιστα, δέχεται· οἷς δ' ἂν ἀπαρέσκηται, ταῦτ' οὐ προσίσταται· πλὴν καὶ οὕτως οὐδὲν οὐδέ πω ἐκ κρίσεως, ἀλλ' ἐκ μόνης αἰσθήσεως καὶ ταύτης τῆς βελτιώσεως τὴν κρίσιν ἔχει.

§. μγ'. Διὸ οὔτε τὴν ἀρέσκειαν καὶ ἀπαρέσκειαν τελείαν θέλησιν εἴποι τις ἂν, πρὶν ἂν τὸ βρέφος συναπαρτιθῆν, καὶ κρίσιν τινὰ προσκτήηται τῶν πραγμάτων· ἄλλως γὰρ τῆς κτηνώδους ἢ τοιαύτη θέλησις οὐδὲν διαφέρει, καὶ τῶν ἀλόγων οὕτω τὸ μὲν τῆς πύας ἐσθιόντων, τὸ δὲ ἀποσπρεφόμενων οὐκ ἐκ κρίσεως, ἥτις ἐσι παραβολὴ δυεῖν ἰδεῶν (Λογ. ξθ'). οὐδ' ἐξ αἰσθημάτων ἢδη προκατειλημμένων· ἐλλ' ἐξ ὁποιασδήποτε ὁσμῆς (Μεταφ. οβ'.—οδ'), διὸ ἐς' ἂν μὴ οἷον τε ἢ διακρίνειν τὰ ὄντα ἀγαθὰ τῶν δοκούντων ἐκ κρίσεως, καὶ ὅσον ἐτέρου ἕτερον διαφέρει, ἢ θέλησις ἐστὶν ἀτελής, καὶ τοῦτ' αὐτὸ αἰσθητά μόνον ἀπλῆ, καὶ οὐκ ἐκ κρίσεως, ἀλλ' ἐκ ῥοπῆς ἐμπύτου σινός, πρὸς τὸ, ἢ τὸ ἀπνεύουσα οἷον, προστεθέντων δύονομισμάτων, ἀργυροῦ καὶ χρυσοῦ, τὸ βρέφος τυχὼν εἴλετο λαβεῖν ἀντὶ τοῦ τοῦ πλείονος τὸ ἥττονος ἄξιον, ὡς μηκέτι εἶδος τὴν χρῆσιν· ὅς δὲ προσεζήτασε ταῦτα, καὶ τοῦ λόγου κεκτημένος τὴν χρῆσιν.

εἰδώς, ὅτι πλείονος ἄξιός ὁ χρυσός, καὶ πλείω αὐτοῦ τις ὠνεῖται, ἔκρινεν ἂν εὐθύς, καὶ συλλογισάμενος κρεῖττον εἶναι ἐκείνον ἀντὶ τούτου ἐλέσθαι, εἴληφεν· Τοῦτ' οὖν ἂν εἴη ὁ τρίτος βαθμὸς τῆς θελήσεως, πῶς καὶ τῆ τοῦ λόγου χρήσει συμπληρουμένης.

Περὶ Ὁρέξεως.

§. μδ'. Ὁρέξιν δ' ἐνταῦθα καλοῦμεν τὴν τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς μάλιστα δύναμιν (θ'). ἥτις ἐστὶ ῥοπή τις ἐπὶ τὸδε, ἢ τὸδε τὸ αἰσθητόν· ὃ καὶ τῶς ἀλόγους τῶν ζώων ἂν εἴη κοινόν, ἐφ' ἣ ὀχρουμένη ἢ θέλησις, χαλιναγωγεῖ· ἐκ γὰρ αὐτῆς τὰ πάθη δοκοῦσιν ἠρτῆσθαι (Μεταφ. ζή.) ὃ γὰρ τις ὀρέγεται, τοῦτο καὶ ἀγαπᾷ· ὃ δὲ μὴ, τοῦτο μισεῖ· ἐντεῦθεν ἄρα προκύπτουσι τὰ ἀρχικώτατα τῶν παθῶν Ἀγάπη καὶ Μίσος, ἐξ ὧν πάντα πηγάζουσι τὰ λοιπά· περὶ ὧν αὐτίκα ἐροῦμεν.

Περὶ Παθῶν.

§. μέ. Ἴσμεν πείραχ διαφόρως τὸν ἄνθρωπον παθαινόμενον ἔξωθεν. Τὰ δὲ παθήματα ταῦτα αἰσθημάτων ἀποτελέσματα τυγχάνοντα μάλιστα· ἃ μὲν οὖν τῶν αἰσθημάτων γε τούτων ἡδονὴν τινα ἡμῖν ἐμποιεῖ, αὐτά τε ταῦτα καὶ τὰ, ἀφ' ὧν ταῦτα πρόεισιν, ὑποκείμενα, ἀγαθὰ φασὲν εἶναι· ἃ δ' ἄλγος, ἢ λύπην ἐνέησιν, ἄμφω κακὰ (Μεταφ. ζή.)· καὶ εἰ μὲν ὄντως τοιαῦτα εἴη, ἀληθῆ ὑπάρχουσιν ἀγαθὰ, ἢ κακὰ· εἰ δὲ μὴ, δοκοῦντα τοιαῦτα· ἢ γὰρ θέλησις πολλάκις τῆς ἀληθείας ἀποπλανωμένη, καὶ μάλισ' ἐπειδὴν ζαντασίᾳ καὶ προλήψει δουλεύη, ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ὡς τοιοῦτον αἰρεῖται. (Λογ. ή.). (*)

(*) Ἢδη γὰρ τις γενοσάμενος πρῶτον ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν, πικρότατος· μέλιτος δὲ, γλυκύτατος προσέληφεν αἰσθημα· καὶ τὸ μὲν αὐτῷ παραυτίκα κακὸν διὰ πικρότητα ἐδόξε· το δὲ, διὰ γλυκύτητα ἀγαθόν· ἡνίχ' ἕτερος τυχόν, βαθυτέραν τοῦ νοῦς καρπούμενος πύλακα, τὸναντίον περὶ τούτου φρονεῖ, καὶ ται καὶ τούτων ἄλλοτε ἄλλως κακῶν καὶ ἀγαθῶν τῶν αὐτῶν ὄντων ἴν' οὖν μὴ ἀπατόμεθα, πειρατέον κατὰ τε ἀξίαν καὶ χρεῖαν κινεῖν τὰ πράγματα· διενέγκαι δ' ἂν οὖν το ἀκέραις ἀγαθῶν μάλιστα τοῦ δοκούντος, ἢ

§. μζ'. Ἐκ γούν τούτων τῶν αἰσθημάτων συμβαίνει πάνθ' ἡμῖν τὰ πάθη ἐγγίνεσθαι· ἔστι δὲ πάθος κίνησις τις ἡμῖν ἐκ τῆς παρασάσεως τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ δι' ἐκτάκτου συγκινήσεως τοῦ αἵματος καὶ τῶν ζωτικῶν πνευμάτων ἐγγινομένη· (θ') διττῆς δὲ οὔσης τῆς παρασάσεως ταύτης, τῆς μὲν τῶν ἀγαθῶν, τῆς δὲ τῶν κακῶν, εἰκότως διττὰ ἔστι καὶ τὰ πάθη, τά γε ἀρχικώτατα, Ἀγάπη, καὶ Μίσος· (*) ἢ μὲν, ἔφρσις οὔσα τοῦ ἀγαθοῦ· τὸ δὲ, ἀποστροφή τοῦ κακοῦ· (**).

§. μζ'. Ἐκ τοίνυν τῆς Ἀγάπης καὶ τοῦ Μίσους τ' ἄλλα τῶν παθῶν ἀναφύεται· τῶν γὰρ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐκ τοῦ τριμεροῦς τοῦ χρόνου ἡμῖν τοιούτων παρισταμένων, εἰ μὲν παρεληλυθῆτος τινὸς ἐφιέμεθα ἀγαθοῦ, τοῦτο Πῆθος καλεῖται· εἰ δὲ παρόντος ἀπολαύομεν, Ἡδονή· εἰ δέ γε πρὸς τὸ μέλλον ἢ ἔφρσις ἡμῖν ἀποτεινοίτο, Ἐλπίς· ὁμοίως δὲ καὶ πῶν ἐκ μίσους· τοῦ γὰρ παρωγημένου κακοῦ ἢ ἀποστρέφῃ, Μεταμέλεια· τοῦ δὲ ἐνεσῶτος, Λύπη· τοῦ δὲ μέλλοντος Φόβος κέκληται· εἰ δὲ πρὸς τὸν ἐφιέμεθα, ἢ ἀποστρεφόμεθα, τῶν μὲν τευξέσθαι, τὰ δὲ ἀποφευξέσθαι ἐλπίζομεν, τῶν δὲ ὧν κατορθοῦμεν ἂν, παρόντων, Θάρρος τοῦτο καλεῖται· εἰ δὲ μὴ, Ἀγωνία· προΐόντα δ' ἐπὶ πλέον διακρίνω βαθμῶ, Εὐτολμία, καὶ Ἀπίγνωσις τίκεται. (***)

τὸ μὲν, ἀμα ἡδὺ, καὶ τίμιον, καὶ χρήσιμον εἶναι δεῖ· τὸ δὲ φαινόμενον, ἀνάγκη τοῦσπον τινὸς, ἢ τινῶν ἀπολείπεσθαι. Ἄν. Ἡθ. σς.

(*) Ἐν δὲ τῇ Μεταρυσικῇ (πέ) Ἡδονὴ καὶ Λύπη ὡς ἀρχικὰ εἰσῆκται ἡμῖν, τοῖς τοῦ σοφοῦ Εὐγενίου ἐκεῖ ἀκολουθεῖν ἡμῖν δεῖξαι, καὶ τοῦ λόγου οὕτ' ἔπτεον καὶ εὐτοπεῖθοντος.

(**) Ὅτι μὲν τὸ αἶμα ἐκτάκτως κινεῖται, ἐκ τῆς αἰφνιδίου μεταβολῆς τῆς χροῖα· ὅτι δὲ καὶ ἡ νευρὸδιδος ῥοή, ἐκ τοῦ σχήματος τῆς κινήσεως, τοῦ τῶν μελῶν τόνου, τῶν παντὶ πάθει συνεξυγμένων, πρόδηλον. Ἄν. Ἡθ. λβ. σημ.

(***) Μερύστραμμος ἀρ' ἂν εἴη ἢ τῶν παθῶν τούτων περιγραφή, εἴτις ἐπιβάλλεται τοῖς βαθμοῖς αὐτῶν ἀκριβῶς ἀνεπτύξαι· τὸ γὰρ αὐτὸ πάθος ἐν ἐκάστῳ ὅγματι πρῶτον, διακρίφου ἂν εἴη καὶ ὀνόματος ἄξιον· εἶον κακοῦ τινος παρισταμένου ἡμῖν ἐν τῷ μέλλοντι, μεγάλου μὲν, εἰς ἀπίγνωσιν ἡμῖν ἀποβαίνει ὁ φόβος· μικροῦ δὲ· εἰς ἡμέλειαν, μεταφρόνησιν, ἐλπίδα, θάρρος, ἀνδρίαν, εὐτολμίαν (Σολῶτος Ἡθ. 92.) διὸ καὶ Λουκι-

§. μη. Πολλάκις δὲ, καί τοι τὸ ἀληθὲς ἀγαθὸν ἐστὶν ἄμα ἡδὺ, καὶ τίμιον, καὶ χρήσιμον (μέ.), ἀλλ' ὕφ' ἐνὸς τούτων τῆς ψυχῆς, ἢ ἂν μαρκατῆρος καὶ κράσεως ἔγῃ, μᾶλλον παθαινομένης (γῆ. καὶ ἐξῆς), ἄλλο ἄλλοιόν ἐνῆκε πάθος· ὧ μὲν γὰρ ἐκ μονομεροῦς ἡδὺ παρέστη τὸ ἀγαθόν, τούτῳ εὐθύς ἐνέφυσεν ἡδονήν· ὧ δ' ἀπλῶς ἐπεφάνη ὡς τίμιον, τούτῳ φιλοτιμίαν· ὧ δὲ χρήσιμον μόνον, τούτῳ πλεονεξίαν ἐντέτηκεν. (*) Ἐκ δ' αὖ τούναντίου εἴτι τῶν κακῶν ἡμῖν παρασαιή, τῷ μὲν τιμῷ μαχόμενον, Ὀργήν· τῷ δὲ κοσμίῳ, Αἰσχύνην· τῷ δὲ ἡδαι, Ληθίαν· τῷ δὲ χρησίμῳ, Φθόνον ἐντίκτει· ὀργίζεται μὲν γὰρ ὁ φιλοτιμος τοῖς ἀποστερεῖν αὐτὸν τῆς ὑπαρχούσης, ἢ μελλούσης τιμῆς βουλομένοις· αἰσχύνεται δὲ ὁ κόσμιος, εἴτινος συναίσθάνοιτο τὴν κατμείτητα αὐτοῦ ἀφαιροῦντος· ναυτιᾷ δέ τις ἄλλος, τῶν ἐναντίων τῆ ἡδονῆ προκειμένων· καὶ φθονεῖ ἕτερος, ἐπ' ἄλλους μεταπηδῶντων τῶν αὐτῷ συμφερόντων.

§. μν. Ἔστι δὲ καὶ ἕτεροι ἄττα τῶν παθῶν ἐκ τῶν ἄλλοις ἀγαθῶν ἢ κακῶν συμβαινόντων ἡμῖν παρισάμενα· τὸ μὲν γὰρ παρεληλυθὸς ἢ παρὸν ἀγαθόν, φίλου μὲν, τέρψιν γενναῖ· τῷ δὲ μέλλον, εὐνοίαν (χλίρω μὲν γὰρ ἐφ' οἷς τῶν φίλων τις εὐτυχεῖ· εὐνοῶ δὲ, ὃ ἐστὶ καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἡδέως ἂν ἔχομι αὐτὸν εὐτυχεῖσαι) ἐχθροῦ δὲ, φθόνον εὐτίς· τῷ δ' αὖ κακόν, φίλου μὲν, ἐκ τοῦ τριμεροῦς τοῦ χρόνου κινεῖ εἰς συμπάθειαν· ἐχθροῦ δὲ, τὴν ἐπιχειρεκακίαν εὐθύς ἀναφύει.

§. ν. Πολλὰ δὲ καὶ ἀλλήλοις δοκεῖ ἐπιπλέκεσθαι· ἀγάπη γὰρ καὶ φθῶς ἐσθότε εἰς Ζηλοτυπίαν συνέρχονται· οἷον ὁ ἅμα ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναικᾶ καὶ ὑπόπτως ἔχων πρὸς αὐτὴν περὶ σωφροσύνης, οὗτος Ζηλοτυπεῖ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ φθόνος, φιλοτιμίᾳ ὑπομιγείσ, τὸν Ζῆλον ἐγέννησεν· ὁ γὰρ φθονῶν ἐφ' ὅτῳ ποτέ τινα, καὶ ἴσος

ος (ἐν τῷ ἀποκηρυττωμένῳ.) μυρία φησὶ καὶ τῆς μανίας εἶναι τὰ εἶδη. . . οὐ γὰρ ταῦτον παρανοεῖν, καὶ παραπαίνειν, καὶ λυτῆν, καὶ μεμνηέναι· ἀλλὰ ταῦτα πάντα τῷ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχειν τῆ νόσῳ ὀνόματά ἐστι.

(*) Ἐντεῦθεν ἄρα οἱ τρεῖς μέγιστοι θαύματος ἐν τῷ βίῳ ὁ Φιλόδοκος, ὁ Φιλόδοξος, ὁ Φιλόπρηνος· περὶ ὧν κήρυξι λόγος οἱ Κοσμοκράτορες, καὶ ἄλλοις ἄλλα συγγέγραπται.

γενέσθαι ἐκεῖνῳ φιλοτιμούμενος, οὗτος ζηλοῦν αὐτὸν λέγοιτ' ἂν καὶ τοι καὶ ἐν καλῷ πολλάκις ὁ ζηλος ἀντὶ τῆς μιμησεως ἐκλαμβάνεται. Μεταφ. πς'.

§. νά. Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅπως καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν παθῶν, ἧτοι ἀλλήλοις συνεπιπέλεκται, ἢ μεταξὺ, ὡς ἂν ἡ τῶν ἀγαθῶν, ἢ κακῶν παράστασις ἰσχύος ἔχουσα τύχη, ἐστὶ παρεπιπίπτοντα (μζ'. σημ'). Ἐκεῖνο δὲ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ πάθη οὐ μᾶλλον κακῶν, ἢ ἀγαθῶν ἡμῖν αἴτια γίνονται, εἴτις εὖ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς ἐπίσταται χρῆσθαι· ἄνευ γὰρ τούτων ἦν ἂν ἡμῖν ὁ βίως παντάπασιν ἀδρανῆς ἐν ἀκινήσει· ἢ δὲ ἀδράνεια αὕτη τὶ ἂν εἴη, ἢ παντελῆς αὐτοῦ ἀπονέκρωσις; Εἰ οὖν ἀληθὲς ἔλξει καὶ ὡσει τὸ πᾶν τοῦτο κινεῖσθαι, τὶ μὴ ἐκ πείρας αὐτῆς ἀληθέστερον γίνονται ἐξ ἀγάπης καὶ μίσους, ὡς ἐκ δύο ἐλατηρίων ἀνθελκόντων καὶ ἀντωθούντων αὐτῶν, καὶ τὸν ἠθικὸν τοῦτον εἶναι τὴν σύστασιν ἔχειν; Οὐκοῦν σὺ λέγεις ὑποτρέφειν δεῖν τὰ πάθη ὡς σωστικά; Μάλιστα γὰρ, ὑποτρέφειν μὲν τοι γὰρ, οὐ μὴν οὐθ' ὡς οἱ Στωϊκοὶ ἀφανίζειν πειραῖσθαι, ἀδύνατον τοῦτο ὄν, καὶ πρὸς τῷ ἀδυνατῶ καὶ ἀσύμφορον ὅτι μάλιστα οὐτ' αὖ παντάπασιν ὑπ' ἐκείνων κρατεῖσθαι· κρατεῖν δὲ μᾶλλον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ὑπαρχούσης φυλάττειν ἕκαστον φύσεως, ὡς ἐπὶ τριτάνης μὴτ' ἀνιέντας ὄλως, μῆτε μὴν ἄκρως κωλύοντας. Μεταφ. πδ'. (*)

§. νβ. Πῶς οὖν ἂν ἄμεινον τούτου τύχοιμεν; οὐδὲν σε γὰρ διδάχθηναί, εἴγε μέμνησαι τῶν περὶ φαντασίας ἡμῖν εἰρημένων, ὅπως δεῖ κυβερνᾶν ἐκείνην φρονίμως· ἦν γὰρ τις, ὡς δεῖ, ταύτης κρατήση,

(*) Τὰ πάθη τῷ ζῳῷ ἀπλῶς ἐστὶν ἀναγκαῖα· οὐδὲν δ' ἦτον τῷ ἀνθρώπῳ ἐπωφελεῖ ἐστὶ, καὶ ἢ ἀνθρώπος, ἦν μὴ εἰς ὑπερβολὰς ἢ διεκρίπτοντα.

» Ἐπιτόνια γὰρ ἐστὶ τῶν ἐρέξεων, αἷς τὸ ζῶον, ὅσα μὲν εἰς σύστασιν αὐτοῦ καὶ » σωτηρίαν εἰσὶ συνελοῦντα, ἢ περ ἔχει δυνάμειος μεταδιώκει· ὅσα δὲ εἰς εἶθραν φέρου- » τα, ἐκκλίνει καὶ ἀποφεύγει.»

» Τῷ δὲ ἀνθρώπῳ, ὅς νεῦς ἐστὶ (Σωκρατικῶς φάναι) ἐν σώματι, πολλοῖς μὲν προ- » σεκτέον, πολλῶν δὲ ἀφεκτέον, οἷς ἂν ἀλύπως τε καὶ ἀσφαλῶς τὸν σωματικὸν τοῦτον » διανύσειε εἶναι. πρὸς ἃ δὴ κατὰ μέτρον, τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐριζόμενον, διεγείρεσθαι πεί- » ρηκε καὶ κινεῖσθαι: Εὐγ. Μεταφ. ωγ.

ὅσπε μὴ παριστᾶν τὰ μικρὰ καὶ ἥττονος ἄξια λόγου, ὡς μεγάλα καὶ τοῦ παντός, ὅπερ ἐκείνη πέφυκε κατορθοῦν τὰ πολλὰ, οὗτος ἕξει καὶ τὰ παθῆ ἐν τῇ οἰκείᾳ φύσει ἐνεργοῦντα λυσιτελῶς, ὡς ἐκ θείας μοίρας προνοητικῶς πεφυκότα· κρατηθεὶς δὲ, καὶ τὸν κώνωπα λέοντα παριστώσῃ τῇ φαντασίᾳ ἀκολουθήσας, ὁ τοιοῦτος οὐδὲν ἂν μᾶλλον, ἢ τὸ τῆς τραγωδίας ἐπάσειε μέλος.

» Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ᾧδ' εἰπεῖν ἔπος,

» Οὐ δὲ πάθος, οὐ δὲ συμφορὰ θεήλατος,

» Ἦς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπων φύσις.

Ἔτι περὶ παθῶν

§. νγ'. ὡς ἀρχικὰ τῶν ἄλλων παθῶν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος ἔρημεν εἶναι (μς'). ἀλλὰ ταῦτ' οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ ταῖς τοῦ σώματος ἐπεσθαὶ κράσεσιν ἰκανῶς ἡμῖν εἴρηται (ιγ' καὶ ἐξῆς), διαφόρως δὲ ἐκάστοις τῶν κράσεων ἐχουσῶν (αὐτόθι). διαφόρως ἡμᾶς ἀνάγκη παθαίνεσθαι (μη'). ἐπειδὴ γὰρ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν, πρὸς ὃ ὁ ἀκατάρτιστος νοῦς ὀλισθαίνει συνήθως, ὑφ' ἐνὶ τῶν τριῶν ἐκείνων, ἢ τῷ τιμίῳ, ἢ τῷ ἡδέϊ, ἢ τῷ χρησίμῳ ἡμῖν μάλιστα ἀπαντᾶ (αὐτόθι), τρία ταῦτ' εἰςί τάγε κυριώτερα καὶ ἐπικρατέστερα, πρὸς ἃ ἡ ἀγάπη ἡμῶν ἀποτελεῖται ἂν μάλιστα, ἢ Τιμῇ, ἢ Ἡδονῇ, ἢ Κτήσις· κἀντεῦθεν ἄρα ἀναφέρεται ὁ Φιλόδοξος, ὁ Φιλήδονος, ὁ Φιλάργυρος, οὗτος δὲ ὁ τρικέφαλος Κέρβερος, ὁ τοὺς ἀνθρώπους καταστῶν εἰς τὸ βάρβαρον (*).

§. νδ'. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, φανερόν, ὅτι ἄλλος ἄλλο, ἢ

(*) Ἴδε Ἀνώνυμος Ἡθ. σδ. Ὁ δὲ σκέψεται ἀξίον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ὁ διάβολος, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πειράσαι βουλόμενος, τοὺς τρεῖς τούτοις πειρατικαῖς ἐχρήσατο· τῷ μὲν γὰρ εἰς τὸ θεοῦ, εἰπεῖ, ἵνα εἰ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γίνωνται, πάσας τὰς ἐξ ἡδονῆς μηδίας διὰ τῆς περὶ τὴν βρώσιν ἐπιθυμίας προσήγαγε, μιᾶ προσβολῇ τὴν τῶν ὀρέξεων ἀικανίαν συγγένειαν· τῷ δὲ ρίψον σεαυτὸν κάτω τὴν φιλοτιμίαν ἐρέθισε· τῷ δὲ ταῦτα πάντα σοὶ δώσω τὴν ῥυπαρὰν φιλαργυρίαν εἰσήνεγκεν· ἴδε τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ὡς ἔφη εἰς τὴν Κυριακὴν τῷ Θωμᾷ.

ἂν ἕκαστος ἔχη κρᾶσεως, ἀγαθᾶ καὶ μισεῖ· ὁ μὲν γὰρ γόληρικός (ιδ'), ὑπόπτερος ὢν ταῖς ἐλπίσι, πρὸς φιλοτιμίαν ἐπαίρεται μάλιστα· ὁ δὲ αἰματώδης ((ισ')) φαῖδρός ὢν ἀεὶ, καὶ εὐθυμὸς, καὶ ἀφρόντιστος, πρὸς τὴν ἡθύνῃν εἰκότως ἐστὶ μᾶλλον ἐπιβροπέης· ὁ δὲ μελαγχολικός (ιέ.) εὐπτόητος ὢν, καὶ ὑποβρούχιος ἀεὶ ταῖς φροντίσι, πρὸς πλεονεξίαν ἀπανεύων διατελεῖ. Περὶ δὲ τοῦ φλεγματικῆς (ιζ'), ὡς ἀδρανῶς πρὸς τὰ πάθη δοκῶντος, οὐδέν ἐστι λέγειν· Οὕτως οὖν τούτων εἰς τρία ὑποδιακριθέντων τῷ λόγῳ, εἴπωμεν χωρὶς περὶ ἑκάστου ἐξῆς, ἐπὶ τὸ σαφέστερον τοὺς χαρακτῆρας διεξηγήσασθαι.

§. νέ. Τῆς τοίνυν φιλοτιμίας εἰς ὑπεροχὴν τὰ πάντα ἀναφερούσης, εἰκὸς τοὺς φιλοδόξους μηδενὸς τῶν ὁμοίων, ὡσπερ δὲ καὶ τῶν κρείττωνων ἀνέχεσθαι τιμῶσι δ' αὐτῶν μόνους, οὓς ἂν αἰσθωνταί σφίσι αὐτοῖς εὐνοοῦντας· ὑπερφρονούντων δὲ καταφρονοῦσι τοὺς δ' ὁμοίους παντὶ σθένει πειρῶνται ὑπάγειν, καθάπερ αὖ καὶ τοὺς ἥττους ἐκόντας ἀέκοντας ἑαυτοῖς ἀεὶ λατρεύειν παραβιάζοντα· πρὸς δὲ τὴν φιλίαν τοσαῦτον μόνον δοκοῦσι σπουδάζειν, ὅσον σφίσι αὐτοῖς νομίζουσιν ἕσσεσθαι χρήσιμον· ἡδονῶν δὲ οὐκ ἂν ἥττωντο, πρὸς τὸ ὑπερέχειν τῶν ἄλλων ἐν λόγοις καὶ ἔργοις διαμιλλώμενοι· ἐφ' ᾧ καὶ σχῆμα σεμνότητος ἐξῶθεν ἀεὶ τυγχάνουσι περιεκείμενοι, μέγα μὲν ἐπὶ ταῖς τῶν προγόνων λεγομέναις εὐγενεαίαις, εἴτω εἶπ τοῦτο, φρονοῦντες· τῇ δὲ κερκαλῇ μικροῦ θεῖν ἐπὶ ταῖς παρούσιν ἀγαθοῖς τὸν οὐρανὸν προσαράσσοντες, αὐτοῖς πνεύμασι μεταξὺ πού τῶν νεφελῶν, ὡσπερ οἱ Βοριάδες, τῷ ὑψῶ μονοῦ συμφερόμενοι· τοιοῦτοι δὲ ὄντες, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἑαυτοῖς ἅπαντα πράττοντες, φιλόπονοι γίνονται, καὶ τῶν ἰδίων ἐπιμελεῖς, τοῦτε καλοῦ πανταχοῦ ἀντεγόμενοι, καὶ τὴν ἐν λόγοις σεμνότητα περὶ πλείους ποιοῦμενοι τῷ τε βαδίσματι καὶ τῇ περὶ τὸν ἱματισμὸν κοσμιότητι ταῦτα πάντα προσμαρτυροῦντες.

§. νς'. Ὅδ' αὖ φιλήδονος, ἅτε δὴ ταῖς ἐκ τῶν αἰσθησεων ὑπὸ μάλιστα θεοσκοπόμενος τέρψεται, τῆς γ' ἐκ τῆς φαντασίας ἐκατέρωθεν τοῦ χρόνου παραφορᾶς ἐλεύθερος γίνεσθαι· πύνοις δὲ καὶ φροντίσι,

καὶ ὅ,τι ποτε ἀντίκειται τῷ ἡδύνοντι, πόλλην ἐπιδείκνυται τὴν δυσχερείαν· χρημάτων δὲ τοσοῦτον φροντίζει, ὅσον μόνον ἑαυτῷ ἀφορᾷ μὴν κεκτῆσθαι πρὸς ἡδονὴν, τιμῆς μὲν καὶ δόξης καταφρονῶν, ἐν ἀσελγείαις δὲ καὶ ἀσωτείας προκαλινδόμενος, μύρων τ' ἀπόζων, καὶ περὶ θεήματα καὶ ἀκούσματα τά γε πρὸς ἡδονὴν διατρέβων, ἐκ τε λουτροῦ λιπαρὸς προῖόν, καὶ καλλωπιστῆς λεπταῖς ταῖς ἐσθήσιν διὰ πάντων σοβῶν· τὰ μὲν πρὸς θεὸν γλιχρὸς, καὶ ὅσον μόνον τὴν φαντασίαν καὶ αἰσθησιν ἐπιτέρπειν, τοῖς ἐκ τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς μάλιστα κηλούμενος ἀσματίαις· τὰ δὲ πρὸς ἄλλους πρόχειρος μὲν εἰς φιλίαν, ἀβέβητος δὲ, θρασέως μὲν χωρῶν ἐπ' αὐτήν, θάπτων δὲ διαβροχγνύμενος, ὑπὸ τῆς τυχούσης ἡδονῆς εὐθύς παρενηνεγμένος· πρὸς δ' αὖ τοὺς προὔχοντας, αἰεὶ θεραπευτικῶς πρὸς δὲ τοὺς ὁμοίους, ὑμνητικῶς· πρὸς δὲ τοὺς ἥττους, συγγνωμονικῶς· τὰ δ' αὖ πάλιν πρὸς ἑαυτὸν, φεύγειν μὲν αἰεὶ τὸ πονεῖν, ἀνδραποδιδῶδ' δὲ τοῖς τὴν φαντασίαν καὶ αἰσθησιν ἐπιτέρπουσιν ἔπεσθαι βουλεται, βραχὺ μὲν φροντίζων σεμνότητος, τεθρομμένην δὲ τῷ θατίσματι λίαν τὴν περιφορὰν ἐνδεικνύμενος, καὶ ῥᾶττα παντός μᾶλλον πρὸς τὸ ψεύδεσθαι βέβων· ἴσθι δ' οὖν πολυειδῆς οὗτος· ἔτι γὰρ αὐτῶν, ὅστις μὲν ἂν τὰ τῆς Ἀφροδίτης ὄργια περὶ πολλοῦ τυγχάνη ποιούμενος, ἐν ἀσωτείας προκαλινδόμενος· ὅς δ' ἂν τῇ γαστρὶ ὀρίξῃ τὴν ἡδονὴν, ἐν βρώμασι καὶ πόμασιν ἐκβακχεύων· εἰδέ τις, ἐφ' ᾧ ἐπιτέρπειν τὴν θέαν μόνον ταῖς τοιαύταις καταχρῆται περιεργείαις, οὗτος φιλοθεάμονι μᾶλλον καὶ φιλοκάλῳ δοκεῖ εἰκέναι, καὶ οὐ πάνυ τι ἂν εἴη μεμπτής.

§. ν'. Ὁ δὲ φιλόργυρος αὐθις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καιμηλίων τε πολυτελῶν, γῆς τε, καὶ ἐοσκημάτων, καὶ συνοικιῶν, καὶ ὅθεν ἂν χρυσὸς ἐπιβροχῇ ἐστὶν ἐραστής· διὸ φροντίδων ἀνάπλεως, αὐχμηρὸς τε καὶ κυβρωπὸς ἰδεῖν, οὐδὲν οὔτε γονέας, οὔτε παιῖδας, οὔτε πατρίδα φιλῶν ὡς τὰ χρήματα, ἀρπακτικὸν αἰεὶ βλέπων, καὶ τοὺς δακτύλους ὑποκινῶν, τὰ ὑπάρχοντα θεωρῶν καὶ τὰ μέλλοντα αἰεὶ προσγενήσεσθαι λυσιγυζόμενος· διὸ φειδωλὸς καὶ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἐστὶν ἀναλωσκαί· πρὸς δ' οὖν τὰς ἡδονὰς ὑπεροπτικῶς λίαν ἔχει, ἐν αἷς ἂν μάλιστα

δέητι ἀναλῶσαι· δόξης δὲ οὐ τοσοῦτόν ἐστιν ἔραστῆς, πλὴν εἰμήτινος ἐκείῳθεν ὀσφραίνονται κέρδους· Ἐντεῦθεν ἄρα καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον θεραπείας τοῦτο τέλος τά γε πολλὰ ποιεῖται, ἐξωτέρικῶς αὐτῇ μᾶλλον καὶ δεισιδαιμόνως προσκείμενος· τὰ δὲ πρὸς ἄλλους ἀεὶ φθονερός, καὶ δύσκολος, φιλίαν μὲν, ὅθεν ἂν μηδὲν προσγένηται κέρδος, οὐδὲμίαν πρεσβεύων· τῶν δὲ τοῖς ἀνθρώποις καθηκόντων ὀλιγωρῶν· καὶ ἀγθόμενος μὲν τοῖς κρείττοσι, φθονῶν δὲ τοῖς ὁμοίοις, τοὺς δὲ ἤττους πρὸς τῷ μηδέποτ' αὐτοῖς χάριν ἠντινοῦν κατατίθεσθαι, καὶ ἀδικίᾳ ἑαυτοῦ ἀπαλλάττων· περὶ οὗ καὶ Πλούταρχος, οὔτε παρὰ νεκροῦ, φησὶν, ὁμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου χάριν δεῖν ἐπιζητεῖν· πρὸς δὲ τούτοις οὔτε πρὸς ἑαυτὸν ἀπέχεται τοῦ μὴ ἀδίκος εἶναι, αὐτῇ τῇ φήσει ἀντιπαλαίων ἀεὶ, πόνους θ' ὑπερβάλλουσιν ἀπαγγόμενος, καὶ ταῖς ἄνω καὶ κάτω ὅτε μὲν πορείαις, ὅτε δὲ φροντίσι κοπτόμενος· διὸ ἀπειρόκαλον καὶ ἐθδελυρὸν μετέρχεται εἶον, γλίσχρος σιτούμενος, πενιχρῶς τε περιεσχλμένος, καὶ ἐπιτρόχῳ καὶ κατεσπευμένῳ τῷ θαδίσιματι προΐων, τοῖς τ' ἄλλοις καὶ ἑαυτῷ ἀπαρέσκων (*), ἐξ ὧν τὴν τῆς ψυχῆς εὐπτύητον περὶ τὴν κτῆσιν ὑπεμφαίνει ἐπιθυμίαν. (**)

(*) Μυσία μὲν τῆς κακίας τὰ εἶδη, ἐν δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἑαυτῇ ἀπαρέσκειν· γίγνεται δὲ τοῦτο ἕκ τε τῆς ψυχικῆς ἀκρασίας, καὶ τῶν ἀτόλμων ἐπιθυμιῶν, ἢ οὐκ εὐτυχῶν μὴ τολμῶντες γὰρ, ὅσων ἐπιθυμοῦσιν, ἢ μὴ ἐπιτυγχάνοντες, καὶ ἐλπίσιν ὄλωσ αἰρόμενοι, ἄσφατοι ἀεὶ καὶ εὐμετάβλητοι διατελοῦσιν, ὅπερ εἰς ἀνάγκης συμβαίνει τοῖς τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν ἐξηρημαίεσι· διὰ τοῦτο γὰρ οὗτοι μετέωροι, καὶ τὰ ἄτιμα καὶ δυσχερῆ ἑαυτοῖς ὑποτίθενται καὶ συλλέγονται οὕς, ἀβραβεύτων αὐτοῖς γενεμένων τῶν πόνων, ἀλυσιτελεῖς θασσανίζει αἰσχύνῃ, εὐδ' ἀλγῶσι, διότι φασίλα προσέλοντο, ἀλλ' ὅτι ἀπέτυχον· τότε δὴ αὐτοὺς καὶ τῶν πεπραγμένων, μεταμέλεια συνέχει, καὶ τῶν ἀκατέων ἄνεος, ὅτε κατὰ τὴν ψυχὴν ἐκείνος σάλος, μὴ ἔχουσαν ἐφικέσθαι ἐπὶ τὸ πέρασ, (οὐδὲ γὰρ κρατῆσαι, οὐδὲ τυχεῖν τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν ἔχουσιν) ἦτε τοῦ εἴου παρατάσας, ἐραχίᾳ ὑποφανομένη, καὶ ἢ ἐρ' αἷς ἀπέγνωσαν ἐπιθυμίαις ἐγίντομένη τῇ ψυχῇ αὐτῶν νόσος καὶ ἀμυχανία, αὐτοὺς ὑφαρπάζει. Ἄιν. Ηθ. εζ'.

(**) Μέτιθέ μοι τὸν τρίτον τὸν περὶ εὐδαιμονίας μου λόγον ἐν τῷ Σοφιστῇ, καὶ τοὺς ἐν τῷ Σωκρατικῷ Λισίγῃ καὶ Κοσμοκράτορας, ἵν' ἔγῃς ἐκείθεν λαμπροτέρους κηπσισημοτέρους ἀναλλέξασθαι τοὺς τῶν κακῶν τουτωνῶν χρονακτῆρας.

§. νη'. Οὗτοι τοίνυν οἱ τοῦ φιλοδόξου, φιληδόνου, καὶ φιλαργύρου εἰσὶ χαρακτηριστῆρες· ὧν ἄλλος ἄλλου οὐδεὶς ἀνεκτότερος· ἔοικεν δ' οὖν ὁ φιλάργυρος χαλεπώτερός τε καὶ βδελυρώτερος εἶναι, ὡς ἤκιστα συνάδων τῷ κοινωνικῷ βίῳ, εἶπερ ἀμίκτως τῶν ἄλλων ἔχοι· οὐ γὰρ ἂν εὗροι τις οὐδένα τῶν εἰρημένων ἀμικτον οὔτε τῶν ἄλλων πάνπαν, ἀλλὰ καθάπερ τῶν κράσεων, ἐξ ὧν πηγάζει πρῶτως τὰ πάθη (νγ'), ἀμίκτως τῷ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐδεμίαν ἐνοῦσαν (ιη'. ιθ'), οὕτω καὶ κακίαν ἐτέρας κακίας ἀμέτοχον χαλεπὸν ἐνυπάρχειν· καὶ τοῦτ' ἐστίν, ἡ μίξις, δι' ἣν χαλεπῶς ἂν τοὺς χαρακτηριστῆρας διαγιγνώσκουμεν· ὡσπερ γὰρ ταῖς κράσεσιν, οὕτω καὶ ταῖς ἐξ αὐτῶν πηγάζουσαις κακίαις πολλοὶ τινες ἐνοροῦνται βαθμῶι. (*)

§. νθ'. Οὐχ ἦττον δὲ πρὸς ταῦτα συμβάλλεται καὶ ἡ φιλαυτία πάθος καὶ τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ὀλεθριώτατον· καὶ τοι τὸ ἑαυτὸν ἕκαστον ἀγαπᾶν φύσει γ' ἅπασιν ἐνυπάρχει καὶ σωτήριόν ἐστι, πρὸς τε τὰ ἀγαθὰ ἀγωγόν, καὶ τῶν κακῶν γιγνόμενον ἀποτρόπαιον· μέχρις ἂν ἐντὸς τῶν ὄρων τυγχάνη σωζόμενον· πρὸς τε γὰρ τὸ συντηρεῖσθαι ἡμᾶς ἀφορᾷ, καὶ τὸ τελειοῦσθαι σπεύδει περιποιεῖν, ὧν μὲν ἡμῖν δεῖ πρὸς τὸ ζῆν, προθύμως φροντίζοντας, καὶ τὰ βλαπτικὰ ἀποφεύγοντας, τῶν δὲ πρὸς τὴν τοῦ ἀμφοτέρου τελειότητα καὶ βελτίωσιν συντεινόντων ἐπιμελουμένους· εἶεν δ' ἂν μάλιστα τελειωτικὰ κατὰ γε τὸ γενικώτερον, ἀσκησις μὲν τῷ σώματι, παιδεία δὲ τῇ ψυχῇ· Ἐπειδὴν ὅμως τις ὑπερβάθμιον αἴρη πύδα, καὶ ἔξω τῶν ὄρων γενόμενος, πέρα τοῦ δικαίου φιλεῖ ἑαυτὸν, τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς φιλαυτίαν μετέβαλε, καὶ τὸ ἐκ φύσεως πρὸς συντήρησιν δῶρον εἰς δηλητηριον κατὰ τῆς φύσεως μετεσκεύασεν· ἀνάγκη γὰρ τὸν τοῦ πάθους τουτουῖ ἠττηθέντα, ἐνὶ γοῦν οἰωδῆποτε τῶν τριῶν ἀλαστόρων ἐκείνων γενέσθαι ἀλώσιμον (νγ'), ἔνθα τὶ τῶν κακῶν ὁ ἀλόος οὐχὶ πείσεται, ταῖς ἀνωμάλοις αὐτοῦ τῶν φαντασιῶν συμπερόμενος; ποίαις

(*) Οὕτως ἀμέλει μεμιγμένη τῇ ἠδονῇ ἡ φιλετιμία, πολλάκις τῆς ἀρετῆς τὸ πρό-
 σχημα ὑποδέεται, τῆς μὲν φιλετιμίας τὴν ἠδονὴν, τῆς δὲ ἠδονῆς τὴν φιλετιμίαν εἰς
 μετριότητα ἀνακλιούσης. Ἄιν. Ἡθ. υἰά. σμια.

δὲ καὶ πίσαις οἱ τοιοῦτοι ταῖς τῆς συνειδήσεως μάστιξιν οὐ κακοῦνται, τὰς σφῶν αὐτῶν πράξεις τῷ ὀρθῷ λόγῳ καὶ τῷ καθήκοντι συνειδότες ἀντιθαινούσας; Εἰ δ' αὖ ὑποθείημεν, μὴ ἂν τὸν νοῦν αὐτῶν ἐφ' ἑαυτῶν δύνασθαι σρέφασθαι, ἀλλὰ τὴν συνείδησιν ἀπονενεκρωθῆναι παντάπασιν, τί ἂν εἴη αὐτοῖς τοσοῦτον ἀξιώχρεων, ὥστε τὴν τῆς δόξης, ἢ τοῦ πλούτου, ἢ τῆς ἡδονῆς δίψαν ἱκανῶς ἀποσβέσσαν, οἷασσιν εὐδαιμονίας ἐκαῖθεν κοινωνοὺς αὐτοὺς ἀπεργάσασθαι; οὐ γὰρ ἂν εἴποις εὐδαιμόνας, ὧν ἡ ὕψις ἢ οὐδέπω ἐμπέλησται, ἢ εἰς νευτίαν περιετώσεται τελευτώσα τῷ κόρῳ· ὁ δὲ πάντων ἀναρώτατον· νῦν μὲν γὰρ, καί τοι τῆς ψυχῆς τοιούτοις καὶ τηλικούτοις κακοῖς ὑπερκλυζόμενης, ἀλλ' οὐκ ἂν συνειθεῖεν οἷ γε πλεῖστοι συνεγύμνοι τοῦτοις· οὐδ' ἂν πεισθεῖεν ῥαδίως ἀλλικύτατοι εἶναι· τοῦ δὲ θανάτου πῖθ' ὕστερον αὐτοῖς ἐπιστάντος, καὶ οἷς αὐτοὶ ἦσαν, ὡς βεβαίως ἀγαθοῖς οὖσι, προσκαίμενοι, ἀφαιρούντος αὐτούς, τότε δὴ τότε μικρὸν πιστεύοντες, ἀλλ' αὐτοῖς ἐπιβλέποντες ὀφθαλμοῖς, οἷα πεπράχασιν, καὶ οἷα αὐτοὺς περιμένει, τίνες ἂν γένοιτο ὁρῶντες ἑαυτοὺς πάσης ὑγιᾶς παραμυθίας ἐσερημένους, τῶν μὲν παρόντων ἀφαιρουμένων, τῶν δὲ μελλόντων δεδιτομένων; ὦ, οἷα ἀληθῶς τοῦτοις τὰ τῆς ψυχῆς κολαστήρια! (*)

Ὅπως ἂν τις βουλήν ἐπανορθώσεως λάβῃ.

§. ζ'. Ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἴσμεν τὸν ἀνθρώπον συνιστάμενον· διττὰς ἄρα καὶ τὰς νόσους αὐτῷ, τὰς προσηκούσας ἑκατέρῳ, συμβαίνειν, καὶ τοῦτο πείρα μανθάνομεν· ἀλλὰ τὰς μὲν σωματικὰς ὅπως δεῖ θεραπεύειν, οὐδὲν ἐστὶ μαθεῖν δυσχερὲς, διαίτη γρωμένους τε τῇ προσηκούσῃ, καὶ τῶν σιτίων προσφερομένουσ τὰ εὐπεπτότερα, καὶ εἴτις καὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν ὄνησις, μὴδὲ ταύτης ὀλιγωροῦντας, φάρμακά τε προσφερομένουσ, καὶ παραγγέλματα δεγόμενουσ πρὸς

(*) Τί δήποθ' οἱ μὲν τινεσ τῶν ἀνθρώπων ῥαδίως, οἱ δὲ καὶ πάνυ χλευπῶσ τὴν ἐπὶ τὴν θάνατον ἄγονται, εἴρηται ἡμῖν ἱκανῶσ ἐν τῷ Κοσμοκράτορει. Αἰσχ. σελ. 115.

παρεῖσαν ἐπανάληψιν τῆς πρεσβίσεως τῶν μακάρων υἰείας· τὸ δὲ λαβεῖν βουλήν τοῦ φυγεῖν τὰς κακίας, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς υἰείαν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπανορθώσασθαι νόσων, τοῦτο δοκεῖ δυσχερέστατον, καὶ μάλιστα τοῖς τοῦ σώματος μὲν πλείεστην πεποιημένοις φροντίδα, τῆς δὲ ψυχῆς οὐδὲ τὴν τυχεύσαν πρόνοιαν ποιουμένοις· Δεῖ δὴ ἐπιχειρημάτων ἡμῶν, δι' ὧν ἐγεροῦμεν τὴν ψυχὴν, τὴν οὕτω καὶς κακίας ὑποβρύχιον γενοῦσιν εἰς τὸ τοιαύτης αὐτὴν ἐπιλαθέσθαι προθέσεως, ὥστ' ἐν οἷς ἐστὶν ἑαυτὴν ἐξετάσασαν, ῥαδίως ἐθέλησαι καὶ τῶν νόσων ἀπαλλαγῆναι.

§. ζα. Πρῶτον τοίνυν ἔσω ἡμῶν αὐτὴ ἡ συνείδησις· ἥτις οὐδὲν ἐστίν, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις αὐτῆς τῆς ψυχῆς, εἰ ἂ ἐφθη πράξασα, τῷ φυσικῷ νόμῳ, ἢ τῷ γραπτῷ τυγχάνοι συνάδοντα· νόμου γὰρ μὴ ὄντος, οὐδὲ συνείδησις εἴη· πρὸς τί γὰρ ἂν ἡ ψυχὴ, ἂ ἐπραξέε παραβάλοι, ἴν' ἔχη διαγιγνώσκειν ἀγαθὸν καὶ κακόν; καὶ πῶς ἂν εἶεν ἠθικῶς πράξεις ἀγαθαί, ἢ φαῦλαι αἰ μὴ πρὸς κανόνα τὸν νόμον ἀπευθυνόμεναι; σύνοισμεν γὰρ ἡμῶν αὐτοῖς, ἐφ' οἷς παράνομόν τι ἐσμέν πεπραχότες, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως σφοδρῶς ἐλεγχόμενοι· τὸ δὲ πάθος τοῦτο καὶ οἱ ποιηταὶ ἀξίως δηλώσασιν βουλόμενοι, Ἐρινύνας ἔπλασαν καὶ Παινᾶς, καὶ ἄλλα τοῖς ἐξαμαρτάνουσι παριστάμενα δείματα· τί γὰρ τὸν Ὀρέστην ἐδίωκε; τί δὲ καὶ Ἀλκμειώνα εἰς εὖρεσιν γῆς ἐπλάνα, ἐν ἧ κατακίχησεν, ἢ ἡ συνείδησις; Ἐντεῦθεν ἄρ' οὐδὲν ἂν εἴη συνείδησις, ἢ τοῦτ' αὐτὸ ὁ συλλογισμὸς· οὐ ἐν μὲν τῇ μείζονι ὁ νόμος ἐστίν· ἐν δὲ τῇ ἐλάσσονι, τὸ ἔργον αὐτὸ, περὶ οὗ ἡμῶν ἡ ἐξέτασις· ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι, ἢ γνώμη αὐτῇ ἀπαντᾷ. (Ἀἴν. κη.) οἷον, βουλόμενος κακῶς ποιῆσαι τινα, ὀφείλω πρῶτον συλλογίσασθαι οὕτω,

Τὸ κακῶς ποιεῖν τινα κωλύει ὁ νόμος,

Ἀλλ' ἐγὼ βούλομαι τοῦτο πράξαι,

Ἐγὼ ἄρα ἐναντία βαινῶ τῷ νόμῳ.

κἀντεῦθεν συνάγω, ὡς οὐδὲν οὐδένα οὐδεμιᾶ προφάσει κακῶς δεῖ ποιεῖν συλλογιζόμεθα δὲ οὕτω περὶ τε τῶν παρεληλυθότων καὶ τῶν

μελλόντων, τῶν μὲν, πρὸς ἐπανάρθωσιν ἡμῶν αὐτῶν, ἀφ' ὧν κακῶς
τινα πεποιθήκαμεν· τῶν δὲ, πρὸς ἀποφυγὴν, ὧν ἂν μέλλωμεν πρά-
ξειν· καὶ τοῦ μὲν δευτέρου παράδειγμα εἴρηται· τοῦ δὲ πρώτου
ἔσαι τοδί.

Ὁ νόμος φησὶν, ὃ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης,
Ἄλλ' ἐγὼ, ὃ μισῶ, πολλὰκις ἐτέρους ἐποίησα,
Ἐγὼ ἄρα ἐναντία τῷ νόμῳ ἔπραξα.

εἶθ' οὕτως ἐπαναλαβὼν εἰς μείζονα πρότασιν τὸ συμπέρασμα τοῦτο,
ἐπισυλλογίζομαι αὐθις ὡδί.

Ὁ ἐναντία τῷ νόμῳ πράξας ὑπόδικός ἐστι τοῖς ἐκ τοῦ νόμου
ἐπιτιμίοις,
Ἐγὼ δὲ σύννοιδά ἐναντία τῷ νόμῳ πράξας,
Ἐγὼ ἄρα ὑπεύθυνος εἰμὶ τοῖς ἐκ τοῦ νόμου ἐπιτιμίοις.

Οὕτως οὖν τὰς ἑαυτῆς πράξεις παραβάλλουσα ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν
νόμον, αἱ μὲν ἂν ἐκείνῳ συνάδωσι, ταύτας ἀγαθὰς εἶναι κρίνει· αἱ
δ' ἂν ἀπάδωσι, φαύλας· διαγνοῦσα δὲ ταῦθ' οὕτω καὶ διακρίνουσα,
αὐτὴ ἑαυτὴν παραγρῆμα διεγερεῖ πρὸς μὲν τὰ σπεύδειν, ἀπὸ δὲ τῶν
ἀπέχεσθαι. (*)

§. ζβ'. Οὕτω τὸ πρῶτον συνειδυῖα ἑαυτὴν ἢ ψυχὴ τῷ νόμῳ,
εἰ οὕτω τύχοι, σαφῶς ἀντιεαίνουσαν· τὸν δὲ νόμῳ ἀντιεαίνον-
τα, αὐτῇ τῇ τοῦ θεοῦ, ὡς τοῦ νόμου δοτῆρος, θελήσει οὐχ
ἦττον ἐναντιούμενον, αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν ἐντεῦθεν διεγερεῖ ἑαυτὴν
εἰς τὸ κταμαθῆναι, οἷ κεχώρηκεν ἀθλιότητος· ὁ γὰρ θεὸς διαφόρως
πλάσας τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ κτήνη, τῷ ὀρθῷ καθοπλίσας λόγῳ,
διαφόρως καὶ τὸ ζῆν πρὸς ἐκεῖνα μετέγεσθαι προσεπέταξε, τῷ ὀρθῷ

(*) Διὰ τὴν δὲ τις φέρεται παρὰ φιλοσόφους ἡ Συνείδησις αὐτῆ· εἰ μὲν γὰρ τις δια-
λευκανοῖ τι καὶ ἀπεδεικνύει, οὕτω συλλογίζομενος, βεβαία ἐστὶν ἡ συνείδησις· εἰ δὲ
τι ἐπιτέρα τῶν προκειμένων ἐνυπολανθάνει ἀμφίβολον, ἀμφίβολου ἤκουσε· καθ' ἧς ὀρθῶς
παρακλείονται οἱ σφοῖ μὴ δεῖν ἐγχειρεῖν. Ἄιν. αὐτόθι.

λόγω αἰεὶ καὶ τῷ νόμῳ, ὃ ἐστὶ τῆ αὐτοῦ θελήσει, ἐπόμενον, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς ἀλόγοις τῶν ἐπιθυμιῶν ὑποκείμενον· τῆ τῆς θελήσεως. μετὰ λόγου ἐλευθερία, ἀλλ' οὐχὶ τῆ ὀρμῆ ἀνελευθέρως χρώμενον ὡς ἐκεῖνα· (Μεταφ· ξή—οβ'.) τὸ γὰρ ἐκτραπῆναι τοῦ νόμου αὐτῆς τῆς τοῦ θεοῦ θελήσεως ἐστὶν ἐκτραπέσθαι· ὁ δὲ ταῦτα πράττων οὐκ ἔσθ' ὅπως μὴ οὐχὶ τῆ ἐσχάτῃ περιστῆ ἀθλιότητι, τοῦ θεοῦ πανταχοῦ παρόντος, καὶ τὰ πάντα εἰδότης, καὶ οὕτω δικαίου ὄντος, ὡς' ἀδύνατον μὴ οὐχὶ ἀξία μετελθεῖν τιμωρίαν τοὺς γε τοὺς ἑαυτοῦ παραβαίνοντας νόμους· Ταῦτά φημι καταμαθοῦσα ἐκ τῆς συνειδήσεως ἢ ψυχῆ, ἐκοῦσα ἀέκουσα ἐπιθυμήσει ποτὲ τῶν κακῶν ἀπαλλαγῆναι.

§. ζγ. Εἴθ' οἱ τοῖς πάθεσιν ὑποδρούχοι τί τοσοῦτον ἐκ τούτων βέβαιον ἔξουσιν; ὁ γὰρ ταῖς ἑαυτοῦ προσκείμενος ἡδοναῖς τίποτε διαρκὲς ἀπὸ τούτων ἀποίσεται, ὧν ἡ τέρψις ἀρχὴ λύπης μάλιστα γίνεσθαι, τῶν πραγμάτων, ἐξ ὧν ἡ ἡδονή, ταχέως μαραινομένων, καὶ τελέως ἀφανιζομένων; πόσα δὲ προπονοῦσιν οἱ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς ἐπισπεύδοντες; μεθ' ὕψους δ' ὀδύνης, ἤτοι παρουσίας αὐτῆς, ναυπιῶσι τῷ κόρῳ, ἢ ἀποικομένης, λυποῦνται τῷ πύθῳ; καὶ οὐ μόνον ἡ ἡδονὴ τοιαύτη ἐστὶ, τῆς δὲ τιμῆς, πρὸς ἣν κεχῆνασιν ἔτεροι, μετριωτέρων ἐστὶ τὸ κακὸν, ἀλλ' ὅσον ἐκείνη βραχεῖα, τοσοῦτον αὐτῆ μᾶλλον τοὺς ὑπ' αὐτῆς κατεχομένους λυμαίνεται· εἰσελθὼν γὰρ εἰς ἀργεῖά πη, ἔνθα τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπτοημένοις αἱ τιμαὶ ἀπονέμονται, εἴση σαφῶς ὅσῳ μὲν πόνῳ πορίζονται, ὅση δὲ τῆ ὀδύνη αὐταὶ ἐκπνέουσιν. Ὁμοίως δὲ ἐξαπατῶνται καὶ οἱ τῷ πλούτῳ ἀγλαΐζόμενοι· τί γὰρ ὁ τὰ πλείω κεκτημένος παρὰ τοῦτο μακαριώτερος; μῶν εὐθυμώτερον, ἢ ἡδίω βίον διάγουσιν οἱ τοιοῦτοι τῶν τοῖς ὑπάρχουσιν ἀρκουμένων; (*) τί δ' οὐχὶ καὶ ποιῶσι, καὶ ποίῳ εὐκατέχονται πόνῳ, ταῖς ἄνω καὶ κάτω πορείαις κοπτόμενοι, καὶ

(*) Ἐν τῇ τῶν Ἀθηνῶν πολιτοκίᾳ μόνος ὁ Σωκράτης, τῶν ἄλλων ἀπορούτων ἀπάντων καὶ ἀθρομούντων, εὐχ' ἤπτον, ἢ ὅτε εὐδαιμόνει ἡ πόλις, εὐθύμως διῆγεν· οἱ μὲν γὰρ τὰς εὐπαθείας ἐπορίζοντο πολυτελεῖς ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὁ δὲ ἐκ τῆς ψυχῆς ἄνευ τῆς ἀπάντης ἡδύσεως ἐκείνων ἐμπαλιῶτο· Ξενοφ. Ἀπολ.

ταῖς συνεχέσει φροντίσει ταλαιπωρούμενοι; ποίαις δὲ οὐκ ἀπάγγονται; ἐφ' ᾧ τὰ παρόντα ἐπαύξειν, ἢ, ὃ καὶ μᾶλλον, μήτι τούτων ἀπόληται; ἢ δὲ ἀπώλεια αὕτη ἀπωλείας αὐτοῖς αἰτία μάλιστα γένηται; πολλοὺς γὰρ ἢ τῶν ὑπαρχόντων ἀποβούλη εἰς ἀπόγνωσιν περιέστησεν ὧ τῆς ἀθλιότητος! Ἀλλ' ὧ ψυχῇ, γενοῦ σεαυτῆς, καὶ πείθου τῷ λόγῳ, καὶ τῇ ἀγαθῇ συνειδήσει καὶ καταμαθούσα, οἷ τῶν κακῶν ἐχώρησας, παλινδρόμησον, καὶ σύντεινον σεαυτὴν πρὸς τὸ μέλλον· ὁ θάνατος πάρεστιν ἐπὶ θύραις· ἐγὼ δὲ παραχρῆμα ἀκολουθήσω κελεύοντι τὰ δὲ ἀγαθὰ, περὶ ἃ τοσοῦτον περιεπτύχμαι χθρόνον, ταῦτα πάντα καταλείψω ὀπίσω· ἐς δὲ τυπῶν κρίσις προσδοκώμενη, καὶ τῶν βεβιωμένων ἐξέτασις· καὶ κριτῆς ἀδέκαστος αὐτὸς ὁ Θεός. Ταῦτα τοίνυν εἴτις ἐκ συνειδήσεως οὕτω σκέψοιτο περὶ ἑαυτοῦ, ἔξει πρῶτον καὶ ἰκανὸν ἐπιχείρημα, δι' οὗ οἷός τ' ἂν εἴη πείσαι τὴν ψυχὴν τραπέσθαι τὴν ἐπ' ἀρετῆν.

§. ζδ'. Δεῦτερον δὲ βραδίως ἂν τις τῆς προθέσεως ἐπιλάβοιτο ταύτης, εἰ ὅσα ἀγαθὰ αὐτὸν περιμένει λογιζοίτο· καθάπερ γὰρ τοῖς κακῶς βεβιωκόσιν ἀναπύδρασα ἐπίκειται ἐν τῷ μέλλοντι τάπιτύμια, ἢ ἐνταῦθα, ὡς ἐξ ὧν ἔπραζάν ἐστιν εἰκάσαι, ἢ μετὰ ταῦτα, ὡς ἐν ἱεροῖς ἐκπαιδευόμεθα τοῦτο λόγοις· οὕτω καὶ τοῖς ὅσιον βίον διὰ γουσι τῶν ἀρρήτων βεβαία ἐστὶν ἀπόλαυσις· ὁ οὐδὲν, ἢ αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεός· ὧ ὡς ὑπερτάτῳ τῶν ἀγαθῶν πᾶσα ἐνυπάρχει ἢ εὐδαιμονία (έ.), ταῦτα δὲ λογιζομένη ἢ ψυχῇ, εἰ μὲν τυγχάνοι ἐτι ταῖς κακίαις κατεχομένη, παραχρῆμα πρῦμαν κρούσεται, ἐπισπεύδουσα πρὸς τὴν ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγὴν· εἰ δὲ ἐλευθέρα εἴη, τὴν ἐαυτῆς οὕτως ἀθωότητα συνειδῶσα, ἐν ἡσυχίᾳ διατελέσει, μηκέτι φροντίσει, ἢ θορύβοις, ἢ ἄλλῳ τῷ πάθει ταραττομένη. ἀλλὰ κἀνταῦθα τίς δυνατῆς ἐπαπολαύει εὐδαιμονίας, καὶ τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν παρόντων τεκμαιρομένη, ἀρρήτῳ ἡύεται λόγῳ.

§. ζε'. Τρίτον δὲ, καὶ ἐν ἱεροῖς λόγοις τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα τηρεῖν προσετάχμεθα· οἱ γὰρ τὴν τῶν παιδῶν ἀθωότητα μὴ κτησάμενοι· οὗτοι τῆς τῶν οὐρανῶν ἀπεκλείσθησαν βασιλείας· Θεῷ δ' ἐντελλομένῳ τίς μὴ θελήσειεν ὑπακούειν, καὶ ταῦτ' ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ

συμφέροντι κελεύμενος; τίς δὲ καὶ οὐ πείσεται ἰατρῶν, εὐφρονῶν, σωτήρια προσφέροντι φάρμακα; ὁμοίως γὰρ ἐκατέρωθεν ἐκατέρω ἐκ μὲν τοῦ, τῆ ψυχῆ· ἐκ δὲ τοῦ, τῷ σώματι ὁ αὐτὸς ἐπίκειται κίνδυνος· ἔρχεται γὰρ, φησὶν, ἡ ὄργη τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· οὕτως οὖν κἀντεῦθεν ἐξετάσασα ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, ἐπιθυμήσειεν ἂν οὐχ ἥττον σωτηρίας τυχεῖν.

§. ξς'. Τῆς δὲ προθέσεως ταύτης καθάπαξ ἐπιλαβομένους, χρεὴ σκοπεῖν, ὅπως τάχυν ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν σπεύσομεν· δεῖ γὰρ ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἀγαθὴν βουλήν εὐθύς ἄπτεσθαι τοῦ ἔργου, πρὶν ἂν τὰ τε πάθη καὶ αἱ κλίσεις εἰς ἤθη, ἃ δευτέρα φύσις πέφυκε γίνεσθαι, ταῖς συνεχέσιν ἐπαναλήψεσι μεταβάλλωσιν (16). Εἴθ' ὅσον εἰς ἕτερον ἀναβαλλοίμεθα χρόνον τὴν πράξιν, τοσοῦτον ἡμῖν δύζει τὸ τῆς ἐπανορθώσεως δυσχερές· οἱ γὰρ ταχέως ἐπιχειροῦτες τοῖς πράγμασι, βῆσιν ἂν αὐτὰ ἀπεργάζοιντο, ἀνακουφιζομένου τῆ προθυμίας τοῦ πόνου παρὰ πολύ. οὐ γὰρ διάφορον πάσχουσιν οἱ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπανόρθωσιν υπερθέμενοι, ἢ οἱ νοσοῦντες τὴν τῆς ἑαυτῶν υγείας ἐπίσκεψιν εἰς ἕτερον ἀναθέμενοι χρόνον, μέχρις ἂν πρὸς αὐτῷ τῷ τέρματι γένωνται, ἤνικα οὐτ' ἰατροῦ οὐδεμίας, οὔτε φαρμάκων ὄνησις ἔσται.

§. ζζ'. Ἀρχομένους δὴ ποτε τοῦ ἐπανορθοῦσθαι, μηκέτι μὴδ' ὅτι οὐδὲν ἀνεῖναι τὸν τόνον, ἀλλ' ἐβρωμένως εἰς τέλος δεῖ κατέχειν τὴν πρόθεσιν· πολλὰ γὰρ μεταξὺ παρεμπίπτειν συμβαίνει, χαλῶσιν τῆ ψυχῆ προκαλούμενα· καθάπερ γὰρ οἱ πολλοῖς παραβαλλόμενοι κύμασιν, ἀθρόοι μὲν ἐμπίπτοντες τῷ ῥοθίῳ, καὶ οἷον ἐπαλαλάξαντες, ἀσφαλῶς πολλὰκις διέπλευσαν· ἐκλυθέντες δὲ, καὶ ἀποκνήσαντες, οὐ μόνον παλινδρομοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξωσθέντες ἀπώλοντο· οὕτω καὶ οἱ τὴν ἐπ' ἀρετὴν διαβαλεῖν προελύμενοι, εἴγ' ἐν αὐτοῖς προσιμίῳ· ἔτι ἀποδειλιάσαντες πρὸς τὸν κάματον, τὴν πρόθεσιν ἀπορρίψουσιν, οὐ μόνον οὐκ ἂν οἴοιτε εἶεν προκύπτειν, ἀλλὰ καὶ

» Πολλοῖς διαύλοις κυμάτων φορούμενοι,

εἰς ταῦτ' ἀπάλιν τῆς ἀθλιότητος ἀφαρπάζονται βράβρα, ἀφ' ὧν ὡκέτι οὐδεμίας αὐτοῖς ὑπολείπεται σωτηρία.

§. ξή. Ἐπειδὴν δ' ἐν τούτῳ γενώμεθα, καὶ τὴν ἐξ ὕψους δι' εὐχῆς ἐξαιτεῖσθαι βοήθειαν, οἷον φῶς τοῖς τρίβοις ἡμῶν αὐτῶν, καὶ λύχνον τοῖς ποσὶν ἐκείθεν δυναμένους εὐρέσθαι, οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται πρὸς τὴν πρόθεσιν· φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγίησεται μεθ' ὃ καὶ ἑαυτοὺς ἀνακρίνειν, ἐν οἷς ἐσμὲν, καὶ ὅσον προκόπτομεν καθ' ἐκάστην λίσαν λυσιτελήσει· πρὸς ὃ ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν τε θύραθεν καὶ τῶν ἔσω παρήνεσαν διεγείρεσθαι, καὶ δὴ καὶ Πυθαγόρας, ἀπάντων σοφώτερα ἐκεῖνα εἰπών·

- » Μήθ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ἡμμασι προσδέξασθαι,
- » Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρεῖς ἕκαστον ἐπελθεῖν,
- » Πῆ περέβην; τί δ' ἔρρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;
- » Ἀρξάμενος δ' ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἐπέξιθι· καὶ μετέπειτα
- » Δεινὰ μὲν ἐκπρήξας, ἐπιπλήτσο· χρῆσά δέ, τέρπου·
- » Ταῦτα πύνει, ταῦτ' ἐκμελέτα, τούτων χρὴ ἐρᾶν σε,
- » Ταῦτά σε τῆς θείας ἀρετῆς εἰς ἴχνηα θήσει·

Ὅς γὰρ ἂν ἀναβάσεις προφητικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ θέσθαι βούληται, τοῦτ' ὀφείλει καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐκμελετᾶν· ἐκ γὰρ τούτων, οἷα ἡμῶν ἐσιν ἢ προκοπὴ, καὶ ὅπως ἢ πρόθεσις ἔχει πρὸς αὐξῆσιν, ἢ καὶ μείωσιν, ῥᾶον διαγνωσθήσεται, ἢ χρυσὸς τῇ λυδίᾳ ἐντριβόμενος λίθῳ.

Περὶ τοῦ γινῶθι σαυτόν.

§. ξθ'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ οὕτως ἑαυτοὺς ἀνακρίνειν οὐδὲν ἐστίν, ἢ τοῦτ' αὐτὸ τὸ γινῶναι τινα ἑαυτὸν, εἰ καὶ περὶ τούτου τινὰ διεξιόμεν, ὀνήσιμα πάντως ἐσόμεθα εἰρηκότες· μέγα γὰρ μάθημα τοῦτο καὶ λυσιτελέστατον τοῖς τὸν ἠθικὸν τοῦτον βίον ἀμέμπτως καὶ ἀσφαλῶς διαγαγεῖν δι' ἐφέσεως ἔχουσι· σωτηρίας γὰρ ἀρχὴ κατὰ τὸν εἰπόντα ἢ τοῦ παύσιματος γινῶσι· ὁ δὲ ἀγνοῶν ἑαυτὸν ἀμαρτόντα, πῶς ἂν ἀγαθῆς βουλῆς λάβοιτο πρὸς διόρθωσιν; καὶ ταῦθ' ὁ

ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ κακίαις πολλάκις ἀμαθῶς σεμνυνόμενος, καὶ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐπαινούμενος; διὸ καὶ δικαίως ἀρίστην ὁδὸν εἶναι πρὸς εὐδαιμονίαν τὸ Γνωθί σαυτὸν, οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἀπεφάναντο· ἡνίκα γὰρ ἀκούομεν Ἀπόλλωνα ἐν τούτῳ τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίσαι, μέγα τοῦτ' ἀγαθὸν καὶ ἑάσιν φιλοσοφίας ὁμολογεῖν εἰκότως ἀναγκαζόμεθα· ὅσον γὰρ ἂν τις ἀπολείπεται τούτου, τοσοῦτον πλείοσι καὶ χείροσι κακοῖς περιπίπτειν ἀνάγκη.

§. ο. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνέστηκεν ἄνθρωπος· διττὰ δὲ καὶ τὰ κακὰ, τὰ μὲν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ τῷ σώματι ἐπικείμενα ἴσμεν, διττὴ ἂν εἴη καὶ ἡ τοῦ Γνωθί ταυτὸν θεωρία; ἑκατέρῳ τῷ μέρει ἡ προσανήκουσα· διὸ καίτοι τοῦ λόγου ἐναυθῆα τὴν τῆς ψυχῆς πάντως θηρῶντος ὠφέλειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφυῆς, καὶ τὸ ὑπ' ἀλλήλων πολλάκις παθαίνεσθαι (Μεταφ. νθ'), οὐκ ἄξυντελές ἐν ἀμφοτέροις ἐν μέρει τὴν ἑαυτῶν ἐξετάζειν κατάστασιν. Λέγωμεν τοίνυν πρῶτον περὶ ψυχῆς, ὡς εἰκός.

§. σα. Ἴν' οὖν ἀκριβῶς τὴν ψυχὴν, ὅπως ἔχει, διαγιγνώσκουμεν, διττῶς αὐτὴν θεωροῦμεν, αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν ἀνακρίνοντες, καὶ πρὸς τὴν τῶν κτηνῶν παραβέλλοντες· καὶ πρῶτον μὲν κατὰ παραβολὴν οὕτως· ὅσάκις γὰρ ἂν τὸ ἀθάνατον αὐτῆς ἐνοῶμεν, τὴν πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων αὐτῆς ὑπεροχὴν παιδευόμεθα· ἀλλ' ὅσον ἐκείνων ψυχῇ ἀθανάτω διεντηνόγαμεν, τοσοῦτον καὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν προσήκει διΐστασθαι· εἰδὲ μὴ, κακείνων αὐτῶν ἂν εἴημεν ἀθλιώτεροι· τὰ μὲν γὰρ πᾶν ὅτι δρᾶ, τοῦτο δρᾶ καθ' ὁρμὴν (Μεταφ. οβ'), ὁ δὲ ἄνθρωπος, τὴν τῆς οἰκείας ψυχῆς ἀξίαν ὑπερορῶν, συγκατασπαῖ πολλάκις ἑαυτὸν πρὸς τὰ πάθη, καὶ τὰς ὀρέξεις, αἷς ἐκείνοις συγκοινωνοῖ (μδ') ἐφ' οἷς τις ἂν εὐ φρονῶν μὴ θρηνησειεν, ὄρων τὸ τιμιώτατον πλάσμα τοῦ θεοῦ πεπονημένον μὲν, ἵνα καὶ βίῳ καὶ ἡθει τῶν ἀλόγων ἀποχωρίζηται· αὐτὸ δὲ πρὸς τὰ καὶ λόγου καὶ ἡθους ἀμοιροῦντα ἀναξίως συγκατασπώμενον; διὸ καὶ ὁ Προφήτης προσφυῶς οὐδύρεται τὸν ταυῦτον· Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη δὲ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῆ αὐτοῖς.

§. οβ'. Δεύτερον δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς ἑαυτοὺς ἀνακρίνωμεν· καὶ πρῶτον πρὸς τίνα τῶν παθῶν ταῖς ἐπιθυμίαις μάλιστα ἐπιβρέπομεν, μήτι δόξης, μήτι ἡδονῆς, μήτι πλεονεξίας ἠττώμεθα· (μή.) ἴνα δὲ ῥᾶον πρὸς τὸ σπουδαζόμενον ἀφικώμεθα, ἐκεῖνο μεμνησθαι δεῖ, ὅτι καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς, ἐξ ὧν ἀναφύεται ὁ τῶν παθῶν ὄγκος (μέ.), ὑπὸ τῶν ἐξωθεν προσβαλλόντων ἐγίνονται τῇ ψυχῇ. Τούτων οὖν, ἃ μὲν πρὸς ἡδονὴν καὶ λύπην, ἃ δὲ πρὸς τιμὴν καὶ ἀτιμίαν, ἃ δὲ πρὸς πλοῦτον καὶ πενίαν μάλιστα φέρει, ταῦθ' ἐξῆς πρὸ ὀφθαλμῶν χρῆ τιθένα· εἴθ' οὕτω λογίζεσθαι καθ' ἑαυτοὺς, πρὸς ποῖον τούτων μάλισ' ἐπιβρέπομεν ταῖς ψυχαῖς· καὶ, ὃ ταῦτων ἂν εἴη, ὑπὸ τίνος δοκῶμεν ἡμῖν αὐτοῖς μᾶλλον παθαίνεσθαι; εὐρόντες δὲ οὕτω, ῥᾶον ἂν διαγινώσκωμεν ἑαυτοὺς, τίσιν ὑποδονούμεθα πάθει, καὶ τούτοις περιεσέχοντες τὴν νοῦν, φυλαττοίμεθα· εἰ γὰρ πρὸς ὀργὴν φερομένους ἑαυτοὺς αἰσθοίμεθα, αὐτίκα εἰσόμεθα τὴν φιλοτιμίαν ἡμῶν κρατοῦσαν (ιδ'). εἰδ' ἔρωσ, ἢ ἐλπίς, ἢ τοιοῦτό τι ὑποφαινέτο, τὴν ἡδονὴν ἡμῶν δεσπόζουσαν μάλιστα τὰ τοιαῦθ' ὑπογράφουσιν (ισ'). ὁ δ' αὖ φόβος, φόβος, ἀπόγνωσις, καὶ τὰ ὅμοια, σημεῖά ἐσιν ἀντικρυς τῆς πλεονεξίας· (ιέ.) ταῦθ' οὕτως ἀκριβῶς ἐξετάσας, καὶ ἀνακρίνας, εἴση ῥαδίως, οἷς μάλιστα τῶν παθῶν κατόχμιος γέγονας.

§. ογ'. Χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἀπὸ τῆς κρείττονος μοίρας ἐπιχειρήσομεν, τὴν πρὸς ἀρετὴν ἄγουσαν ἐξετάζοντες, ὅπως μὲν τὰ πρὸς θεὸν, ἑαυτοὺς, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους, περὶ ὧν παρακατιόντες ἐροῦμεν, πληροῦμεν καθήκοντα· ὅπως δὲ πρὸς τὸ δίκαιον, τίμιον, καὶ καλὸν ἔργον (μέ.). Προσεκτέον ἄλλ' οὖν ἐν τούτοις μήτι ὑπὸ τῆς φαντασίας συναρπασθέντες (κγ'), καὶ τὰ δοκούντα ἀντὶ τῶν ὄντων ἀγαθῶν προσελόμενοι, ἀπάτης μᾶλλον, ἢ τῆς ἑαυτῶν γνώσεως ἑαυτοῖς γενώμεθα αἴτιαι.

§. οδ'. Τρίτον, ἐκ τούτων ὀρμώμενοι, εἰς τὴν ἑαυτῶν δεινότητα εὐστόγως εἰσδύσομεν, τὰς τε δοξασίας καὶ τὰς προλήψεις, (Δυγ. ι.) ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ τυχὸν προκατείληπτο, καὶ ὅπως τὰ περὶ τὴν κρίσιν ἔχει (αὐτόθι. ζ'), ἀκριβῶς ἐξετάσαντες· οὕτω γὰρ ἂν ῥᾶον εἰς τὰ τῆς καρδίας εἰσδύντες μυγαίτατα, καὶ ἐπιμελῶς αὐτὴν ἀνακρίναντες,

διαγνοίημεν ἑαυτούς· εἰδέπη ἐν τούτοις ἔχομεν ἀδυνατίως, παρὰ πῶν εὐνοούντων· πειραῖσθαι τὴν χρεῖαν ἀναπληροῦν οὐκ ἄξυντελής· Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ Γνωθῆναι σαυτὸν βοηθήματα.

§. οέ. Ἀπὸ δὲ τοῦ σώματος αὔθις οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον εἰς τὴν ἑαυτῶν χωρήσαιμεν γινώσιν, ἢ τοῖς χαρακτηῖρας, καὶ τὰς κλίσεις, περὶ ὧν εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς (ὡ' καὶ ἐξῆς.), σκεψάμενοι ἀκριβῶς· οὔτω γὰρ ἂν τὰ ἐν ἐκείνοις ἀνακρίνοντες πύθη (μη.), διαγνοίημεν, οἷς μάλιστα ἐνεργήματα· καθάπερ γὰρ φακὺς, ἢ ἀρογορδῶν, ἢ ὅ,τι ποῖ' ἕτερον τῷ προσώπῳ ἐκ φύσεως παραφύεται, τοῖς ἐνοπριζομένοις καταδύλα γίνεταί· οὔτω καὶ τοῖς χαρακτηῖραι τὰ τῆς ψυχῆς τοῖς προσέχουσι τὸν νοῦν διαφαίνονται αἴσχη· πρὸς ἃ παραβαλλόντες ἑαυτοὺς, καταφωρόμεθα ἐν οἷα ἐσμὲν ἀβλιότητι.

§. ος'. Οὔτως οὖν ἀπὸ τῆς θελήσεως καὶ τῆς διανοίας, καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐπιχειροῦντες, τὴν ἑαυτῶν γινώσιν θεράσθαι σπουδάσομεν· πολλὰ γὰρ σάφ' ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς καταφωρυγμένα ἀποκαλύψομεν ὑποῦλα· ἐξ ὧν πόσου ἂν εἴημεν ἄξιοι, πρὸς τὸ ἔσθαι ὅσοις γὰρ κακῶς ἑαυτοὺς κατήγουσιν ἂν εὔρωμεν, τοσαύτην περιβεβλημένοι ἐλαγχ' ἡσύμεθα ἀβλιότητι· ἢ μὴ ἐθέλειν ἀπκλλάττεσθαι τοὺς γε γινόντας ἑαυτοὺς μανία σαφῆ· πεφύκασι γὰρ τινες δυσχερῶς πρὸς τὴν ἐκάνθρωπιν, οὐχ ὅτι ἑαυτοὺς ἀγνοοῦσιν, ἀλλ' ὅτι τῶν ἐν αὐτοῖς κακῶν τῆς αἰτίας ἐτέροις ἀποδιθήσιν, κακῶς εἰδότες, ὅτι πᾶν κακὸν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν ἀρχὴν ἐσιν ἐσχηκώς· ἀρελέτωσαν γὰρ ἑαυτῶν οὔτοι· γε τὴν φιλοτιμίαν, τὴν φιλοσφοδίαν, καὶ τὴν ἡδονὴν, τὰ τῶν κακῶν ἀπάντων ἀργέτωπα (μη.), καὶ εἴσονται, ὡς μήτε μειονεκτοῦντες ἐν τιμαῖς, εἴ του γε τύχῃ, ἀγανακτοῦσιν· μήτε ὀλίγα κεκτημένοι, πρὸς τοὺς μὴ πλουτεῖν αὐτοὺς ἐσολομένους· δυσχερανοῦσι· μήτε τῶν ἡδονῶν κρείττους γενόμενοι, πρὸς τὰ συμβαίνοντα ἀληθῆ ἀγωνία καθεζονται. (*)

(*) Διὸ καὶ σοφοὶ ἐστὶν ἡ ἐπίκτατος· ἐς φιλοσφοδίαν, φησὶ, εἴσις καὶ χαρακτηρὸν πᾶσαν φιλοτιμίαν, ἢ βλάβην ἐξ αὐτοῦ προσδοκῶν· σημεῖα δὲ τοῦ προκρίπτοντος, εὐδέν' αὐτῷ ψέγει· εὐδέν' αὐτῷ μέμμεται, εὐδέν' ἐγκαλεῖ· ἔταν δὲ ἐμπροσθε, ἢ κωλυθῆ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. Ἐργ. β.

§. οζ'. Προσεκτέον δ' ἐν τούτοις μήτι ὑπὸ φιλαυτίας συναρπασθέντες (νθ'), οὐχ ὡς ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὡς βουλοίμεθ' ἂν ἔχειν, οὕτω πιστεύοντες, ἐξαπατώμεθα εἰς τὴν γνώσιν ἡμῶν αὐτῶν· διὸ εἴτι τοιοῦτο συνειδείμεν πάσχοντες, μὴ ἀμελῶμεν, τοῖς καὶ λόγῳ καὶ ἤθει ἡμῶν διαφέρουσι, τὴν περὶ ἡμῶν αὐτῶν ἐπιτρέψαντες κρίσιν, τὰ εἰκότα ἐκεῖθεν δέξασθαι παραγέλιματα· οὐ μὴν ἄλλα καὶ τῶν βίβλων χρῆσθαι τοῖς ἠθικωτέροις· καθάπερ γὰρ πολλοὺς τὰ μοχθηρὰ τῶν βιβλιδαρίων διέφθειρεν, οὕτω τὰ ὀρθῶς ἤθους ἔργοντα τὴν ἐπὶ τὸ Γνωθὶ σαυτὴν ὁδὸν εἰσηγοῦνται, τῶν τε παθῶν καὶ κλίσεων καλῶς ποιούμενα τὴν ἀνάπτυξιν· τὸν δὲ γόνοντα ἑαυτὸν, ἀδύνατον μὴ ὡς ὑπὸ κέντρου τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸν ἐπὶ τὴν κακίαν ἐπείρασθαι πύλεμον· περὶ οὗ εἰρήσεται μάλιστα κατωτέρω. (ρλ').

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τῶν Καθηκόντων.

§. οή. Εἰπόντας ἤδη περὶ τῶν παθῶν, ὅπως μὲν ἐκ τοῦ σώματος, ὅπως δὲ καὶ ἐκ τῆς ψυχῆς ἀναφύονται, καὶ τίνα τούτων εἰς τὰ χαλεπότερα μάλιστα, καὶ ὅπως ἂν τις γνοὺς ἀκριβῶς ἑαυτὸν, βουλὴν ὀρθὴν ἐπανορθώσεως λάβοι, καιρὸς ἦ ἔη καὶ περὶ τῶν τῷ ἀνθρώπῳ Καθηκόντων μίκρ' ἄττα διαλαβεῖν, ὡς καὶ τούτων οὐχ ἧττον εἰς τὸ Γνωθὶ σαυτὴν συντεινόντων τῷ δι' ἀρετῆς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἀναδραμεῖν βουλομένῳ· συνάδει γὰρ ταῦθ' ὁμολογουμένως τῷ θείῳ νόμῳ, ὃν λύχνον τοῖς ποσὶ, καὶ φῶς τοῖς τρίβοις ἡμῶν εἶναι ἡ πνευματέμορος διετρανώσε λύρα.

§. οθ'. Καθηκόντα δὲ εἴημι, ἃ ἐν οἰαδήποτε καταστάσει τις ἂν ᾗ, ὀφείλει ποιεῖν, ἢ μὴ ποιεῖν, τοῖς τε γραπτοῖς καὶ ἀγράφοις νόμοις συμφώνως· κἀπειδὴ ἢ μὲν πρᾶξις τούτων ἐστὶν ἀρετὴ, ἢ δὲ ἀθέτησις ἐξ ἐναντίας κακία, ἀνάγκη καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν μετὰ ταῦθ' ἐξῆς ἐν μέρει ἐπιτόμως διαλαβεῖν.

§. π'. Τούτων οὖν πολλαχῶς θεωρουμένων, ὡς τῶν μὲν πρὸς θεὸν ἀναφερομένων, τῶν δὲ πρὸς ἑαυτῶν, τῶν δὲ γενικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους· καὶ τούτων αὖθις τῶν μὲν ἰδίως πρὸς τοὺς γονεῖς· τῶν δὲ, πρὸς τὰ τέκνα· τῶν δὲ, πρὸς τοὺς συγγενεῖς· τῶν δὲ, πρὸς τοὺς φίλους· τῶν δὲ πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς εὐεργέτας, ἡγεμόνας, ὑπηκόους· καὶ ἄλλων ἄλλως. Οὕτω φημι τούτων ἐχόντων πολυειδῶς, εἴπωμεν περὶ ἐκάστων ἐξῆς τὰ εἰκότα.

Τὰ πρὸς θεὸν.

§. πἀ. Καθήκοντα δὲ πρὸς θεὸν λέγων, οὐδὲν ἤττον καὶ θεὸν εἶναι συναποφαίνομαι· οὐ τὴν ὑπαρξίν καὶ ἄλλως ἐστὶ καταμαθεῖν (Μεταφ. υἱ.—υἱ'), οὐχ ἤττον δὲ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων κωτῶν, τῶν παντὸς λόγου, φημί, κρειττόνων αὐτοῦ ποιημάτων· οἱ γὰρ οὐρανοὶ, φησὶν ὁ Προφήτης, διηγούνται τὴν δόξαν αὐτοῦ· διὸ καὶ θαυμάζων ὁ αὐτὸς τὴν δόξαν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν τῆς κωτῶ δύναμειος ὑπεροχὴν, ὕμνει λέγων· « Ἐθαυμασθήτω ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν· » οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λογικῶς μάλιστα δυνατὸν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τοῦ θεοῦ ὑπαρξέως ἀνεληθεῖν· ἴσμεν γὰρ τύδε τὸ πᾶν διαφόροις ὑποκείμενον ἀλλοιοῦσσει· τὸ δὲ τοιοῦτον ἀναγκάτως ὑπάρχειν οὐ δυνατὸν, κατὰ συμβεβηκὸς δέ. (Μεταφ. υἱ. ση.μ.), τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχοντα, ἀναγκάτως ἔχει αἰτίαν, δι' ἣν ὑπάρχουσι· προῦθου δὲ τῶν αἰτιῶν μὴ ἂν οὔσης ἐπ' ἄπειρον, (κωτόθι), ἀνάγκη εἶναι ἐπὶ τινος πρώτης αἰτίας· εὐρόντας δὲ τούτων, καὶ ἀναγκαίαν εἶναι, ὡς μὴ ὑποπίπτουσαν ἀλλοιοῦσει, ἀνάγκη ὑπολαμβάνειν· ἀναγκαία δὲ οὔσα, ἔσαι δὴ καὶ ἀνθύπαρκτος· ἔστιν ἄρα αἰτία τις τοῦ παντὸς· τούτου ἐκτὸς αὐτοῦ· ἢ ὡς πρώτη, οὐκ ἂν ἐτέραν αἰτίαν δύναίτο ἔχειν ἑαυτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαία ἐστὶ καὶ ἀνθύπαρκτος· τὸ δὲ ἀναγκαῖον ὄν καὶ ἀνθύπαρκτον, ἔσαι ἰήπου, καὶ ἀναλλοίωτον· τὸ δὲ ἀναλλοίωτον, ὡς μήτε αὐξόμενον, μήτε ἔλαττούμενον, ἔσαι καὶ τελειότατον· τούτο δὲ ἐστὶν αὐτὸς ὁ θεός· ἴδε δὲ ἐν τῇ Μεταφυσικῇ ἀκριβέστερον περὶ τούτων· υἱέ.

§. πβ'. Ὀφείλομεν τοίνυν ἀνγκυαῖον, ἀνθύπαρκτον, ἀναλλοίωτον τελειώτατον ὄν, ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ παντός ὁμολογεῖν τὴν θεὸν εἶναι ἢ δὲ ὁμολογίᾳ αὐτῆ λατρεία ἐστὶ λατρεύομεν δ' ἂν αὐτῷ λόγῳ μάλιστα διττῷ τῷ μὲν, τὰς τε τελειότητας ὁμολογοῦντες, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ διηγουόμενοι· τῷ δὲ, ὕμνους αὐτῷ καὶ εὐχαριστίας ἀντὶ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν πρὸς ἡμᾶς ἀναπέμποντες. γίνεταί δὲ ταῦτο ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς· ἐκείνως μὲν, ἡνίκα λόγῳ νοητῷ, ἢ δι' εὐχῆς νοεραῖς ἐκείνῳ ἐνούμεθα· οὕτω δὲ, ἐπειδὴν τελετὰς καὶ ἱερουργίας ὀημοσία τελῶμεν, ναοὺς τε ἐγείροντες, καὶ θυσίας προσφέροντες τὰς γε τῆς θεῆς αὐτοῦ προσαναγκάσας μεγαλειότητι (*) ἢ δὲ ἔνωσις αὐτῆ οὐκ ἐν τῇ γνώσει μᾶλλον συνίσταται, ἢ αὐτῇ τῇ θελήσει· οὐ γὰρ ὁ εἰδὼς καὶ ἀριθμῶν τὰς τοῦ θεοῦ τελειότητας, ἀλλ' ὁ καὶ θελήσει, καὶ κλίσει, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀγκυπη, πρὸς ἐκαῖνον φερόμενος, οὗτος τῷ θεῷ πάντως ἐστὶν ὁ ἐνούμενος· ὅτι γὰρ αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ τῶν ἱερῶν λόγων ἐστὶ φερόν, οὐχ ἥττον δὲ καὶ ἐξ ὧν εὐ ἡμᾶς ἐποίησεν. Εἰ οὖν καὶ ἡμεῖς ἀναλόγῳ ἀγάπῃ φερούμεθα πρὸς αὐτὸν, τί τῶν πάντων ἡμᾶς αὐτοῦ ἀξιώμεν ἐστὶ διαστῆσαι, καὶ τὴν ἔνωσιν ἀχρεΐωσαι; ἢ οὖν ἀγάπῃ πρὸ πάντων ἀναγκυαία ἡμῶν πρὸς ἐκαῖνον, ὡς τὴν τε ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν συμπληρούσα λατρείαν.

Τὰ πρὸς ἑαυτὸν.

§. πγ'. Διπλοῦν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐν ψυχῆς καὶ σώματος, τιμιωτέρας μὲν τῆς ψυχῆς, ἐλάττονος δὲ τῆς ἀξίας τοῦ σώματος, συνιστάμενον ἴσμεν διττὰ ἄρα καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῷ τὰ προσήκοντα ἑκατέρῳ ἀνάγκη συμβαίνειν· ἀλλ' ὅσῳ ἡ ψυχὴ ὑπερέχει τοῦ σώματος, τοσούτῳ πλείω λόγον αὐτῆς ποιῆσθαι ὀφείλομεν· αὐτῆ γὰρ οὐσία νοερά καὶ ἀθάνατος οὐσα (κ'.) κακείνῳ αἰτία τοῦ ζῆν εἶναι ὁμολογεῖται.

(*) Εἰς ἔσση δ' εὐτέλειαν καὶ δεισιδαιμονίαν ἢ τῶν ἐθνῶν ἐξωτερικὴ λατρεία ἐγνώρισε, ῥῥῶδιον τῷ μετὰ λόγου θεολογοῦντι, ἐξ ὧν ἀσημέραι βλέπει καταμαθεῖν.

§. πδ'. Ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοίνυν ἀρκτέον τὸν τὰ καθήκοντα ἐαυ-
τῷ βουλούμενον ἐκπληροῦν πρὸς εὐδαιμονίαν, πᾶν ὅ,τι εἰς κόσμον
φέρει καὶ τελειότητα αὐτῇ προσποιῆσαι πειρώμενον· ταῦτα δὲ ἐσὼν
εὐσέβεια, ἀρετὴ, καὶ παιδεία· ἡ μὲν, τὰς διανοητικὰς αὐτῷ τελειοῦσα
δυνάμεις· ἡ δὲ, ἐκ τῆς πράξεως τίμιον καὶ χρήσιμον αὐτὸν ἀπερ-
γάζουμένη· ἡ δὲ εὐσέβεια, καὶ τῷ θεῷ καταλαμπρύνουσα αὐτὸν σελα-
γίσματι πρὸς ὃ οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται καὶ ἡ ἑαυτοῦ καθ' ἐκά-
στην ἀνάκρισις (ζή.)· ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς παρακατιόντες ἐροῦμεν ἰδίᾳ.

§. πέ Ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος οὐχ ἥττον τὴν προσήκουσαν αὐτῷ
πρόνοιαν ποιεῖσθαι ὀφείλομεν· καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ δύ-
ναμις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου ἐν αὐτῷ μαλιστα διαλύμπει, καὶ ἐν
ᾧ τὴν ψυχὴν δικαιοῦσθαι ἠδύνακται. Ποιητέον οὖν αὐτῷ πᾶν τὸ πρὸς
τὸ ὑγιαίνειν αὐτῷ συμβαλλόμενον, σίτα εὐχρμά τε καὶ εὐπεπτα αἰρου-
μένους, κινήσεις τε καὶ ἀτκήσεις μετρίας μηχανωμένους· φεύγοντας
δ' ἐκατέρωθεν τὰς θ' ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις, ὡς λυμαντικὰ τῆς
υἰείας ἐκότερα, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὀρῶνται ὀρμώμενα· ἐπὶ δὲ τού-
τοις εὐθύμους εἶναι δεῖ τοὺς ὑγιαίνειν ἐθέλοντας· ῥᾶσα δὲ ἐπὶ τοῦτο
ἀρῖον ἴμεν ἅ, εἰ τὴν φαντασίαν καλῶς διοικοῦμεν, (λγ' καὶ ἐξής)
τῶντ' ἐπιθυμιῶν κρείττους γενέσθαι φροντίζοντες· καὶ τὰς τῶν πα-
θῶν ἀποκολοῦσιν ὑπερβολὰς· ταῦτα γὰρ συντελεῖν ἡμῖν παρὰ τῆς
φύσεως κεχορηγημένα (νά.), εἰς λυμαντικὰ ἢ ὑπερβολὴ ὁμολογου-
μένως μεταποιεῖ. Ἐκ τούτων οὖν καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων ἐρμώμε-
νοι, τρυφόμεν τῷ ἡμετέρῳ τούτῳ σκῆνει τὴν υἰείαν, τὸ πολύτιμον
καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ὅπως ἂν υἰγιῶς καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν οὕτως
ἔχη· συναμβλύνεσθαι γὰρ αὐτὴν τῇ τοῦ σώματος ἀρρώστια πολλὰχῶς
ἤτε πείρα καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε. (*) Μετιθίμοι καὶ τὸν δεῦτερον
περὶ εὐδαιμονίας μοι λόγον ἐν τῷ Σοφιστῇ.

(*) Ἐπει καὶ ἐν ᾧ δοκεῖς ἐλαχίστην σώματος χρείαν εἶναι ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς
οὐκ εἶδεν, ὅτε καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα·
περὶ γὰρ δε, καὶ ἀθμία, καὶ δυσκολία, καὶ μανία πολλάκις πολλοὶς διὰ τὴν τοῦ σώ-

Τὰ πρὸς ἄλλους.

§. πς'. Ἄμα γενομένοις τοῖς πρώτοις τῶν ἀνθρώπων ἐνέσπερον ὁ Θεὸς τὸν νόμον ἐκείνον, « Ὅ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης· καὶ, ὁ σὺ παρ' ἄλλων εὖ παθεῖν θούλει, τοῦτο καὶ σὺ θέλει ποιεῖν ἐκείνοις.» Τὰ δύο τοίνυν αὐτὰ, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, ὥσπερ ἐντολαί, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίαν πηγάζοντα, ἐν ἄκρᾳ ἁρμονίᾳ τὴν τῶν ἀνθρώπων μετ' ἀλλήλων συνδέουσι κοινωνίαν· τὸ μὲν, τὰ ἄδικα πράττειν ἀπαγορεύον· τὸ δὲ, πρὸς φιλανθρωπίαν καὶ δικαιοσύνην προτρέπον· ὁ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν συνέκλειπεν ἐντολῇ, εἰπὼν. « Καθὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.»

§. πζ'. Κοινωνικὸς δὲ βίος ἐστὶ τὸ πολλοὺς ἅμα συνδικαιτάσθαι, παρ' ἀλλήλων, ὧν ἂν τύχῃσιν ἐλλειπόμενοι ἕκαστοι, τὰς ἀπολαύσεις ποριζομένους· τάξεις δὲ τούτου καὶ οἷον βαθμοὶ τινες παντοῖοι εἰς μερικῶν τε καὶ γενικώτερων, μέχρις ἂν εἰς ἓν τὸ γενικώτατον· πᾶν ἐπισυνάψῃσι τὸ ἀνθρώπινον· Εἶεν δ' οὖν κυρίως μάλιστα τέσσαρες· καὶ πρώτη μὲν ἂν εἴη ἡ τοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἔννομος σύζευξις, ἐξ ἧς καὶ ἔλη ὕστερον ἐξαρτύεται οἰκογένεια· δευτέρα δὲ, ἡ πολλῶν τοιούτων εἰς τὸ αὐτὸ συγκατοίκησις, ἐξ ὧν κῶμαι καὶ πόλεις τυγχάνουσι συγκατοίμεναι· τρίτη δὲ, μάλιστα μὲν ἡ διὰ τῆς γλώσσης· δευτέρῳ δὲ λόγῳ καὶ ἡ διὰ πολιτείας καὶ διὰ θρησκείας ὅλον ἔθνος συνδέουσα· τετάρτη δὲ ἡ τῆς φύσεως αὐτῆς καθ' ἣν ἄνθρωπος ἀνθρώπου οὐδ' ἂν διενήνοχεν, εἰς ἓν ἅπαν συνάπτουσα τὸ ἀνθρώπινον· Νόμοι δὲ ταῖς τοιαύταις κοινωνίαις, ἀρχαῖοι μὲν ἔμφυτοι καὶ σύγχρονοι τοῖς ἀνθρώποις, οὗτοι αὐτοὶ μάλιστα, οὓς φθασκντες ἔφημεν (πς')· ἔγγραφοι δ' ὕστερον, ἄλλοι παρ' ἄλλοις, ὡς ἐκάστος πρὸς χώρας, ἔθνος πρὸς ἔθνος, καὶ πόλεως πρὸς πόλιν, καὶ ἐκάστου πρὸς ἕκαστον τέθεινται.

§. πη'. Ἐστὶ δὲ πολιτεία κοινωνία ἀνθρώπων, νόμοις ἐπειθομένη,

ματος καχεξίαν εἰς τὴν δίκαιαν ἐμπίπτουσιν οὕτως, ὥστε καὶ τὰς ἐπιτήμιας ἐκβάλλειν· τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια. Ξενοφ. Ἄπομν. Βιβ. Γ. κεφ. 16.

καθ' οὓς οφείλουσι πολιτεύεσθαι· τῶν δὲ πολιτειῶν ἢ μὲν ἐστὶ μοναρχική· ἢ δὲ, ἀριστοκρατική· ἢ δὲ, δημοκρατική· καὶ μοναρχική μὲν ἐστὶν, ἧς ὁ μονάρχης ἢ βασιλεὺς, εἴθ' ἡρημένος, εἴτε κατὰ διαδοχὴν, διοικεῖ ὑποκείμενος νόμοις· ἀριστοκρατική δὲ, ἐν ἧ ἀριστίνδην οἱ φρονήσει καὶ παιδείᾳ διαφέροντες τὸ τῆς διοικήσεως σκῆφος διακυβερνῶσι· δημοκρατική δὲ, ἐν ἧ τὸ πλῆθος, ὑπὸ δημαγωγῶν τὰ συμφέροντα σφίσιν αὐτοῖς διδασκόμενον, αὐτὸ τὰς ψήφους τῶν πρακτέων ποιεῖται· τίς δὲ τούτων βελτίων, οὐδέπω τοῖς σοφοῖς ὁμολογῆται, ἄλλην ἄλλοτε τῶν περιστάσεων κρείττονα δεξιᾶσῶν, μέχρις ἂν ἡ φιλοσοφία ἐξισχύσῃ καὶ ταύτην τὴν τελειότητα, οὕτως ἀναγκάσιαν οὔσαν τῷ βίῳ, τοῖς ἀνθρώποις εὐρεῖν. (*) Εἰσὶ δ' οὖν ἅπαντα δεξιά· ὧν ἀπ' ἐναντίας αὐτῆς ἀριστεράι τρεῖς, ἐκάστη ἐκείνων ἀντικειμένη ἐκάστη· τῇ μὲν μοναρχικῇ, ἡ δεσποτικῇ· τῇ δὲ ἀριστοκρατικῇ, ἡ πλουτοκρατικῇ· τῇ δὲ δημοκρατικῇ, ἡ ὀγκοκρατικῇ· καὶ δεσποτικῇ μὲν ἐστὶν, ἐν ἧ εἷς δεσπότης ἀπάντων κρατεῖ, οὐ τὸ θέλημα ἐστὶ νόμος· πλουτοκρατικῇ δὲ, ἐν ἧ οἱ δυνατώτεροι εἰς μᾶλλον καὶ αὐτοὶ μεταχειρίζονται τὰ τῆς πολιτείας πηδάλια· ὀγκοκρατικῇ δὲ, ἐν ἧ ὁ ὄγκος ἀλογίᾳ μᾶλλον, ἢ λόγῳ φερόμενος, φαίνεται διοικῶν. (**)

(*) Εἴη δ' ἂν οὖν ἀπλῶς πολιτεία βελτίων, ἢ ὑπὸ σοφῶν καὶ φρονίμων ἀνθρώπων δικαιομένῃ· ἢ, ὁ ταύτων ἐστὶν, ὑπὸ σοφοῖς νόμοις διεξαγμένη· οὓς οἱ προσάται αὐτῶν οὐκ ἂν παραβαῖεν· διὰ καὶ ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ καὶ ἡ Γαλλίᾳ νῦν, καὶ ἄλλαι ἐπικολούθησαν κοινωνίαι· δεκτὴ μᾶλλον εὐδαιμονεῖν, ὅτι ὑπὸ τριῶν ἅμα Πολιτικῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας περὶ τῶν κοινῆ συμφεροντων διαμαχουμένων, διοικουμένη, σώζει τοὺς νόμους ἀπαραβάτως.

(**) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἀρίστος τοῦ πλείους μέρους τῶν ἀνθρώπων κρατεῖ· ἔδει δ' οὖν κατὰ γὰρ τὸ τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα ἐν ἴσῳ πάντας βιοῦν πρὸς ἀλλήλους, δύο δυνατείας, τὴν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν τῶν νόμων μόνον ὁμολογοῦντας· τοὺς γὰρ ἀργυροτάτους ἢ ὑπηρετάς ἴσην τῶν νόμων ὄντας, τοὺς μὲν παραβαίνοντας τούτους, τιμωρομένους· πρὸς δὲ τοὺς φυλάττοντας, ἴσους ὄντας· καὶ αἶον πατὴρ πρὸς τοὺς παῖδας, οὕτω συμφερομένους πρὸς ἐκπέρους· ἐκείνος μὲν γὰρ, μέχρις ἂν αἱ παῖδες ὡσιθρασίαι, ὑπερέχει αὐτῶν, διδάσκει, ἐπιτιμᾷ, παιδεύει, κολάζει· ἀνδρωθέντες δὲ, καὶ καθελόντες ἐν τῷ φρονεῖν, ἐλεύθεροι γίνονται, καὶ ἐν τῷ ἴσῳ ἀποκαθίστανται, σεβόμενοι μόνον τὸν πατέρα, ὡς πρεσβύτερον καὶ εὐεργέτην γεγενημένον.

§. πθ'. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων ἂν ἐξη, ὅς μιν γούνησι τῶν τοιούτων κοινωνιῶν οὐ μετέχει, εἰκὸς ἐφαρμοζέσθαι ἕκαστον ἀκριβῶς τοῖς κοινῇ συμφέρουσι τοῖς τῆς κοινωνίας ταύτης μετέχουσι· τί γὰρ ἐστὶ κοινωνία; ἢ παρ' ἀλλήλων βοηθουμένους συμβιωτεῖν τοὺς νόμοις φθάσαντας ἑαυτοῖς βεβαιώσασθαι τούτο (πζ'). Οὐκοῦν τὰ καθήκοντα ἡμῶν αὐτοῖς ἐν τούτοις οὐδὲν ἐστίν, ἢ ἔργα ἀμειβιᾶ εἰσι πρὸς ἀλλήλους, τοῖς τε φυσικοῖς καὶ γραπτοῖς συνάδοντα νόμοις (οθ'). εἰσὶ δὲ τούτων τὰ μὲν Ἀποφατικά· τὰ δὲ, Θετικά· καὶ Ἀποφατικά μὲν ταῦτα Μηδένα παραβλάπτειν, μήτε εἰς πρόσωπον, μήτε εἰς κτήσιν, μήτε εἰς τιμῆν. Θετικά δὲ, Πᾶν ὅτι ἂν εἰς ὠφέλειαν ἄλλων καλῶς τυγχάνη πραττόμενον.

§. υί. Μηδένα παραβλάπτειν εἰς πρόσωπον. Προσωπικὴν οὖν βλάβην ἐνταῦθα φαμέν οὐ μόνον τὸ ἀποσπερεῖν τινα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τραύματα, καὶ πληγὰς τὰ συνηθέστερον τοῖς ὑποδεεστέροις συμβαίνοντα· ἀπέχεσθαι οὖν δεῖ τοὺς τὰ καθήκοντα ἑαυτοῖς ἐθέλοντας πράττειν, οὐ μόνον ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τούτων, ἐξ ὧν πολλὰκις συμβαίνει κἀκεῖνα· ἐκ γὰρ λιιδρίας καὶ ὕβρεως πολλὰκις συμβαίνει γίνεσθαι τὴν πληγὴν· ἐξ ἧς ἔπειτα τραῦμα· ἐξ οὗ θάνατος ὕστερον. Ἢ δὲ ἀπογῆ τούτων οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο ῥᾶν, ἢ εἰ τῶν πηθῶν γενομένηα κρείττους· πάντα δὲ τὰ εἰς τὴν μανίαν μεγίστη τούτου φέρροντα εἶεν ἂν τὰ πρῶτα καὶ κυριώτερα, ἔνδεια, μέθη, θυμὸς, ἰσχυρὸς ἔνδεια μὲν, ἢ τοὺς κλέπτου καὶ λωποδύτου εἰς τοιαῦτα τολμηματὰ ἐξοπλίζουσα, καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀγαθὰ σφετερίζεσθαι πείθουσα· ἀλλ' εἰ καὶ τὸ τίμημα τούτο τῆς ἀνάγκης εἶναι δοκεῖ, καὶ πολὺν τὴν εὐπρόσωπον λόγον τοῖς ἐξῆμαρτάνειν βουλομένοις παρέχεται, ἀλλ' οὐδένα λόγον ἔχει ὕβρον, ἐπ' ἄλλους ὀρμῶντας, τοὺς ἐκείνων ἀραιρεῖσθαι ἰδρωτάς· ἔπειτ' οὐδε ἢ τοιαύτη πενία, ἢ οὕτω τολμητίας ἀπεργαζομένη τινὰς, εὐλογόν ἐστιν ἔχουσα τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἢ ἀργίας, ἢ κραιπάλης, ἢ ἀσελγείας, ἢ ἄλλου του τῶν παθῶν ἐστὶν ἀποτελέσματα· διὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐξ ἀπλῶν ὀνύγων τοὺς νέους ἐθίζειν ἐργατικούς ἀποβαίνειν· ἧτις ἐστὶν ἡ μήτηρ τῆς σωφροσύνης καὶ εὐπορίας.

§. υιά. Δοκεῖ δ' ὀπωποῦν καὶ ἡ μέλη, μανία τις οὔσα καὶ αὐτῇ, τοῖς νόμοις, ἐν οἷς πράττει, ἀνυπεύθυνος εἶναι· ἀλλ' ἡνίκα τὸ πάθος τοῦτο συμβαίη τῷ σπάνιον καὶ ἀκούσιον πάσχειν, ἔχει λόγον συγκαταβάσεως· ὁ δὲ πολλαχίς ἐρίδων καὶ τραυμάτων, καὶ που, εἰ τύχοι, καὶ φόνου γενόμενος αἷτιος, πῶς ἂν ἀνεύθυνος εἴη, ὅς αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, ἐξ ὧν ἐπράξεν ἄπλξ καὶ πολλαχίς, ὠφείλε διορθοῦσθαι; ἔστι δὲ καὶ ἄλλως τὸ πάθος τοῦτι ἐδελυρώτατον, ὡς μόνον μηδένα μηδέποτε ἐπιτάμενον κέρρον, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν ἄει τῷ χρόνῳ αὐξόμενον, ἀνίατον γίνεταί, καὶ ὁμοιον τὸν πάσχοντα τοῦτο ταῖς ἀνοήτοις ἀπεργαζόμενον κτήνεσιν· οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἄλλον, ἄλλω τῷ κατεγόμενον πάθει, οὔτ' ἂν μισούμενόν τε καὶ ὑπὸ πάντων περιφρονούμενον, ὡς τὸν μέθης ἠττώμενον· διὸ δεῖ πλείστην ὄσση φροντίδα τούτου ποιεῖσθαι, ὅπως μηδὲν τὴν ἀρχὴν μηδένα ὑπὸ τοιούτου πάθους κρατεῖσθαι συμβῆσεται.

§. υιβ'. Ὁμοίως δὲ καὶ ὅς ἂν αἴφνης τῷ θυμῷ ἐξαφθῇ, οὐκ ἂν μάλλον ταῖς νόμοις ὑπεύθυνος, ἐν οἷς ἂν κακῶς ποιήσῃ τινά, ἢ καὶ συγγνώμης ἄξιός ᾖ· ὁ δὲ ἐκ προνοίας καὶ ἐκ συνειδήσεως χρησάμενος τῷ θυμῷ, ὑπεύθυνεται· ἐκεῖ μὲν γὰρ φθάνειν δοκεῖ τὸ πάθος κρατῆσαν, πρὶν ἂν τις κύριος γένηται ἑαυτοῦ, μήπω δυναμένης τῆς θελήσεως τῆ ἑαυτῆς χρῆσασθαι ἐλευθερίᾳ· (μ'. καὶ Μεταφ. ζή-ζθ') ἐνταῦθα δὲ πᾶν τὸ δρώμενον τολμᾶται ἐκ προαιρέσεως (*). Κρατοῦμεν δ' ἂν τοῦ θυμοῦ ἐντελῶς οὐκ ἂν ἄλλως ῥᾶον, ἢ εἰ τῶν γιγνομένων ἕκαστα, ἢ ἔχει τῷ ὄντι ἀξίας, διαγιγνώσκουμεν, καὶ μὴ ὡς ἡ φαντασία αὐτὰ πολλαχίς παρήσῃσιν, οὔτως, αὐτῶν ἐξώθεν ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν προσβαλλόντων, κινούμεθα (λγ'). Σωκράτης γὰρ, εἴτε ἐφροντῶσα ἢ Ξανθίππη, εἴθ' ὕουσα, εἴτ' ἄλλ' ὀτιοῦν ἐτύγγανεν αὐτοῦ καταχέουσα, οὐδὲ μικρὸν ὡς ὑπὸ μικρῶν τούτων λέγεται κεκρατῆσθαι· Ὅς

(*) Ἐπειδὴ ὁ τῷ θυμῷ κρατῆσις, οὐκ ἔχει ῥηδίως κρατεῖν ἑαυτοῦ, ἐκεῖνο πρὸ πάντων, εἴτ' εἴαντ' ἐστὶ, ἐπιθυμῆσθαι, μέλλουσιν τινα παρεμβῆναι μεταξὺ πρὶν ἂν τι ἐν τῷ τῷ πάθους εἶναι εἶναι παραβιβάσειον πράξῃ· διὸ καὶ τῶν πάλαι τις τῷ ὀργιζόμενῳ παρῆγει μηδὲν ποιῆν, πρὶν ἢ τὰ εἰκασίσιονα γράμματα διεξέβη.

ἂν οὖν τῆς φαντασίας οἷός τε ἦ κρατεῖν, οὗτος δὴ καὶ τοῦ θυμοῦ κρείττων ἔσται.

§. υἱ'. Τετάρτη δὲ αἰτία τῆς τῶν πρὸς ἄλλους καθηκόντων ἡμῖν παραβάσεως τέτακται παρ' ἡμῶν ἢ ἰσχύς· δοκεῖ γὰρ καὶ αὐτὰ πάθος τι θηριῶδες καὶ ἀκράτητον εἶναι· συνίσμεν γὰρ τοῦθ' ἡμῖν αὐτοῖς οἷόν τι πάθος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐμπεφυκὸς τὸν ἰσχυρότερον γιγνόμενον ἀεὶ ἐθέλειν κρατεῖν τῶν ἄλλων· καὶ τοῦθ' ὡς μνήμης ἀκολουθία παρὰ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡμῖν παραδεδόται, καὶ πάντων ἐκράτησε τῶν ἐθνῶν· εἴτ' ἐν ὑσέροις χρόνοις, ὅσους ἀγωγὴ ἐλευθέρων, καὶ θρησκεία καθαρὰ ἐπαίδευσεν ἅμα, καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος ἐχειραγωγῆσε πρὸς τὰ καθήκοντα, οὕτω γε, καὶ τοὶ ἀπὸ κρείττονος ἰσχύος ὀρμώμενοι, ἀλλὰ φιλάνθρωπία εἶκοντες, ὡς εἰκός, μέτριοί εἰσι πρὸς τοὺς ἥττους· τῶν δὲ πλειόνων μὴ δυναμένων ἐν τῷ καθεστῶτι κατασχεῖν ἑαυτοὺς, ἄνισος τὸ γε πλεῖστον μέρος τῶν ἀνθρώπων ὁ εἶος ἀπέβη, τοὺς μὲν εἰς δώματα ἀναβιβάζων λαμπρὰ δυναστεύοντας, τοὺς δὲ εἰς καλύβας κατὰβιβάζων τυραννουμένους, τοὺς δὲ τινὰς καὶ ὅλως δουλεύοντας· ἢ πᾶσι τοῖς γε καὶ ὅποσόν παιδείαν μετέχουσι ἐδελυρὸν καὶ ἀποτρόπαιον γίγνεται· καθάπερ γὰρ τῶν θηρίων τὰ ἀδυνατώτερα βροῶς τὰ πλεῖστα τοῖς ἰσχυρότεροις γίγνεται ἔρμαιον, οὕτω καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἑαυτῶν, ἣν ἔχουσι παρὰ τε θεοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀφαιρεθέντες ἐλευθερίαν, τῇ τῶν ἰσχυροτέρων εἰς ἀποβαίνουσι παρανάλωμα· ὡς καὶ πωλεῖσθαι ἐν ἀγοραῖς, ὡς τὰ κτήνη· Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐξ ἔθνῶν οὐκ οἶδα ὅ,τι καὶ φῶ, σκότῳ ἀσεβείας καὶ ἀμαθίας πανταχόθεν περικεκαλυμμένων· οἱ δὲ ἀμφοτέρωθεν ἀπλέτῳ σελαγιζόμενοι τῷ φωτὶ ἐκ τίνων λόγων εὐπροσώπων τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ παραστήσονται; ἀλλ' ἰλήκοις αὐταῖς Δέσποτα βασιλεῦ! (*)

§. υἱδ'. Μηδὲνα παραβλάπτειν εἰς κτῆσιν· Ὅτι κατὰ τῆς

(*) Μετελθέτω μοι ὁ βουλόμενος, ἅ μοι γέγραπται περὶ τούτων πρὸς Βλαχνοβογδάνοῦς ἐν προσιμίαις τοῦ ὀγδοῦ Τόμου τῶν Ῥητόρων.

πλεονεξίας τὸ καθήκον τουτὶ ἀναφέρεται, πρόδηλον ἔστι δὲ τασαῦτον δυσκατόρθωτον τοῖς πολλοῖς, ὥστε ἀθανάτου μνήμης οἱ φυλάξαντες αὐτὸ, οἶοι οἱ ἀμφὶ Σωκράτην, Ἄριστιδην, Φωκίωνα, καὶ εἴτις ἄλλος γέγονε τῶν ἀλλοτρίων ἀπεχόμενος ἰσχυρῶς, ἠξιώθησαν· τοὺς δὲ τὴν τοῦ δικαίου τάξιν δευτέραν τῆς πλεονεξίας πεποιημένους μυρίους ὄσους ἤθ' ἰσορία παρέδωκε, καὶ ἡμεῖς νῦν ὀρώμεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἄλλους ἄλλοτε ἀδικούντας, τοὺς μὲν κρείττους εἰς πρὸς τοὺς ἥττους χρωμένους, τοὺς δὲ ἥττους σκευωρία καὶ δολιότητι ἀποσμίχει γὰρ ἰσχυρῶς τὰς ἀπάντων ψυχὰς τὸ πάθος τουτί· σὺ δὲ μὴ πάθης τοῦτο, κἂν ἄρχων τύγῃς ὢν, κἂν ἀρχόμενος κἂν πλούσιος, κἂν τῶν πενήτων, κἂν ἔμπορος, κἂν τεχνίτης, κἂν ὀφισοῦν, ἀκριβῶς τὸ καθήκον τοῦτο φυλάττων, ὡς θεῖαν ἀπχράδατον ἐντολήν, τῶν ἀλλοτρίων ἐπίπαν ἀπέχεσθαι οὐ γάρ σοι, ἀλλ' ἐκείνῳ τῷ κεκτημένῳ τοῦθ' ὁ δούς κεκτησάκι ἀπένειμε· σὺ δὲ τοῦθ' ὑπερβάς, ἀδικεῖς μὲν ἐκείνῳ, τοῦ κτήματος αὐτὸν ἀφαιρούμενος· προσαδικεῖς δὲ καὶ σεαυτὸν, ἀντὶ ἀρετῆς κκιάν περιβαλλόμενος· παρακούεις δὲ καὶ τῆ σεαυτοῦ συνειδήσει, ἐλεγγούσῃ καὶ βοώσῃ ἐκ μέρους, ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρῳ μὴ ποιήσης (πς'). ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ θεῖος νόμος εἰς σωτηρίαν καλῶν, ἐπισειεῖ σοι μὴ βουλομένῳ ἀκολουθεῖν, τῆς δίκης τὴν μάχιον.

§. υἱέ. Μηδένα παραβιάπτειν εἰς τὴν τιμὴν· Εἰ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων πᾶν κακὸν, ὅσον ἄξιόν ἐστι, δοκιμάζεται ἤπου γε δεινότερον πάντων ἂν εἴη τὸ τὴν ὑπόληψιν ἐν ἐνόις ἐκ συκοφαντίας καὶ διαβολῆς τινα ἀφελεῖν, μυρίων μὲν ὄσων κακῶν τοῦτο τοῖς διαβαλλομένοις γιγνόμενον αἴτιον, μεγίστης δὲ τιμωρίας τοὺς διαβάλλοντας ἄξιους εἶναι καθυποβάλλον· ὄσων γὰρ ἂν κακῶν ἐκείνοις αἴτιοι γίγνονται, τασαῦτά γε δήπου ἐφ' ἑαυτοὺς κατασκευάζουσι τάπιτίμια. Προσέχρωμεν οὖν ἐχαυτοῖς, ὅση δύναμις, μὴθ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ὑπολήψει τινός, ὑπὸ πάθους παρσυρόμενοι, καθαψόμεθα, μὴθ' ἐτέροις τοῦτο συναινοῦντες φανῶμεν, ἵνα μὴ τῶν αὐτῶν τοῖς αἰτίοις ἐπιτιμίων ἄξιους ἑαυτοὺς κατασχόμεν (Μετκφ. κ'). μὴτ' ἐκ συκοφαντίας, κἠτ' ἐκ σκώμματος τινος, μᾶτε τῶν χαριζόμενοι, μᾶτε μὴν εἴπου.

δοκοῖεν ἐκεῖνοι καὶ ἐνέχεσθαι ὅτω δὴ ἀμικρτήματι· τίς γάρ σε κατέστησε δικαστὴν τοῦ ἑτέρου; εἰδὲ τις ἀδικεῖ πῃ, μέμφου ἐν τούτῳ, ἐν ᾧ ἂν δοκῇ ἀδικεῖν, τῶν τ' ἄλλων προσόντων αὐτῷ κακῶν ἀπεγόμενος, καὶ τῶν μὴ προσόντων μάλιστα μὴδ' ὅτι οὖν αὐτῷ περιάπτων ἄπαγε δὲ τελευτῶν αὐτὸν εἰς δικαστήριον, πάνθ' ἡσυγῆ καὶ κατὰ νόμους πειῶν· εἰδὲ μὴ, δόξεις αὐτὸς μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνός σε ἀδικεῖν. Οὕτω δὴ ποιοῦντες, ἡμῖν τ' αὐτοῖς συμφέροντα πεποιθηκότες ἐσόμεθα καὶ τῶν πρὸς ἄλλους καθηκόντων τὸ χρέος πληρώσομεν.

§. υἱγ'. Οὕτως οὖν τῶν ἀποφατικῶν καθηκόντων ὡς ἐν ἐπιτομῇ ἐγόντων, τὰ θετικὰ ἤδη διάδοχα γίνονται (πθ'). ἃ οὐδὲν ἂν εἴη καὶ αὐτὰ, ἢ ὅν δευτέρον νόμον τῆς φύσεως φθάσαντες εἰσηγάγομεν (πστ'). ἑσάσις δὲ τούτων μάλιστα ὁ οἶκτος ἐστίν· ὃς ἐκ μνήμης δεινῶν ὁμολίαν, ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ ἔφθημεν πεπονηότες, ἢ ὅπως οὖν ἰδόντες, δοκῶν διεγείρεσθαι, κινεῖ ἡμᾶς συμπάσχειν τοῖς πάσγουσιν ἡδὴ, καὶ χεῖρα βοηθείας αὐτοῖς ὀρέγειν· ἢ γοῦν τὴν προαίρεσιν αὐτῶν, ἐν οἷς ἔργῳ τυχὸν ἀντιλαμβάνεσθαι αὐτῶν ὡς δυναμέθια, ὑπαντίκειν δὴλον δὲ τούτο ἐκ τῶν παιδίων τῶν μήπω τῶν δεινῶν τινος πειραθέντων μάλιστα γίνονται· οὐ γὰρ οἶκτος αὐτὰ οὐδ' ὅστι οὖν ἐν τοῖς τῶν ἄλλων κακοῖς καταλαμβάνειν δοκεῖ, εἰ μὴ τις τῇ ἀνεπιτησίᾳ καὶ τῷ τῆς αἰσθήσεως ἀτελεῖ τὰ τοιαῦτα αὐτοῖς ἀποδοίη· καίτοι καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἰς ταυτὴν ἦκει· Εὐτεῦθεν οὖν, ἐπειδὴν ἐν ὄψει ἀλλοτρίων δεινῶν γενώμεθα, αἰσθηνόμεθα ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὅσον ἀκούοντες τῆς φύσεως αὐτῆς ἐνδοθεν κλειουούσης, Μέμνησο, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς ταῦτά ποτε πέπονθας, ἢ γοῦν πείση, ὁμοιοπαθῆς ὢν· διὸ, ἃ αὐτὸς ἠξίους ἂν ποιεῖν σε τότε τοὺς ἄλλους, ταῦτα καὶ σὺ νῦν ποιεῖ αὐτοὺς ὁμοίως.

§. υἱδ'. Ἐμφυτον ἔφημεν εἶναι τὸν νόμον τῶν πρὸς τοὺς ἄλλους, τοὺς γε δεημένους ἡμῶν, καθηκόντων, καὶ θεόδοτον· ἐλευσινὸν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μάλισ' ἀγώγιμον συμπάσχειν τοῖς πάσγουσι· τίς γὰρ ὄρδον τὸ ὁμόφυλον ἢ πενία τρυχόμενον, ἢ λιμῶ ἀπολλύμενον, ἢ νόσῳ φθειρόμενον, ἢ τυραννίᾳ τελευτωρούμενον, οὐκ ἂν αὐτῷ χεῖρα βοηθείας ὀρέξειεν, εἰ μὴ τις ἀνάγκητος ὄλως εἴη καὶ πάμπαν ἄπανθρώπως· οἱ γοῦν νόμῳ τούτῳ τῶν καθηκόντων εὐπειθεῖς παρὰ

γοντες ἑαυτοῖς, δικαίως τῆς βελτίστης ἐκείνης, τοῦ φιλάνθρωποι εἶναι, κλήσεως ἔτυγον, ὅμοιοι κατάγε τοῦτο τῷ θεῷ τῷ οἰκτιρμονι καὶ φιλάνθρωπῳ γενόμενοι· οἱ δὲ ἀπειθεῖς ἀπάνθρωποι ἤκουσαν, καὶ τῆς κλήσεως αὐτῆς τὸ πρόσμιμον τῆς ἀμαρτίας ἑαυτοῖς ἐπισπώμενοι· Ἀποδότω τῶν ἑκάστος τὸ καὶ ἐκ φύσεως αὐτῷ ἐνσπαρῆν, καὶ ἐκ τῆς θείας ἐντολῆς προσαχθέν· ὁ μὲν ἱερεὺς, τὴν τῆς πίστεως διδασχὴν τῷ λαῷ δεομένῳ, καὶ τὴν εἰς τὴν ἀρετὴν ὁδηγίαν λόγῳ τε καὶ τῷ ἑαυτοῦ παραδείγματι μάλιστα· ὁ δὲ διδάσκαλος, τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν ἀπροφασίως τοῖς σοφίζεσθαι βουλομένοις· ὁ δὲ πλούσιος μεταδότω τοῦ πλούτου τοῖς αὐτοῦ δεομένοις· ὁ δὲ δικαστὴς δίχα δικαζέτω τοῖς ἀμφισβητοῦσι καὶ δικαζομένοις, ἀπὸ τοῦ ἴσου μεριζόμενος ἑκατέρους· ὁ δὲ ἄρχων, ὑποκείμενος τοῖς νόμοις, ἀρχέτω, μηδαμῆ τοῖς ἀρχομένοις χεῖρα ἐπιφέρων θαραῖαν· καὶ ὁ στρατιώτης τοῖς ἰδίοις ὀψωνίοις ἀρκείσθω· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, οὗ ἕκαστος ἐκλήθη, καὶ ὅτου δὴ χάρισματος ἔτυγε παρὰ τοῦ δεσπύτου, τοῦτο κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον, ὡς λόγον ἀποδώσων, πολλαπλασιαζέτω· οὕτω γὰρ ὁ εἰς ἡμῶν ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀντιδράσεως συναρμολογούμενος, ἐν ἀγάπῃ εὐδαίμων ἀνεῖη καὶ μακαριστός. (*)

Τὰ πρὸς Παῖδας

§. υιή. ὡς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος τὸν ἄνθρωπον συνιστάμενον, διττῆς δεῖ αὐτὸν καὶ τῆς ἀγωγῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀξιοῦσθαι· τῆς μὲν φυσικῆς, τῆς δὲ ἠθικῆς· περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς τὸ σῶμα, ὅπως δεῖ φροντίζειν, ἱατρῶν διδασκέτωσαν παῖδες· τῆς δὲ εἰς τὴν ψυχὴν αὐ-

(*) Διακριτέον δὲ τῶν ὡδῶν· εἰ μὲν γὰρ ἐσωτερικῶς παθαίνόμενοι, κινούμεθα πρὸς τὸ ἐλεεῖν. Φιλάνθρωπία τὸ πάθος τοῦτο καλεῖται· εἰ δὲ ἱερῶς πεθόμενοι λόγοις, Εὐσεβεία· ὡδὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὰ εὖ ποιεῖν τινὰς προαιρούμεθα, Εὐποιία· ἔστι δ' οὖν τὸ μὲν, τῆς φύσεως· τὸ δὲ, τῆς ἐντολῆς· τὸ δὲ, τῆς προαιρέσεως· διὸ καὶ οἱ εὖ πάσχοντες, καὶ πρὸς πάντας μὲν ἀφιλοῦσιν εὐφρομονεῖν, πρὸς δὲ τοὺς ἐκ προαιρέσεως εὐεργέτας καὶ πλείον, καὶ τσαύτω γε, ὅσῳ περὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ταύτης ἀγαλμὰ ἔστιν αὐθαίρετον, ἀνανάγκαστον· οὐδὲ περὶ τούτων παρακατιῶν. ρά. καὶ ἔξω.

πρὸς γε τοὺς πατέρας ὁ λόγος αἰρεῖ τοῖς παισὶ προνοεῖν· αὐτὴ τε γὰρ ἡ φύσις καὶ τὸ συμφέρον ἅμα ὡς ἐλευθέρων αὐτοῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῶν παίδων ἐπιμελεῖσθαι παρακελεύεται· ἢ μὲν, φιλοσοφία, οἷον δεσμῶ ἀρρήκτω, ἀμφοτέρους συνέχουσα· τὸ δὲ συμφέρον, τὴν ἀπὸ τούτου ὠφέλειάν ποτ' ὕψερρον αὐτοῖς ὑπισχνούμενον· ἄσοι γὰρ τῆς τῶν παίδων ἐλευθέρως κατεφρόνησαν ἀγωγῆς, αὐτοὶ πρῶτοι τῆς παρὰ τούτων μοχλοῦσθαι καὶ φουλοῦσθαι παραπήλασαν· τίς γὰρ νοῦν ἔχων, ἢ ἐν ἡλικίᾳ παραμυθίας, ἢ ἐν γῆρα θεραπείας οἴεται παρὰ τῶν μὴ καλῶς καὶ ἐλευθέρως ἀχθέντων ἀξιοθῆσθαι; τίς δ' οὐκ οἶδεν αὐτὸς, ἢ μὴ εἰδῶς, οὐκ ἀκήκοεν, ὡς υἱὸς φούλος γενόμενος, λυπεῖ τοὺς τεκόντας, οὐ μόνον ἐξ ὧν πλημμελεῖ πρὸς ἑτέρους, ποιωὺν αὐτοῦς καταδύεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους αὐτοῦς πολλάκις ἀνύσια πράττων, τῆτε πρὸς αὐτοῦς καθέκοντα ἀθετῶν, καὶ ἅ μετὰ πῖνον διὰ πάσης ἐκτῆσαντο ἡλικίας, κατοψοφραγῶν; διὸ οἱ φειδόμενοι τῶν πατέρων ἐπὶ παιδείᾳ τῶν παίδων χρήματα ἀναλίσκειν, ἐφ' ᾧ πλοῦτον αὐτοῖς καταλίπωσι, λανθάνουσιν ἑαυτοῦς ὄφεις ἐν γῆρα τρέφοντες οἴγε πλείους ἐφ' ἑαυτοῦς· σπάνιον γὰρ τὸν ἄφρονα καὶ ἐταῖδετον μετρίως τῷ πλούτῳ χρῆσθαι, ὥστε μὴ ὑπερφρονήσαντα πολλοῖς ὕψερρον κακῶς ἐμπεσεῖν

§. υἱ'. Ταῦτ' οὖν εἰδότες οὐ μόνον κατὰ χρέος, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίως ἐπὶ ταῖς ὕψερρον ἐλπίσι πολλὴν τῶν παίδων τοὺς τεκόντας δεῖ ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, πρῶτον ἀπὸ τῶν ἡθῶν ἀρχομένους, πρῶς τε τὸ θεῖον εὐσεβεῖς, πρῶς τε ἑαυτοῦς εὐπειθεῖς, καὶ πρὸς πάντας τιμίους καθίστασθαι ἐκπαιδύοντας· οὐ γὰρ ἰκανὸν εἰς εὐδαιμονίαν πολλῶν μὲν ἐπιστημῶν γενέσθαι τινὰ ἐγκρατῆ, φαίνεσθαι δὲ τῶν πικρῶν ἡττημένον· δεῖ γὰρ δὴ γράμματα μαθεῖν, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν κατὰ τὸν εἰπόντα· εἰδὲ μὴ συμβαίνει μᾶλλον βλάπτεσθαι, ἢ ὠφελεῖσθαι· καὶ τούτων ἡμῶν μέλιστα ἢ πεῖρα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διάσκαλος· πολλοὶ γὰρ κουφίτητι φρονῶς, ἐπαρθέντες ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ πρὸς πολλὰ τοῦνδ' ὀσίμων ἔχοντες ἐξ αὐτῆς, κακῶς τῷ ταλάντῳ χρησάμενοι οὐ μόνον ἄλλους ἐβλάψαν, ἀλλὰ καὶ σφᾶς αὐτοῦς φέροντες, μεγίστους πινδύνοις ἐνέβαλον· διὸ σοφὸν, ὡς οὐδὲν ἢ μέθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῆ.

§. ρ'. Δεῖ τοίνυν πρὸς τοῦτο πολλῆς φροντίδος ἔχεισθαι τοὺς πατέρας, παιδαγωγούς τε σπουδαίους τοῖς παισὶν ἐφιστάντας, καὶ αὐτοὺς τοῦ ἀγρυπνεῖν μὴ ἀπεχομένους· ἔργον δὲ πρῶτον τὴν τῶν παιδῶν φύσιν, ὅπως ἔχει πρὸς μάθησιν ἐξετάσαι, πρὸς ἣν δεῖ προσφυῆ προσφέρειν τὰ παραγλέμματα, νῦν μὲν τὸ θρασὺ αὐτοῖς περικόπτοντας, νῦν δ' ἐν ταῖς νωθραῖς χρωμένους καὶ μύωπι μαθήματα δὲ τὰ ἀπλούστατα μάλιστα κατ' ἀρχὰς αὐτοῖς αἰρετέον· εἶτα βαθμηδὸν προϊόντας ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ τῶν πρὸς εὐσέβειαν παιδαγωγικῶν οὐκ ἂν εἴη ἀξυντελεῆς διδάσκειν τὰ εὐληπτότερα· οὕτω δὲ προκαταρτισθέντας αὐτοὺς ἐν τούτοις, καὶ δεκαετείς γενομένους, ἄμεινον ἐν τοῖς δημοσίοις τῶν γυμνασίων, ἢ κατοίκους τοῦ λοιποῦ τὰ μείζω τῶν μαθημάτων ἀκούειν· καὶ εἴγ' ἐγγωροῖη, κἀκεῖ συνδικαιτᾶσθαι τοῖς ἐπιστατοῦσι, πᾶμπαν τῶν οἰκιακῶν ἀπεχομένους θορύβων· πρὸς γὰρ τῷ πλείω ὡς ἐν πολλοῖς αὐτοῦ θλέπειν τε καὶ μανθάνειν ἀπαλλάττοντ' ἂν οὕτω καὶ τῆς τῶν κατ' οἴκους οἰκετῶν μογηθείας· ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον τῆς μακοηθείας τοῖς γε θραυστέροις αὐτῶν συμβαίνει προσγίγνεσθαι.

Τὰ πρὸς γονεῖς.

§. ρα'. Ἀλλ' ὥσπερ τοῖς πατράσι πρόνοιαν τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς προσήκει ποιεῖσθαι· οὕτω καὶ τοῖς παισὶν ὑποτάσσασθαι καὶ εὐγνωμονεῖν τοῖς πατράσιν ὀφείλεται, ὧν τε μέχρι δεῦρο ἠξίωνται παρ' αὐτῶν, πρὸς τῷ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν προσλαμβάνοντες ἤδη, καὶ ὧν ἐς τυπὸν οἶγε πλείους ἐλπίζουσι τεύξεσθαι, ἐνθυμουμένους καθ' ἑαυτούς· διὰ ταῦτά φημι μέχρι μὲν τῶν τῆς παιδείας ἐτῶν εὐπειθεῖς ἑαυτούς ἐν πᾶσι δεῖν ἐκείνοις παρέχεσθαι, εἰ μήτις τῶν πατέρων τοσούτον εἴη ἀβέλτερος, ὥστε ἀνάξια τῇ τιμῇ καὶ τῷ βίῳ ἐπιτάττειν αὐτοῖς· ἀνδρωθέντας δὲ, καὶ τῆς πατρικῆς ἀνάγκης ἀπολυθέντας, σέβασθαι καὶ εὐγνωμονεῖν τὰ εἰκότα, ἀμφιλαφῶς θεραπεύοντας, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γήρως αὐτοῖς δυσaréσκειαν καὶ ἀδυναμίαν ἐκ παντὸς ἀνακουφίζοντας τρόπου· μετὰ γὰρ θεῶν τὸν δημιουργόν τοῦ παντὸς,

ἦτε ἕξω σοφία φησὶ, καὶ ὁ νόμος αὐτὸς γονέας τιμᾶν προέθεσπισεν. εἰ γὰρ πρὸς πάντας εὐγνωμονεῖν τοὺς εὖ πεποιηκότας ὀφείλομεν, ἢ πού γε τοῖς τεκοῦσι, δι' οὓς τότε φῶς τοῦτ' ἐπὶ τοῦ ἡλίου ἰδέωσ' προσβλέπομεν, καὶ νοοῦμεν, καὶ οὐκ ἔσθ' οὐτινος οὐκ ἂν ἀπολάβοιμεν ἀγαθοῦ. Εἴτις οὖν τῶν τοικύτων ἀγαθῶν ἐπιλελησμένος, ἀχάριστος εἶη τοῖς γειναμένοις, οὐ μόνον τῆς ἐκείνων ἀρᾶς ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπᾶται, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι ἑδελυρὸς καὶ ἀποτρόπαιος ἔσται. (*)

Τὰ πρὸς φίλους.

§. ρβ'. Ζήνων μὲν ἐρωτηθεὶς, τί ἐστὶ φιλία, ἄλλος, ἔφη, ἐγὼ ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, μία ψυχῇ δυοῖν σώμασιν ἐνοικουσα· ἐξ ὧν συναγεται ἔνωσιν εἶναι φιλίαν δύο ψυχῶν τυχῶν βουλομένων, καὶ μὴ, πρὸς τὸ κοινῇ ζυμύρον τοῖς φιλομενοις. Εἰκόσ οὖν μήτ' ἐν δυοῖν πονηροῖν, μήτ' ἐν σπουδαίοις καὶ πονηροῖς, ὡς ἀνομοίοις οὖσιν ἀεὶ, ἀληθῆ φιλίαν συνίστασθαι διὸ καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἐν μόνοις τοῖς σπουδαίοις διὰ τὴν τῶν ἡθῶν ὁμοιότητα φιλίαν ἀληθῆ ὠμολόγηται εἶναι. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, εἰκόσ τοὺς φίλους τὰ τῶν φίλων οὐχ ἦττον, ἢ τὰ ἑαυτῶν ἐν φροντίδι πεισῆσθαι, τὰ τε συμβαίνοντα εὐτυχῶς καὶ μὴ εὐτυχῶς, κοινὰ ποιούμενους, ἐν τε βουλαῖς καὶ ἔργοις πανταχῇ συναντιλαμβανόμενους ἀλλήλων, μὴ τε πρὸς κολακείαν τῶν μὴ κελῶς τι ἐχόντων ἀποδεχόμενους, μὴ τε μὴν ὀρῶντας ἀμάρτημά τι, ἀποσιωπῶντας· ἀλλ' ὡς ἴδιον καὶ τοῦτο ἐχυτῶν ἐμμελῶς καὶ λόγοις προσηνέσιν ἐν ἀπλότητι καὶ εὐκρινείᾳ, ὅσον αἰὲν τε ἐπανορθοῦν πειρωμένους· προσέχειν δὲ δεῖ, μὴ κατὰ τὴν παρομοίαν ὑπερτείνοντες, διαρρήξωμεν τὸ καλῶδιον· καὶ οὕτως εἰς προὔπτον τὸ σκᾶφος κατασπάσαντες κίνδυνον, ἀπολέσωμεν. (**)

(*) Ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς γειναμένους ἀχαριστίας τῶν υἱῶν ἀμάρτημα τοσοῦτον μέγα καὶ παρὰ τὰς ἀρχαίας νενόμισται, ὥστε τὰ μὲν πρὸς ἄλλους τινὰς ὑφ' ὧν πεπλημμελημένα, ἀδικήματα παρ' αὐτοῖς ἐνομάζονται τὰ δὲ πρὸς τοὺς τεκοῦσας, ἀνοικουρήματα, ὡς εἴτις πρὸς θεῶν ἀσεβείη.

(**) Πιλλῆς πρὸς τοῦτο δεξιότητος δεῖ, μὴ παρὰ καιρὸν, ἢ μὴ κατὰ τρόπον ἐπιτιμῶντες λυπήσομεν, καὶ ταῦτα τοὺς ὑπὸ φιλαυτίας κεκρατημένους. πολλοὶ γὰρ τοῦτο παθόντες, οὐ μόνον τὴν φιλίαν ἀπέπειον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἴσιν, εἰ μὴ τι καὶ χεῖροι ἔχθραν

Τὰ πρὸς τὴν πατρίδα.

§. ργ'. Πατρίς δ' ἔστιν ἔνθα τις ἐγεννήθη καὶ ἀνετρέφετ'· δευτέρω δὲ λόγῳ καὶ πᾶσα ἡ γῆ, ἐν ἣ τὴν αὐτὴν φωνὴν προίενται οἱ πολῖται, καὶ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς διαγόουσι νόμοις. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ τὸ τοῖς αὐτοῖς πολιτεύεσθαι νόμοις κοινωνία πολλῶν ἔστιν εἰς ἓν συνελθόντων, (πζ'.) ὅσα ἐν τῷ περὶ κοινωνίας ἡμῖν εἴρηται ἀνωτέρω (πθ'), ταῦτ' εἰκὸς καὶ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα εἶναι χωρὶς δὲ τούτων, ἐπειδὴ τῆς τοιαύτης κοινωνίας, εἴτ' οὖν πατρίδος στήριγμα καὶ θεμέλιον μάλιστα οἱ νόμοι, καθ' οὓς οἱ πολῖται συνέθεντο ζῆν, καὶ ἐν οἷς αὐτῶν ἔστιν ἡ ἀσφάλεια, ὠμαλόγηται, τούτους κτύτους προσήκει ἀπαρ-
θάτους φυλάττειν· ἔπειτα, ἐπειδὴ πρὸς τὴν τούτων φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ τὴν τῶν ἄλλων κοινῆς συμφερόντων προμήθειαν, πολλῶν δεῖ χρημάτων, συνεισφέρειν γρηὶ τὸ κατὰ νόμους καὶ τὰς περιστάσεις ἐκάστω γιγνόμενον δίκαιον· πολλὰ μὲν, ἂν πολλῶν δέη· ὀλίγα δὲ, ἂν ὀλίγων· καθάπερ γὰρ τῶν ἀπὸ τούτου ἀγαθῶν ἕκαστος τὸ μέρος μετέχει, οὕτω καὶ πρὸς τὰ εἰς τοῦτο συμβέλλοντα συνεισφέρειν τὸ μέρος ὀφείλει· διὸ ἀδικοῖεν ἂν οἱ τὸ δίκαιον τοῦτο μὴ ἐθέλοντες τῷ κοινῷ καταβάλλειν. (*).

§. ρδ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ αὐτὴ πολλὰκις πατρίς καὶ τῆς σωματικῆς ἡμῶν ἀντιλήψεως δεῖται, καὶ πρὸς τοῦτο προθύμους ἑαυτοὺς παρέχειν δεῖ, τὰ τε κοινὰ, ὡς κοινῆς συμφέροι μάλιστα, πράττοντας, καὶ εἴποθ' ὑρ' οὐτινοσοῦν ἐπιβουλεουμένης, ἢ ἄλλως βλαπτομένης, ἢ τυραννου-
μένης ἐκείνης ὑπὸ ἄλλοφύλων, κινδυνεύειν δεήσει, μὴ φείδεσθαι ἑαυτῶν, μήτε παραλείπειν τὴν τάξιν, οὐ γυνεῖς, οὐ παῖδας, οὐδ'

τελευτῶντες, κατέστησαν· δεῖ τούτων πρὸς τοῦτο τὸν τε καιρὸν, τὸν τε τρόπον τηρεῖν· ταῦτα οὕτω σὺν πολλῇ εὐλαβείᾳ πείθειν ἐπιχειρεῖν, μέλιτι πρῶτον κατὰ τοὺς ἰατροὺς τα εἰρησαστα δεδουλευμένα προσφέροντας· τί δέ; εἴτις τῶν φίλων ἀδικόν τι, ἢ ἀνέστιν ἡμῶν δευτέρω, πότερον ὑπακούσωμεν, ἢ οὐ; οὐ φημι, τὸ παλαίφατον ὑπεπόντες ἑκάστω, ἢ φίλῳ μᾶλλον βιωμῶν ἢ καὶ ἁρωταίῳ ἀποφεύγων, φίλους οὐκ ἐπειεῖτο. Πλούτ. Ἄριστ.

(*) Ἦναι μάλιστα ἔστιν τῷ παρόντι καὶ μάλιστα πάντων ἀναγκαῖον εἰσφέρειν πρὸς ἑαυτῶν καὶ κατασκευῆν τῶν Ἑλληνομουσειῶν, βιβλιοθηκῶν, ἐκδόσεων βιβλίων, διδασκ.

ὅ,τι ἂν εἴπη τις ἀντὶ τῆς ἑαυτῶν αἰρουμένους ἐλευθερίας, ἀλλὰ πάντα τα τῆς πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα ἀγάπης, ἐν ἧ ἡ κοινὴ ἐστὶν εὐδαιμονία, καὶ ἡ τῶν ἀπάντων συνίσταται σωτηρία, δεύτερα τιθεμένους. (*)

Τὰ πρὸς Εὐεργέτας·

§. ρέ. Ὡσπερ τοῖς δεομένοις ὑφείλομεν ἐπαρκεῖν τὰ εἰκότα οὕτω καὶ τοὺς εὐ πεπονητάς διασώζειν τῇ γνώμῃ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς εὐεργέτας, μέχρις ἂν καὶ ἔργῳ ἀμειψῶνται, χρέος ἐστὶν αὐτοῖς ἀπάντων χρεῶν δικαιοτάτον· συνισμὲν γὰρ ἡμῖν αὐτοῖς ὅτι ἅμα εὖ παθόντες τι, αἰσθανόμεθα εὐνοίαν τινα καὶ ἀγάπην ἡμῖν αὐτοῖς πρὸς τοὺς εὐ πεποιηκότας ἐγγενομένην· διὸ καὶ τὰ βέλτιστα αὐτοῖς ἀεὶ συνευχόμενοι, δι' ἐφ' ἑσέως ἔχομεν καὶ ἔργῳ ἐπιδειξασθαι πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀντευποιίαν· καὶ τοι τινὲς τοῦ καθήκοντος τούτου καταφρονοῦντες, οὐχ ὅπως χάριν, ἀλλὰ καὶ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν τοῖς ἑαυτῶν εὐεργέταις ἀποδιδόασιν· γίγνεται δ' οὕτω μά-

κάλων, ἄλλων μυρίων· τούτο γὰρ πρὸς τῷ ἀναγκαιοτάτῳ καὶ ἐνδοξῶν γίγνεται, τὰ πατρῶα καλὰ ἐν τοιαύταις τῶν πραγμάτων ἀνασώσασθαι περιχάσσει, τοὺς μὲν δυνατοὺς, βουλῇ καὶ χρήμασι βοηθοῦντας· τοὺς δὲ σφοδρῶς, διδασκοντας, συγγράφοντας, προθύμους μεταδιδόντας τοῦθ', ὅπερ ἕκαστος ἐμπειπίστευται· νῦν δ' οὐκ εἶδ' ὅπως τινὲς, καὶ τοιγε τῶν δυνατῶν ὄντες, μεμψύμοιροι γίγνονται, αὐτοῖτε γινόμενοι φειδωλοὶ συνεισφέρειν, καὶ τῶν ἄλλων τὸν τόνον τῷ οἰκείῳ ἐκλύοντες παραδείγματι, ἰδίως προβαλλόμενοι χρεῖας, καὶ τὴν τύχην καταμεμφόμενοι, καὶ τί οὐ ποιοῦντες, ἐφ' ᾧ δόξειεν ἀδικεῖν εὐπροσώπως· ἀλλ' ἡμεῖς τοὺς τοιαύτους ἀναληγῆτους ἐῶντες χαίρειν ἐν μοίρᾳ κτηνῶν, ἐβρωμένως χωρῶμεν πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ καθήκοντα τῇ πατρίδι, ὅ,τι ποτ' ἂν ἡμῶν, καὶ τὸ τιμιώτατον αὐτῷ, δεκθῆ.

(*) Οὐχ ἡμῶν αὐτῶν μόνον φησὶν ὁ Κικέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος, καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ τῶν φίλων ἕνεκα ἐγεννήθημεν· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἐκ τῆς γῆς εἰς χρῆσιν παντὸς ἀνθρώπου φέρεται, ἢ δοκεῖ Στωϊκῶς, ἀνθρώποι δὲ ἀνθρώπων ἕνεκα γίγνονται, ὅπως ἀλλήλους συναφελῶσι· τῇ φύσει ἄρα εἰς τοῦτο χρησένον ὄδηγῶ, καὶ κινῶς συντελείας εἰς μέσον προσενεκτέον ἀμειβῆ καθήκόντων, διδόντας, λαμβάνοντας, τέχνη καὶ ἔργῳ, καὶ κτήμασιν αὐτοῖς, ἢ πέφυκεν ἕκαστος, κοινωνίαν ἀνθρώπων ἐν ἀνθρώποις συνδέοντας. Σοῦκιος Ἠθ. 3ο5. Οὕτω δὲ καὶ Δημοσθένης (περὶ Στεφ. ρδ. 7) ἠγεῖτο γὰρ αὐτῶν ἕκαστος οὐχὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ μόνον γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίδι· διαφέρει δὲ τίς· ὅτι ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζων τὸν τῆς ἐμπαρμένης καὶ τῶν αὐτόματον θάνατον περιμένει· ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μη ταύτην ἐπιθεῖν δουλεύουσαν, ἀπεθνήσκειν ἐθελήσει· καὶ φοβερωτέρως ἠγρήσεται τὰς ἀτιμίας, ὅς ἐν δουλεύεσθαι τῇ πόλει φέρειν ἀνάγκη, τεῦ θανάτου.

λιστα τοῦτο, ὅτι δυσχερές τι συμβᾶν μεταξύ, ἐλύπησε· καὶ λυπήσαν, ἐξεκένωσε παραχρῆμα τὰ φθάσαντα· ἢ ὅτι διαλλαγέντες πρὸς τὴν τύχην, καὶ πλούσιοι γενόμενοι ὕσερον, αἰσχύνονται φανῆναι παρ' ὑποδεερέων εὐργετηθέντες, ἐφ' ᾧ καὶ μᾶλλον ἂν εἴησαν ἐδελυροί ἢ ὅτι καὶ ἐλάττω, ὧν ἠλπίζον, εὖ παθόντες, οὐκ ἐκείνων χάριν ἔχουσιν, ἀλλ' ὧν ταῖς ἐλπίσιν ἀπέτυχον, ἐπὶ τούτοις μάλιστα δυσχεραίνουσιν, ἃ γνώμης ἀχαρίστου καὶ μοχθηρᾶς τυγχάνουσιν ὄντα γνωρίσματα· φευκτέα δ' ἡμῖν ὅση δύναμις· ὅς γὰρ ἂν τοῖς εὖ πεποιηκόσιν ἀγνώμων ἦ, οὗτος οὐδὲ πρὸς τὸν τοιτητὴν καὶ πλάστην αὐτοῦ καθαρὰν διασώσειε τὴν εὐγνωμοσύνην. (*) διὸ καὶ τοὺς τοιούτους εἰς τοσοῦτον ἤκοντας μοχθηρίας, οὐκ ἐστ' ὅστις οὐκ ἀποσρέφεται ταῦτ' ἄρα καὶ οἱ νομοθέται, πάντων τῶν ἐγγλημάτων δίχως ἐπιθέντες, τὴν ἀχαρισίαν κατέλιπον ἀτιμώρητον, ὡς ἱκανοῦ ὄντος τοῦ παρὰ πάντων μίσους, καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν συνειδήσεως, τὰς Ἐριννῦς καὶ τὰς Ποινὰς κινεῖν ἐπ' αὐτούς.

Τὰ πρὸς Ἡγεμόνας.

§. ρς'. Οἱ τὰς κοινωνίας ἐξ ἀρχῆς συστησάμενοι, καὶ νόμους καθ' οὓς ἕκαστοι πρὸς ἀλλήλους πολιτεύσονται, ἔθεντο· φύλακας δὲ τῶν νόμων ἐν μὲν τοῖς, τοὺς ἀρετῇ διαφέροντας· ἐν δὲ τοῖς, οἷς ἐπὶ ῥητοῖς γέραςι πατρικαὶ εἰσὶ βασιλεῖαι, τούτους φέροντες, ἐαυτῶν προκαθίζουσι· καὶ ἐστ' οὕτως ἡμῖν ἡγεμῶν ἐν πολλῶν κοινωνίᾳ, ὃ καὶ πατὴρ ἐν ἰδίᾳ οἰκογενείᾳ, προσάτης ἐν ἅπασιν τῶν νόμων γενόμενος· τιμῶν μὲν τοὺς ἐν νόμοις τι πράττοντας, κολάζων δὲ τοὺς βουλομένους τῶν καθεστώτων τι παραβαίνειν. Τούτοις οὖν, ὅποῦ ποτ' ἂν ὦσι τὸ εἶδος (πῆ), τὴν προσήκουσαν τιμὴν ἀπονέμειν ὀφείλομεν, οὐχ ὑποπτήσσοντες φόβῳ, οὐ δουλείᾳ ὑποκλινόμενοι, ἀλλὰ

(*) Εἴη δ' ἂν τοῦ μὲν πρώτου αἴτιον, ὁ θυμὸς τοῦ δὲ δευτέρου· ἢ ἀλαζονία· τοῦ δὲ τρίτου, ἡ πλεονεξία· ταῦτα γὰρ τὰ πάθη ἐπισκιάσαντα τὴν ἀλήθειαν, τὴν τῆς εὐποιίας μνημὸν παντελῶς ἐξηφάνησαν· διὸ καὶ ἄριστοτέλης πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, τὴν γηράσκα τῆμιν, χάρει, ἔφη.

τιμὴν καὶ εὐπείθειαν αὐτοῖς χαίροντες, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγρυπνοῦσιν προσφέροντες, ἐκεῖνο εἰδότες, ὡς οὐθ' οἱ νόμοι, οὐθ' ἡ πολιτικὴ κοινὴ ἐνυπάρξουσι, προσατῶν ἀγαθῶν ἀμοιροῦντα (καὶ τοι γ' ἡμᾶς καὶ τοῖς σκελευῖς παιθαρχεῖν ὁ ἱερός πείθει λόγος, οἷς βασιλεία ὁ οὐράνιος ἀποτεταμίευται κληῖρος)· καθάπερ γὰρ σῶμα ἀνθρώπου, τοῦτο δὴ τὸ ὑπὸ πολλῶν μερῶν συνιστάμενον, ἄνευ κεφαλῆς ἀδύνατον σώζεσθαι, οὕτω καὶ ἔθνος ὅλον, ἀρχῆς καὶ ὑπεροχῆς μὴ κρατούσης, διαρκεῖν οὐκ ἔν δύναιτο· διὸ καὶ ὁ Σωτῆρ, πᾶσα βασιλεία, φησὶν, ἐφ' ἑαυτὴν μερισθεῖσα οὐ σταθήσεται.

Τὰ πρὸς ἵππηκίους.

§. ρζ'. Θεῶ πρώτῳ ἡγεμόνι τὸν ἡγεμόνα πείθεσθαι δεῖ, εἶτα τοὺς κειμένους νόμους ἀπαρβατάτους τηρεῖν, τὴν ἐξ ὕψους ἐοχθεῖαν πρὸς τοῦτ' ἐξαιτούμενον, μήτε χρημασι φθειρόμενον, μήτε δώροις δελεαζόμενον, μήτ' εὐνοῦσιν πειθόμενον, μήτε προσήκουσι χαριζόμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅπερ ἔφημεν, τοῦτο τοῖς ὑπἄκτοις ὁ ἡγεμὼν, ὑπερ σῶματι κεφαλῆ, οὐ κατ' ὑπεροχὴν δυνάμεως, ἀλλ' ἀερετῆ καὶ σοφίᾳ αὐτός τε μάλιχα διαφέρει, καὶ οἷς αὐτός πρὸς τὰ πράγματα ἀναγκάζεται χρῆσθαι, διὰ τοῦτο αὐτός θ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμβούλους κρείττους τῶν ἀρχομένων ἀποσφῆλαι πειρᾶσθαι ὀφείλει· καθάπερ γὰρ ὁ νοῦς διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὑγιῶς μὲν ἐχρυσῶν αὐτῶν, καθαρώς ἀσθενῶς δὲ, συγκεχυμένης τῆς τῶν ἕξωθεν προσβαλλόντων προσλαμβάνει ἰδέας· οὕτω καὶ ὁ ἡγεμὼν διὰ τῶν συμβούλων τὰ τῶν ὑπηκόων, ὅπως ἔχοι, καταμανθάνει· Μελέτω τοίνυν αὐτῷ, ὅσον οἶντε, αἴρεσιν τῶν σπουδαιότερων παιεῖσθαι· πρὸς δὲ τοῦτοις μηδὲν πράττειν, ὃ μὴ ταυτὲ ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ὑπηκόοις ξυνῆσον οἶδεν· ὡς περ γὰρ κεφαλῆ (ὅς δ' ἐν' ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐθις ἐπιχειροῦμεν εἰκόνας) πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν κρατῶσα, οὐκ ἂν σώζοιτο· οὕτω καὶ ὁ ἡγεμὼν ἕτερον πρὸς τοὺς ὑπηκόους τὸ ἑαυτοῦ διάφορον λογιζόμενος, οὐκ ἂν εὐδαιμονοίη· διὸ μίαν τρυφὴν, μίαν ἠδονὴν ἑαυτῷ προαιρείσθω τὰ τὰ κοινὰ ἐπαύξειν, νόμους ἴσους τιθεῖς, εἶτα

θέσι, φροντιστήρια συνισῶν, τεχνουργεῖα κατασκευάζων, τὰ πρὸς τὴν ἐμπορίαν βελτιῶν, τὰς ἀνοδίας εἰς ὁδοὺς λείας μεταποιῶν, καὶ ὅ,τι ποτ' ἂν ἐς ὠφέλειαν ἦκη τῆς ὑπὸ κήρυξις, ἀπάντων ἀόκνως ἐπιμελου-
 μένος· τῷ δὲ τοιοῦτῳ γενομένῳ οὐ μόνον τὰ παρὰ θεοῦ εὐνοϊκὰ καὶ εὐλενῆ αὐτῷ ἔσσι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ὑπηκόων, καὶ πάντων ἀνθ-
 ρώπων ἀιδίως εὐγνωμοσύνη καὶ εὐλογία αὐτῷ ἀπικεῖσεται, ὅ ἐστι δῶρον δικαιοῦτατον τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀρχόντων παρὰ τῶν ἀρχο-
 μένων ἐποφειλόμενον.

Περὶ Ἀρετῆς.

§. ρή. Τὸν περὶ τῶν καθηκόντων ὡς ἐν ἐπιτομῇ περὶ ἀνάγκης λόγον, ἐπόμενον ἂν εἶη καὶ περὶ Ἀρετῆς τι εἰπεῖν· Δοκεῖ τοίνυν τοῦνομα τοῦτο ἐπὶ πάσης πράξεως, τὸ τέλειον λαμβανούσης ὅπωςδὴποτε, τίθεσθαι· οὕτω γὰρ οἱ μὲν, τὴν τοῦ σώματος ῥόμην· οἱ δὲ, τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεῖα εὐψυχίαν ὠνόμασαν Ἀρετὴν· ἕτεροι δὲ, τοῖς εὐ ποτε καὶ ὡς δεῖ ποιῆσίν τι, ὅ,τι ποτ' ἂν ποιῶσι, τοῦνομα τοῦτο ἀποδιδόασιν· οὕτω δὲ ἄρετὴν ῥήτορος, ἢ γραφέως, ἢ ἀνδριαντο-
 ποιῶ, ἢ ἀρχιτέκτονος, τὴν ἐν τούτοις τῶν τεχνητῶν τελειότητα ἔφασαν· καὶ ἔστιν οὕτως ἀρετὴ ἢ ἐκάστου πράγματος πρὸς τὸ σκο-
 πούμενον τελειότης· ὅπερ ἀποδοθεῖν ἂν κἀπὶ τῶν ἀλόγων δικαίως καὶ τῶν φυτῶν. (*) ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῆς τῶν καθηκόντων ἐκτελέσεως τὴν λέξιν λαμβάνοντες, ἀρετὴν φασιν εἶναι τὸ συμφώνως τῷ νόμῳ πράττειν ὅ,τι ἂν πράττη τις· ἢ ἀρετὴν εἶναι ἕξιν προαιρετικὴν περὶ τῆν τῶν καθηκόντων ἐργασίαν· ἕτεροι δ' αὖ ἐγγυτέρω τῆς ἀληθείας ἠθικωτέρω τῷ λόγῳ γενόμενοι, ἀρετὴν ἔφασαν εἶναι ἀγαθὰς πράξεις συμφώνως τῷ τῆς φύσεως νόμῳ καὶ τῇ θεῇ θελήσει ὑπὲρ ὅ τις ὀρεῖται, πράττειν. Κατὰ δὲ τὸν Ἀϊνέκιον ταῦτά καὶ αὐτὸν εἰπόν-
 τα (σ η θ.), Ἀρετὴ ἐστὶ βεβαιὰ καὶ εὐλοκρινὴς θέλησις τοῦ τὰς πράξεις

(*) Ὅπερ εἴη καὶ ἕκαστον κατεσκέυασαι, ἐν τούτῳ τὸ τέλος αὐτοῦ· ὅπου δὲ τὸ τέλος καὶ καὶ τὸ συμφέρον καὶ τὴν ἄρ' ἀγαθὸν τοῦ λογικῆ ζωῆ κινήσιν· ὅ,τι γὰρ πρὸς αὐτὴν γαργαριεῖν, πᾶσαι δέδονται. Μάρκ. Αὐτοῦ. Β. 17.

πρὸς τὸν τῆς θείας θελήσεως γνώμονα ἀπευθύνειν. (*) Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων δὴλον τριττὴν τινα εἶναι τὴν διαίρεσιν τῆς ἀρετῆς: τῆς μὲν, εἰς τὴν τοῦ σώματος ἔξιν ἀναγομένης: τῆς δὲ, εἰς τὰς γνωστικὰς τῆς ψυχῆς ἀποδοιδόμενης δυνάμεις: τῆς δὲ, εἰς τὴν προαίρεσιν μόνον ἠκούσης: καὶ ἐπειδὴ τῆς ἐσχάτης αὐ ταύτης ὑποφαίνεται τὴς ὑποδιαίρεσις, ὡς τῆς μὲν ὑποκειμένης τῇ τῶν νόμων ἀνάγκῃ: τῆς δὲ, ἀπὸ ἀπλῆς τῆς βουλήσεως, εἴτ' οὖν προαιρέσεως ὀρμωμένης, οἱ τῆς δευτέρας εὐμοιρήσαντες τῆσδε, δικαίως ἂν καὶ μάλιστα ἀρετὴν πλουτεῖν λέγουντ' ἂν: πᾶσι γὰρ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι εἴτε σωματικὴν, εἴτε διανοητικὴν, εἴτε καὶ ἐκ φρονήσεως, ὥστε τοῖς νόμοις πειθαρχεῖν, κητήγησαν ἀρετὴν, τοῖς μὲν δι' ἔξιν, τοῖς δὲ καὶ διὰ φύσεως δεξιότητα, τοῖς δὲ ὀπωσδήποτε ἄλλως, μακαρισμὸς μὲν ὅστισοῦν ἀποδίδεται: οὐ μὴν δὲ συναποδίδεται καὶ ἔπαινος καὶ ἡ παρὰ πάντων εὐγνωμοσύνη: ὁ μόνους τοῖς ἀπὸ προαιρέσεως ὑπὲρ ὁφείλουσι, πράττουσι τι τῶν κοινῇ συμφερόντων, ἀπόκειται δῶρον ἐποφειδόμενον. Ἐκ δὲ τούτων αὐτὰ ἂν ἄλλον εἴποιμεν κατηλατῆσαι ἀπλῶς τῇ τῆς ἀρετῆς αἴγλη ἠθικωτέρῳ τῷ λόγῳ, εἰ μὴ τὸν ὑπὲρ ὁ κατὰ νόμους ὀφείλει, πρὸς τὰ κοινὰ συμφέροντα πράττοντα: διὸ καὶ περὶ τοῦτο μάλιστα ἡμῖν ὁ λόγος σρέζεται ἔν γε τῷ παρόντι. (*)

§. βθ'. Ἄλλ' ὥσπερ τῶν κατηκόντων εὐρίσκομεν τὰ μὲν, πρὸς θεόν: τὰ δὲ, πρὸς ἑαυτὸν: τὰ δὲ, πρὸς ἄλλον ἀναφερόμενα (π'), οὕτω καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ μὲν ἐστὶ πρὸς θεόν: ἡ δὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς:

(*) Ἐκ τούτων οὖν δὴλον, (φησὶν ὁ αὐτός, αὐτόθι) μὴ ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ τὸν γνώμονα τοῦτον κείσθαι: ὥστε οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ κατ' ἴδιαν ἀρέσκων ἀρετὰς αἰρεῖσθαι, μὴθ' ὑπερβάλλοντας, μὴθ' λειπομένους, μὴθ' ὅπως τι πράττοντας ὦν ὁ θεός: οὐδένα τῶν ἀνθρώπων, οὔτε διὰ λόγου, οὔτε δι' ἀποκαλύψεως πώποτε ἀπήτησεν, ἐν κενῶν ἐστὶ τῇ ἠθικῇ φιλοσοφίᾳ τὸ τὰς μάστιγας καὶ τὰς ἄλλας ἀσκήσεις ἐπιτομητάτην ὁδὸν πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ γνησίαν ἀρετὴν αἰεῖσθαι εἶναι, ὡς τινες τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ὑπετόπασαν. διὸ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτό μοι δεκτεῖν λέγειν εὐόλοσθαι, ἐν αἷς ἐξελέγχει τοὺς τὰ τοιαῦτα περὶ πολλοῦ ποικουμένους, καὶ τοὺς ὡς κρίκον τὸν ἑαυτῶν πεποικῆστας τράχηλον ταῖς ἀσκήσεσι: τίς γὰρ, φησὶν, ἀπήτησε τὰ βραχέα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;

ἢ δὲ, πρὸς τοὺς ἄλλους, ἢ καὶ κοινωνικῇ ὀνομάζεται· καὶ ἡ μὲν, εὐσέβεια λέγεται· ἢ δὲ, σωφροσύνη· ἢ δὲ, εἰ μὲν ἐξ ἀποφατικοῦ καθήκοντος (πθ'·) προκύπτουσα εἴη, δικαιοσύνη· εἰ δὲ ἐκ θετικοῦ, εὐποιία. (***) ἢ καὶ ὡς ἐν διαφόροις πράγμασι καὶ περιστάσει γιγνομένη, διαφόρου καὶ κλήσεως ἐν ἐκάστοις τετύχηκε· το μὲν γὰρ δῶροις εὐ ποιεῖν, ἢ χρήμασι, μεγαλοπρέπεια ὀνομάζεται· εἰ δὲ τις τοῖς ἐξαμαρτάνουσι συγγνωμονικὸς εἴη, ἐκ μὲν συγκαταβάσεως, ἔλαος· ἐκ δὲ συμπαθείας, πραότης, ἢ καλοκάγαθία προσαγορεύεται· εἰ δὲ ἐξ ἐλευθεριότητος, καὶ τοῦ περιόντος τίς τινη βοηθείη, γεννικιότης τοῦτο καλεῖται· εἰ δὲ καὶ χάριτι λόγων καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει τίς τινα θεραπεύσειεν, εὐπροσηγορία καὶ φιλοφροσύνη τοῦτ' ἴκρουσε· πρὸς δὲ ξένους τοῦτο γιγνόμενον, φιλοξενία· πρὸς δὲ τοὺς δεομένους τὰς βοηθείας ἐπιδεικνύειν, τὴν φιλοπτωχίαν τοῦτο ποιεῖ. Ἔσιν οὖν πάντα ταῦτα ἔργα φιλανθρωπίας, ὑπὸ μόνῃ τὴν εὐποιάν τιθέμενα.

§. ρί. Μεγάλη δὲ πάντως ἡ τῆς εὐποιίας ἀρετὴ, ὡς μεγίστην τοῖς ἀνθρώποις ἐργαζομένη ὠφέλειαν· τῷ τε γὰρ θεῷ διὰ τὸ εὐεργετικὸν γιγνόμεθα ὅμοιοι, καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος διὰ ταύτης ἄριστα διεξάγεται· πῶς δὲ καὶ πότε αὐτῇ ἑαυτῆς ἐσι κρείττων, τοῦτ' οὐκ ἂν εἴη ῥάδιον λόγῳ γενέσθαι διαιρετόν· πολλάκις γὰρ καὶ λόγος ἀπλοῦς ἐκ συμπαθείας προενηνεγμένος προσηνωῶς πρὸς τοὺς πάσχοντας, καὶ παραμυθία ἐν καιρῷ γενομένη, τὸν μέγιστον βαθμὸν τῆς εὐποιίας ἐπλήρωσεν· Ἐάτεον τοίνυν τὴν περὶ τούτου κρίσιν τῷ τε τρόπῳ τοῦ εὐ

(*) Τὸ ἀπονέμειν τὸ προσανῆκον ἐκάστῳ, ἢ ὅ συνίσταται· ἡ δικαιοσύνη· τὸ ποιεῖν τὰ ὑπεσχημένα, ἐν ᾧ ἡ πίστις· τὸ συμφώνως τοῖς τῆς ψυχῆς διανοήμασι λέγειν, ἐν ᾧ ἡ εὐλαβία· τὸ μεμνησθαι, ὧν τις εὐ πέπονθεν, ἐν ᾧ ἡ εὐγνωμοσύνη (ρε·)· αὐτὰ τε ταῦτα, καὶ εἴτι ταυτοῦ, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὰ ἐπαινετὰ καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν κλήσεως μετασχηκτά, ἀλλ' ὡς καθήκοντα ἀναγκαῖα ἐκάστῳ τῆς τελείας ἀρετῆς βαθμῆ ἀπολείπονται, ὡς ταῦτα μὲν ὑπὸ γε τοῦ συνειδότος αὐτοῦ δεκνύοντα εἶναι ἀναγκαῖα, τῆς δὲ ἐντελοῦς ἀρετῆς ἐκ μόνῃς ἡρτημένης τῆς προαιρέσεως. Ἰδὲ Σοκράτους ΗΘ. 316.

(**) Εὐσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, τρεῖς εἰσὶ γενικαὶ ἀρεταί, ἢ ὡς εἶδη ὑπὸ τὴν καθόλου ἐκείνου (ρε·) ὑπαγόμεναι· ὁ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐννοεῖ, τὴν ἐπεφανεῖσαν χάριν κερύττων, παιδαύουσαν ἡμᾶς, ἵνα σωφρονῶς καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ κυν αἰῶνι.

ποιούντος, καὶ ταῖς τοῦ εὖ πάσχοντος περιστάσεων· εἰ δέ τι δέοι ἐκ τῶν ἐνόντων τι κρίνειν, τῶν μὲν ἰδιωτικῶν, ἢ ἂν τέλος τι μείζου σχῆθῃ, αὕτη μείζων ἐστὶν εὐποιΐα· τῶν δὲ πρὸς πολλοὺς γιγνομένων τὰ πρωτεύα εἴληγεν ἢ πρὸς τὴν πατρίδα μάλιστα γιγνομένη· αὕτη γὰρ καὶ μείζω ἐπισπᾷ τοῖς εὖ πεποιηκόσι παρὰ πάντων τὴν εὐγνωμοσύνην, οἷον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις Ζωσιμάδαις τε καὶ Καπλάναις καὶ τοῖς τοιούτοις, ὡς δῶρον ἄξιον τοῦτ' αὐτοῖς ὀφειλόμενον. Πρὸς οὖν τοῦτο πᾶς τις ἐρόσθησθαι καὶ ἄρχων καὶ ἰδιώτης, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται, συνεισφέρων τὸ δυνατόν (ργ'). Ἐκ δ' αὐτῶν εὐεργετῶν σκοποῦμενοις ἡμῖν, ὁ μέγιστος τῆς εὐποιΐας θαυμὸς ἂν εἴη τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἀγνώμοσι συγγνωμονικούς γιγνομένους, ὡς φίλους αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς εὖ ποιεῖν· γενναῖον δὴπου τοῦτ' ἔργον ἐστὶ, καὶ οὐ τοῦ παντός. (*)

§. ριά. Παντοίως δὲ τῆς εὐεργεσίας ἐχούσης, εἴτις ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ τοῖς δεομένοις μεταδιδούη, οὗτος ἐλευθέριος ὀνομάζεται· ἔχει δ' οὖν ἢ ἐλευθεριότης ἐκατέρωθεν ἀντιπαρακειμένης τὴν ἀσωτείαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν (Μεταφ. λα.). τὴν μὲν, ὡς ὑπερβολὴν τὴν δὲ, ὡς ἔλλειψιν· καὶ φιλάργυρος μὲν ἐστὶν ὁ μήτ' αὐτὸς ἐκλυτῶ ἐλευθέρως τοῖς παροῦσι χρῆσθαι ἀποτολμῶν, μήτ' ἄλλοις κέρμα μεταδιδόναι, ἀλλὰ προσαύξειν αὐτὰ ἀεὶ τῷ ἔρωτι τὴν ψυχὴν φλογίζόμενος· ἄπαιτος θὲ ὁ ὄλας χερσὶν ἐκκενῶν τὰ προσόντα, καὶ ταῦτα κόλαξι καὶ κηφῆσι,

(*) Ἐκ τούτων οὖν δῆλον, ὅτι τιμιότητα μὲν συντίθεται μάλιστα νόμος, οἷον τὸ μὴ ἀδικεῖν, μοιχεύειν, κλέπτειν, ψεύδεσθαι, καὶ τλ. ἀρετὴν δὲ, εὐεργεσία, οἷον τὰ δеспοτικά ἐκείνα, ἐπέμνασα, καὶ ἐδώκατέμου φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· καὶ τλ. Ἐκ δὲ τούτων συνάγεται θαυμὸς τέσσαρας καταστάσεως τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχειν· ἕς μὲν γὰρ ἂν παραβαίνει τούτους νόμους, πονηρὸς νομίζεται εἶναι, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας ἀνάξιος· ἕς δ' ἂν φυλάττῃ αὐτοὺς προσέχων, τίμιος μὲν, οὐκέτι δὲ καὶ ἐνάρετος προσήγορεται οὗτος· ἀνάγκη γὰρ ἀπέχεται τῶν ἀπηγορευμένων· ἢ δὲ καὶ τὸ εὖ ποιεῖν προσέθηκεν ἢ προσείρησε, οὗτος τὴν τοῦ τρίτου θαυμοῦ χάραν κατέχειν ἄξιος, ὡς ἐκούσιον τὴν ἀρετὴν ἐνδεικνύμενος· εἰδέ τις καὶ θήματα ἐπι ἐνὶ μεταωρρότερος γεγονόσι, τοὺς ἑαυτοῦ ἀγαπήσει ἐχθροὺς, καὶ δανείσει, παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζει ἀπολαβεῖν, οὗτος τὴν κορονιδία πᾶς ἀρετῆς τοῖς εἰρηκμένοις ἐπέθηκε, θεοείκελος ὄλας γενόμενος· ἴδε παρακατιῶν. ριβ'.

καὶ σοιούτοις φθορεῦσι καὶ λυμεῶσι. Προσεκτέον δ' οὖν, μήτι ὑφ' ἠδονῆς παρασυρέντες εὐπροσώπῳ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ εὐεργεσίας ὀνόματι, τοῖς τῆς ἀσωτείας περιπέσωμεν βαράθροις· ἐλευθέριος γὰρ οὐχ ὅς ἂν πολλὰ δαπανᾷ, ἀλλ' ὅς ἂν μεταδιδῶ τῶν ἑαυτοῦ, οἷς δεῖ, καὶ ὡς δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ· πολλοὶ γὰρ τὰ ἑαυτῶν ἀκρίτως καταναλώσαντες, εἴθ' οὕτως ἀπὸ τῶν κερατίων γροτασθῆναι ἐπιθυμοῦντες, εἰς ἀρπαγὴν καὶ ἀδικίαν ὑπερὸν τραπέθειαι ἐπέιχθησαν διδόντες ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ σοφὸν ἐκείνῳ μεμνησθαι δεῖ, ὅτι πᾶν τὸ ἐν μέτρῳ γινόμενον ἄριστον.

§. ριβ'. Ταῦτα δὴ περὶ τῆς κοινωνικῆς ἀρετῆς ὡς ἐν ἐπιτομῇ ἱκανά. Δεῖ δ' οὖν εἰδέναι, ὅτι οὐδεμία ἀρετὴ κατορθοῖτ' ἂν ἄλλου φρονήσεως· πολλὸν γὰρ ἔχει τὸ πρᾶγμα παρ' ἑκάτερα τὸ εὐύλισθον καὶ ἢ ἐπὶ θάτερα παρεκτροπῇ, καὶ μικρὰ ἦ, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, εὐθύς τὴν πρὸς τὴν κακίαν ἀγούσαν ἀπεπλήνησεν· ἴν' οὖν τὴν μέσσην ἐν πᾶσι θαδίζοιμεν, φρονήσεως δεῖ ἡμῶν, ὡς μόνης πρὸς τὸ ἀγαθὸν οὔσης ἀγαθῆς ἡγεμόνος· ὃ γὰρ ἐστὶ πρὸς ὀρθολογίαν, κατὰ τὸν εἰπόντα, τοῦτ' ἂν εἴη φρόνησις ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρετῶν· καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔσθ' ὅπως ἂν εὐδιδῶντο, ἐν σκότῳ κινούμενοι· οὕτω καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἀδύνατον μὴ παρεκτραπῆναι ἢτοι πρὸς ὑπερβολὴν, ἢ πρὸς ἔλλειψιν, μὴ διασθημῶσης ἕκαστα τῆς φρονήσεως. Διὸ ὅ, τε πρὸς θεὸν εὐσεβῆς, ὅ, τε πρὸς ἑαυτὸν σώφρων, ὅ, τε πρὸς τοὺς ἄλλους δίκαιος καὶ κοινωνικὸς (ρδ'), ταύτην ἐγέτω σύμβουλον ἐν βουλαῖς, ὁδηγὸν εἰς τὰς πράξεις, κανόνα ἐν πᾶσι· τῇ τε γὰρ εὐσεβείᾳ αὐτῇ ἔνθεν μὲν ἡ ἀσέβεια, ἔνθεν δὲ ἀντιπαράκειται ἡ δεισιδαιμονία· ἡ μὲν, τὰ πρὸς θεὸν καθήκοντα ἀπαναινομένη· ἡ δὲ, καὶ τὰ μὴ ἀπαιτούμενα, καὶ ἀλλότρια τῆς αὐτοῦ φύσεως αὐτῷ ἑδελυρῶς περιάπτουσα· ὃ δὲ μικρὸν παρεγκλίνας, καὶ ὅσον, τοσοῦτον γ' οὐκ ἀνάιτιος ἔσται τοῦ μὴ περιπεπωκέναι θάτερον. Τῇ τε σωφροσύνῃ αὐτῆς ἔνθεν μὲν ἡ ἀκολασία, ἢ ταῖς ἠδοναῖς μήθ' ὄρον μήτε κέρρον ἐπισαμμένη· ἔνθεν δὲ ἡ ἀνισθησία, ἢ ἠλιθιότης, ἢ μήτε τῶν ἐπιτετραμμένων ἀπολαύειν παρέχουσα, διαμάχονται· ὡς δ' αὐτως καὶ κατὰ τῆς δικαιοσύνης ἐστὶν ἀμαρτάνειν, ἐπειδὴν τῷ μὲν μᾶλλον, τῷ δὲ ἥττόν τι ἀποδῶμεν

καί τοι, περὶ μίαν πράξιν τοῦ πράγματος θεωρουμένου, μία μόνη κακία ἀντίκειται τῇ δικαιοσύνῃ, ἡ εὐδικία. (*)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΚΡΟΥ ΑΓΑΘΟΥ.

§. ριγ'. Τὴν περὶ τῶν παθῶν διδασκαλίαν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ περὶ ἀνάντας, ὅθεν τε καὶ ὅπως αὐτοῦ τὰ πάθη προκύπτουσιν ἐξετάσαντας, καὶ ὅπως ἂν τῆς γε δυνατῆς θεραπείας τύχοιμεν προδιόξαντας, ἐπομένως δὲ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τε τῶν καθηκόντων ἐκάσους, καὶ περὶ ἀρετῆς τὰ εἰκότα εἰπόντας, ὥρα ἤδη εἰδέναι καὶ ὅπως δεῖ πρὸς τὴν τοῦ ἀκροῦ ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ καίται ἡ εὐδαιμονία, χωρῆσαι διέγνωσιν· καὶ ὡς πρὸς οἷον ἀγῶνα ὁ τῆς εὐδαιμονίας ἐραστῆς ὀφείλει ἐπαποδύεσθαι, ὡς εὐσάχως διανύσαι τὴν ἄγῳσαν ἐπ' ἐκείνην (**): ἀλλ' ἵν' ὁ λόγος εὐκαθέστερος γένηται, εἴπωμεν ὀλίγ' ἄττα πρῶτον περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἐν γένει.

Περὶ φύσεως ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

§. ριδ'. Τῆς μὲν οὖν τοῦ ἀνθρώπου θελήσεως ἀεὶ ἐφιεμένης μὲν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ κακὸν ἀποσπρεφόμενης (μ'). τῆς δὲ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἐν τῇ τοῦ πρώτου μὲν ἀπολαύσει, τοῦ δὲ δευτέρου τῇ ἀπου-

(*) Πατήρ τις, φέρε, εἰ τὰ ἑαυτοῦ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶ διανείμας τῷ μὲν πλείω, τῷ δὲ ἐλάττω ἄνευ δικαίου κατέλιπε λόγου, οὗτος ὑπερβολῆ τε καὶ ἐλείψει τῆς δικαιοσύνης ἀπικλοτριώσθαι δοκεῖ· ἐμοῖως δὲ καὶ δικαστῆς ἔ τὰ δίκαια τῷ ἀδικούντι ἀπιδιούς· Σαύσιος δὲ ἄκρα τῆς δικαιοσύνης φησὶν εἶναι τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ἀμέλειαν τῶν οἰκίων. Πλούταρχος δὲ μέσσην φησὶν τὴν δικαιοσύνην τὴν περὶ τὰ συμβόλαια μήτε πλέον νέμουσαν ἑαυτῇ τοῦ προσήκοντος, μήτ' ἐλάττον.

(**) Βαυμόνδης δὲ ἐν τῇ ἠθικῇ βίβλῳ, ἣν Μ. Χρησαρῆς ὁ ἰατρὸς μεταφράσας ἐξέδωκεν, ἐν τέσσαρσιν ἐκείνοις ὡς πρωτίστως τὴν εὐδαιμονίαν ἐρίζει, τῇ ὑγείᾳ, ελευθερίᾳ, εὐπάρχει, ἡσυχίᾳ, ἐφ' ὧν ὡς ἐπὶ θάσειεν ἐπικαιδεμαὶ καὶ ἄλλα συναρῶν· ἀπὸ δὲ ὅτι εὐδαιμονίαν ἐνεσθὶ τὴν δυνατὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀταραξίαν· ἐκ δὲ τούτου συγγε-

εἶα συναμαμένης, δῆλον, ὡς ὁ ἄνθρωπος βλέπει, ἢ μάλλον εἰπεῖν ἄραγ' πρὸς τὴν τῆς εὐδαιμονίας ἀπύλουσιν· ἥτις εὐδὲν, ἀλλ' ἢ πάντων τῶν κατὰ τὸ συναμφοτέρον ἀγαθῶν, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν κακῶν ἐσιν ἀθροισμα· ἀλλὰ καὶ τοι τοιοῦτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἅμα πάντων, ἐξ ὧν ἐκαίη συνίσταται, τυχεῖν μὴ ἐξόν, ὡς μηδενὸς ἐν τῆδε τῷ βίῳ ὄντος ἀμίκτου κακότητος, ἀποχρῶν ἂν εἴη αὐτῷ τοῦ ἀκροῦ γούν ἀγαθοῦ τοῦ ἐξέχου τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅμα τυχεῖν (ε').

ἔστιν οὖν τοῦτο τί, καὶ πῶς; τοῦτο αὐτίκα μάλα ὁ λόγος ἰχνηλατήσει, μίση ἄττα προλεάνας τὴν ἄγουσαν ἐπὶ τοῦτα.

§. ριέ. Ἐστὶ τάνυν ἀπλῶς ἀγαθὸν μὲν ἀνθρώπῳ, ὃ ἂν αὐτὸν συντηρῆ καὶ τελειοῖ· κακὸν δὲ τοῦναντίον, τὸ διαφθεῖρον αὐτὸν, καὶ χεῖρο ἀπεργαζόμενον· καὶ ὃ μὲν πρὸς τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν αὐτοῦ συνετελεῖ, ἀγαθὸν φυσικόν· ὃ δὲ τῇ θεῷ θελήσει συνοπηθεῖ, ἠθικὸν ὀνομαζέσθαι· ταῦτα δὲ μὲν εἰρήσθω καὶ περὶ τοῦ κακοῦ ἀπὸ τῶν ἐναντιῶν ὀρμωμένῳ· Πολλαχῶς δ' οὖν καὶ ἄλλως τὸ ἀγαθὸν διήρηται παρὰ τῶν φιλοσόφων· ἐστὶ γὰρ αὐτοῦ τὸ μὲν ἀληθές, τὸ δὲ φαινόμενον· καὶ τὸ μὲν ἀπύλυτον, τὸ δὲ σχετικόν· καὶ τὸ μὲν ἐνεργητικόν, τὸ δὲ παθητικόν· καὶ τὸ μὲν σερητικόν, τὸ δὲ θετικόν· καὶ τὸ μὲν τακτικόν, τὸ δὲ ἔκτακτον· καὶ τὸ μὲν σωματικόν, τὸ δὲ ψυχικόν· περὶ ὧν ἐκάστων ἐροῦμεν ἐξῆς.

ρις'. Ἀληθές μὲν οὖν ἀγαθὸν καὶ ἀπλῶς μὲν τὸ σώζον καὶ συντηρῶν ἐστὶ τὴν οὐσίαν· ἀλλὰ κρείττονι λόγῳ, τὸ ἅμα καὶ ἡδὺ καὶ τίμιον καὶ χρῆσιμον ὄν (μέ)· φαινόμενον δὲ, τὸ δοκοῦν μὲν τοιοῦτον εἶναι, ταῖς δ' ἀληθείαις ὡς λυμαντικὸν ὄν, ἐν μούρα τιθέμενον τοῦ κακοῦ· οὗτ' ἐστὶ τὰ πολλὰ ταῖς ἀνθρώποις, ἐν μὲν τῷ παρατυτίκα ἡδύνοντα, μικρὸν δ' ὕστερον φανερὰν ἐπιφέροντα βλάβην· Ἀπύλυτον δ' αὐθίς ἐστίν, ὅπερ αὐτὸ κατ' αὐτὸ συντηρεῖ καὶ σώζει, ἀμέτοχον ὅλως καὶ ἀνάτιον οἰσσοῦν βλάβης ἡμῶν γιγνόμενον· Σχετικὸν δὲ, οὗ ἢ χρῆσις, εἴτ' ἐπ' ὠφελείᾳ, εἴτε πρὸς βλάβην, ἐφ' ἡμῶν κεῖται,

ῥαίνεται καὶ μὲν διὰ λογιστέου περὶ εὐδαιμονίας, ἀ μὲν ἀπαξίωσης, διαθεῖν, εἴποτε εἴτ' ὡς προσημῶν καὶ ταῦτα.

ὅπερ καὶ ἀδιάφορον λέγοντ' ἂν διὰ τοῦτο, οἷόν ἐστιν ὁ πλοῦτος, ἢ δόξα, καὶ ἄλλα (καὶ τοι πρὸς ἄλληλα ἀντιπαρεβαλλόμενα τὰγαθὰ, ἄγαθὰ καὶ κακὰ ἐκ τῶν ἀποθαινότων τὰ αὐτὰ εὑρεθήσεται ὡς κατωτέρω εἰρήσεται.). Ἐνεργητικὸν δ' αὖ πάλιν, ἐπειδὴν τις ἐνεργῶν τι, ἑαυτὸν, ἢ ἕτερον τινὰ διασώζει, καὶ τελειοῖ κατ' ἐκείνου παθητικὸν δέ, ἢ ἐν ἑτέρου τι πάσχων, ὑπ' ἐκείνου δοκεῖ διασώζεσθαι. Στερητικὸν δὲ πάλιν τὸ ἀποτραπτικὸν κακοῦ τινὸς ἀφ' ἡμῶν καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ συντηρῶν τὴν οὐσίαν ἐν τῇ αὐτῆς καταστάσει. Θετικὸν δὲ τὸ καὶ ὠφέλιαν ἡμῖν τινα καθ' ὀπότερον ἐμποιοῦν καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ τελειοῦν τὴν οὐσίαν. Τακτικὸν δέ, ὅπερ συντηρεῖ τὴν οὐσίαν ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει, οἷα βρώσεις, καὶ πόσεις, καὶ κινήσεις. Ἐκτακτον δὲ τὸ καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν ἡμῶν κατάστασιν γενόμενον πολλάκις σωτήριον, οἷον φάρμακα, φλεβοτομίαι, καυτηρίαι, σικύαι, καὶ τὰ τοιαῦτα. Σωματικὸν δὲ, τὸ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὠφέλιαν καὶ συντήρησιν συντελοῦν. Ψυχικὸν δέ, δῆλον ὅτι τὸ τὴν ψυχὴν βελτιοῦν. (*)

ριζ'. Ἐκ δὴ τούτων δῆλον, ὡς ἀγαθὸν ἀγαθοῦ, τὸ γε συντηρητικώτερον καὶ τελειωτικώτερον, κρείττον ἐστὶ καὶ τούτου αὖ πάλιν τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ὡς κρείττονος τοῦ σώματος οὕσης, συντηρητικὸν καὶ τελειωτικὸν, κρείττον ἐστίν. Οὐ γὰρ δ' ὅμως τὰ πρὸς τὸ σῶμα συντείνοντα ἀδιάφορα κατὰ τινὰς τίθεσθαι· εἰ γὰρ τῆς οὐσίας συντηρητικὰ φαμὲν εἶναι τὰγαθὰ, πρὸς δὲ ταύτην μετὰ τῆς ψυχῆς ὁμοίως καὶ τὸ σῶμα τελεῖ, τὰ αὐτοῦ συντηρητικὰ κακείνης πάντως εἰσὶν ἀγαθὰ. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῦ θετικοῦ τὸ στερητικὸν ἀγαθὸν προτιμότερον· διὸ καὶ τὸ μετ' ὑγείας ἀπολαβεῖν τῶν παρόντων, κἂν γλίσχρα ἦ, αἰρετώτερον, ἢ ἄνευ ταύτης τῶν τοῦ Κροίσου ταλάντων κυρίως γενέσθαι· τῷ γὰρ μὴ ὄντι, μηδὲ οἷωτε ὄντι γενέσθαι εὐδαίμονι, ἄμεινον συντηρεῖσθαι, ἢ τελειότερον εἶθελειν γενέσθαι· εἰ

(*) Δῆλον δ' ὅτι καὶ ὁτι ποτὲ εἴτε τῇ φυσικῇ, εἴτε τῇ ζωτικῇ ζωῇ ἐστὶ συμβαλλόμενος (θ.), το αὐτὸ ἀμέσως συνάγει καὶ τῷ σώματι· ὁ δὲ τῇ λογικῇ, τοῦτο εἰς τὴν ψυχὴν ἀναφέρεται.

δὲ τῷ ἄμρω συνέλθοιεν, τοῦτο δῆλον, ὡς πολλῶ προτιμότερον·

§. ριή. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀγαθὸν ἔστιν εὐρεῖν κακὸν ὄν (Μεταφυσ. λ'), καὶ κακὸν αὖθις ἐν ἐτέρῳ τινὶ περιστάσει γιγνόμενον ἀγαθόν, οἷον τὸ ἐκτακτὸν ἀγαθὸν (ρις') ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει κακὸν γίνεταί· καὶ τὸ τακτικὸν αὖθις ἐν τῇ παρὰ φύσιν· καὶ πάλιν τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ, ὃ ἂν μείζονος ἡμᾶς ἀποσερῆ ἀγαθοῦ, κακὸν ἔστί· καθάπερ καὶ κακὸν αὖθις, τὸ μείζον κακὸν ἡμῶν δυνάμενον ἀπκλέξασθαι, ἀγαθὸν ἔστιν (*), ὡσεὶ καὶ πᾶντων, πλοῦτου, τέχνης, ἐπιστήμης, υἰείας, ζωῆς αὐτῆς καὶ θανάτου, οὗτος κανὼν ἀκριβής· Πᾶν ὃ ἂν ἦ τοι αὐτὸ καθ' αὐτὸ συντηρητικὸν ἡμῖν ἦ, ἢ ἕτερον κακὸν μείζον ἡμῖν ἀπερύκη, ἐν ὅσῳ τοιοῦτον ἂν ἦ, ἀγαθὸν τοῦτ' ἔστι· καὶ αὖ πάλιν, ὃ ἂν ἦ τοι αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐπιβλαβὲς καὶ λυμιντικὸν ἡμῖν ἦ, ἢ ἐτέρου ἀποσερῆ ἡμᾶς ἀγαθοῦ, κακὸν ἔστιν· Οὕτως οὖν ἢ τοῦ σχετικῶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ θεωρία, εὐρίσκεται ποικίλη τις οὔσα (ρις')· τὰ γὰρ καθ' ἐνυτὰ ἀγαθὰ, ἢ κακὰ, ἐτέρως ἔχει πολλάκις, ἄλλοτε πρὸς ἄλλα παραβαλλόμενα.

§. ριβ'. Χωρὶς δὲ τούτων ἡ Ἄρετή, ὡς ἅμα ἡδὺ καὶ τίμιον καὶ χρῆσιμον οὔσα (μέ.), ἀπλῶς ἔστιν ἀγαθόν, πολλὴν ἡδονὴν ἐμποιοῦσα τῷ ἔχοντι, τιμὴν τε αὐτῷ οὐ τὴν τυχοῦσαν περιποιῶσα, καὶ ἐν τῷ βίῳ χρῆσιμωτάτη τυγχάνουσα, οἰανδ' ἢ ποτ' ἀγνοοῦσα μεταβολὴν, οὐ λύπην ἀντ' εὐθυμίας, οὐκ ἀτιμίαν ἀντὶ τιμῆς, οὐ βλάβην ἀντὶ ὠφελείας ἐπάγουσα· καὶ τοῦναντίον δ' αὖ ἡ κακία, ἀπύλυτον οὔσα κακὸν πάντως.

§. ρξ'. Παρὰ δὲ ταῦτα τὸν Θεὸν αὐτὸν τὸν καὶ τὸ εἶναι ἡμῖν πα-

(*) Ἐντέθεν κανόνες ἐκεῖνοι προκύπτουσι τρεῖς· πρῶτος μὲν, δεῦν κακῶν φυσικῶν προκειμένων το μὴ χεῖρον αἰρετέον· κρεῖττον γὰρ τὸν δάκτυλον ἀποβαλεῖν, ἢ τὴν ζωὴν· συμφέρει γὰρ σοι φρεσὶ καὶ ὁ Σωτὴρ ἠθικώτερον, ἢ ἐν τῶν μελῶν ἀπολείψης, καὶ μὴ ὅσον σου τὸ σῶμα βλαβῆ εἰς τὴν γένεσιν· δεύτερος δὲ, δεῦν κακῶν ἠθικῶν προκειμένων μηδέντερον αἰρετέον, εἰ μὴ κατεπειγουσῆς ἀνάγκης προσφάσει· οἷον, εἴτις τῶν χριστιανῶν ὑπο Νέρωνος κελευσθεῖα ἢ θύσαι τοῖς εἰδώλοις, ἢ πορνεῦσαι, οὐδέτερον ἂν εἴη αὐτῷ αἰρετέον· τρίτος δὲ, δεῦν κακῶν προκειμένων, ὧν τὸ μὲν ἐστὶ φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικόν, τὸ φυσικὸν αἰρετέον (ρις')· οἷον, αἰρετώτερον ἐδόκει τῷ Ἰωσήφῳ εἰρηκτὴν ὑπὲρ γενεῖν, ἢ εἰς τὰς τῆς ἀσπλάγης θασπείης ὀλισθῆσαι ἀγαλλίας, λίν. ρξβ'.

ρασχόντα καὶ συντηροῦντα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ὕμντας, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐσχημένους μακαρίους ἀπεργαζόμενον, καὶ τελειότατον ἀγαθὸν ὄντα, ποῦ ἴσμεν; καὶ πρὸς ποῖαν τάξιν τοῦ ἀγαθοῦ κατατάξωμεν; ἢ ὅτι ἀπύκντον ἐστὶν ἀγαθὸν, πάντας μὲν ἀγαθοποιῶν τοὺς τῆ θελήσει αὐτοῦ πειθόμενος, μηδὲνα δὲ βλάπτων· εἰ μὴ τις ἐκείνου ἀποσχᾶς, αὐτῆς ὑπὲρ ἐκυστοῦ, ἢ ἀπέστη, τῆ αὐτοῦ θελήσει μὴ πειθόμενος, βλάπτει οἱ διὰ καὶ πρὸς τὸν Ἰσραήλ, ἐκ σοῦ, φησὶν, ἢ ἀπόλειάσου· εἰ γὰρ φύσει τῷ θεῷ τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἐστὶν. πῶς οὖν δύναται βλάπτειν, τὴν φύσιν μεταβάλλων; Πῶς οὖν οὐκ ἔν ἀμικρᾶνοιμεν, τὸ θέλειν βλάπτειν τῆς θεῆς κατακινώσκοντες ἀγαθότητος, τῆς μὴτ' ἀδικεῖσθαι, μὴτ' ἀδικεῖν περὶ κούρας; εἰ δὲ καὶ ἐν πολλοῖς χωρίοις τῆς γραφῆς ὀρωμεν αὐτὸν ὀργιζόμενον, καὶ πικιδεύοντα, ἀλλὰ τοῦτο τοῦ λόγου ἐστὶν ἰδίωμα, ἀνθρωπικώτερον παριστάντος τὴν ἔννοιαν θεολόγος δὲ ἀνὴρ μετὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἀνακλιώτον πίκμπαν καθ' οἰανδήποτ' ἂν εἴπῃς ἀλλοίωσι· ἐξυμνήσει τὸ θεῖον. (*)

§. ρκγ'. Πάντων μὲν οὖν τῶν ἀγαθῶν τυχεῖν τὸν αὐτὸν συλλήβδην καὶ διηγεκῶς, θνητῶν ὄντα, ἀμύχανον ἔφημεν εἶναι (ριδ'). τῶν μὲν, ὑπαρχόντων ῥευτῶν καὶ ἀστάτων· τῶν δὲ, καὶ ὄλω; μὴ ἐπ' αὐτῷ ὄντων κτήσασθαι, ἀλλὰ τύχης μόνης δωρησασθαι, διὰ ταῦθ' αἰρετέον τὸ ἔκρον καὶ ἐξῆρον· ὃ πάντων ἅμα ὑπερέχει τῶν ἄλλων, ἢ γούν αὐταῖς ἐξισοῦνται (ε.), ὃ καὶ ἔσχατόν ἐστιν ἀγαθὸν, πρὸς ὃ σπεύδομεν, καὶ οὗ τυχεῖντες τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας τετυχηκότες ἐσόμεθα, ὡς πληρωθησομένης ἡμῖν σὺν τῷ ἀτκράχῳ τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῷ τῆς ἐφέσεως. Ἰν' οὖν πρὸς τὴν τούτου ἐπιτημονικῶς χωρῶμεν διάκνωσιν χαρακτηριστικά τινα ἐν αὐτῷ ζητητέον.

Περὶ Χαρακτῆρων τοῦ Ἀγαθοῦ.

§. ρκδ'. Εἶεν οὖν ἂν χαρακτῆρες τοῦ ἔκρου καὶ ἐξῆρου τῶν ἀγαθῶν ἐκείνοι μάλιστα πέντε· πρῶτος μὲν, ἐπειδὴ πάντες ἀνθρώποι φύσει

(*) Τοῦτο δὲ τοιοῦτον ἔν εἶναι, ὡς αἴτις τῶν προκλα προσροπῶντων μαι μαθητῶν, καὶ ἀκουσάντων, μὴ ἀνεγόμενος τοῖς ἐμοῖς νόμοις πείθασθαι, ἀποσταίει· τούτων οὖν ἐγὼ οὔτε

τοῦ ἄκρου ἐφίενται ἀγαθοῦ, (*) καὶ οὐκ ἔσθ' ὅστις ἐπὶ τοῦτο οὐ σπεύδει (ραά.), τοῦτο τοιοῦτον ἀνάγκη εἶναι, ὥστε μηδὲνα εἶναι τὸν μὴ δυνάμενον τυχεῖν, εἰ μόνον θελήσειε· δευτερός δὲ, ἐπειδὴ καὶ ἔξογον ἀπάντων τοῦτο ὀφείλει εἶναι, εἰκὸς τὴν ψυχὴν αὐτὸ πρῶτον ὡς πολὺ προτιμωμένην τοῦ σώματος τελειῶν· τρίτος δὲ, τὴν θέλησιν ὡς περὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ ἐνασχολουμένην (μ'), ἃ τε δὴ στερητικὸν ἅμα καὶ θετικὸν ὄν, τῶν τε νόσων αὐτὴν ἀπαλλάττειν, καὶ τὴν φύσει ἐνοῦσαν δυνάμειν τε καὶ ἐλευθερίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν αὐτῇ ἐπανάγειν· τέταρτος δὲ, ἐπειδὴ ἄκρον ἐστὶν ἀγαθὸν, οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐδ' ἀνώτερον αὐτοῦ, οὐδὲ προτιμώτερον ἕτερον, δι' ὃ ἂν εἴη αὐτῷ ἐφετόν· ἀλλ' αὐτὸ τοῦθ' ὡς ἄκρον καὶ ἔξογον ὄν ἐφετόν, καὶ ὅρος ἐστὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· πέμπτος δὲ, διηνεκὲς τοῦτ' εἶναι δεῖ, καὶ πόρρω πάσης ἀποδόλης· τῆς γὰρ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας τούτῳ ὁμολογουμένης ἐνεῖναι (ε.), εἴ τις αὐτοῦ καὶ ἐν ὀλίγῳ ἀπολειφθεῖη χρόνῳ, κακείνης ὁμοῦ συναποκλεισθήσεται· τούτου δὲ οὐδὲν ἐστὶν ἀθλιώτερον· εἰκὸς ἄρα, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, διηνεκὲς αὐτὸ εἶναι καὶ ἀνύποπτον εἰς ἀπόδολὴν.

§. βγ'. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, φανερὸν ὡς ἄκρον ἀγαθὸν ἡμῖν ἔσται, ᾧ πάντες οἱ χαρακτῆρες ἐκείνοι προσήκουσιν· ἔστι δὲ τοῦτο τί; καὶ ὅπως ἂν εἰς τὴν τούτου διάγνωσιν ἔλθοιμεν; μὴν ἢ ἴδονῃ ἐστὶν, ὡς ὁ ἐκ Κυρίνης Ἀρίστιππος, ὁ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῇ τοῦ σώματος ὀρισάμενος ἴδονῃ, ὠνειρώξατο; ἀλλ' αὕτη ὡς μήτε γε τῇ ψυχῇ συνεισφέρουσά τι εἰς βελτίωσιν, μήτε τὴν θέλησιν τελειοῦσα, καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν νόσων οὐ μόνον οὐκ ἀπαλλάττουσα, ἀλλὰ καὶ προσπιθεῖσα πολλάκις (λθ'), μήτε καὶ τρίτον διηνεκὲς τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν ἦκουσα, τριῶν ἅμα οὕτω τῶν εἰρημένων χαρακτῆρων, τοῦ δευτέρου, τοῦ τρίτου, τοῦ πέμπτου ἀποκλειομένη, οὐ μόνον τοῦ

ἐλάττειν ἐθελῶ, ἐφ' οἷς ἀπίστη, αὐτ' ἂν βλαβέην τι παρ' αὐτοῦ, διότι ἀπίστη αὐτὸς δ' ἀποκτεῖ, βλάπτει' ἂν, τῶν παρ' ἐμοῦ διασπαιμένων μικρῶν ἀκούων.

(*) Διὸ καὶ Ἀρξίανός (Ματρ. γ' γ') πέφυκε πάσα, φρεῖ, ψυχῇ, ὥσπερ πρὸς μὲν τὸ ἀκαθεῖναι ἐπινοεῖν, πρὸς δὲ τὸ ψεύδεσθαι ἠκανοεῖναι, πρὸς δὲ τὸ ἄδίκον ἐπάγειν οὕτω πρὸς μὲν τὸ ἀγαθὸν, ἐπινοεῖσθαι πρὸς δὲ τὸ κακόν, ἐκπαινεῖν πρὸς δὲ τὸ μὴτ' ἴγαθον, μήτε κακόν, εὐδαιμόνιος.

ἄκρου ἀπολείπεται ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἀπλῶς κλήσεως τοῖς εὖ φρονούσιν ἀποκλεισθήσεται.

§. ρκδ'. Μῶν δὲ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν, εἴτ' οὖν ἀναληθίαν, τὸ ἄκρον τουτὶ ἀγαθὸν κατ' Ἐπίκουρον ἀνακτέον; ἀλλὰ καὶ αὕτη ὡς σερητικὸν μόνον, οὐ μὴν δὲ καὶ θετικὸν οὕσα ἀγαθὸν, οὔτ' αὐτὴ δι' ἑαυτὴν ἐφετῆ, οὔτε μὴν διηνεκῆ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχουσα, ὡς τριῶν καὶ αὕτη τοῦ τρίτου, τοῦ τετάρτου, καὶ τοῦ πέμπτου τῶν χαρακτῆρων ἐκπίπτουσα, συνεκπίπτει πάντως καὶ τοῦ ἄκρον νομιζέσθαι ἀγαθόν.

§. ρκέ. Τί δὲ ὁ πλοῦτος, καὶ αἱ τιμαί; μήπως ἐν τούτοις ἐστὶν εὑρεῖν τὸ ζητούμενον; οὐδαμῶς· πρὸς γὰρ τῷ μὴ πάντας ὁμοίως αὐτὸν δύνασθαι ἔχειν, ὃ τῷ πρώτῳ ἐναντίον ἐστὶ χαρακτῆρι, οὔτε πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς συντήρησιν καὶ τελειότητα συντελοῦσιν, ὃ τῷ δευτέρῳ σαφῶς ἀντιβαίνει· ἀλλ' οὔτ' αὐτὰ δι' ἑαυτὰ ἐφετὰ, οὔτ' ἀίδιον τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοντα, ὃ τῷ τε τετάρτῳ καὶ τῷ πέμπτῳ ἅμα ἀντιτάττεται χαρακτῆρι. Αὐτὰ δὲ ταῦθ' εὖροις ἂν ἐπιστήσας καὶ τοῖς περὶ τὴν ἐπιστήμην, ἡλικίαν, βίωμην, καὶ εἴτι τοιοῦτον οἶεταί τις πρὸς εὐδαιμονίαν ἂν συντελέσαι· οἱ γὰρ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ χαρακτῆρες, οὐ εἰσὶν ἢ σάθμη τῆς ἀληθείας, ἥμισθα αὐτοῖς ἐφαρμόζουσιν.

§. ρκς'. Ἀλλὰ μήπου ἐν αὐτῇ γε τῇ ἀρετῇ εἰσδύσα ἡ ἄγρα πη ὑποκέκρυπται; ἔχ' ἀτρέμας· ἦδη γὰρ καὶ ἔγνη που ἀμυδρὰ ὑποφαίνεται, καὶ ἡ ἀτραπὸς λειοτέρα πρὸς τοῦτο, ἄριστοτελους, δεινοῦ ὄντος τὰ τοιαῦτα θηρᾶσθαι, ἡμῖν αὐτὴν προλεάναντος, καὶ τοιοῦτο καθ' ἑαυτὴ τὸ ζητούμενον, οὔπω κἀνταῦθα σαφῶς ἐνοραῖται· ἢ γὰρ ἀρετὴ ἕξοχον μὲν ὅπως ἴηποτε ἀγαθόν, οὐ μὴν δὲ καὶ τοιοῦτον, ὡς' αὐτὸ δι' ἑαυτὸ ἐφετὸν ὑπάρχειν, ὡς μηκέτι μηδὲν αὐτῆς εὐρίσκεσθαι προτιμότερον, ἀλλ' οἷα ὁδὸς αὕτη γ' ἐστὶν ἀπλῶς πρὸς ἐκεῖνο χειραγωγούσα. Πῆ οὖν ἂν εὖροιμεν τοῦτο θεβαίως; οὐδαμοῦ, ἢ ἐν μόνῳ αὐτῷ τῷ Θεῷ ὡς καὶ τοὺς τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ χαρακτῆρας ἀδιτάκτως ἔχει πάντας ἐν ἑαυτῷ συλλεζόν, ὡς καὶ πᾶσιν ἀπὸ τοῦ ἴσου τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρώπινας παρεγόμενος ἀπολαύειν, καὶ τὸ συναμφοτέρον ἡμᾶς συντηρῶν καὶ τὴν θέλησιν τελειῶντος· ἡμῶς δὲ ἑαυτὸν ἐφετὸν ὄν, καὶ διηνεκῶς

ἀπθλουόμενος, καὶ μηδέποτε δαπανώμενος· ὁ ἄφθαρτος, ἀναλοιώτος, αὐτῆς ἀπαρκτητος, τέλειος, ἀπλοῦς, ἀθάνατος, ἀνεξάρτητος, ἄπειρος, ἀπερίγραπτος, σοφώτατος, παντοδύναμος, αὐτεξούσιος, ἀληθής, δίκαιος, ἀγαθός, καὶ ἀπλῶς ὁ πάσας τὰς ἀρετὰς ἐν ἑαυτῷ καθ' ὑπέρτατον βαθμὸν συλλαβῶν. Μεταφ. υιγ'.—υιέ.

§. ρκζ'. Ἐκ γοῦν τῶν εἰρημένων οὐδεὶς ἂν ἀρνηθεῖη μὴ ἄκρον ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν· καὶ τοῦτ' οὐ μόνον ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἔξοχον ὄντ' αὐτῷ ἀγαθόν. δείκνυται δὲ ἐξ ὧν ἔφημεν αὐτοῦ χαρακτήρων· πρῶτον μὲν, ὃν αὐτὸς τοσοῦτον ἠγάπησεν, ὥστε μυρίαὶ ὅσαις κατεκόσμησεν εὐποιΐαις, πῶς οὗτος οὐκ ἂν ἀπολαύοι τοῦ εὐπεποιηκότος διηνεκῶς, εἰ μὴ τῶν πρὸς τοῦτο φερόντων ὀλιγωρήσειε; δεύτερον δὲ, εἰ καὶ συντηρεῖν δεοὶ τὸ ἄκρον ἀγαθὸν καὶ τελειοῦν τὸ, τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τίς ἂν τοῦτο διαπράξειε μᾶλλον, ἢ αὐτὸς ὁ καὶ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, καὶ νῦν τῶν μὲν παρόντων κακῶν ἀπαλλάττων, τῶν δὲ ἀπόντων ἀγαθῶν ἐμπιπλῶν; τρίτον δὲ, τίς δὲ καὶ τὴν θέλησιν αὐτὴν τελειώσει, τὴν τ' ἐλευθερίαν αὐτῆς πρυτανεύων, καὶ τῶν ἐνυπαρχουσῶν ἤδη νόσῳ ἀλλοτριῶν, εἴγε μόνον ὁ ἄνθρωπος ἐθελήσειε; ἔσται δὲ τοῦτο ῥᾶπον αὐτῷ διὰ τῆς ἀγάπης· ὁ γὰρ ἀγάπη πρὸς θεὸν κεκλιμένος, οὐκέτι δούλος ἔσται τῆς ἀμαρτίας· ὁ δὲ τοιοῦτος ἀρετῆ καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ ἐλευθερᾷ θελήσει συζῆν παρεσκευάσαι· ἢ δ' ἐνωσις αὕτη οὐκ ἂν γένοιτο ἄλλως, εἰ μὴ ψυχικῶς· αἰώνιον γὰρ τὸ ἄκρον ὄν ἀγαθόν, καὶ πάσης μεταβολῆς ἐκτὸς (ρκβ'), οὐκ ἂν ἐν σώματι συσαιή, θνητῷ ὄντι καὶ ἐπικήρῳ· ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ, οὐσίῳ οὔσῃ ἀδιαλύτῳ καὶ ἀθανάτῳ. τέταρτον δὲ, τί ἂν ὑπέρτερον εἴη Θεοῦ, δι' ὃ ἂν συνεῖναι τῷ Θεῷ ἐθελήσειας; πέμπτον δ' αὖ, τί δὲ αἰωνιώτερον, ἢ ἀφθαρτότερον Θεοῦ τοῦ ἀθανάτου, καὶ ἀναλλοιώτου, καὶ τὴν ἀγάπην, δι' ἧς οἰκειοῦται τὸν ἄνθρωπον, μηδέποτε ἀπολλύντος, εἰ μὴ ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὸν τῆς ἐκείνου ἐνώσεως ἀποσπάσειεν (ρκ'). Ἐκ γοῦν τοῦτο· ὅτι· ὅτι Θεός, ὃ πάντες ἐφαρμύζουσιν οἱ τοῦ ἀγαθοῦ χ'· καὶ θ'· τὰς τὰ εἰς Πρὸς· καὶ ἔξοχον πάντων τῶν ἀγαθῶν· μ'· καὶ· οὐκ ἔστιν αὐτῷ εἰς τὸν σκοπὸν·

§. ρκγ'. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τῷ ἄκρῳ τούτῳ ἀγαθῷ ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία, (έ) οἱ δὲ ἄνθρωποι δύνανται τούτῳ συνειναι, εἰ ἐβελήσειαν (ρββ'), δύνανται ἄρα καὶ τῆς εὐδαιμονίας τυχεῖν. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀληθὲς τοῦτ' ἐστὶν ἀγαθόν· τὸ δὲ τοιοῦτον ἅμα καὶ ἡδὺ (με), ἐν δὲ τῷ ἡδεῖ ἀδύνατον μὴ ἐφησυχάζειν· ἔνθα δὲ ἡσυχία, ἐκεῖ οὐ λύπη, οὐκ ὀδύνη, οὐ μῖσος, οὐ σφραγμὸς, οὐ φθόνος, οὐ φόβος, οὐ πόνος, οὐκ ἄλλο τι πάθος, δι' ὃ ἡ ψυχὴ ἐκταραττομένη, ἐκπίπτειεν ἂν τῆς εὐδαιμονίας· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ἄκρα ἡδονὴ ἢ παρὰ φιλοσόφους Εὐθυμία ἀκούουσα· ἣτις ἐστὶν ἀνάπαυσις τῆς ψυχῆς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀπολαύσει, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος πάντων τῶν τὴν δίκην διάνοιαν συνταραττόντων κρατεῖ, καὶ ἐν μέσοις διαύλοις τῶν τοῦ βίου κυμάτων φορούμενος, οὐκ ἐπλήττεται, ἀλλ' ἀγαπῶν τοῖς παροῦσι, καὶ ζῆ, καὶ τοῦ ζῆν, ἐπειδὴν δόξη τῷ δεδωκότι, ἀταράχως ἀπαλλαγῆσεται· νόει δὲ μοι τὸν Σωκράτην ἐν τούτῳ· ὅς πανταχοῦ ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὡς συνῶν τῷ θεῷ, καὶ πράττων καὶ λέγων, ἡδέως τε διεβίωσε, καὶ ἀταράχως ἀπῆλλαξεν· εἰκότως· εἰ γὰρ, ὃν φιλεῖ τις, τούτου συνεχῶς ἡδίστα μέμνηται, πόσω μᾶλλον εἰκὸς ἡδεῖαν εἶναι τῷ δι' ἀγάπης αὐτῷ ἐνωθέντι τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν; χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ τὰς τοῖς ἀσυνειδήτοις ἐπαπειλουμένας βασάνους φοβηθήσεται ὁ τοιοῦτος· οὐδεὶς γὰρ παρ' οὐδενὸς τῶν ἀγαπώντων, μηδὲν ἀδικον πράξας, κακόν τι πείσεσθαι προσεδύκησε πώποτε· σεβόμενος γὰρ καὶ πειθόμενος τῷ Θεῷ, καὶ ὕμνοις συνῶν, πῶς ἂν παραβαίη τι, ἐφ' ὅτῳ καὶ φοβηθείη; ἀλλ' οὐχὶ συνειδῶς ἑαυτῷ μᾶλλον ὀρθῶς διαβέβηκότι, ἀρρήτου ἐμπλησθήσεται εὐφροσύνης; μόνον γὰρ, κατὰ γε τὸν αὐτὸν Σωκράτην, ἀταράχως διαβίῳεν οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς ἄτιπον συνειδότες.

§. ρκδ'. Πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴ ἐκ τῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν παραστάσεως πολλοὶ θύρβοι ἐγγίνονται τῇ ψυχῇ (κβ'), ὁ ἐν τῷ ἄκρῳ γενόμενος ἀγαθῷ, ὃ ἐστὶ, διὰ τῆς ἀγάπης τῷ Θεῷ ἐνωθείς, παιδιὰν τὰ τοιαῦτα ἡγήσεται· οὐ δὲ γὰρ ἦττον· τῆς ἐπιέξαι, οὐτ' εἰ πλοῦτον ἀποβαλεῖ, οὐτ' εἰ τιμῶν... συναμφοτέρον ἡμᾶς... μὲν βελτιούτων τὸν ἄνθρωπον... δι' ἑαυτὸν ἐφετόντων, καὶ δι...

σας δυνάμει τῷ ἐσωτερικῷ ἐκείνῳ ἐχθρῷ, κατὰ κράτος νικήσῃ· Πολλῆς μὲν οὖν τῆς τέχνης δεῖ σοι πρὸς τοῦτο, πολλῶν δὲ καὶ τῶν στρατηγημάτων, ὧν τὰ κυριώτερα μάλιστα εἶη ἂν τὰ ἐξῆς.

§. ρλ.α. Ἐξ ὧν γὰρ ἡμῖν εἴρηται περὶ φαντασίας (κγ'. καὶ τὰ ἐξῆς), δεδήλωται πάντως, ὅσων κακῶν ἡμῖν ἐκείνη αἰτία ἐν πολλαῖς περιστάσεσι γίγνεται· τὰ τε γὰρ μὴ ὄντα ὡς ὄντα ἡμῖν πικρισῶσα, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν ἀληθῶν ἐλομένη, πείθει πολλάκις καὶ μὴ θέλοντας αὐτὰ παραδέχεσθαι. Ἐπειδὴν τοίνυν τοιοῦτό τι συμβαίνει, ὅρα μὴ παρασυρεῖς τῇ ἀπάτῃ, λάθῃς σεαυτὸν ἀντὶ τῆς ἥρας συγγενόμενος τῇ νεφέλῃ· πολλὴν γὰρ τὸ πρᾶγμα περικείται τὴν φενακίαν· διὸ δεῖ σε πρὸς τοῦτο πρῶτον μὲν, ἐπειδὴν παρασχῇ σοὶ τι ἀγαθόν, ἀναλογίσασθαι καθ' ἑαυτὸν, εἰ ἅμα ἡδὺ καὶ τίμιον καὶ χρήσιμον τοῦτο εἶη· (τοῦτο γὰρ κανόνα καὶ γνώμονα τοῦ ἀληθοῦς ἀγαθοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (μέ.) προῦθέμεθα ἀκριβέστατον)· καὶ εἰ μὲν οὕτως ἔχει, δέχεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἀποσρέφεσθαι ὅλως, ἀκήρυκτον ἐπ' αὐτὸ κηρύξαντα σύλεμον· ἔπειτα δὲ ἀναπολῆσαι τὰς ἀληθείς τῶν πραγμάτων ἰδέας, λύχνον ἐν πᾶσι τὸν ὀρθὸν λόγον ἔχοντα, καὶ τὰ περὶ φαντασίας ἡμῖν εἰρημένα ἀκριβῶς μεμνημένον (λγ'. καὶ ἐξῆς)· τρίτον δὲ, μηδέποτε ἐπιτρέπειν τῷ νῷ εἶκειν ταῖς ψευδέσιν ἐκείναις ὑπολήψεσιν, ἀλλὰ πειραῶσθαι γενναίως ἀνθέλκειν, καὶ ἀπὸ τούτων ἐπὶ τὰ σπουδαῖα αὐτὸν μεταφέρειν, κάπ' ἐκείνων διηνεκῶς τὴν τῆς ψυχῆς ἐνασχολεῖν φιλομάθειαν, ἀπὸ ματαίων καὶ μηδεμίαν τῇ ψυχῇ ἐμποικούντων ὠφέλειαν, ἐπὶ τὰ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ αἰετὴν φροντίδα μετακαλοῦντα· ὁ γὰρ νοῦς, ὡς αἰετὴ ἐνεργῶν, εἰ μὴ ἐν τοῖς σπουδαίοις σχολάζοι, πάντως εἰς μηδενὸς λόγου ἀξίας ἐξολισθαίνει ἐννοίας (λή)· Οὕτως οὖν τὸν ἐκ τῆς φαντασίας ἡμῖν ἐπιόντα πόλεμον δυνατὸν ἂν εἶη καταγωνίζεσθαι. (*)

§. ρλ.β. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν τῶν παθῶν προσβολὴν φυλακτέον, ^{καὶ} _{καὶ} γα.

_____ κρ ἦττον ἢ τῆ _____

(*) Μένεισο δὲ μοι καὶ ἡμῶν, καὶ τῶν ἀλλοτρίων, ὅτι ἐαυτὸν ἐφετὸν ὦν, καὶ βέλτιούνηται πᾶσι παραδοῖσι.

καὶ πρὶν μὲν ἂν ἡμῶν κρατήσωσι· καὶ κρατήσαντα δὲ ἀπὸ πλείονος σπουδῆς ἀποκρούσασθαι πειρατέον· ἐπειδὴν γὰρ αἰσθώμεθα τὴν ἐαυτῶν ψυχὴν, οἰωδῆποτε τῶν παθῶν ἐνασμενίζουσιν, τόθ' ὑπερβαλεῖν αὐτὸ μάλιστα σπουδὴν ποιησόμεθα· τούτου γὰρ ὑπερτιθεμένου, ἐνδέχεται καὶ ἦν ἂν ἔχη τις πρόθεσιν πρὸς ἀποφυγὴν, ἀπολέσαι τῷ τῆς κακίας ἐπαγωγῷ ἀνθελκόμενον· εἰδ' ἁμελεία τοῦθ' ἡμᾶς διαφυγοί, ἄριστον, τοῦ πάθους ἤδη κρατοῦντος, ἀναβολὴν, ὧν ἡμᾶς δέοι πράττειν, ὅσον οἶόν τε, μηχανήσασθαι· καὶ τῷ νῷ καιρὸν δοῦναι (υἱβ'). ἀναλογίσασθαι τὴν αἰτίαν, κἀντεῦθεν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου πορίσασθαι ἴασιν.

§. ρλγ'. Ἄλλ' οὐχ ἤττόν σε δεῖ ἀνατρέχειν καὶ εἰς τὰ εἰρημένα ἡμῖν περὶ χαρακτήρων (γγ'. καὶ ἐξῆς), καὶ τὰς σεαυτοῦ κλίσεις, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ εἰς πολλὰ πολλάκις ἐκφέρεται ἄτοπα, ἀναλογισάμενον ἀκριβῶς, γενναίως αὐτὰς κωλύειν φρονήματι· ἵνα μὴ τῷ χρόνῳ τῶν παθῶν εἰς ἦθη ταῖς συγκαῖς μεταχωρησάντων ἐπαναλήψαι (ιβ'. ζς'), δυσχερεστάτη σοι ἀποδοῆ ἢ ἀπὸ τούτων ἀπαλλαγῆ· ἵνα δὲ καὶ ἐλάττω πράγματα ἔχης, ἄμεινον πρὸ πάντων τὴν τούτων τῶν κακῶν ἀφορμὴν προφυλάξασθαι· συνειδῶς γὰρ σεαυτῷ πρὸς τίσοι τῶν ἐλαττωμάτων ἢ φύσις ἐπιρρέπεστερον ἔχει, ἀποστρέφου τούς τε τόπους αὐτούς, ἐν οἷς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύονται, καὶ τὴν τῶν φαύλων μάλιστα ὀμιλίαν· οὐ γὰρ ἔστιν οὐκ ἔστι τὸν μετ' ἐκείνων ἠδῆως γιγνόμενον, μὴ ταῦτ' ἀ πράττειν, κἀν τῶν ἀηττήτων τις ἦ, καὶ ταῦθ' ὑφ' ὁμοίων παθῶν ἐλαυνόμενον· εἰ γὰρ καὶ ἡ μνήμη τῶν ἡδονῶν πολλοὺς πολλάκις εἰς προὔπτον ἐξετραχίλισε κίνδυνον, μήτιγε δὴ ἡ αὐτοψία; (*) ἔξεις δὲ πρὸς τοῦτο μάλιστ' ἀήττητον ὄπλον, εἰ θαμνινὰ ἐθέλεις λογιῶσθαι,

(*) Ἐνταῦθα εὐκαιρὸν ὑποσημειῶσαι, ἃ Αἰνεσίῳ εἴρηται περὶ Ἀλυπίου· οὗτος γὰρ ἐπιτρέψας εἰς Χριστὸν, ἐβουλεύσατο μηκέτι εἰς θέατρον εἰσελθεῖν· πολλάκις δὲ ὑπὸ τῶν ἡλίκων παρακαλούμενος, ἔγωγε τελευτῶν εἰσέναι, ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς κεκλεισμένοις παρακαθῆζεσθαι. Μέχρις οὗτος τῷ ἰδίῳ ἐπέμνε δόγματι· ἐοῦσαντος δὲ τοῦ ὄχλου, τινέωξεν αἴφνης τοὺς πύλους εἰς τὸν πρόδικον αἰθρῆν· κλείσει αὐτοῖς τούτους ἦτοι οὐκ ἠδουλόθη, ἢ ὅπως οὐκ ἔδωκεν εἰς τὸν σκοπὸν συμπληρῆσαι τὸν νόμον· ἢ ἄλλο τι.

ἅ μὲν τοῖς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς θαδίζουσιν, ἅ δὲ τοῖς τὴν ἑτέραν ἔτραπομένους συμβαίνει· τοῖς μὲν γὰρ, εἰ καὶ ἀνάντης καὶ τραχεῖα, δοκεῖ, ἦν προείλοντο, καὶ πολλῶν τῶν δοκούντων ἀνιαρῶν κατ' αὐτὴν συμβαίνει πειρασθαι, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν ἀποτεينوμένοις μείζους αἰεὶ αἰ ἀπὸ τούτων ἐλπίδες ἀπόκεινται· (*) τοῖς δὲ καὶ τὰ παρόντα δεινὰ, καὶ τὰ μέλλοντα φοβερώτερα, ἀντὶ βραχείας ἡδονῆς τὰς χρεῖσας ἀποβαλοῦσιν ἐλπίδας. Τοιαῦτα τοίνυν εἰς νοῦν λαμβάνων αἰεὶ ὁ φρόνιμος καὶ σοφός, μηδὲν μῆτε ἐνθυμεῖσθαι, μῆτε πράττειν βουλήσεται, ὃ μὴ ἂν ἦται πρὸς ἓν ἐκεῖνο τὸ τέλος, τὸ ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

§. ρλδ'. Εἰδὲ τις ἀδυνάτως ἔχει ταυθ' οὕτως ὑπερβαλέσθαι, ἥτοι τῆς ὀρμῆς μᾶλλον μεταπειθούσης (Μεταφ.—ὀβ'), ἢ τῆς συνοίκου μοχθηρίας ἰσχυριτέρας τῆς προθέσεως οὔσης, ἀναμεμνήσθω, καὶ ἅ ἡμῖν εἴρηται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, (ζγ'), καὶ συνεχῶς αὐτὰ πρὸς ἑαυτὸν μελετάτω, ἔνθα μὲν τὴν τ' ἐκ τῆς κακίας ἡμῖν γιγνομένην ἀθλιότητα λογιζόμενος, καὶ τὸν θάνατον μονοῦ παρόντα, καὶ τὴν ἕξοδον ἐκ τοῦ βίου ὅσον οὐπω κελεύοντα, τῇ διανοίᾳ περιορώμενος· ἔνθεν δὲ αἰθὶς τὴν ἀρετὴν προκειμένην, προσηκῶς βλέπουσαν εἰς αὐτήν, καὶ τὰ βραβεῖα προτείνουσαν, καὶ Θεὸν κριτὴν, ζυγὸν δικαιοσύνης φέροντα ἐν χερσίν, ὡς τῶν βεβιωμένων κατ' ἀξίαν τὴν ἀντιμισθίαν ἀποδώσονται ἑκατέρους· ἐκ γὰρ τοιούτων ἡμῶν ὀρμωμένων πολλάκις ἐπιχειρημάτων, οὐκ ἂν εἴη, ὅστις οὐκ ἂν ἀπὸ τῆς κακίας τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν τραπέσθαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν μεταπίσειεν· ἀρετῆς γὰρ καὶ κακίας καὶ τῶν ἐκ τούτων ἀποβαινόντων, πρὸς ἄλληλα παραβαλλομένων, καὶ ἐμφανοῦς οὕτω τῆς διαφορᾶς καθεστῶ-

(*) « Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἐλέσθαι

» Ἰηθιδίως· λέγει μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγίγθη καίει·

» Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὰ Θεοῖ προπάρουθεν ἔθηκαν

» Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος αἶμος ἐπ' αὐτήν,

» Καὶ τραχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὶ δ' εἰς ἄκρον συναιμότερον

βελτιοῦντε τῆς π... τα πέλει, γαλεπῆς νοεῖ δὲ ἑαυτὸν ἐφετὸν
 σίχ. 286.

σης, τίς οὕτως ἄτεγκτος, ἢ ἀνάληγτος, ὅς οὐκ ἂν γενναίαν πρόθεσιν λάβοι τραπέσθαι εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἐτέραν; (*)

§. ρλέ. Εἰ δέ τω δυσχερῆς καὶ οὗτος δοκεῖ ὁ ἀγών, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν θραχίονος κρείττων, μαθέτω, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν δοκεῖτως τὸ πρᾶγμα τοῖς γε δειλοτέροις ἀληθῶς ἐναγωνίον. ἀλλ' ἄπαξ ἔρρωμένως προσδραλὼν, καὶ νικήσας, ῥᾶν ἀτοδύσεται πρὸς τὰ δευτέρα· καὶ γὰρ τὰ πάθη, καθάπερ τῇ καθ' ἑκάστην βωνύμενα συνηθεία, εἰς δευτέραν φύσιν μεταχωροῦσιν (15.), οὕτως ἐκ τοῦναντίου καταπολεμύμενα κατ' ὀλίγον ἀσθενέστερα γίνονται· καὶ ὁ συμβαίνει πολλάκις ἐν τοῖς πολέμοις· ἐπειδὴν γὰρ ἄπαξ ὁ ἐχθρὸς ἠττηθῆ, ὡς ἐλαττωθείσης ἂν οὕτως αὐτῷ καὶ τῆς δυνάμεως μετὰ τοῦ φρονήματος, εὐεπιθετώτερος τὰ δευτέρα γίνονται· καὶ ὅσω ἂν συχνότερόν τις ἐπαναλαμβάνῃ τὴν μάχην, τοσοῦτον αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ κρείττονος, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἥττονος ἀνταγωνιεῖται· διὸ ἔρρωμένως πᾶς τις ὁμοσε χωρεῖτω· καὶ τοσοῦτον, ὅσον πλειόνων ἐστὶν ἡ νίκη ἀντάξιος, λαμπρότερα ἡμῖν τᾶριστεῖα ἐπαγγελλομένη· ὁ γὰρ προηγουμένος κάματος, οὐδ' ὀσίγον πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἐσομένην εὐφροσύνην τοῖς ἀρισεύσασσι κρίνεται.

§. ρλς'. Ἄλλ' εἰ καὶ ἱκανὰ πρὸς εὐδαιμονίαν ταῦτα τὰ ἀπὸ τῆς ἠθικῆς παραγγέλματα, ὅπως χρὴ λαβόντας πρόθεσιν τῆς ἐπανορθώσεως τῆς ψυχῆς, γενναίως μαχέσασθαι πρὸς τὰ πάθη, ἀλλ' οὐκ ἀξιώχρως ἔτι ταῦτα τῷ τῆς ἀληθοῦς ἐφιεμένῳ εὐδαιμονίας τὴν ἀπόλαυσιν παρασχεῖν· ἴν' οὖν σὺν πλείονι πεποιοθῆσαι πρὸς τὴν ἐλπίδα τὴν μάχην ἀναδεδώμεθα, πόθεν χρὴ ἐλπίζειν ἡμῖν προσγενήσεσθαι τὴν ἔτι πρὸς τοῦτ' ἐλλείπουσαν δύναμιν; τοῦτο γὰρ οὐκέτ' ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ ζητητέον· οὐκέτι γὰρ ἔχει ὅ,τι καὶ εἴπη, πάντ' εἰπὼν καὶ προδείξας τὸ γ' ἐπ' αὐτῷ· ἀνάγκη ἄρα ἄλλοθεν πόθεν τοιοῦτό τε ἐξαιτεῖσθαι, δι' οὗ προϋόντες, ἐφ' ὃ σκοποῦμεν τέλος, ἀπλανῶς

(*) Μετὰ δὲ καὶ τὰ εἰς Πυθικὸν ἀναγόμενα, παρὰ Ξενοφῶντι· (Βιβ. Ε. καὶ Ἀπομν.) οὐ γὰρ ὀλίγον κριτεῖον εἰς τὸν σκοπὸν συμβάλλεται τοῦτον.

ἀφιζοίμεθα· ἐπειδὴ γὰρ πάντες μὲν ἐφίενται τοῦ ἄκρου τυχεῖν ἀγαθοῦ, καὶ οὐδεὶς ἡμῶν ἂν εἴη, ὡς οὐκ ἂν τύχοι τούτου βουλόμενης (ρκβ'). τὴν δὲ πρὸς τοῦτο δύναμιν οὐκέτ' ἂν οἶοί τε εἶεν πλήρη ἀπὸ μόνου τοῦ λόγου σχεῖν, εἰκὸς τὸν θεὸν αὐτὸν τὸν καὶ ἄκρον ἀγαθὸν ὄντα, καὶ πᾶσιν ἀπὸ τοῦ ἴσου ἑαυτοῦ παρεχόμενον ἀπολαύειν (ρκζ'). φῶς τι ἐν οἷς ἂν μάλισθ' ὁ λόγος τυφλώττη, ἐτέρωθεν ἡμῖν παρασχέσθαι· τοῦτο δ' ἂν εἴη οὐδὲν, ἢ τὸ ἐξ Ἀποκαλύψεως ἡμῖν δωρηθέν.

Ὅτι Χριστιανῶ καὶ πλέον τί ἐξ Ἀποκαλύψεως δεδῶρηται φῶς πρὸς τὴν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ ἀπόλαυσιν.

§. ρλζ'. Ὁ μὲν οὖν ὀρθὸς λόγος εἰσηγήσατο ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (π—ρζ'), ὅπως τά τε πρὸς ἑαυτούς, τά τε πρὸς θεὸν, καὶ τά πρὸς τοὺς ἄλλους Καθήκοντα συμφώνως τῷ νόμῳ τῷ τε φυσικῷ καὶ γραπτῷ δεῖ ποιεῖν· τοῦτο δὲ βούλεται εἰπεῖν, οἷους ἡμᾶς εἶναι δεῖ, πρὸς μὲν ἑαυτούς, φρονίμους· πρὸς δὲ τὸν θεόν, εὐσεβεῖς· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους, ἐπιεικεῖς καὶ δικαίους (ρβ'). ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερός λόγος συνωδᾷ τῷ ὀρθῷ αὐτὰ ταῦθ' ἡμῖν καὶ αὐτὸς, εἰ μή τι καὶ πλέον, προσάττοι ποιεῖν· Τούτοις οὖν εἴ τις χρῆσαιτο κατὰ τρόπον, τοῖς τ' ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐπόμενος παραγγέλμασι, καὶ τοῖς ἐκ τῆς πίστεως καθ' ὑπέροχον λόγον προστιθεμένοις πειθόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀπλανῶς τὴν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀγαθὸν βαδιεῖται· Ἄλλ' ὅπως ἂν τις χρῆσαιτο ταῖς ἀρεταῖς ταυταισί, τῷ ὀρθῷ ἐπόμενος λόγῳ, εἴρηται ἡμῖν ἰκανῶς· Λοιπὸν δὲ καὶ ὅπως ἡμῖν νῦν ὡς ἀπὸ μόνης τῆς θρησκείας εὐοδώτερα ἔσαι, εἰς ὃ ὁ λόγος μάλισθ' ἡμᾶς ἦκε φέρων· μικρ' ἄττα εἰπεῖν, καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τῇ πραγματείᾳ.

§. ρλή. Ὅτι καὶ παντὶ μὲν ἀνθρώπῳ τῷ τῆς εὐδαιμονίας ἀπολαύειν ἐφιμεμένῳ, τὸ τρίτον τῶν καθηκόντων ποιεῖν ἐπιωφεύεται παντὶ που δῆλον· μάλιστα δὲ Χριστιανῶ, ᾧ καὶ πλέον τι φῶς, ἐν οἷς ἂν μάλισθ' ὁ λόγος τυφλώττη, καθ' ὑπέρτερον δεδῶρηται λόγον· φῶς δὲ τοιοῦτον ἄλλο, παρ' ὃ ἐξ ἀποκαλύψεως ἔχομεν, οὐδ' ἔστιν βελτιούνη· τούτο δ' ἔστ'· τὸ ἄνωθεν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων ἡμῖν

δωροθῆν, τὸ φωτίζον, τὸ ἀγιάζον, τὸ ὀδηγοῦν ἡμᾶς πρὸς τὴν σκοποῦμεν εὐδαιμονίαν· δι' οὗ τήντ' ἐκ τοῦ μηδενὸς τῶν ἀπάντων γένεσιν μεμηήμεθα, τήντε τοῦ πρωτοπλάστου ἀπλότητα, καὶ τὴν πῶσιν αὐτοῦ ὑσερον μεμαθήκαμεν· πρὸς δὲ, νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ κρίσιν μέλλουσαν, καὶ τῶν θεσιωμένων ἐκάστοις ἀπόδοσιν· πάνθ' ὑψηλὰ, πάνθ' ἄγια, πάνθ' ὑπὲρ λόγον· τὸ δὲ ὑπερφυέσατον, Θεὸν λόγον ἀνειροπιτήτως οὐρανόθεν ἡμῖν κατελθόντα, συναναστραφέντα μὲν τοῖς ἀνθρώποις, τῶν δὲ ἄνω οὐδαμῶς χωρισθέντα, οὐσιωθέντα δὲ τὸ καθ' ἡμᾶς, τὸν ἀπλῶς μὲν ἀναφῆ καὶ ἀόρατον ὄντα, ὑπὲρ ἡμῶν δὲ ἡμῖν γενόμενον ὅμοιον, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ πάλιν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης ἐλευσόμενον ὡς θεόν, καὶ κρίσιν δικαίαν ποιήσοντα.

§. ρλθ'. Χωρὶς δὲ τούτων παραγγέλματα ἠκούσαμεν ἀγιώτατα, καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν αὐτὴν ἀγωγότατα, πλήρη σοφίας, ὡς' ἐξίσασθαι πάντας τοὺς ἐθνικούς. Ἔσαι δὲ ταῦτα τίνας;

» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐβρόθή τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φρονεύσεις· ὅς δ' ἂν φρονεύσῃ, ἔνοχος ἔσαι τῇ κρίσει· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσαι τῇ κρίσει· ὅς δ' ἂν εἶπῃ μωρὸς, ἔνοχος ἔσαι εἰς τὴν γένεσιν τοῦ πυρός.

» Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχη τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρον σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθαι αὐτῷ, καὶ τότε ἔλθων, πρόσφερε τὸ δῶρον σου.

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐβρόθή τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις· Ἐγὼ δὲ, λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναίκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἡδὴ ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

» Εἰ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν· καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι, ἵν' ἀποκοπῆ ἐν τῶν μελῶν καὶ μὴ ὅλον σου τὸ σῶμα βληθῆ εἰς τὴν γένεσιν·

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη, μὴ ἐπιτοκήσης· Ἐγὼ δὲ λέγω, μὴ ὁμόσης ὄλως· ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ οὐ οὐ·

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντισηῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥάπιση ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, σπρέσον αὐτῷ καὶ τὴν ἀριστεράν· καὶ τῷ θέλοντί σε κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνα σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον

» Τῷ αἰτοῦντί σε δ' ἴδου, καὶ τὸν θέλοντο ἀπὸ σοῦ δανίζεσθαι μὴ ἀποσραφεῖς· ἐὰν γὰρ δανείζητε, παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἔσται; οὐχὶ καὶ οἱ ἔθνηκοὶ τοῦτο ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναί τοῦτο ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάζησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναί τοῦτο ποιοῦσιν;

» Ἰκούσατε, ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς.

» Ἔσεσθε τέλειοι ὑμεῖς, ὡσπερ καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειός ἐστιν, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τοῦτο ἄρα ἄκρον ἡμῖν ἐστὶν ἀγαθόν, τοῦτο βασιλεία οὐρανῶν, τοῦτο πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς, τοῦτο μισθαποδοσία τῶν βεβιωμένων, τοῦτο αἰωνία μακαριότης, τοῦτο εὐθυμία κόρον οὐκ ἔχουσα, τοῦτο τελεία εὐδαιμονία, καὶ ἐνωσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου τοῖς τῷ φωτὶ ἐκείνου ἔπεσθαι βουλομένοις.

Ἰψίσε βασιλεῦ, Θεὲ καὶ κύριε τοῦ ἐλέους, ποιητὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς, ὁ ἀρρήτῳ συγκαταθάσει πέμψας τὸν μονογενῆ σου υἱὸν τὸ ἐμὸν ληψόμενον φύραμα, τὸν σαρκωθέντα, καὶ σαυρωθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ τὰ πάντα παθόντα διὰ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, αὐτὸς διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου, καὶ φωτίσον με τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου, λύχνον τοῖς ποσὶ μου τὸν θεῖον σου φόβον προθεῖς πρὸς τὴν ὁδηγίαν τῶν ἐντολῶν σου, ὅπως τὰ ἐμαυτῷ καθήκοντα πράξας, καὶ τὸ ὑπόλοιπον χάριον τοῦ βίου διανύσας ἀξίως, τῆς πατρὸς σου βασιλείας καὶ εὐδαιμονίας γένωμαι.

βελτιούντε τὴν ψυχὴν, αἰετῶς.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝ. ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Ἀγαθὸν ἀληθὲς τί ἐστὶ. μέ. σήμ.	Ἀριστοκρατία τί ἐστὶ. πή.
ποσαχῶς λέγεται. ριέ. ἀληθὲς, ἢ φαινόμενον. ἀπόλυτον, ἢ σχετικόν· ἐνεργητικόν, ἢ παθητικόν· σερητικόν, ἢ θετικόν· τακτικόν, ἢ ἔκτακτον· σωματικόν, ἢ ψυχικόν· ρισ'. ἄλλοσ' ἄλλως ἀγαθὸν καὶ κακὸν τὸ αὐτὸ, καὶ πῶσον κείρωτότερον. ριή. ἄκρον ποῖον. έ. ριδ'. ρκγ'. ἔξοχον καὶ ἔσχατον. ρκα. χαρακτῆρες αὐτοῦ πέντε. ριβ'. ὅπως αὐτὸ θηρευτέον. ρλά — ρλέ.	Ἀσέβεια τί ἐστὶ. ρβ'.
Ἀγωγή τῶν παιδῶν ἢ μὲν φυσικῆ, ἢ δὲ ἠθικῆ. υιή.	Ἄσωτος τίς. ριά. ριβ'.
Ἀγωνία ψυχῆς τί ἐστὶ. μζ'.	Ἀχαρισία ὅσον κακόν. ρά. ρέ.
Ἀηδία τί ἐστὶ. μη.	Βίος κοινωνικός. πζ'.
Αἷμα διῶλιζόμενον, διτῆκει εἰς τὸν ἐγκέφαλον. θ'. ἐκ πύσων τοιγείων. ιά.	Γενναΐτης. ρβ'.
Αἱματώδης κρᾶσις τίς. ιβ'.	Γνώθι σαυτὸν ὅπως χρήσιμον. ξ'.
Αἱματώδης ὅπως παθαίνεται. ις'. νδ'.	περὶ τὸ συναμρότερον θεωρεῖται. ό.
Ἀίσθησις πόθεν πιγάζει. θ'.	ὅπως περὶ τὴν ψυχὴν. οά. ὅπως περὶ ἡμᾶς. οβ'.
Ἀίσθητικὴ ζωὴ, πόθεν διασώζεται. θ'.	ὅπως περὶ τὰ καθήκοντα. ογ'. ὅπως περὶ τὴν διάνοιαν καὶ προαίρεσιν. οδ'.
Ἀισχύνη τί ἐστὶ. μη.	ὅπως δὲ καὶ περὶ τὸ σῶμα. οέ.
Ἀίτια ὧν ἔχει πρόσοδον. πά.	ὅπως δὲ καὶ περὶ τοὺς φίλους καὶ βίβλους. οζ'.
Ἀκολασία τί ἐστὶ. ριβ'.	Δεσποτία τί ἐστὶ. πή.
Ἄνθρωπος ἐπιβρόσιος πρὸς εὐδαιμονίαν. ριδ'.	Δημοκρατία. πή.
Ἀπάγωνσις τί ἐστὶ. μζ'.	Διαλεκτικῆ. β'.
Ἄρετή ποσαχῶς. τίς ἀληθής. ρή. διαιρεῖται τριχῆ. ρθ'. ἢ μεγίστη καὶ ἄκρα. ρί. ἀπλῶς ἀγαθόν. ριθ'. οὐδ' ἐκυτὴν ἄρετή. ρισ'.	Δικαιοσύνη γενικὴ ἀρετῆ. ρβ. ριβ'.
	Διοίκησις τίς βελτίων. πή.
	Δουλεία πόσον βδελυρά. υιγ'.
	Δεισιδαιμονίς τί ἐστὶ. ριβ'.
	Ἔλεος τί ἐστὶ. ρθ'.
	Ἐλευθερία θελήσεως. υιβ'.
	Ἐλευθερία προκριτέα. ρδ'.
	Ἐλευθεριότης ποία. ρθ'.
	Ἐλπίς τί ἐστὶ. μζ'.
	Ἐπιστήμη οὐ τελειον ἀγαθόν. ρκέ.
	Ἐπιχειρηκακία. μθ'.
	Ἐργατικὴ μήτηρ σωφροσύνης. υί.
	Ἐρινύες τίνες ἠθικῶς. ζά.
	Εὐδαιμονία πῶς ἵσταται. ριδ'.
	Εὐεργέτας τιμητέον. ρέ.
	Εὐθυμία τίς. ρκή.
	Εὐνοια τί ἐστὶ. πή.

- Εὐπροσηγορία τί ἐστι. ρθ'.
 Εὐποιία τί ἐστι. υζ'. ρθ'.
 Εὐσέβεια. υζ'. ρθ'. ριβ'.
 Εὐτολμία. μζ'.
 Ζήλος τί ἐστι. ν'.
 Ζηλοτυπία τί ἐστι. μθ'.
 Ζωή ποσαπλή. θ'.
 Ἡγεμῶν τί ὀφείλει ποιεῖν. ρζ'. ὅπως
 δεῖ πειθαρχεῖν αὐτῷ. ρς'.
 Ἰδὼνὴ τί ἐστι. μζ'. οὐ τέλειον
 ἀγαθόν. ρκέ.
 Ἠθικὴ τί ἐστι. ε'.
 Ἠθικὰ παραγγέλματα. ρλζ'.
 Ἠλιθιότης τί. ριβ'.
 Ψάβρος τί ἐστι. μζ'.
 Θεὸς ἀθύπαρκτος, ἀναγκῆσις, ἀναλ-
 λωικτος, ἀφθαρτος, πᾶ. ὅπως και
 ποσαγῶς ὑμνεῖται. καὶ ὅπως διὰ
 τῆς ἀγάπης αὐτῷ ἐνούμεθα. πβ'.
 ἀπόλυτον ἀγαθὸν ρκ'. δι' ἑαυτὸν
 ἐφετός. ρκς'.
 Θέλκσις δύναμις τῆς ψυχῆς. κἀ. τί
 ἐσιν. μ'. βαθμοὶ αὐτῆς τρεῖς. κἀ.
 μγ'. ἐλευθερία αὐτῆς. υιβ'. ἐπιε-
 ται τοῦ ἀγαθοῦ. ριδ'. ὅπως δου-
 λεύει τῇ φαντασίᾳ. ρλ'.
 Θεωρητικὴ φιλοσοφία. τίς. γ'.
 θυμὸς ὅπως ἀν δαμάζοιτο. υιβ'.
 Καθήκοντα τίνα οβ'. ποσαγῶς. π'.
 τὰ πρὸς Θεὸν. πᾶ. τὰ πρὸς ἑαυτὸν
 πγ'. ὡς ἀπὸ τῆς ψυχῆς. πδ'. ὡς
 ἀπὸ τοῦ σώματος. πε. τὰ πρὸς τοὺς
 ἄλλους. πς'. τὰ πρὸς τοὺς παῖδας.
 υη'. τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς. ρα. τὰ
 πρὸς τοὺς φίλους. ρβ'. τὰ πρὸς τὴν
 πατρίδα. ργ'. τὰ πρὸς εὐεργέτας
 ρδ. τὰ πρὸς ἡγεμόνας. ρς'. τὰ
 πρὸς ὑπηκόους. ρζ'. ἀποφατικὰ
 ὡς υια. πθ'. πῶς ἀν μᾶλλον
 βελτιοῦντε τὰ γίνεσθαι. υί.
 Κακία ἀπλῶς κακόν. ριθ'.
 Κακόν τί καὶ ποσαγῶς. ριε.
 Καλοκάγαθία τί. ρθ'.
 Κράσις σώματος ὅπως διάφορος. ιβ'.
 Κτήνη ταυτίζονται τοῖς ἀνθρώποις. ιβ'.
 Λογικὴ τίς. β'. τί διαφέρει Μετα-
 φυσικῆς. γ'.
 Μανίας βαθμοί. μζ'.
 Μεγαλοπρέπεια τί ἐστι. ρθ'.
 Μέθη οἴων κακῶν αἰτία. υα'.
 Μελαγχολικὴ κράσις τίς. ιβ'.
 Μελαγχολικός. ιε. νδ'.
 Μεταμέλεια τίς. μζ'.
 Μεταφυσικὴ τίς. γ'.
 Μοναρχία τίς. πθ'.
 Νέος παῖς ὅπως δεῖ ζῆν. υί.
 Νεῦρα ὅπως ἡμῖν συμβάλλεται. ι.
 Νόμος ἠθικός. πς'.
 Νόμος πολιτικός. ργ'.
 Οἰκονομικὴ τίς. δ'.
 Οἶκτος πάθεν. υε. υισ'.
 Ὀργὴ τί ἐστι. μθ'.
 Ὀρεξίς τί ἐστι. κἀ. μδ'.
 Ὀγλοκρατία τί ἐστι. πθ'.
 Πᾶθη ὅπως ἐκ τοῦ σώματος ἀνα-
 ρχονται. ζ'. ἐκάστω διάφορα. υγ.
 ιθ'. ἐκ τῆς ψυχῆς. κ'. ὅπως τῶν
 αἰσθημάτων ἀποτελέσματα. με.
 τίνα ἀγαθὰ, ἢ κακὰ. αὐτόθι. τί
 ἐστι πάθος, καὶ τίνα τὰ ἀργι-
 κὰ. μς'. ἐκ τούτων δὲ τᾶλλα. μζ'.
 προάγονται μέχρι μανίας αὐτόθι.
 ἀγαθῶν αἷτια καὶ οὐκ ἀφανισ-
 τέα. νά. ὑπαρχικὰ τρία τιμῆ,
 ἡδονῆ, κτήσις. νγ'. ὅπως ἰα-
 τεῖα. ζ'. εἰς φύσιν μεταβαλλόμε-
 να. ιθ'. ζς'. ὅπως ἀσθενέστερα
 γίγνεται. ρλς'.
 Πατέρες ὀφείλουσι παιδεύειν τοὺς
 παῖδας. υη—ρ'.

Παραγγέλματα ὑψηλά. εὐαγγε-
 λικά. ρλθ
 Πατέρις τί ἐστὶ. ργ'.
 Πλεονεξία φευκτέα. υιδ'.
 Πλουτοκρατία τί ἐστὶ. πη.
 Πλούτος οὐ τέλειον ἀγαθόν. ρκέ.
 Πόθος τί ἐστὶ. μζ'.
 Πολιτική τις. δ'.
 Πολιτεία τί ἐστὶ καὶ ποσαπλῆ. πη.
 Πραΐτης τί ἐστὶ. ρθ'.
 Συμπάθεια τί ἐστὶ. μθ'.
 Συνειδήσις ὅτι ἠθικὸς συλλογισ-
 μός. ξα. ὅτι τριττῆ. αὐτόθι.
 Σφρηγυὶς ἐκάστῳ διάφορος διὰ τί. ια.
 Σωφροσύνη γενικὴ ἀρετῆ. ρθ'.
 Τέρψις τί. μθ'.
 Τίμη ὅτι οὐδέν. ξγ'.
 Ἰγρὰ τὰ τοῦ σώματος συστατικά
 ποσαγῶς. θ'.
 Ἰπαρξίς ἀναγκαία καὶ κατὰ συμ-
 θετικὸς. πέ.
 Ἰπὸ λήψιν τινος παραβλάπτειν κά-
 κιστον. υιέ.
 Φαντασία δυνάμεις τῆς ψυχῆς. κα.
 τί ἐστιν αὐτή. κγ'. δυνάμεις αὐτῆς
 μνήμη, ἀνάμνησις, κρίσις, εὐφροιά.
 αὐτόθι. δυνάμεις αὐτῆς. κδ'. ὅτι
 αἰτία πολλῶν αἰσθημάτων καὶ ἀ-
 νυπάρχτων πολλάκις. κς'. πλασ-
 ματική. κζ'. κη. εἰς μανίαν τρέ-
 πεται. αὐτόθι. ὅπως πολλῶν
 κακῶν τῆ ψυχῆ αἰτία. κθ'. λ'.
 ὀφείλεια ἐξ αὐτῆς ὅπως. λβ—λη.
 εὐθυμία ἐξ αὐτῆς ὅπως. λθ'.
 Φόνος τί. μη.
 Φιλάργυρος τί. ρια. ὅτι δαίμων
 χαλεπός. μη. νγ. χαρακτήρ αὐτοῦ

ποῖος. νέ. νη.
 Φιλαργυρία τί. μη.
 Φιλαυτία κακόν. νθ'.
 Φιλήδονος δαίμων. μη. νγ. νέ. νη.
 Φιλία ποσαγῶς. ρβ'.
 Φιλόδοξος δαίμων. μη. νγ. νέ. νη.
 Φιλοξενία τί. ρθ'.
 Φιλοπιτωχία τί. ρθ'.
 Φιλοσοφία τί. α. ὀργανική, ἢ θεω-
 ρητική, ἢ πρακτική. αὐτόθι.
 Φιλοφροσύνη. τί. ρθ'.
 Φιλοτιμία. μη.
 Φλεγματικὸς ὅπως παθαίνεται. ιζ.
 νδ'.
 Φρόνησις κανῶν ἀρετῶν. ριθ'.
 Φυσικὴ τίς. γ'.
 Φυσικὸς νόμος τίς. δ'.
 Φυσικὴ ζωὴ τις. θ'.
 Φῶς ἐξ ἀποκαλύψεως. ρλζ'.
 Χαρακτήρ ἐκάστῳ διάφορος καθ'
 ἡλικίαν καὶ ἔθος καὶ κλίμα. ιθ'.
 Χολερικὴ κράσις τις. ιβ'.
 Χολερικὸς ὅπως παθαίνεται. ιδ. νδ'.
 Χριστιανὸς ὀφείλει μᾶλλον ποιεῖν
 τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα. ριζ'.
 Ψυχὴ ὅπως τῶν ἐζῶθεν προσβαλ-
 λόντων ἀντιλαμβάνεται τὰς τε
 ἀντιλήψεις σύνοιδε, καὶ ἐκ δύο
 κινῶν διδομένον ἐτέρας ἀλη-
 θείας συνάγει. ἐξ ὧν συνάγεται,
 ὅτι αἴλος ἢ ψυχὴ ἐστὶ καὶ ἀθά-
 νατος. κ'. δυνάμεις αὐτῆς, νοῦς
 φαντασία καὶ θέλησις, καὶ ὅπως
 ἐκ τῶν παθῶν ἀπανορθῶ ἑαυτὴν
 πολλαχῶς. ξβ'. ξγ. συμπαθαί-
 νεται κακομένῳ τῷ σώματι. πέ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

Εἰς τοὺς παρελθόντας περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας ταῦ γένους, ἐπειδὴ μὲ εἶχε ῥίψη ἢ τύχη μακρὰν τῆς φίλης Ἑλλάδος εἰς τὰς κοιλάδας τῶν Καρπαθίων, δὲν ἠμπόρευσα νὰ μὴ κινήσω καὶ γὰρ Διογενικῶς τὸ ἐμὸν πιθάριον εἰς τὸ νὰ συνεισφέρω τοῦτ' αὐτὸ, τὸ ὅποσον τὸ ἐπάγγελμα ἀπῆτει τότε παρ' ἐμοῦ πρὸς τὴν κοινὴν βελτίωσιν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐν διατριβῇ δέκα περίπου ἔτων μετέφρασα καὶ ἐσχολίασα τινὰς τῶν ποιητῶν πρὸς εὐκολίαν τῶν Σχολείων καὶ τῆς Νεολαίας· ἄλλα δὲ καὶ συνέγραψα, ὅτι ποτὲ ὁ καιρὸς, ὁ μέγας οὗτος τῶν πραγμάτων διδάσκαλος ὑπηγόρευσε· καὶ οὕτω γενομένης εἰρήνης, κατέβην ἐνταῦθα νὰ τὰ ἐκδώσω εἰς τύπον· ἀλλὰ μόλις εἶδὼν τὸ κλεινὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος, καὶ ἀνεμοσφύβυλος ἀπροσδόκητος, ἐπέφερον τοσοῦτον ἀναθρασμὸν εἰς τὰ πράγματα, ὥστε ἀνάγκη ἦν νὰ ἀναβάλω τὸ ἔργον μέχρι τοῦδε. καὶ τοῦτο οὐ μόνον διὰ τὰς συμβασίας ταραχὰς, ἀλλὰ καὶ δι' ἔλλειψιν Τυπογραφίας· Νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ δόντος εἰρήνην, καὶ τῶν πραγμάτων κατασαθέντων ἐκ προνοίας αὐτῆς Βασιλικῆς καὶ μάλις τῶν Σχολείων, ἀφ' ὧν ἐλπίζεται μάλιστα ὁ πρωτότοκος καρπὸς τῆς ἐλευθερίας, ἀξιομένων καὶ θελτικωμένων, ἀπεφάσισα νὰ ἐκδώσω ταῦτα· τὰ ὅποια εἶναι τὰ ἑξῆς.

Τὰ Μεταφρασθέντα.

- » Ὀμηρὸς τότε κείμενον καὶ ἡ μετάφρασις εἰς τὸ πεζὸν Ἀττικὸν καὶ τὰ σχόλια εἰς τόμους. 6.
- » Εὐροπιδῆς ὁμοίως 6.
- » Σοφοκλῆς ὁμοίως 2.

Τὰ Συγγραφέντα.

- » Τετρακτὺς· ἤτοι Ῥητορικὴ, Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, καὶ Ἠθικὴ εἰς τόμον 1.
- » Εὐνωρίς· ἤτοι Φυσικὴ καὶ Μεταφυσικὴ 1.
- » Λόγοι συμβουλευτικοί, δικανικοί, καὶ ἐπιδεικτικοὶ πρὸς γύμνασις τῶν μαθητῶν ἐν Ῥητορικῇ μελέταις· Διάλογοι πρὸς διαφόρους ἐπιστάσιαι· καὶ προσέτι Ἐπιστολαί, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμπληροῦσι καὶ αὐτὰ τόμους. 4.

20

Λοιπὸν τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶδος ἐκδόθη· βελτιοῦνται καὶ ἔξωθεν· ὁλοῦσι διαγεμεθῆ· ἄλλα μὲν εἰς τὰ σχόλια

ΕΙΔΟΠΟΗΣΙΣ

καὶ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτῶν, ὅπου διδάσκειται ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία. ἄλλα δὲ εἰς τὰ ἐντὸς τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος τοιουτοτρόπως.

<p>Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περίξ προαφείων καὶ διδασκάλους αὐτῶν σώματα ἐξ ἑκάστου εἶδους 30</p> <p>Εἰς τὰς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Π. Ἁγίου Τουρνόβου . . . 10.</p> <p>Εἰς Βουκουρέσιον . . . 10.</p> <p>Εἰς Ἰάσιον . . . 5.</p> <p>Εἰς Ὀδησσόν . . . 5.</p> <p>Εἰς Ἀδριανούπολιν . . . 5.</p> <p>Εἰς Φιλιππούπολιν . . . 5.</p> <p>Εἰς Μελένικον . . . 5.</p> <p>Εἰς Κοζάνην . . . 5.</p> <p>Εἰς Μέσσοβον . . . 5.</p> <p>Εἰς τὰ ἐν τῷ Ζαγορίῳ Σχολεῖα . . . 15.</p> <p>Εἰς Ἰωάννινα . . . 15.</p> <p>Εἰς Ἀργυροκάστρον . . . 5.</p> <p>Εἰς Θεσσαλονικίην . . . 10.</p>	<p>Εἰς Σέρβας . . . 5.</p> <p>Εἰς τὰ τῆς Θεσσαλίας . . . 10.</p> <p>Εἰς τὰ τῆς Μακεδονίας . . . 10.</p> <p>Εἰς τὴν Αἴνον . . . 5.</p> <p>Εἰς Ἀθῆνας . . . 5.</p> <p>Εἰς Κυθωνίας . . . 5.</p> <p>Εἰς Μιτυλήνην . . . 5.</p> <p>Εἰς Χίον . . . 5.</p> <p>Εἰς Σμύρνην . . . 10.</p> <p>Εἰς Σάμων . . . 5.</p> <p>Εἰς Ρόδον . . . 5.</p> <p>Εἰς Κύπρον . . . 5.</p> <p>Εἰς Κρήτην . . . 5.</p> <p>Εἰς τὰ τῆς Ἑπτανήσου Ἑλληνικῆς Πολιτείας . . . 20.</p> <p>Προσέτι εἰς ἀγνωστούμενους ἰδιαιτέρως διδασκάλους 20.</p> <hr style="width: 50%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/> <p style="text-align: right;">250</p>
--	--

Εἰς τὰ ἐσωτερικὰ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον διανεμηθήσονται καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος Σχολεῖα τὰ νῦν ὄντα

καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐπιμένα Σώματα . . .	250.
Μένουσι δὲ ὑπόλοιπα . . .	500.

Ταῦτα δὲ συμπόσούμενα εἰς δέκα γυλιὰς τόμους, θέλουσιν ἀφιερῶθαι ἢ εἰς τὸ Σχολεῖον μίᾳ ἀπὸ τῆς νεοκτιζομένης πόλεως, ἢ εἰς τὸ ἐν τῷ Ὄρειαντροφείῳ Βασιλικὸν βιβλιοστασίον ὑπὸ τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τῆς ὑπερτατῆς Ἀρχῆς, ὅπου ἀφιερῶθησαν παρ' ἐμοῦ προσέτι καὶ ἐκ τῶν προτέρων μου ἐκδόσεων πενήντα δώδεκα γυλιᾶδες τόμοι, διὰ νὰ ποιῶνται ἅμα ἐκ πάντων εἰς τοὺς φιλομαθεῖς κατὰ διαταγὴν τῆς ὑψηλῆς Βασιλείας μετὰ τὴν μετροπῶσαν, καὶ τὸ ἐκ τούτων συναρῶμενον ἀργύριον νὰ συντελεθῇ αὐτῶν εἰς ἐκδόσιν ἐπιβιβλίων καὶ μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸ ταμίον νὰ ἰσχύουν τὰ βιβλία νὰ πληθύνονται.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

Ἐπὶ τούτοις λοιπὸν παρακαλοῦνται οἱ ἐπίτροποι καὶ διδάσκαλοι τῶν ἑκασταγῶσε Σχολείων τῶν τε ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ φροντίσωσι νὰ λαμβάνωσιν ἑκαστος κατὰ καιροῦ τὰ διωρισμένα διὰ τινος τῶν ἐν Συρᾷ φιλογενῶν ἐμπόρων, ἢ ὅπως ἄλλως εὐκολύνονται, παρ' ἑμοῦ ἐνταῦθα εἰς Αἴγιναν, πέμποντες ἐνταυτῷ καὶ τὰς ἀποδείξεις πρὸς βεβαίωσιν. Τὸ αὐτὸ δὲ θέλουσι κάμῃ καὶ οἱ κατὰ μέρος ἐλλόγιμοι διδάσκαλοι· ἀλλέως δὲ μήτε τρόπον ἔχω, μήτε δύνασιν νὰ τὰ ἐξαποσείλω· Ὑγιαίνουτέ μοι, περὶ τῆς κοινῆς φροντιζόντες βελτιώσεως.

Ἐν Αἴγινῃ τῇ 16 Φεβρ. αἰωλδ'.

Νεόφυτος Δούκας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. λγ. σίγ. 2. μουσ. ἐνταῦθα ἐξέλιπεν ὅλος σίγος. τούτο εὖν τὸ ἐκλιπὲς προσθετὸν ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ. αἶον,

* ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους μεταβάλλεται κατὰ τὰ ἔθνη, τὰ ἔθνη, τοὺς νό-

Σελ. 3, σίγ. 11. ἡ γράφει, ἢ. σελ. 4, 23. πρὸς τὸ ζῆν. σελ. 7, 16. ἡ γῆ. σελ. 25, 2. ὅ, ὅ. καὶ ἄνευ, ἄνευ. 4. Ἐπιδαικτικόν. 11. λειμῶνες. 12, εὖν, εὖν. εὖτω καὶ ἀλ-
λαχῆ. σελ. 27, 5. ἐρῶμεν. σελ. 27. 24. καὶ, καὶ. σελ. 30, 21. ἦν, ἦν. σελ. 31, 27.
ἐν, ἐν. 33, 13. φείλει, ἀφείλει. σελ. 38; 19. κέλευται, καλεῖται. σελ. 45, 1. ἦ, ἦ.
σελ. 49, 4. αἴτιο, αἴτιον. σελ. 53, 15. εὖτωσι. 28, ἦθει, ἦθει. σελ. 55, 25. ἦθ, ἦθει.
σελ. 56, 9. λύγον, λύγον. σελ. 65, 23. καθ' ἦν, καθ' ἦν. σελ. 67, 1. ἔγειν, ἔγειν. 5
εὖτων, εὖτω. σελ. 70, 6. εὖρεν, εὖρε. 6, πῦρ ἐσι. σελ. 71, 4. τσοῦτον. σελ. 80. 3.
αἰσθηται. αἰσθητικόν. σελ. 84. 10. ῥῆμα, ὦν. σελ. 105, 7. ἀθάνατος. σελ. 116, 12.
ἀλλ' ἄττα. 135, 4. αὐτήν. 140, 21. ἀρτεψία, ἀτρεψία. σελ. 142, 14. περιπάτου.
σελ. 143, 4. παλινδρομεῖ. σελ. 148, 24. σύμφωνον ἦ. σελ. 151. σίγ. 18. ἐσμεν, ἐσμεν.
172, 28. δαναμ. δυνάμεως. 177, 3. τῇ χειρὶ. 178, 9. ὄτω, ὄτω. 197, 23. (ἦθ).
νέ. (ἦθ. νά.) 218, 15. κακοδαιμονισμέν. 226, 24. ἡ ἔννοιαν. 227, 2. πω, καὶ. 260. 1.
φωβείσθαι. 262, 27. ἡ ὀλιγισ. 277, 1. ἰατροῦ. 14. ἐπιχειροῦντες, 281, 22. ἐσχηκός.
ἐσχηκός. 284, 2. ἐν, ἐν. 287, 11. ἀπασαι.

βελτιοῦντες τὰ

